

Castro, Esteban Rodrigo de / Castro, Francisco de (éd.). D. Stephani Roderici Castrensis,... Syntaxis praedictionum medicarum... Accessit triplex ejusdem authoris elucubratio I. de chirurgicis administrationibus ; II. de potu refrigerato ; III. de animalibus microcosmi. (Edente Francisco Castrense.)

Lugduni : sumptibus P. Borde, L. Arnaud et C. Rigaud, 1661.

Cote : 8232

D. STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS
LVSITANI,

OLIM SERENISSIMI DVCIS ETRVRIÆ
Sanitatis Consiliarij, & in Pisana Academia, Medicinam
supraordinario loco, docentis;

SYNTAXIS PRÆDICTIONVM
MEDICARVM,

OPVS VARIETATE, ET UTILITATE DOCTRINÆ
*præstantissimum, & ad prognosin, (quæ medicinam facienti,
summopere necessaria est,) quàm utilissimum.*

Accessit triplex eiusdem Auctoris elucubratio. I. De Chyrurgicis Admini-
strationibus. II. De Potu Refrigerato. III. De Animalibus Microcosmi.

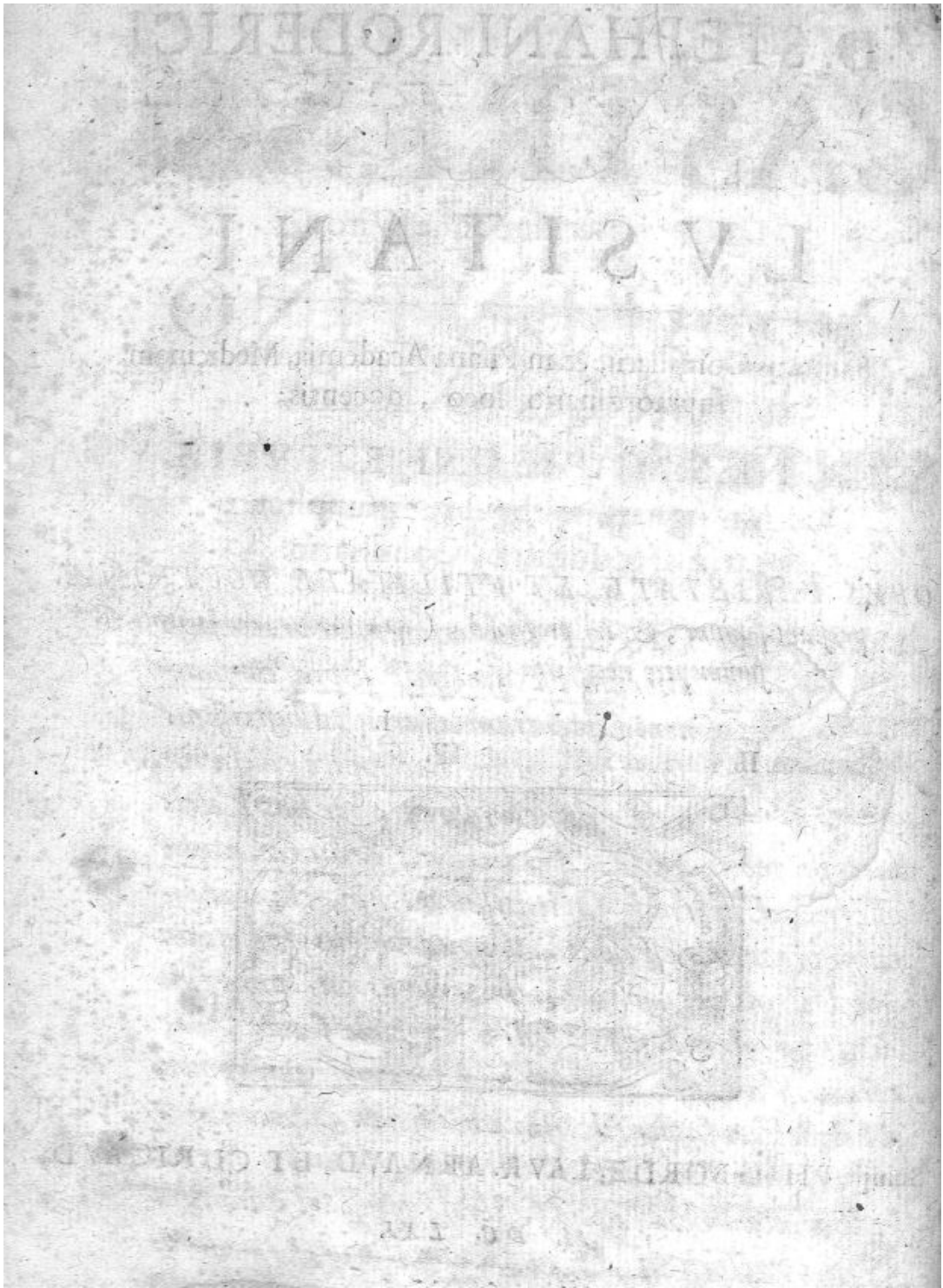
L V G D V N I

Sumpt. PHIL. BORDE, LAVR. ARNAVD, ET CL. RIGAVD.

M. DC. LXI.

CVM SUPERIORVM PERMISSV.

Illust^{mo} Clarissimoque Viro

D. VALENTINO
FARINOLÆ,

SERENISSIMI MAGNI ETRVRIÆ
Ducis, in signatura libellorum supplicum
gratiæ, & Iustitiæ, Consiliario.

VPRA laudationem ac præconium
aliorum est quisquis supra commu-
nem sapientiam assurgit, Illustrissime
Domine; atque hac unice causa me
continuit; ne auderem ad te has Patris
mei in rebus medicis prædictiones dedicare atque
offerre. Cur enim sapientissimo Viro, cuius iudi-
cium oraculum est, non modo apud vulgus, sed etiam
apud Principes, canoras has nugas uti proverbio
dicitur, obtruderem? sed ut ingenuè fateor, hac
etiam ipsa causa me impulit ad hoc obsequij genus,
ut videlicet sapientiæ tuæ radiis tenebras huius ope-
ris velarem simul, & illustrarem. Utinam liceret
eodem monumento apud posteros contestari quantum
& tuæ auctoritati, & magnanimitati ego tribuam,
ā 2. exhiberem

exhiberem enim aliquod veritati testimonium; officium scilicet cuiusque viri est illos commendare qui & commendationem merentur, & iustitia suffragio commendantur; verum quia uti initio, dixi supra laudationem nostram es, illud mihi sufficiat hac operis dedicatione significasse ut posterius discant qualis & quantus vir fueris; sic exequar argumentum harum Parentis mei predictionum, dum palam & medicè prædico, nihil esse mali timendum Reipublicæ si plures tui similes sapientes habeat. Vale

Dominationis Tuæ Illustrissimæ.

Maximè deditus FRANCISCVS
Authoris filius.

Ad eundem Illustrissimum

VALENTINVM FARINOLAM.

*Vt tibi Iustitia & probitas, pietasque fidesque,
Sic & nobilitas, sic & abundat honor.*

*VALENTINE tibi, cui virtus omnis abundat,
Offero doctrinis, & quod abundat opus.*

PRÆFATIO.

P R A E F A T I O.

DIUINITAS, & , quæ diuinitati proximè accedit, immortalitas (renuat quantumuis misera hominum conditio) ab omnibus expetuntur. Vtramque medica prognosis videtur adumbrare, diuinitatem in medico , ex artis præceptis diuinate; immortalitatem in ægro, ex eisdem, sibi præcauente. Triplex est prædicendi ratio, vna supra naturam, quæ ad sanctos pertinet Prophetas. Hæc nunquam decipit, donum est non ars, neque scientia, neque vllis nititur humanis documentis, sed sola diuini spiritus reuelatione. Altera præter naturam, quæ spectat ad Pseudo-prophetas, & somniorum vanos interpretes. Hæc nunquam non decipit, nisi fortuito id quod prædicunt ita euenire contingat, falsis nititur sophismatis, præstigiiorumque fallaciis. Tertia secundum naturam, quæ ad naturæ operum contemplatores refertur. Hæc, vt plurimum, verax est: *nunquam enim hallucinari supra captum hominis est: sed quam minimum aberrare solius artificis est.* Cæterum naturalem scientiam multoties abusus ad inanes nanas deflectit. Hinc euenit vt Astrologia (authore Hippocrate) medico necessaria, & naturæ legibus sancta, quoniam non temperantiæ, sed petulantia inferuit, abeat in imposturã: lasciuiunt enim vsque ad insaniam (non hoc tacente Tacito. *Mathematici genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax.* Similem subit calamitatem physiognomia, & chyromantia, quarum neutra spernenda foret, ni à vaftris, & quæstuariis hominibus corrumperetur. Physiognomiam recipit filius Syrach, inquiring

3. progn.
4^l.
libell. de
acr. ag. &
loc. & lib.
de diat.

X 3 0 1

PRÆFATIO.

Eccl. c. 15. inquiens *bona facies boni viri vestigiū.* Ex hoc vestigio Hippocrates, vt ex vngue leonem, mores hominum cognouit, nec Galenus aliter sentit. Chyromantiā agnouit Iob *Iob. c. 36.* signatas à Deo manus vnus cuiusque affirmans. Porrò, si medicina intra suos se fines contineat, si abstineat à non suis, laudabilis est, imò optabilis: dignitatem conciliat, & utilitatem. Dignitas, ob prædicēdi scientiam, adeo Hippocrati est aucta, vt diuinus meruerit appellari, Galeno etiā, vt de se ipso testatur creuit prælagiis gloria. Quæstus nō spernendi prænotionibus medicis comparantur. Erasistratus à Seleuco rege, ob cognitū filij Antiochi occultum, versus Stratonicen nouercam amorē sexcenta aureorum millia dicitur habuisse. Galenus ob præclaram prædictionem in Boethi vxore quatuor aureorū centena dono accepit. Medicum prælagiendi peritum non in sacrorum Vatum subfelliis (absit vt hunc honorē quem habuerunt ij qui cum Deo colloquebantur, vel Hippocrati ipsi tribuamus) non rursus in infimis aruspiciū, impostorumq; sediculis, quas auiditas cognoscendi futura, simul cum inscitia fabricarunt, mihi colloca. Sedeat tamen in mediis ordinibus quippe nec fallere satagit, nec falli se non posse arbitratur.

*de prædict.
ad Posth.
cap. 8.*

BIBLIOPOLÆ AD LECTOREM.

Nill opus fuit, Amice Lector, in horum operum Authoris laudes longius excurrere; fieri enim haud potest, si Medicus es, quin ad te, quāta quantā est *Clarissimi Medicinæ Doctoria Stephani Roderici Castrensis* fama peruenit, satis superque apud omnes Medicos eximiis suis operibus celebratū. Habes hic postremum tanti Ingenij partum; quem licet morte præuentus ad vmbilicum vsque perducere haud potuerit, in Lucem tamen mittimus; tibi fructum ex eius Lectione non pœnitendum polliciti. Emerfuri porrò inde commodi maximam partem Authoris Filio debes, qui in Charissimi Patris Scriptis ad debitum ordinem redigendis, non parum operæ impendit. Hæc habe, & Vale.

INDEX

I N D E X

CAPITVM ET PARTICVLARVM,
quæ in hoc opere continentur.

Pars Prima.

Continens generales quasdam adnimaduersiones.

CAPVT I.		D quod tempus respiciat Prædictio.	
		pagina 1	
PARTIC. I.		Prædictio ad tria tempora extenditur.	
		ibidem.	
	II.	Cognitio præteritorum.	p. 2
	III.	Præsentium cognitio.	p. 3
	IV.	Futurorum prædictio.	p. 4
CAP. II.		Medici solertia in Prædicendo.	p. 6
PARTIC. I.		Aliud aliquando mente concipiat, aliud verbis exprimat.	ibid.
	II.	Timidus sit in Prædicendo.	p. 7
	III.	Tardus sit in Prædicendo.	p. 8
	IV.	Circumspectus sit in prædicendo.	p. 9
	V.	Cautus sit in prædicendo.	p. 10
CAP. III.		Tres præcipui Testes ad præfagiendum vocandi.	p. 13
PARTIC. I.		Pulsus, vrina, & Respiratio seorsum significant.	ibid.
	II.	Inter Pulsum & Vrinam comparatio.	p. 16
	III.	Comparatio inter Pulsum & Respirationem.	p. 21
CAP. IV.		De signis.	p. 26
PARTIC. I.		Signorum necessitas & natura.	ibid.
	II.	Symptoma, signum, causa.	p. 30
	III.	Fontes ex quibus signa oriuntur.	p. 32
		IV.	Diuisio

INDEX CAPITVM

IV. Diuisio signorum.	p.35
V. Quid agendum, vbi signum Pathognomonicum adest; quid, vbi non adest.	p.39
VI. Quid faciendum, cum plura diuersimodè significantia concurrunt signa.	p.43
CAP. V. De Præcognoscendis morbis antequam adsint.	p.50
PARTIC. I. Præcognitio communium morborum.	ibid.
II. Præcognitio disperforum morborum.	p.55
CAP. VI. De Repentina Morte præcognoscenda,	p.62
PARTIC. I. Ex Respirationis vitio mors repentina.	ibid.
II. Ex Pulsu repentina mors.	p.64
III. Palpitatio, & frequens animi defectio signa mortis repentinæ.	p.67
IV. Mors repentina ex habitu athletico, & suppressis euacuationibus prædicenda.	p.71

Pars II.

Continens Prasagia durationis morborum.

CAPVT I. DE morborum constitutione.	p.75
PARTIC. I. Quid & quotuplex sit constitutio.	ibid.
II. Singularum constitutionum duratio.	p.79
III. Quò differat morbus ab acuto.	p.80
CAP. II. De morborum temporibus.	p.85
PARTIC. I. Quotupliciter morborum tempora dicantur.	ibid.
II. Vtilitas ex morbi temporum cognitione.	ibid.
III. Particularium temporum ratio.	p.90
IV. Particularium temporum numerus.	p.91
V. Vniuersalium temporum, vniuersalis contemplatio.	p.93
VI. Vniuersalium temporum sigillatim explicatio.	p.94
VII. Vniuersalium temporum dignotio.	p.96
VIII. Tempora salubrium an omnibus omnia.	p.106
IX. Lethalium morborum tempora.	p.109
CAP. III. Duratio Morbi ex Idea, ex causa, ex superuenientibus.	p.113
PARTIC.	

ET PARTICVLARVM.

PARTIC. I. Morbi idea vt durationem ostendit.	ibid.
II. Duratio morbi vt cognoscitur ex causa.	p.122
III. Ex superuenientibus, Durationis morbi dignotio.	p.124
CAP. IV. Duratio morbi ex anni tempore, & Ægrotantium ætate.	p.138
PARTIC. I. Quæ constitutiones, quos pariant morbos.	ibid.
II. Duratio morbi ex ætatibus.	p.141
CAP. V. Morbi salubres diuturnitate fiunt lethales.	p.142
PARTIC. I. Propter vnum ex tribus, degenerat saluber in lethalem.	ibid.
II. Culpa Ægri & assistentium.	p.143
III. Medici & externarum rerum culpa.	p.144
IV. Improportio virium ad morbos.	p.145

Pars III.

Continens Præfagia salutis aut mortis.

CAPVT I. P ræfagia quæ sumuntur à facultate naturali.	
	pag.147
PARTIC. I. De Præfagiis ex coctione.	ibid.
II. Præfagia ex Defectu nutritionis.	p.153
III. Præfagia ex Retentricæ.	p.155
IV. Præfagia sumpta ex vitio expultritis.	p.160
V. Ex Vrinæ colore præfagia.	p.162
VI. De substantia Vrinæ.	p.170
VII. De Contentis Vrinæ.	p.171
VIII. Præfagia, ex alui deiectionum colore.	p.180
IX. De Deiectione spumosa.	p.184
X. De Deiectionum substantia.	p.186
XI. De Sputo.	189
XII. De sudore.	p.191
CAP. II. Signa sumpta ex facultate animali.	p.208
PARTIC. I. Signa quæ sumuntur à facultatibus reëtricibus. ib.	
II. Præfagia sumpta à Voce,	p.216
III. A Sermore præfagia.	p.228
IV. Præfagia	

INDEX CAPITVM, &c.

IV. Præfagia sumpta à respiratioue. Bona respiratio quid significat.	p.229
V. Præfagia sumpta ab insomniis.	p.244
VI. De somno & vigilia.	p.249
VII. Præfagia sumpta ex somno præter naturam.	p.255
VIII. De stupore.	p.257
IX. Præfagia sumpta à sensibus externis.	p.263
X. Præfagia sumpta à facultate motrice	p.308

Pars I V.

Continens quicquid ad morbi solutionem per crifim spectat.

CAPVT I. D E Crifeos etymo.	p.339
CAPVT II. D Varia Crifeos acceptiones.	p.341
CAP. III. Varia Crifeos species.	p.342
CAP. IV. Crifeos perfectæ conditiones.	p.345
CAP. V. An vim habeant Critici.	ibid.
CAP. VI. Vndenam vim habeant Critici.	p.346
PARTIC. I. Quid sentiant Arithmetici.	ibid.
II. Quid sentiant Astrologi.	p.350
III. Fracastorij opinio enarratur & refellitur.	p.357
IV. Aliorum opinio refutatur.	p.361
V. Authoris opinio.	p.362
CAP. VII. Modus computandi dies criticos.	p.364
PARTIC. I. Vnde incipere debet computatio.	ibid.
II. Dies, & septimanæ in computatione, quomodo sint accipiendi.	p.366
III. Ratio computandi dies criticos in puerpera.	p.369
IV. Ratio computandi dies criticos in recidiuâ.	p.373
V. Ratio computandi dies criticos in abscessibus, qui per febres fiunt.	p.380
CAP. VIII. Quam singuli dies vim habeant.	p.381
PARTIC. I. De quadruplici dierum differentia.	ibid.
II. Differentia inter Pares & impares.	p.383
QVÆST. An diebus imparibus duntaxat fiat laudabilis crifis.	p.385

INDEX CAPITVM
CHYRVRGICO-MEDICVS,
seu de Chyurgicis administrationibus
Priuatæ lectiones.

CAPVT I. Sanguinis missionis definitio, præstantia, & necessitas.	p.394
CAP. II. De plenitudine.	p.396
CAP. III. Vtrum in vtraque plenitudine sit mittendus sanguis, & quam viam tenere oportet, cum sanguinis missionis, & purgationis par necessitas vrget.	p.399
CAP. IV. De loco & tempore mittendi sanguinis.	p.403
CAP. V. De Hyrudinibus.	p.410
CAP. VI. De Cucurbitulis.	p.414
CAP. VII. De Scarificatione.	p.418
CAP. VIII. De Vesicantibus.	p.420
CAP. IX. De Cauteriis.	p.423

De Potu refrigerato lectio. p.429

Enarratio seu prælectio Pisana, De animalibus microcosmi. p.439

APPRO

A P P R O B A T I O .

D O M I N I Stephani Roderici Castrensis Lusitani Syntaxim Prædictionum Medicarum , attentè perlustauimus nos infra scripti Facult. Parif. Doctores Theologi. Nihil verò in ea percepimus, quod sanam Doctrinam, sanosque mores non sapiat: ac idcirco vtilitati publicæ duximus cudendam. Lugduni 23. Septembris 1661.

Fr. STEPHANVS MOLIN *Camelita.*

Fr. MOREL *Carmeli Lugdunensis Prior.*

Approbatio Ordinarij.

V I s a Doctorum approbatione poterit hæc *Syntaxis Prædictionum Medicarum D. Stephani Roderici Castrensis Lusitani*, tipis mandari. Lugduni die 23. Septembris 1661.

DENEVF-VILLE *Vic. Generalis.*

Consensus Procuratoris Regis.

V I s i s præfatis Approbationibus , non impedio pro Rege, quin Liber cui titulus, *Syntaxis Prædictionum Medicarum, D. Stephani Roderici Castrensis Lusitani* , Imprimatur , & in lucem edatur à DD. PHILIPPO BORDE, LAURENTIO ARNAVD, ET CLAVDIO RIGAVD Mercatoribus Bibliopolis Lugdunensibus, cum inhibitionibus quibuscumque aliis in tali casu requisitis & solitis. Datum Lugduni die 23. Septembris 1661.

VIDAVD.

P E R M I S S I O .

F I a t secundum Procuratoris Regij conclusiones. Datum Lugduni die 23. Septembris 1661.

SEVE.

D. STEPHANI

D. STEPHANI RODERICI

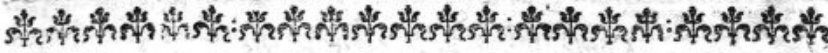
CASTRENSIS

LVSITANI

SYNTAXIS PRÆDICTIONVM
Medicarum.

Prima Pars.

CONTINENS GENERALES
quasdam animaduersiones.

CAPVT PRIMVM.

Ad quod tempus respiciat Prædictio.

PARTICVLA PRIMA.

Prædictio ad tria tempora extenditur.

SI ad vim vocabuli spectes, Prædictio, & Prognosis, futurorum duntaxat sunt. *præterita dicito, præsentia cognoscito, futura prædicito* dixit Hipp. Nihilominus, Galeno auctore, *Præfagitio circa tria versatur tempora.* Idcirco Hippocrates *præsentiens, & prædicens, coram agro,* Castrenf. Syntaxis Præd. Med. **A** *præsentia,*

1. Epid. sect. 2. tex. 48. ibidem. 1. Progn.

1. praesag.
ex puls. in
princip.
In enarrat
1. prognos.
Virg. 4. geor.

presentia, præterita, & futura. Et Galenus non esse futurorū tantum præscientiam, ait; sed presentium etiam, ac futurorum, & alibi Vates nihilominus demirandus est, qui tanquam presentia dicat præterita, quæ non vidit ipse, quàm qui futura prænuntiet. Pari ratione qui ea, quæ nunc geruntur quidem ante quàm videat, nihilominus quàm ille bonus est Vates.

Novit namque omnia Vates

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trabantur.

PARTICULA II.

Cognitio Præteritorum.

1. prog. 2.

Accedamus iam ad vnumquodque ex tribus temporibus: Annonne præterita, dum occulta latent, si medicus reuelaverit, diuinasse credetur? e. g. si antequam quicquam audiat ab ægrotō, aut ab assistentibus, dixerit illum nocte præteritâ frigidam potasse, aut fluxum ventris habuisse; hæc & similia magnam conciliant auctoritatem. At *inutilia sunt ægris* (inquit Galenus) *soli medico utilia* quid nisi? imò ægrotis vtilissima: quicquid enim medicus gratiæ, & auctoritatis, apud ægrum acquirit, in eiusdem ægrotantis commodum redundat; quandoquidem sic audet æger, magis se se concredere medico. Sit igitur argumentum. *Ex præteritorum, quæ occulta sunt; narratione, augeatur medico auctoritas apud ægrum: ex hæc, crescit in ægro fiducia versus medicum: * Fiducia confert ad salutem ægri; igitur de primo ad vltimum (vt loquuntur logici) ex præteritorum narratione utilitas accidit ægrotō.* Nec verò improprie loquimur cum præteritorū prognosim dicimus, Macrobiū habemus authorem. Nec à Viris doctis contemnitur: Epimenides enim Cretensis diuinationem futurorum respuebat; præteritorum, quæ occulta erat, solam amplexabatur. Celsus de vrinarum colore albo, & rufo agens, *Illud, inquit, concoquere, hoc concoxisse significat.*

lib. 1. saturn.
nal. cap. 20.

6. nat. c. 54.
de anim. c. 4.

* Si Auicennæ, & Algazeli credimus; plus ægrotantis fiducia efficit, quàm medicus cum præidiis suis, quæ consentiens Mesue ait, ille plures sanat,

nat, in quo plures confidunt. Duplici nomine Fiducia iuuat, primum quia medicamenta confidenter assumpta, melius operantur, deinde quoniam ex fiducia; obedientia summopere in curatione necessaria oritur. Profunt medicamenta si alacriter sumantur: nam quaecumque cum voluptate assumuntur, ea Venter amplexatur, & facilius concoquit, sicut illa, quae displicent; refugit. Hinc est quod in cibis, *parum deterior potus aut cibus, suauior autem, melioribus quidem minus suauibus est preferendus.* Dices tamen, cibum, ob gratum saporem, naturae amicum reddi; medicamentum, à quantumuis magno medico imperatum, suam retinere insuauitatem. Ita est, & in hac parte disparitas subest: considera tamen ulterius, & inuenies in hoc apparere magnum naturae conatum ad amplectendum, quod ingratum, tanquam gratissimum; unde illud, propter semel conceptam spem, auidè amplectitur. Passio animi haec est, quae parit imaginatio: *Passiones animi (inquit Aristot.) cum corpore sunt, quare corpus alterant, praua ad prauum, bona ad bonum, & quemadmodum v.g. ex infelice nuntio morbus accidit, ita ex laeto salus.*

2. aph. 38.

1. de anim. tex. 14.

Quid verò de obedientia dicam *Agri est una cum medico, morbo reluctari.* Si igitur aeger medico sit audiens, & faciat imperata, socius in certamine sit huic, morbo hostis. Adibant prisci aegrotantes ad sacerdotes, à quibus, quasi Deorum mandata, suarum aegritudinum remedia audiebant; qui à Deo curantur (inquit Galenus) ei obsequentes cernimus, illisque plerumque quindecim integros dies, ut à potu abstinerent, imperanti, qui profecto nulli medico id iubenti obtemperassent. Nam ad aegrotum omnibus iussis obedientem reddendum, magnam vim habet, si pro certo sibi persuaserit magnam ad se inde utilitatem peruenturam.

1. epid. sect. 2. tex. 51.

6. epid. sect. 4. conf. 8.

* Plura de utilitate Fiduciae, vide apud Petrum Aponensem in suo Conciliatore different. 135.

PARTICULA III.

Præsentium cognitio.

Praesentia quoque, dum occulta sunt, siue ab aegrotato omiffa, Medicus nihil interrogans, in medium afferat: sic enim admirabilem se apud omnes exhibet. Hoc accidit Galeno, ut ipsemet longa narratione commemorat. Erat enim necessarium in illa occasione, se praestantem Artificem exhibere: tum quia nouus adhuc aduena erat Romae: tum quia vocatus à Glaucone philosopho ad hanc curationem accedebat: tum denique quoniam aeger, de cuius salute agebatur, Medicus erat, & ita

5. de loc. aff. sect. 6. 7.

Castrens. Syntaxis Praed. Med.

A 2

eos

eos qui aderant, longè meliùs poterat persuadere. Obtulit casus quod magis optandum foret: nam ante ingressum cubilis offendit famulum, qui peluim afferebat continentem cruoris saniem, carniùm nuper mactatarum ablutioni non absimilem, eâ vixdùm inspectâ suspicatus est ægrum iecoris inflammatione laborare. Cuius rei, ex pulsu, certior factus, & optimè edoctus quænam symptomata hunc morbum comitentur, cæpit multa palam facere, quæ à nullo domesticorum adhuc audierat; nempe tangens costas mendosas dextri lateris, indicauit locum, in quo æger dolorem sentiebat. Præsens malum sed occultum cognouit Erasistratus in Antiocho, vt referunt Plutarchus, & Suetonius: occultum quoque mulieris Pyladen amantis affectum assequutus fuit Galenus, de quo ipsemet gloriatur: præsentium etiam præfagus fuit Cornelius ille nobilis sacerdos, qui eo die quo Cæsar, & Pompeius collatis signis in Thessalia conflixerunt, ipse Patauij conspicere se dixit procul, pugnam acerrimam; de quo præter Lucanũ author est Aulus Gellius lib. 15. noct. att. c. 18. Vidit etiam præsens, sed occultũ Scelus Elisæus 4. Aeg. 5. quãdo Geisi puer, falsò à Syro Naamane, ipsius Elisæi nomine, dona postulauit. Sed nunquid non licet Medico ab ægrotante & assistentibus, ea, quæ ad cognitionem affectûs necessaria sunt, interrogare? imò maxime, idquæ ita fieri iubent tum Hippocrates; tum Galenus; nihilominus nihil prohibet medicum aliquando arripere occasionem, vt proprio consulat honori, ac semel interrogando insinuet diuinationem, e. g. si cognoscat fluxum ventris laboriosum ægroto superuenisse, & dicat: Fluxus ventris, quo suspicor te laborasse, eratne biliosus? Erat, vt arbitror, & antecede bāt dolores circa vmbilicum; sic præueniens se peritum ostendet, & interrogans instruetur.

lib. de prædic. ad Posthum. c. 6.

6. epid. sect. 2. tex. 43. Galenus tũ ibidem cum 6. eiusdem sect. 4. com. 9.

PARTICULA IV.

Futurorum prædictio.

INter tria tempora, Futurum magis proprias respicit prænotiones, magis etiam necessarias, quarum utilitates præcipuè quinque

quinque habentur. Prima utilitas est ad prophylactica hoc est ad præseruationem ; sic Galenus futuros morbos anteuertere voluit, quod præstantius est, quàm eos tunc cum adfunt de-^{de sang. miff. cap. 7.} pellere. Non aliter nauclerus longè vtilius futuram præcauet procellam, quàm grassantem euincit. Secunda, ad decretoriam diem prænoscentiam, ne purgans medicamentum exhibeat, aut venam ea die secari iubeat, aut etiam symptomatibus, quæ crisi pollicentur, inscitè occurrens, naturam ab opere suo auertat. E. g. si in dolore capitis hæmorrhagiam è naribus, aut vomitum pollicente, remedia adhibens, in ægroti damnum sollicitus fiat. Tertia; Ad effugiendum impendens malum, sic cum primùm funesta signa apparent, præcurrit medicus vt insint ægro parata omnia E. g. Ex vrinâ albâ & perspicuâ, aut ex aliis signis præuidetur futura phrenesis, diligens artifex his admonitus tantum aduentum apocrusticis fronti admotis, vel exhibitione frigidæ potionis, & aliis opportunis auxiliis præoccupabit. Quarta, ad victum instituendum. Hac duce statim à principio coniectabit an æger cum victu ad morbi vigorem sufficiat perdurare, & nunquid prius desiscat, nec possit cum victu perdurare, vel morbus antea deficiat neque hebetescat. Nam quibus statim morbus consistit, iis statim tenuis victus est exhibendus, quibus verò posterius debet consistere, iis in ipso consistendi tempore, & paruum ante illud, cibis subtrahendus; prius verò vberius agendum, vt æger sufficiat. Vera ergo est Actij sententia citra cognitionem (potius præcognitionem) finis morbi, fieri non posse, vt ratio videtur ordinatur. Quinta, ad infamiam euitandam. Nam * medicus futuram mortem prædicens culpa vacat internecionis, & à mortis crimine vindicatur. Quod si Medico nil tale præfagiente, æger pereat, calumniam effugere nequitiam poterit: culpa enim est (ex Hippocratis decreto) si eo nec rectè curante, neque cognoscente, æger à morbo superetur. Melius quidem foret, vt omnes ægrotantes sanos redderet, sed quia hoc fieri nequit, saltem, exitum præuidens, ostendit omnia ita rectè peracta fuisse, vt morbum, si superabilis fuisset, superassent. Poteritque iactanter dicere.

13. Meth. cap. 22.

1. Aph. 9. & 10.

tetrab. 2. form. 1. c. 2. * const. art. cap. 16.

de affectioni. 6. in Princip. prog.

*Si Pergama, dextrâ,
Defendi possent, etiam hæc, defensa fuissent.*

7. meth. c. 1. Pro coronide adiiçito omnium trium temporum prædictionibus commune esse, famam & honorem medico conciliare, quod quamuis Galenus parui facere videatur, & ab ipsa v'sque adolescentia se vulgi famam contempsisse dicat, & humiliter de se sentiens nulli librorum suorum nomen suum inscribi velit. Nihilominus hyppocritam agere mihi videtur, quandoquidem ex suis scriptis se popularis auræ captatorem exhibet. Cæterum, ne quid nimis, eatenus gloriam & auctoritatem medicus ambiat, quatenus ægrotos sic obedientiores reddat, quod ultra est, inane est & multoties magis risum, quàm admirationem commouet. Porro huius capituli compendium sic habeto.

	Præteritū.	} hæc duo,	ad Medici auctoritatē	} natura medicamentū melius amplectitur.
			pertinet, & propterea in ægrotantium redundant vtilitatem: nam ex medici auctoritate nascitur in ægrotō fiducia, propter quam	
Hipp. 1. prog. 1. Galenus ibidem & 1. epid. sect. 2. com. 48.	Prognosis ad tria tempora extenditur.	Præsens.		
		} Sex hoc vtilitas quincuplex,	1. ad præcautionem tempore sanitatis.	} omnibus commune est, medico auctoritatem conciliare.
			2. ad diei critici prænotionem.	
		3. ad effugienda futura mala.		
		4. ad victum instituendum.		
		5. ad calumniam euitandam.		
	Futurum.			

C A P V T II.

Medici Solertia in Prædicendo.

PARTICULA PRIMA.

Aliud aliquando mente concipiat, aliud verbis exprimat.

1. Præterit. sect. 1.

DIFFERUNT inter se *πρόγνωσις* hoc est, præcognitio & *πρόφησις* hoc est, prædictio, quoniam *Præcognitio est in anima nostra. Prædictio eorum quæ sunt præcognita per vocem efficitur, constatque*

constatque non alia quidem, in anima nos operari, alia verò prædicere. Hoc quidem ita est: cum enim voces sint signa conceptuum; quicquid mente concipimus, ut concipimus ita exprimimus. Nihilominus hoc non tollit posse Medicum, quando oportet, aliter loqui ac sentire. Oportet autem ita agere si quando meticulosum ægrotum præ manibus habemus, sic iubet Hippocrates: semper enim (ut Celsus ait) ægrotos securos agere conuenit. Consulat verò medicus proprio honori, & ne euentum ignorasse videatur, id quod ægro occultauit, assistentibus palam faciat. Hoc à Galeno accipe: *egressus, saltem eius curam gerentibus vera indicato*, quod etiam Celsus prudenter admonet. Est tamen animaduertendum, hoc fieri debere, ex eiusdem Celsi consilio *sine certa desperatione* licet enim quadamtenus, non autem omnino decipere; Nam mentiendi tibi facultatem Galenus concedit, ut *neque tamen magnopere mentiatis*. Tandem Prognosis penitus necessaria est, Prædictio non ita, sed sæpè omittenda, nunquàmque sine præmeditatione facienda: Prognosi præparatur artifex ad agendum, si prædictio omitatur nihil ægroto nocebis. Itaque aureis litteris Hippocratis verba sunt scribenda, quibus monet Medicum *ut quàm prudentissime agat, tum in reliqua arte, tum in huiusmodi prædictionibus, illius probe memor, quod si cui succedat prædictio, is apud ægrotum intelligentia præditum in admiratione fuerit. Si verò quis aberrauerit, supra hoc quod odio habetur fortasse insanire videbitur.*

6. epid. sect. 2.
tox. 43. &
Gal. ibidem.

2. proverb.

P A R T I C U L A I I.

Timidus sit in prædicendo.

Audacia in prædicendo reuerenti sæpè accedit: quippe audax esse non potest quicumque considerauerit eandem esse naturam, quæ nos formauit; & quæ est *morborum medicatrix*. Quemadmodum ergo in formatione contingunt monstra, ita etiam in medicina, ut Auerrhoës optimè annotauit. Hinc est quod Hippocrates timiditati incumbens, *Acutorum*, inquit, *morborum non omnino sunt certæ prædictiones aut salutis, aut mortis*

6. epid. sect.
5. tox. 1.

7. colliget.
cap. 31.
2. aph. 19.

mortis; dixit acutorum: quoniam eorum velocior est motus, & magis ambiguus. Chronici tardè mouentur, neque repentinae mutationis signa afferunt; quod si mortis aut salutis signa in chronico adsint, firmitiora sunt quàm in acuto: in vtrisque tamen medicus potest decipi; in acutis magis propter rationes iam dictas, sed in neutris habet ars infallibiles præceptiones quæ in singulis indiuiduis necessariò accident.

* Ex timiditate adueniet Medico, vt rarò prædicat, ne periculo errandi expositus incidat sæpè in foueam, & infamia incipiat laborare, quæ apud Indos non impunè erat, verùm si quæ præfagia ter fallerent, silentij perpetui multa plectebatur, ita referète Strabone lib. 15. suæ Geographiæ, & Plinio lib. 6. cap. 9. oportet ergo medicum memoriæ commendare Hippocratis verba. *Nihil contemere, nihil timere.*

PARTICULA III.

Tardus sit in prædicendo.

*de prædict. ad
Pisib. c. 2.*

*3. epid. sect. 1.
egro. 2.*

Procrastinatorem, non in agendo, sed in prædicendo, Medicum volo; neque Galenus aliter se gessit, siquidem prædicturus Eudemio duas quartanas, post aliquot dies interrogatus, rem adhuc procrastinauit in posterum diem donec urinas inspexisset. Cùm enim non vni tantum signo fides sit habenda, expectare oportet donec adueniant alia, imo diutiùs expectare, vt scias an perseuerent. e. g. Hermocrates multa patiebatur praua symptomata, & tamen *circa undecimam diem omnia visa sunt remissa.* Nunquid prudens Medicus statim gauderet? At paulò post *coma capit, urina crassiores, subrufa, infra tenues, non subsidebant. Rursus decima quarta à febre erat liber, quid tunc? properaret Medicus ad sanitatem præfagiendam? non certè, sed expectaret: quoniam circa diem decimam septimam febris rediit, & tandem vigesima septima obiit.* Itaque tam signa quàm euentus siue prosperi siue infausi, nec statim crecent, nec statim terreant.

PARTICULA

PARTICULA IV.

Circumspectus sit in prædicendo.

VNi tantum signo nè fidat, diximus; sed alia expectanda: Addimus nunc, cum plura adsunt, ad omnia circumspectat. Quemadmodum enim astrologantes, non vnus sideris aspectui serenitatem pollicenti fidem habent; nisi simul considerent, an alia eodem tempore concurrant, quæ tranquillitatem perturbent: ita in re medicâ, potest vnum sidus, hoc est signum salutis, serenitatem indicare, & simul alia adesse, quæ procellas minentur; cui autem debeat credere, cum de signis loquemur, explicabimus. Profectò magnus prælagiorum magister Hippocrates, magnus erat signorum circumspector. Apollonij narrans historiam, cum dicat, *circa vigesimum quartum* ^{3. epid. sect. 3.} ^{ægror. 13.} *leuius habuit;* adiungit, *cætera nihil immutatum,* circa trigesimam quartam mortuus est: Indicauit his verbis, se parui fecisse, quod vigesimoquarto leuius habuisset; siquidem in cæteris signis nihil fuit immutatum. Mulier in Thaso decumbens iuxta frigidam, erat sine voce, & rursus resipiscebatur; sed *vrina vsque ad finem, erant nigra, & tennes.* nihil ergo boni, ex illâ resipiscentiâ sperare licebat: quandoquidem circumspectus Medicus, ad vrinas respiciens, anxius erat & dubius de sanitate ægroti. Hermocrates, de quo supra, eâdem die, in quâ, febre erat liber, vrinas habebat, vti prius, crassiores, infra tenues, non subsidentes; præcesserat icteritia, ante septimum; quam in Aphorismis lethale signum habemus; præcesserat dies septima, cum difficili tolerantia. Vide, quæso, an Medicus, leuamini duntaxat, quod vndecimâ die accidit, attentus, & ad alia signa non respiciens, posset sanitatem prædicere. Item mulier, quæ apud fluidam aquam, in Thaso habitabat, febre acuta, à partu fuit correpta, tusses habuit continuas multas; nunquid, quia hæ tusses, die decimasextâ defecerunt, Medicus gauderet? non ita Hippocrates; sed circumspectus ad reliqua, reperit, nullam coctionem sputi fieri, nullum abscessum superuenire, non expurgationem ex utero, quæ maxime conueniens erat.

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

B

At

At quoniam circumspectus adhuc; ob signorum paritatem, inter bona & prava; ambiguus esse potest, accedat ad Hippocratis oraculum. *Nec verò indecorè ille se geret Medicus, qui, in rei presentis angustia, circa agrum aliquem; & imperitiâ tenebras offende, alios quoque accersiri iubeat, quò ex communi consideratione, res circa egrotum inquirantur, & cognoscantur, & illi cooperatores fiant, ad auxilij ferendi facultatem.* Socium etiam vocato in futuri interitus suspitione; quia Medicus mortem prædicens, reddatur odiosus; nec mirum, si odiosus reddebatur apud Regem, Sanctus Propheta Michæas; unde Rex, *odi eum: quia non profetabat mihi bonum, sed semper malum.* Verissimumque est illud Terentianum. *Veritas odium parit.* Duobus igitur, mortem prædicentibus; alter alterius odium imminuit.

PARTICULA V.

Cautus sit in prædicendo.

GLoriatur Galenus se nullâ re vnquam prædicendâ offensus; & ad senectutem vsque nullam neque curando, neque præfagiendo calumniam subiisse. Non ita tamen Hippocrati accidit; qui, quamuis æquales cum Diis (referente Pœto ad Artaxerxem) honores adeptus fuerit, tamen (vt ipsemet de se testatur) plus vituperij, quàm laudis ex medicinâ reportavit. Verùm concedamus Galeno hanc felicitatem, vt nunquam fuerit calumniam passus; nunquam in prædicendo aberrauerit: Idne illi contigit, ex magnâ peritiâ? si ita est; iam, non vt homo; sed supra humanam conditionem, sapere videtur: quandoquidem ipsemet fatetur, nunquam hallucinari, supra captum hominis esse. Si ergo vt homo, & non vltra, scientiam habebat; aut aliquando aberravit; aut certè, ad eò cautè se gessit; vt non ad artis præstantiam, sed ad nimiam solertiam, quòd calumnias effugerit, sit referendum. Solertissimum eum fuisse, ex multis eius historiis constat. Præcipuè, cum, nemine ei suggerente dixisset quæ Medicus Sículus patiebatur; dicturus enim de retractione iuguli ad inferiora, consideravit, hoc signum non nisi in magnis inflammationibus adesse; propterea non

non fuit ausus, veritus ne laudem, quam antea comparauerat; fauciaret. Cùmque animo induxisset, tutò se loqui oportere; aspiciens laborantem, dixit: *Non ita multò post, iugulum, ad infernas partes detrahi senties, nisi forte iam antea tibi enegerit.* Itaque symptoma, de quo erat anceps, sub conditione prolatum, reddebat illum à calumniâ tutum; sed neque sic quidem omninò effugies: quid ni? poterat inflammatio illa, nec esse magna, nec magna futura; ac proinde, nec Sículus retractionem sentire, nec eandem sensurum. Prudenter igitur prudens Hippocrates. *Medicum, inquit, laudauerim vehementer, qui parum delinquat; certitudinem autem exactam rarò contigit.* Ad cuius imitationem Galenus sic ait. *Medicus autem vnusquisque, erit altero admiratione dignior, quanto eius prædictiones, minus fallant prædictionibus alterius.* Vt autem solerter se gerat, ante oculos habeat consilium à Galeno traditum; videlicet, ne Medicus vnquam simpliciter, soluendum esse morbum, prænunciet, vt facere solent diuinatores; sed cum addito. *Si victus ratione à nobis, non alio quodam Medico regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat quæ imperantur, omnia: * Postremò si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit.*

de veteri
medicinâ.

4. auct. 59.

lib. const.
art. c. 18. &
lib. de dieb.
decret. c. 11.

* Quoniam, non solùm Medicum, se ipsum præstare oportet, opportuna facientem, sed & ægrum, & assistentes, & exteriora. Ab vnoquoque horum possunt errores committi, qui prælagio vim auferant. Prior error erit, ex parte Medici quod v. g. vt ait Hippocrates. *Dum natura omninò sufficit, peccatur in hanc extrinsecus, cataplasmate, inunctione, & totius partis dispersione.* Assistentes errorem committunt, si vel Medici mandata non rectè obseruent; vel ægro intempestiuus nunciis animi pathemata concitent. Æger in se ipsum peccabit grauius, si non obtemperans, sed intemperans fuerit; si etiam morosus, siue à naturâ, siue à morbo. Hippocrates historiam narrans mulieris, quæ in Thaso, prope filios Pyladæ in Lero habitabat, morosam fuisse ait; quasi innuens, causam difficultis sanationis: imò verò alterius ægritudine describens, quæ gemellas pepererat, fastidiosam sæpe numero, & reticam fuisse ait, & adiungit. *Non ad animi quietatem potuit perducì.* In exterioribus, errores fieri possunt, exteriora autem multiplicia sunt, pluuia, tonitrua, fulgura, aqua, fluminis irruens, incendia, icus; hæc & similia infomes reddant ægros; cum tamen necessariò non adsint, non possunt certò prælagiri. Imò (quod Galenus animaduertit) etiam ea, quæ ex morbi ratione proficiuntur, non possunt certò prælagiri; siquidem superfluens humor, potest in partem vitæ necessariam, subito impelli; aut e contra, ad ignobilem deduci; atque ita ex eo, qui ad

libell. de
alim.

3. epid. s. 11.
3. auct. 11.
agrot. 14.

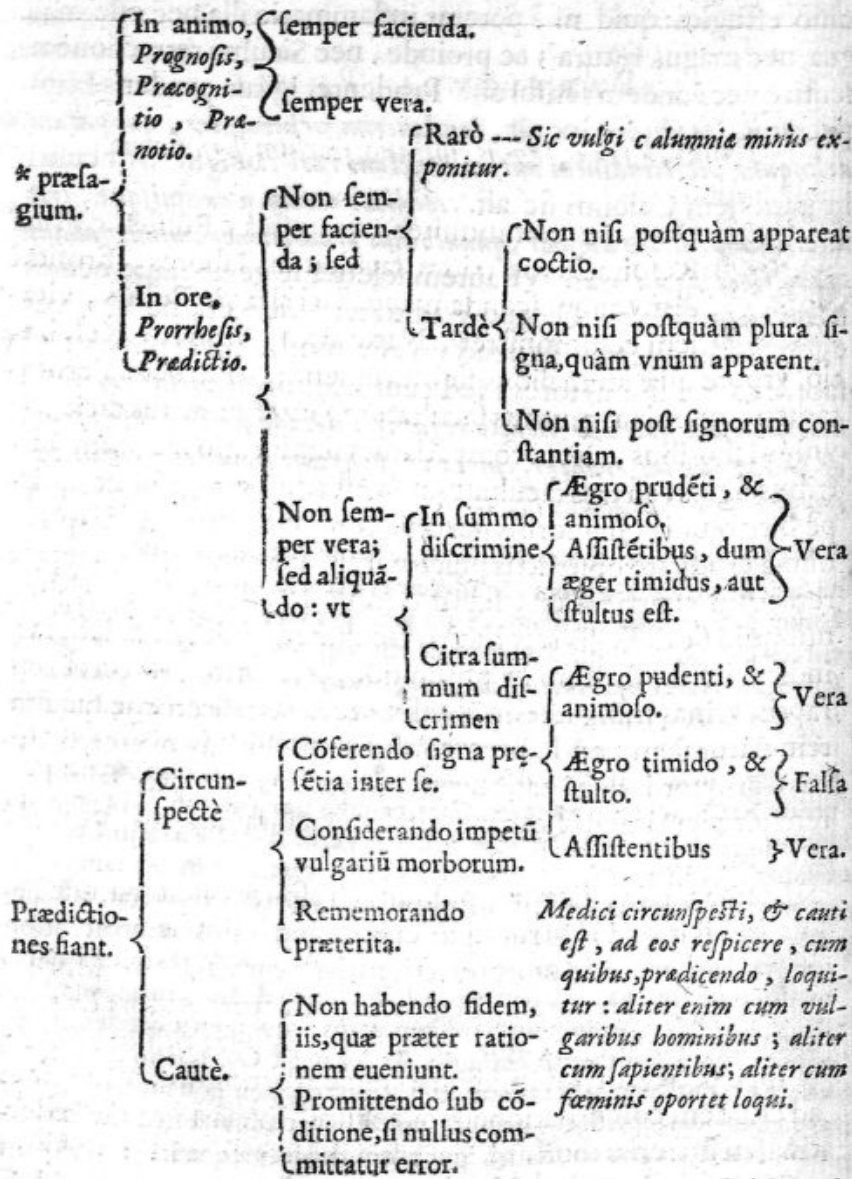
Castrens. Syntaxis Præd. Med.

B 2

principem

principem locum fertur repentina mors; ex alio, qui ad ignobilem, salus accidit repentina. Idcirco oportet semper cautè, hoc est, sub conditione, prædicere.

* Veram tibi ante oculos, medicæ solertiæ, sed laudabilis, hoc est in bonam partem propono syntaxim.

CAPVT

CAPVT III.

Tres precipui Testes ad Prasagiendum vocandi.

PARTICVLA PRIMA.

Pulsus, Vrina, & Respiratio seorsum significant.

SOLENT communiter tres testes; Pulsus, Vrina
Respiratio; ad trium facultatum labores, firmitatemve agnoscendam appellari: ita vt, Pulsus, vitam commonstret; Naturalem, Vrina: * Respiratio, vtpote quæ animalibus fit instrumentis, animale. Verumtamen, quoniam mutuus facultatum, inter se nexus facit, vt vnus laboribus, altera compatiatur; significatio illa, sumpta à tribus signis, ad tres facultates, non est admodum efficax; quippe hæc omnia, in morbis persæpe confunduntur. e.g. Si quis à nimia cruditate obstructis pulmonibus, aut compresso, propter repletum ventriculum, septo transuerso, difficulter respiret: nunquid sic difficilis respiratio, facultatem animale laborare indicabit? si quis item in phrenitide, humoribus ad cerebrum raptis, vrinas mingat tenuës, albas, aquosas; diceturne facultatem naturalem non habere constantem? Pulsus prætereà durus, propter inflammationem; aut paruus, propter frigiditatem ambientis, significabitne vitalem facultatem pati? profectò nihil minùs.

Longè meliùs dicetur, pulsum & respirationem naturæ, ** siue calidi innati: (vtrumque enim apud Hippocratem idem est) vrinam, materiæ morbum facientis statum indicare. Morbus, pugna est inter naturam, & causam, quæ naturæ nocet: Ex parte naturæ, malum, aut bonum; pulsus, respiratioque testantur: quippe & aërem, ad calidi refectionem attrahunt; & fuligines, ad eiusdem conseruationem expellunt. Ex parte causæ lædentis, seu materiæ morbum facientis, exhibet se vrina; quæ num

victrix, an victa sit causa, quæ naturæ opponitur, significare potest: in eâ enim, tam coctionis vestigia, quam ebullitionis signa, quam etiam humoris prædominantis figura apparet.

* Ad caloris innati conseruationem machinamenta, in humano corpore, reperies quamplurima; nempe innumeras arteriarum myriades, per vniuersum corpus dispersas; meatus etiam, quibus omnia membra, ad faciliorem, tum fuliginum expulsionem, tum aëris ingressum sunt perforata. Nec satis hoc; sed suppetias petiit facultas vitalis ab animali; & ab eâ respirationem accepit, accommodatissimum sanè instrumentum, tam ad ventilandam calorem, expurgandûmque à fuliginosis excrementis cor, quam ad reficiendos spiritus. Fit itaque respiratio ab animali facultate: quoniam per animalia fit instrumenta, hoc est per musculos sexaginta quinque; quorum alij liberè, alij violenter, huic muneri inferuiunt; vocanturque instrumenta mouentia, quemadmodum pulmones excipientia; larynx, & aspera arteria, materiam deducunt. Scio Auerrhoëm, Turisamum, & alios; respirationem opus naturale, appellasse; persuasi ex eo: quòd apoplectici; carotici, leihargici, & quomodocumque dormientes, qui nullo voluntatis fruuntur arbitrio, respirant. Huic rationi respondens quidam, voluntatem, ait, vel esse ab electione, quæ in vigilantibus elucet; vel ab instinctu, quæ in dormientibus apparet: hancque distinctionem subtilissimo Scaligero acceptam refert. Verum ille Scaligero hunc morem gerat, mihi rem omninò impossibilem, utpote contradictoriam nunquam persuadabit. Contradictionem inuoluit ille, qui voluntatem appellat instinctum: nam si instinctus est, voluntas non est; & ideò voluntas non est, quia instinctus est. Prius respondendam reor, relictâ esse in dormientibus, quædam, confusa tamen, voluntatis vestigia, qualia etiam in ebriis relinquuntur; qui ebrietate solutâ, nihil eorum, quæ prius egerant, meminerunt. Confirmant præterea suam sententiam, illi qui naturalem actionem, respirationem vocant, autoritate Galeni, qui ita eam appellat. Veruntamen æquiuocatio in hoc subest: Galenus namque tunc, cum respirationem, naturale opus appellat, accipit, naturale ut opponitur violento. Quòd si idem Galenus alibi, neminem, cohibere posse respirationem, dixit; intellige absque mortis damno. Hoc viderat in seruo barbaro qui se, cohibi à respiratione interemit. Quamuis præterea admitam respirationem omninò cohiberi non posse; potest tamen ad libitum augeri, aut minui, & hoc sufficit, ut credatur, voluntatis imperio subisci. Vel dic, animale, & voluntarium, non dici ad conuertentiam: potest aliquid esse voluntarium, non animale; ut vtiæ, & deiectionum excretio; quæ potius cessante, quam operante musculo, facultatis animalis instrumento fit; & tamen liberè fit. Potest è contrario, esse animale, non voluntarium: quis enim nescit, suppositâ inspiratione, quâ, musculi, ad recipiendum aërem dilatantur; expirationem, esse opus non voluntarium: si-

quidem,

quidem, dilatati per inspirationem musculi, debent necessariò, absque voluntatis imperio, concidere! & tamen exspiratio; quàmuis absque arbitrio voluntatis facta, suos habet musculos, per quos fit; nempe externos intercostales; quemadmodum internos, inspiratio; quod diligens Anatomicorum cura palàm fecit; licet, propter oppositos Galeni locos, confusio; inter nonnullos, fuerit orta: Etenim *in libello de causis respirat.* Inviolentæ expirationi musculos tribuit qui sunt circa abdomen; violentæ, externam intercostalium partem: Alibi, maximam inspirationem fieri ait, *2. de mot. musc. c. ult.* per externos intercostales. Hoc tamen vltimum verius mihi videtur; verba autem in libro de caus. resp. contrarium disponentia diuturnitate vitiata.

** Quamuis multipliciter, *Natura*, ab Hippocrate, & Galeno dicatur, præter plurimas alias significationes à philosophis receptas; nihilominus *principalissimum & proprium significatum*, quod secundum ipsam maxime substantiam natura est, Temperamento attribuitur. Temperamentum autem ipsi; (vt constat ex eorum scriptis) & animam, & naturam, simul confundebant; imò & hæc tria, cum calido innato: sed, quod ad præsentem rem attinet; Naturam, Galenus, tum ex Hippocratis, tum ex aliorum, tum ex propria opinione, calidum innatum vocat & meritò: natura enim est, *qua animal ab initio format*, auget, nutrit, & omnia necessaria in corpore munia peragit: hæc eadem, caloris natiui, opera sunt: (est enim secundum Galenum, *omnium operum naturalium author*) quare, aut calor iste Natura dicitur; aut (quod ferè idem in medicâ consideratione est) primum eius instrumentum. Accipe igitur si velis Naturam, cum Galeno, pro facultate, *qua siue voluntatis nutu, siue citra hunc, animal regit*: Accipe pro *structurâ*, vt quando dicitur: *præcipuè moriebantur, quorum natura vergebat, ad tabem*: Accipe pro *specie*, aut *formâ*: vt quando dicimus febrem esse huius, vel illius naturæ: Accipe pro *quâdam vi in ipsis corporibus, qua ab eâ reguntur habitantem*: Accipe pro mundi animâ, hoc est, pro admirabili quâdam Mente, quæ omnia permeat; semper cum medicînâ Proceribus senties. Vtrum verò; hoc, vel illo modo; in hoc, aut illo loco accipiatur, ex sermonis ferie facile percipies. Porriò dum agimus de pugnâ, inter morbum, actiones corruptentem, & naturam eandem seruantem, naturam, quæ has seruat, calidum innatum intelligere oportet.

PARTICVLA

PARTICULA II.

Inter Pulsum, & Urinam comparatio.

Diuersa Urinarum, & Pulsuum dignitas est, & significandi ratio. Pulsus ad malum certior est, quàm ad bonum: prauus enim, non nisi à prauâ fit causâ: bonus potest & à bonâ, & à prauâ, oriri; ut in hectica pestilente. Urina è contrario, si bona fit, optimas habens conditiones, firmissimum sanitatis est signum; praua autem esse potest, & nihil mali portendere. Herophilus urinam nigram reddens vsque ad octauam diem liberatus est. Epicratis vxor reddens urinam subnigram vsque ad undecimam, euasit. Meton cum urinâ subnigrâ; in quâ, subnigra pendebant; perseverante per totum morbi tempus, seruatus est. Mulier morosa, cum urinâ nigrâ, & tenui, profluentibus mensibus, liberata est. Quamplurima extant exempla apud Hippocratem, eorum, quibus urinae prauae nihil mali significarunt. Quod si Galenus, neminem se cum urina nigra seruatum vidisse, planâ fide testatur; non ita fieri posse negat, nec negare posset, rem veracissimi Hippocratis testimonio confirmatam; sed sibi id videre non contigisse ait.

3. praesag. ex
puls. c. 3. &
cap. 4.

1. Epid. sect.
3. tex. 20.
12x. 12.

1. Epid. sect.
3. tex. 24.
3. Epid. sect.
3. tert. 84.

1. cris. c. 12.

Exceptio.

Non est perpetuae veritatis dogma; urinas bonas praestantius esse signum: nam ab hoc dogmate excipitur urina in morbis, in quibus malum est extra venas: *parua enim, ut ut sint bona, salutis sic habentium, est spes; sed non paruum, ad exitium, momentum, si praua sint.* Nam cum qui eo modo affligantur in praecipiti sint, si alia videatur praeter ea, esse in corpore affectio praua, *incresceret agro malum.* Hoc Galeni consilium ex Hippocratis fontibus est diriuatum. Quippe consuevit Hippocrates, ubi aliquod instrumentum spiritus sit laesum, inspicere urinas, quae si secundum naturam se habeant, in solis spiritus instrumentis versatur periculum, sin haec quoque praua appareant, *offensum significant etiam nutritionis instrumentum.*

3. Epid. sect.
2. com. 6.

Corollarium

Corollarium Primum.

Si bona vrina, præstantius est signum, quàm pulsus bonus: si rursus, pulsus prauus præstat in significando prauam vrinam; manifestè colligitur, *Vrinam optimum esse signum ad salutem; Pulsus ad mortem.* Proponatur nobis æger, cum optimâ vrinâ, & quæ salutem maximè indicet; nempe mediocris substantiæ, coloris subrufi, vel subflauï, habeatque sedimentum parum eleuatum è fundo matulæ, album, leue, & æquale. Proponatur in alio ægroto vrina pessima, & lethalis; e. g. nigra. Ex altera parte constitue pulsus optimum, cum vehementiâ, & æqualitate; & in alio ægro, pulsus intermittens, in duobus, aut tribus ictibus; conferto pulsus illum optimum, cum optimâ vrinâ; profectò, cum optimâ vrinâ, iam non potest æger mori: at qui pulsus habet vehementem, & æqualem, potest ingravescente morbo perire. Rursus conferto vrinam nigram, cum pulsus intermittente; videbis cum vrinâ nigra, multos euadere; (vt constat ex historiis citatis) cum pulsus autem intermittente, saltem per duas pulsationes, rarum est aliquem euadere: meritò enim à Galeno, pulsus intermittens apoplexiæ comparatur. 2. prasag. ex
puls. cap. 4.

Corollarium Secundum.

Quoniam in morbis, quorum materia est extra venas; vrinam, prauum signum esse, cum Galeno ex Hippocratis fonte hausimus. Hauriatur etiam sequens Corollarium, nempe in omni malo, tam extra, quàm intra venas, suam materiam habente, spectandas esse vrinâs. *Memineris itaque, vt simul eas inspicias, in ventris affectibus, thoracis, pulmonis, neruorumque.* Nam bona si appareant, haud magnum præbent momentum ad salutem; contra praua, amplificat simul ægri periculum. Hoc sanum prudentisque consilium non recipit, seu potiùs non percipit Auicenna, qui de Voluulo agens sic ait, *& bonitas vrinæ in hâc ægritudine, non est plurima significationis secundum bonitatem, qualiter ergo malitia eius.* quasi dicat, si bona, non significat bonum, cur mala significabit malum? Verùm aduertere debuerat; bonam, bonum non significare; quia non egreditur è 16. 101ij
tract. 4. c. 3.

Castrens. Syntaxis Præd. Med. C loco,

loco, in quo malum continetur: (contineri extra venas pro hypothefi fuppoſuimus) mala verò , licet illius mali nullum ſecum veſtigium ferat, fert tamen alterius mali iam venis communicati; ſeu, vt meliùs dicam, non tam prioris quàm maioris mali eſt ſignum. Ampliari nãmque adeò malum, vt iam ea, quæ in vaſis ſunt inuadat, pernicies eſt. Quòd ſi aliquando
1. criſ. c. 7. in fine. *in paſſionibus Ventris, ſi ſine febre fuerint, ſola extrema inſpicere oportere ait, ſi autem cum febre, etiam urinas;* deſcribit propria vniuſcuuſque morbi excrementa. Hoc autem non obest, quin cautus Medicus ex aliis colligat, malum eſſe aliis membris communicatum. Ideò alio in loco adiunxit: *In morbis quidem thoracis præcipuè ſputamina ſunt animaduertenda; non tamen urinarum contemplatio negligenda, & alii excrementa ſunt inſpicenda.*

Appendix Prima.

Cum per bonum, & malum, intelligimus ſalutem, & mortem; rectè dicimus bonam urinam eſſe præſtantius ſignum ad bonum; prauum autem pulſum; præſtantius, ad malum: Si verò boni, & mali nomine, coctionem, & cruditatem intelligas; urina quælibet abſolutè meliùs quàm pulſus, ad vtrumque ſignificandum accipitur. Significat quidem pulſus coctionem,
2. Meth. c. 5. *vt author eſt Galenus ſic inquiring. Maxima verò continentium febrium remedia, hæc duo ſunt, detractio ſanguinis, & potio frigida. Verum illa nullo non tempore, modò vires ſuſtineant: hæc cum & in pulſu, & in urinis concoctionis euidenter cernuntur nota.* Cæterùm urina eſt, quæ directè concoctionem ſignificat; pulſus verò, indirectè & quodammodo argumento ducto. E. g. Iuuenis ille, quem tertiana inuaſit in autumnò, & vere deſiit: In autumnò, dum humores erant crudi, propter flatuſ, & tenſiones; pulſus erant duri; poſteà verò molleſcere inceperunt, eò quòd humor iam coctus flatuſ non ampliùs emittebat. Prætereà, vt
1. ad Glauc. cap. 4. Galenus ait, tempore cruditatis, quando dantur fumoſa excrementa, fiunt maximæ, celerèſque contractiones pulſuum. Tandem in cruditatibus, vt apud Galenum ſæpius reperitum inuenies, redditur pulſus inæqualis, inæqualitate collectiue. His itaque modis, pulſus, cruditatem oſtendit; qui,
4. præſag. ex-pulſ. c. ult. quàm

quàm sint inferiores illi, per quem ex vrina idem venamur, nemo est qui nesciat.

Appendix Secunda.

Ad comparationem inter pulsum & vrinam, adde vrinam, optimum signum esse, & pulsu præstantius, ad cognoscendam futuri iudicij celeritatem, hoc est, an propè iam sit crisis, vt Hippocrates nos docet. Ad iudicij celeritatem, inquam: nam ad cognoscendum, an morbus, per crism sit soluendus, præstantius signum sumitur ex pulsu. Idcirco Galenus, *altos in ira*, & in iudicationibus pulsus fieri, ait, *latos plurimum in decretoriis excretionibus*. Magnum etiam pulsum iratis, & iudicandis ibidem tribuit. Nec solum futuram crism; sed quam natura viam, in crisi, habitura sit, pulsu ostenditur. Vrina nihil confert ad crism præcognoscendam, sed si ex aliis cognoscamus morbum per crism soluendum esse; ex vrinâ, bonam eam crism prædicere possumus.

Appendix Tertia.

Etiam, quando vtrumque signum pares vires habere contingit, * præferenda est vrina pulsui: quæ in vrina considerantur, cuilibet, vel parum exercitatio innotescunt. Quis nescit distinguere crassam, à subtili, & vtramque à mediocri? Quis adeò stupidus, qui non cognoscat, contineaturne aliquid in vrina diuersum ab ipso sero, an nihil? & id quod continetur vtrum innatet in sublimi vrinæ regione; an subsideat in ima; an pendeat in media? pulsuum verò differentiarum difficiles censentur, adeò vt non nisi summopere exercitatum requirant medicum.

* Auicenna in febre pestilente, tam vrinam bonam, quàm pulsum bonum falsitatis insinuat, inquiens, & non alteratur pulsus & aqua, magnâ alteratione, & cum hoc, ipsa est interficiens velociter. Cæterum quod pulsus possit immutatus permanere, potuerat ille addiscere ex Galeno, non in omni pestilente, sed in hecticâ duntaxat; quòd verò vrina in febre ex putredine valde magnâ; qualis est pestilens, siue hectica, siue humoralis, nullam mutationem subeat, nescio vnde potuerit addiscere. Pulsus, cum

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

C 2

lit

fit quidam motus, potest ex accidente variari, itavt reddatur moderatus. Urinæ bonitas consistit in tribus, colore, substantia, & contentis. Si ex accidente color reddatur bonus; substantia, & hyposthasis, adhuc manent in sua priore prauitate. Deinde motus potest à contrariis causis, vñâ impellente, alterâ retardante, ad mediocritatem reduci; vrina laudabilis non fit, nisi à laudabili calore. Neque verò quicquam valet subterfugium, quod aliqui, vt Auicennam defendant, imaginantur; Naturam scilicet, non audere aggredi pugnam; ac proinde vrinas remanere inalteratas. Non, inquam valet: coctio namque non fit solùm, quia pugna non adest; sed quia adest temperatus ille calor, optimum naturæ instrumentum, quod si absit, impossibile est, licet pugna non fiat, vrinas exire concoctas. Præterea naturæ opera non sunt libera, vt possint ad libitum fieri, & non fieri: imò verò sunt necessaria; & dato agente debite patienti applicito, sequetur actio; sic non est verum, causam morbificam in corpore adesse, & non sequi pugnam. Tandem cum morbus (vt dictum est) sit pugna inter naturam & causam præter naturam, quis dicet adesse morbum, & non adesse pugnam? Abeat igitur vetus ista, sed inanis excusatio. Excusationem alteram risu excipio cum *vrinæ in febribus*, ait quidam, *ob calorem præsertim variantur; propterea non multum variante à statu, naturali caliditate, neque etiam has multum variari oportet.* Quid audio? An ob calorem vrinæ variantur? at in Ephemericis, calor fit maximus, accensâ scilicet tenui, spirituosâque substantiâ; & tamen ex Galeni testimonio, in huiusmodi febribus *vrinæ, nonnulla quidem, suspensiones; nonnulla verò, subsidentias bonas habent; quedam, autem nebulas: omnes verò, bene coloratae sunt.* Scito bone vir, materiam esse, quæ vrinas tingit, quæ easdem incrassat, quæ hyposthasim bonam, aut malam efficit. Instabis adhuc, calorem esse, qui materiam immutat; esto: sed, nunquid in pestilente, quoniam calor non est admodum tactui manifestus, materiam agnoscis immutatam? ne quæso ad veneni occultam substantiam confugito: hæc enim quantumuis occulta, & à putredine suum habet ortum, & putredinem, corruptionemque operatur.

Cardanus in omnes, vt plurimum infestus, Auicennæ, in hac parte, voluit patrocinari; fortassis ne in hac parte, cum paradoxo suo genio belligeraret. Tres ille, in Auicennæ gratiam, excogitat rationes; sed infeliciter. Prima, *in febre pestilente contingit vrinam esse bonam: quia febris aliquando est de genere hecticarum siue ephemerarum.* Cæterum debuerat meminisse, dari quidem febres hecticas pestilentes, non tamen sine putredine, cuius vi citò interimunt; sed hecticæ dicuntur, quoniam putredo earum, substantiam cordis arripit, quemadmodum in simpliciter hecticis calor occupat substantiam. Sic pestilentes ephemeræ, quæ cum spirituum putredine eueniunt, qualis est sudor britanicus: neque etiam hæc, inalteratam relinquunt vrinam: quippe spirituosâ substantiâ putrescente, quæ simul cum sanguine intra vasa continetur; non possunt vrinæ in colore, substantia, contentis, inculpabiles permanere. Altera. *Natura in illa febre non agit actione, que separet aliquid ex materia: quia non potest, ideoque relinquitur vrina quasi nulla sit*

fit materia in corpore. Sed dicat mihi Cardanus, si non adfunt separationis notæ, nonne aderunt ebullitionis? At agitatione materiæ, fiunt *urinae perturbate, quales sunt iumentorum*: deinde quænam est isthæc Natura, quæ agit in materiam? nempe calor innatus: At calor semper agit separando heterogenea; quæ, si ob imbecillitatem agentis, aut ob resistantiam patientis, separare omninò non potest; saltem confusa relinquit; & sic quidem urina immutatur. *Addit demum in febre pestilente, urinam similem effici ei, quæ à moderato calore fit, qualis in sanis est; ob debilitatem ab eadem febre inductam.* At & Cardane, debilitas non efficit aquosam urinam, ubi causa adest, quæ eandem tingere potest. Præterea concedam tibi hanc chymeram; erit quidem sic urina, in colore laudabilis, non tamen in reliquis; & tamen tria in urina bona requiruntur. Fernelius dum aliam, pro Avicennæ placito, rationem reddere conatur; nihil aliud agit quàm fucatæ orationis proiicere ampullas; inquit enim. *Cum sanguis, & humores labefactentur, non tamen putrescunt, unde nec turbide, nec confusa visuntur urinae; sed substantiâ, colore, sedimentoque laudabiles.* Quæro Ego à Fernelio, quænam est ista humorum labefactatio citra putredinem?

2. de abd. rer. c. 12.

PARTICULA III.

Comparatio inter Pulsum & Respirationem.

NON solum, cum urina; sed etiam cum respiratione, pulsus comparatur. Porro Respiratio, & Pulsus, in quibusdam, inter se differunt; in aliis conueniunt: differunt quoniam Pulsus naturalis quodammodo est motus; nunquam enim interruptus, & extra omne voluntatis imperium existit; Respiratione aliquando pro arbitrio mutatur. Deinde Pulsus efficientem causam habet solam naturam, Respiratione animam; Pulsus organa sunt arteriæ, Respirationis musculus; Pulsus fit à corde, Respiratione non à corde, sed propter cor. Tandem quinquies pulsat cor, intervallo vnus respirationis. Conueniunt autem quia tam pulsus, quàm respiratione eidem seruiunt facultati, nempe vitali: solius namque cordis ergo, seu innati caloris; cuius cor est fons; veraque actio instituitur. Eadè est vtriusque finalis causa; scilicet triplex necessitas, videlicet præstadi refrigeriû, noui aëris ingressu; eiusdè aëris substantiam, in spirituûm reparatione attrahendi; fuliginosa excrementa expellendi. Conueniunt tandem in ratione motus; constant enim ambo diastole, & sistole, & gemina quiete.

C 3

Caterum,

Cæterum, licet ambo sint propter cor, diuersitas in eo est, quòd respiratio est duntaxat cordis gratiâ; pulsus, gratiâ membrorum, & cordis etiam.

Appendix Prima.

Adiunge aliam differentiam: cum enim respiratione ablata moriatur animal; si autem plures arteriæ ligentur, non adhuc peribit, fit vt respirationis interceptio mala habeatur, tanquam causa, & tanquam signum: tanquam causa, quia priuat cor suo solito, & necessario refrigerio; tanquam signum, quia indicat animalem facultatem laborare, ni ex aliis signis constet instrumentorum vitio id fieri. Pulsus verò intermittens signum est prauum, minimam autem, vel nullam rationem causæ habet.

Corollarium.

Collige, magis horrendam esse respirationis, quam pulsuum interceptionem, dummodò (vt dixi) respiratio non lædatur instrumentorum culpâ, sed facultatis. Patet hoc: quoniam pulsus intermittens, in *senibus & pueris* fit sine periculo: Respiratio autem intercepta norma est, quâ fortitudinem Apoplexiæ mensuramus.

2. præfag. ex
puls. cap. 1.

Appendix Secunda.

Quoniam respirationem cum pulsu, vt rationem signi subeunt, consideramus, considerabilis inter vtrumque differentia est, quòd pulsus vitalem tantum facultatem demonstrat; respiratio animalem, & vitalem. Phrenitici respirationem habent magnam, & raram; dolore vexati paruum, & frequentem; vtrique animalem facultatem laborantem habent, nempe phrenitici internam; dolentes, externam potentiam. Rursus febrientes, irati, quomodocumque vitalem facultatem vexatam habentes, respirationem immutant. Pulsus, nisi vitalis alteri compatiatur, solius vitalis indicat affectum: si compatiatur, tunc signum est alterius facultatis, non propriâ ratione sed compassionis necessitate.

Appendix

Appendix Tertia.

Differunt tandem pulsus & respiratio : Quoniam pulsus, leui quolibet pathemate mutatur, ac proinde ex Celsi decreto *fallacissima res est* ; respiratio non ita ; sed grauem arguit causam & verus est testis. * Caterum quamuis fallacior sit pulsus : quia leui de causâ mutatur, nihilominus eadem ratione præstantissimum signum dici debet ; siquidem in eo quolibet exigua alteratio, quam respiratione non dignoscimus, melius apparet. Tactu etiam pulsus percipitur, & hæc non contemnenda eius est dignitas : quippe tactus exquisitissimus est iudex. Ultima pulsuum dignitas, sed dignitate, prima censetur, quod plures rerum nobis ostendit differentias, nempe *futuram crism, crism speciem, robur facultatis, dolorem, inflammationem, plenitudinem.*

* Pulsuum præstantiam dum extollimus, videmur rem inutilem frustra laudare : quandoquidem (vt ait Galenus) signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, reliquit *vel quia non noverat, vel quia non magni momenti existimauit, idcirco non est assequutus.* Verum, quicquid Galenus dicat, nouit quidem magnus Hippocrates pulsuum, & contemplatus est arteriarum motiones, tum in temporibus, tum in brachiis ægrotantium, vt ex multis eiusdem historiis constat, quarum vnâ vel alteram affert Amatus Lusitanus. Multas præterea congerit Ludouicus Mercatus in præfatione ad tractatû de pulsibus. Quod si sphygmicam artem methodo non tradidit, forsitan & ante eum, & eius temporibus recens natæ artis rudimenta, huc non accedebant. Forsitan etiam vir sincerus manifestis pulsuum differentiis contentus, alias noluit indagare, quarum aliquæ non re verâ sed duntaxat imaginationis opere existunt. Aliæ parum sunt necessariae. Sufficiat, ad pulsuum doctrinam commendandam, plurimos artis Proceres, & ei incubuisse ; inter quos recensentur Asclepiades, Erasistratus, Archigenes, & alij vsque ad Galenum maximum huius artis cultorem. 3. crism. vlt. & alibi.

Non tamen eis assentior, qui pulsui, absolutè principatum in significando tribuunt : ne indissolubilia, se attulisse argumenta putent, singulis respondere erit operæ pretium. Aiunt *primò* vitam magis in facultate vitali, quàm in naturali consistere : siquidem sine alimento potest homo per aliquot dies in vita permanere, cessante facultate vitali ne momento, quidem temporis vita durat. Sed vide quàm sit præter rationem isthæc ratio. Inprimis, hominem, facultate naturali omninò extinctâ, in vita permanere, ab omni veritate est alienum : nam in eo, qui alimentum c. 3. cur. 4.

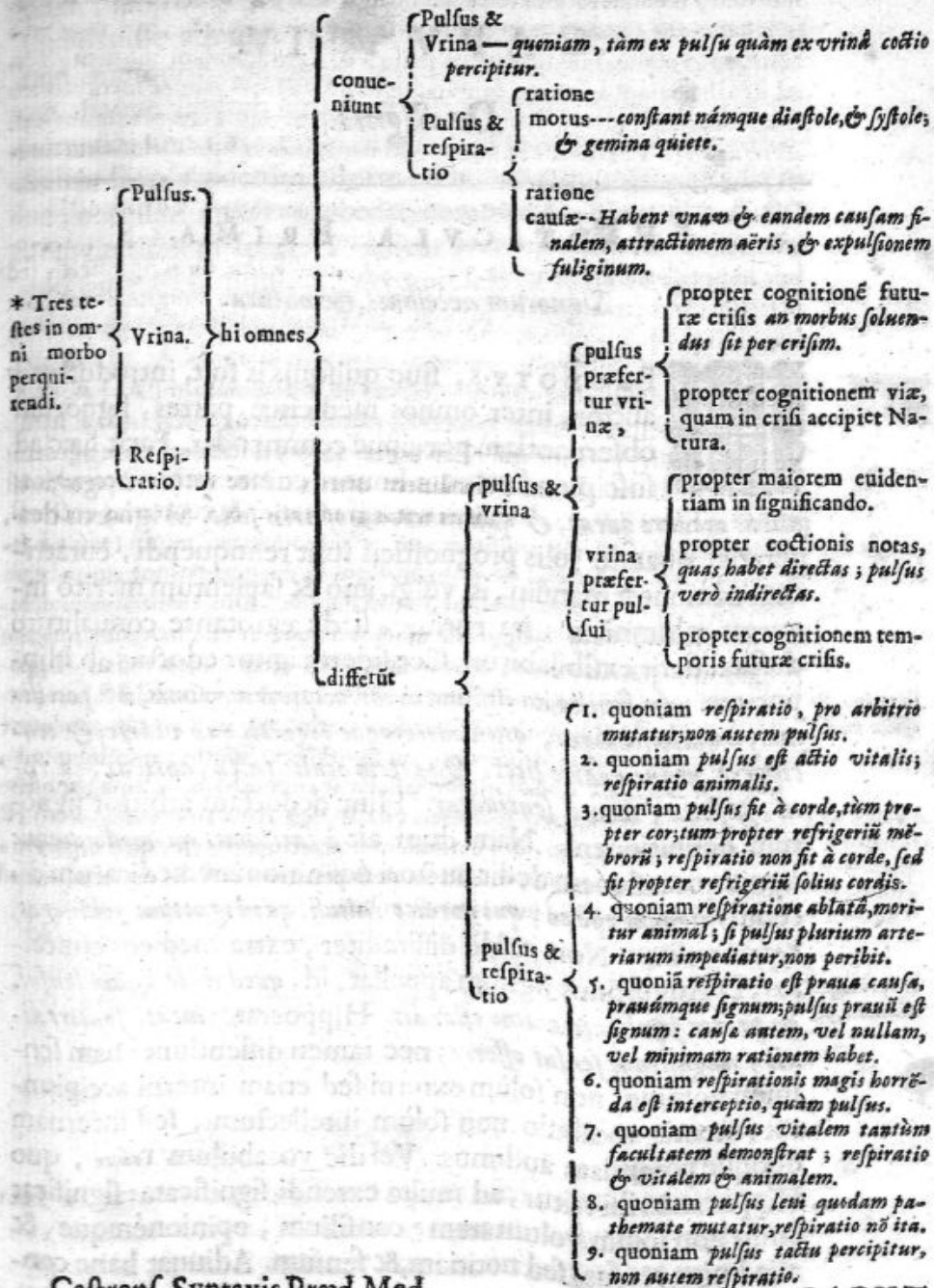
non

non accipit, adhuc calor naturalis operatur; carnes videlicet (si non aliud inueniat) recoquens. Præterea, licet magis vita dependeat ex facultatis vitalis duratione, quàm ex perseverantiâ virtutis naturalis, hoc concludit dumtaxat validius esse signum ex pulsu, ad significandam mortem, non ad significandam salutem: salus namque est victoria naturæ supra causam morbum facientem; hanc autem victoriam vrina manifestè indicat.

Alteratio. Victurusne sit homo, an moriturus ex signis salutis, aut mortis conuenientiùs agnoscitur, quàm ex signis coctionis, & cruditatis: nam salus, & mors propius ad hanc præfagitionem accedunt, quàm coctio, & cruditas. Hæc ratio inanis est; pulsus siquidem, facultatis dumtaxat robur, imbecillitatémve ostendit: vrina verò non solum vires significat; sed materiæ obedientiam, rebellionémve, morbi etiam longitudinem, aut breuitatem; quæ omnia oportet vt cognoscat is, qui salutem, aut mortem est prædicturus: nisi enim attendat primò ad morbum, & ad naturam, tanquam ad duos colluctatores, deinde ad morbi ideam, & longitudinem, non meliùs de salute ægrotantis aliquid præcognoscat, quàm si quis velit prædicere, possitne quispiam portando oneri sufficere; nec agnoscat viæ longitudinem, & magnitudinem oneris. Nec verò recipiendus est Christophorus à Vega, inquiring notas cruditatis, & contrarias coctioni, nullo modo significare longitudinem, aut breuitatem morbi, nisi ad facultatem collatio fiat; ad quod credendum eâ ducitur ratione, quòd cum facultate validâ, morbi lethales diutiùs durant. At oportuerat considerare, durationem istam, exigui esse momenti; nec ex eâ, morbum longum constitui: coctiones verò, quas iudicij celeritatem indicare dixit Hippocrates, sunt quæ longam efficiunt morbi constitutionem. Ridiculum præterea est, quod addit, pulsuum videlicet notitiam, non parum conducere ad cognoscendam longitudinem, aut breuitatem morbi: quia longitudo, & breuitas pendet ex collatione facultatis ad morbum. Pendet quidem non tamen ex collatione facultatis vitalis, sed naturalis: coctio verò est quæ indicat esse facultatem naturalem morbo superiorem, quid ergo ultra querendum est ex pulsu, qui ad vitalem pertinet? sanè ad mortem non ad salutem præcognoscendam inferuit pulsus.

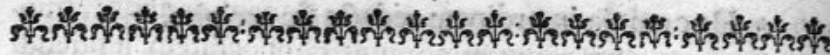
* Hæc

* Hæc omnia in ordinem redacta sic accipito.

Castrenf. Syntaxis Præd. Med.

D CAPVT

CAPVT IV.

De Signis.

PARTICVLA PRIMA.

Signorum necessitas, & natura.

introduc.
cap. 7.

in princ. de
officin. med.

De princip.
dialec. c. 9.

ERODOTVS, siue quisquis is fuit, introductorij auctor, inter omnes medicinæ partes, signorum obseruantiam præcipuè commendat. Facit hæc ad suscipiendam cum honore curationem *ut cognoscas quibus mederi queas, & qua minùs necessaria sunt.* Si ignarus desperatis, quando solis prognosticis sunt relinquendi, curatricem admoueat manum, in vulgi, imò & sapientum meritò incurret calumniam: ita rursus, si de ægrotante conualituro desperauerit, exhibilabitur. Consideret igitur edoctus ab Hippocrate. *An similia, an dissimilia, principio à maximis, à * facillimis, à quibuscumque, quomodocumque cognitis, qua videre, & contingere, atque audire licet. Que item oculis, tactu, auribus, odoratu, gustatu, mente sentiuntur.* Hinc deductam arbitror signorum definitionem. Nam dum ait *à facillimis quomodocumque cognitis* occasionem dedit auctori definitionum medicarum dicendi; *signum esse id, quo cognito, aliud, quod ignotum nobis erat, apprehenditur.* Non valdè dissimiliter, extra medicos concellos, D. Augustinus signum appellat; id, *quod & se ipsum sensui, & præter se aliquid animo ostendit.* Hippocrates mente sentiri dixit; Augustinus sensui offerri; nec tamen dissentiunt: nam sensuum nomine, non solùm externi sed etiam interni accipiuntur; mentis vocabulo non solùm intellectum, sed internam quoque potentiam audimus. Vel dic vocabulum *Γνώμη*, quo Hippocrates ibi utitur, ad multa extendi significata: significat enim non solùm voluntatem, consilium, opinionemque, & alia huius census; sed noticiam, & sensum. Aduuat hanc coniecturam,

iecturam, quod dixit, *mente sentiuntur*; quamvis aliqui, quoniam (*mentem*) vertunt, inquirunt Hippocratem sentiendi verbo fuisse abusum. Quamvis etiam mentem eo vocabulo non impropiè significari, multis auctorum dictis comprobeatur. Itaque signum imaginationi offertur, quæ vel à sensu communi non differt; vel saltem ei per quam vicina est; & ita dicitur se ipsum sensui offerre. Deinde quoniam, ut significet, necessarium est ut accedat compositio, & diuisio, & hoc ad cogitationem spectat, additur *præter se aliquid animo commonstrare*. Communis Logicorum schola facilius signum describit, *quod potentia cognoscenti aliquid representat*.

* A facillimis, magisque cognitis, dum ait, videtur excludere causam respectu sui effectus, & effectum respectu suæ causæ. Nam multoties causam cognoscimus, effectum prorsus ignari; multoties etiam causam ignoramus, effectus autem nobis sunt noti. Attamen Galenus *quicquid ab aliquo, tanquam à causâ procedit illius signum esse* scriptum reliquit, atque ita effectum signum esse suæ causæ voluit. Rursus, causam rationalis Medicus speculatur, ut cognoscat effectum, hoc est, affectum; ut in hoc, ab empirico differat, quando hic affectui duntaxat sine signis incumbit; ille causas tanquam signa quædam rimatur. Quapropter licet effectus, & causa per accidens, (inter quæ duo, nulla est naturalis habitudo, quæ ab uno ad aliud mentem dirigit,) non se inuicem significant; licet etiam aliquando, vel effectum, vel causam non perfectè penetrantes, non possimus unum ex alio cognoscere. Nihilominus causa, & effectus *per se, si perfectè cognoscantur*, non possunt non inuicem significare. Rationem huius rei, ut nos doceret D. Thomas, didicit à D. Dionysio: eam sit accipito. Omnis effectus, (esto sit æquiuocus,) est similitudo suæ causæ, quatenus causam imitari conatur, & ex consequente eam representat. Causa autem non quod similitudo sui effectus, neque quod suum effectum imitari dicatur, illius signum est; sed, vel quoniam compertum est, & experimento comprobatum, ex hac causâ, hunc effectum; ex illâ, illum oriri; vel quoniam perfectè cognitâ naturâ causæ, eius quoque virtutem, ac necessariâ consequitione, effectum, ab eiusmodi virtute processurum cognosci consentaneum est. Non tamen negabo, meliùs ab effectibus causas, quàm à causis effectus cognosci.

5. de loc. aff. c. ult.

introduc. cap. 8.

D. Th. 1. p. quest. 11. art. 2. ex Dion. de diuinis nominib.

Corollarium Primum.

Ex signorum necessitate, colliges medicinam esse artem coniecturalem: quippe Medicus semper ante oculos habet signa. At *signum id est, signum, ut auctor est Galenus, non necessariam*,
Castrens. Syntaxis Præd. Med. D 2 nes

3. prog. 39. *nec assidue, sed magnâ ex parte duntaxat, notionem habet.* Et in hoc differt ab indicio seu indicatione. Nam *ἐνδεχόμενον* hoc est, indicium seu indicatio in demonstratione necessario, & assidue, alterum, alteri consequens habet. Cum itaque medicina semper inter signa versetur; & signa non semper, sed magnâ ex parte, notionem habeant; cum præterea coniecturæ vi, (vt vult Galenus) notionem magnâ ex parte veras assequamur; fit vt medicina, coniecturalis ars censeatur. Esse coniecturam mediam inter exactam notitiam, & omnifariam ignorantiam, testatus est Galenus; & idcirco, teste eodem, non ad Veritatem accedit, hoc est, non ad infallibile verum; sed ad verum propè infallibile. Excusandus ergo est Medicus, si aliquoties finem suum, non assequatur, quandoquidem artis est artifex, quæ finem suum non semper assequitur, vt cum Galeno auctor introductorij affirmavit. Neque hinc sequitur (quod Argenterius in Galenum cum opprobrio congerit) culpam Medici, in artem coniici: imò nec Medicus; nec medicina culpam habent. Medicus, quia præceptis imbutur eius artis, quæ finem non semper assequitur; si hunc non assequatur, culpæ immunis est: Medicina non decipit; sed cum coniecturâ nitatur, eò accedit, quò coniecturalis ars potest accedere.

Cardanus, non medicinam, sed medicinæ exercitationem coniecturalem esse dixit: quia nihil scientificum, & artificiosum, potest esse simul coniecturale: ars enim, & scientia est habitus rectâ ratione directus. In quo mihi videtur velle medicinam diuidere in docentem, & vtentem; itavt medicina vtens coniecturalis sit, docens verò minimè: sed rogo Cardanum vt mihi dicat, quibus præceptis vtitur Medicus, dum artem exercet? Respondebit, arbitror, docentis; alioquin quorsum est docens, si quomodo vtendum sit, non docet. At si præcepta non sunt coniecturalia, erunt demonstratiua, quis ergo demonstratiuis habitibus instructus coniecturaliter procedit. Sciat igitur habitum artificiosum, rectâ quidem ratione vt, sed non infallibili: neque enim demonstratiuo semper, sed aliquando opinatiuo medio ratio procedit. At coniectura, existimatio quædam est, vt colligitur ex Aristotele; existimatio autem est opinio.

Respon

Respondebit aliquis pro Cardano: cōiecturalem quidem facit artem, remediorum quantitas; imò non solum quantitas, sed & occasio: faciunt, inquam, ista coniecturalem artem medicam in exercitatione, non in se ipsâ: quippe ars optimè docet, quæ cuilibet morbo quantitas debeat remedij; exercitatio autem hæsitat. Sed interrogo cur Medicus, dum exercet, hæsitat? respondebit ille quoniam tametsi ars doceat in quodam certo morbi gradu, & statu, postulari certam remedij quantitatem; exercitatio, an hic sit ille gradus & ille status, quem ars proposuit; non assequitur. Ita sit, sed cur exercitatio id non assequitur? non aliud habebit quod respondeat, nisi, quia signa quibus hoc cognoscitur, non sunt infallibilia. Sed quis hæc signa subministravit? nempe ars. Ars ergo est, quæ coniecturalem naturam habet. Imò verò Galenus, magis arti, quam exercitationi, coniecturalem hanc tribuere naturam videtur: siquidem *Medicus*, ait, *in curatione scientificè procedit, coniectura verò est in cognitione affectuum.* Neque tamen ex his Galeni verbis colligas cum Argenterio, illum sibi, qui alibi artem coniecturalem dixit, aduersari. Nam ars & exercitatio coniecturis nituntur; verum Ars tunc maximè, cum cognitionem per signa docet; quæ nisi sint pathognomonica, non sunt infallibilia: exercitatio verò, hoc saltem habet, quòd cognitam naturam morbi, iam ex hypothesi, necessariam remediorum notitiam habet. Cæterum de artificiosa coniectura inferius, cum Erasistrato aliquid dicam. Interim scito artem & artis exercitationem easdem habere vires: neque enim ars magis certa est, quam exercitatio, quòd exercitatio, non ars, circa indiuidua versatur. Quippe hoc verum erit apud Methodicos, qui, ut Galeno, communem esse omnium hominum curationem (quæ extrema dementia est) existimabant.

Corollarium Secundum.

Ex qualibet signorum definitione colliges, necessarium esse, ut omne id quod signum dicitur, duplicem habeat respectum; alterum, ad id quod repræsentat; alterum, ad potentiam cui repræsentatur. Aliter res in suam naturam absolutè sumpta appellatur.

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

D 3

lacionem

lationem signi non meretur. Urina, quam vulgus Medicorum, per anthonomasiam, signum nuncupat, eatenus signum est quatenus humorum in corpore prædominantium statum indicat, & hic est prior respectus nempe ad rem, quam significat; sed non adhuc signi rationem subit: oportet enim, ut perfectè sit signum, potentia cognoscenti, ut signum, representari; & hic est alter respectus. Priorem habet intrinsecus; extrinsecus posteriorem: nam representare habet à naturâ suâ; representari, non nisi ab occasione externâ: siquidem non omnibus representat, sed iis duntaxat, qui urinae causas, differentias, significationesque perspectas habent. Ita dicimus signum medicum Medico esse signum, aliis non ita. Plura, quæ circa has habitudines dici poterant, Logicam sapiunt.

PARTICULA II.

Symptoma, signum, causa.

1. cris. c. 14. **P**otestne aliquid simul esse & signum, & causa? imò maxime. Hoc reperies apud Galenum; *quoniam aliqua sunt tanquam causa, & signa; aliqua, tanquam signa solum.* Rursus potestne aliquid esse symptoma, quod simul non sit signum? nequaquam, licet è conuerso possit quidem aliquid esse signum, non tamen symptoma. Omne symptoma, siue sit qualitas mutata, siue excretum præter naturam, siue actio vitata, omninò sub sensum cadit; & subinde morbi, cuius est umbra, necessariò signum esse debet. Signum verò, quod non sit symptoma, cœtio in urinis esse potest; & similiter bonus accubitus, facilis etiam tolerantia, & bona respiratio signa sunt, & non symptomata; licet Galenus aliter sentire videatur; eorum tamen contraria, nempe difficilis tolerantia, & respiratio læsa, signa & symptomata dicuntur. Placet mihi Dureti sententia, firmiora scilicet argumenta esse mortis, aut morbi, quæ ducuntur è signis, quàm è symptomatis. Nam è symptomatis sæpè nascitur, ut tempestatum, sic opinionum varietas; at certè signum constans, & firma esse debet prognosis in alterutram partem; nec
vlla

vlla excusatio Medici recipienda, qui de signis erravit in prædicendo. Consonat Galeni sententiæ dicentis *accidentia quedam, 3 prog. 39. de pravis in bona, & etiam de bonis, in prava mutari.* Sed longè manifestiùs alibi. *Decretoria, quæ non decernunt, quedam mortalia sunt, quedam difficulter decernunt:* (Hæc sunt symptomata simul, & signa) *hoc verò haud quaquam inest coctionis, & crudittis signis; sed ex his signum, vnum idemque semper significat, ut v.g. vrina, quæ benè colorata est, & albam, & leuem, & equalem habet subsidentiam, coctionis est signum, & quæ quidem coctionem significat, bona est semper; quæ verò cruditatem, non bona.* Si tamen capitis dolorem, aut delirium, aut vertiginem tenebricosam, aut difficilem anhelitum, aut anxietatem, aut graue somnium inspexeris, nihil in his stabile, neque bonum, neque malum poteris præcognoscere.

Signa autem simul, & causæ sunt; Vomitus, & excrementa alui, & multitudo Vrinarum, sudores, sanguinis eruptiones, & parotides, atque alij decubitus. Potest ergo aliquid esse bonum simul vt signum, & vt causa; vt omnes euacuationes, quæ in tempore fiunt; in quibus, talia purgantur, qualia purgari oportet, per loca conferentia. Hæ enim & significant victoriam naturæ, & sunt causæ sanitatis. Neque profecto victoria sufficeret, nisi excrementa excernerentur, quod accidere potest pleurítico. Malum vt causa, & vt signum, sunt, pestilentes anthraces, & quæ malignitatem veneni præ se ferunt. Malum vt signum, non autem vt causa, sunt euacuationes tempore crudittis: quia magnam naturæ suum ordinem præuertentis perturbationem significant: quippe natura suo progrediens ordine, priùs concoquit, quàm euacuet: non tamen alicuius mali sunt causa, nisi aliquando sua multitudine, vires frangant. Malum denique vt causa, non vt signum, poterunt esse abscessus & nonnulli morbi, qui ab aliis morbis non admodum securè, hominem liberant; sed cum periculo reuersionis. Hi namque bonum aliquid secum vehunt, quatenus præfens periculum adimunt, nihil tamen stabile & firmum, cui spes, adhæreat, significare possunt.

*Vide infra
parte 3. c. 1.
particul. 12.*

PARTICVLA

PARTICULA III.

Fontes, ex quibus signa hauriuntur.

Communiſſimi ſunt ſignorum fontes, res naturales, res non naturales, res præter naturam: cùmque Hippocrates ſparſim multis in locis, & in collectaneo quodam, ad plures riuulos ex quibus, ſigna accipi poſſunt, nos manu ducat; tamen omnes hi riuui, à tribus fontibus derivantur. *morbos dignoſcimus*, (ait ille) *ex communi omnium naturâ, & ex cuiusque propriâ*: ecce res naturalis, à quâ, ſigna accipimus, communis nempe natura, & cuiusque propria. Communem dicit, ut hanc conſideremus, quando propria ignoratur. e.g. *conſiderandum in primis; agri facies an bene valentium, maxime vero ſui ipſius ſimilis ſit*. Reſpiciens ad communem naturam, dixit, *benevalentium*, reſpiciens ad propriam, addit, *ſui ipſius*. Pergit & dignoſci morbos etiam ait, *à morbo, & agro*; & hæc res eſt, & ſtatus præter naturam. Tandem *ab oblatiſ, & offerentiſ*; hoc non naturale eſt utpote forinſecus adueniens. Reliqua, quæ adiungit, ad hæc tria genera reduci debent. Nam cœli conſtitutio, ſitus locorum, victus ratio, vitæ modus, ſomni, vigiliæ; hæc omnia ſunt non naturalia. Conſuetudinem, ſi inter non naturalia non admittis, reducito ad naturalia: ſiquidem eſt altera natura, naturalis quoque eſt ætas; reliqua omnia præter naturam.

Cæterum licet multi ſint ſignorum fontes, mihi nil tam ex arte eſſe videtur, quàm omnes ad vnum reducere. Rectè quidem ab vno principio, cuncta naturæ ordine defluentia conſideramus; rectè etiam ea, quæ, diſperſa conſuſionem, in arte pariunt, ad vnam originem referas; verè, diſtinctè methodicè procedes. Si quis igitur Hippocratem omnium bonorum patrem conſulat, inueniet illum tanquam à quodam fonte, à ſimilitudine, & diſſimilitudine, omnia ſigna hauſiſſe. Hoc nobis inculcat in principio ſtatim libri de officinâ, Medicis conſiderandum proponens. *An ſimilia, an diſſimilia*: Hoc in epidemiis perdiſcere oportere docet. *An ſimilia*

1. epid. ſect. 3.
in princip.

2. prog. 5.

6. epid. ſect. 3. ſex. 43.

inter

inter se sint; & si non similia inter se sint, ex dissimilibus, similitudo fiat una. Sic utique fit via, sic rectè se habentium probatio: & non rectè redargutio. Præcipua utilitas, quam Medicus, ex hac similitum, dissimiliùmque consideratione percipit, est quòd dum in eâ versatur, nunquam ab vno duntaxat signo se falli permittet; sed multa simul contemplabitur: quòd tanquam epilogum in suis prognosticis appoluit Hippocrates, hoc est *indicia in ediscendo omnia interstinguere, æstimando vires eorum inter se, quemadmodum scriptum est, tum de aliis, tum de urinis, & secretionibus, ubi pariter pus, bilémque exscreet.* * Itaque plura signa ante oculos sibi obiiciat, videátque. *An similia, hoc est, an omnia ad idem conspirent, omnia scilicet praua, vel omnia sint bona; tam quæ ad facultatem animalem, quam quæ ad vitalem, aut ad naturalem spectant. An verò sint dissimilia, nempe quædam bona, alia praua; quòd si dissimilia sunt ex dissimilibus similitudo fiat una, videlicet considerando praua, an aliquid bonitatis habeant, quòd bonis adiunctum, prauitatem eorum quæat superare. Aut ex altera parte, si quæ bona sunt, non perfectè sint bona; ita ut à prauis necessariò vincantur. Hoc Galenum non latuit, quippe aliquando singulorum symptomatum vires, quæ apparent æstimabat, & in se comparare præcipit. Et siquidem tum fortiora, tum plura videntur, quam bona, mala, hominem in periculo esse sciendum, verùm si bona malis & fortiora, & plura fuerint, de agro bene sperandum.*

Perquirito signa in omni genere signorù, siue sint memoratiua, siue indicatiua, siue prognostica; nullù reperies, quòd ad hunc fontè similitudinis, & dissimilitudinis non reducere oporteat. Et quòd attinet ad *memoratiua*, nihil ex eis utilitatis percipies, nisi cù præsentibus conferas. In primis vitã antea actã oportet considerare, ut præsentem agnoscas morbù, ut etiam præsentis morbi gravitatem: nam qui causas manifestas habet, meliùs cognoscitur, & faciliùs curatur; præteritum etiam temperamentum si cum morbo præsentem conferas, cognosces, an morbus sit proportionalis, ex quo minus periculum imminet, iuxta Hippocratis sententiam; faciem etiam ægroti quàm sit mutata, percipies, si faciem eiusdem in sanitate, cum præsentem conferas: quia verò (ut Galenus ait) *omnium hominum, antè non cognoscimus naturam, imò nequè faciem, sed nec opinantes, sape ad ignotos accer-*

Castrens. Syntaxis Med. Præd.

E

sumus

simur, principium cognoscendorum morborum, presagidorumque, à communibus instituimus. Quapropter rectè ab Hippocrate est dictum, *morbos dignoscimus à communi omnium naturâ; factâ scilicet comparatione, vtrum hominibus sanis sit similis, an dissimilis: & cuiusque propriâ, facta comparatione ægroti, cum se ipso, dum sanus erat.* Quippè nonnulli sunt quibus Hippocratica facies in sanitate adest. Ob hanc etiam causam prudentissimus Hippocrates *stridere dētibus, in febris, insaniam* significare & mortem docens, adiungit, *quibus non est consuetum à pueritiâ, ita efficere,* quasi memoratiuum signum, cum statu præsentis comparare. *Indicativa etiam* hæc similitudine examinantur, siue enim pathognomonica sint, siue assidentia, semper inter se conferri debent. Pathognomicum signum, iam diximus, ex pluribus constare; plura autem, quomodo vnum efficient nisi *ex dissimilibus similitudo* fiat vna; hoc est, ex variis, ad varias facultates pertinentibus, vnum fiat, vnam morbi essentiam indicans. Assidentium verò signorum fides in similitudine consistit; siue enim magnitudinem morbi, siue eiusdem mores perquiras, non aliter, quàm hæc viâ assequere. Magnitudinem morbi ex partis præstantiâ colliges, comparando partis affectæ dignitatem, cum dignitate aliarum partium. Magnitudinem ex essentia effectus, semper comparatione factâ, inter vires & causam morbificam percipies; sic Galenus ad vtrumque, tanquam ad duos colluctatores animum conuertebat. Possunt etiam signa accipi à iuuantibus, & nocentibus; quod nihil aliud est, quàm comparatio remedij cum causâ morbi, spectando euentum. *Prognostica* non minùs quàm reliqua, similitudine fiunt: quis enim ex vrinâ, aut deiectionibus, aut quouis alio excretorum, poterit salutem, aut mortem prædicere, qui ignoret, qualia debent esse secundum naturam, prædicta excrementa? Signa præterea, tanto sunt deteriora, quanto cum languidiore virtute accidunt, vnde signum vnum, & idem, potest vel citam mortem, vel longum morbum denunciare, si ad vires collatio fiat. Multa sunt, quæ in hanc sententiam afferre possem, quæ tamen omittenda videntur, quoniam se ipsis innotescunt.

* Plura hæc signa, non solum ex facie, ex decubitu, ex vrina, & aliis excrementis sunt accipienda, sed etiam ex multis aliis, quæ ægotantem interrogando

interrogando poterimus addiscere; quare meritò de morbo *interrogationes* commendantur ab Hippocrate. Ex quibus imprimis, An mens constet, *multa* 6. epid. sect. 1. tex. 43. *enim* (Galenus ait) *laborantes dicere consueverunt, qua dicentis mentem partefacere possunt*: deinde colliget ex sermone ægrotantis mores, num scilicet timidus, an audax, num stultus; an prudens sit; hæc enim addiscere oportet Medicum ex ægrotantis sermonibus, si æger sit ei ignotus; ex eisdem ægri responsionibus, accipiet utrùm sit *sobrius, & cogitabundus, aut per- uigil, & naturâ loquax*. Poterit etiam vocem audire, ex quâ (uti inferiùs dicam) non leuia fiunt præfagia. Interrogando etiam Medicus qualifnam in arte medicâ sit se ipsum & ægro, & astantibus demonstrabit.

Itaque œconomia, quam Medicus, circa ægrotum, debet exercere, non exigua pars interrogationibus consistit, quas si omittat, contemnitur tanquam vel inciusus, vel parum de rebus ægrotantium sollicitus: si nimis prolixè habeat se, redditur tædiosus, & gratiam, quâ apud ægrum cõsequi oportet, omninò amittet. E contrario autè, ea quæ necessaria sunt, ritè interrogans, efficit ut æger & astantes bonâ de se ipso opinionè cõcipiant. Caueat præterea Medicus nè interrogâdo, & cum egroto sermones habèdo, metù ingerat; cõtingit quippe aliquâdo, eum qui ægrotat aded suspiciosum, timidumque esse, ut ex quolibet verbo, occasionem perterrendi se ipsum, accipiat. Neque præterea, dum responsiones accepit, interponat tristitia, & funebria, quæ melancholicas cogitationes ægro inducant; nec è contrario garrulitate, & intempestiuis iocis, reddatur, grauiter patienti ineptus, imò & molestus. Multi sunt qui ut altum sapere videantur, interrogationes congerunt varias, quæ, ut fortassis vulgo imponunt, ita prudentibus irritui habentur. Ergo medicum in omnibus, sed præcipuè in hac parte prudentem desidero, ut neque superciliosus appareat, neque inopportunè iucundus, neque cum solis prudentibus loquatur, neque ex alterâ parte, plus nimio, muliercularum dictis assentiens, nihil, vltra mulierculas intelligere videatur.

PARTICULA IV.

Diuisio signorum.

QVamplurimis, signorum, quæ confusionem pariunt, diuisionibus relictis, in memoriam reuocare oportet, id quod de prognosi, seu prædictione, superiùs est dictum; nempe eam ad tria tempora extendi, & consimili ratione dicendum, signa prognostica, ab antiquis fuisse vocata, quæ tria tempora respiciunt. * Nihilominus, elarioris doctrinæ gratia, diuiduntur in *Castrens. Syntaxis Præd. Med.* **E** 2 *memora*

memoratiua, quæ præteritum memoriæ subiiciunt; indicatiua, quæ ad tempus præsens respiciunt; prognostica, quæ pertinent ad futurum. Non oportet autem ut hæc tria re distent, satis est quòd aliquando solâ ratione; ut vrina, præsentem indicat materiæ dispositionem, & futuram naturæ victoriam: quædam etiam sunt communia; quædam propria; communia in morbis diuersæ naturæ reperiuntur, ut dolor capitis: propria, vni tantum affectui conueniunt, ut respiratio magna, frequens, quæ calorem indicat in partibus thoracis; propria aut sunt separabilia, ut pulsus ferrinus proprius inflammationum, qui aliquando separatur, v. g. in peripneumoniâ; alia inseparabilia, dolor lateris, punctorius proprius & inseparabilis est. Rursum signa omnia in triplici sunt differentiâ: quædam pathognomonica dicuntur; quædam assidentia; alia superuenientia, seu mox apparentia. Pathognomonicum indicat essentiam morbi, & est, quod Logici vocant *proprium quarto modo*, id est, quod conuenit omni, soli, ac semper: idcirco, cum re significatâ reciprocatur. Sed dices, si pathognomonica syndrome, constituit morbi essentiam, cur eandem significabit? signum enim à re significatâ distare debet. Dic, reuerà pathognomonicum, non dici propriè signum, atque idè Empirici, qui signorum nullam habebant curam, pathognomonicam syndromen contemplantur. Potest tamen dici signum, neque est inconueniens, quòd morbi essentiam constituat: sicut partis compositio totius sanitatem in quâ ipsius partis sanitas includitur, significat; Assidentia, non infallibiliter, cum morbo inuadunt, sed aliquando simul inuadunt, aliquando superueniunt, aliquando nec omninò eueniunt, utpote quæ non sunt à morbo inseparabilia, nec veluti substantiam constituunt, sed proprias faciunt differentias. Hoc latissimè prosequitur Galenus in *constitutione artis*, subiiciens exemplum in pleuritide, in quâ, præter signum pathognomonicum, commemorat alia, quæ assidentia dici debent, hoc est, *quæ simul inuadere, & posterius accidere, & nullo modo apparere possunt*, ut sunt quòd æger, facilius in latus patiens, quàm in alterum decumbat; aut etiam, quòd dolor quandoque ad hypochondria, aliquando ad claviculam perueniat: quippe hoc non est inseparabile: si namque supernæ partes

1. aph 12. b.
3. epid. sect.
3. com. 34.

const. art.
cap. 15.

tes succingentis membranæ, phlegmone consistentur, ad claviculam perueniet dolor, vt ipsa deorsum trahatur; sin infernæ, dolor ad hypochondrium erumpit: fieri tamen potest admodum parua inflammatio in medio costarum, & sic ad neutram partem fertur. Est etiam, inter assidentia signa in pleuritide reponenda exscretio, qua pleuritides à Galeno crudæ, & sicæ appellatæ, carent. Est & aponia, quæ in magna pleuritide accidit: deficit enim vox deficiente vocis materiâ. Mox apparentia, ex naturâ suâ, non solent simul cum morbo inuadere, vt infra declarabimus. Sunt, & alia, quæ ad salutem & mortem significandam superueniunt, de quibus suis locis.

* Inter signa Memoratiua, Indicatiua, Prognostica, si ad utilitatem respicimus; indicantia primum locum habent: quid enim iuuat, futura speculari, aut præteritorum recordari, si præsentia ignoramus? Profectò non minus irridendus esset ita se gerens Medicus, quam antiquus ille, siue fuit Thales, siue Anaximenes, qui dum noctu cælum contempleretur, in scrobem decidit; Omnia, quæ à Medico in considerationem veniunt, aut ad sanitatem ægroti, aut artis decorem, aut (quomodo melius est) ad vtrumque referuntur. Præsentium cognitio, magis respicit, ad ægri salutem; præteritorum ad Medici auctoritatem; futurorum ad vtrumque. Hinc via r dicendum, futurorum cognitionem, esse magis, quam alias necessaria iam; nisi, ex alterâ parte præsentium cognitio se opponeret, quæ ad sanitatem, proprium artis finem, ad quem Medicus dirigit quicquid intuetur, & efficit, magis respicit. Nam vt ait Galenus, *quod affectuum dignotio ad curationem valde necessaria sit, recensere non est opus. Nam in primis quisnam sit morbus dignoscere oportet, deinde curationem ipsius aggredi. Quod vero prænotio ad curationem quoque utilis sit, demonstrat in præfatione prognostici Hippocrates.* His verbis videtur prænotionem, quæ futurorum est, in secundo loco necessitatis ad curationem, collocare. Rem igitur ita accipito. *Dignotio presentium ad ægroti sanitatem magis, ad Medici auctoritatem aliquantulum confert,* quatenus scilicet ea quæ infirmi omittunt, enarrans, creditur agnoscere magis ægrotorum res. Vtrumque Hippocrates complectitur; siquidem dum oportere ait agnoscere naturas affectionum, quantum super vires corporis sint, adiungit, *ita enim merito commendabitur, & bonus Medicus erit.* Quasi dicat. *Commendabitur, auctoritatem acquirere bonus Medicus erit,* rectè ad sanitatem acquirendam se geret. Itaque dignotio, præcipua est ad consequendam sanitatem. *prænotio, id est, futurorum cognitio, præcipua ad auctoritatem comparandam:* hæc enim, Medicus à calumniâ liberatur: nam *morituros, euasurosque prænotoscens ac prænuncians, culpâ vacabit.* Facit deinde ad curationem, siquidem

i. acur. cõ. 3.

i. aph. 9.

art. med. c. 7. cum victu perdurare, ad morbi vigorem. Tandem, ut Galenus ait, usus non parvus est, ex prænuntiatiuis, atque indicatiuis, minor autem ex iis qua memorie subiiciunt: tribuit infimum locum cognitioni præteritorum, non quod omnino necessaria non sit, sed quod minus quam reliqua. Necessaria quidem est præteritorum cognitio, tum quia cognito natiuo præcedente temperamento, recta curatio peragitur; tum etiam, quoniam externarum causarum, quæ præcesserunt, non parum cognitio conducit. Nam licet à causâ procatartica non sumatur ad curationem indicatio; sumitur tamen ad cognitionem, quâ mediante curationem molimur, atque ita est diagnostica pedissequa. Dicuntur verò, signa hæc memoratiua, minus necessaria, quoniam etsi non ex arte cognoscantur, cognosci nihilominus possunt, ex ægrotantis narratione. v.g. Quod facies Hippocratica habeat ortum à vigilia prætergressâ, vel fame. Porro iam superius est dictum hanc præteritorum cognitionem, idè saltem esse vtilem, quia cum Medicum admirabilem reddat, in ægroti beneficium cadit.

Appendix.

Pathognomonicum signum, essentiam morbi significare dixi; adde tu, & magnitudinem, eo tamen pacto, ut tunc inter assidentia reponatur; nam sicut pathognomonicum simpliciter, essentiam indicat, ita pathognomonicum magnum, magnitudinem. At magnitudo pathognomonici non est, quæ conuenit omni, soli, ac semper. Siue enim paruum, siue magnum signum sit, morbi speciem significat; magnitudinem, non nisi magnum. Reponitur verò inter assidentia; quoniam assidentium est * tum magnitudinem, tum mores significare. Mores ne inquiet aliquis? at mores, morbi eiusdem speciem constituunt. Non ita est: nam tertiana simpliciter, & tertiana maligna, non specie, sed modo duntaxat differunt. Et Galenus rem hanc explicans, ait, *morem, quem modum appellant.* Instabit adhuc ex Galeno ibidem, *magnitudinem, quam & vehementiam vocant, & morem, quem etiam modum appellant, tum ex propria morbi specie, tum ex superuenientibus ei symptomatibus spectandam esse.* Si igitur magnitudo, & mores morbi, ex morbi essentia spectantur, profectò ex pathognomonicis spectari dicuntur, cur ergo ex assidentibus? cur rursus ex assidentibus, si ex superuenientibus? Attende, nubem eripiam: magnitudo & mores, ex essentia quidem morbi, hoc est, ex signis pathognomonicis spectantur, & hoc ita à me est dictum; non tamen, ita

ita ut pathognomonica simpliciter intelligas, sed considerata iuxta suam magnitudinem; quod addisces ex Galeno: atque adeo pathognomonica cum sint, tamen ad significandam magnitudinem, assidentium formam induunt. *const. art. cap. 16.* Jam vero ex superuenientibus, recte magnitudo & mores spectantur; assidentia vero superuenientia etiam sunt. Nonne diximus, assidentia aliquando simul cum morbo inuadere, aliquando superuenire? sed in quonam differunt assidentia, a superuenientibus? nempe, quia superuenientia, semper superueniunt; assidentia non ita: sed aliquando, simul cum morbo inuadunt. Superuenientia, *επιρριουμενα* quæ & mox apparentia appellantur, ex sua natura, non solent cum morbo inuadere, ut sunt signa coctionis: neque enim morbus a coctione incipit. Sunt alia quæ ad significandam salutem aut mortem solent superuenire, de quibus, suis locis. Sunt alia superuenientia, quæ dicuntur *κρισια* & ostendunt certam naturam cum morbo: hæc aut sunt salubria, aut lethalia, aut maligna. De his quoque in ultima parte agemus.

* Magnitudinem dixi, & mores, tanquam duas res distinctas; licet enim à Galeno aliquando trifariam magnus morbus dicatur, *vel propter partis præstantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quod est cacœthia*; ac proinde malignitas, quæ pertinet ad mores, species sit magnitudinis. *4. meth. c. 6.* Nihilominus magnitudo proprie dicta, hoc est, secundo modo sumpta cum affectus magnitudinem consideramus, & malignitas quæ est cacœthia, & dicitur magnitudo tertio modo, separatim suis signis à Galeno inquiruntur: *const. art. cap. 16.* Quippe magnitudo, ex affectionis, quæ in illis est, & symptomatum præterea consequentium magnitudine; *4. meth. c. 6.* mos a morbi differentia, symptomatibusque consequentibus. Jam vero magnitudinem primo modo sumptam, nempe propter partis præstantiam, quis nescit, propria etiam separatim habere signa.

PARTICULA V.

*Quid agendum, ubi signum pathognomonicum adest;
quid, ubi non adest.*

INter morbos, sunt aliqui, quorum essentia, adeo est manifesta, ut nullis egeat signis, sed ex se ipsa, non ex aliis, innoscatur.

tescat : quis enim sextum digitum , ex aliquo signo indagabit ? quis tumoris aut aliarum externarum ægritudinum signa quæret ? Meritò Galenus , totum suum opus de locis affectis , in quo , ex signis affectum , & partem affectam docet cognoscere , solis internis passionibus dicauit , vt ipsemet profiteretur : vnde priores , hoc Galeni opus , de interioribus inscripserunt . Alij sunt morbi , qui signa habent . Sed certissima , qualia pathognomonica *παθγνωμονικά* esse diximus . Hæc tamen nunquam inuenio ex vno simplici constare signo , sed ex multorum * collectione , quæ *Συνδρομή* appellatur , vt sunt in pleuricidæ illa quinque communiter ante oculos habita ; videlicet febris continua acuta ; lateris dolor punctorius ; pulsus durus , & ferrinus ; difficilis respiratio , tussis . ** In febre ardente duo nempe sitis inexhausta , & implacidus , ardens , fastidiosusque calor , vt Galenus nos docet : cum igitur signum pathognomonicum magis ad diagnosim quàm ad prognosim pertineat , melius conficitur ex plurium collectione , quàm ex vno tantum ; sic enim (vt Galenus ait) præstiterit , potius ex omnibus fidem dignotioni desumere , quàm ex vno tantum , vel duobus . At neque sic quidem omnes morbi , pathognomonica habent signa , quod Galenus testatur . Quapropter cum multoties syndromen istam , quæ vnum pathognomonicum signum efficiat , colligere non possimus ; sed vno vel altero manifesto , reliqua lateant , ad artificiosam coniecturam , cuius ante meminimus , confugere est opus . Eam Erasistratus magni facere videbatur , exercitatum ratione Medicum , hoc est , qui non soli experientiæ adhæreat , sed vltimus rationem inquirat , desiderans : rationem , inquam eorum , quæ ad cognitionem occultarum sedium , & ægritudinum inducant ; & quamuis cum demonstratione non fiat , satis est , quod coniecturali quæraturo medio . Cum coniecturale dico , iam intelligere te arbitror , medium , quod non semper , sed magnâ ex parte , verax est . Neque verò quod Medicus non semper suum scopum attingat , spernendus propterea est . Etenim omnis prudentia & agendorum ratio , quæ & regna , & exercitus gubernantur , hæc viâ progreditur : quare non est cur in solis medicinæ rebus , iniuriosa censeatur ; præcipuè cum nullibi forsan , quàm apud Medicos (dummodo ingenuè profiteantur hanc artem) solidioribus fundamentis vti contingat .

* Vbi

3. epid. sect.
3. com. 34.

de plen. cap.
vltim.

1. de loc. ef.
fect. c. 1. &
5. de sanie.
vlt. c. 11.

* Vbi ad syndromen recurro, cum Empiricis videor conuenire, quid ni? Imò Galenus eis contra dogmaticos aliquando patrocinatur. Profectò dum pathognomonica signa adsunt nihil differt ab Empirico Rationalis. Nec tamen idcirco tumeant Empirici, nec æquales se Rationalibus existiment: quippe licet bruta cum homine, in aliquo, conueniant, non statim, ad hominum, ascendunt dignitatem. Inprimis Empirici, in fere omnibus morbis stupidi, quâ viâ progrediendum sit ignorant; *Quippe in paucissimis inuenies exactè traditas, quas empirici syndromas, id est, concursus vocant, quemadmodum in peripneumoniâ, & pleuritide; sed plerique morborum coniecturalem habent dignotionem.* Deinde cum in multis differentiis variant ægri, fieri nequit, ut in empiricorum appellatis syndromis reperiatur disciplina. Præterea Empiricorum hæresis ea est, ut existiment solis oculis, & reliquis sensibus morbos apprehendi & solis contenti symptomatibus, quæ sensui apparent, altioribus animum non applicant; & hoc tantum nomine Galenus Empiricorum syndromen, sectamque damnat. Quemadmodum damnat etiam alios in altero extremo positos, qui experientiam omnino respuebant, *nos (cum Galeno) partim experientiâ, partim ratione (cum nec illa inuenire omnia queat, neque sola ratio) utimur.* At de Sectarum varietatibus & erroribus, multa Galenus scripta reliquit; quæ apud eum studiosus inueniet, sufficit nobis scire, mediam viam esse tutissimam.

** Excitat Galenus quæstionem, ut Hippocratem tueatur, qui in quâdam tempestate, febrium ardentium, quæ vigeant naturam explicans, inter alia, ait, *febris non acuta, neque magnopere erant sitibundi.* si ergo pathognomonica, ardentium signa, sint hæc duo; sitis inexhausta, & vehemens calor; si rursus pathognomonicis signis positus ponitur effectus, & ablatis aufertur; quomodo constare potest, febres ardentes fuisse sine suis signis pathognomonicis. Neque verò dicere oportet (ut quidam) ab excrementis cognosci inprimis ardentem febrem: neque enim mera in solis ardentibus febribus biliosa alui reddunt, neque his solis syntexis, id est, colliquatio accidit; verum sunt hæc symptomata maligna, & exurentium febrium; ista tamen qui excernunt, multi immodicè sitiunt & calores febri ferunt. Controuersiam dirimit hoc modo. *Non appellabitur febris ardens, nisi adiuncta adsint, per totum morbum hæc duo symptomata, sitis intensissima, & calor ardens. Rarò tamen accidit, ut febris non sit valde acuta, nec æger valde sitibundus: satis enim est, quod hæc habeat, licet moderata, at tamen perpetuò continuata per totum morbum.* Displicet mihi hæc Galeni expositio, quòd admittat moderatam sitim, moderatamque calorem, tanquam febrium ardentium pathognomonica signa; cum tamen nulla febris, hæc duo ita moderata habeat; signum autem pathognomonicum ita conuenit rei cuius est signum, ut alteri conuenire nequeat.

Alij considerantes ab omni ratione esse alienum, ut Hippocrates febres ardentes, non valde acutas, nec valde siticulosas diceret, ad codicis emen-

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

F

dationem

dationem se conferunt; & licet Galenus legat; febris non acuta nec valde sitibunda, expungunt isti primam negationem ita vt remaneat, *febris non acuta; non sitibunda*; sic inuenio apud omnia exemplaria, quotquot mihi videre contigit, iamque ante Galenum recepta fuerat hæc lectio, quæ huiusmodi sensum efficit; *febris acuta, utpote ardens; non valde sitibunda*, à quacumque scilicet occasione, sitim auferente, videlicet à pituitâ liquefactâ, & linguæ radicem irrigante. Mercurialis vnus eorum, qui primam negationem explodunt, febres, ait, fuisse non veras ardentis, sed communiter sic appellatas, quemadmodum febres omnes acutæ sic consueverunt appellari, imò verò tertianam quoque in genere ardentium aliquando collocasse Galenum affirmat. Cæterum tu ab hac Mercurialis expositione caueto, ne magistrum confusio- nis, facias, auctorem omnium bonorum Hippocratem: confunditur quippe ars, quoties in eâ, non vera pro veris assumuntur; & quorum non veras ardentis, appellauit ardentis? nunquid quia omnes acutæ sic consueverunt appellari? à quonam sic appellantur? nempe à vulgari quopiam. At quis, cum vulgaribus & artis expertibus hominibus, com- pareret diuinum, Hippocratem. Addit Mercurialis, tertianam sic etiam im- propriè ardentem appellari. Impropiè? imò propriissimè, maxime si continua est, quam à causone plerique non distingunt; imò & inter- mittens, nonne à bile? nonne cum ingenti siti, cum implacidissimo ardo- re? At hæc faciunt signum pathognomonicum ardentis febris: cæterum si salubris est, hoc accidit ratione loci, in quo materia putrescit.

Vallesius (*valde*) cum febre acutâ coniungit; ita vt sit sensus, *febris non valde acuta; sitibunda*. Hæc etiam lectio Galenum non latuit. Ve- rùm tamen frustra isti auctores defatigantur cum enim vna sola negatio auferatur, semper difficilis manet sententia: nam siue febris esset non valde acuta, siue æger non valde sitibundus; utroque modo vnum ex duobus signis, quæ pathognomonicum ardentium constituent, defice- ret. Dices fortassis, nihil referre quid alterum ex his signis desit, dum modo vnum remaneat, quod ex ardentium genere efficitur. Nam quo- tiuscumque vnum, vel plura signa, non possunt pathognomonicum effi- cere, efficiunt vnum aut plura assidentia. At quid refert, febres illas ar- dentes, assidentibus signis, non pathognomonicis fuisse cognitâs. Ver- rissimum quidem est illam syndromen, quæ non potest cum morbo re- ciprocari, cum non efficiatur à signo pathognomonicis vno, esse à plu- ribus assidentibus. At tamen hoc sic accipito, in iis morbis, in quibus pa- thognomonicum dari nequit; in iis verò, qui suapte naturâ pathognomo- nicum signum habere possunt, quoties id signum abest, mutatur essentia morbi: iam enim dixi, & Galenus est auctor, pathognomonicum signo pu- sito, poni; & ablato, auferri affectum.

Dicendum reor febres, de quibus Hippocrates, fuisse verè ardentis, (alioquin non eas ardentis absoluto sermone appellasset) ac proinde ha- buisse

fuisset suum pathognomicum signum, ex duobus signis conflatum; verum prædicta duo signa, nempe calorem ardentem, & sitim inexhaustam, in illâ constitutione, fuisse quidem magna, ut par erat, si febrem ardentem indicabant; non tamen fuisse adeo implacabilia, ut solent in aliis constitutionibus esse. Et hic loquendi modus à communi loquatione non abhorret, ut scilicet absolutum, pro comparatiuo accipiamus. Multoties agrum squallidum ardore, & siti conflictatum, videt ingrediens Medicus; & tamen alter qui cum ægrotò pernoctauit, exiguum illum calorem, exiguam illam sitim, præ calore & siti, quàm noctu habuit, esse dicit. Itaque magnus erat calor, magnaque sitis absolute; sic enim feбри ardenti conueniebat; non tamen erant ista comparatiue magna hoc est, comparatione factâ, ad febres ardentes, quæ in aliis tempestatibus euenire solent.

PARTICULA VI.

Quid faciendum, cum plura diuersimode significantia concurrunt signa.

Quotiescumque apud Hippocratem reperies signum aliquod, ex quo nullum certum præfagium, nisi aliis adiungatur, accipit; signum hoc non est de potentioribus, nobilioribusque ad significandum; & hæc est optima Galeni animaduersione. c. g. cum ait *fauces ulcerari in febre, difficile*; fit hoc acris vaporibus, in caput eleuatis, rursusque in fauces relabentibus; significat autem parum male; siquidem, *difficile* dixit, non vero *periculosum*. Propterea adiungit, *verumtamen, si aliquid aliud signum supervenerit, eorum, quæ malis adiudicata sunt, prædicendum, hominem in periculo esse*. Itaque vix vni duntaxat signo fides est habenda; nisi illud potentissimum sit, & in significando præstantissimum.

Ex alterâ parte, quando plura non ad idem, sed diuersum significandum concurrunt signa, ne multitudine varietatæ que confundaris, consulte Hippocratis Oraculum, & hoc habebis responsum. *Oportet eum, qui sit recte præsensurus superstites futuros, & morituros, & in quibus, morbus pluribus diebus fatigaturus est, & in quibus paucioribus; indicia discendo omnia in-*

Castrenf. Syntaxis Præd. Med.

F 2

terdistin

terdistinguere, æstimando vires eorum inter se, quemadmodum scriptum est, tum de aliis tum de urinis, & secretionibus, ubi pariter pus, bilis, &c. exscret. singulorum itaque signorum, symptomatumve æstimandæ sunt vires, & inter se comparandæ; & siquidem mala bonis fortiora, pluraque videntur, scire oportet hominem in periculo versari. Rursus si bona malis præstantiora fuerint, & plura; de ægrotantis rebus bene licebit sperare, quod Galenus ab Hippocrate didicisse fatetur. * Itaque conferenda sunt inter se signa, & fortioribus semper maior habenda fides. Nam (vt est sententia Galeni) *signum unum forte, multis debilibus fidelius existit, ad mortem, vel sanitatem prædicendam.*

1. acut.

com. 3.

1. cris. 13.

3. prog. 37.

1. prog. 16.

Nec tamen rectè poteris signa inter se conferre, nisi eorum gradus optimè teneas; *sunt enim quadam* (inquit Galenus) *indicia, & ipsa per se prava, magisque, & minus; quorum vires mensurare oportet vocabulis, aut exitiosum dicendo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum, & item adiciendo verbum (iam.) Nec secus in bonis indiciis, rursus aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinens vim, aut etiam cum verbo admodum. Plus enim est, si dicatur, admodum magnam vim, obtinere ad salutem, quam si nudum, ac solum magnam vim obtinere. Hos gradus, si ad grammaticorum leges reduces, positivum, comparativum, superlativum appellabis. Reperiuntur autem vel in vno solo signorum, vel in pluribus: in vno solo, v.g. fudores, quos Hippocrates in tres gradus diuisit. Primus gradus est eorum, quos *inutiles* appellauit: quoniam nihil efficiunt. Secundum gradum obtinent ij, quos *bonos* dixit: quoniam è toto procedunt corpore, & faciunt vt æger facilius morbum toleret. In tertio gradu sunt *optimi*, qui in die accidunt decretoria; & integrè sedant morbum. In variis symptomatibus nota est hæc graduum differentia; propterea in hunc modum, iuxta eam comparisonem facito. *Facies Hippocratica* initio morbi; nulla præcedente manifesta causa, pessimum signum est. *Mente constare, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum.* Si igitur hæc inter se concurrant, vt scilicet æger talem habeat faciem, & tamen mente constet, ac bene se ad oblata habeat. Ponderare oportet vtramque seorsum: sic reperies, plus ponderis*

deris habere prauum signum, quàm bonum. Nam prauum in tertio bonitatis gradu est; quia pessimum: bonum in primo gradu bonitatis; quia simpliciter bonum; ac proinde in hoc casu periculum præfagire licet. E contrario urinae perfectè concoctæ optimæ sunt, adeò vt cum signis coctionis, nemo pereat. Nudos habere pedes nec admodum calidos, malum. Urina bona est in tertio bonitatis gradu; quia optima. Pedes nudare in primo prauitatis gradu; quia simpliciter malum. Magis ergo signo optimo, vtpote potentiori credendum est, quàm malo, atque subinde salus prædicenda.

* Dum conferenda inter se signa, ex Hippocratis præcepto, sancimus; offert se Vallesius, qui signa salutis, aut mortis, maiores vires habere, ait, in significando mortem, quàm in significando salutem; signa coctionis contra. Confirmat hoc suum dogma, quoniam cum vita multis constet facultatibus, & cuiusque illarum debilitas extrema, possit animanti afferre mortem, vitam verò non possunt nisi omnes simul, fit vt multò maius malum sit, illarum aliquam debilissimam significari; quàm bonum, significari constantem: proponit huiusmodi exemplum. Labi ægrum in pedes, lethale est, tamen cubare in latus, bonum tantum, nondum tutum, & saluberrimum. In signis coctionis contra accidere, ait: Nam morbi materiã coctã, non potest homo, vi illius morbi mori; tamen materia incocta, & putrefacta, non necessariò hominem interimit: potest enim extra corpus pelli. In Vallesium insurgit Christophorus à Vega, (nec illum tamen nominat, sed tacitas cum eo, more suo, simultates exercet) & falsitatis hoc dogma proclamans accusat. Nec patitur plus posse signa praua ad significandam mortem, quàm bona ad denunciandum sanitatem, & solis exemplis se tuetur. Respiratio praua non habet valde magnam vim ad mortem significandam: nam in pleuritide, morbum, non morbi periculum ostendit. Imò cum erisis imminet, praua respiratio præcedentibus coctionis signis non longè futuram, interueniente iudicatione, salutem indicat. Præterea cum optimã urinã nullus moritur; ecce fidissimum sanitatis signum: cum pessimã, multi liberantur; ecce mortis signum satis infidum. Mente constare bonum est, delirare malum; sed non pessimum: malum enim dixit Hippocrates; ecce signa salutis & mortis æqualia. Siquidem ob solos vapores ad caput ascendentes, delirant ægri, quod nihilo maiorem habet malitiam, quàm mente constare, bonitatem. Tandem in febre biliosa, siti vacare, maiorem bonitatem ostendit, quàm sitire malitiam. Hæc vtrinq; dicuntur. Nec nostrum inter eos tantas componere lites, & hoc quidem radiosum foret, quandoquidem singula in examen adducta mille

serupulis scatere ostenderent. Illud tamen certissimum, & ex Hippocratis, Galenique doctrinâ depromptum habeto, signa vel ad salutem: vel ad mortem, posse alia, aliis, fortiora esse. Et quod Vallesius ait, vnius tantum facultatis lapsum, maiorem vim habere, ad significandum malum, quàm vnius facultatis bonitatem ad significandum bonum; cum distinctione accipito: si enim facultas vna, sit penitus lapsa, deterrimum signum est, non tamen penitus lapsa, per multas horas permanebit, quin alias in consensum trahat. Apoplecticus solam animale vim habet omnino laesam, sed intra paucas horas vitalis quoque concidit. Inappetentia si sit valde magna, magnam habet vim ad significandum malum sed mox & pulsus concidit, & motus deficit. Vitalis languida, omnium pessima est, sed quis cum pulsu languido, motiones corporis habet agiles & fortes? Itaque, ab vnâ facultate tantum, signa fida assumi nequeunt. Præterea si coctio bona, fidum signum est, coctio bona significat facultatis naturalis bonitatem; iam ergo vna facultas bene se habens, firmum exhibet signum. Et quis dubitet vnâ facultatem vitalem recte se habentem, potentius signum esse ad præsentis status bonitatem significandam, quàm sit prauum; praua respiratio. Sed de his satis; sufficiat, quod supra ex Galeno est dictum; vnum signum forte, multis debilibus fidelius esse, ad mortem vel sanitatem prædicendum. Huius præcepti maximus obseruator idem Galenus mihi videtur. Narrat Hippocrates historiam hominis, qui ex lassitudine ab itinere, ægrotauit; & cum varia percurrat symptomata, nempe sitim, febrem acutam, capitis grauitatem, linguam exustam, lienis tumorem; doloremque; nec tamen morbi exitum scriptum relinquit. Incipit Galenus, factâ comparatione ex vrinâ, ad reliqua mala, exitum coniectare atque. *Quantum quidem ad prædicta pertinet, perniciosè ægrotabat, si verò vrina optima fuisset, hominem quidem euasurum sed acutè ægrotaturum esse prædixissem. Si autem praua apparuisset vrina, breui interiturum. Si mediocris, neque laudanda esset, neque vituperanda; longiore tempore supersticem, tandem moriturum.* Rectè quidem praua symptomata, cum prauâ vrinâ, breuem interitum indicare dixit: siquidem vndique erant angustia, & omnia in perniciem ægroti coniurabant. Rursus, praua symptomata, cum optimâ vrinâ, prauitatem morbi significabant; ita tamen vt vrinæ bonitas securitatem præ se ferret: bona enim vrina coctionis est effectus, à coctione autem *securitatem* significari dixit Hippocrates. Tandem mediocris vrina facultatem demonstrat, quæ adhuc possit cum causâ morbi decertare. Nihilominus ea quæ æger patiebatur maiora erant quàm vt possent, à mediocriter coquente facultate superari, & non nisi potentissimam exigebant.

Hæc quæ à Galeno optimè sunt considerata Vallesius reprehendit, è ductus ratione, quod non deberet ex vrinâ præfagium fieri, cum constet, morbum fuisse inflammationem lienis; vrina verò eorum duntaxat morborum

6. epid. sect.
6. com. 6.

morborum sit indicium, qui pendent ex succis intra venas, & arterias putrescentibus. At debuerat meminisse, febrem, quâ ægrotus ille infestabatur, intra venas suam causam habere; æger autem, magis à febre, quam à tumore lienis periclitabatur.

Appendix.

Non solum hos gradus sed in eisdem latitudinem quandam obseruare oportet, itavt in vnoquoque consideremus quantum ad optimum magis accedit, vel ab eodem recedit magis. Quò namque optimo magis appropinquat, eò securius. Quò verò, magis ad malum accedit, eò deterius: e. g. Sudor in die decretoria, qui integrè soluit morbum, optimus est; si verò in die quidem decretorio fiat, sed non integrè soluat morbum, (fiunt enim ob aliquas causas crises imperfectæ) tantum de optimo detrahet, quantum in morbi solutione infra subsistet; vt, si non integrè, sed tamen maiori ex parte auferat, optimo appropinquat; si minimam partem morbi mitiget, magis distat ab optimo: si autem nihil efficiat, nec optimus, nec bonus, sed inutilis est; poterit & nocere, vires resoluens, atque ita in opposito esse malus, imò & aliquando pessimus.

Atque hæc est melior, considerandi signa, ratio, quam alia allata à Cardano viro, qui subtilitatem affectans, sæpe ad ineptias se confert. Vult ille symptomata, quæ in læsa actione consistunt, esse potentiora; deinde secundum locum obtinere ex euntia mutata; ultimo tandem, quæ in qualitate mutata reperiuntur. Sed hoc falsum esse passim cognosces; imò, poterat ipse in exemplis à se allatis falsitatem sui dogmatis intueri. Nam frequens respiratio propter dolorem, aut inflammationem, læsa actio est; longè tamen minus efficax signum, quam sit facies Hippocratica, initio morbi acuti, & sine causâ manifestâ; quod est symptoma in qualitate mutata. Deinde, ad ex euntia mutata pertinet sudor frigidus, quo non potentius aliud signum reperiri potest, nec magis morti vicinum. *læsa actio*, inquit ille, *principale signum est, si quidem vincere ipsum, quedam est actio.* O præclarum sophistam,

stam, principale quidem ad videndum actio est ; (licet adhuc non minus) principale ad significandum non est actio ; sed quicquid euidentiùs actione fuerit. Quod si dicas omnia ab actione læsâ prouenire, hoc quidem fatebor, tamen non tollit quominus vnumquodque seorsum consideretur, aliter omnia symptomata essent in læsâ actione ; facies illa cadauerosa, & sudor frigidus ab actione vitiatâ pendent, sed actio ibi, non se se offert ad significandum. Significat ergo in facie qualitas mutatâ, in sudore exeuntis Mutatio. Siquis autem axioma peruulgatum opponat, *vt se habet res ad essendum, ita ad significandum*, si igitur actio ad essendum est præcipua, erit præcipua ad significandum. Admitterem principalitatem in ea, si æquè esset manifesta ; sed quoniam inter boni signi conditiones optima est, vt sensui maximè pateat, fit vt quoties signa ex aliis, quàm ex actionibus, manifestiora sunt, maiori etiam in pretio habeantur.

* signorum

* signorum seriem sic accipito.

{ Communia reperiuntur in diuersarum specierum morbis, ut dolor capitis.

{ Propria uni tantum affe-
ctui conueniunt, ut res-
piratio magna & fre-
quens in ardore par-
tium thoracis.

{ Separabilia ut pulsus ferrinus, qui aliquando ab inflammatione separatur, ut in Peripneumonia.

{ Inseparabilia ut lateris dolor punctorius in pleuritide.

{ Indicatiua quae ad tempus praesens respiciunt.

{ Memoratiua, quae ad praeteritum respiciunt.

{ Prognostica quae ad futuram respiciunt.

{ haec tria } non semper re distinguntur; sed aliquando sola ratione; ut urina, quae praesentem indicat dispositionem, & futuram salutem.

* Signa

{ Pathognomonica indicant essentiam morbi, & cum morbo reciprocantur: conueniunt enim omni soli, ac semper; Logici dicerent proprium quarto modo.

{ Superuenientia suapte natura, non simul cum morbo eueniunt, ut signa coctionis.

{ coctionis
salutis, aut mortis
salubria.
crisima }
lethalia.
ambigua.

{ Affidentia non infallibiliter cum morbo inuadunt, ut pathognomonica; sed aliquando simul cum eo; aliquando postea.

{ Signa dūtaxat bona, ut causa, & ut signa ut omnes euacuationes, quae in tempore sunt.

{ bona, ut signa; praua, ut causa, ut abscessus, & morbi, qui ab aliis morbis, cum periculo reuersionis, liberant.

{ praua, ut signa; & ut causa, ut pestilentes anthraces, & variola.

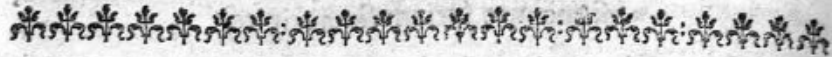
{ praua, ut signa; bona, ut causa ut euacuationes tempore cruditatis.

{ Signa, & symptomata. Potest aliquid esse signum non tamen symptoma ut coctio in urinis, bonus decubitus, facilis toleratia, bona respiratio. Non potest aliquid esse symptoma quin simul sit signum, siue sit excrementum praeter naturam, siue qualitas mutata, siue actio vitata: haec enim omnia sub sensum cadunt ac propterea sunt apta ad significandum.

Castrens. Syntaxis Praed. Med.

G

CAPVT

CAPVT V.

De Præcognoscendis morbis antequam adsint.

PARTICVLA PRIMA.

Præcognitio communium morborum.

1. epid. sect. 1.
in pr. c. 1.
acut. com. 9.

DIVIDIT Galenus morbos in communes, & dispersos; Rursus communes, in eos qui alicui regioni aut ciuitati proprij ac familiares sunt; & in eos, qui in certâ cæli constitutione, aut aliâ qualibet infecti aëris occasione, vulgariter grassantur. Hi tandem in minus perniciosos, & magis perniciosos: magis perniciosorum constitutionem pestilentem, & absolute pestem vocamus. Hæc omnia tibi melius præfens tabella suggerit.

Σπορῶδες hoc est, dispersi. Hi sunt quando non omnes, uno, & eodem; sed diuersi, diuersis laborant morbis, a peculiaribus causis, nec ab vna communi procedentibus: dicuntur autem Σπορῶδες, quia dispersi; sicut, ob eandem rationem, Insula multa in mari Aegeo dispersa, Σπορῶδες dicuntur.

Morbi
omnes

Πανδημοί qui etiam
κοινός aut Πάγκοινοι
Pandemij, seu com-
munes appellantur.

Ἐνδημοί, hoc est, patrij, vernaculi qui causam quidam habent comunem; sed illi regioni, aut ciuitati, in qua grassantur perpetuâ, siue pronentiant ex situ, siue ex aquarum prauitate, siue ex prauo habitantium victu.

Ἐπίδημοί Cômunes, in eo
solim differentes à Pan-
demis, quod Pandemij
côprehendant Endemios,
hoc est Vernaculos: Hi
autè contrâ, ab Vernacu-
lis distinguantur, ita ta-
men ut differetia cōsistat
in causâ cōtinuitate: cau-
sa enim Vernaculorū est
familiaris, & continua;
Epidemiorum, aduenti-
ua, & temporanea.

Ἐπίδημοί Communes,
retinent sui generis
nomen, quoties non
sunt omnino pernicio-
si; sed tales, ut maior
pars aegrotantium li-
beretur.

Λοιμώδεις pestilêtes seu
λοιμώδεις pestis & est
Epidemia pernicioσα;
quando scilicet maior
aegrotantium pars perit.

Endemios

Endemios cognoscere docet Hippocrates in libello de aëre, aquis, & locis *quare si quis ad urbem sibi ignotam perveniat, circumspicere, oportet eius situm, quomodo scilicet ad ventos, & solis exortum iaceat: non enim aequales vires sunt ad septentrionem sita, & vergentis ad austrum, neque eius qua ad solem exorientem, & qua eundem occidentem spectat.* Duo itaque agnoscet prudens Medicus cum primùm accedit ad civitatem aliquam; primò ex situs contemplatione deueniet in cognitionem morborum, quibus vernaculi habentur Deinde cum percipiet quibus morbis civitas sit obnoxia, prædicet in quâ tempestate ferociùs grassabuntur sic habitatoribus se dignum, cui fides habeatur, ostendet, & ad medicinam faciendam cum honore præparabitur.

Epidemiorum cognitio tantò est Sporadum cognitione præstantior, quantò vtilius est, totam regionem, civitatémve, quàm vnum, vel alterum hominem ab exitio liberare. Porrò simplex Epidemia causas habet manifestas, quæ rationem signorum subeunt: pestilentem statum præcognoscere altioris est negotij. Hippocrates imminentem vniuersæ Græciæ pestem præcognouisse dicitur; quibus verò signis id fuerit assequutus non nobis scriptum reliquit.

Epidemiam simpliciter dictam sic cognosces. Si videas in hyeme, maiori ex parte, borealem dominari constitutionem, postea sequi ver pluuiosum, & australe; tunc ex aphorismo Hippocratis prædicito multas futuras sequente æstate febres acutas, ophthalmias, dysenterias, maximè mulieribus, & humidæ naturæ viris. Rationem reddit Aristoteles; quoniam æstas corpora nostra multum humoris continentia excipit, & terra mader, & habitanti locus perhumidus est. Alij, aliter interpretantur: mihi placet in hunc modum sententiam intelligere. In hyeme frigida, & sicca, constipationes fiunt maximæ, & prohibita ventilatio; unde putredini accommodata præstat occasio. Accedit ver australe, cuius constitutionis ergo, caput repletur, & oculi fiunt calignosi, hoc est multis plenis vaporibus. Sequitur æstas, quæ suo calore, quicquid in corpore inuenit, ebullire facit. Quid ergo inuenit? repletum caput, & vias à capite ad oculos satis occupatas. In hoc casu effe-

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

G 2

uescentia

uescentia quid aliud gignet quàm ophthalmias? Quid ultra inuenit? In corporibus humidis, scilicet pituitosis, multam pituitam iam veris calore salsam redditam, hanc liquefaciens, & ad intestina transmittens Dysenterix dat occasionem. Denique totone corpore cacochymiam inuenit? maximè propter prohibitam, in toto corpore, ventilationem; dabitur igitur in vniuerso genere venoso ebullitio, ac proinde acuta febris. Rursus si videas hyemem australem, & pluuiosam, & subsequatur ver aquilonium, & siccum, ex alio aphorismo, in eodem vere abortus expectato, & si qua mulier pepererit foetum imbecillum fore prænantia. Præterea, ophthalmias siccas, & dysenterias, & senibus destillationes interimentes euenturas dicito. Rationem cur accidant abortus (relictis multorum interpretationibus) existimo esse: quia humiditate hyemis, & insuper constitutione dissolvente factum est, vt coryledones, quibus foetus vtero alligatur, teneri reddantur, & facile solubiles. Accedit ver subitam secum afferens mutationem; ab hac subita mutatione foetus perturbatur, cumque ligamenta facile rumpantur, facile foetus ab vtero secedit, & sic contingit abortus. Cur autem foetus debiles exeant, in causa est australis constitutio, quæ plus asseruandæ putredini, quàm alimento cumulando, prodest. Fiunt etiam lippitudines siccæ: quoniam quamuis propter præcedentem australem hyemem deberent esse humidæ (liquidem flante austro caligo oculis offunditur) tamen subsequens ver, spirante aquilone frigido, materiam ad oculos accedentem repercutit, & clausis oculis venis, præfrigiditate constipante, inflammationi præstat occasio. Dysenterix autem fiunt: quoniam hyemis constitutio australis pituitam salsam aggregauit, & cum alui fluxus catarrho assimiletur, consentaneum est vt eisdem modis vtraque eueniat affectio. Fit catarrhus vel liquatione vel expressione (vt docet Hippocrates libello de locis in homine; quicquid inaniter contrarietur nonnulli scioli neoterici) fiet etiam dysenteria liquatis, aut expressis humoribus. Propterea, in alia constitutione dixi æstatem liquando pituitam, dysenterias genuisse. In præsentem autem dico ver aquilonium pituitam exprimendo easdem dysenterias gignere potuisse. Senibus accidunt fluxiones citò interimentes

5. aph. 12.

3. caus. symp.

atatah ob

terimentes: nam hyems multam materiam genuit, multam ver expressit; multitudo fluxionum in senibus insuperabilis est, & breui suffocat. Accedito ad ætatem, quæ si sicca fuerit, & aquilonio, sequaturque autumnus australis, & pluuosus, ex alio aphorismo, expectandi sunt, in hyeme dolores capitis, tusses, ^{3. aph. 15.} rauedines, atque grauedines; quibusdam autem & tabes. Quoniam autumnus australis in suo principio, nihil aliud agit, quam emendare humiditate intemperiem siccam præcedentis ætatis; propterea prædicti morbi non fiunt toto autumnino, verum eorum causa, in fine autumnii se prodit: flante enim austro caput repletur, & accedente hyeme, vel vapores condensantur, & dolorem efficiunt, vel exprimuntur, caduntque, & excitant tusses, grauedines, rauedines. Si autem materia fuerit mordax, ad tabem vlcerano perducet. Plurima suppetunt exempla ex libris Epidem. iuxta quæ licebit ex manifestis temporum constitutionibus futuras ægritudines prædicere.

Pestilentis status causa non in simplici aëris in primis qualitatibus alteratione, sed in occultiore quadam consistit; possumus tamen eam (si Paracelsicè loqui velimus) ad quinque Paracelsi entia reducere: nempe ad ens deale, ens spirituum, ens astrale, ens veneni, ens naturæ. Causa supernaturalis seu *ens deale* extra medicæ contemplationis terminos egreditur. Dari autem immixtam à Deo pestem in scelerum punitionem, constat ex sacræ paginæ testimoniis vt in exodo *sacrificemus Deo ne forte accidat nobis pestis.* Et in eodem inquit Dominus *percutiam te & populum tuum peste.* passim alibi per Prophetas Deus pestem minatur, eamque Dauid meruit: quia Populum numerauit, idcirco *misit Dominus pestem in Israel.* Non est etiam dubium, posse (sic Deo permittente) à cacodæmone aërem corrumpi pestemque gigni, & erit *ens spirituum*, ita accidisse Constantinopoli narrat Cælius Rhodiginus. Has tamen pestes à Diuina causa peculiariter emergentes, non nisi iis, qui videntes appellantur (quoniam futura, monstrante Deo vident) præcognoscere, prædicereque datur. Contingit etiam pestis, ab astrorum infaustis aspectibus, & est *ens astrale*, pertinensque ad Astrologos, neque à Medicis est alienum: nam in præfatione diximus ex Hippocrate oportere Medicum Astrologiæ non

terimentes

G 3

omnino

libell. de aër.
agu. & loc.
& de diat.

omninò imperitum esse. Imò ab eodem Hippocrate in Epidemiis Virgiliarum ortum, & occasum docemur contemplari; sunt enim considerabiles solis, lunæque defectus, astrorum etiã aspectus: E. G. An Mars, & saturnus in signis humanis coeant, sic enim pestem minantur. Prætereà licebit considerare quænam regio ad prædictos siderum concursus horoscopum infortunatum habet. Et an octavi domicilij œconomus maligno sideris alterius vultui occurrat. Hæc omnia, & alia similia causæ quidem sunt, sed signorum vim obtinent. *Ens veneni*, etiam datur infecto nempe aëre occultâ quâdam, & venenosâ qualitate; sed tunc ad signa respicere oportet. Signa tibi præbunt animalia, quæ doctrinâ quâdam innatâ, id quod ipsis inimicum est effugiunt; nec te pudeat à brutis, hæc signa accipere; quando ab ipsis maiorem remediorum partem, quibus in medicinâ vteris accepisti. Attende volucrum fugientium volatus, non, vt Aruspices faciunt, an à dextris, an à sinistris aduolent; sed vtrum omninò regionem relinquunt, & in aliam se transferant; à nullo melius, quam ab auibus, in aëre habitantibus, aëris conditiones addisces. Demum si *ens nature* pestem inuehat, hoc est putredinis, & corruptionis putridos emittentis vapores, vitio, & culpâ; contemplari licebit reptilium prouentum; hæc animalia putridam materiam, ex qua gignantur requirunt; propterea si illa abundant, abundat & putredo. Annonæ etiã caritas futuræ pestis metum ingerit, qualis fuit illa, quæ tunc cum Galenus librum de cibis boni, & mali succi scribebat, contigit. Cadauera occisorum in bello, insepulta, occasionem metuendi de futurâ peste afferunt. Terræ motus, si validi sunt, ferè nunquam accidunt, quin pestilentia sint præcursores. Tribus pestilentis interfuit; omnes has, terræ motus antecesserunt. Aliam pestem à Maioribus meis accidisse accepi, quæ validissima fuit; validissimos autem, & plurium dierum terræ motus sequuta. Multa alia signa solent afferri quæ vt minùs sunt fida, ita à Medico omit-
tenda.

Particula

P A R T I C V L A I I.

Præcognitio dispersorum morborum.

Sporades etiam morbi antequam adsint dignosci possunt: Siquippe suspecti aliqui de futurâ ægritudine sunt; quod cognoscere plurimum interest, ut hos, quoad fieri possit, vel omnino præseruemus, vel minùs malè à futuro morbo habendos reddamus. In primis hæreditario iure eueniunt morbi; sùntque filij, ut bonorum, sic & malorum relictì à parentibus hæredes. Morbi hæreditarij, vel consistunt in indiuiduali proprietate à parentibus acceptâ, & sic quidem domari vix possunt, neque aliter significantur, quàm ex rememoratione morborum, quibus parentes fuerunt infestati: Vel consistunt in intemperamento, & hi ex eisdem signis cognoscuntur, ex quibus alij morbi ex intemperamento cognosci solent, solumque nobis innotescit, fore ut damnum filiorum, quoniam à parentibus deriuatur, magis fixum, magisque reddatur ineuitabile. Vel sunt morbi compositionis, scilicet quoniam filij à suis progenitoribus accipiunt hanc, vel illam membrorum compositionem, quæ huic, vel illi morbo producendo est apta. In his etiam morbis, ut in morbis ab intemperamento, præcognoscemus fore difficiles, quia sunt hæreditarij, alioquin eadem sortiuntur signa quæ reliqui morbi qui compositionis iudicio contingunt, ut e.g. * qui magno sunt capite catarrhis obnoxij dicuntur: multam quippe recipiunt materiam, quæ præ multitudine concoqui nequit, & cruda ad inferiora descendit. ** Qui laxas habent articulationes, fluxionibus facile infestantur. *** Ij etiam, quos Hippocrates *ατρωγιάδες* id est, alatos appellat, parati sunt hæmoptoicis passionibus & phthisi, iudemque flatuosi.

Vitæ cõsuetudo etiã morbos prænuntiat, ut vita deses, pituitosos; nimia sollicitudo, melancholicos; irascendi frequētia, biliosos. Victus etiam confert, cuius tùm quantitas, tùm qualitas est consideranda. Qui namque nimium se ingurgitant cruditates patiuntur, & in morbos deueniunt pituitosos; qui calidis valdè cibis,

cibus, licet in non valde magnâ quantitate, assuescunt, calidis morbis tentantur. *** Aëris etiâ, & aquarum mutatio valetudinē mutat. Sunt præterea defectus aliqui à natiuitate contracti, qui futuros indicant morbos. **** Sic qui in iuuentute ventres habent humidos, in senectute ex alicui siccitate damna patientur: è conuerso; iuuenes, alios siccitas habentes, in senectute humiditas habebunt. **** Balbi ventris profluuiis sunt obnoxij. Ex vocis etiâ differentiis possumus aliquid circa futuras ægrotudines prædicere; siquidem vox non solum temperamenti est signum, verum etiâ dispositionis vocalium instrumentorum.

* Libet aliqua ex supra adductis exemplis enucleare. Magnum caput catarrhis obnoxium esse dixi. Profectò si vtrumque excessum inter se conferamus, paruitas capitis magnitudine est deterior. Nam, vt Galenus ait, *exigua capita semper praua sunt, magna verò, licet raro, nonnunquam tamen bona esse possunt, ob formatricis robur, & ex materia, vnde creata sunt, uberitate.* Imò verò quemadmodum magnum pectus, amplâ interiori cavitatis inane est, in quâ duo magna viscera, pulmones scilicet, atque cor, nullâ ex parte cõpressa continentur. Perinde & exiguum pectus proportionem sibi respondentia hæc viscera continet, exigua videlicet, & in angustiis versantia. Haud aliter caput & dorsif spina magnitudine respondentia & cerebrum, & medullâ includunt. Itaque hæc saltem ratione magnum caput est laudabile, quòd magnitudinem cerebri arguat. Verumtamen si immodica sit, non minus quàm immodica paruitas, mentis læsionem affert. Si verò modicam magnitudinem ita excedat, vt nondum ad nimis immodicam accedat, caloris ampla vasa efformantis est signum; cumque calor attrahat, nimis calidum caput, nimis attrahet, & plus congeret, quàm pro sui nutritione sit opus; vnde multa incõcocta remanebunt, quæ rursus liquata fluent & catarrhis præbebunt occasionem.

de aër. aqu. & loc. iuxta s'nem. * * laxas habentes dearticulationes, ab Hippocrate dicuntur *ἀραρθεοι*; aliqui vertunt, articulis non apparentibus, Articulis indiscreti, veluti inter aues sunt Phasiani; longè melius ex vi vocabuli dicuntur male articulati hoc est articulis infirmi. Aduenit hoc macilentis, quod Hippocrates exemplo ab Homero accepto probat; siquidem boues exiguam herbam propter labiorum & dentium compositionem terere nequeunt, hyeme gracilescent maximè si sunt sub aratro, & tunc temporis articulos, quos iam suapte natura non satis firmos habent, solito infirmiores reddunt. Cum itaque articulorum firmitas in duobus consistat, tum ossium commissuris, ita vt eminentiæ sint cavitatibus æquales, tum ligamentis dearticulationes connectentibus, quæ non crassa solum, sed dura vndique sunt facta. Simodò alterum istorum, aut vtrumque deficiat, imbecilli sunt articuli; siquidem eorum ossa inter se distant. *Dissare autem plurimum contingit,*

de articul. scilicet. 26. 27.

2. de vf. part. cap. 2.

contingit, tum ex ligamentorum imbecillitate, tum ex ipsa ossium compositione. Laxitas ligamentorum superflua humiditate acquiritur siue in primâ generatione, siue postea; praua compositio in ipso generationis tempore fit, vnde à parentibus contrahitur & ab eisdem facilitas incidendi in articulares morbos contrahi dicitur.

*** Paratos ad tabem, seu quibus ad tabem vergit natura, tabidos latinè dicimus, veteres medici *σθινόδεις* appellarunt. Hi ex duplici causa adueniunt; prima est, capitis imbecillitas, ob quam facilè caput impletur, altera thoracis figura; sufficit vnaquæque ex his, vtraque tamen, si simul accidat efficacior est. Porro thoracis figuram vitiatam habent, ij quos Hippocrates, *ατερυώδεις*, quasi alatos vocat, quorum sæpè in Epidemiis mentionem factam inuenies. Sunt autem hi qui scapulas alarum more eminentes habent; hoc est, quibus à tergo operta scoptula in morem alarum prominent: sunt operta scoptula, duo lata ossa à cervice ad scapulas tendentia, quorum descriptionem inuenies apud Cornelium Celsum. Constat huiusmodi homines angustum habere thoracem, ac propterea paratos esse ad hæmoptoycam passionem, & subinde ad phthisim. Carterùm licet hæc damna ad vitiosam thoracis figuram consequi videantur, consequuntur tamen natium temperamentum. Nam Galeni testimonio in arte medicinali; pectoris angustia cordis significat frigiditatem: siquidem calor est, qui dilatat, dilatationis verò defectus, caloris defectui attribuitur: vbi igitur cor est frigidum, totius corporis temperamentum frigidum quoque sit oportet, & consequenter debile; cum debilitate autem totius, non potest non capitis adesse debilitas, ex qua in eo cruda multa aggregantur, quæ in pulmones perpetuò stillantia, assiduitate tabem inducunt. Similiter istiusmodi alati homines, replentur flatibus, ob defectum innati caloris, vnde apud Hippocratem melius est legere *flatuosum, alatis*; quàm *flatuosum, furfurosis*: nam *furfurosis* neque Galenus, neque alius, quispiam quid significet est assequutus; alatis verò par est vt multi flatus accumulentur, qui rursus & vasa disrumpere, & fluxiones commouere posse ex libro de flatibus docemur. Atque ita duplici viâ alati in tabem incidunt, & quia frigidi multa excrementa cruda ac pessima accumulanti, & quia flatulenti, vasorum ruptionibus sunt obnoxij.

*** In morbis longis, ex consilio Hippocratis, conuenit solum mutare, siue patrium sit, siue extraneum, dummodò morbi causâ contrarium. Ab Hippocrate accepisse videtur Plinius, qui ait, *Equitatio stomacho, & caxis utilissimas phthisi manigatio morbis longis locorum mutatio*. Idem repetit, sed obscurius; alibi Hippocrates: obscurius, inquam, quia vltus est vocabulo ambiguo; atque ita nescimus in quibus morbis solum mutari velit etenim *πατισθησιον* inter obscuras dictiones reponitur: quippe multa significat, nempe mutabilem, versutum, veteranum, sæpè venditum, & pleraque alia. Potest significare morbum refractarium, qui medicamen-

Castrens. Syntaxis Med. Præd.

H

tis

eis non cedat facile. Fœtus vertit in morbis vagis, & facile mutabilibus, quod non recipio; contradiceret enim Hippocrates sibi ipsi, qui iam dixerat, solum mutare in morbis longis; longi autem non sunt facile mutabiles. Melius Fuchsius, in morbis qui transmutari nequunt. Alij in morbo inconstante, Vallesius in morbis dolosis, alij in morbis reuertentibus; seu vt Cornarius, Mercurialis in recediuis. In omnibus his mutationes proderunt, dummodo fiant priusquam vitium aliquod contrahatur. At licet hoc in morbis ita se habeat, nihilominus sano homini mutationes maxime noceant. Vtrum verò aëris, an aquæ mutatio magis noceat, dubitant multi propter Aristotelem quærentem, *cur aquarum permutationem grauem esse aiunt, aëris autem, non grauem*: cuius rei rationes duas affert: vnã, quod aqua non aër nutriat; alterã, quod aquæ multæ sunt species, aëris autem minime. Nec te moueat dictio (*aiunt*) vt existimes ex vulgi opinione interrogationem esse factam: nam plerumque in illo opere ita loqui consuevit; neque, si vulgarem opinionem falsam iudicasset, in eius ratione reddendã defatigaretur. Neque ex eo quod dicat aquam non nutrire, colligas illum quæsito vulgari vulgarem accommodasse causam: neque enim sic philosophum sed vnum è plebe hominem ageret. Neque verò aquam nutrire inquiring, falsam aliquid pronunciauit: siquidem auctore Hippocrate *Aqua omnia per omnia nutrit*. Verumtamen tam Hippocrates, quam Aristoteles, de non verã nutritione loquuntur; vt alibi demonstro; ad problematis autem responsionem sufficiebat quod aqua, saltem metaphoricè, nutreret. Septalius idem aquam magis nocere ait, quia intra corpus ingressa vel sola, vt abstemiis; vel vino mixta, vt insobriis; vel cum edulis communiter omnibus, in corpore manet. Aër verò inspiratione attractus, citò expiratione educitur. Hoc ab eo libenter acciperem, ni viderem aëris non minimam partem in spirituum refectionem remanere; vnde ex venefico aëre, venefici sunt spiritus, à quibus promptius, quàm à quolibet alio, succedit interitus, vt videre est in iis, qui & fossas, & loca subterranea putrido aëre infecta ingredientibus derepente moriuntur. Badius Baldinus problematis falsitate offensus illud è numero Aristotelicorum excludit. Aponensis omittit Aristotelis responsiones, & distinctionem adhibens quæsitum ad veritatis normam reducit. Si enim comparatio fiat inter aërem pestilentem, & aquas, tunc ad eum aërem permutatio perniciofa est, & plena periculi: siquidem aër subito cor pertingens, potest interimere. Præterea licet aër non sit pestilens si mutatio fiat ad longinqua, vt vig. ab Indis ad Germanos, adhuc mutatio aëris deterior est. Arramen si nec aër sit pestilens, nec mutatio fiat ad longinqua, sed ad propinqua tunc aquarum vitia magis nocent, quàm aëris. Rationem reddit Thomas à Veiga: quia aër non à terra mutatur, sed à vario ad solis accessu mutato climate, cumque in breui spatio, aspectus solis insigniter non mutetur, nec aëris, quæ metuenda temperies sit, mutatur. Aquæ ex terræ cavernis originem habent, & naturam, & quia pro terræ exiguitate etiam in vna regione

IIII
 IIII
 IIII

regione fontes, & putei admodum variam aquam fundunt, non eandem; sed ut intra exiguum terræ spatium aquarum varietas insigniter obsit. Sed ea quod me deduxit problematis istius difficultas, ut dum digressionem scribere vellem, transgressionem fecerim. Sufficiat ad præsens negotium, aquarum, & aëris repentinas mutationes obesse posse, ut ita urbem aut regionem denuo incolentibus periculum præfagiamus, ut caute vivere addiscant; ne, quod accidere solet, præcipue senibus, in nouo aëre pellem exant, ut apud nos est in proverbio. Est autem adeo hæc sententia experimento confirmata, ut si quis nouus alicuius loci incola fit, facile ægrotaturum præfagiamus, quoniam eum (ut vulgus prædicat) terra tentabit.

**** Mutatio quoque ætatum, secum effatu dignas mutationes affert. Nam *Quibus iuuenibus aluus humida est, iis senescentibus, exsiccatur; quibus vero iuuenibus adhuc, aluus sicca est; iis senescentibus, humectatur.* Poteris igitur futuram in senectute ventris humiditatem, aut siccitatem, ex oppositis in iuuentute euenientibus prænunciare. Dummodo tamen (quod Galenus animaduertit) hoc infallibile non esse; sed ut plurimum ita euenire intelligas; addita etiam alia conditione, ab eodem Galeno allata, ut scilicet homo eodem semper victu alatur; si enim iuuenis astringentibus, aut laxantibus, & similiter senex nutriantur, iam non ad id quod ex naturæ lege, sed quod victus, ratione contingit respicere oportet. Si vero interrogas cur non sit perpetuæ veritatis præsens Hippocratis sententia? scito humiditatem, & siccitatem alui pluribus ex causis pendere quarum pars maior ætatis progressu mutantur. Omnibus tamen bene pensatis frequentius est senibus aluum exsiccare quam humectari, quod Galenum non latuit cuius testimonio alui *senescentibus magna ex parte exsiccatur.* Et ratio adstipulatur. Nam imprimis naturaliter se habentibus accidit, ut infantes aluos habeant valde humidus, & progressu temporis exsiccantur, debetque ætati siccitas aliorum membrorum siccitatem sequi, corpora autem nostra ab initio generationis in dies magis exsiccantur. Præterea cum iuuenes habeant aluos siccas ex defectu bilis, ex eodem eadem habent senes, sic omnes aliæ siccitatis causæ maiori ex parte senibus quam iuuenibus frequentiores sunt, vnde in senibus alui humiditas damno hoc est siccitati medetur; quippe, ut Galenus scriptum reliquit, *quicumque aluos humidus habent siquidem iuuenes fuerint, melius degunt, iis qui siccus habent, ad senectutem vero deterius degunt; nam senescentibus magna ex parte exsiccantur.*

**** In omni ætate facilem lapsum in alui fluxum præfagies iis qui balbi sunt. Nam ut Hippocrates docet, *Balbi alui profusio maxime capiuntur.* Balbum intelligito eum, qui græcè *τραυλός* latine blasus dicitur, is vitiose e. i. s. literas pronunciat. Et quoniam Galenus in commento *πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν* mentionem facit, putarunt latini interpretes *πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν* eiusdem significationis esse; id tamen neque ex Galeno constat neque verum est. Sunt quidem ambo vocabula significantia vitium non

Castrens. Syntaxis Med. Prad.

H 2

vocis

Cognitionem morborum tam communium, quam dif-
perforum, tibi sequens Tabella indicat.

Si Epidemici sunt ex aëris manifesta constitutione — *vt videre est apud Hip. 3. aph. 11. 12. 13.*
 Ex situ — *vt si solem orientem, aut occidentem, aut meridiem, aut aquilonem spectet si Cœcitas habeat vicinas vel loca aliqua imunda.*

Si sint Endemij de quibus Hipp. videntur est in lib. de Aere, Aquis & Locis.

Ex habitantium consuetudine — *vt si hellœones sunt Iarcones bibaces.*

Ex ente Deali constat ex c. 9. & c. 15. exod. & 2. Reg. c. vlt. 1. paralip. c. 1. pestem à Deo immisissam.

Ex ente spirituum pestem eacodemis parte factam constat ex Galio Rhodig. lib. 2. cap. 6.

Ex ente astrali vt si Mars & Saturnus conctraant in signis humanis.

Ex ente veneni vt si scelis & venenata qualitas aëri imprimitur.

Ex ente naturæ corruptæ & puridos mitemis vapores cognoscitur.

Ex reptiliū prouentu
 ex annonæ caritate
 ex terræ motu

Horū duorum entiu cognitio pertinet ad sacros vates.

Pertinet ad Astrologos ac proinde ad Medicos, quos Astrologiæ non ignaros desiderat Hipp.

Si sint hæreditarij vel consistunt in individuali proprietate, à parente accepta: hac viæ demari potest. vel in intemperamento simili intemperamento parentum, cognoscitur sicut alij morbi in intemperamento.

Si sint vitio constitutionis ex membrorum improportione quam sibi accipiunt à parentibus & cognoscuntur vt alij morbi compositionis.

Si sint vitio consuetudinis

Si sint vitio victus

in quantitate
 in qualitate

qui caput habent magnam, obnoxij sunt catarrhis: qui lacos habent articulos, arthritide maxime capiuntur: Alati hamoptoicis passionibus, pituis, & stribus subiacent.

vt
 vita deses facit pituitosus:
 vita falscituudo melancholicos:
 irascendi frequentia biliosos.

vt
 qui se nimis ingurgiant, morbos pituitosos patiuntur.
 qui vitium tenui vi solent, biliosus fiunt.

vt
 si cibus vescantur pituitosis.
 si cibus vescantur melancholicis.
 si cibus vescantur calidis & siccis hoc est biliosis.

Si ex aëris mutatione, qua ad longinqua deterior est quam mutatio aqua
 Si ex aquæ mutatione qua ad propinqua deterior est quam mutatio aëris.
 Si ex ætatis mutatione vt quibus iuuenibus alius humida est, ut senescentibus exsiccatur.
 Si naturæ vitio vt balbi fluxu ventris maxime capiuntur.

A vocis differentiis etiam possunt particulares cognosci morbi quoniam vox non solum temperamenti, sed etiam instrumentorum vocalium signum est, ac proinde ex voce morbos in intemperie & morbos in compositione venabimur.

Cognitionem

CAPVT VI

De Repentina Morte præcognoscenda.

PARTICVLA PRIMA.

Ex respirationis vitio, Mors repentina.

ACCIDIT aliquando extra morbum solita munia obeuntibus, non expectatus interitus; cuius tamen diligens Medicus poterit esse præfagus: habet enim suas causas, & signa, licet aliquando sint adeo occulta, vt nulla artis industria cognosci possint. Ea verò quæ minus latent considerare vtilissimum erit; vt aut præcaueat si fieri possit; aut saltem prænuntiet, ne inopinata mors hominem nil de suis rebus cogitantem arripiat. Sunt aliqui respirationem aliquantulum difficilem habentes, sed quam vel propter assuetudinem, vel propter affectus paruitatem contemnunt. At quamuis adhuc non sit Orthopnæa, quæ grauissima est affectio, in qua ager respirare non potest nisi spiritus rectâ ceruice trahatur. Imò verò quamuis non accedat ad asthma, qui affectus, aut defectus, minus grauis, sed tamen grauis est, in quo non sine anhelatione potest patiens respirare; sed duratæ sit densa respiratio, quæ generale nomen subiens appellatur dipsnæa. Quocumque modo impeditè aliquis respiret, à quacumque causâ id fiat, siue à tuberculo pulmonis; seu ab humoribus lentis, & crassis obstruentibus pulmonis bronchias; vel propter angustiam meatuum factam ab eisdem crassis humoribus; semper periculum adest ne deficiens respiratio tria damna naturali calori, in quo vita consistit, importet. Primum est, quoniam cum respirando attrahamus aërem, qui spiritibus materiam præstat, deficiente aëris attractione deficiunt pariter spiritus. Alterum, quia, sicut a Galeno est scriptum *calore nostro magnum vsu frigus præstat: sit enim frigidum caloris motus impedi-*

de trem. rig. & palpit. cap. 6.

impedimento, ne dispersus aboleatur: quippe periculum est, ne ipse
 pra leuitate, & impetu sursum à corporibus discedat, sed frigidum
 retinet, impeditque, & vehementiam nimij motus tollit: si igitur de-
 sit respiratio, qua tanquam flabello cor continuò attemperatur, pro-
 fus calor insitus euanesceat, ac peribit animal. Tertium, quoniam
 nisi respiratione fuligines expellerentur, cordis calor ab iis
 suffocatus extinctionem subiret.

Inter omnes causas potentissima ad mortem subitam infe-
 rendam est suffocans distillatio: quandoquidem nonnunquam,
 velut fluuius obicibus ruptis, derepente, magno impetu, pitui-
 tosus humor fluit ad pectus, & respiratoria instrumenta à suo
 motu cessare cogit. Hoc mihi videre contigit in quadam nobili
 vidua Florentina, quæ libera ab orthophnæa, quæ per quatri-
 duum laborauerat; gaudensque quod iam caput posset reclina-
 re, a discessu meo post dimidium horæ, irruente denno ma-
 gna illuione, quæ præ multitudine in ore non continebatur,
 quæque propter impetum erat spumosa, ita de repente fuit suf-
 focata, vt eius pater, qui in vicinis ædibus habitabat subito
 occurrens iam mortuam repererit.

Appendix

Quando asperas pulmonis arterias occupatas difficilem effi-
 cere respirationem dixi, ad quam sequitur interitus. Adde
 etiam occupatis eisdem pulmonis, non asperis, sed læuibus
 arteriis, nulla interim in respiratione noxa existente mortem
 repentinam timendam esse, quod indicat * Antipatri casus à
 Galeno, & Aëtio relatus.

4. de loc. aff.
 c. vlt.
 tetrab. 2.
 ferm. 4. c. 57.

Erat fortasse is Antipater Medicus, qui naturalem esse rationem trini
 numeri existimauit in epistola quadam ad Gallum, sic referente Cælio
 Aureliano lib. 6. chron. cap. 13. Cumque Medicus esset dicenti Galeno
 pulsus inaequalitatem provenire ex angustia arteriarum pulmonum, occur-
 rit dicens: *Opprimisset me suspiriosa orthophnæa laboribus, cui Galenus: Pro-
 babilia dicis, sed à veritate aliena, quippe fieri contingit nonnunquam ortho-
 phnæam, ex obstructione à crassis & viscosis humoribus, id vero cum in asperis,
 non in læuibus arteriis crassus, & lentus humor comulatur. Cæterum Gale-
 nus non declarauit cur læuibus arteriis obstructis non fiat orthophnæa,
 quod tamen declarare oportet. Provenit hoc ex diuersis vitiis, quos aspe-*

ræ,

7. de usu
part. cap. 8.

ræ, & læues arteriæ habent: quippe asperæ, attractioni aëris, fuliginumque expulsionem sunt dicatæ, hoc est inspirationi, & expirationi, ex quibus constat respiratio: si igitur asperæ arteriæ occupantur, difficulter respirabit animal. Læues autem arteriæ munus habent duntaxat (vt Galenus auctor est) continere arterialem sanguinem; hoc autem nihil cum respiratione commune habet. Sed cur si Antipater læues arterias tantum occupatas habebat, nihilque damni in respirando sentiebat, postea leui difficultate respirandi affectus, eademque aucta postmodum, & tandem facta difficillima, interiit? Nempe quia sex mensium spatio, malum ita excreuit, vt ex læuibus in asperas redundaret arterias.

PARTICULA II.

Ex Pulsu, repentina Mors.

Pulsuum inæqualitas in eodem Antipatro consideranda proponitur, quæ per se sola futuræ repentinæ mortis est signum; quod tamen ille quamuis Medicus, non agnouit. Hanc prouenire, Galenus ait, vel ex inflammatione, vel ex obstructione. Non aderat Antipatro inflammatio quoniam neque febris; ergo obstructio, & hæc vel ab humoribus, vel à tuberculoso. Multa, quæ de inæqualitatum differentiis, & causis dici possent, consulto iis relinquo, qui ex professo de arte sphymica peculiare conficiunt tractatus.

3. præfag. ex
puls. c. 4. &
lib. 4. de loc.
aff. c. 8.
de prædict. ad
posth. c. vit.

Pulsus intermittens, ex Galeno, mortis repentinæ præcipuum signum est & causa: ea siquidem ex pulsu intermittente, eodem fit modo, quo ex apoplexia: utrobique enim calor cordis extinguitur destitutus ventilatione, cum respiratio, & pulsus cordis utilitati inserviant. Quod si tibi in mentem venit Galeni historia de quodam Oeconomo cui pulsus sine aliquo periculo intermittens erat, & hinc putas elici posse non semper pulsum intermittentem graue periculum minari. Siquidem Galenus magnum ex illo œconomi pulsu intermittente malum timentibus, imperauit vt securissime à morbo liberatum hominem rescicerent, & ad consuetæ negotia remitterent, si verò in sanitate eiusdem œconomi pulsum tangerent, talem inuenturos, qualis tunc erat pollicebatur, nec euentus fefellit. Scito pulsum illum intermittentem naturalem fuisse. Cum naturalem

turalem dico, nolim intelligas factum à naturâ: quippe pulsus omnis intermittens præternaturalis est: nihil autem potest simul esse & præter naturam, & à naturâ. Naturalem appello quia licet causam morbosam habeat, ut colligitur ex Galeno, à ^{2. de caus.} prima tamen ortus origine contingit. ^{pul. c. 2. 3. 4.} Poteris eundem con-
nutritum appellare, veluti morbi qui à primo exortu eueniunt connutriti appellantur.

Ut Galenus iudicaret pulsum illius Oeconomi esse naturali-
ter intermittentem considerauit nihil in eo præter naturam esse,
nisi duntaxat quod in pulsationibus deficeret: nam siue in vno,
siue in pluribus ictibus deficiat, non erit à causâ morbosa, nisi
alias etiam prauas qualitates habeat adiunctas. Pulsus autem
huiusmodi, vitio fit non facultatis, sed instrumenti. Cum verò
Galenus aliquando *læsa facultate pulsationes deficere* scriptum ^{2. caus. pul.}
reliquerit, loquutus videtur de intermittencia superueniente, ^{cit.}
non autem de connutritâ. Nam hæc non fit propter facultatis
vitium: quis enim à primo exortu cum vitalis facultatis offen-
sione vitam prorogabit? Summoperè tamen aduertere oportet
intermittentiam licet sit naturalis, hoc est à primo exortu sus-
pectam omnino esse: quippe Galenus in illo Oeconomo solum
pronunciauit pulsum intermittentiam non pronenisse à præ-
sentis morbi reliquiis, non tamen eundem à periculo repen-
tinæ mortis, securum esse magnus Medicus iussisset. Quidni
Profecto licet à principio, instrumentorum duntaxat vitio pul-
sus intermitterent, progressu tamen temporis ab hac intermit-
tentia facultatem vitiatum iri par erat. In Antipatro hoc inno-
tuit: obstructæ namque læues pulmonum arteriæ facultatem
labefecerunt. Rursus facultas læsa sua instrumenta vitiavit. Ita
ex lænium arteriarum vitio facultas vitalis in corde fuit læsa, ex
facultatis vitalis læsione pulsum inæqualitas fuit sequuta. Erat
autem inæqualitas adeo praua, ut miraretur Galenus hominem
cum tali pulsu in vita permanere: nec enim solum systematica
erat hoc est collectiua, quæ in pluribus pulsationibus consistit,
sed etiam singularis, hoc est, quæ in vna tantum. Hæc autem
longè deterior est: quanto enim grauius in vna actione dun-
taxat plura subeunt vitia, quàm inter plures aliqua vitiatur: tan-
tò deteriores sunt causæ, quæ inæqualitatem in vno pulsu effi-
ciunt,

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

I

ciunt,

ciunt, reliquis quæ in pluribus. Claudicatio namque assidua deterior est interpolatâ.

Præter intermittentiâ raritas quoque periculosa est, non tamen omnis: quippe ex tribus causis potest accidere, primò ex facultatis robore, cum facultas vna pulsatione tantum arteriam distendat, quantum vsus postulat, nec celeritate indigeat. Hæc raritas nec est parua nec nimis magna, sed pro mensurâ vsus. Secundò ex arteriæ mollitie: tamen enim facultas modicè sit robusta, cum molle instrumentum motui non resistat, tantum distenditur pulsus quantum natura vsui fore, ex innata doctrina cognoscit. Hæc etiam prauitatis parum, aut nihil habere censetur. Tertiò ex vsu diminuto, qui si vltra modum diminuatur, adedò vt raritas mediocritatem transcendat, non caret periculo. Vnde aliqui licet pulsus habeant longe minores iusto, habent tamen tardiores, languidioréque, ac proinde è vestigio pereunt. Nam si corpus ipsum cordis teneat ingens frigiditas, redduntur pulsus languidi, & rari, atque hi dormientes intereunt, ita vt non expergiscantur, aliqui etiam inter loquendum expirant.

Corollarium.

Quoniam intermittentiâ semper suspecta est, etiam illa quam connutritam appellamus, raritas autem non semper sed duntaxat, quando ex valde diminuto vsu accidit, poteris colligere, absolutè intermittentiâ raritate periculosiorem esse. Intermittens pulsus necessariò est inæqualis; rarus coniunctam habet omnium ictuum æqualitatem, cumque ab intermittentiâ ad naturalem statum pulsus reducitur, per raritatem transit; neque aliquem vidit Galenus, qui aliter ab intermittentiâ superstes fuerit. Porrò intermittens pulsus dicitur, qui constat ex inæqualitate raritatis, & prauitatis, alio atque alio vtrobique modo. In raritatis inæqualitate, quod quies sit longissimè producta in prauitatis, quod dissentio nimis sit dilatata. Magis propriè idem Galenus deficientes vocat eos, qui ex prauitatibus constant; intermittentes ex raritatibus. Iam verò quos ille reciprocòs deficientes appellat, omnium sunt perniciosissimi, cum

v. diff. pul.
cap. 12.

ibidem.

scilicet arteria per spatium, duarum vel trium, vel plurium etiam pulsationum, motu omnino destituta esse videtur (tamen ad sensum tantum, non reuera tum quiescat) ac deinceps ad pristinum redit motum.

P A R T I C U L A III.

Palpitatio, & frequens animi defectio signa mortis repentinæ.

Tandem Antipatrum Palpitatio sæpe reuertens occidit. Est quidem hoc præcipuè nomine metuenda * Palpitatio, quòd scilicet repentinam affert mortem. Mors istius fuit qualis in cordis affectibus esse solet, nempe, teste Galeno, superveniente syncope. Refert idem alibi historiam cuiusdam, cui, cum exolveretur fortiter, cor palpitabat, & derepente mors supervenit. 5. de loc. aff. cap. 7. 2. aph. 41.

Mortis præterea discrimen subeunt, (docentè Hippocrate) *ibidem.* qui frequenter ac fortiter sine causâ manifestâ exoluuntur. Ij enim de repente moriuntur. Considerat Galenus optimè tres in hac sententia conditiones, quæ concurrere debent, ut repentinam possimus mortem prælagire. Prima est, ut sæpius patienti hoc accidat. Altera, ut fortiter fiat. Tertia, ut sine causâ manifestâ. Frequenter dixit, hoc est, repetitis vicibus, non tamen adeo, ut plures in vnaquaque die intelligamus; sed quoniam si semel tantum animo linqueretur, posset hoc contingere à causâ quæ præterit, & nullum amplius sui signum reliquit; si verò repetat malum, causa stabilis significatur. Fortiter dictum est: quia leue deliquium leuem habet causam. ** Quoniam autem syncope à Lipothymia, minore duntaxat, aut maiore vehementia distinguitur, cum de forti exolutione Hippocrates loquatur, de syncope intelligendus venit à nonnullis, inter quos est Cardanus. Verumtamen contrarium Galenus sentire videtur his verbis. *Ille cui, dum exolveretur, cor palpitabat, derepente mortuus est, non aliter quàm qui acutissimis cordis affectibus, quos syncopas vocant, arrepti, subito intereunt; sic ille.* Si ergo qui exolvebatur mortuus est, tanquam illi qui à syncope moriuntur,

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

I 2

perfecto

perfecto exolutio illa licet similis, non tamen eadem, cum syncope erat. Addit Hippocrates *sine causâ manifestâ*; nihilominus hæc conditio non excludit causas soli Medico manifestas, sed easquæ vulgus per se agnoscit, vt sunt mora in balneo, copiosa hæmorrhægia, animi pathemata.

Appendix.

Frequentia animo linquendi, poteris addere facilitatem incidendi in deliquium, facile autem, hoc est, leui de causa cadunt, *** qui parum sunt animosi; eos propterea ab omni subita alteratione præcauere oportet. Pertinent animositas, & eius contraria timiditas ad cor; & subinde vitalem potentiam in corde sitam, siue animosam, aut irascibilem appellatam, fortiorem aut debiliorem arguunt. Quamuis autem omnes homines animi passionibus sint obnoxij, & ab eisdem perturbentur, (nisi sint constantia monstra, qualis fuisse Socrates perhibetur, qui neque ad prosperos, neque ad fortunæ aduersos ictus faciem mutabat; quales etiam lapidei Stoici aut erant, aut se esse simulabant,) multo tamen vehementius corripuntur timidi, & stulti quam audaces, & sapientes: idcirco à Galeno est dictum, & nos superius insinuauimus. *Aliter cum sapientibus, aliter cum timidis & stultis agendum esse.*

6. epid. sect.
2. com. 43.

5. de loc. aff.
cap. 2.

* Est Palpitatio, quæ à Græcis *παλπος* dicitur deprauatus cordis motus; fitque, vt Galenus ait, *vel per se adueniens, vel cum significatione quadam, quod in humore cor moueatur: neque enim mirum videri debet tantam humoris multitudinem cumulari aliquando, in ambiente cor tunicâ, vt ipsum, ne attollatur, impedire possit.* Vidit ipse in animalibus dissectis plurimum humoris vrinæ speciem referentis, in eo, qui cor inuoluit, panniculo contineri; refertque historiam de Simia, quam emortuam dissecut, quoniam negotiis distractus viuam aperire non potuit: hæc viuens emaciari in dies conspiciebatur, & in dissectione, illæsis vniuersis partibus, inuentus est in ambiente cor tunicâ, tumor præter naturam, humorem, in se continens, qualem pustulæ (Græci *ὄδαριδος* vocant) emittere solent. Narrat præterea fuisse Gallum Gallinaceum, cui eadem tunica schirroso humore erat infecta, perinde ac si plures crassæ membranæ, altera alteri inuolutæ fuissent; verum in hoc nihil humoris continebatur. Cum igitur in palpitatione à causâ præternaturam, præter naturalis, hoc est, deprauatus, reddatur

tur motus; sic affectus homo derepentè potest syncopizare, nec à syncope reurgere.

* * Quemadmodum Palpitatio est deprauatus motus, ita lipothymia *Λιποθυμία* seu Lipopsichia *Λιποψυχία* diminutus; syncope ablatu. Differunt ergo lipothymia, & syncope, iuxta magis, & minus; uterque tamen affectus cordis est, nempe lipothymia virium defectus, syncope præceps virium lapsus. Idcirco Galenus *defectus* inquit *animi præcedere conuenit syncopem; & alibi eandem, ait posse esse causam lipothymia, & syncopis, sed maiorem causam requiri ad syncopem.* Non est igitur audiendus Christophorus à Vega, cum aliis, quorum opinio est lipothymiam pertinere ad facultatem animalem, syncopem ad vitalem. Persuadentur ex eo quod Galenus ubi mittendum sanguinem vsque ad deliquium animi docet, simul præcipit ut manum pulsui admoueamus ad cognoscendam pulsationum diminutionem. Et hinc colligunt non deesse pulsum in animi deliquio, sed animo deficiente, idest, animali facultate, vitales vires constare. Hippocrates etiam euacuationem admittit vsque ad animi deliquium, si vires possint id ferre; cum igitur quispiam animo linquatur (inquit Vega) adhuc constant vires, nempe vitales, quia vis animalis deficit. Afferunt tandem verba Galeni dicentis *ob animalis facultatis imbecillitatem hoc patiuntur.* loquitur de exolutione. Propterea ab eodem Vega reprehenditur Fuchsius qui in eodem aphorismo pro animali facultate transtulit vitalem.

Cæterum non est reprehendus Fuchsius, quamuis enim in codice Aldino *animalis* legatur, nihilominus Brauolus testatur in antiquo legi *vitalis* & ita emendauit Leonicensi translatione. Neque distinctio à Vega allata Galeno consona est: siquidem (vt dicebam) eandem vtriusque affectus causam, duntaxat secundum magis, & minus diuersam ita manifeste statuit, vt nihil manifestius dici possit. Quod verò ex libro de sanguinis missione in contrarium affertur, nullius est momenti: nam cum lipothymia sit virium diminutio, syncope verò ablatio, & sanguinis missio vsque ad lipothymiam sit facienda non autem ad syncopen; oportet Medicum ad pulsum attendere dum sanguis fluit, vt obseruetur virium diminutio ne ad ablationem accedat. Ob eandem causam dicitur ab Hippocrate mittendum esse sanguinem vsque ad animi deliquium, si æger tolerare possit, hoc est, si consent vires: nam ægro imbecillo non sunt copiosæ euacuationes moliendæ, tum quia periculum est ne ab eis non resurgat, tum quia in debili facilior est lapsus à lipothymia ad syncopen. Verum quidem est, neque hoc Vegæ negare possumus, in lipothymia operationes virtutis animalis ferè impeditas esse, vitalis autem facultatis functiones parum. Hoc tamen non arguit affectum in sua radice pertinere ad facultatem animalem, sed duntaxat trahi animalem in consensum vitalis, & animalem facilius quàm vitalem concidere. Neque est nouum, & inauditum, gratius laborare id quod per consensum laborat, quàm quod primariò: vt, leui ventriculi molestiâ, molestissimi fiunt capitis dolores, nec non & cordis palpitationes, atque defectus. Profectò tam in lipothymia, quàm in syncope,

I ; animalis

retrab. 2.
serm. 1. c. 101.

animalis virtus laborat; in syncope magis, in lipothymia minus, ita etiam & vitalis in utroque affectu fatigatur: quod si parum est quod in lipothymia patitur, id accidit propter nimiam naturæ sollicitudinem in custodienda vitâ. Ac tunc non ex diuersis facultatibus sed ex magnitudine lapsuam, separat inter se hos duos affectus. *Differt* (inquit ille) *lipothymia à syncope, quod lipothymia derepentè incidit, sensu, & motu hominem priuans, & omnino non sudant. Syncope verò & vigilantes, & dormientes inuadit, & omnino cum sudoribus, qui synoptici appellari solent.* Itaque nihil in syncope inuenies, quod eam à lipothymia differre faciat, nisi ea quæ maiorem mali causam, vehementiamque ostendunt. Prouenit uterque affectus ab immoderato sanguinis vndequaque fluore; si tamen fluor sanguinis fiat ab arte, & oporteat ad lipothymiam accedere; manu tangentes pulsum eam agnoscimus, quod accidit quia in pulsu fit mutatio; manu igitur pulsum tangimus, ut superueniente lipothymia, statim cessemus, nec ulterius progrediendo in syncopen dilabatur. Prouenit præterea hæc facultatis vitalis imbecillitas, ab ea euacuatione, quæ insensilis appellatur, fitque cum spirituum resolutione, ut in vehementibus doloribus, in animi passionibus, & similibus. Potest etiam prouenire ex angustia arteriarum in exortu à corde quæ vel propter tubercula, vel propter humorem obstruentem, vel aliter quomodocumque efficere potest, ut comæatus arteriarum ad cor non sit liber, & amplius, sed semper diminutus, aliquando fere impeditus. Facit huius rei fidem Dodonæus, qui narrat se obseruasse callum in arteria magna loco cordi proximo. Erat iste, dum in viuis permaneret, crebro palpitationi obnoxius, sex verò ante obitum mensibus pulsam in sinistro carpo aded exiguum habuit, ut nullus sæpè apparuerit.

in annot. ad
Beneuon. de
abait. morb.
caus. c. 35.

3. de loc. aff.
& 3. de pla-
cit. c. 6.

*** Est irascibilis facultas in corde, quemadmodum rationalis in cerebro, concupiscibilis in iecore, quod Galenus accepit; *Vsus enim communis loquendi hoc docet: siquidem fatuum dicimus cerebrum non habere, timido, & pusillanimi cor deesse; Tityo vero iecur à vulture erosum, non solum Poeta, verum etiam Pictores, Sculprorésque fingunt:* Sic Galenus, qui tamen aliquando argumentandi genus sumptum à communi loquendi more non recipit. Animositas, & timiditas ad cor pertinent, ac proinde vitalis potentia fortioris, aut debilioris sunt indices. Nec solum à timore, sed ab omnibus aliis passionibus pusillanimes offenduntur, ut ex gaudio, & verecundia. Pusillanimis fuisse Diodorus Professor Dialecticæ mihi videtur cuius Plinius meminit, is lusoria quæstione non protinus ad Stilbonis interrogationes dissoluta pudore expirauit. Non immeritò igitur superius est dictum cautè cum timidis, & stultis esse agendum. Nam ut Galenus ait, *animus eorum, potius animulus, naturaliter imbecillus vehemente passione detentus semel, & confectus extinguitur, & suffocatur.* Ex gaudio autem velut ex timore quam plurimos interire constat ex historiis, quarum plurimas reperies apud Marcellum Donatum in sua historia medica.

Plin. lib. 7.
cap. 57.

2. caus. symp.
cap. 5.

lib. 3. c. 13.

PARTICULA

P A R T I C U L A I V.

Mors repentina ex habitu athletico, & suppressis euacuatio-
nibus prædicenda.

Affert etiam repentinæ mortis periculum optimus habi-
tus, Athleticum appellamus; Athletæ enim, quorum
vita segnis ferat; habitum summè bonum, summè tamen suspe-
ctum acquirebant, vnde Celsus *si plenior aliquis, & coloratior est factus suspecta habere bona sua debet.* Accepit hoc ab Hippo-
crate, quo auctore *bonum habitum statim soluere oportet.* Cur
periculum extrema hæc plenitudo afferat ab Hippocrate est
dictum, à Celso repetitum: si in extremo bonitatis constituan-
tur saginati homines, ruinam expectare licet: *neque enim pos-
sunt in eodem permanere, neque quiescere, cum verò non quiescant:
neque possint proficere in melius: reliquum est ut decidant in deterius.* Hoc ita ab Hippocrate vniuersim fuit prolatum, quod
Galenus ad peculiaria reducit damna. Nam *cum vasa cibis, &
potionibus fuerint supra modum repleta, periculum est, ne aut ipsa
rumpantur, aut calor natiuus suffocetur, extingaturve; sicut etiam
subita morte interiunt athleta quidam, cum ad summam reple-
tionem venissent.* Hunc igitur bonum habitum soluere oportet nihil
immorantes, sed anticipantes solutione periculum. Adhuc etiam
alibi peculiariter magis quomodo suffocatio & venarum ruptio
proueniat, explicat. *Cum enim ad satietatem edant, validèque
ventriculus concoquat; ac facilè post coctionem distributio fiat, mox
sanguinis generatio, appositio, agglutinatio, siue adherentia, ac
nutritio subsequatur, periculum est ne admodum impleantur, nullis-
que natura, ad appositionem, locus relinquatur, propterea que venis
immodico sanguine oppletis, innatus calor perspirationis inopia suffo-
cetur, ac restinguatur. Quòd si calor iste obstiterit, quedam vel ex
pulmonis, vel iecinoris, vel pectoris præcipuis vasis scinduntur: hæc
enim ex molliore sunt tunica, quàm qua habentur in longis membris,
& prius quidem hauriunt nutrimentum, atque ob naturalis caloris,
qui est in ipsis, copiam, & assiduas actiones, sanguis ob feruorè, bullièti
similis, non secus ac mustum dolia, conceptaculorum tunicas abscondit.*

Tria

Tria itaque pericula in statu athletico timentur. Primum putredo ob multitudinem: putrescunt enim citò quæ multa, & conculcata sunt; necnon etiam obstruuntur meatus, & impeditur transpiratio. Secundum verò, suffocatio ob eandem multitudinem, quæ opprimit calorem, & arterias ita distendit, ut non possint contrahi, neque dilatari. Tertium, venarum ruptio ob feruorem, non aliter ac bulliens mustum solet dolia abrumpere. Accedit alia non contemnenda ratio: quia nimirum à causis externis, citò, & grauius offenduntur. Nam si perfrigerantur, suffocatur eorum calor, cohibita sensibili; & insensibili transpiratione. Si calefiunt, multus sanguis fusus per constipata corpora strangulat. Exercitatio quoque pleno corpore periculosa; similiter otium, & aliorum est eadem ratio, ita ut periculosa hæc dispositio sit, in qua nihil non periculosum. Circa hoc videre expedit quæ Galenus ex Euripide affert in Paraphrasi sua foria ad artes.

c. ultimo.

Ex tribus periculis, magis frequentem existimat Cardanus esse venarum ruptionem, minus frequentem, suffocationem. Et quidem minor copia ebulliens vasa dirumpet, quam erit illa, quæ calorem opprimens suffocabit; ac proinde facilius rumpentur vasa: siquidem minor causa ad id sufficit. Nihilominus non est admodum infrequens suffocatio à multitudine, imò verò sic mors magis repentina accidit, quam per vasorum ruptionem: quippe ruptio non derepente facit cadere, nisi sanguis per os exiens, etiam sua quantitate, respirationem intercludat. At suffocatio aliquando tanta est ut derepente occidat: fortes namque apoplexiæ ideò non curantur, quia suffocatio præsto adueniens ad remedia exhibenda inducias non præbet.

Si tamen hæc pericula non adessent profectò Athleta aliis longæuior esset; nam athleticus habitus non damnatur propter aliud, nisi propter pericula, quæ secum affert. Hinc est quod in arte medicâ Galenus carnosam temperaturam commendat: quia calido, & humido, in quibus vita consistit, abundat. Tunc adiungit *si plurimum augeatur* (nempe calidum, & humidum) *citò à putredine corripitur morbus*: ex quibus verbis constat crassum habitum per se esse laudabilem, damnabilem propter pericula. Inquit præterea in opere de sanitate tuenda: *quod*

attinet.

cap. 36.

attinet ad rationem temperamenti, qui calidissimi, & humidissimi sunt, iidem sunt longavissimi. Dixit, quod attinet ad rationem temperamenti, quasi diceret, nisi præoccupentur à morbis ex putredine. Quod si Hippocrates dixit eos qui naturâ admodum ^{2. aph. 44.} crassi sunt, citius interire quàm graciles, nihil nostræ sententiæ aduersatur: cum de crassis à naturâ fermonem habeat, quorum venæ angustæ sunt, & subinde sanguis paucus. Qui verò lauto victu crassum habitum compararunt, vt sunt athletæ, venas habent amplas, & propterea calorem natiuum minùs corruptioni obnoxium.

Solitæ euacuationes, si supprimantur mortis repentinæ sunt causa atque signum. Hoc tamen sic intelligito vt si suppressa euacuatio sit magna vt sudor aut hæmorrhoidum, mensiumve fluor, vomitus, & alia huiusmodi, poterit repentinæ morti occasionem præstare: quia scilicet materia quæ per vias assuetas non egreditur, in membrum princeps subito irruens occidit. Erit autem simul causa & signum: siquidem spontanea magnæ euacuationis suppressio ducit nos in suspensionem, & timorem latentis mali, & naturæ ab assuetis operibus propter impotentiam, aut propter impedimentum cessantis. Si verò euacuatio solita exigua sit vt ex cauterio, & sponte cessat non tam causa quàm signum repentinæ mortis esse potest; neque enim tam exigua materia suppressa non posset à natura emendari, si natura tunc sui compos esset; quare (vt in meo de meteoris microcosmi dixi) clauditur fonticulus quia homo est morti proximus; non est homo morti proximus quia fonticulus clauditur.

* Hæc omnia sequens series tibi ante oculos proponit.

Ex respirationis vitio *sive magnum sit sive paruum, à quacumque causa fiat, sive à tuberculo pulmonis, sive ab humoribus crassis, lentis, obstructentibus pulmonis bronchia, sive propter angustiam meatuum ab eisdem humoribus factam.*

Ex catarrho qui destillationem suffocantem minatur.

inæquali {
 ex inflammatione.
 ex obstructione.
 ex tuberculo.

Ex pulsu {
 intermittente {
 Naturaliter, hoc est à primo exortu, & hic, ut plurimum sit vitio instrumēti, & nihilominus est timendus quia non rectè cordis inseruit.
 Accidentaliter, qui si in duabus pulsationibus deficiat, apoplexia assimilatur.

raro {
 Propter mollitiem arteriæ & parum aut nihil prauus censetur.

Ex palpitatione {
 Propter usum diminutus {
 modicè, non prauus.
 immodicè, prauus.

* Mors repentina præcognoscitur.

Ex animi deliquio {
 Si sit frequens
 Si sit fortis
 Si sit sine causâ manifestâ
 Si facillè incidat quod contingit timidis & stultis ex qualibet leui animi passione.

Ex habitu athletico ex quo fiunt {
 Putredo propter multitudinem sanguinis, qui concutatur non diffatur.
 Suffocatio ob eandem multitudinem, quæ calorem opprimit & arterias distendit.
 Venarum ruptio ob feruorem, sicut bulliens mustum dolia rumpit.

Ex suppressis solitis euacuationibus {
 Si euacuatio erat magna est signum & causa mortis repentina, timendum namque est, ne retenta multa materia interimat.
 Si euacuatio erat parua est dumtaxat signum repentinae mortis, vix enim credi potest exiguum, quod euacuatur si supprimatur posse perire unde non moritur homo, quia occluditur fonticulus, sed occluditur fonticulus quia homo moritur, natura scilicet suorum operum iam præ debilitate oblitâ.

Pars II. Continens

PRÆSAGIA

DURATIONIS MORBORVM.

CAPVT PRIMVM.

De Morborum constitutione.

PARTICVLA PRIMA.

Quid & quotuplex sit constitutio.

MORBVM longum aut breuem dicimus (vt est ^{1. aph. r. 2.} apud Galenum) iuxta eius constitutionem, quam ^{3. de fract. tex. 38.} *Kαταστάσις* appellāt græci. Hoc nomine non intelligo collocationem cuiusque rei in suam sedem, in quo significato accipitur ab Hippocrate, vt Galenus annotauit. Neque etiam temperamentum aëris præter naturam, quod constitutio temporis appellari solet; sed cuiusque rei formam, vt vocat Galenus in Epidemiis. Cum autē constitutionē morbi, ^{3. epid. sect. 3. in princip.} formā dico, non eius essentiam, sed figuram intelligi volo, secundum quā morbus vel longus vel breuis figuratur: quippe breuitas, aut longitudo * non variat speciem, essentiamve egritudinis. Tertia notha per paucos dies durans, & per plures menses extensa, vtraque tertiana notha est. Phrenitis aliquando morbus acutus, ^{3. epid. sect. 2. tex. 77.} aliquando non acutus est, quod colliges ex Hippocrate ^{Castrens. Syntaxis Præd. Med.} **K. 2.**

crate; & longas phrenitidas se conspexisse narrat Galenus. Idcirco recte Gorræus *Κατάστασις* non formam, sed quasi formam nuncupat, nempe formam, secundum quam morbus ex talibus, & tantis constituitur vniuersalibus temporibus. Similiter Galenus eandem vocat, qualemcumque, ex totius morbi temporibus, compositionem. Totius morbi tempora sunt quæ vniuersalia dicuntur, vt videre est apud Galenum, qui post libellum de morborum temporibus, alium scripsit, & inscripsit, *De totius morbi temporibus*, hoc est, de vniuersalibus, quibus circumscripita duratio est, quam constitutionem dico.

Constitutio diuiditur in longam, breuem, breuiorem, breuissimam. In longâ, morbi chronici, hoc est, longi constituuntur; in breui, acuti, siue sint exactè tales, siue minus exactè, siue acuti, ex decidentia; in breuiore, peracuti; in breuissima, exactè peracuti, quos barbare loquentes perperacutos appellant. Omnis autem constitutio, siue longa, siue breuis, breuior, aut breuissima, tunc ** legitima dicitur, cum per ordinatos gradus ægritudo progreditur, ita vt nullum tempus intermedium, vel omnino præscindatur, vel saltem insensibile reddatur; quod & à naturâ, & ab arte fieri posse inferius videbimus: illegitima verò constitutio est in quâ tempora arte, vel naturâ extinguntur; vel saltem decurtantur.

* Multoties morbi acuti intra suum terminum imperfectè iudicari vltius procedunt, nec propriam naturam mutant. Phrenitis, v.g. quæ ultra acutorum terminos progreditur, figuram quidem mutat, nequaquam autem naturam, quod non poterit dici, vbi morbus in alium morbum degenerat, vt si phrenitis degeneraret in lethargum; aut pleuritis, in peripneumoniam; empyemâve transmutetur. Reperies apud Hippocratem quamplurimos ægrotos, qui acuto morbo laborantes ultra vigesimum sunt progressi; ita tamen vt omnes intra vigesimum crifim imperfectam habuerint.

Epicratis vxor febre acutâ, correpta, octogesimo die liberata fuit, sed multas prius imperfectas iudicationes subiit, præcipue die decimaquintâ, in quâ vomuit biliosa, flaua, sabrubra, sudauit à febre libera; vnde iuxta Galeni opinionem die decimaquartâ primum est iudicata, vt iam periculo libera esset.

Cleonactes acutè etiam ægrotans octogesimo die euasit. Verùm hunc prius accessiones inuadebant decem diebus maxime, adeo vt quot habuit huiusmodi inuisiones, tot imperfectas crifes habuisse dicendus sit.

Clazomenius

Clazomenius, vsque ad quadragesimum, qui terminus acutorum ex *ibidem*.
decidentia est, produxit morbum; attamen vigesimo die à febre liberatus *agrot. 10.*
fuerat, & iudicatus, cæterum (vt Galenus annotauit) non erat constans, &
absolutum iudicium.

Hermocrates, qui ad nouum murum habitabat, vigesimo septimo mor- *3. epid. sect.*
tuus est, sed tamen intra acutorum terminum bis iudicatus, nempe decimo- *1. agr. 2.*
quarto, & vigesimo, quæ iudicia, non solum ex euentu, sed ex præcedentis
coctionis defectu, imperfectam fuisse satis constat.

Qui in Dealcis decumbebat horto, quadragesimo iudicatus est, verum- *ibid. agr. 3.*
tamen vigesimo sudauit, liber erat à febre; atque ita in illo vigesimo, crisis
saltem imperfecta fuit; sed cur imperfecta, si liber erat à febre: nem-
pe quia non securè: deerant enim coctiones, quæ securitatem signi-
ficant?

Parius, qui supra Dianæ Ædes decumbebat, centesimo vigesimo die *3. epid. sect.*
obiit, & morbus iam in chronicorum numero erat, sed sudauerat vndique *3. agr. 1.*
vigesimo, & (vt habet marginalis lectio) fuit à febre liber.

Mulier, quæ apud frigidam in Thaso habitabat, octogesimo obiit, hæc *ibid. agrot. 2.*
vigesimo prauam crism habuit, & sic de salute eius fuit hac die desperan-
dum. Nam vigesima hac die, vrinæ erant aquosæ, & multæ, & for-
san propter magnum virium robur, potuit cum signis pessimis tandiù in
vita perdurare.

Abderæ virgo, quæ in vestibulo templi decumbebat, vigesimo septimo *ibid. agrot. 7*
liberata fuit, cæterum in vigesimo, imperfectè iudicata: siquidem aliquan-
tum sanguinis è naribus erupit, sudauit, febre fuit liberata.

Anaxion, trigesimo quarto euasit, sed hic quoque vigesimo sudauit *ibid. agrot. 8.*
febre liberatus est.

Nicodemus, vigesimo quarto fuit liberatus, similiter & hic vigesimo *ibid. agr. 10.*
multùm sudauit, visus febre liber esse.

Annotatio.

Hoc vt plurimum euenit (sic documenta in arte medica sunt accipienda) *3. epid. sect.*
nec est infallibilis veritatis: contingit namque aliquando, morbum acu- *3. agrot. 9.*
tum, non iudicatum intra vigesimum, vlteriùs pergere, vt accidit Hero-
pyto, qui centesimo fuit iudicatus, neque prius crism aliquam habuit.
Similiter etiam Apollonius circa diem trigessimum quartum obiit, neque *ibid. agr. 13.*
eum in termino acutorum crism habuisse comperio.
* Iuuenies apud Vallesum (neque meminisse id apud alium vidisse) *lib. 10. constr.*
duplicem constitutionem, alteram legitimam, illegitimam alteram. Legi- *cap. 18.*
timam appellat, cum morbus, circa irritamentum aliquod, aut causam,
quæ remoretur, suum peragit fatalem cursum. Hunc morbum propor-
tionè ita, seruare ait vt principium totius morbi, æquale sit duobus sequen-
tibus temporibus, & tempus principij, duas habeat partes æquales, quas
separat

K 3

separat

separat dies in quo primùm apparent signa coctionis obscuræ. Hæc quidem diuisio, quemadmodum ingeniosa est, ita & inutilis, & falsa. Inutilem appello, quoniam in praxi vix vna constitutio quæ hoc modo legitima dicatur, in mille annis eueniet: quippe vix credi potest, contingere aliquando, vt morbus neque ab aëris intemperie, neque ab humoris peccantis, cum alio humore, concursu, neque ab aliâ quapiam intrinsecâ, aut extrinsecâ causâ irriteretur, aut retardetur. Oportebat autem eum, qui hanc introducere voluit doctrinam, eandem euentu comprobare, & innumeros inter ægrotos, quorum historias narrat Hippocrates, vnum, vel alterum proponere, cui legitima constitutio eueniret. Ex altera parte, falsam esse arbitror: quoniam non est rationi consonum, longius esse tempus ab omnimodâ cruditate, ad manifestam coctionem, quàm illud, quod interiaceret inter manifestam coctionem, & perfectam: siquidem id quod crudum est, magis coquenti causâ resistit, quàm quod imperfectè coctum; motus enim à cruditate ad coctionem, est similis motui grauium, & leuium, hoc est, in fine velocior: vtpote qui magis in fine dispositum, quàm in principio, passum inuenit. Neque Vallesius dicere debuerat principium esse æquale duobus sequentibus temporibus, sed (quando ita volebat) principium æquale augmento: nam vt coctio manifesta est finis principij, & principium augmenti; ita coctio perfecta est augmenti finis, & vigor morbi: quippe vigor in acutis, de quibus loquimur, aliquando momentaneus est vt non sentiantur. *Et quidem* (vt Galenus ait) *sæpe in morbis, nullum sensibile tempus inuenitur huiusmodi, sed habente adhuc quartâ (si ita contigerit) accessione, indicia augmenti, quinta superueniet accessio, declinationis principium:*

1. cris. c. 5. quod si sensibilem vigorem spectas, is teste eodem breuissimus est; *contingit enim nonnunquam duas accessiones, vbi maximè facta fuerint inuicem æquales, status tempus circumscribere; nonnunquam verò vnâ omnibus aliis precedentibus, reliquisque sequentibus esse maiorem. Ad tres autem extendi accessiones, status tempus, in morbis acutis, non admodum accidit.*

1. cris. c. 10. Affert Vallesius in confirmationem suæ sententiæ, sententiam Hippocratis. *Quibus septima indicatur, iis nubecula rubra quarta die, in urinâ apparet.* Ait igitur, cum quartus dies sit medius principio, & augmento, fit vt tres dies durauerit principium, tres itidem superfuerint, à principij fine vsque ad crifim. Hoc quidem ita est, non autem quia sic legitima expostulat constitutio, sed quia vt alibi ait Hippocrates *septenorum quartus est index.* Cætera quæ in hanc rem prosequitur libens omitto, quia graticula videntur.

PARTICULA

PARTICULA II.

Singularum constitutionum duratio.

CONsulendus est Galenus, qui nos doceat constitutionum seorsim terminos. Iuxta cuius doctrinam, acutus simpliciter, aut est exactè acutus, & ad vsque *decimum quartum porrigitur diem; aut non exactè, & ad vigesimum vsque durat, qui tamen adhuc acutus est. Alius verò, qui ad quadragessimum vsque diem peruenit, ex delapsu, seu ex decidentia acutus vocatur: sic enim placuit Galeno appellare eum, qui intra vigesimum imperfectè iudicatus, vel non iudicatus, refractâ iam vehementiâ, suum residuum in quadragessimum producit diem. Si ulterius procedat, non ampliùs acutus, sed longus nuncupatur. Rursus peracutus est, qui ad septimum vsque diem extenditur, exactè peracutus, qui quartum diem attingit, si quis breuior fuerit, iam magis repentina mors, quam morbus appellari meretur.

Non est hoc loco prætereunda controuersia, quam Galenus agit, & soluit; quæ, ut ipse ait, consolationem requirit. Quomodo Hippocrates terminum acutorum morborum diem decimum quartum constituit, & tamen alibi acutorum terminum dixit esse vigesimum. Vnde Herophon febre acutâ correptus, die decimâ septimâ fuit iudicatus; & Philini vxor, quæ filiam pepererat, in febrem ardentem similiter incidit, & die vigesimo obiit; & Chætion à febre acuta sanatus fuit die vigesimo. Soluit hanc quæstionem dupliciter. Primo quoniam Hippocrates aliquando solum id, quod creberrimè oculis usurpatum est, nihil faciens id quod raro evenit, pronunciat. Vnde cum rarum sit vt morbus acutus decimumquartum transcendat diem, Hippocrates ad hoc respexit.

Altera responsio est. Qui ad decimum septimum diem, aut vigesimum profus acuti morbi exciderunt, hi planè inceperunt tanquam submersi lento motu, grauique. Deinde alij in primo quaternione, alij in secundo exactè acutorum motum recipientes, ad decimum septimum & vigesimum exciderunt. Quamquam & hi ante decimumquartum suum iudicati sunt. Nam in primo dierum quaternione vehementiam accipientes, deinde decimo septimo iudicati decimumquartum suum diem non exceperunt.

Porro, cum phrenitici (vt Diocles, & alij ferè omnes veteres existimarunt)

marunt) à primo statim die non admodum fiant, sed ut plurimum post transactos nonnullos dies, ex quo homo febricitare cepit, sequitur ut qui quinto die delirare ceperit, & septimo decimo iudicatus fuerit: vel septimo, & iudicatus fuerit vigesimo, hic intra decimum quartum suum diem crifim sustinuit: nam à quinto ad decimum septimum duodecim excurrunt dies, ad septimum, ad vigesimum tredecim. Adolefcens in Melibæa, die decimo deliravit modicè, quarto decimo desipuit, cuncta exacerbata sunt; vigesimo quarto obiit. Huic inita suppuratione à die decimo, in quo delirare cepit, vigesimus quartus, pro decimoquarto habendus est.

3. epid. sect.
3. tex. 87.

Annotatio.

Aliquando tamen phrenitici prima die fiunt, & isti intra terminum acutorum terminantur. Sic Hippocrates quemdam narrat primo quo docubuit die phreniticum, die tertio obiisse. At quoniam Dealcis vxor quæ in Leio decumbebat, usque ad vigesimum primum producta est, & tandem obiit, cum nihilominus Galeno videatur, eam primo statim die phreniticam fuisse. Hoc idemmet Galenus, quasi præter normam euenisset, excusat; tum quia modice febricitauit; hoc enim, ut insinuaret Hippocrates, scripsit in hac vna ægrotante. *Febres ad manum tenues.* Tum quoniam fuit species delirij ex melancholia & phrenitide mixta: nam *aut multa loquebatur, aut perpetuo tacebat, in quo ostendebatur mixtio.*

3. epid. sect.
3. tex. 75.
eodem 3.
tex. 86.

Appendix.

Prædictam doctrinam extende etiam ad morbos exactè peracutos, quod addisces ex Galeno: Erasinus namque, qui ex febre valde maligna obiit quintâ die ad solis occasum; debuit iuxta Hippocratis sententiam quarto die vel citiùs perire, quippe febrem pessimis firmatam signis habuit: quia tamen primum diem quietè transegit, quintus dies, fuit morbi quartus, factâ computatione à secundo die, in quo omnia exacerbata sunt.

1. epid. sect. 3.
tex. 25.
2. progn. 2.

PARTICULA III.

Quæ differat morbus brevis ab acuto.

Quoniam quando morbum breuem dicimus, acutum dicere videmur, in hoc quoque commorari libet cum Galeno, ex cuius doctrinâ percipies non omnem morbum breuem,

3. de diab. de-
cret. c. vlt.

uem, esse acutum, licet omnis acutus sit brevis. *Est siquidem morbus breui tempore durans (græci brachychronion appellant) non tamen omnino acutus. Huic contrarius est morbus diuturnus, vel multo tempore durans (græcè chronios, vel polychronios, vel quomodocumque aliter quis vocare ipsum malit.)* Itaque brachychroniis, seu olychroniis, seu brevis temporis morbis, ut sunt febres ephemeræ, opponuntur morbi macrochronij, seu chronij, seu potychronij, nempe longum tempus durantes. Acuti verò morbi, aliquid præter breuitatem habent, hoc est, * (ex sententiâ Archigenis) *periculum*; dixit namque, morbum acutum, esse cum velocitate periculosum: Ex mente Hippocratis; *febrem neque qualemcumque, sed continuam interficientem*; siquidem post longum acutorum morborum catalogum, addit. *Et quicumque alij hos sequuntur morbi, quorum febres prorsus continuæ, interficiunt.* Quemadmodum verò morbo breui, opponitur morbus diuturnus, seu brachychronio, polychronius; ita acuto opponitur morbus, nullum nomen sortitus: Attamen & in aphorismis, vocabuli penuriâ Hippocrates, Galenus, cæteri que classici auctores, morbo acuto, longum opponunt. Sed tu, nè abusiue loquaris, melius cum Galeno, morbo brevis temporis, morbum longi temporis; acuto verò, tardum opponi dicito. Et meritò, nam in morbis brevis temporis, consideratur exigua mora; in morbis acutis, velocitas motionis. Dices fortasse, nonne idem est, morbum velociter sua tempora pertransire, & eundem, nihil in eisdem temporibus, immorari? idem profectò, nisi Medicus in velocitate, vehementiam, quam morbus in sua motione habet; in breui morâ, solum spatium temporis consideraret. Adeo autem verum est, velocitatem non secundùm spatium temporis, quod motus consumit, sed secundùm vehementiam spectari; ut in vno, & eodem temporis spatio, febris continua, sit morbus acutus, intermittens verò longus. *Vides igitur, (inquit Galenus) nos hunc morbum acutum; illum minimè, esse vocaturos, licet utriusque solutio eundem habeat profinitum terminum.* Sic ille. Neque cuiquam dubium esse debet, quartanam, longum morbum esse; & tamen posse breuiter finiri, ut neque è contrario, febres continuas interimentes; posse ad longum tempus delabi, ut in exemplis antea adductis licuit videre.

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

L

Exceptio.

Exceptio.

Quamvis Ephemeram in brachychroniis, non in acutis reposui, excipere oportet sudorem Britanicum, quem non Ephemeram febrem, sed pestilentem esse, in meo de Meteoris Microcosmi, satis probavi. Hæc cum brevi tempore interimat, non est cur non inter exactè peracutos collocetur. Simpliciter autem Ephemera, licet magnitudinem caloris habeat (fit enim accensis tenuissimis, calidissimisque, & impetum facientibus spiritibus) non habet vehementiam: quippe ab aliis disgnoscitur benignitate caloris. De sinocho, quæ ex sanguine non putrente fit, & ad ephemeram reuocatur, posset aliquis dubitare; nihilominus hæc cum symptomatibus careat, à quibus vehemens dici possit, eandem cum simplici Ephemera conditionem subit.

* Cum in acutis, Archigenes, periculum; Hippocrates, continuitatem requirat, & utroque tertiana exquisita careat; merito dubitant auctores, an ex acutorum numero debeat excludi. Eam tamen, acutum morbum esse, placuit Galeno; cui assentitur Auicenna. Imò cum Hippocrates (ut Galenus non semel animaduertit) in opere Prognosticorum, de solis morbis acutis agat; & ibi tertianæ exquisitæ bis faciat mutationem, locum nobis reliquit existimandi, illius mentem esse, ut inter acutos morbos connumeretur.

Quod attinet ad periculum; licet illum in morbo acuto, Archigenes requisivit; non ita Galenus, sed vehementiam: quippe cum velocitate magnitudinem, non periculum exoptulat: pro magnitudine autem intelligito magnitudinem symptomatum, quæ vehementiam facit. Videndus omnino est Galenus; datur namque, ex eius sententia, febris acuta, quæ nihil periculi habet, & quarto die iudicatur, reperiunturque febres arden-tes, cum grauissimis symptomatibus, quæ nihil periculi, aut malignitatis habent: contra verò reperiuntur febres pusillæ, sed valdè periculosæ.

Quod ad continuitatem spectat, quam Hippocrates in morbo acuto requirere videtur. Posset aliquis dicere, nec incongruè, morbum acutum, vel esse sine febre, ut apoplexiam: vel cum febre; quæ febris, morbus sit, non symptoma: aut cum febre, quæ symptoma, non morbus sit; atque hanc ultimam esse, quam Hippocrates voluit esse continuam si morbus acutus dici debeat: febris namque accidens & intermittens, immeritò acuta dicitur. Placet tamen mihi aliter respondere. Nempe morbum magis aut minus propriè acutum dici; ita ut morbus brevis, & vehemens

3. aph. 29.
Auric. 4.
traç. 1. c. 4.
li. 3. sex. 33.
et sex. 36.

3. de diob. de-
cret. c. ult.
et 1. cris. c. 6.
et eiusdem
operis lib. 3.
cap. 4.

mens, sine periculo, acutus dicatur, minùs tamen propriè, quàm brevis & periculosus. Vt cumque tamen dicas, scito tertianam exquisitam esse causodem, hoc est, de genere februm ardentium, ut constat ex Galeno: conuenit enim cum febre ardente, in materia; in magnitudine, in symptomatum grauitate, licet propter locum, in quo materia putrescit, intermittens sit, & subinde periculo vacet. 2. cris. cap. 3.

Sunt præterea aliqui morbi, de quibus videtur posse ambigi, num in acutorum catalogo sint reponendi. Apoplexiam Galenus videtur inter diuturnos morbos constituere, & dicunt aliqui, Galeni sententiam, de tota apoplectica constitutione, comprehendente plures inuasiones, intelligendam esse. Ne tamen ita sentias: nam apoplexia non est morbus periodicus. Dicendum potiùs reor, Galenum apoplexiæ vocabulo, comprehendisse apoplexiam, simul cum paraplexia, hoc est, cum resolutione vnius lateris, in quam, apoplexia, in iis qui saluantur, solet terminari. 6. aph. 47.

Conuulsio, si particularis est, diuturnus morbus dici potest, si vniuersalis, acutus, propter dolorum vehementiam, & difficultatem respirationis, maximè si fuerit tetanus: is enim exactè peracutus dici debet; siquidem ex Hippocratis sententiâ, intra quatuor dies perimit. 5. aph. 6.

Circa Epilepsiam, multi multa dicunt, quod in meis disceptationibus, ex professo pertracto; Interim scire sufficit vnumquemque paroxysmum epilepticum, vnum esse morbum acutum. Nec propterea existimes, sicut singuli epilepsiæ paroxysmi, singuli morbi sunt; ita & de tertianâ, & de quartanâ, dici posse. In his aliter res habet: nam propter frequentiam, & prolixitatem accessionum, tempus intermedium non habent omninò liberum; & quamquàm Galenus tertianarios, & quartanarios, in tempore integritatis, extra morbum esse dixerit, corrigenda est lectio: sunt extra pathon, hoc est, extra symptomata accessionis. Siquis quærat, quo morbo in interuallis laborat tertianarius? Respondeo peccare in temperamento patris mandantis, aut recipientis, aut in intemperamento mineræ cum materiâ. At verò in epilepsia, in arthritide, in morsu à cane rabido, aliter est censendum: hi enim quando sunt extra paroxysmum, neutri dicuntur à Galeno; idcirco conuenit illis præcautio à futuro paroxysmo. 5. de placit.

Exceptio.

Excipe epilepsias quæ pluries in eadem die inuadunt: tunc enim paroxysmorum frequentia, & intermedij spatij exiguitas, facit vt plures paroxysmi simul, vnus morbus acutus dicantur.

* Omnes constitutionum differentias sequens tabella comprehendit.

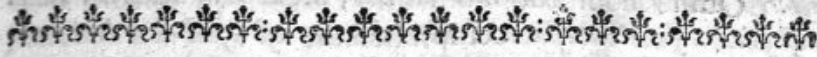
<p>Legitima, quæ per ordinatos procedit gradus; in quâ nullum tempus intermedium præscinditur, aut decurritur.</p> <p>Secundùm Vallesium, in quâ principium est æquale duobus temporibus sequentibus; & principij tempus, duas habet partes, quas separant dies, in quo, obscura cœtionis notæ apparent.</p>	<p>Longa, chronicorû; qui ultra 40. diẽ pro-ducuntur.</p> <p>Breuis, acutorû hæc comprehendit morbos,</p>	<p>simpliciter acutos, seu exactè acutos: terminantur 14. die.</p> <p>acutos, minus ** exactè: terminantur 20. die.</p>
<p>* Constitutio, hoc est Figura morbi</p>	<p>Hæc harum duarum quælibet vel est.</p> <p>Illegitima quæ stimulat, aut retardatur ita ut in morbis, non peragat ordinatè suum fatalè cursum.</p>	<p>acutos, ex decidetiã: terminantur die 40.</p>
	<p>Brevior, per acutorum, qui 7. peraguntur die.</p> <p>Brevissima, exactè peracutorum, seu (ut loquuntur Barbari) perperacutorum; quorum terminus est 4. dies.</p>	

** Non omnis acutus est brevis, sed cum periculo, & cum febre continuã, si sit febris accidens; aut etiam cum intermittente, si sit febris morbus: dummodo habeat vehementiam. Acuto opponitur morbus nullum nomen sortitus, abusiue appellatur longus; Tu melius appellabis tardum, hoc est, qui lentè procedit, licet præstò finiatur.

Non omnis brevis est acutus: sic Ephemera brevis est morbus, non tamen acutus: quia sine periculo, sine vehementia symptomatum.

Brevis morbo, seu brachychronio, seu olychronio, optimè opponitur polychronio, seu chronio, hoc est, morbus longum tempus durans.

CAPVT

CAPV T II

De Morborum temporibus.

PARTICVLA PRIMA.

Quotupliciter morborum tempora dicantur.

NON solum res permanentes, sed successivæ etiam, suas habent partes, in quas, saltem cogitatione dissectantur; has ægritudinis duratio sibi vendicat, quas idcirco morbi partes dicimus. Et quoniam, eorum, quæ ortui, & interitui, obnoxia sunt, ætates imitantur, solent etiam communiter, morborum ætates nuncupari. Appellantur etiam morborum tempora: quoniam, quemadmodum tempora, ita & hæ partes, morborum, successione quadam transeunt. Galenus aliquando appellat eas, causæ morbi motiones; quia ex causarum morbum facientium motione, hæ partes, hæ ætates, hæc tempora comparantur. Itaque totius morbi durationem, his ætatibus mensuramus, quas, vniuersalia tempora solemus appellare, ut distinguantur à temporibus particularibus, ex quibus vnusquisque paroxismus constituitur. Suntque quàm plurimi morbi qui & vniuersalia, & particularia habent tempora; nec inanis est utrorumque cognitio.

PARTICVLA II.

Utilitas ex morbi temporum cognitione.

TAm particularia, quàm vniuersalia tempora obseruare oportet; particularia quidem, quoniam, docente Hippocrate, * *in accessionibus abstinere oportet: nam cibum dare nocuum* I. aph. 11.

L 3 est:

4. de viâ.
actu. 39.
1. aph. 7. 8.
9. 10.

est: & alibi; neque cum iam adsunt, neque cum haud ita multo post futura sunt accessiones, cibibus dandus est; sed cum declinant, ac cessant. Vniuersalia etiam, ad victum exhibendum, sunt consideranda; cum, eodem Hippocrate auctore sint & ad auxilia citra præcipitis occasionis iacturam ministranda; * * adeo ut nulla recte curatio peragi possit, ad quam nos temporum contemplatio non manuducat.

de tot. morb.
temp. c. ult.
11. meth.
cap. 11.

Totum circuitum Galenus bipartitur, nempe in accessionem, quam græci *Αἴμα* vocant, & remissionis. Tempus ad cibum exhibendum opportunum esse ait illud, quod in opere de methodo medendi ex professo docet, siquidem ubi iecur, aut ventriculum phlegmone prehendit, perniciosissimum est ante accessionem cibare: ubi hæc abest, quibus infirma est virtus, vtilissimum.

* Hanc ægrum debito tempore cibandi doctrinam, paucis in seriem reductis tibi sequens pagina ante oculos proponit.

Picrocolum; hinc paulo ante accessionem, vel initia accessionis, paucum ex vino diluto exhibet Galenus 10. Meth. c. 3. c. 4.

Si citra magnitudinem caloris, squallidus & siccus sit, humiliter cibo quamprimum.

Si citra squallorem vrens, expectandam, donec plurimum remissus calor.

Si corporis extrema frigescant, & magna fiat sanguinis ad interna reuocatio;

Si corpus omnino non premit, hoc non facile & mansuetum, contemnis subit Galenus 11. Meth. 21.

Si non adsunt, omni tempore cibandum, vel spatium inter duos paroximos est amplum; tunc optimum nutrimenti tempus est, quod maxime a declinatione procedens, & principio subsequens distat.

Si adsunt, vel morbus est duraturus; tunc tempus eligatur sicut in principio nutrimenti æger, vel adhuc calens vel in futura inuasiōe.

vel spatium est angustum, vel breuis est futurus, continendus à cibo æger est.

Tempus cibandi ægrum.

respe-ctū ad paroxysmū;

in principio;

non picrocolū hinc effertur;

respe-ctū ad vires;

si adsunt;

10. meth. c. 4.
c. 4. & li. 11.
meth. c. 21.
cent. 4. cur.
98.

In ipsâ verò accessione, cibum esse exhibendum, apud Galenum inuenitur. Quapropter Amatus Lusitanus qui iuueni tertianario, panem lo-

tum

tum aliquali agresta respersum, initio paroxyimi præbebat rectè fecit; fecisset quoque rectè si ante initium paroxyimi præbuisset. Erat iuuenis, habitu gracilis, colore nigellus, & cum primùm in paroxysmum incurrebat, multùm affligebatur; bilem meram vomebat, oris amarorem sentiebat, & syncopem patiebatur: idèd Amatus h' s occurrens malis, victum in accessione exhibebat. Cæterum huiusmodi picrocholos, cibis humectari voluit Galenus; non ita tamen, vt rectam, & ab Hippocrate traditam cura-

8. meth. c. 2. c.

randi rationem præuerteret: nam & hos balneandos docet, *non tamen quouis tempore sed in accessione*. Satis igitur fuerat, vidisse primum paroxysmum affligentem in principio, vt in sequente, parum ante accessionem, cibum offerret; nec expectaret vt adessent mala, & tunc, malo etiam victus ordine, vti

Appendix.

Habes ex Hippocratis, & Galeni doctrinâ, cibum in accessione non esse exhibendum; adde etiam, nec medicamentum purgans. Ad vtrumque probandum non desunt rationes, sed alibi opportunius afferentur: in re præsentè extra rem esset, Prognosin non Therapeiam pertracto. At cibum extra accessionem exhibendum, omnes ne saltem ab Hippocrate discedant, fateri coguntur. Pharmacum dare non vetuit Hippocrates, ac subinde putant aliqui, licere, in accessione, purgante medicamento vti; imò (si diis placet) hanc esse optimam curationem; quippe in ea Medicus naturæ motum (quod in hac arte maximopere curandum est) sequitur. Mo. ùmne naturæ? imò oppositum; neque enim solùm motui opponitur quies, sed vnus motus alteri motui. Isti quoniam humor in accessionum principiis est in motu, non quiescendum, sed pharmaco mouendum, putant; nec vident pharmaci motu, naturam à suo motu distrahi. Incipiente accessione humor, vel ad habitum corporis fertur, vel à venis maioribus ad minores; vel in vno & eodem loco ebullit, de hoc non disputo, satis nunc sit cognoscere, medicamentum aliorum, nempe ad intestina humorem pellere, vt sciamas magnam fieri vtraque motione in corpore turbationem. De cibis, fateor, loquutus fuit Hippocrates, quoniam ibi victum instituere mens eius erat; sed tu ad medicamenta purgantia conuertito, & inuenies eandem imò validiorem esse rationem, quæ ab eorum vsu in paroxysmis prohibeat. Cibum medicamento hac in parte comparat Hippocrates in libello de medicamentis purgantibus, inquit: *Non decet, vt quis pharmacis confusus, temere ea exhibeat. Quin & cibos, quorum nutritatu fruimur, pharmaca esse putandum est: non aquè tamen ac antè dicta.*

Hippocrates per validas febres medicamenta purgantia veretur, solis enematis, & sorbitionibus, potionibusque contentus, donec remiserit febris: Quo ergo iure nos peculiare accessiones, seu peculiare ebullitiones

lib. de medicam. purg. & lib. de affect.

nes

de affection. nes quæremus, ut purgantia, suapte natura, calorem inducentia in medio febrili calore exhibeamus? In tertianâ iubet idemmet Hippocrates medicamentum purgans exhiberi, verùm die quartâ, hoc est, extra accessionem; & manifestius ibidem: *Et in apprehensione quidem, sorbitione, & potu nutrito: interposito verò tempore cibis per aluum subducentibus.* Si ergo cibos subducentes ad tempus intermedium reseruat, quantò melius & subducentia pharmaca. Stultè quidam, cibos, ait, prohibet Hippocrates in accessione, & eodem iure medicamenta, quæ simul sunt alimenta inde colligit, posse in accessione, tutò scamonium, & Antimonium propinati: quippe hæc nullam habent partem, quæ nutriat. O præclaram interpretationem! Potionésne, & sorbitiones, quæ nutriunt, non sunt medicamenta? imò maximè. Ergo Hippocrates in accessione, sorbitionibus nutriens, non omnino abstinet à nutrimento, abstinet tamen ab omni aluum subducente. Ne expectes manifestius præceptum, de non purgando, in accessione: quippe medicinæ Proceres, aded manifestam perniciem hac curandi ratione inuehi intellexerunt, ut non necessarium putauerint, circa hoc legem sancire; quippe nullum aded cæcum fore putabant, qui in hunc foueam incideret; incidunt tamen aliqui, hoc nostro calamitoso æuo, quo ars medica prostat, & in promptu pro matrice iacet.

Exceptio.

de affection. Quartanam excipito, quam Hippocrates, in ipsa apprehensione, purgari iubet; imò, eo ipso, quòd quartanæ meminit, alias febres excludere videtur: & hoc tanquam singulare præceptum apposuit, ex quo generalem normam ne quis educat. At nec in apprehensione ita accipito, ut medicamenti actio & accessionis tempus simul coincidât; apprehensionem dixit, pro die apprehensionis, extra tamen accessionem; tunc enim humor admodum rebellis, agitari incipiens, melius pharmaco obediens. Hac methodo vsi sunt viri in arte celebres, ut videre licet apud Amatam lusitanum, ad quem lectorem remitto.

sent. 1. cur. 8.
4. meth. c. 4.
lib. de tot.
morb. temp.
e. vlt.
3. met. c. 10.

** Licet opportunum tempus, ex quatuor febrium temporibus captandum doceat alicubi Galenus, nihilominus alibi, ex tempore indicationem curatoriam captari non patitur, cuius rei rationem reddit: si enim tempus spectabitur, tanquam ab eo indicatio sumatur, alteram omnino secundus; alteram tertius dies indicationem dabit, &c. atque adeo multiplices temporum differentia, multiplices curationum differentias patient. Præterea, non ab affectu accipietur indicatio, quod tamen in arte medicâ primi principij obtinet locum. Si namque nobis tempora morborum ad indicationem sumendam proponantur, affectus, quos curamus, non ultra nobis ad curationem proponentur, nec ab his indicatio sumetur, quo tamen, ne cogitari quidem magis alienum à ratione potest. Proponantur enim nobis duo

duo ægroti ; quorum vnus primo die , alter secundo eandem affectus naturam habeat ; iam curatio ratione temporis erit diuersa , ab eâ , quam affectus natura postulat ; siquidem affectus natura est eadem , tempus verò diuersum . Longè plures rationes in hanc rem congerit in libro de optima secta ad Thrasybul. quam studiosus ibi poterit percurrere . Cæterum hæc apparens contradictio in concordiam redigetur ; si consideremus non tempora esse quæ indicent , verùm facultates ; quod colligitur ex Galeno . *de optim. sect. 43.* & quoniam in diuersis temporibus , facultates magis , minúsve laborant , ad tempora respicimus , non tanquam ad indicantia , sed tanquam ad indicantium signa . Tu (vt multorum nœnias , & inanes responsiones effugas) dic tempus non indicare , sed morbum tempore mensuratum , ad contrariorum mensuram accedere : Frigidæ e. g. potus indicatur à naturâ febris ; ea tamen non in omnibus temporibus æquè utilis est ; in aliquibus vel nulla , vel paucissima conuenit , non quia tempus id indicat , sed quia à tempore sumitur signum eius rei quæ impedire , vel non impedire potest . Aquæ potus conuenit vbi adsunt signa coctionis , quare principium morbi , in quo signa coctionis nondum apparent , nos deterret ab aquæ potus exhibitione , non quidem quòd aliquid indicet , sed quoniam secum fert id à quo indicatio sumi potest .

Appendix.

Non ad solam curationem , sed ad præfagationem etiam , isthæc temporum consideratio confert , auctore Galeno : ex eâ enim addiscimus , futurane sit longa , an breuis ægritudinis constitutio , quod in præsentem inquirimus . Nec verò te deterreat quòd morborum tempora , tunc cum adsunt , morbos constituunt , id verò quòd significat , ante rem significatam , debet existere ; Ex quo videtur , non posse ex temporibus , futuram præcognosci constitutionem : siquidem simul cum temporibus , præsens iam adest constitutio . Adest quidem constitutio , sed cuius futuram durationem , prima statim tempora præostendunt : seruant enim inuicem inter se proportionem , vixque ad longum principium ; breue sequitur augmentum . Imò ab initio conicere signis possumus , quando morbi vigor futurus sit , quod in suis prognosticis Hippocrates non semel inculcatum reliquit . Hæc præcognitio futurorum temporum à suis fontibus accipitur , v. g. à morbi essentiâ ; an verò sit morbus ex iis , qui suas partes cito assequuntur , à morbi causâ ; vt si sit bilis , an pituita : hæc enim longos ; illa , breues facit mor-

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

M

hos

bos : ab accidentibus , vt vehementia symptomata , quæ præstò morbum augent : Ab excretis , vtrùm talia sint , quæ breue , an quæ longum tempus ad coctionem expostulant : Ab anni tempore , sic morbi æstiu , hyemalibus breuiores sunt : A cæli statu , hoc est , ab impetu vulgarium morborum : A vita ante acta , ex qua cruditates multas , an paucas argumentamur : Tandem à viribus ægrotantis ; fortior namque virtus celerius ad statum , morbum perducit.

PARTICULA III.

Particula temporum ratio.

*de optim.
sect. 6. 37.*

*differ. feb. v.
lib. 2. c. ult.*

Conuenire aliquando tempora particularia cum vniuersalibus docet Galenus , quoniam *utraque ex certa quadam causa motione iudicantur* ; differunt tamen , quoniam vniuersalia , vniuersum morbum comprehendunt , adedò vt vnumquodque eorum possit plura particularia sub se habere : Siquidem quilibet paroxysmus sua particularia percurrit tempora , & vnumquodque ex vniuersalibus temporibus plures habere potest paroxysmos. Galenus particularia colligens tempora , principium statuit esse , quando accensa in foco caliditas , sanguinem , ex aliis partibus , illuc trahit , & partes sanguine priuata refrigerantur . Quando verò vehemens caliditas materiam superauit , vt non solum , locum , in quo focus est , exurat ; sed etiam per vniuersum corpus dispergatur , augmentum appellatur . Cum ad summum feruorem deuenerint humores accensi , vigor , seu status , siue consistentia nuncupatur ; quo tempore , extensâ per totum caliditate , vniuersum corpus igneum quodammodo redditur . Cum tandem siue humor tenuis , per meatuum raritatem in sudorem , siue crassus per angustiam eorundem , in transpirationem insensilem resoluitur , declinatio dicitur , estque feruentium humorum quidam difflatus . Non placet Thomæ à Veiga isthac temporum applicatio : nam si humor pellitur in accessione ad partem , satius esset naturam suffocatum à nouo accessu prauis humoris quiescere (quod fa-

cit

cit in aliis permutationibus) vt postea roborata melius coquat. Verum, meo iudicio immerito hanc Galenianam temporum applicationem damnat. Nam confluere, dixit Galenus, non prauum humorem, sed sanguinem, qui ibi duplici de causa, alteratur, & quia aliis, quae iam putrescunt, superfluitatibus permiscetur, & quia intrusus difflari non potest. Nec verò natura suffocata quiescit, sed potius irritata, insurgit aduersus lædentem causam. Quod si in aliis mutationibus quasi sepulta remanet, hoc euenit propter multitudinem materiae, at in singulis accessionibus non tantus confluit humor, qui naturam possit omnino opprimere, si autem aliquando tantus concurrat, profectò suffocatio, & subinde mors sequetur, vt in principijs paroxysmorum fieri nonnunquam solet, cui periculo, anticipatis euacuationibus, prudens occurrit Medicus.

PARTICULA IV.

Particularium temporum numerus.

ENario numero particularia tempora comprehendendi, à Galeno accipimus. Primum tempus est, quod integritati coheret, frigoris sensum prabens, quod initium appellatur; secundum, quod frigus paulatim deponit, & vocabitur, compendij gratiâ, inaequalitatis tempus; ab hoc tertium, quod est incrementi: postea quartum, quod est consistentiae: quintum, quod est imminutionis: postremo sextum, quod est integritatis. Quare non est audiendus Mercurialis, qui tria duntaxat particularia tempora admittit, nec Galeni, cui aduersatur, vllam facit mentionem. Sed legislatorum more inaequalitatem aufert, & græcizando iubet declinationem expungi: ait enim esse, quod exacuit, & hoc in declinatione haud quaquam reperiri. Confirmat hunc suum errorem, Aëtij verbis, qui paroxysmum appellat, motum morbi particularem, à remissione ad deterius. Affert Galenum, qui accessiones vocat stimulos, quibus natura excitatur ad pugnam. Mirum est quod Galenum legerit, vbi nihil probat eorum, quae ille probare contendit; nec eundem legit, vbi contrariam suam

mirro ed.
72. a. 307

de morb.
temp. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.

3. dior. deor.
cap. 8.

Castrens. Syntaxis Praed. Med. M z sententia

sententiæ, sententiam statuit. Sciât tamen dici paroxysmum, morbi motum, & irritationem naturæ in sensu causali, quemadmodum dicimus, diem esse apparitionem solis, in nostro Horizonte, & tamen cum aduêperascit, dies adhuc est. Græcè quidem *παραξυσμός* est irritatio, ex acerbatione, sed nonne quâdiu durat paroxysmus, etiam in declinatione, adest irritatio, & exacerbatio? Profectò dum integritas, & omnimoda cessatio non accedit, adfit licet declinatio, semper affligitur æger; sed quis in eo, qui afflictione vexatur, negabit esse exacerbationem, irritationem, pugnamque naturæ cum humore, saltém comparatione integritatis? Propterea iure optimo, à Galeno, quem à Mercuriali lectum non fuisse constat, *declinatio totius accessionis pars* dicitur.

x. cris. c. 34

x. cris. c. 2.

x. aph. 12.

de morb. temp. c. 2.

x. differ. feb. cap. 9.

Maiori iure, posset aliquis de integritate dubitare, & Galenum Galeno opponere: siquidem cum aliquando, inter particularia tempora, integritatem connumeret; alibi particularia tempora, appellat ea, *in quæ, singula accessiones diuiduntur*, at integritas, extra accessionem est. Ideò Aëtius; vti diximus, accessionem vocat, *motum particularem morbi, à remissione, ad deterius*; quod forsan accepit à Galeno dicente, *accessionem esse deterius tempus totius circuitus*. Circuitum, siuè periodum appellat idemmet Galenus, *ab eisdem, ad eadem, per circuitum, eodémque ordine reuersio*; itavt, in intermittentibus, non accessio, sed circuitus, comprehendat tempus integritatis: in continuis, integritas coincidat, cum declinatione. Cæterum, non est extra rationem, Galenum, in libello de morborum temporibus, ex professo numerasse totius circuitus tempora, quæ senario numero comprehendi constat. In libris de crisiibus, præcipua tantùm connumeravit tempora, quæ, ad iudicandos morbos, spectantur; ea sunt tempora accessionis duntaxat. In libris de differentiis febrium, inæqualitatis tempus omisit, quoniam tunc fluxui materiæ solum erat intentus, neque peculiare temporum differentias, provt variant curationem, considerabat, quod tamen, in libro de morborum temporibus, erat suum institutum.

PARTICULA

PARTICULA V.

Vniuersalium temporum, vniuersalis contemplatio.

Sola æterna, & alterationis, corruptionisq̃ue immutabilia, tempore non mensurantur; reliqua quæcumque alterantur, & corrumpuntur, incipiunt, augentur, consistunt, declinant: atque ita, ex multis ætatum diuisionibus, præcipua est illa, quæ quadrifariam fit; ad cuius imitationem, quadrifariam quoque ætatum ætates diuidimus; & quemadmodum quatuor ætates percurrunt omnia, quæcumque generantur, & intereunt, quod pariter indicant animalia, & plantæ, sic etiam morbi, in quibus principium, augmentum, statum, & declinationem spectamus. Morbi principium, pueritiæ animalium correspondet; augmentum, adolescentiæ; iuuentuti, vigor seu status; senili ætati, declinatio. Rursus, quemadmodum diuersæ animalium species, diuersam habent vitæ durationem: quædam enim, breuiem; alia longam vitam fortiuntur; eodem modo, & in morbis, durationes sunt adeo diuersæ, vt aliquis vix per horas, alius per annos possit permanere; nec est certum, & præfixum, cuiusvis temporis spatium; sed, vt Galenus ait, animalium ætates non circumscribuntur certo dierum numero, & eodem auctore, morborum ætas, non horarum, aut dierum numero, potest definiri. Præterea quemadmodum ætates accipiuntur, iuxta variationem innati calidi, in quo vita consistit; ita morborum tempora intelliguntur, iuxta causam morbificam, ex quâ eorum duratio constat. Neque verò existimes morbum, cum primùm existit, non posse amplius per ætates discurrere, deceptus fortasse, quia morbus res est similis, totam simul suam obtinens naturam, non sicut domus, (vt Galenus ait) in quâ prius fundamenta, deinde parietes, & tectum fit, neque (quemadmodum ab eodemmet Galeno est dictum) animalium in morem, quæ ex variis membris sunt composita. Est quidem morbus res similis, nec propriam figuram, quæ per partes generetur, habet; sed totus simul ex-

M 3 stit,

stit, tota tamen progressu temporis maior fit, deinde maxima tandem si soluenda est, decrefeit.

PARTICULA VI.

Vniuersalium temporum sigillatim explicatio.

PRincipium, accipitur à Galeno tripliciter; vno modo, pro primo morbi insultu indiuifibili, velut illud nunc quod caret latitudine: hoc non spectat ad Medicum, quoniam insensibile est. Si verò cum aliqua latitudine sumatur, vt est illud nunc, quod dicimus nunc est ver, nunc æstas &c. aut si sumatur pro primâ accessione, confert * ad computandos dies decretorios. Secundo modo, sumitur pro primis morbi diebus, quos primus definit quaternarius: in hoc sensu accipitur ab Hippocrate. *In acutis passionibus raro, & in principiis, medicinis purgantibus vti, & alibi cum morbi inchoant, si quid videtur mouendum, moue.* Tertio modo, accipitur, pro tempore cruditatis, quod artificiosum est: principium hoc modo acceptum, magnam habet latitudinem; solet enim extendi per dies, per hebdomadas, per menses. Solet è contrario, propter sui breuitatem latere, tum quando æger non animaduertit, & Medicus non fuit statim vocatus, tum quoniam propter virium robur, propter benignitatem, tenuitatem, & paucitatem humoris peccantis, breuiter apparent signa costionis, & augmentis, tum etiam quando ex diariâ celeriter transit in putridam; tum enim prima die apparet febris in augmento.

* Dies decretorii non computantur ab hora lassitudinis, & displicentiæ, in quâ non adhuc morbus adest; sed signa prænuncia morbi: sumitur computatio à tempore decubitus; hoc est, ab eo tempore, in quo operationes sensibilibiter læsæ apparent, vt Galenus admonet. In intermittentibus autem, ex eodem Galeno, in quibus per paroxysmos fit computatio, sumitur à paroxysmo.

Corollarium:

*lib. de morb.
1° p. in primis
capitibus.*

Ex his colliges, quod etiam Galenus docere videtur, totum illud.

illud tempus, in quo non apparet sensibile incrementum principium nuncupari. In huius rei explicatione multi confunduntur: quidam enim dicunt, morbum in primo insultu, totam essentiam acquirere materialiter, non formaliter; quia cum formaliter, morbus sit affectus præter naturam, lædens sensibilibiter operationes, requirit ad hoc certam magnitudinem, quæ inferat iniuriam naturæ. Isti decipiuntur: nam morbus in primo insultu, formaliter est morbus; nec tamen primum insultum appellamus, nisi quando sensibilibiter operationes læduntur. Alij dicunt, dispositiones priores esse in principio, qui magis quam priores, à veritate aberrant; siquidem dum non est morbus, non potest esse principium morbi. Oportet igitur dicere cum Auicennâ principium esse *totum illud tempus, in quo apparet aegritudo, & similes sunt dispositiones sine incremento*; quod ut intelligas scito, ex Galeno, *morbos singulos ex sua quidem natura, magnitudinem quandam possidere*. magnitudinem autem in latiore significato accipito: quemadmodum enim homo, in prima infantia, habet magnitudinem speciei humanæ debitam, potest tamen augeri, non ultra, id quod species humana postulat; sic morbi varij, varias habent magnitudines: unusquisque tamen habet præfixam, à qua incipiat; & ad quam progreditur. Rursus, quemadmodum homo, dum sub eâ est magnitudine, quæ pueritiæ debetur, puer est; ita morbus, dum accedit, ad magnitudinem, quæ incremento debetur, in principio esse dicitur.

Incrementum, siue ascensus, siue augmentum, est quando morbus manifestè augetur, in quo iam vel timor, vel spes manifestiora habet fundamenta: quemadmodum enim in saluandis signa fiunt salubria; sic in perituris, augmentum *in lethalius consistit signis*. Sed Galenum forsitan contradictionis reum facies: quippe alibi signa lethalia in primâ die apparere dixit, ne tamen accuses: nam in prima die & augmentum, & status sensibilibiter adesse possunt. Vigor, siue status, seu consistentia; appellatur à Galeno, *vehementissimum totius aegritudinis tempus*, & alibi, *morbi, quantum ad casus attinet, maximum*; nam *circa vigores omnia fortiora* dixit Hippocrates. Dicitur status hora pugnae: nam licet in aliis temporibus, pugnet natura, cum causâ morbi

2. part. c. 7.
de horis aeg.

de tot. morb.

de tot. morb.
temp. c. 3.

1. cris. c. 11.
1. cris. 1.

1. apb. 7.

2. apb. 30.

morbificâ , multo magis pugnat in statu , præsertim quando morbus crisi debet terminari : quoniam tunc maximè irritatur natura ; dicitur etiam hora victoriæ : quippe tunc apparet perfecta coëctio , quod est victoriæ signum ; nec tamen statim declinat morbus , donec materia expellatur : dum enim non expellitur , commota , lædit sua acrimonia , & caliditate , quam contraxit à putredine. Declinatio vniuersalis est , quando morbus , & symptomata remittuntur , & humorum copia cessat : quia incipit vacuari , aut mutari in locum ignobilem sic Galenus.

de sat. morb.
cap. 8.

PARTICULA VII.

Vniuersalium temporum dignotio.

SI causam morbificam consideras , vt agit in naturam , eamque offendit , duo ex hac consideratione accipies : morbum , & symptomata. Vtrumque oritur ex actione causæ præter naturam , in naturam. Si consideras , è conuerso naturam , vt agit in causam morbificam , eamque omni suo conatu nititur superare ; emergunt tibi signa coëctionis , aut cruditatis , quippe coëctio superantis , cruditas superatæ , vel saltem nihil adhuc agentis naturæ est. Sic tres habebis temporum notas , primam , quæ sumitur ex morbi progressu , alteram ex symptomatibus , tertiam ex coëctionibus. Hanc triplicitatem , tanquam Barbarorum inuentum , non recipiunt Vallesius , & alij , quibus statutum est , omnia , quæ à Barbaris sunt dicta , siue iure , siue iniuriâ refellere. Hi quidem mihi videntur. Philoxenum Eryxidis , & Gnatonem Siculum gulæ proceres imitari , qui conuiujs adhibiti emungere se in pularijs soliti essent , vt abstinentibus cæteris , soli epulis ampliter fruerentur. Video huiusmodi auctores maledictis , & reprehensionibus Barbarorum doctrinam quodammodo conspurcare , vt alijs nauseam pariat , ex quâ tamen ipsi non paucas ex sui cartis implere solent. Igitur quemadmodum animalium ætates vno duntaxat modo

modo considerantur, ita etiam volunt isti ægritudinum tempora non pluribus distingui modis, sed solis coctionis inter nosci signis. Oportet tamen considerare proprias animalium ætates esse, quibus eorum durationem metimur; hoc autem non impedit, quominus ætates consideremus, iuxta tempera-
 menta, aliter etiam quoad mores. Similiter morborum tempora, quæ considerantur, penes eorum progressum, sunt vera tempora, & veris animalium correspondent ætatibus, quid autem prohibet, considerari etiam morborum ætates, penes coctionum gradus, qui temperamentorum varietati correspondent; considerari etiam penes symptomata, quæ moribus respondent. At quemadmodum iuuenis potest habere senile temperamentum, aut seniles etiam mores, sic etiam in morbis fieri contingit. Vera igitur tempora quæ indicant morbi progressum, sunt ea, quæ iuxta eiusdem essentiam considerantur. Coctionis tempora, ad victum instituendum sumuntur, quæ etiam ad prædicendum sunt necessaria; sumuntur etiam symptomatum tempora ad cognoscendas mutationes malignitatis, & vehementiæ morborum. Nec verò triplex ista mensurandi tempora ratio Barbarorum est inuentum, sed Galeni, si Galenum attentè consulamus: cuius hæc sunt verba. ^{3. acut. vit.}
Potum solum iis exhibet Hippocrates, quos acuti infestant morbi, ubi vires, ad morbi vigorem, qui interdum cum ipsâ coctione existit, veluti in morbis thoracis, pulmonisque, suffecturas sperauerit. dixit interdum. denotans non perpetuò coctionis vigorem, cum vigore morbi coincidere; atque ita diuersa facit tempora, quoad morbi essentiam, à temporibus coctionis. Addit præterea. *Sapius affectio ipsa, quâ laborant, mitior quidem existit, sed symptomata augentur.* Ecce morbi tempora, & tempora symptomatum diuersa; quod etiam alibi confirmauit inueniens: ^{2. aph. 29.}
Dispositio, ex quâ casus generantur, quam & morbum nominamus, non omnino in vigoribus est fortior. Verum in iis, qui saluari debent, multò melius quàm in principio. His respondent Vallesius, & Valeriosa, non debere intelligi Galenum, quasi dicat morbum esse minorem in vigore symptomatum, sed mitiorem. Hanc tamen responcionem vnusquisque per se poterit redarguere quare non est cur in ea refellenda immoret. Nec aliunde quàm
 Castrens. Syntaxis Præd. Med. N ab

ab experimento has tres temporum differentias edocebo.*
 Contingit sæpiùs morbum quoad suam essentiam esse in augmento, aut in statu; quoad coctionem verò in principio. Nonne vides aliquandò febrem valdè acutam, imò ad tantam magnitudinem perductam, vt maior esse non possit, in quâ tamen signa coctionis omnino latent? in hâc quid dices, nisi febrem esse in augmento, aut statu quoad essentiam; in principio quoad coctionem? Contingit rursus morbum in suâ essentiâ, esse in declinatione; iuxta alterationem verò materiæ, in augmento e. g. In pleuritide, aut peripneumonia, quando paulatim spuitur, declinatio est morbi in suâ essentiâ, propter diminutionem materiæ, nihilominus coctio adhuc imperfecta est: siquidem non perfectè educitur, ac proindè in augmento coctionis. Quod attinet ad symptomata, ea quæ sequuntur morbum, velut umbra corpus, non efficiunt quidem diuersa tempora, à temporibus essentiæ morbi; sunt tamen symptomata maligna, quæ spectantur quoad mores ægritudinis; hæc possunt differre ab aliis temporum differentiis; siquidem in principio, & augmento morbi, potest malignitas symptomatum esse in statu. Hanc differentiam inter tempora symptomatum & tempora essentiæ morbi, agnouit Galenus, qui in hunc modum scriptum reliquit. *Quod siqualia oportet, solum spueri caperint, in neutro adhuc modorum, neque in affectuum, neque in symptomatum, morbus augebitur.* Si quæras diuersitatem inter tempora coctionum, & tempora symptomatum, eam inuenies apud Hippocratem. *Dum pus conficitur, dolores, ac febres fiunt magis, quam postquam confectum est.* Vide quàm manifestè hæc temporum differentia colligitur: *dum pus conficitur*, hoc est in augmento, quando adhuc fit suppuratio: *dolores ac febres fiunt magis*, hoc est, symptomata sunt maiora; *quàm postquam confectum est*; nempe, quàm in statu, quando adest perfecta coctio. Si igitur maiora fiunt symptomata in augmento coctionis, quàm in statu eiusdem, profectò in coctionis augmento; erit symptomatum status, & in statu coctionis, symptomatum declinatio. Iacotius statum dicit esse dum pus conficitur, in quo deceptus mihi videtur: nam dum coctio fit, nondum perfecta est, at statum perfectæ coctionis tempus dicimus.

3. de vit.
 acut. vit.

2. aph. 47.

cius. Addit ille, *si verò fluxio ad suppurationem ducatur, aut per halitum digeratur, tumorque minor euadat, tunc est declinationis initium.* Sed non considerauit pus confectum, & adhuc non euacuatum, ita vt non adhuc tumor minuatur, esse in statu. Marfilii ait *dum pus conficitur*, hoc est, dum abscessus tendit ad ruptionem: hoc placet Brasauolo, nempe simul, & semel intelligi puris generationē, & abscessus ruptionē. Cæterum ita sensissent si cōsiderassent febres & dolores, pure in abscessu iam confecto, licet non adhuc abscessus sit ruptus, iam cessare, quia cessat ebullitio. Auicenna ait *cum fit generatio puris, tunc iam fortitudo febris, doloris, & pulsus sedatur* in quo miserè est lapsus: neque enim cum fit generatio puris, sed cum facta est, cessat fortitudo febris; excusatur tamen ab aliquibus, qui culpam in translatores referunt. Vt vt sit dictio illa & Hippocrati patri veritatis, & veritati repugnat. De Auicennâ ne sollicitus esto, quem varium in hac re inuenies si alibi eius dicta consideres.

Circa declinationis cognitionem emergit controuersia. Vallesius, vt pote qui solis coctionibus tempora distinguebat, vult eam coctionis signis comprehendere: existimat enim vrinam, si appareat flaua, & multo contento albo, læui, & æquali plena, significare statum, at talem vrinam in sanitate integra non conspici: differt quippe optima ægrotantis, ab optima sani: quia sanus, nec tantam in vrina contenti copiam habet, nec colorem igneum, sed subrufum, subflauum. Ergo necessario ab ea dispositione, quæ in statu dicitur, versus salutem, toto tempore declinationis, copia contentorum minuitur; & color ad mediocrem accedit. Nam quamquàm optimæ coctionis signa in statu sint, tamen dum contentum appareat album, læue, & æquale, etiam si color naturalis non sit, est status. Hæc Vallesij opinio falso nititur fundamento: in primis enim non est perpetuum minorem contenti copiam in sanitate, quàm in ægitudine apparere. Nam optime sanus cum optimo victu, sedimentum habebit in quantitate moderata vt Galenus est testis, quod etiam ex Actuario poteris colligere. Distingueda præterea sunt temperamenta: nam biliosus tenue, & paucum habet, maximè si exercitio vtatur, vt Galeno placet, pinguis,

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

N 2

guis,

2.1. doct. 3.
c.1. & 3.4.
c. de sig. &
apostematii.

2.4. tract. 1.
cap. 23.

lib. 10. con-
trou. c. 6.

2. de præf. ex
urin. c. 1.
crif. c. 2.
Act. de iud.
urin. c. 4. &
de prouid.
urinar. c. 1.
1. cris. 12.

guis, & otiosus, plurimum, crassum; medius medio modo: & obseruantur hæc eadem in morbis. Aliud etiam fundamentum falsitatem includit; quippe ait statum dici cum contentum est album, læue, & æquale, licet eiusdem vrinæ color naturalis non sit. Cæterum prius color, & substantia in vrina emendatur, quàm deueniat sedimentum ad summam perfectionem. Et quis, quæso, imaginabitur, in vrinâ alteratâ, in colore, & substantiâ, perfectam hyposthasim: idcirco Auicenna pronuntiauit, *non esse credendum sedimento, nisi præcesserit coctio, primò in colore, postea in substantiâ; quia natura, ordine procedit: qui ordo, si non obseruatur, præternaturalis erit progressus.* Tandem experimento reluctatur; quippe in declinatione morbi, maior solet apparere sedimenti quantitas. Perfectò si sedimentum, est pars materiæ morbum facientis, maior eius quantitas, in declinatione, quàm in quouis alio tempore, debet euacuari. Cæterum demus Vallesio, vera esse omnia, quæ proposuit; non tamen adhuc, signa declinationis afferet, sumpta à coctione, sed à materiæ diminutione, & remissione morbi: siquidem ille, ex minore sedimenti quantitate; declinationem arguit: at minor sedimenti quantitas fit propter minorem materiæ quantitatem. Rursus ille colorem in statu magis accensum esse ait, quàm in declinatione; at hoc non fit, quòd materia in declinatione sit magis cocta, (in statu enim summam habuit perfectionem) fit igitur minùs ignea propter minorem calorem febrilem; atque ita declinatio, non ex coctione, sed ex morbi essentiâ, & diminutione materiæ accipitur. Neque apud Galenum, signa coctionis, sumpta à signis coctionis reperies vnquam; declinationem aliquando agnoscit, ex tarditate, breuitate, & debilitate accessionum. Alibi eandem colligit, quòd symptomatum magnitudo, & humorum copia cessauit, & in inflammatione, quia tumor, & tensio fit minor; quod non contingit, nisi saltem per insensilem transpirationem materiâ eductâ. Quod si alio in loco declinationem subsequi, ait, quando materia est exquisitè cocta; non idcirco ex solâ coctione, declinationis signa arripit; sed multa alia iis adiungit, hoc est: *si materia sit exquisitè cocta, & sine molestiâ educta, & multitudo minuta fuerit, dolorque non ampliùs affuerit.*

Ex

Ex quibus agnosces, in declinatione, debere coniungi cum coctione, materiae diminutionem, symptomatumque remissionem. An verò ex symptomatibus, declinatio cognoscatur, posset aliquis dubitare. Cæterùm ea symptomata, que sequuntur essentiam morbi, remittuntur & declinant non aliter ac ipse morbus; alia quæ malignitatem sapiunt nunquam dicuntur esse in declinatione; siquidem, quantumuis remissa, periculum habent, declinatio verò, vt dicemus, periculo caret.

* Agitanda est hoc loco controuersia, quam agitant multi, & de qua varia extant Auctorum sententiæ, videlicet in quo tempore morbus dicendus sit maior. Turisanus existimat, morbum salubrem quoad essentiam, & quoad symptomata in statu esse minorem, in statu inquam coctionis. Adducit Galeni verba dicentis *Dispositionem, ex qua casus generantur, quam & morbum nominamus, non omnino in vigoribus esse fortiozem.* Nempe in vigoribus coctionis. Sic in pleuritide, cum sputum apparet coctum, tunc est optimæ coctionis vigor; symptomata autem apparent remissa, & morbus in sua essentia est minor: quippe, saluber cum sit, mouetur ad sanitatem, in statu autem magis quam in prioribus temporibus, est sanitati propinquus; Ergo & in sua essentia minor. Verùm animaduerte debuerat duplicem terminum in morbis considerari, vehementiæ vnum, alterum durationis; in statu morbus est proximus termino durationis, nempe declinationi, ac proinde magis quam antea proximus sanitati; est tamen in termino vehementiæ, in quo necessariò est maior, quam in reliquis temporibus. Obiicit deinde sibi duas difficultates, quarum solutione calumniam euadere conatur, sed meo iudicio dum eas perperam soluit in maiorem incidit calumniam. Prioris difficultatis vis videtur esse, quia pleuritis, cum adhuc suppuratur, est in augmento, & tunc sunt fortissima symptomata; maiora tamen debuerant esse in principio; siquidem augmentum magis propinquum est vigori, ac proinde sanitati: Respondet pleuritidem, quæ suppuratur, non esse simpliciter salubrem, velut illa, quæ per resolutionem terminatur; ac proinde terminus eius, est per nouum morbum, nempe per solutionem continuitatis. Sed in hoc decipitur; nam solutio continui, non accedit denuò, sed fuit à principio; quippe pleuritis, inflammatio cum sit in suâ essentia, statim ac existit, includit continui solutionem. Respondet aliter, suppurationem non esse à calore naturali tantùm, sed à calore præternaturam, vnde intenduntur accidentia, velut in morbo lethali. Hæc etiam responsio deceptoriam est: Omnis enim inflammatio, à calore præternaturam est, imò & omnis febris etiam saluberrima; nec tamen omnis habet accidentia, perinde ac si lethalis esset. Præterea suppuratio, siue fiat à calore naturali, siue à præternaturam, siue ab utroque, semper fa-

cit cessare putredinem; quare, non potest secum afferre accidentia similia, accidentibus morborum lethaliū. Altera difficultas quam posset quispiam obiicere, est, morbum acutum, siue sit saluber, siue insaluber, velociter properare versus statum, hoc est, versus vltimum incrementum. Respondet, in saluandis, morbum vsque ad statum non intendi, sed symptomata, quæ tunc ratione crisis accidunt. In hoc etiam miserè labitur. Nam morbus acutus statim à principio velocitatem habet, symptomata autem, quæ ratione crisis accidunt, non fuerunt à principio. Denique vanum est existimare, morbum quantumuis salubrem, non incipere minorem, deinde sumere incrementum: quippe etiam febris Epacmastica, quæ semper decrescendo progreditur, sua habet, quoad essentiam tempora, vt infra videbimus; cum, percurrantne morbi omnes, omnia tempora; pertractabimus. Atque hæc quoad Turifanum.

Sunt alij, qui maiori cum distinctione loquuntur. Morbus inquit, quando est in coctionis statu, si respiciamus causam coniunctam, maior est secundum essentiam, maior etiam quoad symptomata, maior denique comparatione factâ ad vires. Si verò respiciamus causam antecedentem, tunc temporis dicitur minor. Reddunt huius rei rationem, quoniam in statu coctionis, materia est magis putrefacta, vnde accidentia sunt maiora; est & maior quantitas materiæ coniunctæ & sic morbus in suâ essentia est maior. Verum inanis est isthæc probatio. Nam materia non est putrefacta, putrefactione, quæ morbum augeat; imò suppuratione, quæ eundem minuat; hæc est illa, quæ perfecta morbum in statu coctionis, sed in essentiæ & symptomatum declinatione constituit. Deducunt illi ex accessionibus, auctam esse materiam coniunctam, in qualitate & quantitate, quia tunc anticipant, & longiores sunt. Non tamen vident anticipationem & longitudinem non esse maiorem in statu quàm in augmento; sed in augmento maiorem, quàm in declinatione: Galenus enim accessiones, statum indicare, dixit; *si in eisdem permaneant ac persistant*. Præterea anticipatio & longitudo, non arguit maiorem materiæ coniunctæ quantitatem: siquidem diminuta quantitate, vel medicamentis, vel insensibili euacuatione, adhuc in augmento anticipant & durant, quod referendum iudico, ex Galeni doctrinâ, ad mineræ auctam caliditatem, membri mandantis intemperiem, naturæ ad pugnam sollicitudinem. Cum enim hæc tria in morbi progressu augeantur, augentur, & anticipant paroxysmi. Quod verò morbus sit in statu maior, comparatione ad vires, probant, quia virtus tunc languet magis quàm in principio: quippe necessariò in progressu morbi, plurimum sanguinis, & spiritus, & humidi substantifici absumptum est, propter durationem morbi, vehementiam symptomatum, inediæ prolixitatem, & propter euacuationes factas ab arte, quæ vires resoluunt: & rarissimum est, vt Galenus ait, vt in principio vires langueant, nam fere semper constant. Hoc idem possent probate duplici

1. *crif. 3.*

2. *differ. feb. c. vlt.*

10. *meth. c. 2.*

duplici comparatione; vnâ Luctatoris, qui vincit simul, & defatigatur; alterâ, aquæ, quæ ignem extinguit, & ab eodem calefit: vnde in victoria, quam morbus saluber in statu habet, vires languidiores sunt. Ita sanè est, sed quemadmodum vires tunc debiliores sunt, ita morbus est minor, ac proinde nulla manet improportio, iuxta quam morbus possit dici in statu maior. Quòd morbus quoad causam antecedentem, in statu sit minor, probant; quia in statu, coctio facit cessare putredinem; & vt putredo cessat, sic minuitur morbus. In hoc quidem vera dicunt, sed cum prius dixissent, causam coniunctam esse magis putrefactam, in statu, & propterea quoad illam, morbum maiorem, sibi met contradicunt: nam eadem est putredinis conditio in coniuncta; quæ in antecedente.

Tertia sententia videtur esse Galeni, morbum scilicet salubrem, in statu, semper esse minorem; hanc aliqui non stabilibus stabiliunt rationibus. Prima ratio. Causa morbi in statu, tum in quantitate, tum in qualitate est minor; effectus ergò necessariò minor erit: est minor in quantitate, quoniam in principio tota erat integra; in progressu dissoluitur à calore febrili, ab inedia, à vigiliis, ab euacuationibus, artis & naturæ ope euenientibus: est minor in qualitate, quia est perfectè cocta coctione, quæ facit cessare putredinem auctore Galeno, imò quæ corrigat putredinem auctore eodem; nam bilis, dum cruda est, rufa apparet, acris, fetida; quando autem cocta, fit pallida, mitis, & parum fetida. Hæc omnia vera quidem sunt & morbum efficerent minorem, si solam respiceremus materiam; sed quoniam pugnam respicimus, & tota morbi natura, consistit in pugna naturæ, cum humore; cum pugna sit maior in statu, morbus iuxta suam propriam naturam, in statu erit maior. Altera eorundem ratio. Morbus, & natura pugnant veluti duo contraria: nam virtus opponitur morbo, velut aduersatrix, vt Galenus ait, sed ex lege contrariorum, quando vnum vincit, aliud victum apparet; ergo in statu minor esse debet morbus, & virtus maior, quia tunc vincit morbum: adest enim tunc signum victoriæ nempe coctio. Hoc quidem aliquâ ex parte admitti debet, vt mox dicemus, quando cum distinctione loquemur; absolutè tamen, non est, cur admittatur. Nam prædictæ rationis veritas, duntaxat locum habet, in morbo, qui nullum habet perniciosum symptoma. Tertia ratio. Sicuti motus naturalis in fine est velocior, & vehementior quàm in principio; sic motus violentus velocior, & vehementior est in principio, quàm in fine: morbus autem cum sit violentus, minùs vehemens erit versus finem, hoc est, in statu. Huic argumentationi respondet quidam, morbi motum naturæ quidem esse violentum, at verò respectu suæ causæ naturalem, atque idèd in statu causam habeat maiorem, eritque maior. Hæc tamen responsio dupliciter peccat. Primò quia si naturæ est violentus, saltem respectu naturæ, erit minor in fine, hoc est, in statu, atque ita aduersariis condonabitur, id quod nequaquam

art. med.
c. 89.
2. acut. 44.

11. morb. in
princip.

quam condonandum ratio dicta : secundò quia supponit causam, in statu, esse maiorem, quod ex superius dictis fallum esse constat. Vera responsio est, motum grauium, & leuium, esse in fine velociorem; quoniam adiunatur à termino ad quem, sibi iam proximior, cum quo habet sympathiam, & à quo conseruatur. Morbi motus non ita se habet, sed tendit ad terminum ad quem, in quo perit, & cum quo antipathiam habet.

Quarta adhuc opinio est aliorum qui morbum semper in statu maiorem esse dicunt, quod in primis docere videtur comparatio sumpta ab animalium ætatibus: siquidem in consistendi tempore summum corporis habent augmentum. Docet & alia comparatio sumpta à plantis, quæ dum pullillæ adhuc è terra pullulant, vix agnoscuntur. Nec est extra rem comparatio ducta à reliquis omnibus qualitatibus; omnis quippe qualitas incipit, intenditur, viget, & retrocedit. Verùm istiusmodi comparationes non conuincunt. Non prima, quoniam ætatum animalium vna duntaxat est consideratio, multiplex morborum, vt mox declarabimus. Non secunda, quia planta in dies magis innotescit, propter figuram quam acquirit; morbus autem propter documenta ex præcedentibus accepta; vnde in statu cognoscitur magis, quia tunc iam signa considerauimus, in principio, & augmento; & tanto clariora sunt, quanto pluribus temporibus apparuerunt. Non tertia, quoniam qualitas progreditur, per suos gradus superans contrariam qualitatem; Morbus autem, naturam oppugnat pluribus modis. Adiungunt insuper aliam rationem: Nempe morbum in statu esse maiorem, quia tunc tota causa antecedens transiit in coniunctam. Transiit quidem, sed cocta, ita vt minùs irriter, minùs noceat.

In prædictarum opinionum auctoribus non tam veritas, quàm diligentia desideratur: omnes enim aliquà ex parte, vera loquuntur; propterea si cum distinctione loquerentur, admittendi quidem forent. Distinctio autem non melius intelligitur, quàm ex sequenti serie.

Morbus

Propter partem præstatiã; } *hec magnitudo semper est eadem.*

Propter magnitudinẽ essentiã: } *aut est saluber, & materialis & consideratur*

Morbus tripliciter dicitur magnus, ex Gale- no 4. met. c. 6. & 7. met. c. 12. } *Propter cachectian, hoc est, malos mores;*

quoad vires, } *In statu est minor, quoad alteratricem: quia tunc est cocta materia; in hoc sensu, dixit Galenus 2. aph. 29. morbum in statu esse minorem, hoc est morbum salubrem, materiam in statu habere materiam coctam.*

quoad essentiam, } *in statu est maior, quoad alias facultates: quia nempe iacent fatigata ex pugna.*

quoad essentiam, } *si materia mouetur per partes, erit in statu maior*

quoad essentiam, } *si materia mouetur per partes, erit in statu minor*

quoad essentiam, } *si materia mouetur per partes, erit in statu æqualis*

quoad essentiam, } *Juxta quantitã materia, qua putrescit. Nam in hoc morbo causa antecedens sensim transit in coniunctam: quare si ea pars, que denuò putrescit, est maior, cum magnitudo morbi, sequatur magnitudinem sua causa, morbus etiam erit maior: si minor est pars, qua putrescit, quã ea, qua fuit resoluta, morbus decrescit, & in statu coctionis erit minor. Si pars qua denuò mouetur, semper est æqualis, seruat morbus in omni tempore eandem magnitudinem. Ob hanc causam Galenus 9. met. c. 3. constituit tres Synochi differentias, de quibus alibi. Hac eadem causa, in continuis proportionalibus, & in intermittentibus observari potest.*

quoad essentiam, } *Immaterialis semper in statu est maior & quoad essentiam, & quoad symptomata.*

quoad essentiam, } *si materia servatur ad unã criticam expulsiõnem*

quoad essentiam, } *in statu morbus est maior, iuxta essentiam & iuxta symptomata.*

quoad essentiam, } *aut est insaluber, & in statu semper est maior, si tamen ad statum accedat: potest enim ager mori in principio, aut in augmento, ut suo loco dicemus.*

PARTICULA VIII.

Tempora salubrium an omnibus omnia.

lib. de tot.
morb. temp.
cap. 3.

Morborum, qui saluantur, nullum esse; qui * quatuor tempora non percurrat, scriptum reliquit Galenus. Hæc tamen sententia duabus est limitationibus circumferenda. Prima *ut intelligamus quatuor ista tempora quoad morbi essentiam*. Nam ut supra diximus, neque quoad coctionem, neque quoad maligna symptomata, datur declinatio; symptomata verò, quæ sequuntur essentiam morbi, eandem cum morbo incurrunt fortem. Altera, *ut si pendeat à materia, sit materia alterabilis*; neque enim sextus digitus, neque lapis tempora habet: licet enim hæc tempore augeantur, auctio hæc magis ad materialem, quam ad formalem morbi rationem spectat, siquidem semper eadem requiritur curatio.

Annotatio prima.

De synochis febribus posset aliquis dubitare: est enim quædam *διούρως* seu *ἀκμαστὴς* quæ semper eundem seruat tenorem, & ut inquit Hippocrates, *statim incipiens efflorescit; ac viget*. Et hæc semper videtur esse in statu. Alia *διυαλιπὴς* seu *ἐπιακμαστὴς*, semper decrescens, & hæc tota videtur esse declinatio. Tertia est *ἀδραμαστὴς*, quæ semper augetur, & hæc videtur esse semper in augmento. Cæterum respondeo, quoad illam priorem (*statim*) accipi ab Hippocrate, non pro primo insultu: neque enim (inquit Galenus) *cogitatione accipi potest, febrem acutam, statim in primo insultu consistere, ac si fulmine foret homo percussus*. Neque accipitur pro principio propriè dicto; (propriè dictum principium appellat idem Galenus, principium coctionis) sed accipitur ut idemmet accipit, pro eo quod ut plurimum ad tertium extenditur diem. Atque ita benè potuit Omotonos usque ad tertium diem, percurrere usque ad statum, remanere autem in statu toto reliquo tempore. Simile quid est dicendum de

de secundâ & tertiâ ; nam secunda Epacmaſtica , quæ ſemper decreſcit , breuiter ad ſtatum acceſſit ; deinde longiſſimam habuit , in tota ſua duratione , declinationem . Tertia Paracmeſtica , quæ ſemper augetur , incepit quidem , & augmentum habet diuturnum , reliqua tempora breuiſſima : nam neceſſariò habuit principium , quantumuis breue ; neceſſariò etiam declinationem : neque enim repentino , & momentaneo caſu euauit . Cæterùm ſi declinationem habuit , in vigore fuiſſe (quamuis breuiter) dicendum eſt ; ſi verò tempora coctionis ſpectemus , etiam omnes hæ tres febres , omnia quatuor habent tempora : non enim à materiâ coctâ incipiunt , ſed ab eâ , quæ , per ſuos gradus , elaborationem ſuſcepit .

Annotatione ſecunda.

Febris Ephemera , habet quidem tempora omnia , quoad eſſentiam morbi ; quoniam incipit calor , augetur , ad ſummum accedit vigorem , poſtea declinat . Quod quamuis viginti quatuor horarum ſpatio , perſæpè fiat , nihilominùs vnumquodque ex his temporibus , in ſuis horarum terminis , eſt ſenſibile . Tempora coctionis nulla habet : non quod ſit morbus immaterialis (vt quidam falſò exiſtimarunt) neque quod pendeat à materiâ , quæ non alteratur ; ſpiritus namque alterantur , hoc eſt , inflammantur ; ſed quia materia huius febris , nempe ſpiritus , coctionem non admittit . Tempora , quoad ſymptomata , nulla etiam peculiariter habet ; quoniam ſolis iis ſymptomatibus , quæ ſequuntur eſſentiam morbi , eſt ſtipata . Si tamen febris Ephemera peſtilens ſit (quam dari poſſe , in meteoris microcoſmi demonſtrari) tunc , ſecum habebit maligna ſymptomata , iuxta quæ , varietatem patietur .

Annotatione tertia.

Febris hæctica , vt pote quæ immaterialis eſt , tempora non habet , quoad coctionem ; nec ei adſunt ſymptomata , quæ ab eſſentia morbi euariant ; proinde , nec habet tempora ſymptomatum : habet tamen duntaxat tempora quoad morbi eſſen-

Caſtrenſ. Syntaxis Præd. Med.

O 2 tiam.

tiam. Verum tamen ista tempora in hac febre autogena sunt, idest sui generis: neque enim progressus temporum, sumitur in eâ, à progressu caloris, sed ab eiusdem maiore radicatione in subiecto, seu potius à diuersitate subiectorum, quæ occupat, vt colliges ex Galeno. Incipit febris hectica (à quacunque oriatur causâ) eo tempore, quo quædam veluti effervescentia fit innata humiditatis, disperfa in spatiis intermediis consimilium particularum; Deinde consumptio quædam effervescentiam sequitur: vbi verò non tantum humor in corpore cordis contentus, & carnosæ, seu adiposæ partes eiusdem consumptæ fuerint, verum etiam ad fibrosas, & membranosas, siccitas peruenerit; tunc febrem hanc consistere dicemus. Declinat verò nunquam, quoniam in hoc gradu insanabilis est. Itaque, hoc etiam habent particulare, febrium hecticarum tempora, vt in saluandis pauciora sint, quam in morituris. Producitur quippe moriturus homo ex hectica febre, nisi aliud superueniat, vsque ad tertium tempus. Qui verò saluatur, in primo, aut primâ secundi parte, sanitatem recuperat.

* Quatuor tempora, in morbo salubri, int'ligo, siue sensibilia, siue insensibilia. Fateor tamen insensibilia non pertinere ad Medicum. Idcirco Galenus varius esse videtur, modò omnia quatuor tempora necessariò admittens; modò aliqua ex iis posse deficere concedens. Nam aliquando aded scrupulosè se gerit, in admittendis omnibus, vnicuique morbo, temporibus; vt non solum in apoplexiis ea obseruet, sed etiam (quod risu excipi potest) in iis, quibus ceruix detruncatur; in quibus ait, dari primum aliquod tempus, & secundum, & tertium, & quartum. At quando tria priora tempora ei concedamus; quartum, nescio cur dabimus, neque enim à ceruice detruncatâ, quispiam sanatur. E contrario alibi: *potest pretereâ, inquit, remedijs adhibitis, morbus deleri, atque ita cetera morbi tempora prouerti, atque succidi contingit.* Vallesius explicat illud *prouerti atque succidi*, id est, ita contrahi, vt sine sensu effluant. Hoc si ita intelligatur, Galenus quidem liberabitur à contradictionis notâ; nondum tamen habebimus in morbis, tempora, quæ ad Medicum spectent: siquidem sine sensu effluunt. Ego verò existimo, Galenum, tempora verè deleri, existimasse: ducebatur enim cæstro reprehendendi eos, qui quemlibet morbum per quatuor tempora transire existimabant. Cæterum dicat mihi Vallesius, siquidem morbus est effectus suæ causæ, & causâ auctâ augetur morbus; cur non eadem diminutâ diminuetur? Quod si diminuitur, quomodo potest, vbi in principio facta fuerit euacuatio, augmentum, & statum habere. Itaque copiosam in principio euacuationem, vel à naturâ, vel

vel ab arte, fieri posse non est dubium. A naturâ in primis; ea fit enacuat-
 tio, quæ symptomatrica appellatur: hæc quamvis ratione signi sit praua,
 potest nihilominus interdum, ratione causæ, iuuare, dum causam morbum
 facientem expellit; & tunc vel morbus soluitur, vel saltem remittitur; ac
 propterea morbi curfus reprimatur, neque morbus ad eam magnitudinem,
 ad quam accedere aptus erat, accedit; subindeque, vel incremento, vel
 statû destituitur. Ab arte; vel sanguinis missione; vel medicamento pur-
 gante detruncatur ægritudo. Sic Galenus dictus est febrem iugulasse, dum
 eam, sanguinis missione usque ad animi deliquium, subito extinxit: sic
 idem, phlegmonas oculorum, cathartico medicamento exhibito, vna
 die sanauit: sic Auicenna, interdum febrem quartanam, in prin-
 cipio fuisse sanatam affirmat, medicamento forti; quod quia non est
 ex arte, appellat *rectum ex errore*. In his casibus delentur quidem tem-
 pora quoad essentiam morbi, & fortassis quoad symptomata. Verum
 quoniam enacuatio in principio, raro totam materiam exhaurit, ea quæ
 relinquitur est adhuc inconcocta, & sua postea coctionis tempora per-
 currit. Declinatio autem semper remanet, hoc est, declinatio quoad mor-
 bi essentiam; nam quoad coctionem, iam diximus non dari. Remanet,
 inquam, declinatio, quoniam, vt dicitur à Galeno: *si per sanguinis fluo-*
rem; vel sudores, aliquis acutè indicetur, tempus certè declinationis, & huic
est manifestum. Hoc ipsum declarat alibi, exemplo ligni calefacti, quod
 licet ab igne separetur, caliditatem impressam seruat, magis quidem, aut
 minus, prout maiorem, aut minorem accepit.

9. meth. c. 4.

13. meth.

cap. 17.

1. 4. tract.

2. c. de quar-

tana.

de tot. morb.

temp. c. 4.

2. prorrh.

com. 17.

PARTICULA IX.

Lethalium morborum tempora.

POtest morbus lethalis, habere * tria tempora; potest duos
 ** potest aliquando vnum, nonnunquam etiam minus;
 cum scilicet, in principij principio, hoc est, in primo insultu
 suffocatur æger. Quod possit in principio mori non dubitat
 Galenus: siquidem in hunc modum scriptum reliquit. *Quod si*
neque vsque ad statum sufficere possit, necessarium est agrotan-
tem, ex hoc morbo interire; non tamen omnino prope statum: con-
tingit enim & multò celerius, & statim circa morbi totius initia.
Crisis enim, vel in statu, vel parum ante ipsum fit. Mors autem in
tribus temporibus, Principio, augmento, & statu. Opponit tamen

3. cris. c. 6.

O 3

Argenterius

lib. de 102.
morb. temp.
cap. 6.

Argenterius Galeno, Galenum ipsum, qui ascensum in lethali-
libus signis constituit; unde non videtur mors posse ante signa
lethalia accidere: signum enim non est posterius suo significa-
to. Sed inanis est isthæc obiectio; signa quippe lethalia auctæ
putredinis, aut adustionis, sunt, quæ in augmento apparent:
signa verò succumbentis naturæ, initio apparere quid prohi-
bet? Profectò natura debilis à grauissimo morbo insultante, in
momento temporis opprimitur; & à morbo, perit æger veluti
fulmine percussus; quod euenire posse addisces, si consideres
multoties accessiones incipere cum syncope. Syncopizet ergò
quidam debilis, in principio primæ accessionis, & à syncope
non resurgat, hocne impossibile? imò facile, si ergo ita fiat
mors in principio aderit.

3. cris. c. 5.
c. 9. & saepe
alibi.

* In numero lethaliū morborum, repono eos, qui commoriuntur. Hi
omnes, teste Galeno, declinatione carent. Neque deducas argumentum
à declinatione particulari, in quâ mors contingit, vt probes in vniuer-
sali posse idem accidere: neque enim est par vtriusque ratio. In declina-
tione particulari, licet materia coniuncta superetur, (alias non dicere-
tur declinatio) materia antecedens est adhuc insuperata; In declinatione
vniuersali, coniuncta, & antecedens est victa: In declinatione particu-
lari, materia resoluta est, non tamen omnis, idè est continua; (de hac
namque loquimur, siquidem intermittens periculo vacat) In declina-
tione vniuersali, materia est concocta, & saltem pars eius euacuata; quæ
verò remanet coctionis beneficio dedit naturæ manus: In declinatione
particulari, calor est adhuc expansus, & reduci ad interna postulat; hoc,
si natura fatigata efficere non possit, æger moritur, non aliter quàm ex
lætitia: In declinatione vniuersali victoria est parta, neque habet natu-
ra quid agat, sed omnino requiescit. Neque rursus dicas posse materiam
perfectè coctam si non expurgetur, interimere. Posse quidem non ex-
purgari, licet perfectè sit cocta, non negabo, præcipuè in morbis thora-
cis, in quibus coctio potest fieri à naturali facultate, non valdè infirmâ,
expulsio tamen ab animali languidiore; non præstabitur quod etiam, vbi
tàm coctrix, quàm expultrix, naturalis est, contingere potest: siquidem
in ventriculo manifestè alterantem facultatem, expellente fortiorem ex-
perimur. Et propterea, ex Galeno, vt ante coctionem irritata natu-
ra euacuat, ita coctione absolutâ, adhuc immoratur. Hoc tamen quam-
uis ita se habeat nihilominus materia perfectè concocta, vel est ex par-
te euacuata, vel saltem domita, quæ non potest amplius recalcitrare.
Euacuatam esse contingit in abscessibus, qui concocto pure minores
sunt propter insensilem euacuationem, cui simile quid euenire potest in
humore

3. diet. de cr.
cap. 8.

humore febrili, cuius coctio, suppuratiōni, quæ fit in abscessibus comparatur. Si verò non sit adhuc euacuata, non dicitur declinatio. Quippe declinationem definimus per diminutionem materiae. Neque præterea dicas, virtutem posse cum morbo, simul dissolui: nam hoc est impossibile; si enim in statu, dum pugnabat, non fuit dissoluta, cur in declinatione, dum recreatur, dissoluetur? Neque tandem dicas, ex Hippocrate, *febres indicari iisdem numero diebus, & ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt*; ac proinde sicut supersunt in declinatione; ita poterunt in declinatione interire. Hoc non sic est accipiendum, sed, quamvis crisis & ad salutem, & ad mortem, si quarto die v.g. indicetur, septimo die fiet, tamen morbi solutionem, non in eo morbi tempore contingere, in quo contingit interitus: quod latius suo loco explicabitur.

** Sunt, qui dicant, mortem semper in statu, & non aliter contingere: neque enim possunt esse symptomata grauiora, quam, quæ hominem interimunt. Propterea posse quidem dicunt hominem in principio, aut augmento coctionis interire, dummodo in statu symptomatum non audiuisse dicatur. Respondent quidam hominem eo tempore, quo moritur, grauiora symptomata quam toto morbi tempore pati; non tamen grauiora, quæ ægritudo illa habere potest. Nam sine eo, quod morbus perueniat ad magnitudinem, quam consequi poterat, mors, propter virium debilitatem, anticipabit: atque aded erunt symptomata grauiissima illius hominis, non tamen illius morbi. Vt cumque tamen eueniat, nihil prohibere censeo, vt morbus, neque perueniat ad statum coctionis, neque ad statum magnitudinis iuxta essentiam suam, possit tamen, vel virtus deficere, vel ab aliquo forti symptomate suffocari.

* Tempora

* Tempora morborum hæc serie disponuntur.

Principium : tempus, quod integritati coheret, quando accensa in foco caliditas, sanguinem, ex aliis partibus illuc trahit, & partes sanguine priuate refrigerantur.

Tempus inæqualitatis: in quo frigus paulatim deponitur.

Augmentum : quando vehemens caliditas, materiam superavit, ut non solum locum, in quo est, exurat, sed etiam per uniuersum corpus dispergatur.

Particula.

Status, seu vigor, seu consistentia : cum ad summum feruorem, denenerint humores accensi; quo tempore, extensa per totum caliditate, uniuersum corpus igneum quodammodo redditur.

Declinatio : cum, vel humor tenuis per meatuum raritatem, in sudore, vel crassus per angustiam eorundem, in transpirationem insensibilem resoluitur, estque feruentium humorum quidam diffusus.

Integritas : qua, in intermitentibus, non continetur in accessione; sed in toto circuitu; (est enim circuitus ex eisdem ad eadem, per circuitum reuersio) in continuis coincidit integritas cum declinatione.

Morborum tempora

Salubrium; vel sensibilis; vel insensibilis;	qui pendet à materia	alterabili: & considerantur	Secundum essentiam, hæc sunt propriissima.	} principium.
			Secundum symptomata, scilicet maligna, non qua sequuntur morbum, ut uniuersa corpus.	
Vniuersalia.	qui non pendet à materia	} quoad essentiam morbi; quoad symptomata, si adsint; declinatio in his non spectatur.	Secundum coctionem: non datur declinatio.	} status.
			non alterabili: non habent tempora; sic ephemera non fit ex materia coctibili.	
Insalubrium;	Lethales;	} possunt non habere tempora, si moriatur eger in principij principio.	} non habent tempora; sic ephemera non fit ex materia coctibili.	} tuor tempora.
		} possunt habere duo, si moriatur in augmento.		
		} In declinatione nemo moritur.		

CAPVT

CAPVT III.

Duratio morbi ex Idea, ex causa, ex superuenientibus.

PARTICVLA PRIMA.

Morbi Idea, ut durationem ostendit.

MORBI species, seu idea, seu differentia, forma, vel natura, idem sunt apud Galenum: cognita vero morbi ideâ, seu specie, seu quomodocumque aliter appellare velis, facili coniecturâ assequemur, quàm longus futurus sit. Morbi naturam cognoscimus, euidenter quidem, ex signis pathognomonicis, quæ eandem constituunt: verum, quoniam hæc signa, non semper dantur; minus euidenter, ad artificiosam coniecturam recurrimus. Pleuritis, suis pathognominicis signis cognoscitur, quâ cognitâ, cum duratio pleuritidis sit quatuordecim dierum, iam scimus ægrotum illum, si saluetur, ad decimamquartam ire debere. Febris ardens similiter, septem durationis dies habet: cognitâ ergo, ex suis pathognomonicis, hæc febre; iam constat, septem dierum morbum esse. Quotidiana, non habet signa pathognomonica; sunt tamen aliqua, ex quibus artificiosè possumus eius naturam venari; cumque huius febris terminus sexagesimus sit dies, ex cognitâ quotidiana, durationem præcognoscimus. Eodem modo præcimus, quartanam durationem per annum. Hæc est doctrina Galeni: si quis enim in tertiana v.g. non aduertat ad id quod formam ipsam febris constituit, sed duntaxat consideret, quòd tertio quoque die, ad infebrecitationem accedit, hoc multoties te faller: siquidem duas tertianas videbis, quotidie inuadere, & putabis esse vnam quotidianam; duas etiam quintanas inuenies, tertio quoque

11. meth. c. 1.
lib. ad eos
qui de typis
scripser. c. 4.
1. epid. sect. 1.
com. 1.

2. cris. 2.

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

P die

die repetere, & vnam tertianam existimabis; quod fufius explicat Auicenna. Porrò ideam morbi cognoscere docemur à Galeno, toto secundo crisium.

1.4.tract.2.
cap.16.

Appendix Prima.

3.cris.c.4.
4.meth.c.6.
& 7.met.
cap.12.

Ad morbi ideam, adiungito cum Galeno, morbi magnitudinem; quam & vehementiam appellat; adiungito etiam motum, & mores. Verùm mores aliquando cum magnitudine confundit. Si tamen separatim spectentur, cognosces mores ex superuenientibus symptomatibus. Magnitudo, siue vehementia, durationem morbi ostendit: quò enim vehementior est morbus, eò breuior, quò verò mitior, eò magis lentè procedit Motum à vehementia; forsàn aliquis non distinguet: siquidem motus, quò vehementior, eò est velocior. Ita est, attamen multoties, ea quæ, paruam, aut nullam inter se, ex natura rei, differentiam habent; solent ad significandum, diuersas habere vias. Propterea licet vehementia, celerem morbi motum, idest, breuitatem durationis significet, nihilominus motum à vehementia seorsim consideramus; quia peculiaria quædam sunt, quibus velocitatem, tarditatemve motus, citra vehementia considerationem, possumus aucupari. Ea sunt ex Hippocrate, *circuitum ad inuicem incrementa*; & vt alibi, si accessiones citius fiant, aut non; si in longius tempus, vel non, sit denique magis vel non. Ex quibus verbis, vt Galenus notat, intelligetis differentiam inter vehementia & motum; siquidem, *citius vel non*, celeritatem, tarditatemve ostendit; *magis aut non*, magnitudinem, & morem morbis & superuenientia symptomata, eorumque insuper numerum. Nec solùm accessiones, sed & tempus intermissionis, quod interuallum appellatur, considerare oportet. Idcirco dixit Hippocrates, *circuituum ad inuicem incrementa*: quippe circuitus, (vt iam diximus,) complectitur cum accessione intermissionem. Quando igitur accessiones anticipant, suntque longiores, & vehementiores, malignioresque, & tempus intermissionis grauius; tunc morbus ad statum appropinquat; videlicet est in augmento; quando postea contrarium euenit, adest declinatio: status verò est quando morbi *in eisdem permanent, & persistunt.*

1.aph.12.
2.epid.sect.
1.tex.8.
1.cris.c.3.

Appendix

Appendix Secunda.

Non solum ad anticipationem, aut postpositionem attendere oportet, ut de morbi longitudine, aut breuitate, iudicium feramus; sed etiam, cum Hippocrate, ad stabilitatem paroxysmorum: inquit enim, quibuscumque accessiones fiunt, quacumque hora febris dimiserit; si eadem cras occupauerit, iudicium habent difficile. Dixit iudicium difficile (ut Galenus optimè animaduertit) hoc est, non est febris facile solubilis: dupliciter enim iudicium difficile dicitur; vel quando morbus difficile soluitur, vel quando perniciem affert; sed in hac sententia; difficultatem iudicij, pro difficultate solutionis accipere satius est.

Aliqui, quos Galenus commemorat, in hunc modum interpretabantur. Si prima die accessionem egrotus habuerit, e. g. hora tertiâ, & (si ita contigerit) hora duodecima febris desierit. Rursus die secundo, hora duodecimâ cepit febricitare; morbus difficile habebit iudicium. Licet tamen hæc expositio Galeno displiceat, utpote nulla ratione, experimento ve comprobata; non desunt peruicaces quidam, quibus hæc via potior videtur, quam alia, à Galeno demonstrata, decepti verbis aphorismi; quoniam in eo termini fit mentio; quasi videatur Hippocrates, velle in sequente paroxismo, rationem habendam esse horæ in quâ præcedens desit.

Galenus parum de fine accessionis sollicitus, supponatur, inquit, quempiam, primo die capisse agrotare hora tertiâ, & quiescere quouis alia hora; & tertiâ rursus die, hora tertiâ capisse; mox rursus quouis tempore finitâ febre, capisse iterum quintâ die eadem hora tertiâ, & iam deinceps, seruari quidem semper horam tertiâ, in quâ accessio suam facit initium, non seruari autem alias, in quibus finitur: hunc qui tali laborat morbo, necesse est temporibus longioribus agrotare, iis qui habent horam initij accessionis inordinatam. Sic Galenus, qui exemplum in pluribus diebus multiplicauit: quia non sufficit, quod vnus aut alter paroxismus ordinatè procedat, sed requiritur ut hic ordo reperiat in pluribus.

Accedamus ergo ad causam, cur febres ordinatè proceden-

tes, diutius prorogantur: eam Galenus, ad materiæ stabilitatem, refert, causa enim accessionum, ubi non fuerit fixa, ac stabilita, non seruat eundem terminum, aut circuitum, ubi verò firmata fuerit, seruat, atque adeò difficile solubilis est causa, quæ fixa & stabilita sit, facile verò solubilis, quæ non ita se habet. Nam, *qua firmata sunt, magnam vim, ut quispiam diceret, demolientem exposcunt, quæ longo tempore, & per fortiora, ac plura auxilia comparatur.* Hæc causa, quàm Galenus affert, ab aliquibus non recipitur: Nam etiam febres, quæ anticipant aut postponunt: dummodo ordinatè id fiat, idem exigunt tempus, ac proinde difficilè solubiles erunt. Præterea materia stabilis facilius coquitur, quàm instabilis; si facilius coquitur, facilius soluitur: solutio quippe per coctionem fit.

Cæterùm, in tanto arguentium numero, vnum non reperio, qui mihi, quid Galenus, stabilitatis nomine, velit significare, explicet. Nam impossibile est, ut causam stabilem, vocet eam, quæ loco non mouetur: siquidem in febribus, quæ per circuitus fiunt, maximè si sint intermittentes, materia non quiescit, sed mouetur de loco ad locum. Si verò intelligat stabilitatis nomine, firmam caloris actionem: hæc potius deberet morbum facile, quàm difficilè solubilem reddere. Ego existimo, Galenum, causam stabilem, appellasse eam, quæ ita est rebellis, ut maximopere alterationi, coctionique resistat: sic stabilem scopulum, aduersus vndas stabilem: quercum, aduersus ventos, stabilem: hominem, aduersus fortunæ ictus, solemus appellare stabilem.

Itaque Galenus, immeritò taxatur ab Argenterio, Galeni mentem non comprehendente: nam quod dicitur, febres, quæ ordinatè postponunt, aut ordinatè anticipant, stabiles esse: respondeo, in his spectandam esse causæ magnitudinem, quam arguunt: si enim postponunt, ob paucitatem materiæ, breuem morbum significant: si anticipant, ob multitudinem eiusdem, longitudinem pollicentur. Quod adiungitur, ea, quæ stabilita sunt, meliùs concoqui, quoniam ad coctionem quies opportuna est, esto: sed nos, stabilitatis nomine, iam diximus, non quietem in loco, sed resistantiam significari. Sed dices, febres erraticæ, nihil habentes stabile, longissimæ censentur: ita est,
non

non tamen longitudo erraticis prouenit, ex varietate paroxysmorum, sed ex multiplicitate materiae, & ex diuersorum membrorum obstructionibus, quas arguunt. Obiicies ulterius; Hipocratem non respicere solum, ad horam, quâ paroxysmus ingreditur, sed simul cum hoc, ad eiusdem paroxysmi durationem, & vehementiam. Non negamus breuiore paroxysmos, breuiorem morbum portendere; longiores, longiorem: nihilominus si incipiant, semper eadem hora materiae contumaciam præ se ferunt. Itaque si diutiùs durent, repetendo eadem horâ, pertinaciæ humoris tribuendum est; siquidem progressu temporis, nihil de cruditate mutat, sed adhuc eam naturam, quam habuit à principio seruat.

Annotatio prima.

Adeo paroxysmorum longitudo, aut breuitas confert ad cognoscendam morbi constitutionem, ut si ex tertianâ simplici fiat duplex, & paroxysmi breuiore reddantur, pro bono omne habendum est; siquidem breui soluendum morbum significat: materia enim diuisa, duplicatam facit febrem; cæterum ita diuisa, faciliùs superatur, & hoc in praxi tibi passim occurret.

Annotatio secunda.

Ex Galeno aduertite, anticipationem, per se ipsam, non esse sufficiens augmenti signum, * quoniam sæpè morbi proprietatem sequitur magis, quàm eius incrementum: sunt enim aliquæ febres, quæ usque ad solutionem anticipant, appellântque Medici has formulas, typôsve, anticipantes; sicut tardantes vocant alias, quæ ab initio, futuri temporis aliquod posterius assumunt. Cæterum Galenus ipse, quando anticipatio, etiam in anticipantibus, augmentum ostendat, nos docet: quia nempe *in his, plusquam proportio exigit, vel anticipare, vel subsequi; alterum incrementi; alterum declinationis videtur esse indicium: simpliciter autem anticipare, vel subsequi; neutrius.* Itaque quando morbus suapte naturâ anticipat; adhuc in augmento

P 3 *plusquam*

plusquam proportio exigit, anticipat: Barbari vocant *anticipationem anticipationis*. Quod si suapte naturâ postponit; postpositionem habebit, plusquam proportio exigit, & vocabimus barbarorum more *postpositionem postpositionis*. Eas, quæ suapte natura postponunt, existimat Cardanus esse breuiiores; forsitan, quia postpositio sequitur materiæ paucitatem. Dic tamen postpositionem, vel fieri propter crassitiam materiæ, vel propter paucitatem, vel propter vtrumque. In febribus quæ non postponunt naturâ suâ, quando eo deueniunt, vt postponant, declinatio est: quia vtrumque materia habet, nempe crassitiam, & paucitatem; crassitiam, ob coctionem; paucitatem, ob dissipationem. In aliis autem, quæ, naturâ suâ postponunt, potest materia esse vel crassa vel pauca: si pauca, breues sunt; paucam autem esse cognosces, quoniam semper paroxysmi, non solum postponunt, sed simul etiam minus quam prius durant: si verò materia crassa est, & difficilis motionis, postpositio quidem, non est signum declinationis: crassities autem, longitudinem morbi pollicetur.

* Quæ toto progressu anticipant, id faciunt, vel propter dispositionem, & multitudinem materiæ, vel propter robur partium transmittentium, vel propter exactum partium sensum, vel propter errorem in victu, vel propter influxum cœlestem. Dispositio materiæ anticipare cogit, si acrior, si tenuior, si calidior fuerit: nam tunc citius mouetur. Multitudo materiæ, quia, quod illa copiosior est, eò magis naturam irritat, & concitat accessiones. Partes validæ citius mouent humores, quam languidæ. Præterea, quando eadem sunt acutiori sensu præditæ, tantò etiam facilius irritantur; è contrario, si obtusum habeant sensum; e. g. si febris cum paralyfi, vel cum sopore coniungatur, quorum vtrumque sensuum hebetudo comitatur, dum hæc curantur pars sensum recuperat, & accessio, quæ tardia erat, fit velocior. Error in victu causa etiam anticipationis est: quoniam, vel causam morbificam auget, vel eandem commouet. Influxus cœlestis similiter, potest anticipationis causa esse, aut postpositionis; præcipue si ad lunam respicimus, quæ, propter viciniam in hæc inferiora, magnum habet imperium, & commouet maxime res humidas, & humores, auctore Galeno; quod etiam in conchiliis, & aliis huiusmodi vulgo innotescit. Quando igitur plenilunium est, nempe quando luna soli diametro opposita, ab eo lumen accipit; tunc humores auget, & commouet, ac propterea facit anticipare accessiones. Quando verò soli coniuncta, ab eo non illuminatur, tunc humores minuuntur, nec admodum turgescunt. Hoc Auicenna annotauit agens de cucurbitulis.

3. diab. decr.
cap. 3.

1.4. cap. 21.

Annotatio

Annotatio tertia.

Insuper notandum est, anticipationem aut postpositionem; sic etiam longitudinem, & reliqua, debere attendi, comparatione factâ inter ægritudines eiusdem speciei: Si quis enim diuersarum specierum ægritudines conferat, nihil inde acquirat, e.g. conferto tertianam, cum epilepsia; * nonnè epilepsia breuiores habet paroxyfmos? & tamen est longior.

* Est epilepsia longior, quàm febris tertiana: quoniam causam habet difficiliorem, & crassiolem; habet tamen breues paroxyfmos: quia occupat membrum princeps, quod non potest longo tempore lesionem tolerare; Idcirco natura conatur celèrem moliri expulsionem. In tertianâ autem licet causa sit tenuior, & acrior, aliter res habet: natura enim non adeò urgetur, ut vehementissimum, quem p̄test, conatum adhibeat. Sed dices, in apoplexiâ, eadem est materia, qua in epilepsiâ, idem etiam locus affectus, & tamen paroxyfmus apoplecticus, epileptico longior est. Respondendum reor, in apoplexia moueri totam materiam; in epilepsiâ, partem eius dumtaxat: quare magis, apoplectitus paroxyfmius durat, quoniam pugnatur cum maiore quantitate materia. Durat etiam magis: quia licet magis epilepsia, quàm apoplexia naturam stimulet; tamen apoplexia magis eandem premit, & sui compotem esse non sinit. Quapropter, licet in causam morbificam insurgere debeat, non tamen potest. At in epilepsiâ, cum facultas non sit omnino ligata, insurgit quidem, pro indigentia ratione; ac proinde paroxyfmius fit breuior.

Annotatio quarta.

Auerte præterea, quod attinet ad longitudinem, quod si inter diuersa tempora eiusdè ægritudinis comparationē facias, nihil indè habebis: quoniam semper in * principio, longiores accessiones, quàm in statu. Ut igitur, ex breuitate aut longitudine accessionum, possis totius morbi breuitatem, longitudinemve cognoscere, compara duos eiusdem speciei morbos, & attende quisnam eorum, longiores, aut breuiores, in vnoquoque tempore accessiones habeat.

** In principio cruda adhuc est materia, ac propterea exigua pars antecedentis, transit in coniunctam. In statu, magna portio antecedentis, est apta transire in coniunctam; sic longiores accessiones fiunt.

Annotatio

Annotatio quinta.

Nec etiam est facienda comparatio, inter continuam, & intermittentem: nam intermittens, breuiiores accessiones habet, quoniam in eâ virtus est fortior, materia in minore quantitate, & quæ extra vasa mouetur, & extenuatur. Durat tamen tota constitutio intermittens, longiore tempore; quoniam ad vnâquamque accessionem, mittitur minus de materiâ antecedente, plus de eadem referuatur. At in continuâ, manet materia intra venas, estque crassior, magis abundat, & virtus non ita valet: propterea accessiones fiunt longiores, morbi tamen constitutio breuior: nam in vnâquaque accessione minus de antecedente materiâ remanet, plus de eadem transit in coniunctam.

Exceptio prima.

Et si ex accessionum anticipatione, longitudine, & vehementiâ, constitutio morbi, longane an breuis futura sit, comprehendatur: hoc nihilominus, non habet locum, in magnâ eterogeneitate materiæ, cuius aliqua pars est valdè tenuis, alia valdè crassa: siquidem pars tenuis facilius mouetur; & sicut facilius, celeriùsque putrescit, sic facilius, celeriùsque concoquitur, & expellitur, & excitat breuiiores accessiones; at verò propter partem crassiorem prolongatur febris.

Exceptio secunda.

Quando etiam materia valdè crassa est, sed exigua; accessiones propter crassitiem materiæ, longiores fiunt; sed propter paucitatem eiusdem, tota constitutio est breuis: quod in quartanâ aliquando apparet. Sunt igitur omniâ inter se conferenda, & quando signa adsunt, paucitatem materiæ indicantia, magis ex his, quàm ex paroxysmorum longitudine, totius morbi duratio est petenda.

Exceptio

Exceptio tertia.

Quamuis in morbo salubri, virtus potentior, breuiores faciat accessiones, breuiorem etiam morbum; virtus inualida, diutius in vnaquaque accessione duret, diutius producat etiam morbum: tamen in morbo lethali, aliter se res habet. Nam virtus debilis, (siue fuerit debilis ante morbum, siue debilis facta à morbo) celeriter succumbit & interficit; licet paroxysmi producantur. * Quando verò virtus valida est; (intelligo validam in se, non respectu morbi; nam in morbo lethali, semper respectu morbi est inualida) tunc propter virium robur, morbus prolongatur; licet accessiones aliquando sint breuiores. Hoc obseruauit Galenus in historia Sileni; qui, cum in acuto morbo, exitialia, continenter ab initio, habuisset signa, & symptomata: tamen propter virium robur, ad diem progressus est vndecimum: idem obseruauit in muliere; quæ, decumbebat in Mendacium foro. Est tamen non leuis obiectio, sumpta ex Galeno: vbi agens de febribus, quæ pueris, ante pubertatem superueniunt, acutas esse ait; & causam reddit, quia alterantur puerorum dispositiones citissimè, propter corporis humiditatem, & naturalis potentiaë imbecillitatem. Vnde possumus inferre imbecillitatem virtutis, tam in lethalibus, quam in salubribus esse breuitatis causam. Aliquò, hanc difficultatem vt soluant, recurrunt ad emendationem literæ, nec legendum esse contendunt, potentiaë *debilitatem*, sed potius *firmitatem*. Sic legit Laurentianus; & hæc lectio est ad mentem Galeni, qui in quamplurimis locis, docet facultates naturales, præsertim alteratricem, validas esse in pueritia: quoniam ea ætas, calore abundat, & humiditate. Verùm, quoniam *debilitatem* legit Leonicensis, dicendum est in pueris, febres esse breuiores, quàm in aliis ætatibus: quoniam in eâ ætate, citò humores coquuntur, citò etiam resoluuntur: sunt enim pueri paratissimi ad resoluendos humores, propter corporis mollitiem, laxitatem, & raritatem, quæ prouenit ex humiditate, & calore. Hinc est quod pueri celeriter resoluuntur, & debilitantur: propterea Galenus, in illis metuit, à sanguinis missione; non

Castrens. Syntaxis Præd. Med. Q propter

1. epid. sect. 3.

com. 19.

3. epid. sect.

2. com. ult.

3. aph. 27.

4. acut. 19.
 & 1. eiusd.
 45.

propter præsentem debilitatem ; sed propter futuram, quæ celeriter ob resolutionem aduenit. Sic colligitur ex eodem.

5. de loc. aff.
 cap. 3.

li. de puls. ad
 tyr. c. de pul.
 su pleuriti-
 cor. & de
 caus. puls.
 lib. 4. c. 8.

* Merito, à Galeno est dictum, inconcoctas esse pleuritides, (sic appellat eas, in quibus nil spuitur, quas etiam siccas vocare solet) quæ vel celeriter, hominem rapiunt, vel longo temporis spatio finiuntur. Quoniam, ut idemet aduertit, quando pleuritis cruda, & inconcocta, coniuncta est cum debilitate virium, præsens habet periculum ; & celeriter interficitur : quando tamen virtutis robur adiunctum habet, vel longo tempore terminatur, vel mutatur in empyema, aut tabem.

PARTICULA II.

Duratio morbi, ut cognoscitur ex causâ.

lib. 4. contr.
 cap. 3.

2. cris. 6. 11.

NON agam de causâ formali : neque enim cum Capiuaccio, in vnoquoque morbo, causam formalem inquiram ; in quo ille ineptire mihi videtur ; & dum formam morbi se inuenisse putat ; symptomata morbum, concomitantia nobis offert. Nec rursus de causâ finali, quam Vallesius in morbis negat : quippe ea, quæ habent essentiam suam in aliquâ perfectione, hæc sunt propter finem, atque sua perfectio est finis, & causa, quæ in plerisque (ut inquit Aristoteles) est idem cum formâ. Sed quod habet essentiam in imperfectione, cuiusmodi morbus est, non fit propter finem, sed ex defectu contrariæ perfectionis pullulat. Alij tamen eam admittunt, in eo contemnendi, quod causam finalem, quam afferunt, contemnunt ; eamque nullius in medicinâ utilitatis, esse aiunt. Agam solum de materiali & efficiente ; imò verò in morbis, efficientem, à materiali, nequaquam separabo. Loquor de efficiente internâ : scio enim causam procatarteticam, ita esse efficientem, ut materialis non sit ; At verò interna, siue ea antecedens sit, siue coniuncta, ut morbi materia est proxima, aut remota, sic & morbum proximè, aut remotè efficit. Causa igitur, siue substantia, siue accidens, calida, morborum breuem ; frigida longum efficit, quod ex agendi vi, & efficaciâ percipitur. Hoc nos docet Galenus inquiring.

*inquiens: nunquid morbus diu durabit, an citò finiatur: nam si humor pituitosus fuerit, necessario diuturnus erit: * longè verò magis si atra bilis naturam referet. At si ad flauam bilem pertinebit non erit diuturnus.* Hoc tamen intelligito, in morbis simplicibus: si enim compositi fuerint, humorum, ex quibus componuntur, naturam sequentur.

Appendix.

Præfagiis, quæ sumuntur ex causâ, addite ea, quæ ex loco affecto accipi possunt: quippe locus, aliquomodo, vim causæ obtinet. Igitur ex Galeno, si patiens locus, motu multo exercetur, calidusque sit, ac rarus, & principatum gerat, acutior morbum futurum portendit, qui verò, neque in motu continuo est, frigidusque, ac densus, & sine principatu, ad longius tempus extendi significat.

* Morbos ex pituitâ, longos fieri, rationi est consonum, & à Galeno sæpius inculcatum. Sed cur ex atra bile, morbi etiam erunt longi, cum tamen atra bilis fiat; eodem auctore, ex parte sanguinis sæculentâ, cum immodicè incaluerit? Scito atræ bilis nomen, confusè à Galeno accipi, nunc pro melancholico humore frigido, & sicco, qui est sæx sanguinis, nunc pro eo, qui ex aduotione fit flauæ bilis. Quòd, pro sæce sanguinis accipiat, reperies apud eum, cum agens de liene, sic ait: *Ex quadam veluti sæce sanguinis, ex quâ, atra gignitur bilis, hoc viscus alimentum habet.* Quòd, pro adusto humore accipiat, apud eundem legitur, vbi dum loqueretur de sæce sanguinis, adiunxit: *Ergo hic humor, vbi amplius incaluerit, aut propter putredinem, aut febrem phlegmonodem; nigram efficit bilem, quam nullum animal, nec ipsi quidem mures gustauerint, terra quoque raditur ab ea, ac partes, quæ raduntur, omnes in altum attolluntur, vocaturque is effectus, vt Plato quodam loco inquit, tum feruor, tum fermentatio.* Quòd autem, hæc duo vocabula, melancholicus humor, & atra bilis, apud Galenum inter se confundantur, argumento esse potest, quòd apud eum, aliquando quartanam legimus, ex melancholico fieri succo: aliquando autem ex atra bile. Nihilominus, si eundem Galenum consulamus, vbi exquisitè rem hanc voluit pertractare, duplicem statuit atram bilem, iniquiens: *Rectâ igitur ratione, bilis atra meminit: ipsam enim dupliciter contrahi didicisti, ex crasso sanguine, & ex bile flauâ combusta.* Propterea exactè loquutus alibi, inquit: *nonnullos tractu temporis crassum, ac melancholicum sanguinem, postremo atram quoque bilem, & quidem sinceram deicere.* Hoc etiam alio in loco declarat magis, dum addit: *dictum autem est, quòd eam,*

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Q 2

qua

introduc.
cap. 13.

lib. de atra
bile c. 3.

qua est veluti fax sanguinis, cum volumus exquisitè loqui, nondum atram bilem nominamus; sed humorem melancholicum. Nominibus verò abutentes & atram bilem aliquando vocamus, quoniam si non prius euacuetur, paulò post atra futura est. Itaque ex humore melancholico, aut, si improprie loquamur, ex atra bile, quæ fax sanguinis est frigida, & sicca, elemento terræ respondens, fiunt morbi longi. Sed oppones, ex eodem Galeno, qui longos morbos fieri ait à pituita, & atra bile similiter, vel copiosioribus quàm naturæ modus exigit, vel in acerrimam qualitatem mutatis. Vnde videtur velle, non melancholium humorem frigidum, & siccum esse, qui morbos efficit, sed atram bilem acerrimam. Respondet posse atram bilem, dum adhuc humor frigidus cum siccitate est, suâ quantitate longos morbos efficere; posse & eosdem efficere sua qualitate acerrima, non quando præ calore furit, sed quando, licet ex aduotione acredinem accipiat, remanet tamen magis acredinis, quam feruoris particeps. Et hinc est, quod ex humore per aduotionem facto, fiunt propter erodentem, & acerrimam qualitatem cancri, & Elephantiasis, qui sunt morbi longi. Propter feruorem autem, carbones, qui febrem valdè acutam habent adiunctam, necnon etiam insanæ, quæ acuti sunt morbi, fieri verò aduotione atram bilem, quæ tamen feruoris non sit particeps, addiscito ex Galeno, qui atram bilem exulcerantem aceto similem esse, non in tenuitate, sed in qualitibus affirmat.

PARTICULA III.

Ex superuenientibus, durationis morbi dignotio.

4. epid. 56.

2. epid. sect. 1.

INter multa, quæ febricitanti superuenientia, malum significant, est sudor, qui, si superueniat, febre non deficiente, signum est, morbum prorogari, vt Hippocrates inquit, & multam subesse humiditatem. Hanc tamen prognosin non nisi in morbo salubri facito: in lethali enim, aut in ambiguo, poterit quidem longitudinem, sed aliquando mortem portendere. Sunt sudores inter decernentia commemorandi, quod si non decernant, (non decernunt autem, febre non deficiente) significant, teste Hippocrate, aut mortem, aut difficile iudicium. Præterea si sudores, vt Hippocrates vult, multam significant humiditatem; multa humiditas, multo indiget tempore, vt concoquatur: si igitur, in omni morbo hoc accipias, etiam multa humiditas poterit suffocare. Accipe igitur in solo salubri,

bri, si vis solam longitudinem significari hoc signo. Tandem in morbo lethali, multoties sudor adest, & paulò post æger moritur, non ergo in iis morbis longitudinem significat. Sic Philiscus frigidum sudauit die sextâ, & eadem die mortuus est: & Silenus, octauâ die, frigidum sudorem sudauit, & vndecima periit. Nec soli sudores frigidi, sed calidi etiam, ante mortem eueniunt, vt Cratino; qui calidum sudauit, & die quinta obiit. Dum ergo manat Sudor, *febre non deficiente*, vel morbus, si saluber est erit longus, vel si lethalis, interimet. Oribasius, *si sudor*, ait, *non soluat aegritudinem, signum est crassos humores, in altitudine permansisse, & tenues ad superficiem expulsos.* Quod quidem longitudinem, in morbo salubri portendit.

Superueniunt etiam in toto corpore mutationes, vt si corpus refrigeretur, vel rursus calefiat; vel color alter, ex altero fiat, & hoc etiam, longitudinem significare docet Hippocrates. Mutationes tamen intelligito repentinas: hæc enim vox additur in libro de iudiciis; nec est cur eam expungas, quam codex Aldinus etiam in aphorismo habet. Brasauolus, præter omnem rationem excludit, solùm fretus autoritate Celsi, qui hanc sententiam imitatus prædictam vocem non adiunxit. Sed melius Cardanus, non solùm *repentinas*, sed *inordinatas* etiam adiunxit: quippe, in febribus intermittentibus, cum corpus paulatim ordinatimque frigescit, & incalescit, non hoc est longitudinis signum: neque enim febris intermittens, eo quòd has habeat mutationes, est in sua specie longa.

Galenus, mutationes, longitudinem, significare existimat, quia varias significant dispositiones: *non potest enim natura, in paruo tempore, multas conficere, vel destruere dispositiones.* Sed quænam sunt istæ dispositiones? nempe humorum: varij namque humores simul mixti, longius tempus, quàm simplex quidam humor, ad coctionem postulant. Mihi verò hoc neutiquam perpetuum videtur. Imò aliquando, mixtione coctionem iuari, quando nimirum humor frigidus est, & calidioris permixtione, celerior fit coctio, bile, e. g. pituitam frigidam, crassam, difficilem, attenuante, coquente, & motus tarditatem accelerante, vt Galenus docet. Neque verò, cum Argenterio,

dixerim, hanc mutationem prouenire, ob inflammationem,

Q 3

quæ

quæ suppuratur : nam si idemmet fatetur , hanc inflammationem , durare non posse , quomodo significabit diurnitatem : Melius mihi videtur, mutationes has referre, ad naturæ conatum, in humore valdè resistente : cum enim natura, vno simplici conatu, non possit humoris resistantiam superare, multiplicat insultus, & in vnoquoque insultu, spiritus acceduntur, & homo inflammatur; postea finito insultu, spiritus dissipantur, & quiescunt, inflammatio cessat, colorque rubedinem amittit. Ideo existimo dictum, *mutationes fieri toto corpore*, vt significet Hippocrates, tunc longitudinem morbi portendi, quando natura vniuersim ægrotantē alterat, ita vt toto corpore alteratio sentiat. Et hinc intelliges, cur Hippocrates, libello de ossibus, dixerit, *laxatis venis ex corde, colores fieri rubicundos; astrictis, virides cum pallore, & liuido*: hæc namque mutatio, afflictæ naturæ motū sequitur: laxatis quippe venis, hoc est, calore innato influente sparso, rubicundi colores apparent, vt in verecundiâ; Eodem, ad interna reuocato, (hoc enim est, quod dicit *astrictis venis*;) pallidus, liuidus, viridisque fit, velut in timore. Verum si mutationes, longitudinem morbi significant; cur in Coac. 1 25. *colores, qui in calore mutantur vtilis*? Profectò in huius sententiæ lectione, non omnes conueniunt: quidam enim legunt *χρησιμων*, hoc est vtilis; alij, *κρισιμων*, hoc est, criticum. Ego existimo vtrūque in idem coincidere: si enim quæras, quorsum isthæc mutatio est vtilis; respōdebo quia crīsim futurā indicat: si enim est indiciū pugnæ, est indiciū crīseos. Si igitur nō est vtilis ad crīsim ostendendā, ad aliā sine dubio est inutilis: siquidē, vt diximus, ex aphorismo, & libello de iudiciis, longitudinē significat; è contrario autē *διευκρινος* *δεπυδον το σκουα*, *corpus aquabiliter calidū*, commendatur in Prognosticis. Est & alia obiectio; si mutationibus, longitudo morbi significatur, cur ab Hippocrate est dictum *in alui profluentibus, mutationes excrementorum iuuare, nisi ad malum mutatio fiat*. Galenus existimat excrementa multiformia, multas humorū formas educere, ac subindè exquisitè corpus purgare, *nisi ad malum mutatio fiat*, hoc est, nisi habeant signa colliquationis, & putredinis: nam pingua, vitiosa, & malè olentia excrementa, in prognosticis damnantur. Cæterum non videtur Galenus rectè Hippocratis mentem percepisse; vel enim intelligit de euacuationibus, quæ fiunt ab arte: vel de iis, quæ à naturâ; forsitan diceret se intelligere, de iis

2. aph. 14.

quæ

quæ fiunt ab arte. Siquidẽ ab Hippocrate deiectiones cum medicamento, quò magis versicolores, eò meliores dicuntur. Esto; sed cur erunt bonæ, eâ conditione, *nisi ad malũ mutatio fiat*. Profecto cum medicamento plures, variòsque humores educi, nihil absurdi habet. Si verò intelligat, iuuare mutationes factas à naturâ, quoniam his corpus exquisitius expurgatur, Hippocratem sibi met aduersari fatebitur; quippe in prognosticis, deiectiones versicolores damnat. Neq; verò mutationis vocabulo, variegatæ deiectiones significantur: siquidẽ mutatio successiuam vnus in alterum translationem significat. Tandem hæc explicatio, non veram redderet sententiam. Estne semper exquisita purgatio, ea quâ multi variòsque educuntur humores? At profecto quando vnus humor peccat, multos educi non est secundũ rationis normam, neque tunc, talia purgantur, qualia purgari oportet. Alij, mutationes quidem successiuas excrementorũ intelligunt; quæ si fiant ad melius, iuuant; si verò ad deterius (hoc enim est quod ait Hippocrates, *nisi ad malum mutatio fiat*,) tunc tẽporis nocere poterunt. Verumtamen hæc explicatio, inartificiosã reddit sententiã: quis enim dubitabit bonũ esse in lienteria, diarrhæa, aut dysenteria excretiones tendere ad bonũ; è contrario malum, si ad malum tendant? Existimo Hippocrate omnes excrementorũ mutationes, vniuersim in morbis, præcipuè acutis, laudasse: quia si euacuatio boni mutetur in euacuationẽ deterioris bonum est vt causa; siquidẽ excernitur, id quod prauum est: & bonum est vt signũ; quia quò deterius est, quod excernitur, eò melius causã morbi superatã, & eiectã dicimus: quippe è contrario, præsentem morbo, non est bonũ excerni id, quod bonũ est: si verò mutatio fiat à malo ad bonũ, bonum similiter est, vt signũ; quia significat materiã iam esse ad meliorẽ frugẽ redactã. Itaque aut vt causa; aut vt signũ; aut vt vtrumq; sèper mutatio excrementorũ iuuat. Cur verò addit Hippocrates: *nisi ad malũ mutatio fiat*? At ne hoc accipito de mutatione humorũ, sed de mutatione ægroti. Quasi dicat mutatio qualiscumq; excrementorũ iuuat, nisi dum isthęc mutatio fit, fiat simul in ægroto mutatio ad malum, hoc est, nisi mutatio excrementi afferat secum difficilem tolerantiam, & nullam conferentiam imò pro conferentia ruinam.

Non negare possum, imò cum Hippocrate fateri teneor * variegatas deiectiones, diuturniores quidem nigris esse: nihilominus

lominus exitiales: quoniam natura, cum multis inimicis pugna-
tura, multum temporis consumat necesse est: (nam ut Gale-
nus ait) *excrementum varium, variis corpus affectibus detineri
significat; & ob hoc diuturnum, malignumque existit: multi enim,
variique affectus, ad coctionem longiore indigent tempore, pericu-
lùmque afferunt multitudini equale.* Porro varietatem deiectionum,
multipliciter intelligito; ut tibi sequens indicat tabella:

Varietas deiecto- rum.	in pluri- bus de- iectioni- bus;	}	Vel quando eadem die, diuersæ apparent	}	<i>v. g. manè nigra, vesperè cruenta, postri- die flaua.</i>
			Vel quando singulis diebus, mutationes inconstantes fiunt.		
	in vna deiectione;	}	Vel humores sūt	}	<i>huius differentie causa omnino imper- mixti. est; quia, quò ex longiore parte, hoc est, ex intesti- no superiore, faeces de- ducuntur: eò melius per- mixta sunt, ut animad- uertit Galenus 1. de loc. dâ pauonis.</i>
			Vel magis per mixti ut in collo columbae & cau- dâ pauonis.		

* Diluenda est hoc loco apparens quædam contradictio. Superius ex-
clusimus Galeni expositionem, nempe idèò variegatas deiectiones, longi-
tudinem significare, quia varios significant humores; & diximus posse,
cùm multi variisque sint, vnum ab altero corrigi. Nunc autem admitti-
mus. Non admittimus quidem simpliciter, sed diuturniores variegatas,
nigris comparatiuè admittimus. Cùm enim tam hæ, quàm illæ sint exiti-
ales; in exitialibus quicquid diuturnius est, id melius: siquidem non
ita citò interimit: cùm itaque deiectiones nigræ interitum afferant, ni-
miam damnandæ sunt; cum verò variegatæ propter pituitosi, & sangui-
nei humoris miscellam, non ita promptè interimant; minùs quàm nigræ
veniunt damnandæ, seu, ut melius dicam, comparatione ad nigras lau-
dandæ. Damnantur tamen, cum adiungat *nihilominus exitiales sunt.* At-
que versicolores significant non diurnitatem morbi; sed potius dilatio-
nem mortis, & quandam temporis prorogationem. Diuersæ autem dispo-
sitiones diuersæque humorum species, possunt quidem magis naturam
affligere;

affligere; non tamen eam in pugnâ retardare: cur enim tardius concoquet natura pituitam bile permixtam, quàm per se solam.

Multi, qui cum Galeno variegatas deiectiones simpliciter diurnitatem significare contendunt; obiiciunt sibi hemitritæum, qui breuior est, quàm febris quotidiana, vt paret ex Galeno; & tamen ex causis fit diuersis, videlicet ex humore pituitoso, atque bilioso; quotidiana autem ex sola pituita. Respondent in hemitritæo coniungi causas contrarias ac diuersas, quarum vna corrigit malitiam alterius, vt est bilis, quæ corrigit frigiditatem & crassitiam pituitæ, & coadiuuat ipsius coctionem, & resolutionem. In excrementis autem, de quibus loquitur Hippocrates, tanta existit prauitas, vt nullum possit alterum corrigere; sed potius addere supra malitiam ipsius. Hæc responsio, quæ Vegam authorem habet, inanis est, & nullo modo recipienda. Nam si in hemitritæo, vnus humor emendat malitiam alterius; cur hemitritæus est periculosior, quàm tertiana, aut quotidiana. Rursus, si in deiectionibus permixtio humorum, maiorem prauitatem arguit; cur variegatæ sunt diurniores; deberent quidem citius interimere vt pote magis malignæ.

Aliud signum diurnitatis morbi, statuitur ab Hippocrate: nempe in febribus abscessus, qui ad primas iudicationes non soluantur. Alij legunt, non soluunt. Fuchsius verbum græcum ἀσθενεῖς interdum significare ait, idem, quod λύω, idest, libero, soluo; atque ita legit non soluunt, & Leonicenum aduersus Musam defendit. Foësius, Cornarius, Mercurialis, & alij legunt non soluantur. Imò in codice communi, ex translatione Leoniceni, habetur; non soluuntur; forsitan, quia Martianus Rota, Augustinus Gadaldinus, & Musa, suo palato lectionem accommodarunt. Igitur si legas, non soluunt, non differt hæc sententia, ab ea, in quâ Hippocrates ait; decretoria non decernentia, aut mortem significare, aut difficile iudicium. Neque est alia differentia, nisi quòd in aphorismo, longitudinis tantum, non mortis fit mentio; verum facta longitudinis mentione; manifestè colligitur, cum virium imbecillitate, in eodem morbo mortem esse timendam. Est ergo sensus: Abscessus qui ad primas iudicationes non soluunt morbos, hoc est, qui cum sint decernentes, non decernunt, longitudinem significant.

Quid, per primas iudicationes, intelligi debeat, non minus ambiguum est. Philoteus quartam, aut septimam diem, *Castrens. Syntaxis Præd. Med.* R primas

primas iudicationes appellat. Musa vsque ad vigesimam transcendit. Alij vsque ad quadragesimam, quæ est prima chronicorum iudicatoria: & profectò, hoc ultimo modo intelligere, est fatius; siquidem, abscessus vt plurimum, non nisi post vigesimum accidunt, teste Hippocrate. Ergo qui tunc accidunt abscessus, significant, vel multitudinem humorum (vt inquit Oribasius) quæ tanta fuit, vt abscessum mouerit, cum ægritudo permanferit: quippe facultas magnam materiæ copiam ferre non potuit, ac proindè expellere tentauit, neque quicquam effecit: vel significat materiam, talis esse naturæ, quæ superari nequeat, propterea occasionem longitudini morbi præbet.

Qui verò, *non soluantur*, legi volunt: Aliqui ad febres quidem referunt, neque à prioris expositionis sensu recedunt, siquidem aiunt, in febribus, quæ abscedunt, si primis iudicationibus non soluantur, morbi longitudinem significant. Alij ad abscessuum, non ad febrium solutionem respiciunt: quod mihi magis placet. Iuxta eam igitur lectionem, sic explico aphorismum. Si abscessus feбри superueniet, iam vt plurimum, ea febris, longæ constitutionis est: siquidem in longis frequentius abscessus fiunt; si verò isti abscessus, non statim soluantur, nempe in primis iudicationibus, non computando dies febris, sed abscessus, signum est materiam abscessuum, esse difficilem; cumque materia febris, & materia abscessus eandem habeant naturam, difficultas materiæ febrilis, ex difficultate materiæ abscessus indicatur.

Ex urinâ etiam longitudo morbi cognoscitur. Quatuor autem sunt gradus urinæ longum fore morbum significantis. Primus, ex Hippocrate, *si intermittit*, hoc est, si interdum candidum, læue, æquale; interdum diuersum habeat sedimentum: id enim (inquit Galenus, & in praxi obseruatur) sæpissimè euenit, vt aliquis emittens urinam secundâ die inculpabilem; tertiâ die prima luce, postea vespere culpabilem; in talibus urinis alius concoctus, deuictusque à natura, conditus in receptaculis humor; alius incoctus apparet.

Annotatio.

Annotatio.

Aduerte non necessarium esse, vt hæ mutationes fiant de extremo ad extremum; sed sufficere, vt ab vno ad aliud defleat: neque enim coeunt simul contrariæ omnino affectiones, coeunt verò sæpe dissentientes inter se, à quibus semicocta materia indicatur. Quippe varietas significat aggressum naturæ imperfectum. Idcirco Galenus, *si alternatim, inquit, mingatur pura vrina, in subsidentibus; semicoctum esse morbum ostenditur.* 1. cris. 12. Sed dices semicoctum morbum significare breuitatem: brevis namque est via à semicocto ad coctum. Ita est si semicocti humoris signa transire videas vterius; sed in retrocessibus, obstinatio apparet materiæ cum cocta esse deberet, semicocta perseuerat. Vnde in Coacis: *In febribus alia ex aliis vrinae producant morbum.* Alij vt non ad mutationem vrinarum, sed ad varietatem in vnaquaque vrina referant, sic legunt: *In febribus interdum varias reddi vrinas, longi est morbi.* Phrasis autem græca *διδοτε διδαλειν*, vtrique lectioni præstat occasionem. Secundus gradus est vrinæ subrubræ, de quâ Hippocrates: *si autem vrina fuerit subrubra, & sedimentum subrubrum, & laue; diuturnior hic morbus, quàm primus, sed admodum salutaris est.* 2. prog. 27. Sanguinis superfluitas has vrinas tingit; oportet autem, non solum hanc superfluitatem, sed etiam aliquid rufæ bilis admisceri. Quod si calor naturalis adeò est imbecillus, vt neque rufam generet bilem, neque sanguinem satis concoctum; sed adhuc aqueum, & serosum; manifestum est longiore ad coctionem tempore indigere. Tertius gradus est vrinæ rubræ, cuius meminit Hippocrates, in historiâ Hermocratis, qui morbum produxit vsque ad vigesimum septimum: in quo tandem obiit. 3. epid. sec. 2. rex. 5. Galenus has vrinas diuturnitatem significare probat, à minore ad maius: si enim subrubræ producant morbum, quantò magis rubræ. Mors autem huic accidit, propter alias causas, nempe propter phrenitidem, quam genuit bilis abundans, in cerebro putrefacta. Porro *sanguinem abundare incoctum, & paulò serosorem, rubra indicat vrina.* Quartus gradus est vrinæ prærubræ, quasi valde rubram dixeris; & hæc est quam cruentam

Castrens. Syntaxis Præd. Med. = R. 2 tam

1. prov. 31. tam solemus appellare; huius etiam meminit Hippocrates. Galenus per has vrinas renum affectus significari affirmat: sicut enim ventris valdè rubra proluuiès, affecti iecoris: sic vrina prærubra, renum malè affectorum indicium est. Atque hæc, (nisi adsint alia signa lethalia) potest cum signis salubribus diurnitatem morbi indicare.

4. aph. 71. Sed his quæ diximus opponi potest Hippocrates, qui nubeculam rubram in quarto die, iudicationem futuram in septimo significare ait. Cui Galenus etiam consentire videtur: siquidem hanc nubeculam, iudicationem citò futuram polliceri, scriptum reliquit. Cæterum contenta rubra, vt Actuarius est auctor, sola quantitate nocent; at vbi sola quantitas est cui tribuitur noxa, quò minor fuerit quantitas, eò noxa minor erit, cumque nubecula minorem ostendat quantitatem, quàm enæorema, aut sedimentum; minùs natura offendetur, quando apparet nebula; quàm quando apparet sedimentum. Si igitur minùs offendetur, citiùs morbum finiet; atque ita manet vera vtraque sententia, scilicet & nebulam, breuem morbum: & sedimentum, longum significare.

7. aph. 31. Est aliud sedimentum, longitudinem significans, nempe quod est crassius, veluti farina, ex Hippocrate. Cæterum, intellige, dummodo alia sint, ex quibus ægrum conualiturum possis sperare. Nam cum sedimentum farinaceum, affato sanguine Craffiore, vel consumptis æqualiter carnibus contingat, eo quòd à calore igneo, quæ tenera est, & nuper concreta caro, in ichorem resoluitur: duriuscula verò iis quæ friguntur in sartagine, subsimilis exsiccata consistat: à tantâ consumptione, si æger liberandus est, non nisi multo labore, vigilantia, & tempore eueniet: si verò adsint signa quælibet, quæ Medicum perterreant, mors citò consequetur. Vndè hoc sedimentum in prognosticis malum dicitur, & in Coacis lethale: Et profectò Silenus cum hoc sedimento breuiter periit. Ille verò qui in Dealcis decumbebat horto, cum eodem sedimento die quadragesima iudicatus est. Ex his duabus historiis, didicit Galenus, ægrum cum sedimento farinaceo, si perire debet, citò periturum: magna namque consumptio citum pollicetur interitum; si verò est saluandus, tempore longiore, vt reficiatur, indiget.

Breuitatem

2. prog. 18.

1. epid. sect. 3.

1 ex. 18.

Breuitatem morbi, colligit Hippocrates, ex sedimento bilioso, supernè tenui: & meritò; nam biliosa materia, acutos semper morbos parturit. Galenus, parum abest, quin falsitatis hanc sententiam arguat: neque enim eam aliter recipit nisi, ex aliquorum opinione, *supernè* intelligamus, non de loco, sed de tempore; quasi velit dicere vrinarum sedimenta, quando ab initio tenuia sunt, postea verò biliosa fiunt, acutum morbum significare. Philoteus ferè eodem modo progreditur, inquiens: *quibuscumque biliosa sedimina, hoc est, à bile colorata; superius autem, hoc est à principio tenuia in modum aquae, breuè morbum significant: nam cepit & concoctio fieri, & extrudi materia.* Eandem viam suscepit Fuchsius; eandem Christophorus à Vega, qui Galenum aduersus Vallesium vendicat à calumnia. Sed cur Galenus, si *supernè* referatur ad locū, falsam sententiam iudicat? nempe quia tunc idem est, quod aquosum; (sic enim tenuis appellatione Hippocrates vri consuevit) at vrina aquosa cruda est, & diuturna: nec vnquam visa est vrina cuius sedimen biliosum sit; pars verò superfluitans aquosa. Triuerius non patitur, *supernè*, ad tempus referri: nam vicissitudo vrinarum potius longum, quam acutum morbum minatur, vt pote ex variis compositū; & multò acutior est morbus syncerè biliosus, quam pituità permixtus. Magis illi placet, intelligi vrinam biliosam, quæ primis diebus sedimen ostendit, sed biliosum, hoc est, admodum tenue, & supra, hoc est, in supremâ vrinæ parte, per modum nebulæ sublatum: id enim admodum biliosum morbum ostendit. Nam in pituitoso contrà, sedimen in fundo quasi sedentarium sedet; reliquis, per modum sublimamenti, circa medium attollitur. Proinde hoc sedimen, quod nunc describitur, omnino est cōtrarium illi, quod in priori aphorismo est definitum; & contrarium quoque morbum significat, id acutum, illud verò longum. Hæc expositio licet veritatem contineat, nihilominus non potest aphorismo adaptari: neque enim Hippocrates dixit, biliosum, hoc est, tenue, sed biliosum supernè tenue: quasi diceret, sedimen biliosum tunc significat morbum acutum, cum supernè est tenue. Vallesius *supernè* ad locum etiam refert, ita tamen sententiam interpretatur. Quibus ea, quæ continentur in vrina, biliosa sunt, colore scilicet bilem flauam referentia, nō autem in fundo, sed *supernè*, & tenuia,

R 3 acutum

acutum morborum significant. Quod constat esse verissimum: nam valde biliosi morbi est ea vrina, in quâ pendet nubecula tenuis, colore bilem referens, valdè tamen biliosi morbi sunt etiam acuti. Hoc quidem ita est sed oportuerat Vallesium declarare id, quod Mercurialem ita anxium reddit, vt sine declaratione reliquerit, videlicet cur potius supernè, quàm in medio, vel imò contentum, acutiem morbi significet.

Cardanus in hunc modum exponit. Cum biliosa sedimina fuerint, & etiam tenuia supra, idest biliosa ratione contentorum, & substantiæ, acutum morbum futurum decernunt. Sed vellem mihi diceret, quid vocat ille biliosa sedimina ratione contentorum: nam sedimina sunt contenta phantastica, ergo est isthæc expositio, vt multa alia eiusdem. Mihi facilis videtur huius aphorismi sensus; nempe contentum ex pituitâ, si aliqua bile tingatur, posse biliosum dici & tunc subsidebit, & erit crassum. Si verò sit tenue & in superiori parte, tunc est totum ex bile, & quemadmodum significat bilis prædominium, sic etiam morbi acutiem.

Bullas etiam, quæ in vrinis supernatant, longum morbum significare dixit Hippocrates. * Non tamen omnis bulla longitudinem significat, verùm ea, quæ difficile soluitur; & eò longiorem fore longitudinem significat, quò difficilius euanescit; quod Actuarius annotauit: spumæ enim parmanentia, fit propter crassitiem & lentorem materiæ; ea autem, quæ crassa, lentâque est, longos efficit morbos.

* Spumam vel propter caliditatem, vel propter frigiditatem fieri existimauit Galenus, quod probat exemplo eorum, quæ effervescent, & in lebere elixantur. Rursus idem probat, in aquis vento agitatis. Ego nec ad calorem, nec ad frigiditatem, sed ad solam agitationem spumam refero: siquidè eorū quæ ebulliunt, attenuitatis quibusdam particulis, & in aërem conuersis; dum aër exitum quærit reliquias agitât. Bullæ igitur efficientem habent causam, agitationem; materiam verò humidam flatulentam, quæ si crassa sit & lentorem habeat, perseverabunt, sin minus euanescent.

Appendix Prima.

Non solum longitudinem morbi significant bullæ, sed etiam renalem esse morbum: sic enim habet aphorismus. *Quibuscumque*

que in urinis bullæ supernatant morbos renum significant, & longum esse morbum. Dicunt aliqui, urinas bullosas, non provenire ab altiore, quàm renes, regione: quoniam & in renibus, & in longo itinere, anfractibusque discuterentur. Si quis verò opponeret, ob eandem rationem, posse bullas in vesicæ morbis fieri, admittunt; Hippocratem autem, dicunt, renum duntaxat meminisse; quoniam ex observatione fuit loquutus. Sed fatua est excusatio. Alij sunt qui dicunt bullas significare humores crassos, quibus renes obstruuntur; quippe ex crassis humoribus, fiunt flatus, qui agitant urinas, easque reddunt spumosas. Huius sententiæ videtur fuisse Actuarius; inquit enim: *quin etiam eadem motione, circa renes, & vesicam, facta, ab aliqua contingente locorum angustia, spiritus generantur, & spuma excitantur.* Mihi aphorismus iste, cum non alibi reperiatur, in hanc modum videtur explicandus. *Quibus in urinis bullæ supernatant, morbum renalem longum significant.* Hoc est, in morbis renalibus, qui dolore, & gravitate illius partis se produnt, considerandum est, utrum appareant bullæ non evanescentes, sed diutius permanentes: hæc enim fiunt à materia tenax; materia autem tenax, longitudinem pollicetur. Et hoc videtur facilius, quàm cum Oribasio pro nephritide, phrenitidem scribere: Etenim significare phrenitidem & simul significare morbum longum, contradictio est: quippe phrenitis inter valde acutos numeratur.

2. de caus.
urin. c. 14.

Appendix Secunda.

Significant præterea bullæ capitis dolorem. Nam qua ratione urinae veluti iumentorum dolorem capitis adesse, vel affuturum significant; eadem etiam & bullæ: quippe Galenus fieri ait, ut in urinis subjugalium multus propter ebullitionem flatuosus spiritus feratur ad caput. Flatuosus autem spiritus est, qui bullas excitat. Bullæ in modum coronæ, superficiem circundantes, totius capitis dolorem arguunt, si verò medietatem duntaxat occupent, hemieraniam significant; quod Fernelius accepit ab Actuario, diidente bullas in eas, quæ in totâ coronâ, & in eas quæ in dimidietate apparent.

4. app. 70.

lib. 3. c. 6.

Substantiam quoque vinarum, si tenuis sit, morbi longitudi-
ne.

1. epid. sect. 3. nem significare Galenus est testis, quia multum spatium temporis requirit ad coctionem.
 agr. 5.

Annotatio.

Considerare oportet, nihil meliùs in urina, significare, quàm eius substantiam. Tria sunt quæ optimam constituunt urinam; color subrufus, vel subflavus; substantia mediocris, contentum parum elevarum è fundo vasis, album, læue, & æquale. Sine contento potest urina esse bona in senibus, in hominibus biliosis, præsertim cum multum laborauerint. Color bonus aliunde, quàm à coctione, potest comparari: Maior ergo fides habenda est substantiæ; ea enim quæ laudatissima censetur, non nisi per coctionem acquiritur.

7. aph. 72. A colore ita sumito signum longitudinis. Alba perspicua cruditatem significat, & subinde longum fore morbum, ex Galeno. Albam perspicuam appellare solet Hippocrates aquosam: si enim sit alba & non perspicua, dicetur lactea. Rubra etiam urina, longum fore morbum significat, ex eodem.

3. epid. sect. 1. com. 5. agr. 2. Considera quoque corporis habitum in febricitantibus, in febricitantibus, inquam febris, nec admodum exigua, nec valde magna: si namque tunc membra non extenuantur; morbum
 Cr. 1. cris. 12. Cr. alibi sapè.

3. aph. 28. longum prædicito: quod non siluit Hippocrates inquiens: *Febricitantium non omninò leuiter, corpus sibi constare nec minui; aut etiam plus aquo colliqueferi malum. Illud siquidem morbi longitudinem; hoc verò imbecillitatem significat.* Quòd leuis febris habitum corporis non minuat, nihil mirum; si verò febris sit mediocris, necesse est non permanere corporis habitum in pristino statu: quòd si permaneat, plusquam ratio exigit; cruditas, crassitièsq; humorum, & corporis densitas significatur: quæ duo ad morbi longitudinem faciunt: si verò in eadem mediocri febre, extenuetur corpus ultra terminos rationis, videlicet perindè ac si febris esset ardentissima; tunc & corporis raritas, & humorum tenuitas, agnoscitur; ex quibus virium imbecillitatem arguimus.

Præcedentis

Præcedentis capitis compendium habes in hâc tabellâ.

Ex Ideâ seu specie, seu differentiâ seu formâ, seu naturâ: hæc cognoscitur,	signis pathognomonicis; <i>evidentior.</i> <i>Ad morbi ideâ</i> reductio artificiosâ cõiecturâ, minus <i>evidenter.</i>	Magnitudinē, quæ ejiâ vehemētia dicitur; hæc cognoscitur,	Ex magnitudine pathognomicorum, vel assidentium signorum; quæ si magna sint acutem significanti,	Hæc tria nempe longitudo, vehementia, & anticipatio, si simul concurrant; statum præsto fore significant.
		mores; cognoscuntur	Ex accessionibus; si longius tempus, an non.	
Ex causâ efficiente internâ, quæ est eadem cum materiali:	Si calida, brevem morbum significat. <i>Ad causam reductio locum affectum, qui vim causæ habet</i> Si frigida, longum morbum significat.	Si patiens locus multo motu exerceatur;	acutum morbum portendit.	
		Si calidus sit & rarus;		
Duratio morbi cognoscitur,	Sudor superueniens, febre non deficiente. Denotat.	Si principatum gerat; <i>è contra.</i>	longum morbum portendit.	
		Si nullo modo exerceatur;		
Ex superuenientibus:	Mutaciones	Si frigidus sit & densus;	interdum longitudinem.	
		Si sine principatu;		
Vrina	in morbo salubri, longitudinem.	in morbo infalubri, interdum mortem: est enim decretorium non decernens; quod vel mortem significat, vel difficile iudicium.	in toto corpore; ut si corpus refrigeretur & rursus calefiat: significat enim contrarium naturæ non potens.	
		in excrementis, de quibus præcedens tabella.		
Abscessus, qui ad primas iudicationes non solvuntur, vel non solvunt: si legæ non solvunt, idem est ac decretoria non decernentia; si non solvuntur, tenacitatem materię & subinde morbi longitudinem significant.	Si intermittat, longitudinem portendit.	in contentis	in morbo salubri longitudinem significat.	
		in substantiâ: si sit valde tenuis, longum fore morbum significat.	in morbo lethali præsto fore mortem denotat.	
Habitus corporis si non extenuetur, longum morbum significat.	Sedimentum farinaceum	sedimentum biliosum acutem denotat.	bullæ diu permanens longitudo est signum.	
		sedimentum farinaceum		

CAVPT IV.

Duratio morbi ex anni tempore & Ægrotantium atate.

PARTICVLA PRIMA.

Quæ constitutiones, quos pariant morbos.

3. aph. 16. **T**M Hippocrates in libro de naturâ humanâ, tum Galenus alibi non semel, in hyeme vt plurimum longos fieri morbos scriptum reliquerunt; tunc enim * pituita dominatur, quæ frigida, & humida cum sit, longo tempore concoquitur. Fiunt præterea morbi longi Hippocrate auctore, *in multitudine pluuiarum*. Cuius rei rationem Galenus reddit, quoniam ægri ad morborum solutionem, coctione egent; plures autem humiditates, non nisi longo tempore concoqui possunt. Accedit etiam, quod frigidiores, & magis pituitosi generentur humores, multitudine pluuiarum, sicuti è contrario in siccitatibus biliosiores. Quare in temporibus pluuiosis, febres erunt diuturniores; in siccioribus acutiores.

3. aph. 23. Dixi in hyeme morbos fieri longos, *vt plurimum*, quoniam negare non possumus id quod Hippocrates nos docet, hyeme fieri morbos laterales, & peripneumonias. Cæterum morbi ex pituita magis eo tempore fiunt, & difficilius coctionem admittunt quàm in aliis temporibus.

3. aph. 9. Autumnales morbos, Hippocrates, acutos, & maximè exitiosos dixit, ac proindè breuis durationis: & tamen alibi autumnales quartanas, & sub quartanarum nomine (teste Galeno) reliquas ægritudines longas esse pronunciauit. Nulla tamen hic subest contradictio. Autumni namque temperies omnium est pessima; tum quia sequitur æstatem; quæ vires resolutas

resolutas reliquit; tùm quia inæqualis est: ita vt vnâ, & eadẽ die, plures conspiciantur temporum mutationes. Itaque in hâc pessimâ constitutione, morbi aut lethales sunt, aut difficilis iudicij. Hinc crediderim ortum prouerbum: *Morbi autumnales, aut longi, aut mortales.* Morbi suaptè naturâ periculosi, in autumno periculosiores sunt; sin salubres longiores. De Aestiuis nihil est quod dicam: quippe & calor, & multa discussio, & bilis tunc temporis prædominium, breuitatem ostendunt. Ver morbos parturit salubriores: abundat enim tunc sanguis benignior inter cæteros humores; virésque constant, & aëris temperies indulgens est.

* Dicitur pituita abundare in hyeme, quæ à deficiente calore fit; & tamen eo tẽpore calor naturalis, coctionis opifex, abudat. Ad hanc difficultatẽ, Galenus tribus respondet rationibus. Prima, vètrẽs hyeme & verè naturâ calidissimi sunt idest tẽperatissimi; reliquę particulę corporis, magis frigescent, imò nonnullis etiam ventriculus, vel ex itinere, vel ex indumentorum penuriâ, vel ex vitæ studiis, vel ex alia quapiam simili re. Itaque aëris ambientis vniuersum frigus, ad penitiores vsque partes penetrat; adeò vt in aliquibus, ad regionem ventriculi pertingat: vnde etsi probè assumpti cibi in ventriculo conficiantur, non tamen in iecinore, dum in sanguinem mutantur, illius exquisitè cultum assequuntur, sed ab eo aliqua ex parte aberratur. Secunda, quia venæ per vniuersum corpus dispartitæ, quæ refrigeratæ sunt, nequeunt illum similiter transmutare. Tertia est; ciborum copia, oblatorum in hyeme; qui suis qualitatibus pituitosiores sunt.

1. de natur.
hum. com. 36

Hæ Galeni rationes non omnino satisfaciunt. Nam prima supponit, ventres ob hyemis frigiditatem frigescere. Quomodo igitur stare potest, vt ventres hyeme sint naturâ calidissimi, & propterea plurima expostulent alimenta? Secunda, Galeno indigna videtur: coctio enim, quæ fit, post factam in iecinore transmutationem, est tertia coctio, in qua pituitæ generatio non fit. Vnde licet venæ per corpus dispertitæ, ob frigiditatem, non transmutent perfectè sanguinem; non ideò in ventriculo, & cerebro pituita abundabit; in quibus, tamen locis abundare conspicitur. Præterea si ex alimento per venas distributo, non fieret bona transmutatio, corpus in hyeme redderetur macilentum; neque appetentia vigeret; neque copiosioris cibi necessitas, quam Hippocrates agnoscit. Tertia ratio, vt vera sit, supponit homines in victus tùm quantitate, tùm qualitate errare: sed quid, si parcius viuatur? nõne ita adhuc magis in hyemẽ, quàm in aliis temporibus, pituita generabitur? Imò maxime.

Vallesius tres alias adducit rationes. Prima coincidere videtur cum Galeni tertiâ: Ea est voracitas, quæ in pueris, alioquin calidissimis, accumulatur pituitam. Voraciores autem esse homines in hyeme, quàm in ætate.

Castrens. Syntaxis Prad. Med.

S. 2. ex

ex eo accidit, quod hyeme paucissima fit resolutio. Secunda, in hyeme vacationes consuetae reprimuntur, saltem transpirationes, & ita datur maior accumulandis excrementis occasio. Tertia ob frigiditatem aeris qui respiratur. Hæ Vallesij rationes nullum habent pondus. In primis enim non solum voraces sed frugales etiam homines pituitosiores sunt hyeme, quam reliquis temporibus, erravit etiam inquiens, voraciores esse homines in hyeme, quia tunc paucissima fit resolutio; imò multa resolutio voracitatem affert. Secunda ratio similiter claudicat: Nam etsi in hyeme supprimatur transpiratio, augetur vrina; reliquæ autem euacuationes, non video, cur in hyeme suppressæ dicantur. Tertia similis faciæ est. Nam ubi frigiditas ambientis ad ventres accedat, iam non erunt calidissimi, & exoptulantes plura alimenta.

1. de santr.
tuend. c. 2.

3. de placit.
cap. 7.

6. epid. sect.
4. com. 25.

1. aph. 15.

Cardanus calorem ventriculi ait hyeme non esse maiorem qualitate, sed sola quantitate. Vnde in hyeme plus de pituita generatur, ætate de bile: perfectior enim coctio fit in hyeme, quam in ætate, & tamen pituita hyeme, bilis ætate generatur. Non enim perfectio coctionis ad qualitatem, sed ad substantiam refertur: plus enim de calore innato est in pituita, quam in bile, quæ ob calorem æstiuum abundat, seu in ventriculo, seu in iecore: Galenus namque docuit qualitatem caloris ad coctionem minime conferre; imò qui eam habet intensam, naturales operationes tanto habet debiliores. Quid per quantitatem caloris Cardanus intelligat, manifestum est, nempe sanguinis spirituumque copiam. Sed dicat ille, ubi calor quantitate viget, id est, ubi sanguis, & spiritus redundant nonne fiunt perfectæ coctiones? fatetur. Quis ergo dixerit, perfectas coctiones esse illas, in quibus pituita redundat? Respondet ille perfectiores esse, quæ pituitam, quam quæ bilem efficiunt: quia in pituita plus caloris innati inest. Esto: sed tamen vtraque peccat; vna, infra subsistens; altera, ultra progrediens. Verùm si quantitas caloris abundaret, nullo modo vitiosa coctio esse deberet. Quippe calor, dum naturalis est, mediocritatem qualitatis habet: multus ergo cum mediocri qualitate, perfectissime operatur. Si quis verò dicat augeri calidum innatum, augmento pituitæ: quandoquidem ex sanguine, & pituita calidum innatum constare dixit Galenus. Sciat errorem esse in cõtextu facili lapsu *Φλέγματος pro πνεύματος*. Vnde malè Donatus ab Altomari, calidum innatum ait in sanguine, & pituita subsistere, cum tamen citet loca Galeni in quibus ait calidi innati substantiam esse in spiritu, vna cum sanguine.

Plures, plura dicunt; sed mihi videtur dicendum, ventrium nomine, quos calidissimos esse naturâ dixit Hippocrates, intelligi duntaxat ventriculum, non cerebrum, & thoracem, quæ sunt duæ cavitates, maxime obnoxia alterationi, quæ respirando fit. Hæ autem, quando aer frigidus respiratur, frigidiores sint oportet. Igitur in cerebro, & thorace accumulatur pituita, quæ tusses, grauedines, raucedinesque excitat. Nec verò etiam Ventriculi superior pars immunis est ab hac refrigeratione, cuius rei signum esse potest, quod in hyeme minus sitimus, & magis famescimus.

mus. Sitim, & famem, in ore ventriculi fieri, si naturalis est, nemo negabit. Præterea Hippocrates, & Galenus in hyeme pituitam iubent purgare per vomitum. Si verò adducas Hippocratem dicentem æstate, per superiora; hyeme per inferiora. Respondet Galenus, Hippocratem, cum ait æstate per superiora; hyeme per inferiora; loqui de purgatione totius corporis, cum verò ait hyeme per vomitum pituitam esse purgandam, intelligere de eâ, quæ ori ventriculi adhæret. de salub. diæt. sex. 15. 4. aph. 4.

PARTICULA II.

Duratio morbi ex ætatibus.

Inter ætates, senilis est diuturnis morbis magis, quàm reliquæ, obnoxia, vt Hippocratis decreto constat; nec immunito: nam ætas illa, tota scatet cruditatibus; & tùm ob eas, tùm propter caloris coquentis imbecillitatem; vel nunquam, vel tardè materias concoquunt: ægrotant verò minùs quàm iuuenes; quia maiorem in victu habent continentiam, vt Galenus interpretatur. 6. aph. 6.

Annotatio.

Cùm Hippocrates, libello de Diætâ dicat, senes maximè esse morbosos, præ cæteris ætatibus; non sibi contradicit, inquiens; senes iuuenibus minus ægrotant. Morbosi sunt, hoc est, longis affectibus continuò apprehensi; minus tamen ægrotant, hoc est, minùs morbis denuò accedentibus corripuntur, præsertim acutis; siquidem illis bilis deest. 2. aph. 20.

Corollarium.

Hinc colligito longos morbos, vt sunt catarrhi, podagra, & similes, ita esse proprios senectutis, vt senex his apprehensus, non dicatur ægrotare: quoniam, Hippocrate teste, ij morbi in senili ætate, magnâ ex parte conuariantur ad mortem. Intelligito non de primo senio, sed de vltima senectutis parte. 2. aph. 34.

	}	Hyeme,	} in multitudine pluuiarum. in siccitatibus.
Ex anni tempore:		Vere, & breues, & salubres.	
	}	Æstate,	} breues, non omnino salubres.
Duratio morbi colligitur;		Autumno,	
	}	Ex ætate:	} Senes, longis morbis maxime obnoxij. } ægrotant minùs. } ægrotant magis.

CAPVT V.

Morbi salubres, diuturnitate fiunt Lethales.

PARTICVLA PRIMA.

Propter unum ex tribus, degenerat saluber in Lethalem.

IN longo itinere, tria solent viatorem in periculum deducere; tria quoque in longo morbo, solent ægrotum in vitæ discrimen trahere. Primum est, viatoris negligentia; cui similem facio tum ægroti tum assistentium incuriam. Alterum; viæ incommoditas, cui respondent ea in quibus forinsecus peccatur, in quæ reponendus est Medicus errorem committens, qualis erat Prodicus, qui, vt ait Hippocrates, interficiebat febricitantes, curfibus, lactis, & calidis fomentis: hoc Galenus à latronibus, in eo solo differre ait, quod illi in vrbibus, hi in montibus insidiantur. Tertium est, sarcinæ, quam viator portat, magnitudo.

6. epid. sect. 3.
sec. 31.
de prad. et ad
Posth. c. 4.

tudo, & pondus: similiter est in ægroto, virium ad ægritudinem proportio. Nam, vel quia onus est magnum, vel quia vires paucæ, miser ægrotans in longitudine viæ succumbit. Galenus hæc tria complexus est his verbis. *At longiore temporis ferie, multa quoque alia absurda accidere solent, tum ægri culpâ, & administratoris; tum etiam vitio aliorum, quæ inopinata forissecus accidunt; necnon interdum Medici commisso. Quod si nihil ex his accidat; periculum, antequàm concoquatur morbus, exolutio- ni: virium imminet.* 2. prog. 10.

PARTICULA II.

Culpa ægri, & assistentium.

TRipliciter ægros, peccare contingit; primò, quia morosi sunt, hoc est, (vt dixit Critias referente Galeno) *Qui vili- bus de rebus stomachantur, & de magnis plus cateris mortalibus, diutiusque.* 3. epid. sect. 3. com. 82. Hi etiam à Galeno retrici appellantur: eosdem possumus insuaues dicere, quibus cuncta displicent, cùmque omnia renuant, & in nulla re, aut voluptatem, aut fiduciam habeant, parum à Medicis auxiliis adiuuari possunt: imò præmittunt multa, quæ si accepissent, salutaria experirentur.

Secundum genus est hominum, qui suapte naturâ, etiam in sanitate, sunt inappetentes. His etiam superueniente nouâ inappetentiâ, (præcipuè cum diurnitas omnibus actionibus langorem adducat) eam patiuntur auersionem à cibo, vt Medicus cibos qui non conueniunt, offerre cogatur. Multi etiam fiunt *inappetentes*, vt vocabant veteres, hoc est, appetentia carentes; qui propterea in extremam incidunt perniciem.

Tertium est, eorum, qui delicati appellantur; nec circa ea, quæ assumenda, aut peragenda sunt, sibi vim aliquam inferri permittunt. Tales diuites esse solent, de quibus Galenus con- 11. meth. c. 15. & 16. queritur: ij. namque sanguinis copiam, & excrementorum, plusquam pauperes, & serui, habent; & tamen rustico timore perculsi, & propriæ voluptati indulgent, & à purgantibus medicamentis prorsus abhorrent: qui si interrogarentur (vt Gale-

nus

*de præfag. ad
Pofth. c. 1.*

*3. comp. med.
per gen. c. 2.
post medicin.*

nus ait) Quisnam potior effet, Medicusne an coquus? non minimum præferendum Medicum coquo censerent. Huius generis homines, vt Galenus vult, optimum fuerit non curare. Miseranda profectò Medici est calamitas: siquidem vel inuitus aliquando vel aliquando vltro, nescio quomodo, alius ob aliam causam, istorum mollitiem tolerare cogitur. Hoc facit, vt non liceat seriò medicari, sed veluti blandiendo, & à verè medicinæ Methodo aberrando; vt aliquid facere videatur, leues duntaxat inunctiones, & alia huiusmodi moliri. Melius de pauperum re agitur. Nam pauperes obtemperantes & curantur melius, & feliciter sanantur: non sicut immorigeri potentes, propter quos ars medica sæpè opprobrium subit. Iam verò assistentium errores grauissimi esse solent, vel quia parum Medicorum mandata percipiunt; vel quia, posse se aliquid proprio Marte facere præsumunt. Nec toleranda est muliercularum temeritas, quæ sibi adeò sapientiam arrogat, vt Medico tenuem victum imperanti, nullo pacto, velint obtemperare.

PARTICULA III.

Medici & externarum rerum culpa.

*1. epid. sect. 3.
200. 5.*

Hæc filere satius iudico: non enim hic criticum Aristarchum Hagam; sibi quisque consulat, scio Medicum, ad sanitatē conferendam, præstare se debere, opportuna facientem; scio ad id concurrere etiam exteriora. In his quandiu peccatur, tandiu ægritudo producitur; producta magis alterat, tandemque corrumpit. Et hinc procedere arbitror, quod Hippocrates scriptū reliquit, eos scilicet, qui longis detinentur morbis, tandem in hemitritæos incidere. Causa huius rei est: quia per facultatum debilitatem, congeruntur cruda, & per longam febrem aceruatur bilis. Atqui ob diuturnitatem ægritudinis contingit, varia membra variè laborare: ex duplici autem hoc succo, in variis membris redundante fit hemitritæus.

PARTICULA

PARTICULA IV.

Improprio virium ad morbos.

Vires, non sunt facultas: hæc namque, sicut anima, cuius est facultas, nec augetur, nec minuitur. Vnde, si oculus iuuenis, in sene posset collocari; senex ut iuuenis videret. Licet autem facultates languidæ dicantur, ita videntur esse, quia à causis præter naturam impediuntur; si impedimenta auferas, ad priscum redeunt statum. Itaque facultates deficere, vulgaris est loquutio, sicut & animum dicimus ætate consumi: Vnde poëta.

Omnia fert ætas; animum quoque.

Actiões * perfectiores, aut imperfectiores, signa sunt perfectioris, aut imperfectioris agentis, atque eatenus significant, quatenus arguunt à potentiori, aut minus potente causa fieri. Quapropter neque facultates, neque actiones, sunt vires, quarum robur exigitur in morbis: sed quemadmodum artifex non poterit se excellentem præstare, nisi instrumento utatur accommodato; sic natura, suam præstantiam quodammodo occultam habebit, & ipsius actiones fient, vel diminutæ, vel depravatæ, si instrumentum fuerit vitiatum. Instrumentum naturæ est calor, (hoc est sanguis, & spiritus,) qui operibus naturæ conuenienter inseruit, (ut Galenus nos docet) cuius curam habendam censet. Cum aliquando dicat *siue vires siue naturam dixero, idem te nunc intelligere oportet: dixit naturam pro calido innato.*

2. ad Glan.
c. 1. §. 12.
cap. 5.
3. cris. c. 5.

* Cum innati calidi robur, sit robur facultatum, & earum cognitio pendeat ex actionibus, quoties vires ægroti volumus mensurare, respicimus ad actiones. Sunt autem actiones tres, trium facultatum: tot namque, statuunt Medici, (de quibus sæpe Galenus.) Vna est, quæ animalibus, plantisque communis esse dicitur; hanc naturalem siue alteram appellant, & hæc residet præcipuè in iecore, necnon in singulis.

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

T particulis

particulis: non enim per influxum communicatur, habetque canales, hoc est, venas, per quas aliturus sanguis, non facultas demandatur. Altera, cuius origo est cor, & dicitur vitalis: hæc demandatur per arterias. Tertia animalis, quæ in cerebro domicilium habet, & sensationibus, voluntariisque præsidet motionibus; communicatur per nervos: an verò sola irradiatione; an spiritibus, non constat apud omnes, sicuti multa alia circa harum facultatum divisionem, essentiam, & officia, quæ in disceptationibus ventilantur. Ab his tribus, quarum vnaquæque alias sub se habet; procedunt actiones, ad quas respicit Medicus, sed præcipuè ad vitalem: siquidem omnium trium instrumentum est calor naturalis; cuius origo est cor, in quo vita consistit. Idcirco cæteris non neglectis, vires ex arteriarum pulsatione contemplerur. Habent tamen omnes tres mutuam inter se consensum, tum quia vnum, & idem est omnium instrumentum; tum etiam, quia ita postulat unitas animæ, tres facultates continentis.

Pars III.

Pars III. Continens

PRÆSAGIA

SALVTIS AVT MORTIS.

CAPVT PRIMVM.

Præsagia quæ sumuntur à facultate naturali.

PARTICVLA PRIMA.

De præsgis ex coctione.

VONIAM vnquamque facultatum, alias sub se habere diximus; & ea quæ naturalis appellatur, quasdam complectitur, quæ communiter, ministrantes appellari solent, Coëtricem, Attractricem, Retentricem, & Expultricem: ex singulis possunt præsgia accipi, & in primis à coëtrice, quæ præcipua est in significando. Nam, *coëctiones*, inquit Hippocrates, *celeritatem iudicij, securitatemque salubrem portendunt.* x. epid. sect. 2. tex. 45. Quod Galenus sæpissimè confirmat, nec aliter existimat Medicum scire, quibus signis fides sit habenda: si enim *iis quæ sine ratione leuant, non oportet fidere*; necesse est, vt aliquod signum detur, per quod id quod præter rationem fit, ab eo, quod secundum rationem, separetur.

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

T 2

Exceptio

Exceptio prima.

Quamuis Galenus neminem se vidisse ait, qui cum signis coctionis fuerit mortuus, hoc non tollit quominus præfente coctione, præfens quoque sit alius affectus interimens: potest autem dupliciter hoc contingere, vel quando phlegmon v.g. latitat interiùs, & Medicus existimat solam adesse febrem, & sic coctionem causæ febris duntaxat præstolatur; nihilominus concoctâ iam febriâ materiâ, à crudo adhuc phlegmone interno, æger moritur. Vel quando è contrario phlegmon exteriùs patet, & Medicus arbitratur febrem esse symptoma, quod sequitur ad phlegmonis exitum, solius phlegmonis coctionem præstolatur, nihil interim sollicitus de febre; & tamen æger, suppurato phlegmone, à febre occiditur. Ita accidit * Crastionati, & Pictoris ancillæ, quippe suppuratis parotidibus obierunt.

* Non est admittenda huius euentus ratio tradita à Vallesio, hoc est, obiisse facto maiore abscessu quàm ferre possent, & lethaliter putrescentibus quibusdam particulis. Sed vndenam hoc colligit? Videlicet, quia Hippocrates, in fine historiæ, verbum illud repetit: *suppuravit*. Verum illa repetitione vsus est tanquàm admiratus: siquidem calum illum dignum esse qui memoriæ commendetur censet Galenus; ex illo autem verbo coniectare velle magnitudinem, & putredinem abscessus diuinantis est, non Medici.

Exceptio secunda.

Aliquis poterit coctio habere condiciones quibus prauaredatur. Nam quod in Prorrheticis; in parotidibus dicitur, vniuersaliter ad omnes ægritudines extendit Galenus; imò vniuersaliter in Coacis proponitur. Est igitur sententia in Prorrheticis: *urina in parotidibus, quæ citò, atque paulisper coquantur, praua* sententia verò quæ in Coacis habetur, in hunc modum habet. *Quæ ex improviso, immeritò, paulisper coquantur, praua. Atque omnino, quicquid immeritò coctum est in acuto, malum.* Ecce, quod in Prorrheticis; in parotidibus tanquàm pro exemplo fuit allatum; in Coacis vniuersaliter est prolatum. In Prorrheticis dicitur

x. prorrh.
sect. 3. cap. 62

citur, *citò*, in Coacis verò, *ex improviso*; utrobique idem, non eodem vocabulo: neque enim *citò* significat tempus incipientis morbi, quandoquidem in omni morbi tempore, potest vrina, *citò* seu *ex improviso* concoqui, hoc est, nullo præcedente coctionis rudimento; hæc autem prava censetur: gradatus namque est, non repentinus naturæ progressus. Meritò in Coacis additur particula, *immeritò* (seu ut vertunt alij) *præter rationem*, hoc est, persistente adhuc humoris feritate, quæ antea apparebat: si enim coctione non emitur symptomatum sedatio, coctio insidiosa est. Adiungite etiam vocem, *Paulisper*, & prauitatem augebitis: nam vrina *paulisper cocta & mox ad pristinam prauitatẽ rediens* summopere est damnanda: quippe fugax coctio vel collapsam virtutem, vel insurgentem vrge ntemque morbifici humoris prauitatem significat. *Paulisper* igitur significat exiguitatem temporis, ut cum dicitur in Coacis: *deliria paulisper ferocia desinunt in immanitatem*. Itaque quæcumque apparet coctio & mox cessat, mala est; propterea oportet Medicum pluries inspicere, tum vrinas, tum alia in quibus coctionis signa expetuntur ante quàm ad prorrhæsin accedat.

Exceptio tertia.

Ut coctio sit fida, necessariò debet habere promptam euacuationem. Nam in morbis v.g. thoracis potuit concoctrix, quæ naturalis est, munus suum rectè peregrisse; sed quoniam animali, expultrice indiget, ut expellatur, contingit hanc debilem esse adeò ut æger à concocto humore suffocetur: quando verò Hippocrates concoctionem esse simul excretionem ait, *6. epid. sect. 2.* debet intelligi, in materia in qua non alia est facultas concoquens, alia expellens.

Appendix.

Aliquando coctio & expulsio, quæ feliciter succedunt, non sufficiunt ad securitatem. Nam empyematicis, licet omnia prospera, & salutaria eueniant, si remanet *gravis sputorum odor*, ut habetur in Coacis, *recidiva letalis est*: quia scilicet quam-

uis coctix naturalis potuit concoquere & expultrix animalis expellere; nihilominus vomica remanet, quæ puris in se inclusi & putrefacti occasione, reliquas partes in omnimodam corruptionem trahit.

Coctiones in omnibus morbis, qui à materiâ fiunt, sunt attendendæ; non tamen eadem in morbis excrementa sunt inspicienda. Eorum morborum, qui in ventriculo, & intestinis existunt, per alui excrementa; qui in vasibus, per urinas; sic alia, quæ in parte vna, pluribusve consistunt. Quæ in thorace, & pulmone; per ea quæ tussuntur: quæ in vesica, vel renibus; per ea quæ simul cum urinis deferuntur: Iecoris autem sima, & mezentherium, quomodo prædita viribus sint; ex iis quæ per ima descendunt: superior autem ventriculi pars, per ea quæ vomuntur: quæ per palatum, & nares excernuntur; quomodo affectum sit cerebrum, declarant. Enimvero commune in omnibus est, non prius dissolui posse, quam aliquod in descendentibus excrementis, coctionis inditium appareat.

* Concocta excrementa sunt sanorum similia; ea mediocrem habent substantiam, crassescunt enim teste Aristotele omnia, quæ coquuntur, siue coctio sit illa propriissima, quæ versatur in alimentis, siue minus propria, quæ in materia morbifica operatur. Urina tamen hoc habet peculiare, ut eius coctio non in solâ substantiæ mediocritate, sed in multis aliis spectetur: describitur autem à Galeno, nempe quæ subrufa est aut subflava, & in crassitudine mediocris. His conditionibus author libri de urinis, tres alias adiungit. Prima, ut tali colore permaneat, quasi micta est. Secunda, ut sedimentum habeat læue, non diuulsum, sed continuum æquale, album per omne tempus. Tertia, ut mensura eius sit pro conditione potus. Hanc optimæ urinae descriptionem usurpauit Actuarius, addens nullam in eâ, neque bullam debere innatare, neque tuberculum aliquod subsidere: talis optimè coctos significat humores.

4. de natur. facu. c. 41.
 1. 3. eiusd.
 e. 4. c. 7.
 lib. de symp. d. ff. c. 4. li. 3. de symp. caus. c. 3.

* Triplicem statuunt aliqui coctionem. Prima quæ describitur à Galeno, alteratio alimentorum, in propriam, & conuenientem eius, quod nutritur naturam. Altera est, quæ circa humores putrefactos operatur, & dicitur à Galeno victoria naturæ supra morbificas causas, & alibi alteratio faciens cessare putredinem manente substantiâ. Tertia est nimis impropria, nempe præparatio; quæ fit in humoribus ad faciliorem expulsionem. Aliqui sunt

sunt qui tertiam cum secunda confundant : quia semper humores , vt melius expellantur , ad mediocritatem reduci debent : horum dux est Auicenna. Cæterum huius controuersie enodationem ad medicas disceptationes , tanquam ad opportuniorem locum remitto.

1. epid. sect. 2.
com. 49.
2. acut. 44.
lib. art. medic. c. 96.

Corollarium.

Cum coctio mediocritatem substantiæ operetur , colliges non solum in vrina , sed in omnibus aliis , quæ è corpore excernuntur ; eandem , vt cocta dicantur , requiri. Deiectionis substantia , teste Hippocrate , optima est , si mollis , constansque sit. Nam , vt aduertit Galenus , talis deiectio significat. *coquendi vim validam esse , & digestionem optimam fieri ; ac præterea nullam in ventris partibus inferioribus inflammationem adesse.* Nam crassities valde magna in excrementis , vehemens illius partis , cuius sunt excrementa , significat incendium : sic Hippocrates : *Quibus circa dentes , in febribus , lentores fiunt , iis vehementes fiunt febres ;* & Galenus id fieri ait , ob vehementiam caloris exsiccantis. Verumtamen dum substantiam deiectionum consideramus , respicere oportet ad consistentiam ciborum , qui assumuntur : si enim in febribus , Hippocrates , qui pro victu humido sorbitionem intelligit , non nisi sorbitiones dabat ; quis in iis qui solis sorbitionibus vtuntur adeò consistentes deiectiones expectabit , vt intestini figuram retineant ? Profectò in hoc casu sufficit quod excretio sit compacta , licet non tantum , quantum figuræ retinendæ sit satis. Vnde optimè Celsus : *At venter ei , qui à periculo tutus est , reddit modò mollia figurata , eodem fere tempore , quo secunda valetudine uti consuevit ; modò conuenientia iis , qua assumuntur.* Debent etiam in colore subrufæ esse , utpote quæ à bile ad intestina transmissa , ad irritandam expultricem , modicè tingitur. Fiar præterea sine stridore , aliàs flatuum copiam significabit , qui non nisi in cruditatibus adsunt. Itaque aquosa deiectio , hoc est , quæ non solum tenuis , sed etiam colore caret , languorem significat partium concoquentium.

Sputum , inter cætera ; coctum sit oportet ; quod si coctum non fuerit , non sputum sed sputamen appellatur. Itaque optimum sputum easdem debet habere condiciones , quas optimum pus , & optima hyposthasis ; vt scilicet sit album , læue , & quale : si enim

2. prog. 13.
1. cris. 11.

4. aph. 55.

lib. 2. c. 3.

enim alio colore fit præditum, illius humoris, cui talis color debetur abundantiam significat. Itaque substantiæ mediocritas in sputo laudatur, quippe crassum & viscosum, *tenaciter hæret & fistulis pulmonis alligatur*; quare expellenti facultati resistit: si nimis, tenue fit, *impulsum effugit, & vi excreatur*: siquidem spiritui circumfluit, vt copiosè docet Galenus. Valdè permixtum laudat Hippocrates, quod aliqui ad coctionem materias permixcentem referunt; tamen non ità est, imò coctio cum fiat à calore separante eterogenea, non permixtionis diuersarum substantiarum, sed disgregationis erit causa. Quid autem sit permixtum, inferiùs, cum de excretis erit sermo, declarabimus, nunc tantum quæ ad coctionis cognitionem spectant, dixisse sit satis.

3. acut. lib. 2.
& 4. de loc.
aff. 6. 9.

* Coctionis, securitatem pollicentis, conditiones, in hoc schemate habes.

* Coctio
securitatè
significat.

- Si non fiat citò, seu ex improviso: hoc est, nullo precedente coctionis rudimento: gradatus enim est non repentinus natura progressus.
- Si non fiat immeritò: hoc est, persistente adhuc humoris feritate, qua antea apparebat; sed simul cum coctione, sedatio symptomatum adueniat.
- Si non fiat paulisper: hoc est, tempore exiguo, ita vt mox vbi apparuerit, rursus euanescat.
- Si excretionem habeat promptam in omnibus morbis; sed præcipuè in morbis thoracis; in quibus potest coctio naturalis esse valida; expellens animalis, imbecilla.
- Si non remaneat vomica: e. g. In empyemate, potuit coctrix & expultrix rectè munus suum peregisse; & tamen remanens vomica, puris inclusi fœtore & malignitate, reliquas partes in corruptionem tradere.
- Si non adfit alius affectus: quippe presente coctione, poterit alius affectus, crudus adhuc remanens, perimere; vt accidit Cratistionalti & Pictoris ancilla.
- Si febris non fit pestilens: in quâ non solum cum bono pulsu, sed cum bonâ etiam urinâ, eger moritur.

PARTICVLA

PARTICULA II.

Præfagia ex defectu nutritionis.

Nutritio omnes naturales facultates inferuiunt, cuiusque Nœconomia labefactata necesse est animal perire; sicut è contrario: *tandiu viuimus, quandiu nutrimur.* Defraudatur nutritio, vel quia fit diminutè; vel quia prorsus non fit; vel quia prauè fit: diminuta; gracilitas est aut tabes, si vltius procedat atrophia dicitur: si verò deprauetur, vlcera erumpunt, quorum natura, naturam prauis humoris indicat. Ad triplicem refertur causam nutritionis defectus; nempe ad imbecillitatem facultatis, qualis in languentibus: ad inopiam alimenti: & ad ^{1. aph. 28.} prauitatem eiusdem. *Febricitantium non omnino leuiter in eodem statu permanere corpus, & nihil imminui: vel etiam plusquam ratio postulat colliquefieri malum: Illud enim morbi longitudinem; hoc verò imbecillitatem significat.* Sic Hippocrates. Priorem huius aphorismi partem, inter signa diurnitatis morborum reposuimus. Posterior continet signum ex colliuatione seu contabescencia, quo vocabulo, teste Galeno, Hippocrates pro extenuatione abutitur. Extenuari igitur in febribus quibuscunque (nam illud *non leuiter* ad priorem duntaxat partem refertur) significat debilitatem; quia scilicet debilis facultas, neque coctioni neque reliquis naturalibus actionibus subinde, nec nutritioni pro dignitate sufficit. Rectè ergo Galenus ait, *imbecillitatem esse causam extenuationis; extenuationem verò esse signum imbecillitatis.*

Extra morbum, contingit defectus nutritionis; quod Hippocrates nos docuit in statu conualescentium, & ad omnem ^{1. aph. 8.} neutralitatis statum deduci potest. *Si quis à morbo cibum assumens non corroboretur, copiosiore alimento corpus vti significatur. Quòd si non assumens cibum hoc accedat, scire oportet, quòd indiget euacuatione.* Si igitur cibum assumit, à quo nihil vtilitatis fertur; consideret oportet cibi quantitatem: vel enim est multa simpliciter, & hoc fit propter patientis auiditatem: vel est multa comparatiuè; hæc autem licet non sit maior quàm esse debet (quòd ex consuetudine antea cognosci potest) & tamen

Castrens. Syntaxis Præd. Med. V hæc

hæc quantitas moderata non iuuat, existimandum est non esse moderatam respectu caloris, qui debilis existit; sed excedere. Debet itaque patiens detrahere de cibo nec tantum accipere, quantum appetit: appetens namque coquente est fortior, atque ita debilitati caloris, proportionabitur alimentum. Si verò diminuto cibo adhuc non reficiatur, scire expedit caloris debilitatem prouenire ex grauamine; ac proindè euacuatione esse opus.

Extra conualescentiam quoque datur defectus nutritionis * proueniens ex siccitate; cuius signum est, quòd huiusmodi homines graciles redditi, multis scatent excrementis; vnde patet maiorem nutrimenti partem, non potuisse ab alteratrice debili superari. Hoc aliquando in acutis accidit, sæpissimè in chronicis.

3. caus. simp.
cap. 3.

2. caus. nat.
cap. 4.

* Videbatur potius dicendum, siccitatem prouenire ex defectu nutritionis, quàm nutritionis defectum, ex siccitate. Vtrumque tamen est verum: nam imprimis causa exsiccans, vt febris hectica, aut similis aliqua dispositio, nutritiuam facultatem destruit; quippe hæc facultas in humiditate consistit, dicente Galeno, *humiditatem* ad nutritionem maximè esse accommodatam, ad alias veidè functiones minimè idoneam. Prætereà cum calor noster insitus, consistat in calido, & humido, & nutritio, teste eodem, à calore fiat naturali, si calor iste deficiat, corpus exsiccat, & ab hac siccitate, nutritiua facultas debilis manet. Ex alterâ parte, debilitè operante nutritiuâ facultate, corpus exsiccat. Proindè ista duo se inuicem fouent, ita vt siccitas nutritionem minuat, nutritio diminuta, siccitatem augeat.

Exsiccatio verò licet in toto corpore accidat; tamen in facie magis apparet, non solùm quia patentior est; nam Medicus reliquas corporis partes, non minùs quàm faciem debet considerare; sed ob alias causas. Prima, quoniam facies, ex pluribus diuersæ figuræ partibus organicis constat; hæc cum à naturali recedunt statu magis conspicuam representant deformitatem. Alia, quoniam faciei cutis est tenuis, proptereà vt sanitatis tempore faciliùs in ea color efflorescit; sic in ægritudine faciliùs pallet: vnde senes, qui diminutè nutriuntur, magis rugosam habent faciem, quàm reliqua membra; quia scilicet faciei cutis tenuior faciliùs rugatur. Tertia, quia multæ faciei partes, cartilaginossæ sunt, parum carnis habentes, vt nares & aures; parua autem caro faciliè consumitur: oculi multam habent humiditatem, faciliè resolubilem, plurimos etiam spiritus, qui quâlibet de causâ resoluuntur; proptereà in sanitate, vna nox insomnis, cavitates oculorum auget. Quarta, quoniam facies, cerebri actiones nobis demonstrat, quia plurimum sensuum instrumenta in se habet, & cereb ro

cerebro propinqua est; ibi ergo maior apparet mutatio sensuum, qui rationis sunt ministri & famuli; at famuli dominorum prosperis euentibus gaudent, aduersis contristantur; cumque defectus nutritionis, insuauitatem debilitatemque secum afferat; hanc tristitiam, molestiamve, quam ratio agnoscit sensus representat; & in organis vniuscuiusque sensus apparet.

Appendix.

Nimia gracilitas non solum sequitur nutritionis defectum, sed multoties etiam propter causas corpus absumentes accidit. Si igitur initio morbi, talis fuerit facies, qualem Hippocrates, describit, Nempe: *Nasus acutus, cani oculi, tempora astricta, aures frigida, contractaque, & fibra earum versa; & item cutis circa frontem dura, intensa, arida, & color totius vultus viridis aut niger*; si, inquam, talis fuerit facies, considerare oportet, an ob inediam, vigiliis, & continuos accidat dolores: quippe si ab his fiat causis, licet sit malum, nihilominus minus malum significat. Si vero citra has causas eueniat, valde perniciosum signum est: indicat enim calorem vehementer consumentem; neque vero hæc tabes ex nutritionis defectu fit: nam quantumvis facultas nutriens sit valida, nunquam eò perfectionis deueniet, vt tantum, & tam celeriter nutriat, quantum oportet nutrire, vt opponatur multæ velocique consumptioni. In febribus colliquantibus, & syncopalibus, de quibus Galenus ^{12. meth.} agit, deterius quidem signum est hæc facies, quam si eueniret ab aliqua ex causis manifestis; melius tamen, quam si in ipso statim principio eueniat; quare recte Hippocrates apposuit illa verba. *Si igitur initio morbi talis fuerit facies.*

PARTICULA III.

Præfagia ex retentrice.

Nullibi rei, maiori studio, natura incumbit, quam retentioni, tam utilis, quam inutilis substantiæ; utilis, vt ex eâ, sibi alimentum paret; inutilis, vt illam, quoad fieri possit, in meliorem

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

V 2

liorem

4. aph. 52.
4. epid. text.
26.
6. epid. sect. 1.
21. prag.
10.
3. prag. 33.
in conc.
præd. in prin-
cip. & sæpè
alibi.

liorem frugem reducat. Quapropter cum retentricem facultatē, vel ex parte læsam, vel omnino labefactatam cernimus; præfagia indè accipere oportet, magis indicantia præsentem mortem, quàm præfagientia futuram. Inter signa, quæ à retentricè debilitatâ sumuntur, primò loco statuo lacrimas * spontaneas, quas Hippocrates, inter lethalia signa refert. Ideo autem significant mortem, (vt Galenus animaduertit) quoniam retentrix facultas debilis est: hæc enim dum valet, retinet, donec ab expultrice vincatur; vincitur autem expultrix, non propter debilitatem, sed propter proportionem, quam ambæ istæ inter se seruant; adeò vt, cum debita excrementorum quantitas est aceruata, expultrici retentrix cedat. Cum namque retentrix benè se habet, membra mediocrem possident astrictiōnem; in quâ robur consistit; quæ astrictio si deperdatur, deperditur retentio. Hæc autem modica astrictio retinere potest, vsque ad certū terminum, post quem expultrix insurgens superat, & munus suum obit. Hoc ita cōtingit in recto sanitatis statu. At verò in præternaturali, potest retentrix debilitata, rem quam retinebat, effluere sinere absque vlla expultrici actione. Sic porrò fit in lacrymis spontaneis: neque enim in homine lethaliter se habente, adest expultrix valida; sed omnes facultates naturales sunt labefactatæ. Igitur retentrix est, quæ præ debilitate, finit lacrimas, vt effluant.

* Spontaneas euacuationes appellare solet Hippocrates eas, quæ nil nobis cogentibus, sed sponte sua proueniunt. Sic vomitus spontanei & spontaneæ deiectiones, sic etiam lassitudines, spontaneæ, quæ nullo præcedente labore accidunt, ab eo fuerunt appellatæ. Itaque dicimus spontaneas lacrimas cum respicimus ad earum exitum, qui spontaneus est, hoc est sponte sua proueniunt absque vilo voluntatis nostræ imperio: easdem rursus appellamus inuoluntarias, cum ad voluntatem nostram nihil agentem attendimus. Cornelius Celsus, vt manifestius loqueretur inter signa pessima esse ait *sine voluntate lacrymare*. Igitur siue spontaneas, siue inuoluntarias dicamus lacrymas, in re medica, idem est.

lib. 2. c. 19.

Cæterum Argenterius, & Cardanus in Galenum contumeliosi, hoc non admittunt: nam cum omnes, qui morbo sunt propinqui, debiles habeant facultates naturales, ac subindè retentricem, omnes deberent lacrymas spontaneas effundere,

dere, quod tamen non ita fieri contingit. Quapropter, inquit, fieri lacrymas spontaneas ob cerebri colliquationem. Intolerabilis profectò est istorum hominum peruicacia. Nam si non omnibus moribundis adsunt lacrymæ spontaneæ, adsunt saltem quamplurimis: ij verò, quibus non adsunt, nimia siccitate laborant, propterea non habent, vnde lacrymas dent. Sed quomodo colliquatio erit causa istarum lacrymarum? Profectò colliquatio, multo ante mortem fit, lacrymæ apparent prope mortem. Colliquatio fit in febribus colliquantibus, quæ non sunt admodum frequenter; lacrymæ verò spontaneæ omnibus fere accidunt: colliquatio cum fit, in vrina, & excrementis apparet; lacrymæ nullo colliquationis signo apparente funduntur. Tandem cerebrum non colliquatur, & in hoc differt à medullâ: medulla enim liquescit à causâ deurente; cerebrum verò torrefit. Est igitur cum Galeno dicendum, huiusmodi lacrymas, horrendum signum esse; quòd in Prognosticis perniciosum dicitur, in Aphorismis verò absurdus. Galeno magis placeret dici absurdum, & existimat librarij fuisse errorem: nihilominus comparatiuum pro positiuo poni, non est inusitatum: Et fortasse Hippocrates dixit absurdus, quasi vellet significare exitiosum esse.

Appendix Prima.

Lacrymæ spontaneæ, si à causâ procatartica eueniant; vt à fumo, ex puluere, nihil habent, quod significent: eæ verò, quæ à causâ proueniunt internâ, vt ab humoribus acris, qualis est, qui ophtalmias solet efficere, significabunt. Eadem, si magis coctæ, aut magis crudæ sunt atque ita inter signa coctionis reponentur. Nam in ophtalmiis, lacrymarum coctio quemadmodum sputi in laterali morbo spectatur: lacrymæ verò in morbis acutis præcipuè in febribus ardentibus, diuersa significant, pro diuerso morbi statu: si enim non lethaliter hominem se habeat, fluxurum ** sanguinem è naribus indicant vt auctor est Hippocrates.

*1. epid. sect. 2.
text. 80.*

** Quemadmodum, si exterius naribus rem acrem applicemus, lacrymæ per compressionem effunduntur; ita etiam interius, bilis narium

V ; venulis

venulis occurrens pungit, & easdem venas aperit; atque ut pungendo lacrymas prouocat; ita aperiendo, sanguinem exire permittit. Propterea in æstiuis ardoribus, quando bilis dominatur, hæmorrhagiæ frequentes accidunt, quæ si præcedentibus signis coctionis, & in die decretorio fiant, non minus quàm ceteræ euacuationes, bonæ quidem, erunt, sin secùs non bonæ; Oportet præterea, ut copiosa sit hæmorrhagia; siquidem *alibi pluries* stilla sanguinis, è naribus, prauum signum esse ait Galenus.

3. epid. sect.
3. com. 35.
1. pror. 1. &
alibi pluries

Appendix Secunda.

4. apb. 52.
& 4. epid.
text. 26.

6. epid. sect. 1.
text. 21.

Lacrymæ verò à voluntate nostrâ prodeuntés, nihil absurdi continere Hippocrates dixit, & aliquando vltterius progressus, bonum signum esse pronunciauit: cum igitur interdum bonum signum, interdum duntaxat non prauum dixerit; oportet videre; quomodo vtrobiq; magni Senis sententia sit vera. Consideremus ergò ægrotantem, leui morbo affectum; vel, si maui, grauis sit morbus, non tamen adhuc principium transcendat, neque suam ostendat grauitatem; tunc si æger oblatâ occasione lacrymetur, quid mali erit? nihil profectò: nec in homine leuiter adhuc laborante spectare oportet, an occasione oblatâ, lacrymas fundat, atque ita in hoc casu verum est, quod Hippocrates ait, *Ex occasione lacrymare, nihil absurdum*. Si verò morbus lethalis sit, & hominem grauiter premat, tunc scire licet, bonum esse, si propter animi affectum, & plangendi occasionem lacrymetur. Est, inquam, bonum signum: quia significat abesse tres illas prauas causas, quæ lacrymas impedire solent, nempe siccitatem cerebri; neruorum lacrymalium conuulsionem, relaxationémve; & mentis alienationem. Igitur æger in periculo constitutus, si ex occasione lacrymetur, nec sic cum valde habet cerebrum, nec affectum neruorum lacrymalium patitur, & mentis est compos. At in periculo, periculosus carere symptomatibus quæ alioquin solent accidere, bonum est: & ita vera est sententia: *Lacryma ex voluntate prodeuntés, bonum*.

Est & alterum lethale signum, sumptum à debilitate retentricis, quod iam instare significat mortem, adeò ut videatur signum inartificiofum. Est autem, quod dicitur oregmon, nempe ebullitio, quæ fit in gutture cum sonitu, & crescente materia stertor appellatur. Accidit autem, quia humiditas, quæ
erat

erat in cerebro, non amplius retinetur, & per infundibulum cadit in ostium asperæ arteriæ, ibi verò manet: neque enim facultas adeò potens est, vt eam expellat; quippe valida requiritur animalis vis ad excretionem; deindè etiam, animales facultates, priusquam reliquæ, labi solent. Igitur cadens materia, neque excreata, spiritu ingrediente pulsatur, & ebullitionem, ebullitionisque tonitum reddit. Contingit hoc in omnibus moribundi; licèt à morbo intereant, qui nihil cum aspera arteriâ, aut cum cerebro, vel pulmonibus, commune habeat. Non est tamen negandum, longè magis accidere in morbis thoracis, & fluxionibus à capite: Nam si in huiusmodi morbis, quamuis æger ad statum exitiosum non perueniat, stertor sentitur, vt in asthmaticis; quantò magis cum, iam viribus fractis, excreatio. Porrò cum in omni tempore, *excreatio quæ non educitur*, sit mala, longè deterior est in lethali-ter se habentibus.

Appendix.

Fit multoties simul cum oregmone *cerchnon* siuè *cerchon*, ^{2. symp.} hoc est, iuxta Galenum, *Exiguus, vel lenis ad tussendum* ^{caus. cap. 4. & 5.} impetus, qui aliquando tussim præcedit, aliquando autem fit, nullâ subsequente tussi; & (vt Galenus animaduertit,) fit aut ex parua faucium aspredine, aut ex tenui aliquo, exiguoque prorsus humore. Alibi tamen magis exactè rem considerans ^{3. de articulis. com. 6.} differentiam constituit inter *cerchnon* seu potius inter *cerchnodem* & *cerchodem*; ita vt *cerchnodes* deducatur à vocabulo *κέρχνος* quod Ionicè significat milium, & ita appellabimus quoties in faucibus aspredines milio similes conspiciemus. *Cerchodes* verò à vocabulo *κέρχω* hoc est, streperum sonum edo, & fit vel angustia loci, quo spiritus redditur; vel humoris multitudine, plerumque etiam utroque. Hoc autem cum accidit, paucis horis ægrotum in vitâ permansurum significat.

Tertium prælagium ex retentrice labefactata est *Potus* in Ventrem cadens cum sonitu, nihil in viâ consistens; sed veluti incidens in corpus demortuum, omnique naturali facultate priuatum, aut in puteum, suo pondere delabens. Hoc obseruauit multoties in praxi, obseruauit primus omnium Hippocrates,

3.epid.
sect.3.
7.epid.

crates, qui in historiâ vxoris Dealcis ait: *Potus prodibant, non consistebant, & in historia Charitidis, inquit: Morte iam propinquâ, cum biberet, sonitus in thoracem, & ventrem descendens potus.*

Quartum signum propinquæ mortis, sumptum ab eadem facultate deperditâ, est si æger in lecto mingat, aut fæces deponat.

Exceptio.

Si delirij signa accidant, tunc miæctus in lecto, non à retentricis debilitate; sed ab alienatione mentis præcedit: si ergo procedat à delirio tam graue est malum quàm graue delirium; si verò delirium non adsit, vltimum est malorum; significat enim retentricem lapsam, & subindè reliquas facultates; siquidem retentrix est, quæ vltimo deficit, vtpote quæ maiori naturæ sollicitudine feruatur.

PARTICULA IV.

Præfagia sumpta ex vitio expultricis.

2.prag.13.
1.cris.11.

Expultrix vel debilis, vel plus nimio irritata, morbum portendit, quemadmodum medio modo se habens, fanitatem. Medio modo se habet, cum eâ horâ, quâ, in secundâ valetudine operari affluevit, operatur. Hæc optima conditio excrementorum dicitur ab Hippocrate. Galenus hanc conditionem, non ad solam expultricem, sed ad facultates refert; inquit enim: *Si verò excretionis seruetur tempus, quod fuerat in sano corpore; ex eo liquet, neque coctionis tarditatem adesse, neque vllum potentia, vel retinentis, vel expellentis errorem: nam si tardius quàm oporteat excernatur, coctionis, aut motus, quo per intestina defertur, tarditas ostenditur: si autem citius, potentia retinentis debilitas; neque enim id euenit propter robur alteratricis, cum fieri non possit. ut, qui egrotat, acutè præsertim, ventrem habeat robustiorem, quàm sanitatis tempore, cum bene cum eo agatur, si non multo sit debilior. Si verò cum aliquo morsu, celeriter exeant, id*

ex

ex irritatione quapiam contingit, neque robur, aut imbecillitas aliqua exindè significatur. Sed si sine morsu, aut aliquo alio sympto-
mate, in tempore opportuno excernatur, tres ventriculi vires vigere demonstrat; Alteratricem, Retentricem, & Expultricem. Hæc tamen quamuis à Galeno rectè sint dicta, nihilominus non est negandum, ex solius expultricis vitio, posse excretionem antepone-
re, aut postponere. Vitiatur autem vel ex aliquo intemperamento, vel ex humorum confluentium naturâ; qui, si irritantes sint, accelerant expultricem, sin frigidi, lentique adhæ-
rent * sensumque intestinorum hebetant. Quod autem hæc permutatio sit solius expultricis vitio; ex eo patet: quia, si tardam ventriculi coctionem, sequatur expulsio tarda, id, ex notis tardæ coctionis deprehenditur; si retentio debilis etiam sit, fiet, non expulsio frequens, sed continua; cedente continuo retentrice expultrici. Cùm igitur expultrix est debilis, exigua fit expulsio, cùm plus nimio irritata, frequentior solito. Postulare hic locus, vt An fæcum & Vrinæ eiectio sit voluntaria, disputarem, quod tamen, vt pleraque alia scitu digna, ad Medicas disceptationes, prope diem excudendas, remitto.

* Non est abs re inquirere, an semper expulsio fiat præcedente sensatione? Videtur quidem sensatio semper ad expulsionem necessaria: quia teste Galeno; *In omnibus ferè corporis particulis, vis est, quâ excrementa excernantur: hæc quamuis semper ipsis adsit, non tamen vtuntur eâ, nisi cùm vrgentur ab excrementis.* Sic ille; quòd cùm ita sit, necesse est, sensum adesse, qui vrgentiam; molestiamque percipiat. Deindè ex eodem Galeno, pueri omnes facultates naturales robustissimas habent, & tamen auctore eodem, expultricem habent debilem. Si igitur foret duntaxat naturalis, vndique robustissima esset: debilis autem, est, quia animale aliquam vim, nempe sentiendi, habet adiunctam.

Pro contraria etiam parte, non desunt rationes. Facultas expultrix (vt reliquæ omnes naturales) communis est animalibus, & plantis; cùm igitur plantæ absque sensu, expellendi munere sint præditæ, erunt & animalia. Deindè ossa carent sensu: & nutriuntur, nutritio fit separatione vtilis ab inutiles; hæc, expulsio necessariò consequitur. Tandem, cùm omnibus corporis particulis adsit expultrix, si in omnibus, præeunte fieret sensu, animal in continuâ viueret molestiâ, quod est præter institutum Naturæ, suauiter omnia disponentis.

Dicendum, omnibus particulis nostris corporis datam fuisse expultricem facultatem, quod testatur passim Galenus. Et quamuis aliquando, ferè omnibus dicat, forsitam exactiùs loqui voluit (vt benignè interpretatur *Castrens. Syntaxis Præd. Med.* X tatur

1. loc. aff. c. 1.

2. san. tuend.

cap. 6.

3. caus. symp.

cap. 3.

3. nat. fa-

cult. de cur.

rat per sang.

miss.

tatur Thomas à Vega) vt exciperet pilos, vngues, & similia. Hæc autem expulsiõ, quæ fit in singulis particulis, nullo sensu indiget; sed fit innatã quãdam vniuscuiusque membri doctrinã. Cæterum expulsio, quæ fit in magnis cavitatibus, vt intestinis, vtraque vesicã, & vtero, vt melius peragatur, adiumento indiget animalis facultatis, atque idcirco data sunt à Naturã, ea, quæ ad irritationem percipiendam conueniunt, nempe musculi,

3. nat. fa-
cul. cap. 4.

nerui, & irritantis bilis affluxus; & quamuis Galenus vesicam fellis, neruorum planè expertem esse dixerit, locus ille (vt aduertit Bartholomæus Eustachius) correctione indiget, alioquin sibi met Galenus contrariaretur. Vesica autem fellis neruum habet, licet exiguum, & vix conspicuum.

6. loc. aff. c. 4.

Itaque rectè à Galeno est dictum. *Atque accidit interdum propter obtusum ipsius (nempe vesicæ) sensum, vt non reddatur vrina, citra expultricis facultatis, læsionem, si proprii vesicæ nerui afficiantur;* quasi dicat, posse in vesicã expultricem esse illasam, (alioquin infelix fieret nutritio) Sed deesse sensum, ac proindè non sufficere propriam expultricem, ad vrinæ excretionem.

PARTICULA V.

Ex Vrina colore, præfagia.

Post expultricem, sequitur vt præfagia etiam ab iis, quæ excernuntur, accipiamus; quorum partem aliquam, iam superiùs dixi, dum à coctione acciperem præfagia. Partem nunc reliquam dicere aggredior, incipiens ab excrementorum communissimo, ac valdè præcipuo, hoc est, ab vrinã. Interim lectorem adimoneo, non esse mihi animum, omnia percurrere Prognostica, quæ ab excretis accipiuntur: nam valdè immensum pelagus ingrederer, quod tamen magni naucleri, hoc est, Hippocratis naui tutò peragatur; ad illius scripta recurrito, neque hîc aliud offero quàm quod pro exèmplo sufficiat.

In vrinis igitur; primò colorem contemplemur; qui quantum à subrufo, vel subflauo, tantum à naturali statu distat. Aduerte tamen, comparisonem non solum fieri vniuersim ab ægritudine ad sanitatem, sed peculiariter etiam, ad cuiuscunque statum, in sanitate; adeò vt, qui sanitatis tempore, solent per vrinas expurgari, & vrinas prauas emittunt, si easdem etiam, in morbo faciant, non est cur indè prauum signum accipiatur,

piatur, quod Hippocrates non solum in vrinis, sed in multis aliis signis obseruauit: e. g. hiantem dormire, dentibus stridere, & similia: semper enim adiungit: *nisi antea fuerit assuetus*; quasi similitudinem adhibens eiudem ad se ipsum. Huic subscribit Galenus inquit: *omnia, qua sunt sanis similia, in toto corpore, meliora sunt, & semper bonum aliquid portendunt. Quicquid autem prater naturam est, tantum habet prauitatis, quantum ab eo, quod secundum naturam est, recessit.*

Initio tibi proponam vrinas decolores, quæ à Galeno *ἄχρωστα* *ἰσχυρὰ*, id est, aquosæ vrinæ, & ab Hippocrate *διαφανὴς, ἁδύνη*, perspicuæ, albæ, dicuntur. Hæ, vt non vnā habent causam, ita non vnū tantum significant. Cæterum à qua fiant causā, ex concomitantibus signis addiscere licebit. Fit vrina aquosa, in diabete, & dicitur prorupta, aut rapta: quoniam ei occasio coctionis præripitur. Hoc cognosces ex siti inexhaustā: quippe hic effectus, vt Galenus ait, *sitientibus infirmis, atque idcirco exuberanter bibentibus, celeriterque per vrinā, id quod biberunt reddentibus, tale quale biberunt.* Fit quoque in translatione biliosi humoris ad caput; quod cognosces, si ægrum delirantem, aut saltem mente turbatum inuenias. Est autem hæc, & vt signum & vt causa, mala: vt signum, quia magnum denotat tum hepatis ardorem, biliosos fumos generantis, tum etiam cerebri incendium, eos ad se trahentis: vt causa, quoniam nihil peius euenire potest, quàm cerebrum à bilioso humore putrefacto inflammatum, eundem denuò biliosum humorem suscipere; atque non tam Medicus suis remediis proficiet, * quàm nouabilis suggestio malum augens nocebit. Quapropter merito Galenus affirmat, nullum se vidisse phreniticum, in quo talis vrina apparuisset, saluatum. Sic ab Hippocrate, lege sancitum est, huiusmodi vrinas: *si in phreniticis appareant malas*: & auctor libri de vrinis: *si in caustione & vrēte febre, appareat vrina tenuis, & alba, significat phrenitidem & cætera quæ ex illo loco transcribenda sunt.* Si verò aquosa hæc vrina propter deriuationem bilis ad intestina, fiat, se se manifestabit: nam, vel diarrhæa, vel dysenteria appareat, oportet: diarrhæa, ab immodicâ irritatione; dysenteria, à mordacitate vlcerante. In his igitur duobus affectibus, aquosa vrina, valdè multum biliosi succi, ad membra naturalia confugisse indicat.

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

X 2

Vbi

4. aph. 7.
2. prog. 32.
4. aph. 69.
77.
4. sanit.
tuend. c. 4.
1. epid. sect. 3.
in h. stor.
phil. vxoris.

2. 1. doct. 3.
cap. 3.

2. prog. 34.
3. decr. c. 11.
6. epid. sect.
4. text. 2. c.
4. aph. 74.

Vbi nulla adest translati humoris, vel ad caput, vel ad intestina, suspicio; intelligito cum Galeno, hanc urinam, extremam significare cruditatem, & vt idem alibi ait, omnes corporis partes pati. *Nam vbi planè crudus sanguis est; tenuis aquosâque vrinâ mingitur, nihil quod subsideat, neque quod pendeat in se habens*, in acutis est perniciosa, quoniam eodem auctore, hæc, vt coquatur, tempore indiget; acutus autem moras non patitur. Vnde cuidam hepatico, vt ipse in Prorrheticis narrat, remissio tertio die contigit, vt planè liberatus videretur, cum vrinis tenuibus aquosis, ex quibus infirmitatem hepatis manere affirmavit, cæteris repugnantibus, & hominem liberatum falso credentibus: septimo autem rediit morbus. Cum igitur hæc vrina, neque concoqui incipiat, qualis turbulenta, neque sit in spe vt concoqui debeat, sicuti quæ paulo post turbatur, cumque in eâ, nulla alterius humoris mixtio, nulla caloris actio, nulla naturæ conspiciatur elaboratio, sed omnimodam significet facultatis naturalis prostrationem, meritò in Coacis dicitur, pueris esse perniciosa magis, quàm quæ nigra est, cæteris ætatibus. Valent quippe pueri coëtrix facultate, quò autem validius est, id quod prosternitur, eò maior prosternentis vis arguitur. Vltimò significatur hæc aquosâ vrinâ, obstructio viscerum: quippe viscera obstructa, non rectè concoquunt, tum quoniam impeditur naturalis caloris transpiratio, & calor ferè suffocatur, tum transcolatione, per vias obstructas, humor tingens deponitur. Rectè itaque Auicenna hanc urinam significare, ait, *maturitatis priuationem, aut obstructiones*: idcirco etiam, *in vetustis usque ad exactum morbum perseuerans, difficilis, nec secundæ indicij dicitur in Coacis.*

Tandem cum aquosa diutius mingatur, authore Hippocrate, *si cætera vt in conualituris indicia fuerint; in iis abscessum ad sedes infra præcordia expectare oportet*, cui subscribit Galenus. Secus autem vrina alba crassa: nam hæc non significat futurum abscessum sed potius vt ipse Hippocrates voluit, vindicat à futuro abscessu; inquit enim: *Quibus speratur abscessus, ad articulos futurus, ab abscessu liberat vrina multa crassa, alba facta, qualis in laboriosis febribus quarto die quibusdam fieri incipit.*

* Nihilominus mente aberrantes cum aquosis vrinis, si sanguinem e naribus

naribus largiter fundant, à morbo liberantur, vt in Coacis est scriptum. Est autem iuuenibus hæc hæmorrhagia familiaris; quemadmodum dysenteria senibus. Vnde Hippocrates: *Oborta sunt plurimis hæmorrhagia, præsertim adolescentibus, atque iuuenibus. Ac inter cæteros plurimi moriebantur, quibus non fluebat sanguis è naribus. Nam senioribus inclinatio erat bilis ad icterum vel ad dysenteriam, vt Bioni, qui apud Silenum iacebat.*

1. epid. sect. 2.
text. 66.

Corollarium.

Cùm vrina cruda significet futurum abscessum, rectè colligitur, solutionem morbi per abscessum, esse admodum imperfectam: vbi enim signa coctionis non præcesserunt, non est fida nec firma sanatio, quippe citra coctionem, nec abscessum, nec aliam quampiam iudicationem rectè fieri posse testatur Galenus. Quòd tamen non vniuersaliter intelligas.

3. epid. sect. 1.
com. 5.

Exceptio prima.

Hoc non vniuersaliter intelligas: possunt namque abscessus fieri, *coctione antea*, & hos, bonos esse Hippocrates pronuntiauit; quando autem dixit urinas crudas, futuros abscessus significare, non negauit post cruditatem urinarum, quæ diu perseuerauit & abscessum futurum iudicauit, posse easdem concoqui, ante abscessus eruptionem.

2. epid. sect. 1.

Cæterùm neque adhuc ad abscessum, quem coctio præit, coctio perfecta præit, quòd Galenus voluit, dùm sic ait, *Aquosa quidem vrina, absque albis pendentibus, incoctum morbum significant: quæ verò substantiam secundum naturam habent, atque præter id pendens album continent, coctum morbum esse indicant, absque abscessu. Oportet igitur eas neque prorsus incoctas, neque absolute concoctas esse, vbi natura abscessum factura sit.* Itaque Pytionis exemplo constat urinas primò tenues, postea verò subtenues, hoc est, iam minùs crudas abscessum futurum significare. Tandem cum Hippocrates dicat, *cruda inconcocta, in malos abscessus conuersa*, iam innuit alios esse abscessus non malos, qui fiunt à materiâ non crudâ neque inconcoctâ.

3. prorr. 71.

3. epid. sect. 1.

text. 4.

1. epid. sect. 2.

text. 45.

Exceptio secunda.

Potest præterea, morbus particularis alicuius membri, per
X 3 abscessum

abscessum optimè liberari; licet coctio nulla præextiterit. Vnde Hippocrates. *Abscessus, si in cruribus erumpant, in Pulmonia vehementi ac periculosâ, omnes utiles sunt. Optimi verò, si ubi creatio, iam in mutatione est; fiant.* Dixit, *omnes utiles*, innuens, tam qui coctâ, quam qui crudâ materiâ fiunt. Addit, *optimos esse, qui, ubi creatio iam in mutatione est, fiunt*, ut præferat eos, qui cum coctione fiunt, iis qui cum cruditate. Itaque etiam crudam materiam à parte nobili, ab ignobilem transmitti prodest; * transmittitur autem à nobili, hoc est, à thorace, ad ignobilem, nempe ad articulos. Est tamen discrimen inter abscessum, qui à materiâ coctâ, & alterum, qui à crudâ: Nam à crudâ materiâ, licet æger à Peripneumoniâ liberatur, articulus, in quem fluxio incubuit, ab indomito humore offenditur, & dolorem, luxationemve, aut aliud quidpiam patitur: ab humore verò concocto, abscessus aut leuem, breuîque duraturum, aut nullum, articulo, dolorem inferet.

22. 3. tr. 2.
cap. 5.

* Fiunt abscessus in articulis, maximè inferioribus; quoniam articularum amplitudo fluxioni imbibendæ est capax; motu præterea assiduo calefiunt; ad partem autem commotam, & calefactam faciliè humores decurrunt. Adde articulos loca esse ignobilia, & languida, à fonte caloris procul posita, quod Auicenna non siluit cum dicat: *Et non quidem multiplicantur dolores in iuncturis, nisi quoniam ipsa magis vacua, quam reliqua membra, & plurimi motus, & debilioris, ac frigidioris complexionis; & situs earum in extremitatibus est longinquus à rectore primo.*

2. prog. 32.
3. cris. 12.

text. 2. serm.
1. cap. 44.

cap. 23.

Ex albâ, ad nigram me confero, quam perniciosam esse ex Hippocratis decreto, constat. Huius rei Galenus rationem reddit: quia scilicet, *vel extremam adustionem, vel summam frigiditatem & caloris extinctionem significat.* subscribit Aëtius & dignoscere hanc ab illa docet, his signis: *si prius mita fuerit livida, & deinde sic nigra fiat, frigiditatem causam habet: si verò viridis, aut flava præcesserit, & postea nigra reddatur, ab ampliore calore superassante nigra facta est.* Aëtius authorem libri de urinis comitem habet. Cæterùm priorem causam nempe summum incendium recipio; posteriorem, hoc est, summam frigiditatem non admitto: quamvis enim verum sit, quod Galenus ait, *exteriùs nostri corporis partes, nigro affici colore, ex vehemènti frigore, tanquam emortuæ sint; hoc in aliqua parte*

te corporis iam emortua & ultimo sphacelo corruptâ accidet, non autem in vrinis, quæ affectionum totius corporis vniuersalium sunt indices. Quod si pars liuida, aut nigra iam emortua est, quomodo nigra præ frigore vrina ex corpore adhuc viuente prodibit? Addit Galenus: *in senibus à frigore nigredinem carniū acquiri; hoc falsum esse cognoscet, quicumque senes albissimas carnes habentes cognouerit. Ergo ob incendium torretur bilis & vrinam efficit nigram, quam Hippocrates hisce verbis dâmnat. Exitiosiores verò, si aquosa, fatida, nigra, crassaque* sint.* Porro cum vrinarum tinctura fiat ab alicuius humoris commixtione, attendenda est tingentis humoris natura, & subindè iudicandum: cum ergo vrina nigra, ab humore adustionem patiente tingatur, profectò summum indicabit incendium; ac proindè perniciofa censebitur.

Exceptio.

Iam supra, cum de signis loqueremur, diximus posse aliquos cum vrina nigra saluari. Quinam sunt isti? nempe qui per modum crisis, per vias vrinæ ab humore nigro vacuantur; & hi copiosè mingunt. vndè in nephriticis affectibus, in morbis lienis, in quartanis, vtiles sunt, vtiles quoque mulieribus, quibus menstrua cessarunt, vt accidit in I haso, mulieri morosâ; sanguis enim menstruus detentus, & nigrefactus ad meatum vrinæ recurrens, cum magno patientis leuamine eiicitur.

Ad vrinâ nigram è viridi tunc fit transitus quando bilis æruginosa, transit in atram, tunc autem ad vltimum ventum est sinceri humoris vrinam tingentis. Color autem subuiridis fit quando vrina superficie tenus pauco æruginoso succo tingitur.

* Sunt qui adiungant nigredinem cum crassitie: quasi nigræ tenues sint minùs praua. Hoc tamen non ita est: nam vrina nigra tenuis duplici nomine prauitatem in se continet, videlicet & quia tenuis, & quia nigra; tenuis, hoc est cruda, ac proindè nunquam est bona; crassa verò, licet sit perniciofa, potest aliquando prodesse; quippe magnam atri humoris portionem secum trahit. Alij crassitiem à nigredine separari non posse, existimant, & propterea Hippocratem, aiunt, nigras crassas appellasse. Isti tamen quamplurimis historiis à veridico Hippocrate allatis conuincuntur.

Nam

1. epid. sect. 3. Nam Herophonti *urina nigra tennes adfuerunt*. Herophytus *nigram tenuem*
 3. epid. sect. 3. *multo tempore minxit*. Mulier, quæ in Thalo apud frigidam habitabat, *urinas*
 3. epid. 3. *perpetuò tennes nigras habuit*. Nec verò quia bilis atra urinas nigro colore inficiens corpulenta est, idèò urinarum substantia crassa erit: sufficit enim quælibet minima atræ bilis portio ad tingendum; non sufficit, nisi multa; ad incrassandum. Si verò dicas paucam atram bilem non nigrum,
 2. prog. 22. sed viridem præstare posse colorem: siquidem, vt Galenus ait; *deiectio nigra ab atra bile sincerà tingitur, linida verò, vbi modica bilis atra, modicè permisceatur*. Facilis est responsio: secus enim res habet in urina, & in deiectione: deiectione namque corpulenta cum sit, non facile tincturam admittit, ac proinde multam exigit tingentis humoris quantitatem; vt verò nigra reddatur urina, quæ fusio quædam est, facile penetratur, & ab humoris nigri quantumuis minimâ portione, nigredinè inficitur.

Corollarium Primum.

Hinc accipito rubram tenuem non dari; neque sanguinem; licet tenuior sit, quàm atra bilis, posse urinam rubram efficere, quin simul crassam efficiat: nam color quò intensior est, eò magis tingit; color niger vt potè in extremo constitutus, intensissimus est; idcirco quælibet minimâ portione nigredinem communicat. Ruber autem sanguinis color, remissior cum sit, non ita facilè rubedinem communicat; imò liquoris permixtione diluitur; Quare si sanguinis pauca permisceatur quantitas, non ad rubedinem urina accedet, sed infra subsistet, nempe dilutiorem colorem referens; si multa quantitas accedat, rubedinem quidem efficiet, sed ei simul tribuet crassitudinem.

Corollarium Secundum.

Accipito rursus (quod Galenus etiam notauit) urinas crassas, quando prauæ sunt, quò crassiores, eò esse deteriores. Nam cum crassities maiorem permixti cum urina humoris quantitatem arguat, cumque humor niger sit perniciosus, manifestè patet ex urina nigra crassiori, accipi signum maioris multitudinis adustiorum humorum.

Ruffus urinarum color, qui & aureus dicitur, (quamuis plures auri sint colores) puro auro similis est, nempe intensior; vnde aureus Actuarij erit Galeni ruffus. Subaureus, subruffo respondet. Cum pallidam urinam Galenus appellat; subruffam intelligito modicè tamen pallidam cur autem dicam pallidam appellari à Galeno subruffam, est, quia urinam eorum, qui supremum sanitatis obtinent gradum, ait ille, in libro de crîsibus, esse

esse subruffam; idem pluribus in locis modicè pallidam naturalem esse ait; vnde colligitur modicè pallidam, & ruffam, apud eundem, eandem esse. Color autem subaureus, subruffus, modicè pallidus (hæc enim tria in idem coincidunt) est ruffo remissior, vt si quis serum sanguinis & bilem ruffam pau-
 cam, aquâ diluat.

10. simpl. c.
de sudor. 1.
epid. sect 3.
cō. vlt. 2.
prog. 30.

Ex ruffo vrinarū colore biliosi succi prædominium agnosces; si verò fiat æstiuo tempore, in iuuenibus, nullum arguit malum; in alijs autē temporibus & ætatibus non eadem est ratio. Huiusmodi autem vrinæ sunt deteriores in feminis, quia magis impropor- tionales; fiunt etiam in Ephemerâ quæ accidit, ex animi passiōi- bus vt Galenus est autor; fiunt in exercitationibus immodicis; in longa inediâ, in ciborum calidorum vsu: Ac denique in omni- bus occasionibus, à quibus corpus incalefcit, bilefcit; Nam non solum bilis ruffa, ruffo colore vrinam tingit; verum etiam calor citra bilis augmentum; quippe consumit serositatē à quâ, vrina dilutior reddebatur.

1. ad Glaur.
cap. 2.

Rubra vrina, dicitur aliquando *χρῆμα κόκκινον*, id est, cruenta; & hæc admistione sanguinis fit: Contingit autem; vel ex attritu lapi- dis angulosi; in renibus & viis vrinarijs; vel ex laxatione ve- narum, ex quibus sanguis in renem refudat, & hæc potest grumescere. Alia est loturæ carniū similis, fitque affectis re- nibus, vel iecore; qualis etiam iecore affecto, per sedem eici- tur. Ex retentis mensibus nonnunquam fit huiusmodi lotura: propter sanguinis exiguam portionem, quæ ad vias vrinæ ex vtero transmissa fuit; si autem portio transmissi sanguinis, fuerit maior, fit cruenta, & grumosa vti prior. Fit tandem vrina ru- bra, propter bilem rubram: Sed quænam est isthæc rubra bilis? nempe sanguinis serum: ita fit in synochis & in incipiente au- rigine. Sunt alij colores remissiores, aut intensiores; ita vt in remissis accedant, ad sub palearem, hoc est, qui magis dilutus est, quam color paleæ; in intensis ad vineum, qui est quasi color iecoris, imò ad passum, qui vvas, passas colore imitatur. Hi tamen omnes vel magis, vel minùs, adustam bilem, vel magis vel minus dilutam, significant. Vnde prudens, & exercita- tus ratione medicus præfagiendi occasionem arripiet: vnde vri- na *χρῆμα κόκκινον*, magnam habet latitudinem.

1. prorrh.
30.

6. epid. sect. 1.
com. 14.

Castrensis. Syntaxis Præd. Med.

Y

PARTI

PARTICULA VI.

De substantia Urinae.

DE substantia urinarum, vniuersim prius accipe, tenuitatem semper esse crassitie deteriore; (de summâ tenuitate, & summâ crassitie loquor,) tenuis namque urina, desperata cruditatis est soboles; & significat præterea raptum humoris ad caput: crassa verò ebullitionem crudorum denotat, quæ dum ebulliunt concoqui possunt; denotat etiam euaporationem ad caput; at multo minus malum est, repleti caput vaporibus, quàm humore illuc irruente.

Urina subiugalium, hoc est, perturbata, crassa, & quæ diu deposita non residet, si moderatè sit crassa, significat cruditatem; significat permixtionem, & secretionis priuationem; significat calorem naturalem cum humore crudo pugnare, absque eiusdem caloris victoriâ; significat igneum calorem ebullitionis authorem prædominari; natium coquentem debilem esse; Tandem significat biliosorum cum crudis agitationem; vnde flatus eleuantur, & spiritus, quibus humores cum suo sero in venis turgent, & quasi fermentantur, & mustum in doliis. Crassior ergo flatus; & fusus, fermentatusque à calore humor cerebrum implet, inde capitis dolor, delirium, conuulsio, magis tamen in lethargicis quàm in phreniticis apparet: phreniticorum enim propria est urina tenuis biliosa. Cuncta hæc mala, sub nomine doloris capitis, comprehenduntur ab Hippocrate dicente: *Quibus urina crassa, veluti iumentorum, est, iis dolor capitis, vel adest, vel aderit*; dicitur dolor, hoc est, labor, ægritudo, malum.

Quod si turbida fuerit & alba; quæ γαλακτώδης hoc est, lactea, multitudinem crudorum significat. Cùm verò genituræ similem dixit Hippocrates, licet Erotianus γαλακτώδης, interpretetur *το λευκὸν καὶ παχὺ*, albam & crassam; non intellige tamen dictum de urinâ, sed de sedimento. Sic Philiscus in urina habebat suspensiones quasdam genituræ similes. In Perintho autem, *seminis speciem referens, tale iudicatorium*, non declarat lotiumne an deiectione

4.eph.70.

1.epid.

sect.3.egr.1.

6.epid.sect.

a.text.37.

deiectio fuerit, an potius sedimentum, an hæc omnia; quicquid autem fuerit iudicatorium fuisse ait: verum de sedimento mox dicemus; de urinae substantia sciendum est, albam, & crassam, multa posse significare. Vel enim significat abundantiam eius pituitæ, quam Praxagoras vitream appellauit; vel fit citra febre; vel fit cum febre: citra febre, affectum nephriticum significat, vel vesicæ calculum, cum scilicet multo albugineo humore urina infecta mingitur. In febre acuta, si urina præcesserit nigra, aut ruffa, aliòve modo, ardorem significat; quæ postea sequetur crassa, & alba colliquationis est signum. Si autem ardens urina non præcesserit, potest aliquando prodesse in morbis pituitosis; vnde in Coacis: *conuulsiones in dorsum, cum febre, urina genitura similes soluunt.* quoniam videlicet potuit febrilis calor pituitam crassam, quæ conuulsionis erat causa liquare, eamque per urinam eiicere. Vnde ex Hippocrate, *melius est, febrem conuulsioni superuenire*, quoniam febris conuulsionis materiam attenuat, incidit, abstergit, & expulsionem paratam reddit; *quam febre conuulsionem*; quia nempe conuulsio febre superueniens, conuulsio ex siccitate, vt plurimum est, ideòque pessima.

Urinam Oleosam cum audis; ne intelligas vniuersam urinae substantiam, oleo esse similem: quippe hoc à nemine vnquam visum esse, plenâ fide testari possumus; sed fit aliquando, guttulas quasdam pinguedinis velut olei in se habens, quemadmodum vbi oleum alteri liquori miscetur, & colliquationem significat.

PARTICULA VII.

De contentis urinae.

CÆterum si ad contenta* conuertamur, videbis aliquando in altiori urinae superficie, telas innatare** telis araneorum similes, veluti in iusculeo vbi frigescit. Cum verò in Coacis dicitur; *qua urina emittitur, habetque pinguedinem in subsidentia*, intelligito subsidentiam ibi improprie dici: neque

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Y 2

enim

7. apb. 35.

enim pingue subsidet vnquam, sed semper supernatat. Ambiguum etiam est an febrem significet: quippe multi citra febres ob calidam renum intemperiem huiusmodi vrinas mingunt; quod tamen internoscere docet diuinus Hippocrates inueniens: *Quibus adipalis superficies est, & conferta; iis renum vitium, & acutum esse morbum significat.* Aduerte porro, hoc loco legi ab alijs quidem: *δύσμοις*, hoc est, superficies, siue summum; ab alijs vero: *καταμοις*, hoc est, sedimentum siue fundum: Sed prior lectio magis veritati est consentanea; summum enim petit semper, quod pingue est, & non subsidet. Dicitur etiam *Conferta*; quoniam si à toto corpore liquatio fieret, sensim fluere; à renibus autem confertim ruit. Colliquatio à corpore, non fit sine febre; à renibus, (nisi magna sit inflammatio) citra febrem accidere solet.

Colliquatarum partium tum colorem, tum substantiam, indicat hypostasis orobea, & pultacea quæ *κρημνάδης* ab Hippocrate nuncupatur. Hæc autem si non alba appareat; significat colliquatam hepatis substantiam; si nigra, lienis; si sit carnosa, rerum; laminea, vesicæ: pinguis, pinguedinis; Alba, hoc est, genituræ similis, potest significare pituitam, potest & esse iudicatoria, quemadmodum fuisse in Perintho narrat Hippocrates.

Pelliculosa contenta *** in vrinis, conuulsionem significare, dicuntur in Coacis: sed significant quidem remotè, nam proximum sunt signum colliquationis; colliquatio verò siccitatem affert, siccitas autem conuulsionem.

Sed vt à colliquatione discedamus; vrina *ύαλαδης* hoc est, vitrea eadem est; ac *ρονοειδης*, genituræ specimen referens: quæ nomenclatura, vt superius dicere incepti, non ad vrinæ substantiam, sed ad contenta respicit, hæc hypostasis, idem, quod vrina alba crassa, solet significare.

Libet pro coronide hoc adicere: contentum, aut est *νεφίαν*, hoc est, nebula, quæ supernatat, hoc est, superiorem occupat superficiem: hæc à multis flatibus eleuatur, & valdè exiguum coctionis initium præ se fert: melior tamen est, quam vbi nullum apparet contentum: aut est *ύαλαδης* siue appendiculum, quod in medio pendet, & significat iam vltiorem coctionis gradum,

aut

aut est *coctio* nempe sedimentum, quod subsidet: quod si dispersum sit, non adhuc perfectam indicat coctionem. Perfecta 1. prout. 10. coctio est, quando sedimentum suas habet condiciones, quas Hippocrates ternario numero comprehendit.

Prima; *ut sit album*, quod illi aduenit propter elaborationem susceptam in tunicis venarum, similiter albis: omne enim agens quoad potest, assimilat sibi passum. Dicunt nonnulli albedinem prouenire ex incluso aëre; siquidem teste Aristotele *aër vaporosus intus inclusus, alborem omnibus præbet*; quod confirmatur exemplo spumæ, propter aërem inclusum, nitescentis. 3 gener. animal. c. 6. Et hæc quidem causa priori adiungi potest, ita ut utraque concurrat nimirum & in tunicis albis elaboratio, & aër inclusus. Attamen huic posteriori sunt qui obiiciant: si hispostasis aërem habet inclusum, iam non coctionis sed cruditatis est signum; quippe flatus diminutæ coctionis sunt soboles. Præterea nunquam erit sedimentum, sed enæorema, aut nebula, dicente Galeno, *appendiculum magis sursum, aut deorsum ferri, ob maiorem aut minorem flatuum mixtionem*. 3 et id. scilicet. 3. in hist. layna virginie. Cæterum aliud est flatus habere permixtos aliud plurimum aëreæ substantiæ suscepisse in sua mixtione; sedimentum flatulentum cruditatis est nota, non tamen hinc alborem habet, sed ex aëreâ substantiâ, quam in sua mixtione sortitum est.

At si aëreum est sedimentum, (quæret adhuc quispiam) cur subsidet? ea enim quæ aërea sunt, ut oleum, semper supernant. Hoc quidem ita est, & ideo sedimentum optimum, debet esse parum eleuatum è fundo vasis vrinarij; quod namque omnino subsidet, aut arena est, aut cruditas aliqua: ex alterâ parte, non debet supernatare, ut enæorema aut nebula; quia crassius est, & ab omni flatu immune, habetque terrenæ molis portionem, à qua & pondus. Quamuis autem Galenus supra citatus, *appendiculum sursum vel deorsum ferri*, pro maiori vel minori flatuum quantitate dixerit, non est hoc, tanquam perpetuum, accipiendum: Nam nebula, & enæorema in morbis biliosis coctionem significat, quapropter non extollitur à flatibus sed à propriâ tenuitate.

Sed quomodo intelligemus utrum enæorema à flatibus, an à tenuitate suâ extollatur; nempe quia si à flatibus extollitur, inæquale est, atque diuulsum, si verò à sua tenuitate, læue & æquale.

Nam tres conditiones optimi sedimenti, de quibus nunc agimus, debent omnes esse simul, adeò vt quâlibet deficiente deficiat coctio: Etenim, *bonum ex integra causa, malum ex quocunque defectu.*

Si verò de laudabili sedimenti albedine quis dubitet, quoniam vrina cocta, est subruffa, aut subflaua; alba verò cruda, vnde videtur sedimentum albam cruditatem etiam significare: Isaac hanc dubitationem soluit, quoniam vrina fit per transcolationem, atque propterea ille color censetur optimus, qui humorum particeps est, & in ea proportione resultat subruffus, aut subflauus. Sedimentum autem fit per concoctionem, atque idcirco membris coquentibus, id est, tunicis venarum, sâtem in colore assimilatur.

2. prog. 22.

Altera conditio est *læuitas*, prout opponitur asperitati. Redditur læue sedimentum, cum consimilem in omnibus partibus assequitur naturæ alterationem: læue in deiectionibus explicat Galenus; *id quod nos dicimus æquale, politum, quod indicat per totum, materiam recipere, aut natura comptum, aut turpitudinem prauitatis.* Sed dicet aliquis, si læuitas significat aliquando naturæ comptum, aliquando etiam naturæ prauitatem, non semper est bona, sed interdum pessima. Ita est: nam quòd vndequaque simile est, tale euadit, quoniam non ampliùs habet quasdam partes semicoctas alias plus nimio coctas, sed omnes vno, & eodem modo aut coctas, aut putridas: ita vt si prauitatem indicet, non quamcumque, sed maximam indicet, si perfectionem tunc omnium optimam perfectionem intelligamus oportet. Veruntamen sæpè in hoc opere repetitum inuenies vnum signum non esse bonum nisi alia habeat adiuncta.

2. cris. 12.

Tertia conditio est æqualitas. Dicitur æquale dupliciter; primo modo, quando non est in vna parte diuulsum, in alterâ vnitum; sed similiter totum: deinde cum non intermittit, sed omni suo tempore, vnus modi apparet, quod ostendit homogeneam esse materiam morbi. Si enim sedimentum aliquando album, & læue appareat, postea verò aut nullum, aut deterius adfit: significat humorem vnum coctum in receptaculo recondi, alterum crudum existere. Galenum huius rei testem inuoco, qui in hunc modum reliquit. *Hoc verò etiam in subsidentibus contemplari oportet, si non modo alba sint, & læuia, sed si omnino æqualia*

¶

Et quia in nulla parte diuulsa, & quia omni tempore talia sunt. Nam si alternatim mingatur pura, in subsidentibus semicoctum esse morbum significatur.

Præter has tres Hippocraticas conditiones, duas non contemendas adiungit Isaac. Prima est, vt figura sit qualis est figura flammæ, aut cordis, hoc est pyramidalis: quoniam hæc optimam innati caloris actionem significat. Altera vt vase agitato facillè dispergatur, dispersumque facillè reuniatur. Dispergi facile debet, quia nihil viscositatis tenacitatisue possidet; & in hoc à pure & à pituita differt. Reunitur autem, quia adhuc partes inter se symphathiam aliquam, & insiti caloris vestigium seruant, & hac ratione differt ab arenosâ substantiâ, & ab omni materia, quæ cum vrinis exit, caloris insiti nihil particeps. Hanc conditionem sapientissimus Isaac præstantissimam esse dicit.

**** Factor vrinarum putredinis est signum, quod Galenus nos docet, & Actuarius confirmat inquiring, *malum urine odorem alicuius interioris membri, aut humorum summam putredinem præostendere.* Potest etiam, citra putredinem, vrina reddi fætida cum plus nimio in vesica moratur, vt author est Aristoteles. Putat Mercurialis vrinæ ob cruditatem reddi fætidas, quod probat: quoniam ij, qui ventriculi cruditatibus laborant, ora habent fætentia, & leones, teste Aristotele, quia fame tentati, multos cibos non bene mansos ingurgitant, vrinæ reddunt fætidas. Sed confundit cruditatem cum corruptione: non enim halitus fætet iis, qui aepsia laborant, hoc est quorum calor, cibos omnino inconfectos relinquit, sed qui bradyepsiam habent, hoc est tardè concoquunt, & in illa morâ partem ciborum corrumpunt, vt indicant ructus nidorosi: sic etiam leonis, cibos præ multitudine, non possunt præstò superare, cum tamen ingentem habeant calorem, vnde aliquam eorum portionem corrumpunt. Itaque fætent vrinæ vel propter assumpta ea, quæ vrinam fætidam reddunt, vt, sunt allia, asparagi; vel propter putredinem, cuius soboles est factor.

* De vrinæ contentorum naturâ, & loco, vbi generantur varia sentiunt doctores. Fernelius existimat in vrinis vim quandam insiti caloris adesse, quæ (vt Aristoteles annotauit) in ipsis quoque excrementis manet. *Quicquid*

quid igitur in emissa vrina, ait ille, *crassioris inest substantia, licet non protinus aspectabile sit, mox tamen secernitur, atque coit, ac plerumque subsidet, perinde atque fax in aquâ rosarum stillatitiâ, idque insiti huius caloris beneficio, cuius est heterogenea secernere.* Hanc crassiorẽm vrinæ portionem insiti caloris vi secretam, arbitratur esse hypostatim. Sed nescio quomodo illi in mentem venit posse ex vrina ruffa, aut flauâ deponi crassiorẽm partem candore præditam. Montanus fere in eandem incidit foueam. Sedimentum, ait, esse excrementum, quod remanet post sublimationem: appellat sublimationem extractionem humiditatis, quæ à calore provenit, affertque exemplum distillatorum qui spagyricè aquam ab herbis extrahunt: Nam si calor igneus repente extrahat, attrahitur humiditas aquosa, & remanent partes terræ adultæ; Si hæc Montani valeret ratio, profectò sine adustione, exigua, aut nulla foret hypostasis. Deinde si hypostasis sit propter sublimationem, quod vrina erit subtilior, eò maiorem habebit quantitatem sedimenti, quod experientiæ repugnat: Tandem si pars aquosa est quæ remanet, semper vrina erit decolor. Argenterius hypostatim appellat pituitam, non eam quidem quæ simul cum reliquis humoribus in capite gignitur. At Argenterius iste multoties se aliquid nouum afferre existimans, cum veteribus coincidit: nam id quod in sanguificatione naturæ elaborationem refugit à Galeno, & Galeni sectatoribus dicitur hypostasis; id autem quod in hepate refugit sanguinis generationem, pituitosum est, dummodo intelligamus refugisse quidem coctionem, non tamen omnino cuisse. Longè peius Horatius Augenius, sedimentum statuit esse partem chyli, eâ fretus ratione, quod teste Galeno, sit pars alimenti, quod refugit coctionem; & præterea à Galeno esse dictum, ait, hypostatim refugere coctionem, in sanguinis generatione, chylus autem in sanguinis generatione, est id, ex quo fit sanguis. Hoc nouit Augenius sed ait in iecore fieri humores naturales nempe quatuor, pituitam, sanguinem, & utramque bilem, fieri etiam humores excrementitios tres, nempe bilem atram, & flauam, pituitamque: sed Deus bone quot inaudita, imò absurda hic cõgerit. Nam præter pituitam, quæ est vnus ex quatuor humoribus, sit etiam in iecore alia pituita omnino excrementitia? si sit, ad quodnam receptaculum mittitur? Deinde quid oportet præter humores, & excrementa, chylum seu sedimentum (idem enim apud Augenium utramque est) constituere. Nanquid chylus, qui in iecore commoratur non aptus est in sanguinem verti? sed quare? forsan quia ineptus omnino, at tale est quod per alium fuit excretum: forsan quia ineptus aliqua ex parte, at tale est quod in pituitosam partem abiit. Imò & ex pituita sanguinem fieri dixit Galenus non semel; quanto magis ex chylo. Donatus Anonius ab Altomari, necnon alij complures, duplicem faciunt hypostatim; vnã sanorum; alteram ægrotantium: sanorum dicunt esse eam, quam Galenus in Prognosticis appellat alimenti partem, quæ in sanguinis generatione naturæ subterfugit coctionem, neque vt sanguis ab ea commutata, neque vt pus, causa præter naturam Particeps. Ægrotantium verò hypostatim à Galeno descriptam, esse partem putrescentis

1. diff. feb.
c. 5. & lib. 3.
de praesag. ex
puls. c. 7.

putrescentis intra vasa succi puri proportionem respondentis. Sed nunquid hæc duo sedimenta in ægotantis urinâ conspiciuntur? Vallesius ait ex utroque fieri vnum: quemadmodum enim urina ex duplici fit substantia, hoc est ex potu, & sero sanguinis; ita quod continetur, quodque apparet per morbos, est conflatum ex succo crudo, qui principij tempore genitus est in hepate, & venis, retentusque; & ex morbi materia. Nulla tamen necessitas nos cogit hanc dupliciter sedimentorum statuere: Neque Viri Galeni plus nimio additi poterunt ex suo Galeno hanc doctrinam ediscere; nullibi enim prædictam doctrinam scriptam reliquit. Donatus tamen quando legit apud eum, *sedimentum esse partem alimenti*, intelligit *sedimentum sanorum*; quando autem *esse partem putrescentis intra vasa succi*; conuertit se ad *hypostasim ægrotorum*. Sed quis, quæso, illi hanc tribuit optionem? Profectò Galenus minimè verborum parcus, si ita intelligeret, se ipsum explicasset. Verumtamen non solum non id explicat, imò potius se de sanis, & ægris promiscuè loqui profiteretur. Nam postea quàm ait, in *1. cris. c. 12.* *pueris, & perfectam ætatem habentibus, qui otiosam vitam degunt, aut quouis alio modo repleti sunt, satis multam habere urine subsidentiam*: adiungit; hæc quoque causa est, ut iis, qui ex otio, & repletionem febricitant, si sanitati restitui debent, necessariò plurimum subsideat. Ecce quomodo multitudinis sedimenti vnam & eandem causam in sanis, & in ægris admittat: Cùm præterea idem Galenus dicat, nullo pacto sedimentum habere urinas si *2. prog. 26.* tenuiter; copiosum, si largius; exiguum, si modicè viuitur. Altimarius hæc verba sedimenti sanorum accommodat; sed proh quàm perperam: addit enim Galenus: *Quin etiam in morbis biliosis, ad colorem croceum, in his quos crudi comitantur humores, ad candidius tendit.* Idem Galenus utrum- *1. epid. sect. 2.* que sedimentum vno, & eodem modo fieri dixit his verbis. *Ergo ubi cor-* *com. 43.* *pus bene habet, cumque eo quod coquitur ei quod concoquit natura intercedit familiaritas, mutatio fit, & alteratio totius coquendæ materia aut maxima partis eius, minimumque superat semicocti: At quando præter naturam affecta sunt (quod accidit ubi sunt à natura mutantis, & alterantis aliena) id quod assimilatur paucum est, semicoctum verò excrementum multum.* Nullibi tamen ma- *li. 1. de alim. fac. c. 2.* nifestius loquutus videtur, quàm in Libro de alimentorum facultatibus, *fac. c. 2.* in hunc modum: *Non tamen febricitantibus quidem, ex crudorum humorum copia, solis in urinis subsidet cuiusmodi dixi; sed & sanis, qui post multos exantillatos labores, cibos duros, ac confectiù difficiles esitant.*

Igitur tam in sanis, quàm in ægris materia quæ assimilari nequit, ea est ex qua fit hypostasis; & non posse assimilari idem est, quod coctionem effugere, hoc est, eam coctionem, quæ conuertitur alimentum in substantiam aliti; non aliam quàm in puri similem materiam transmutatur. Præterea cùm sedimentum sit substantia quædam, puris similitudinem referens, hanc tam sani, quàm ægroti habent, siquidem vtraque est alba, lauis, & æqualis, quænam igitur est vnius ad alterum differentia? Duplicem differentiam nobis offerunt, primam quoniam, ut Galenus citatus ait, maior sedimenti quantitas fit tempore sanitatis, quia maior nutritio;

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Z

Alteram,

Alteram, quoniam in sanitate, materia vel non putrescit, vel parum putrescit; tempore verò ægritudinis, si febriculosa affectio est, humor putrescit. Hæ tamen differentie non conuincunt, duo esse sedimenta diuersa: Nam utroque tempore & ægritudinis, & sanitatis, sedimentum fit conante natura, nec potente, materiam superare, ut eam in aliti substantiam conuertat, sed duntaxat ita cicuratur, ut substantiam induat benigniorem quàm prius, quale est in abscessibus pus. Nec verò impossibile tibi videatur ex torridâ bile, quæ, ut plurimum, est febrim materia, fieri albam substantiam, læuem, & æqualem; siquidem & erysipelata, & herpes, ad suppurationem veniunt.

De loco in quo fit hypostasis, contentio est: Cæterùm si fieret in hepate, non omnimodam haberet albedinem, quapropter in tunicis venarum candidis elaboratur, & inde albedinem accipit. Materia ex quâ fit partim est adhuc in venis, partim etiam à particulis ad venas remigrat. Hunc regressum Vallésius non admittit nisi magnâ urgente necessitate: verùm dum ita fieri concedit in magnâ necessitate; saltem iam ab eo habemus, posse hoc fieri; & vias esse per quas fiat. Deinde sciat oportet in magnâ necessitate, ut in magna fame, in magna siti, in maximis ardoribus remigrare magnam quantitatem, aded ut nonnunquam carnes ipsæ liquefactæ, remigrent, ut cernitur in colliuationibus, quæ in vrinis apparent, & in sedimento farinaceo in morbis acutis significante consumptionem. At verò pauca quantitas quòtidie remigrat; cuius rei signum est, quod in hyeme, cum minor est transpiratio, maior est vrinæ quantitas. Hoc, quomodo fiet, nisi ea, quæ per transpirationem exire debent, cum meatu inueniant oclusos, ad venas regrediantur, & cum liquore à renibus attracto; quasi terra simul cum aqua dilabens, ad vrinarios meatus accedat.

** Videbitur fortasse alicui, pinguedinem in vrinis supernatantem, non esse prauum signum: siquidem potius coctionem significat, teste Galeno cuius hæc sunt verba; *Vbi crudus plane sanguis est, vtrique tenuis, aquosaque vrina mingitur, nihil nec quod sidat nec quod pendeat in se habens. At vbi is coctus est, hæc in vrina apparent, & etiam nubecula quedam de super tenues superstant; velut id quod in summo lacte colligitur, Græcè ζῆνις dictum, & quod in summo refrigerari iusculi concreuit.* Hactenus Galenus; ex cuius verbis manifestè intelliges, pinguedinem innatantem, quæ iusculi concreti similitudinem refert, in vrinis concoctis reperiri. Cur ergo prauum erit signum, & colliuationis nota? Nempe quia sanguis ex natura sua pinguem quandam partem in se continet, ided Aristoteles adipem ex sanguine per coctionem gigni dixit, & adipem sanguinem concoctum appellauit, ided etiam Galenus pinguedinem ex sanguinis parte pinguiore generari, scriptum reliquit. Hæc pinguior pars in lacte transit in butyrum per tenues verò venas effusa, & siccis corporibus affusa, quasi balsamum quidam, radicaliter humectat, ne diuturnis inediis, ne vehementibus exercitiis, ne tandem caloribus immodicis absumantur. Hæc rursus pinguior sanguinis pars, sanitatis tempore sanguini permiscetur, & simul cum vrina ad loca

vrinaria

4. de sanit.
tuend. c. 4.

3. hist. ani-
mal. c. 19. &
de part. ani-
mal. c. 5.
16. vsu par.
cap. 2.

urinaria fertur; At verò quo tempore febrilis calor membra depascitur, hæc eadē pinguedo, quæ facillè absumi potest, absumitur, atque adeò dum febris adest, pinguedinem non adesse, consentaneum quidem est, quòd si febris adest & pinguedo appareat, colliquationem significat, siquidem non solùm febrilis calor absumpsit quod absumere debuerat; sed ulterius depascens maiorem vim adhibuit. Rectè igitur Hippocrates ait: *Et pinguedines supermatantes, araneorum telis similes damnanda sunt: indicant enim consumptionem.* Quamvis autem adeps, & pinguedo differant, quoniam adeps difficiliùs quam pinguedo dissoluitur, nihilominus abusus obtinuit vt vtrumque communi appellatione significetur, vt Galenus est author.

*** *Vrina viscidissima*, hoc est, pelliculosa, seu membranosa dicitur, quæ continet particulas quasdam tenues, membranarum in modum, & est eadē quæ dicitur in Prognostico *viscidissima*, hoc est, laminea, continens laminas quasdam tenues, & colliquationem significat; fit tamen colliquatio per gradus, priùs enim colliquatur noua, & antiqua pinguedo, postea noua, & antiqua caro. Pinguedinis colliquatæ signum est, contentum araneorum telis simile innatans: fit deindè sanguinis crassioris assatio, & carniū inæqualis colliquatio, quod indicat sedimentum *χρυσώδες* hoc est, farinaceum, nempe farinæ hordei, vel tritici malè trituriati simile. Hæc sedimenta aliquam rubedinem præ se ferunt, maiorem, cum sequuntur sanguinis assationem; minorem, cum sunt ob carniū colliquationem inæqualem. Cum verò auctâ febre solidiores partes calor depascitur, contentum apparet, quòd diximus pelliculosum seu lamineum, seu squameum, quod scilicet longitudinem, latitudinēque, citra tamen eundem altitudinem, habet. Hoc sedimentum non solùm fit colliquatis partibus solidis, vt ex Hippocrate, & Galeno patet; verùm etiam ex vesicæ ulceratione, auctore eodem Hippocrate dicente. *Si sanguinem, & pus, & squamulas quis mingat, grauisque odor fuerit, vesicæ ulcerationem significat.* Verum tamen facillè internosces vtrum ex colliquatione, an ex ulceratione proueniat; quoniam quod colliquationis culpâ accidit cum febre, & urinae cruditate coniungitur: contra quod laborante vesicâ prodit, sine febre cum urinae coctione; non tamen factore caret, neque sine dolore excernitur. Si præterea colliquatione auctâ longè, latèque solidarum partium substantia incendatur, contentum fit furfuraceum, quod iam, corpulentiam habet, non vt lamineum, quod solas habere longitudinem, & latitudinem, diximus.

*** Mercurialis dupliciter urinas posse reddi benè odoratas ait; vel propter assumpta siue medicamenta, siue alimenta, e.g. therebintinam, vel asparagū, vel propter perfectâ coctionē. In hoc duos reperio errores. Primus, quia licet therebintina bonum conciliet urinae odorē; non tamen ita asparagi, qui omnium consensu fatidam efficiunt urinam. Alter, quoniam urina excrementum est, excrementa autem, quantumvis benè cocta, nunquam reddunt odorem bonum. Imò laudabilia sunt, si quàm minimùm malè oleant: neque enim possunt (vt diximus) benè olere, cum sint excrementa.

Castrensis Syntaxis Præd. Med.

Z 2

cremētā

2. 1. d. 3.
cap. 4.

crementâ, nec ex alterâ parte, si penitus non oleant, laudari debent; quippe, ut Auicenna optimè aduertit: *Si omnino favore priuentur, frigidi viscerum intemperamenti, & extrema cruditatis sunt soboles.*

PARTICULA VIII.

Præfagia, ex alui deiectionum colore.

2. 1. 0. 17.

VRinarum consideratio, ad considerationem deiectionum, viam nobis aperuit; quippe in vtrisque similis est ratio; & quod attinet ad colorè, subruffus naturalis est, & ab Hippocrate cõmendatus: si enim ruffus sit, aut fuluus (vtrūque dici potest) multa bile saturatâ deiectionè significat; si pallidus, paucâ; si albus, nullâ. Albæ feces vel defluunt, vel sunt compactæ: defluentes, & albæ, vel colliquationem, vel summam cruditatem significant, & bilis defectum, longè tamen magis, si aquosæ sint: Compactæ visuntur in ictericis, vbi nihil deest nisi bilis tingens.

Omnis alba deiectio in phreniticis est mala: quoniam, vel fit ob bilem non receptam in intestinis, quæ spargitur per vniuersum corpus, & subindè portio aliqua tangit, tingitque cerebrum, cerebrum, inquam, phreniticorum, hoc est, bile infectum; tunc praua est causa: quippe malum auget vel fit propter nimium ardorem, ex superiore iecoris parte, sanguinem, cum bile, ad caput trahentem; & sic quidem & vt causa, & vt signum damnatur; vt causa, quia malum auget; vt signum, quia iecoris conflagrationem significat.

Inter albas deiectiones purulenta reponitur; quæ si sit alba, læuis, æqualis, adhuc ancipitem habet euentum; licet enim ex se laudabilis sit, & significet locum, in quo gignitur, esse ab intemperie emendatum, nihilominus internam potest denotare vomitam, in parte, quæ curationem non recipit; potest etiam in suo per interiora transitu, locum aliquem vlcere.

Potest * in dysenteriâ acutâ, superueniens purulenta deiectio, bonum esse signum; quippe vlcus iam emendatum habere dyscrasiam ostendit. *Suppuratis à pulmone, per ventrem pus secedere lethale* dicitur in Coacis; & meritò, non ob vnam tantum rationem, sed primò, quia illud iter naturæ non est per-

uum:

uium : secundò quia vel subito vomica disruptio in cor irruit, & sic inopinato syncopizantes intereunt ægri, puris multitudi- ne cor opprimente, vel sensim per cæcos ductus in cor, iecur, vē- triculum, & intestina delabitur, eâsq; partes mordet, & abradit, & in corde interdum leuia animi deliquia excitat in iecore hæ- matosim corrumpit, & trahendi chylum vim aut aufert, aut sal- tim minuit; in ventriculo, & intestinis, coctioni, ciborumque di- gestioni valdè nocet; interdum etiam vel dysenteriam, vel lien- teriam, vel etiam hydropem lethales concitat.

* Dysentericus albas reddēs fæces vel poterit in summo periculo cōsti- tutus dici, si sint colliquamentum, vel potest sanitatis spem augere, si sint pus laudabile, ac proindè ab vlcere iam emendato exiens. Ne igitur Medi- cus in diagnosi deceptus, decipiatur etiam in Prognosi, & lethale signum tanquàm bonum, aut bonum tanquàm lethale accipiat, oportet vt pus à colliquatione sciat dignoscere. Hanc dignotionē docet nos Coacarum Au- thtor : Nam si quòd superstat, album est, & multum, puris signum habemus : verum enim, & laudabile pus albedinem præ se fert factam à moderato calore; colliquatio non potest à calore igneo; à quo fit, perfectam obrine- re albedinem, & omnis pinguedo temporis spatio alborem, in pallorem mutat. Rursus in dysenteria acuta potest vlcus esse profundum & pus exi- re multum; pinguedo in intestinis nunquam tanta est; quæ multam effi- ciat colliquationem.

Appendix.

Addito odoris fæditatem: pinguedo enim omnis grauem effundit odorem; pus exiguum, pituita autem, quæ in similitudinem puris mutata, sæpè vtiliter excernitur, nullum.

Ruffus color in alio extremo respectu medij, hoc est, sub- ruffi, fit in vehementissimis viscerum ardoribus; & calidissimam iecoris intemperiem sanguinem adurentem, significat. Hæc est deiectio quæ ab Hippocrate *Διαχρῆσις ἀκρῆτος* seu *ἀκρῆτος* dicitur, hoc est mera syncera. Cùm enim * syncerus humor dicatur, au- thore Galenò, qui inpermixtus; cùmque ruffa deiectio sit ^{1. Pror. sc. 7.} permixta, meritò ruffa, biliosa syncera appellatur: nec enim ^{2. com 15. 2.} æruginosam, aut porraceam, sic sœuit Hippocrates appellare. ^{prog. com. 65.} Itaque biliosa deiectio ideò mera est, quia aquosi humoris con- ^{7. a. b. 6. 23.} sortio, quo gaudebat, est priuata; ac proindè calidior, acriór-

Z ; que

7. *apb.* 23. que relinquitur : propterea nil mirum, si à *deiectione sincera difficultas intestinorum sit* ; bile videlicet acriore intestina, per quæ transit, vlcerante. Demum syncerus omnis humor à flammeo calore suam obtinet generationem ; dicente Galeno : *flauus inquam, vbi serosus humor assatur, quo permixto croceus erat : rubiginosus, vbi is vehementer assatur, niger verò, quoties vehementissime assatus est.*

* Cùm humorum extremæ intemperies suis contrariis attemperentur, optimum est, vt vnique humori humor alius, à quo corrigatur, sit admixtus ; vnde ruffa quidem bilis, ratione sui secundum naturam est : (ita scilicet postulante huius humoris naturâ) est autem præter naturam, respectu nostri corporis, quod sinceritate humorum offenditur ; & hinc est quod sapienter Galenus, *sincera omnia, siue sit vomitus, siue deiectio, siue sputum, siue quiduis aliud, damnat ; & alibi præter sanguinem, quemuis alium humorem, si syncerus fuerit, prauam indicare qualitatem dixit.* Sed cur sanguinem excipit ? nempe, quoniam sincera sunt, quæ proprium retinent colorem, quapropter purus sanguis ruber erit, quandoquidem hic eius est peculiaris color, & subinde syncerus sanguis laudabilis habetur. Vnde idemmet Galenus in historia Philisci *rubri sanguinis stillã hand esse in morbo exitiali visam* refert. Quod si Hippocrates tum ibidem tum inferius in historia eius, qui in Dealcis decumbebat horto, *meri sanguinis stillam*, tanquam prauum signum adducit ; Galenus *merum* accipit quasi diceret *atrum*. Vallesius sanguinem merum purum esse & nihil qualitate peccare cum Galeno consentit ; nihilominus ab eodem dissentit, quia existimat purum sanguinem potuisse prauum signum esse, nec oportere pro puro atrum accipere. Est autem prauum signum, tum quia *stillã*, hoc est, euacuatio, diminuta est, tum quia *sanguinis*, hoc est, euacuatio eius quod euacuari non oportebat : neque enim in morbo grauissimo, sanguinis euacuatio laudatur. Ego verò cum Galeno existimo, humores synceros esse omnis serositatis expertes ; propterea ab eodem dissentio, qui laudat sanguinem syncerum, quia est ruber, non animaduertens serositatem etiam in sanguine requiri ; quã cum careat is qui sincerus est, profecto laudabilis esse nequit. Sanguis itaque syncerus, hoc est, ab omni serositate immunis, magnum significat incendium, à quo serositas fuit absumpta. Multoties in ardentissimis febribus obseruavi sanguinem extractum concreescere neque vllum in eo supernatante serum. Nec verò negandum est optimum esse, si sanguis suo sero diluatur, sic instituyente Naturâ ad necessarios vsus, nempe ne celeriter à calore absumatur, remorante aqueo, caloris ardorem, vt etiam sit sanguinis ad intima quæque penetrantis, vehiculum ; vt præterea humiditate, acrimoniam caloris in sanguine hebetet : quare si nimio & vehementi febrili incendio serositas in sanguine absumatur (vt absumitur

tur

tur in bile quando syncera relinquitur) profectò sanguis nutritioni incongruus, & calori concipiendo magis aptus relinquetur.

Porrò, *biliosa deiectio si circa pectus mordicationem, si etiam amarorè oris efficiat, malum dicitur in Coacis.* Nam siue in febre, siue citra febrè, deiectiones biliosæ ortum habent à bilioso alimento, & calido iecore, & venoso genere adurente sanguinem ; ex quo bilis coaceruatur, quæ interdum in ventriculum, cum imbecillus fuerit, confluit : interdum in intestina, cum ventriculus firmus est, & suo robore aliena excrementa facile aliò regerit. Quòd si tum in ventriculum, tum in intestina æqualiter confluat, tantò, deterius est, quantò & biliosæ materiæ copia maior significatur, & plures partes simul afficiuntur ; præsertim si inde os ventriculi mordeatur, & os amarescat : tunc enim significatur à putrefacta bile, & eius vaporibus per continuitatem membranæ interioris ad os vsque perferri.

In febribus ardentibus, & acutis biliosa deiectio, quæ critica non est, nec corpus expurgat, inflammatis hypochondriis, aut æstuantibus ardore febrili, generatur. At tamen Hippocrates biliosa, quæ aluus deiecit, esse ait, *interdum bona*, hoc est, ut Galenus explicat diluta *interdum quam decet, redundantiora, spumantioraque* hæc Galenus syncera appellat, quæ colliquantem febrem, aut pestilentem, aut quæ perducatur ad tabem, denunciant. Sunt autem quatuor nominibus praua ; causæ magnitudine ; perenni generatione ; exitu ; retentione : Causæ magnitudo est vehemens incendium : perennis generatio prouenit ex agendi potentia, quam calor habet : exitu, quia intestina exulcerat ; retentione ; quoniam retenta, acerbissimos dolores creant. Itaque retenta bilis in corpore fluctuat in ventriculo, ibique vehemens æstus percipitur, & cardiogmos, id est, cordis morsus, vellicato ore ventriculi, quod veteres cor appellabant ; & hoc est, quod in Coacis dicitur : *mordicatio circa pectus.* Potest etiam sumi pro palpitatione, quòd voluit Galenus in explicatione aphorismi *in febribus circa ventriculum & fortis æstus, & cordis morsus malum.* Vbi Galenus in hunc modum scriptum reliquit : *fortis namque æstus à flaua bile in tunicis ventriculi ebulliente generatur. Rationabiliter autem iis, qui ita sunt affecti, & ventriculi mordetur os, ob idque malus est casus, si quis verò per cordis*

dis morsum, crebrum & velocem cordis motum eum præcipue, qui palpitationi similis sit intellexerit, extremum ex eo malum significatur, vim nempe vitalem maximo incendio laborare.

Tripliciter deiectione nigra fieri potest. Primo à sanguine nigrescente; & hæc cognoscitur quoniam concrefcit: solus enim sanguis inter omnes humores potest concrefcere, tum propter fibras, vt vult Aristoteles, tum etiam propter pinguedinem, quæ refrigerata gelascit. Secundò ab atra bile propriè dicta, quæ cognoscitur; quoniam splendet, vehementer astringit, exulcerat, acidum fetet, terram fermentat, ampullas excitat, muscas, & mures abigit. Tertiò ex melancholico humore naturali; hic longè mitior est & caret prædictis notis: per moram tamen corrumpitur, & putrescit in corpore ac tandem in atram desciscit bilem, & præfatas induit notas.

Annotatio.

*li. de plenit.
cap. 11.*

Animaduersione dignum est quod à Galeno accipimus nempe melancholicum humorem etsi adustione plurimum accedat ad atram bilem; dùm tamén vno aut altero signo, atræ naturam refert, non dici atram; sed innaturalem, & in atræ *confinio constitutam*, donec omnia concurrant signa, à quibus iam atra bilis propriè denominatur. Itaque naturalis bilis, imò & sanguis addustus & niger, qui tamen adhuc concrefcit, sine periculo euacuantur; neque aliud prauitatis signum habent, nisi suspicionem, nè degenerent in atram: deiectiones verò nigre ab atra bile lethales sunt. Vnde Hippocrates: *morbis quibuslibet incipientibus, si atrabilis vel sursum vel deorsum erumpat lethale*: loquitur de atra bile propriè dicta, non de quouis humore nigro sic etiam dysenterix ab atra bile lethales sunt.

4. aph. 22.

PARTICULA IX.

De deiectione spumosa.

7. aph. 30.

A Colore ad spumam transeo; ad hoc me manuducit Hippocrates, inquit: *Quibus in alui profluuiis, excrementa spumosa*

mosa sunt; iis ex capite pituita defluit. Hanc sententiam indistinctè sumptam Galenus non recipit: quamvis enim fiant aliquando alui excrementa spumosa, pituitoso humore, ex capite ad ventriculum defluente; fiunt etiam & vasis quæ ad ipsum perueniunt illum effundentibus. Conflari etiã possunt aliquando in ipso ventriculo: cum unam habeant, ut ita dicam, causam continuam, quomodocunque excernantur, aut fiant; antecedentes verò plures: Est autem huius pituitæ causa continens, flatuosus spiritus, dum humori commiscetur, vehementem habens motum & inæqualem; ita ut & ipse disrumpatur, & pituitam frangat in multas ac paruas partes.

*Gal.com.
eiusd. loc.*

Attamen spumofam * deiectionem à capite ut plurimū provenire, & experimento est compertum, & à ratione non omnino alienum: quandoquidem pituitosus humor consistentiam habens, dum detruditur à longinquo, potest spumam agitatione excitatam conseruare, quàm non conseruaret si aquosus esset. Non est tamen negandum duas alias vias à Galeno allatas possibiles esse, & immeritò à Cardano reiectas: Quid enim prohibet tot flatus in ventriculo, flatuum maxima cloaca, humorem ibi contentum agitare, & in spumas conuertere. Quid etiam prohibet ex iecore, & vicinis venis regurgitare in ventriculo spumescentem humorem.

* Fit defluxio à capite spumosa, propter viarum longitudinem, & consistentiam substantiæ; non autem quia ad pulmones descendit, & ibi spumosa fit; ut existimarunt alioqui Galeno antiquiores, quos ille triplici ratione meritò reprehendit. Prima est, quia ij qui manifestas habent à capite ad pulmones fluxiones, deberent reddere spumosas deiectiones, quod non contingit. Secunda; quia non semper ex pulmonibus spumofus spuitur sanguis, sed solùm quando ex ipsorum substantia effertur, neque in morbo laterali, nisi rarò spumofum erit sputum, rariùs in peripneumonia, & aliquo pulmonis abscessu. Tertia; quia materia à pulmone descendens, oportet ut prius ad pulmonis ventriculos perueniat, deindè alteram ex duabus viis accipiat; harum prima est; ut per cauam venam ad iecoris partem gibbam, indè ad cauam, & indè per portas ad intestinorum inuolucra descendat: Altera, ut prius ad magnam arteriam, deindè ad illam, quæ est in mesenterio feratur: sed quomodo tot venas simul cum sanguine mixta pituita pertransiens poterit adhuc spumosa permanere?

PARTICULA X.

De deiectionum substantia.

SED iam ad substantiam deiectionum accedamus, quæ ut
 vrinarum, debet etiam esse mediocris. Talis quidem dice-
 tur autore Hippocrate: *si mollis constansque sit*: Nam, ut aduer-
 tit Galēnus, huiusmodi deiectio significat, *coquendi vim va-*
 lidam esse, & digestionem optimam fieri ac præterea nullam in
 ventris partibus inflammationem adesse. Si igitur aut arida, & dura
 aut fluida, & liquida sit, nullam prorsus figuram seruans, mala
 est. Nam dura significat iecoris, & circumstantium partium ca-
 lorem vehementem, à quo exsucca, & arida, est reddita. Hinc
 est quòd capræ perpetua febre laborantes (hoc enim cognosci-
 tur ex herbis, quas morfu ambustas relinquunt, ut Plinius nar-
 rat) fæces emitunt durissimas. Quæ verò liquida est, indicat
 distributionis imbecillitatem, & mesaraicarum venarum ob-
 struccionem, aut humores aliunde in ventrem confluentes, sed
 præcipuè cruditatem ac proindè imbecillitatem. Sed obiicies
 Hippocratem dicentem in hunc modum: *Frigiditas qua in ven-*
 tre sunt indurat; Vnde non videtur tribuenda calori indura-
 tio, & caloris defectui emollitio. Respondeo obiectioni; posse
 ab vna, & eadem causa duos effectus contrarios provenire,
 dummodo aut vterque aut alteruter sit per accidens; indurat
 autem fæces & eas molliores reddit frigiditas vtrumque per
 accidens.

13. prog. 13.
1. cris. c. 11.

lib. 8. c. 5.

6. epid. sect.
5. text. 27.

Dura

Duræ deiectionis causas sic ante oculos habeto.

<p>quæ durius quam par est in aluo cunctantur.</p> <p>Cunctantur.</p>	<p>quia facultas est debilis à siccitate : quippe gaudet hæc facultas humido ex Auenenna 1. 1. doct. 6.</p>	<p>propter defectum sensus à frigore hebetante.</p>	<p>ex catarrho ex paralyfi. ex quolibet alio morbo frigido.</p>
<p>Fæces indurantur</p>	<p>Propter igneam calorem in iecore & membris adiacentibus.</p>	<p>à causis internis calidam intemperiem generantibus.</p>	<p>* calor ex siccano indurat: siccitatis enim proles est induratio, sicut humiditatis mollities. Propterea à calore inflammationis, omnis glandularum in meserao humiditas absorbitur, quæ absorpta redditur alius astricta: quippe humorem (auctore Galeno Lib. 2. de semin. c. ult.) à glandulis acceptum interna intestinorum tunica, ad facilem deiectionem, tempore sanitatis, facibus suppeditant. Quocirca non temere à Medicis harum glandularum siccitas inter colici doloris causas reponitur.</p>
<p>Castrenf. Syntaxis Præd. Med.</p>	<p>à causis externis calorem ad interna remittentibus; unde flante aquilone alui indurantur 3. aph. 17.</p>	<p>A 2 2 Ad</p>	

Ad duritiem sæcum duo necessariò consequuntur. Primum vt sint pauca; alterum vt difficile deiciantur. Pauca fiunt: quoniam materia deficit, cuius exhaustu sicciore durioresque redduntur, materia quæ pars earum est, si deficit, deficiunt & ipsæ: cùmque remaneant & pauca, & dura, difficulter egeruntur. Nam id quod paucum est, parum impellitur ab expultrice; durum ægrè fertur.

Alterum deiectionis vitiosæ extremum est mollities, cuius schema hic habes:

<p>Mollis constans, seu mollis & coagmentata; & hac bonum est signum: significat enim aluum optimè constitutam, tum in calore suauitum in partium vicinarum constitutione.</p>	
Deiectio mollis.	<p>Bona, { quando aliquis humor in ventrem defluit. quando multum, liberè, & rarò excernitur.</p>
Mollis diffluens seu liquida seu madens:	<p>quando est indigena, hoc est, facta ob debilitatem coëtricis. quando est aduena, hoc est, defluens à capite, aut iecore, aut liente, aut vniuerso corpore, hac si eodem modo persistat, deterior est.</p>
	<p>Praua. { quando à ventriculo ad iecur non permeat ingestus cibus, & propterea ventriculus grauat us illum ad inum ventrem delabi sinit. quando frigiditas in causa est. venter enim à frigiditate in suo opere impeditur. quando à mordicante fit causa, qua accelerat deiectiones, vt caliacis accidit. quando sæpè ac multum: } vigilias enim & animi defectum affert. } hac duo defatigando nocent. quando sæpè ac parum: } vigilias affert. }</p>

PARTI

PARTICULA XI.

De sputo.

Non solum alii excrementa, sed aëtarum etiam partium ^{4. aph. 3.} spectanda sunt: hæc si valdè crassa sint magnum illius partis significant incendium; vnde Hippocrates: *Quibus in febribus circa dentes lentores sunt, iis vehementes sunt febres*, fit enim id (vt Galenus aduertit) ob exsiccationem caloris valdè magnam.

Sputum inter cætera coctum sit oportet, alioquin non sputum sed sputamē, aut spuitio appellatur. Debet ergo optimum sputum eas habere qualitates, quas habet optimum pus, & optimum sedimentum; vt scilicet sit album, læte, æquale: quippe si alio colore sit præditum, illius humoris, cui talis color debetur abundantiam significabit. Substantia sit læuis, æqualis, non spumosa, in sputo ergo magis quàm in alio excremento laudatur mediocritas; nam crassum atque viscosum tenaciter hæret, & fistulis pulmonis alligatur, & sic animali actioni expellenti resistit: si nimis tenue sit impulsum effugit, & vix excreatur, vt ^{1. prog. 42.} ^{3. acut. cõ. 2.} ^{4. loc. aff. c. 9.} copiosè docet Galenus.

Cùm agimus de sputo, & ex eo in morbis thoracis coctiones cognoscere volumus, intelligite cum Galeno *partem humoris in inflammatione vincentis: quòd autem in loco inflammato non continetur, sed foras præ tenuitate resudat*; hoc tussi expellitur: nam illud, quod ex ore, aut gurgulione excreatur, salua potius ^{1. diff. feb. cap. 12.} dicitur, & vt idem alibi ait, est de genere pituitæ; illud verò de quò hîc agimus; non est spectandum in sanis, imò nec in omnibus ægrotis, sed in iis tantum, quorum thorax, aut pulmo inflammatione laborat. ^{3. loc. aff. c. 5.}

Hippocrates laudat sputum * *valdè flauo permixtū*; ita tamen, ^{2. prog. 43.} vt non adiungatur illud *valdè*, flauo: nam sic syncerum fiet quòd summopere damnatur, sed *valdè* mixtum. Id verò quòd de flauo dicitur, intelligite etiam de rubro: nam inflammationes pleuræ, vel sunt erysipelata quæ à flauo fiunt humore, vel phlegmones qui à rubro.

Sed videtur hic subesse inconstans quædam doctrina. Prius laudavi sputum album; nunc autem commendo flauum. At nulla hic subest contradictio: flauum enim non optimum est, sed bonum comparatiuè; erit tamen optimum, cum ex flauo, aut rubro fiet album. Sic videmus in erysipelate, & phlegmone externo partem affectam fiauescere, aut rubescere; postea verò facta suppuratione, albescere. Dixi flauum, & rubrum esse comparatiuè bonum comparatione facta ad nigrum, quod atram bilem attestatur, vt album pituitam: vterque enim humor ex his duobus difficiliter coquitur, quàm alij.

2. progn. 46. Et quamuis à Galeno sit dictum, flauum deterius esse quàm album: siquidem flaua bilis erodit; intelligite Galeni verba de flauo syncero: cum enim tale est erodentem qualitatem habet, si autem permixtum sit nulla datur erosio, & facilitatur coctio.

Collorarium.

Ex his colliges albedinem tum bonam esse, quando post flauum, aut rubeum colorem aduenit. Vt autem cognoscas an albedo ea sit quæ requiritur, attende ad reliquas conditiones. Nam si album sputum est à pituita, habebit alia cruditatis signa. Ideò Hippocrati dicitur: *Screatio candida, glutinosa, rotunda, inutilis*. Glutinosa dixit *inutilem*, quamuis Vega vertat *perniciosa*; Fuchsius verò *malam*. Cæterum quòd in Prognosticis dicitur *glutinosa, rotunda*; alibi dicitur, *glutinosa citra coctibilitatem*. Semper quidem *glutinosa* est, dummodo sit pituitosa; sed quòd me ambiguum reddit, est particula *rotunda*: Nam cum omne sputum, propriam figuram rotundam habeat; non dicitur specialiter rotundum, nisi quando seruat rotunditatem; seruat autem eam si sit glutinosa: Cur igitur Hippocrates, adiungit glutinosa rotundum? existimo nil aliud intelligi per sputum viscidum, rotundum; nisi validè viscidum; quòd scilicet à valido calore satis consumptam habeat omnem tenuem substantiam. Sic vbi Hippocrates ait *sputum rotundum delirium significare*, Fuchsius ideò ait, significari sputo rotundo delirium, quia rotunditas indicat calorem, à quo pituita veluti affatur. Cum itaque immodicus calor sputum rotundum efficiat,

2. progn. 46.

1. acut. 33.

6. epid. sect.
3. text. 28.

ciat, merito dicitur delirium portendere: siquidem, teste Gale-^{2. loc. aff. cap. 3.}
no *causa potestate calide delirium efficit.*

* Cur valdè permixtum sputum laudetur, causam esse existimant aliqui, quia vehementi mixtione, significatur valida coctio permiscens inter se materias; sed hæc ratio mihi displicet: coctio enim disgregat etherogenea, & congregat homogœnea; quare diuersas materias potius separabit. Cardanus ait, duo requiri vt bona sit permixtio. Primum, vt sensim materia permiscenda instilletur: nam & in his, quæ manibus miscemus, si sensim farinæ aqua superfundatur, mixtio bona sit, si confertim nequaquam. Cum ergo in peripneumonia benè permiscetur humor sputo, necesse est vt sensim transfundatur pus, aut humor in excrementum. Secundam; vt sit paucum id quod permiscetur. Itaque si bene permixtum sit, indicat esse paucum, & secundùm naturam non coactam, sed ex ratione operantem. Verùm subtilitates istas quis tolerabit? Nunquid pure iam facta, materia aliunde instillatur, & quasi manu in thorace malagmat. Paucitas verò quid facit ad mixtionem? aut quid impedit multitudo? num quia vinum pauca aqua permiscetur, non erit benè permixtum? Adiungit ille tenuitatem etiam facere ad mixtorem; & quod tenue est, faciliùs superari: At debuerat meminisse aquosa excrementa idè esse valdè, perniciofa, quia valdè cruda. Videtur mihi dicendum, sputum, hoc est, partem humoris, qui ab inflammatione secedit, si impermixta sit, synceram esse, quæ maxime damnatur ab Hippocrate citato, qui ait: *Scretio flaua sincera cum periculo est.* Permixmap verò laudat: quia significat humorum benignitatem se se inuicem permiscentium: quippe habent naturam non omnino repugnantem. Hinc est quod variegatas deiectiones damnauerat, quasi ab humoribus inter se pugnantibus, nec mixtionem patientibus factas. Hoc colliges ex eo quod bilis flauæ, & atræ pars nimium excrementosa, & repugnans separatur in iecore, & tendit ad sua receptacula, tanquam mixtionis incapax; pars autem benignior remanet, & cum reliquis vnam & eandem molem efficit. Itaque cum pituita non tantum habet frigiditatis, & viscositatis, nec bilis tantum caloris, & acuitatis, vt simul misceri nequeant, sputum apparet permixtum, & signum laudabile est; aliàs verò impermixta, hoc est, sincera remanens flaua bilis in sputo, periculum minatur.

PARTICULA XII.

De Sudore.

Quamuis eandem esse sudoris, & vrinæ materiam, eundem generationis modum, à Galeno sit dictum; ac proindè eadem
lib. 10. de
simpl. med.
facult.
dem

dem à sudoribus, quæ ab vrinis, prognostica sumi posse videntur: nihilominus diuersas, sudor, & vrina, præbent significationes: tum quia (vt Galenusmet fatetur) *sudor plus est elaboratus*, vt pote qui ad cutem vsque permeatis omnibus, quæ interfunt, partibus superuenit: tum etiam, quia (teste eodem) *sudor succorum, qui in toto corpore continentur nota est, vrina verò eorum tantum, quæ in venis existunt*. Sunt præterea multa alia, quæ in sudoribus non autem in vrinis considerantur: vt calidusne, an frigidus? amarusne, an salus? de quibus agere erit operæ pretium; illud prius animaduertens posse ex Hippocrate colligi quinque sudoris gradus ad prognosin necessarios, quos prius feriatim placet describere, suo quolibet loco postea explicandos.

ibidem.

4. sanit. in. cap. 4.

1. prog. 26.

Gal. de atr. bil. cap. 2.

1. sanit. in. aud. c. 12.

* Idem confirmat Galenus libello de atra bile inquiens, rationi, *consentaneum, esse, ex potu simul ferri quidpiam cum sanguine simul in iecore genito; quod postea non per vrinas modo excretionem capessat; verum per sudores quoque, atque eam quam incomptam sensu, transpirationem vocant*. Itaque congenera est sudoris, & vrinæ materia, & vtraque fit ex sero humorum, ex potione, ex potulentis eduliis: verum sudor hoc amplius habet, quod etiam teste Galeno, *ex semicoctis quibusdam fit reliquiis, quæ assimilari nutriendæ parti nequiverunt*.

Si quæras cuius coctionis fit excrementum, Mercurialis ait, materiam hanc vbi in venis munere suo vehendi cibum functa est, non amplius naturæ esse necessariam, & ided tanquam superfluum quid, & excrementum reputari, non aliter ac semen, ex Aristotelis sententia excrementum dicitur. Sic ille. Verum quærebatur cur sudor est excrementum tertiæ coctionis, & ait esse excrementum postquam vehendi munere est perfunctus: at vehendi munus adimpleuit ante perfectam tertiam coctionem; quapropter idem quæsito suo minime satisfacit. In feminis materiâ ratio est diuersa, nam non prius reicitur, quàm partes nutriantur.

Minadous videtur velle vehiculum alimenti esse etiam aliqua ex parte alimentum, atque ex huius alimenti residuo, fieri sudorem, qui est tertiæ coctionis excrementum. Sed nescio qua insaniâ ductus, existimauit illud quod est alimenti vehiculum, non esse purum excrementum, sed secum habere aliquam partem, quæ alimenti rationem subeat. Si tamen non alteri, saltem sensui debuerat fidem habere: visus enim ostendit, in sanguine per venæ sectionem extracto, serum aded purum supernatare, vt nullam secum sanguinis admixtionem habeat.

Melius Gordonius, ait, sudorem, secundam materiam in secundâ fieri coctione; qua de causa dicitur materia serosa, seu potulenta: secundum verò formam, in tertiâ coctione fieri, ex quâ re dicitur illius excrementum, vt tenuit Galenus. Sic Gordonius. At id quod serosus iste humor post secundam

cundam coctionem acquirit, non est forma, quæ mutet essentiam rei, sed ^{10. simpl.} dumtaxat, ut Galenus ait, maior est elaboratio.

Mihi videtur dicendum sudorem duplici constare substantiâ, in vnum mixtum redacta: videlicet eâ, quæ alimenti vehiculum fuit; deinde eâ, quæ assimilari particulæ nutriendæ nequiuit. Est igitur sudor tertiæ coctionis excrementum, secundum sui partem, nempe secundum eam, quæ nequiuit in tertiâ coctione assimilari: sufficit autem vna pars, ut toti denominationem tribuat; sic quatuor humores dicuntur sanguis, cum tamen sanguis vnus tantum sit humor.

Vertunt Authores in dubium; An sudor sit euacuatio naturalis: dubitandi occasionem præbuit Galenus, qui solutionem huius difficultatis effugisse videtur; siquidem Dioclis sudorem præter naturam esse existimantis opinionem duram appellauit, neque eam alio nomine reiecit, nec planè recepit; quòd si in aliquo opere eam ex professo refutauit, illud opus non extat: Itaque in comentario ad Aphorismos refert Dioclis sententiam, cum ^{1. aph. 15.} suo fundamento: quippe idè sudorem præter naturam dixit: *Quoniam omnibus, quæ ad corpus attinent, administratis, & alimento à natura subactò, nunquam sensibilis humor per cutim excerneretur. Quæcumque enim in balneis, aut vehementibus exercitiis, vel propter æstiuum calorem, exudant homines, ex causis violentis originem habent.* In libro autem de differentiis symptomatum sic ^{c. ult.} ait: *Fortasse verò dubitauerit quispiam, & de sudore, cen nec ipse à natura lege incidat: quippe quod Diocles etiam docere tentauit: videtur autem dura esse opinio, & præter rerum euidentiâ; tamen si eam maximè probabiliter confirmet;* sic Galenus. Possumus tamen pro Diocle non leues adducere rationes. Nam præter quam quod Galenus affirmat sudorem violento motu confertim crumpere; est etiam consideratione dignum, sudorem nec esse frequentem, nec quotidianis euacuationibus, quæ naturales sunt, annumerari quidem posse. Deinde non omnibus animalibus commune est excrementum: aues non sudant; ea, quæ concreta habent ossa, (inquit Plinius) sudorem non ^{lib. 7. cap. 18.} emittunt; insecta, pisces, & nonnullarum specierum animalia, nunquam sudore madescunt. Respondebis fortasse, hoc tertiæ coctionis excrementum in plumas, pilos, squammas, & in cutis duritiem sæpenumero remitti. Ita esto; at homini etiam tertiæ coctionis fuligo in pilos; equo, & boui, in cutem abit, quam habent satis duram, & tamen sudant. Præterea vnicuique excremento natura proprium receptaculum assignauit; bili vesicam fellis, vrinæ, vrinariam vesicam; fæcibus, intestina. Verùm sudori (ut ex Galeno constat) nullus certus à natura meatus præscriptus est. Tandem transpiratio à maiore fit calore (ut Galenus tradit): vel ergo iste maior calor est maior naturali, quod tamen non est dicendum: nam tunc transpiratio esset præter naturam; vel est naturalis & sudor fit à minore. Si igitur fit à calore minori, quàm sit naturalis calor, fit ex diminuto calore. Fieri autem ex diminuto naturali calore, probare possumus; quoniam in æstate quando (teste Galeno) calor naturalis est debilis, sudores fiunt maximi: ^{1. aph. 18.} in hyeme quando calor naturalis (teste eodem) est robustus, tunc sudores ^{1. aph. 15.}

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

B b

non

non fiunt. Pueri etiam, qui plurimo pollent innato calore, non sudant. Atque ita videtur Dioclis sententia satis, superque stabilita.

10. *simplie.*
cap. 15.

Nihilominus ex Galeni mente, sudor euacuatio est naturalis; nam cum dicat sudoris & vrinæ unam, & eadem materiam esse, adiungit: *Sicut vrina naturalis modicè est pallida; sic & sudor*; innuens aliquem sudorem modicè pallidum naturalem esse velut vrinam. Verùm si hæc verba non omnino eius mentem declarant, profecto quæ alibi ab eo dicuntur manifestiora sunt; inquit enim: *Sudoris autem, vrinæ, & eius quod per aluum, aut per vomitum ruit, genus quidem non præternaturam est; multitudo tamen nonnunquam.* Alio etiam in loco serum quod sudoris materia est, in singulis partibus, dixit, secundum naturam colligi, etiam in homine optimè sano.

lib. 2. *sect.*
ad eos qui
introducunt.
cap. 9.
1. *sanit.*
tuend. c. 12.

Cæterum ut Diocli faciamus satis, qui sudorem quoniam non nisi adiutus ab exercitio aut balneo erumpit, existimat esse præternaturam: scire oportet Naturam in excernendis tertiæ coctionis superfluitatibus, diminutam esse magis quàm in aliis, tum quia reliquæ superfluitates actiores sunt, copiosioresque in suis receptaculis; quare magis excitant expultricem, quæ etiam in receptaculis iis maiore sensu præditis magis viget: tum etiam quia alui & vesicæ excrementa per ampliores vias expurgantur, & auxilio musculorum abdominis proiiciuntur; sudor autem per angustos cutis meatus, nullo transuersorum musculorum munere impulsus eiicitur.

Rationes etiam pro Diocle allatæ concidunt; nam quamuis sudor non sit frequens, & quotidianus, veluti reliquæ euacuationes; non idè à naturalium euacuationum numero est reiiciendus: Nam multipliciter dicitur aliquid naturale; & in singulis acceptionibus sudorem naturalem esse agnosces, si per singulas discurras. In primis dicitur Naturale id, quod naturæ est conueniens, & hoc quidem modo, sudores naturales esse possunt. Secundo modo, naturale dicitur id, quod à naturali fit facultate; sic nutritionem & augmentum dicimus naturæ opera, hoc est facultatis naturalis, distinguitur contra animale, hoc est, contra id quod ab animali facultate fit. In hac significatione sudor est naturale opus: fit enim à naturali expultrice; licet enim D. Augustinus scribat se vidisse hominem qui sudabat quotiescumque vellet, tamen hoc monstrum est, ut sunt pleraque ibi ab eodem narrata. Tertio modo dicitur naturale id, quod tempestiuè fit; sic sunt critici sudores facti post coctionem à natura vincenti: iis oppositi sunt intempestiui, qui ante coctionem prodeuntes symptomatis vim habent. Quarto modo naturalem dicimus euacuationem, respicientes ad quantitatem: sic menstrua purgatio, quæ naturalis, hoc est, naturæ instituto fit, si excedat iam symptoma est; sudor etiam ut ex Galeno iam diximus, multitudine fit præternaturam. Quinto modo Naturale dicitur mobile, quod in motu naturam suam sequitur: ita grauiam naturaliter deorsum; leuiam sursum feruntur. Sudor (nisi lethalis sit & frigidus) caloris motum sequitur, caloris autem propria & naturalis est expansio. Sexto modo naturale dicitur id, quod sequitur ad opera naturæ, quo pacto senectus, & mors, dicuntur naturales in libello de marcore. Aduertendum

16. *de ciuit.*
Dei c. 14.

3.

4.

5.

6.

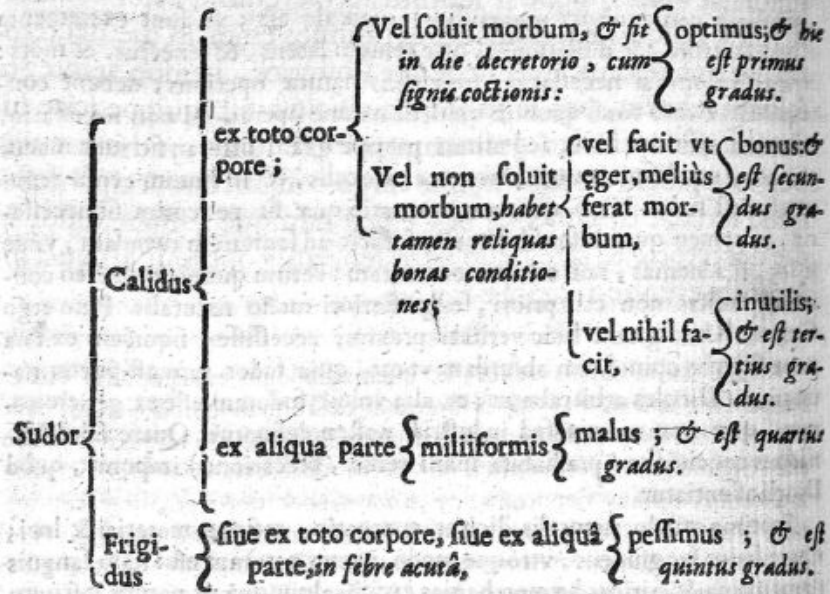
tendum tamen est, aliud esse quippiam ad naturæ opera, consequi, aliud quidpiam ad naturæ opera necessariò consequi. Id quod ad naturæ opera necessariò consequitur, propriissimè naturale est; vt sunt excrementa alii, & vrina, & diffationes, quæ sensum latent, & senectus, & mors: hæc enim omnia necessariò, suppositis naturæ operibus, debent consequi. Quæ verò consequuntur quidem naturæ opera, sed non necessariò, naturalia quidem sunt, sed minùs propriè quàm priora; sic sunt mucus ex naso, ptyalismus ex ore, lacrymæ ex oculis, & in horum censu reponendus est sudor. Nam quamuis euacuatio quæ fit per cutim sit necessaria, ea tamen quæ insensibilis est, sufficit ad sanitatem tuendam, vnde sudor, si adueniat, non erit præternaturam: verùm quoniam sine eo constabat sanitas non erit priori, sed posteriori modo naturalis. Puto ergo Cælium Rhodiginum huic veritati proximè accessisse, siquidem ex vna parte Dioclis opinionem absurdam vocat, quia sudor non est præternaturam, vt Diocles arbitrabatur; ex alia voluit sudorem esse ex genere eorum, quæ non naturæ sed industriæ nostræ debentur. Quare falsò Minadous conciuui suo (præhabita inani veniæ, precatone) imponit, quòd Diocli assentiatur.

Septimo modo naturalis dicitur euacuatio, ratione materiæ & loci; quare sudor sanguineus, vtròque modo, præternaturam est: nam sanguis (si menstrua, & criticas hæmorrhagias excipias) nunquã ex naturæ instituto euacuatur, sed semper quoad fieri potest, retinetur: prætereà cutis non est apta sanguinis eductioni via; sudor & ratione materiæ, naturalis est euacuatio; siquidem ex tertiã superfluit coctione: & ratione loci, quoniam cutis est huic excremento destinata, & ita alteri oppositioni fit satis, quæ sudorẽ è naturalium euacuationum numero excludebat, quoniam non habet sicut reliquæ euacuationes, destinatum à natura locum. Habet quidem: nam cutis, teste Galeno, initio sui ortus, tota sibi continua, temporis spatio perforatur, & plurima nanciscitur spiramenta, per quæ (vt idem alibi ait) diffatur semper aliquid à calido, quòd secum etiam interim humoris non parum defert. Reliqua quæ pro Diocle afferebantur se ipsis soluuntur: si namque nec aues nec crustacea sudant, homo & quàm plurima animalia sudant; id non arguit sudorem esse præternaturam, sed esse quidem naturalem non penitus necessarium. Si transpiratio fit à maiore calore, non ideò sudor fit à calore debili, sed à calore quidem fit aucto, dummodo si magis augeatur, materia magis attenuata insensibilis fiat. Corpora in hyemali tempore & corpora etiam puerorum non sudant, quia cutis astrictio, & densitas impedimento est, vnde, fit vt vrina his multiplicetur.

7.

1. *simpl. ed.*
facult. c. 13.
 2. *temp. c. 5.*

Syntaxis Prædictionum
SUDORIS GRADVS.

IN COACIS AD TRES GRADVS IN HVNC
MODVM REDVCVNTVR.

1. *Sudor quidem ille est optimus, qui die critico febrem exoluit.*
2. *Vtilis autem, qui lenat.*
3. *Verum qui est frigidus, ac solum circa caput & collum exudat, prauus; etenim & ad diuturnitatem, & ad periculum, talis apparet.*

Maioris distinctionis gratiâ, sex in sudore ad significandum requisita, proponuntur.

1. *Tempus.*
2. *Locus.*
3. *Quantitas.*
4. *Modus.*
5. *Due prima qualitates, Frigiditas, Caliditas.*
6. *Tres secunda qualitates, Color, Odor, Sapor.*

T E M P V S.

Dixit Hippocrates sudores esse optimos, si fiant in die decretorio, & integrè soluant morbum; non tamen vnaquæque istarum

istarum conditionum seorsim est capienda, sed ita ut utraque, simul fiat una: quippe si seorsim acciperentur, Prior communis est * reliquis euacuationibus; omnes enim in die decretorio, ut sint optimæ fieri debent: Posterior, nempe ut integrè soluant febrem, per se solam, inartificiofa est: quippe scire sudorem esse optimum postquam integrè soluit morbum cui libet vel plebeio licet. Utraque ergo coniunctim accipi debet quod indicat coniunctio [&] efficit namque sensum: Sudor in die decretorio, & integrè soluens febrem, * optimus est, quia solutio ista est sine recidiuæ timore.

* Hoc ita intelligas velim, ut quemadmodum euacuationes criticæ semper sunt laudabiles, ita symptomaticæ aliquando non profus damnentur: quid enim prohibet euacuationem in principio aliquando utilem esse? Si consulas experimentum non deerunt exempla apud Hippocratem, multorum, quibus symptomaticæ euacuationes non lethaliter contigerunt. Nec Galenus dissentire videtur, si quidem in Sileno papulas octauâ die exeuntes, quæ verè symptomatis rationem habebant, tantum abest ut damnet, quin potius existimat hanc fuisse causam, cur non ita præstò à malignissimo illo morbo fuerit occisus. Legito historias Herophontis, Metonis, Vxoris Epicratis, Clazomenij, Melidiæ, & Cherionis; vbicunque, reperies sine malo, imò cum utilitate, euacuationes non criticas. Sed quid in hoc immoramur. Nonne surgens materia statim euacuanda est, ex communi, & satis vulgato Hippocratis decreto? euacuet igitur hanc in principio natura; profectò si euacuatio ab arte facta, est utilis, utilis etiam, quæ à natura fit, censenda est. Timent omnes nè euacuatio ista, ante coctionem facta, magis virium expugnatione, noceat, quam materiæ diminutione proficit; siquidem euacuatio ista non fit ab expultricis opere sed à retentricis impotentia. Hoc ita posse accidere, non est negandum, quod Medicus consideret oportet: si enim euacuationem fieri, absque ægri tolerantia agnoscit, medicamentis obsistat oportet, sin æger leuiter ferat, speranda est, simul cum tolerantia, etiam conferentia. Nec verò semper culpa reiicienda est in debilitatem retentricis, sed ut plurimum in materiæ eo tempore redundantiam, quæ si adest, non est cur non euacuatio ista sit, saltem ratione causæ, utilis; quamuis ratione signi sit praua: significat enim Naturam humoris, vel qualitate, vel quantitate, adèd molestari, ut non expectata coctione (quàm alias si sui iuris esset, expectare debuerat) euacuet. Diximus superius, posse aliquid esse bonum ut causam; malum ut signum; hoc, non desunt, qui negent; quoniam omnia ut se habent ad essendum (ut Philosophi loquuntur) ita ad significandum; quæ ergo bona sunt, bonum significant; rursus quæ mala, non possunt non malum significare. Sophistica est isthæc argumentatio. Rectè

Bb 3 quidem

1. epid.

1. epid. sect. 3.

agr. 3. agr.

7. agr. 5. agr.

10.

agr. 14. & 3.

epid. sect. 2.

text. 5.

supra 1 par.

te c. 4. par.

cul. 2.

quidem probat, id quod v.g. malum est, malum significare; non tamen solum malum: nam res, vnâ tantum ratione sunt; multis rationibus significant: Atque ita potest ex vno malo, aut ex vno bono, & bonum, & malum signum accipi, diuersis tamen rationibus. Prudentis tamen Medici est, iustâ bilance ponderare quodnam ex duobus signis præualeat: vt in casu de quo agimus, euacuatio in principio, si adsit tolerantia, bona est; erit tamen quia bona, bonum signum; quia tamen extra tempus, malum. Erit quidem bonum signum, ita vt est bona; est autem bona, quia materiam minui significat bonum, nempe materiæ minutionem; ex altera parte est extra tempus, significat ergo malè, nempe naturam non potuisse extra tempus sese exonerare, nisi summopere molestata, cumque non perfectè exoneretur (euacuatio enim quæ fit extra tempus, perfecta non est) significabit malum in corpore relictum: Quod si perfecta aut perfectioni proxima sit euacuatio, in hoc vt dixi, Medici prudens consideratio suo officio fungi debet. At dices cum Galeno in principio nihil excerni naturæ ratione sed esse omnia, symptomata: hæc ratio valet, ad probandum Naturam in symptomaticis euacuationibus, non se habere, vt victtricem, neque enim expellit post consequutam victoriam quam obtinere non potest nisi mediante coctione: expellit autem quia tantus aut talis humor retentricis superat capacitatem, atque idè quasi aliud agens, id agit, quod in suam vtilitatem redundat. Porrò symptomatis ratione, non Naturæ sui compotis decreto, fit euacuatio in principio; neque idcirco statim supprimenda; quippe multoties temerè id fieret, sed attendendum ad normam Hippocraticam, si enim ex parte ægrotantis, adsit qualibet tolerantia, si ex parte ægritudinis vel conferentia manifesta, vel saltem nulla deterioratio, (quam appellabo occultam conferentiam) relinquenda euacuatio est, imò potius si vires tolerant, etiam adiuuanda; sed huius rei (vt iam non semel dixi) Medicus est æstimator, cuius prudentiæ aliquid in arte Medicâ, quod scribi nequit, relinquendum est.

1. aph. 22.

1. aph. 20.

** In optimis nihil esse moliendum, docemur ab Hippocrate: *Qua indicantur & indicata sunt integrè, neque mouere neque nouare, siue medicamentis siue aliter irritando, sed sinere.* In bonis, quia imperfecta est crisis, adiuuanda est; vt artis beneficio consequamur id quod Naturæ opere consequi non potuimus; quam doctrinam in lib. de humor. nos docuit Hippocrates. Galenus præcitatus id etiam docuit, inquires: *Vti verò non integrè indicantur, id quod defecit, supplere nos oportet.*

Corollarium.

Cùm conditio isthæc, qua requiritur, vt sudor optimus dicatur, duabus simul constet partibus; quod fiat in die critico; & quod integrè soluat morbum: colligito hinc alterâ tantum nõ sufficere; sed tantum sudorem, ab optimi ratione deficere, quantum

tum ab vtriusque conditionis perfectione infra subsistit. In primis accipe sudorem non in die critico, sed qui integrè soluat morbum; sudor hic ex defectu primæ partis fidem non meretur. Sic *Pythion die decimo*, non decretorio *sudavit, & iudicatus est*; non tamen admodum fideliter: siquidem *quadragesimo, à iudicio, die, suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abcessus: Probabile, multitudine urinarum, quadragesimâ sanatum.* Per sudorem integrè à febre fuit liberatus, quæ est vna conditionis pars (hoc enim significat, *iudicatus est.*) (si verò hoc contingeret in die critico, quæ est altera, & prior conditionis pars, tunc fida esset salus: Porro, non contigit: quia die decimâ sudavit: Rursus accipe sudorem in die critico euenientem, qui febrem non integrè soluat; hic etiam infidus est. *Euryanactis filia septimo die, præcipuo inter iudicatorios, riguit, incaluit, sudavit.* Sudor hic habuit priorem conditionis partem; nempe fuit in die critico, non habuit alteram, quia nempe non soluit febrem, *sed sudavit, incaluit.* Quid accidit, nempe puella tandem periit.

3 epid. sect.
1. in princip.

3 epid. sect.
1. agr. 6.

Appendix.

Licet Hippocrates laudans sudorem, in die decretorio factum, qui omninò soluat febrem; nihil aliud videatur requirere ad optimi sudoris constitutionem: addenda tamen sunt decretorio diei reliqua quæ optimam crism efficiunt, inter quæ coctionis notæ præcipuum habent locum. Hæ, si vel in septimâ, vel in decima-quartâ, vel in qualibet aliâ, ex decretoriis diebus desint, crisis spem omninò tollunt. Idcirco *Pythionis*, quem iudicationem habuisse infidam diximus, *urine, circa iudicium, erant tenues*: & ille qui in Dealcis decumbebat horro, vsque ad vigesimum, in quo sudavit, *habebat tenues*; ideò non priùs quàm quadragesimâ *ex toto, perfectè iudicatus est.*

3 epid. sect.
1. agr. 3.

LOCVS.

Vel sudor fluit ex toto corpore, vel ex aliqua, aliquibusvè partibus. Ex toto corpore, in morbo vniuersali, vt est febris, laudabilis est: ex aliquâ parte, significat ibi causam morbi adesse

esse

4. ep. 38.

esse, sic Hippocrates: *Vbi sudor, ibi morbus*; hoc est, ibi causa morbi. Cæterum in febre, in quâ sudorem vniuersalem, in die critico non secus expetimus, quàm agricolæ pluuiam in tempore suo, si non vniuersalis, sed particularis, circa caput, collum, & thoracem adueniat, mali ominis est: Nam isthæc sudatio, vel significat humoris redundantiam, vel retentricis defectum: vtrûmque verò in his partibus, quæ principalium membrorum, cerebri, & cordis, sunt affectæ, perniciosum est. Porro si contingat, in his duntaxat partibus, sudores fieri, triplici nomine prauis habentur: Frequentiâ, quæ vires resoluit; Paucitate, quæ critica esse nequit, & Dignitate affectarum partium. Cùm verò animalium instrumentorum regio, sit superna illa, * pectus, collum, & ** caput; si ibi sudor duntaxat fluat, animalis facultas in periculo iactatur, & mala, quæ ad eius ruinam consequuntur, expectare, licet: Sic, *in moribundis*, teste Galeno, *frontis, colli, & partium earum, quæ ad pectus pertinent, sudor facultatis animalis imbecillitatem indicare plerûmquæ euidetur*. vnde ex sudore circa fontem frigidus, syncopem adesse; ex calido, futuram præcognoscimus vera itaque est sententia in Coacis; *Qui supernè sudant in perfrigerationibus, non sine febre, perniciosè habent*; Dixi *supernè*, hoc est, circa caput, ceruicemque.

6. ep. sect. 7.

* Si quæras cur sudores, partem non posticam dorsi, sed thoracis anticam frequentius occupent; cùm tamen cor æquè distans, ab vtrâque parte, vtrique suum eximium calorem æqualiter largiatur? Respondeo cor in medio quidem thorace, collocatum esse; non tamen æquè posteriora, & anteriora calefacere: quippe eius calor retrò infringitur, tum propter crassitinem interpositorum musculorum, & ossium, tum propter frigiditatem spinalis medullæ, & vertebrarum: ideoque fit vt rigores per dorsum inuadant, calor, & sudor, in pectore & ventre magis vigeant.

** Aristoteles sect. 2. prob. 10. & 17. & sect. 36. prob. 2. cui ad stipulatur Theophrastus lib. de sudoribus, dicit sudorem maximè circa faciem contingere: quia cerebro naturâ humido subiacet: addit etiam cutis raritatem. Forsitam meliùs hîc referes in calorem sursum ascendentem, & vapores secum deferentem quod Theophrastus videtur sensisse, spirituum distentioni hoc etiam attribuens. Malè ergo Aristoteles negat sudorem sursum ferri; fertur quidem sursum materia sudoris, hoc est, vapor; quemadmodum in aëre vapores in pluuiam abituri, sursum feruntur.

QUANTI

Q V A N T I T A S.

Sudoris non quælibet quantitas, sed copiosa, ad perfectam
 crism requiritur. Ideò, qui in Dealcis decumbeat horto, sudauit ^{3. epid. sect. 1.}
 multum, & perfectè iudicatus est; è contrario sudor exiguus ^{47. 5.}
 damnatur, imò apud Galenum, generale in omni euacuatio-
 ne est hoc præceptum: *Excerni pauca in agris, vnum quoddam* ^{sect. 2. in 1.}
ex signis est, quæ ex toto prauitatem habent, siue sanguis per na- ^{prorrh. com.}
res excernatur, siue deorsum per ventrem, siue per vomitum tale ^{47.}
quippiam, quod superfluum sit excernatur: idem & in sudoribus est,
& iis quæ per vterum excernuntur: Nihil etenim eorum, quæ decre-
toria existunt, exiguè secerni conuenit; sed quæ ita euacuantur om-
nia, duorum alterum subeunt: nam vel quòd non queant tolerari ob
copiam, ab affectis effunduntur partibus, vel imbecillitatem osten-
dunt natura, quæ proponit quidem superflua excernere sed nequit.
 Hoc idem antea iam dixerat in hunc modum. *Quæ vel tubercula,* ^{sect. 1. in 1.}
vel pustula ex imò ad cutem enata recurrerunt, grauisimum omnium ^{prorrh. com. 1.}
existunt: sudores quoque, qui ceperunt quidem, sed protinus cessa-
uerunt, prauis sunt: Deiectiones item, & quæ per sanguinis eruptio-
nes, vel in mulieribus per vterum euacuantur; omnia siquidem hæc
deteriora iis sunt, quæ nullo apparent pacto, si vbi ceperint cessent.
Cõtingit enim interdum coquentè adhuc contristantia Naturam, non-
dum ad horum expulsionem excitari: in illis verò, quæ ceperunt qui-
dem, sed protinus desierunt, apparet veluti excitatio quadam, co-
nante Natura excernere, quæ molesta sunt; atque ita quæ ob imbe-
cillitatem, proposuerat, perficere nequeunte. Hæc sic diffusè
 placuit transcribere: quia nil melius circa hoc dici, excogitari uè
 potest; vt intelligas sudorem diminutum, Naturæ impoten-
 tiam significare. Non me latet posse paucitatem sudoris alio
 etiam nomine esse prauam: quia scilicet (sed hoc pertinet ad
 modum) sudor per expressionem à partibus solidis eductus
 colliquatiuus, & subindè perniciosus est, & talis nunquam po-
 test copiosus esse. Placet mihi animaduersio Mercati ad senten-
 tiã illam, quæ habet. *Sudores febricitãti si inceperint boni & c.* videli-
 cet verbum, *inceperint*, alterius sudoris successione importare; ne
 incipiant & protinus cessent, quod Galenus, supra meritò dam-
 nauit, & frequenti confirmatur experimento. Itaque iure opti-

Castrens. Syntaxis Prad. Med.

Cc

mo

mo in Coacis dicitur: *Acuti morbi sudore multo indicantur*. Et rursus in eodem opere: *Qui exiguo sudore madent, cum febre, in metu sunt mortis*. Meritò etiam Hippocrates ferè semper, *sudores* in plurali laudans, denotat eorum multitudinem esse bonam.

Exceptio Prima.

Sudores multi, qui febrem nec soluunt, nec minuunt, inter inutiles reponantur. Sic intelligito sententiam illam: *Sudor multus, si cum febris acutis fiat, inutilis*, Dicitur, *cum febris*, quasi dicatur, nec solvens, nec minuens febrem; sed in eodem tenore relinquens: hic si continuauerit, exolutione virium, poterit esse malus, iis omninò exolutis, pessimus. Idcirco Galenus in commento prædictæ sententiæ timet, ne ex hoc multo sudore, non multo post virtus exoluatur. Optimus fuit Abderitanæ virginis sudor, quippe multus, & qui febrem, surditatemque penitus exluit. *Cleonactes quoque multum sudauit, profusus indicatus est*.

1. prorrh. 23.

3. epid. sect.

3. agr. 7.

1. epid. sect. 3.

agr. 6.

Exceptio Secunda.

Laudauimus sudorem multum, intelligito, dum non semper fluat, quippe semper fluens ab Hippocrate damnatur dicente: *Sudor plurimus frigidus, aut calidus, semper fluens*, (non in summo duntaxat vigore, sed in principio etiam, & augmento, vt redundantiam significet) *frigidus maiorem*, (hoc est longiorem) *calidus minorem* (nempe breuiorem,) *significat morbum*. In hoc sensu, prognosis sumitur à causâ; ita vt calidi sudores sint à calido humore, à quo morbi sunt breues; frigidi ab humore frigido, à quo ægri tudines eueniunt longæ. Sic in simili; *dolores antiqui frigidi, noui verò calidi* appellantur ab Hippocrate. Sunt etiam in calidis morbis meliores, quàm in frigidis: quoniam calidi morbi acuti sunt, & sudoribus iudicari solent; morbi autem longi (tales sunt frigidi) sudoribus non iudicantur.

6. epid. sect. 1.

6. aph. 36.

4. aph. 36.

Exceptio Tertia.

Multitudo sudoris, homini alias ob causas, hoc est ob alias euacuatio

euacuationes debili existenti, adeò noua est, vt in Coacis, sic scriptum legatur, *Si cui post diuturnum alui profluuium, biliosa vomenti, & cibos aduersanti, sudor effluat multus, repetentè interimit.* Ratio manifesta est. Nam si debilis æger à diuturno alui profluuiio, & frequenti bilioso vomitu, sudet copiosè; sudor ille, & vt causa, & vt signum, prauus erit. Prauus, vt causa; quia tanta sudoris quantitas, vires debiles, omninò prostrabit: vt signum; quia à debili, expultrice, (qualis in ægro debili existit,) debilis euacuatio expectatur: Quòd si tunc multa eueniat, non expultricis vim, quæ exigua est, sed retentricis arguit debilitatem, quæ debilitati totius consentit. Si quis autem obiiciat Galenum ^{6. epid.} dicentem, sudores nunquam sequi ad copiosum sanguinis profluuium, quia omnis humor euacuatur, sciat oportet sudorem, qui post hæmorrhagiam copiosam sequitur, non fieri ab humoribus, sed à partibus solidis, per resolutionem propriæ substantiæ; & dicitur diaphoreticus.

Exceptio Quarta.

Non eadem sudoris in sanis, & in ægrotis est prognosis. Nam in ægrotantibus multus sudor, adiectis reliquis conditionibus optimus erit. Sanorum *sudor multus per * somnum factus, corpus* ^{4. aph. 41.} *vti copiosiori cibo indicat; si verò cibum non assumenti, hoc accidat, scire expedit, quòd euacuatione corpus indiget.* Itaque aut multitudinem cibi, aut (si multus cibum non sit ingestus) seroforum humorum indicat multitudinem.

* Cur dormientes, quàm vigilantes sudant magis? Bis quærit hoc in suis Problematibus Aristoteles; & in primis ait id fieri, *ob repercussionem; collectus enim calor internus humorem expellit.* Deindè diligentius rem ^{sect. 2. probl. 16. & 13.} speculatus, ait, sudoris originem, nempe vtràmque causam efficientem, & materialem intrinsecus esse: efficiens est calor; materia, humor; quare internus calor, qui in somno viget magis, internum humorem diffundens expellit. Semper autem aliquid è corporibus nostris defluit, sed exile est, & subindè insensibile: nam tenuitate suâ exhalat, non adhæret; si verò materia multa fuerit, non ita potest attenuari, quin adhæreat meatuum parietibus, & in sudorem condensetur.

Adde coctionem maiorem, per somnum fieri; ex maiore autem coctione plures halitus eleuantur, & hi non per cutis raritatem, sicut in vigilia, insensibiliter transpirant, sed dormientium cuti densiori occurrenti.

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

C c 2 tes

tes concrefcunt. Facit præterea ad materiam in sudorem condensandam quies, quâ dormientes sepulti iacent: quippe vigilantium motus, vapores dissipat. Accedit, quod in somno reliquæ euacuationes cohibentur, quarum inopiam copioso sudore naturam supplere par est. Demùm adiuuat expressio, quæ fit in perturbatione & recurfu humorum densitati cutis occurrentium; adiuuat similiter retentricis ob calidi innati absentiam, imbecillitas.

Exceptio Quinta.

Multos sudores à laudabilium numero reiciens, si multos abusuè appelles: appellabis autem abusuè multos, eos, qui, licèt pauci, continui tamen sunt. Abusuè etiam multos, dicimus eos, qui breuibus redeunt interuallis. Vtrique horum ea carent vtilitate, quam in verè multis reperiri diximus. Nam frequentibus hisce sudatiunculis & vires prosternuntur, & materiæ parum euacuatur.

Exceptio Sexta.

6. epid. sect. 2. text. 33. in com. præcisata sentent. & 3. acut. cõ. 17. 4. aph. 32. 7. aph. 61. Cùm multos sudores laudas, ne ita multitudini faueto, vt* immodicos recipias. Idcirco sapienter, vt solet, Hippocrates sudores quanti sint iubet considerari: quia nempe, vt Galenus annotauit: *Excessus multitudinis noxius est: vires quippe debilitat.* Meritò ergo à magno Magistro sudor *superfluens* damnatur, vt intelligamus alium esse multum, alium superfluentem.

d. sectis ad eos qui introducuntur cap. 9. * Attamen superfluitas, semper, factâ ad vires collatione, debet inspicere: siquidem Galenus quosdam vidit, quibus tantùm sudoris effluxerit, vt plumas etiam madefacerent, sed tamen inter hæc nihil illi visum est esse sedandum: quoniam educebantur, ea quæ molesta erant, hoc est, quoniam aderat conferentia & tolerantia: si enim talia purgentur, qualia purgari oportet, confert & leuiter ferunt; si aderat tolerantia, aderat virium robur ad eam euacuationem requisitum. Demùm quemadmodum id, quod toleratur, licèt multum sit, non adhuc est superfluam; ita id quod sine tolerantia accidit, superfluere censetur: hoc enim debemus sistere, illud finire.

MODVS.

Exeundi modus in sudore triplex est, *Expressio, Excretio, Exolutio*. Hoc mente seruare oportet, vt sciamus quando sudor confertim

fertim erumpens bonus est, aut malus: quando rursus sensim exiens laudari, damnariue mereatur. Is qui fit per *expressionem*, si in doloribus fiat, anxietudinis vehementiam indicat, si fiat propter venarum, ab humore nimio, distentionem, initio febris, diuturnitatem significat; sed siue hâc siue illâ de causâ eueniat, sensim effluit. Qui per *excretionem* effunditur, hoc est, vi Naturæ, id, à quo molestatur, expellentis; modò in aliis, bonæ crisis leges obseruet, vbertim prorumpens morbum soluit; sensim effluens, poterit morbum minorem reddere, & quò melioribus fuerit stipatus signis, eò laudabilior erit. Denique sudor vbertim fluit, vel periodicè, vt in tertianâ; vel criticè, vt in causone. Quorum ille facit vt morbus facilius reddatur; hic, vt omninò soluatur. Si fit per *exolutionem* partium colliquatarum, semper sensim fluit, & hic esse solet sudor ille * miliiformis, quem Hippocrates damnauit, vt plurimùm circa frontem duntaxat, roris similitudinem habens, & propriè sudatiunculæ nomen meretur, prauumque omninò est signum.

* Actuarius sudores milium specie referentes, ostendere ait meatuum angustiam. Actuarium reprehendit Mercurialis; cum enim miliiformes sudores crassiusculi sint, multum abest vt adipiscantur crassitiem ex meatuum angustia. At fallitur Mercurialis; nam miliares minus crassi sunt, quàm ij, quos in guttas conglobari videmus miliarèsque appellantur, quia exiguas guttas granorum milij æquales præ se ferunt. Igitur isti miliares, cum per *expressionem* fiant, meatuum angustiam possunt significare.

Exceptio.

Licet excretio sudoris, quæ confertim fit, utilis sit quæ verò sensim, damnanda; vt potè aut impotentiam naturæ, aut humorum arguens renitentiam: nihilominus etiam sudores confertim prorumpentes in virium resolutione, perniciosi sunt; sensim autem exeuntes conferunt. Iterum tamen repeto, vt sudor iste, sit factus per *excretionem*, non per partium *exolutionem*.

QUALITATES PRIMÆ.

Sudor aut est calidus, aut frigidus. Sudor calidus, nisi alias habeat adiunctas prauas condiciones, nunquam ab Hippocrate

Cc 3 damnatur

4. aph. 42.

damnatur; frigidus nunquam laudatur. Iam diximus ex Aphorismo (*calidus sudor minus, frigidus magis morbum significat*) idem esse, magis morbum significare; ac si dicamus significare maiorem morbum: quia longiorem. Addo nunc etiam maiorem: quia periculosiorem: si enim febris *acuta*, sudorem non potuit calefacere; vel paucitas & ferè extinctio caloris adest; vel humores multi, & indomiti, qui nequeunt à calore vinci. Hoc accipe à Galeno in sententiam illam; *Frigidi sudores, cum acutâ quidem febre, mortem; cum mitiori autem, longitudinem morbi significant.* Tunc sic. Sudor frigidus, si à multitudine fiat humorum frigidorum, qui longo tempore, ad sui emendationem indigent, *cum febre acuta*, lethale erit signum: febris enim hæc prius corpus dissoluet, quàm humores cicurentur; *cum febre autem tepidâ*, quæ inducias præbet, non ita: cum enim hæc febris non anticipet ægrotantem dissoluere, poterit diurnitate humores concoquere; sed quia multi, & frigidi sunt, tempore indiget longiore. Atque ita frigidus sudor quemadmodum in acutâ febre est perniciosus; sic in mitiore, longitudinem magis quàm periculum indicat. Philiscus valdè malignâ febre comprehensus, frigidum sudorem, toto morbi tempore, habuit, & tandem periit. Dromeadæ vxor sudavit per totum corpus, frigidum, & quamvis citò recaluit, citò tamen mortua est.

lib. 4. c. 13.

* Frigidi sudoris causam in meo de Meteoris Microcosmi libro, satis superque declaravi, quare ne iterum quæ semel scripta sunt, repetere cogar, illuc te remitto.

QUALITATES SECUNDÆ.

4. sanit. tu-
end.
c. 4. & pluri-
bus aliis in
locis.

1. simpl.
und. facit.

Quilibet humor suum habet proprium colorem; ex quo deiectionum naturam, imò & vrinarum, cognosci diximus, ex eodem etiam sudoris* colore vult Galenus vt sudoris qualitas cognoscatur; quemadmodum etiam ex odore, & sapore; idcirco de his aliquid dicere institui, ne hac etiam in parte, tibi noster deesset labor. Sudoris, in homine naturaliter se habente, colorem, colori vrinæ videtur Galenus comparare; *nam sicut vrina* (ait ille) *naturalis, modicè est pallida; sic & sudor.* Sapore etiam non distat ab vrinâ: siquidem *sudor naturalis evidenter sal sedis-*
nem

nem habet, sed obscure amaritudinem. Neque hoc præter rationem, siquidem, aliquid biliosa substantia habet; & ut idemmet alibi notat; biliosa substantia tenuis, quotidie cum sudore exit. 14. met. c. 1.
 Hæ sunt sudoris naturalis notæ, à quibus si degeneret, præter naturam erit, qualis in ægrotis conspicitur. Hoc ut comprehenderet Galenus, iubebat ægrum, ut sudorem suum gustaret, sumpturus scilicet ex sudoris sapore in hanc vel illam partem mutato, humoris qui euacuabatur diagnosim. Hoc etiam 4. sanit. tu. c. cit. vel Medico non iubente accidere, ait, quoties ægro spontè sudor in os defluit. Si itaque sudor nimis amarefeat, bilis redundantiam ut in morbo, regio, indicat: si acidus sit, simul cum nigritie, melancholicum attestatur humorem: si contra colorè tum saporem frigide pituitæ induerit; quemadmodum dulcis, calidorum pituitam demonstrabit; sic insipidus, pituitam naturalem. Omitto sudorem sanguineum; hic enim & meatuum raritatem & sanguinis tenuitatem declarabit. Itaque eodemmet auctore: 4. san. cit. de officina med. sect. 1. conf. 3. dediff. sympr. c. 5. & alibi. *sudores odorem, colorèmq; excremento, quod euacuatur, similem habent.* 3. sympt. caus. c. 2.
 Porro ut tam coloris, quam odoris, quam etiam saporis, exempla habeas transcribam tibi eiusdem verba, ubi considerandam proponit sudoris exeuntis naturam: inquit igitur. 4. sanit. tu. end. cit. *Hic namque partim acidus, partim salsus est, partim veluti lutum, aut virus planè olet: licet autem hoc ex strigili deprehendere, cum lauantur: sæpe namque amarus planè apparet, qualis utique morbo regio laborantibus emittitur: eius verò dignotio etiam citra gustum, facilis est, ex solo colore: quippe pallidus, pro eiusmodi bilis ratione, apparet. Sæpe tamen post validissimos labores, & vehementem æstum, planè flauus conspicitur: Aliquando medius, atque ex ambobus mixtus cernitur, veluti quodammodo ex pallido flauus.*

* Auctor omnium, in arte Medicâ, bonorum Hippocrates, qui multa, multis in locis, de sudore scripta reliquit, nihil usquam de eiusdem colore, odore, sapore nos docuit: quoniam fortasse à solidâ doctrinâ, quam ipse profitebatur, hæc consideratio visa est aliena. Nam causones & tertianas, vel exquisitas, vel exquisitis proximas, sudoribus iudicari vidimus, nulla factâ in huiusmodi qualitibus mutatione; idem namque erat color, idem odor, & sapor, qui in sudoribus sanorum, conspicitur. Quòd si ctericis sudor amarior sit solito, si etiam flauior, nil mirum: nam cutaneus humor, non potest non euacuationem quæ per cutem fit suis qualitibus inficere. Hoc tamen scire, quid prodest? Fætidus sudores in multis sanis

sanis conspeximus, suntque nonnulli quibus pedes graueolente sudore, ut plurimum madent: noui Virginem nobilissimam, hac turpitudine infectam; sed hinc nullam ad morbos effatu dignam coniecturam facere opus erat. Hæc tamen in Galeno sunt tolerabilia, illud uero in eo tolerare nequeo, quod sicut in aliis excrementis, sic in sudoribus coctiones spectat: Cum enim de signis loqueretur hæc adiungit uerba. *At quaterus alterum altero praualeat, concoctio, cruditasue monstrat quas subinde ex propriis cognosces excrementis; qua enim in ventriculo consciuntur, deiectiones monstrant; qua in uasis lotia; qua in toto corpore sudores &c.* Sic ille. Verum coctionis & cruditatis notas in deiectionibus & vrinis iam satis teneo; Hippocrates eas me docuit, Galenus repetiit: uellem tamen, ut quoniam ex Hippocrate, addiscere nequeo coctionis notas in sudore; eas saltem me Galenus doceret; quam rem si quispiam, pro Galeno me doceat, habeo gratias.

de constitut.
ari. med. ca.
pit. 18.

C A P V T XI.

Signa sumpta ex facultate Animalis:

PARTICULA I.

Signa quæ sumuntur à facultatibus reëtricibus.

2. aph. 33.

TAM animales, quàm naturales vires, benè se habere in ægrotante bonum est: idcirco Hippocrates: *In quouis morbo, ait, mente constare, & benè se habere ad ea quæ offeruntur, bonum: contrarium uero malum.* Hæc sententia, si collectiuè accipiatur, sensum efficit: *In quouis morbo partes, quæ in cerebro sunt, & illas quæ circa iecur, & ventriculum, benè dispositas esse, bonum est.* Si uero disiuctiuè legatur, vnumquoque ex duobus signis seorsim bonum esse dicemus, v.g. *mente constare bonum: benè se habere ad oblata, bonum etiam est.* Porro quamuis negandum non sit, melius esse duo illa bona signa simul concurrere, quàm vnum: & è contrario deterius, si utrâque praua signa eueniant, quàm si vnum duntaxat: tamen cum in vnoquoque signorum veritas Aphorismi appareat,

appareat, præstat disjunctiõe legere, vt magis vniuersalis reddatur sententia. Nempe: *In quouis morbo ægrum benè se habere, quoad facultates animales (hoc enim est mente constare) bonum.* Præterea *benè se habere quoad naturales (ita explicatur illud, benè se habere ad ea, quæ offeruntur,) bonum similiter est.* Porro egimus de significationibus sumptis à facultatibus naturalibus; agamus & nunc de signis, quæ ab animalibus facultatibus, actionibusve accipiuntur.

Si quæras, nùm maior sit habenda fides signis sumptis à naturali actione, quàm ab animali? Galenus nihil respondebit, vt pote qui nunquam vni tantum signo fuit addictus. Cæterùm cum signa concomitantia aliquando alia aliis tanto maiora non sint, vt nos manuducant, oportet ad naturam significantium recurrere. Brasauolus aduertens duntaxat ad nobilitatem mentis nostræ, & domiciliij eius, quæ quidem nobilitas naturalium tum facultatum, tum instrumentorum præstantiam superat, velle videtur, vt semper sit melius, *constare mente, quàm bene se habere ad ea quæ offeruntur.* Verumtamen, cum hoc multas patiatur exceptiones, nec solum sufficiat præstantia partis affectæ, ad augendam efficaciam signo, sed alia etiam concurrere oporteat, idè cum distinctione procedendum est.

In morbis quidem longis, si duos accipiatis ægrotantes, quorum vnus mente laboret, alius verò inappetentiâ, grauius signum ex inappetentiâ, quàm ex mentis inconstantiâ accipies: Nam delirium sine febre, quale in morbis longis contingit, multoties curatur; inappetentiâ autem vires prostermit, & quantò morbus est longior, tantò periculosius hominem afficit. In acutis autem ægrotudinibus, oportet recurrere ad causas signorum, vt ex damnis, quæ inferre possunt, cognoscas quænam erit vtilitas, si absint: E. g. laboret vnus delirio, in febrium accessionibus, factò ex vaporibus ad caput ascendentibus; alius verò inappetentiam habeat, cuius causa sit oris ventriculi quædam mortificatio; in hoc casu deæterius erit, vexari inappetentiâ, quàm delirio. Rursus detur æger delirans ex phrenitide,* hoc est, ex inflammatione cerebri, aut membranarum eius; alius verò inappetens propter subuersionem ventriculi à bile innatante, aut ab æstu febrili excitatam,

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

D d

nónne

nónne tunc maius malum portendet delirium, quàm inappetentia? maximè.

Hæc quamuis ita sint, ego Aphorismum, non ad duas facultates extendo, sed in vnâ duntaxat contineo. Nam non minùs ad animalem facultatem pertinet *benè se habere ad oblata*, quàm pertineat, *mente constare*: neque de appetentiâ naturali, sed de animali intelligendam sententiam istam reor. Imò verò non de appetentiâ, sed de ratiocinio, ita vt, æger non solum *mente constet*, quemadmodum in sanitate, sed etiam *benè se habeat ad oblata*, hoc est, non sit impatiens, neque morosus; sed omnino se astantium, & Medicorum dictis obedientem præstet: nocet enim non parum morositas ægroto, adeò vt Hippocrates historiam mulieris narraturus, morosam fuisse annotet, quasi insinuans illius inobedientiam, quæ morbum difficiliorem reddebat. Et quemadmodum Medicus rectè officio suo fungitur, si ægrum bono animo esse iubeat, ita etiam ægrotans benè rem suam aget, si persuasentium sermones non aspernetur; nec se desperationi tradat, nec oblata accipere tam alimenta, quàm medicamenta recuset: quippe multi adeò inobedientes se præbent, vt obstinatio illa, delirij speciem præ se ferat.

5. *contr. c. 12.* * Neque recipiendus est Vallesius & cum Vallesio etiam nonnulli, qui citra cerebri aut membranarum eius inflammationem, ob solos calidos humores, in cerebro redundantes, aiunt dari posse phrenitidem. Hoc quidem falsum esse, ex eo vel maximè apparet; quòd vniuersum phrenitidis genus perniciosum statuit Galenus, quod non esset, si aliqua phrenitis posset, cerebro membranâ ve non inflammatis, fieri. Quando autem Galenus *exquisitam*, ait, *phrenitidem*, & *nulli alteri morbo permixtam fieri, cum flava bilis locum prehenderit, in quo residet anima princeps pars*; hoc eâ lege accipito, vt bilis ista inflammationem faciat, & non aliter. Quando etiam inquit, *inflammationem, qua multos vapores transmittit ad caput, cerebrum vaporibus implere, & phrenitidem facere*; intelligito calidos istos vapores, phrenitidem quidem efficere, si condensati, & in cerebro coadunati inflammationem excitent: Alioquin si ita non intelligas Galenum sibi ipsi habebis contrarium; quippe *phrenitidem*, affirmat, *non simpliciter ob calidos succos, sed cum phlegmonem vel in cerebro vel in membranâ eius pariunt, oboriri*. Hoc cognouit Auicenna; siquidem *carabitum*, hoc est, phrenitidem appellat, *sirsem*, hoc est, apostema. Si quæras cur bilis in cerebro abscessum facit, non melancholia? id referam ad succi melancholici frigiditatem,

gilitatem, quæ alterare duntaxat valet. Rursus cur bilis in arcuatis, non inflammatur? quia teste Galeno, biliosus humor iëtericorum, crassus, & s. loc. aff. c. 7. multâ pituitâ permixtus.

Corollarium.

Veritati ergo consonum est, quod Coacarum prædictionum auctor Hippocrates scripsit, nempe: *Deliria qua circa res necessarias versantur, pessima*: sunt autem res necessariae, tum ad dieteticam, tum ad pharmaceuticam spectantes, queis adiungo etiam excrementorum expulsionem. Est autem hæc delirij species duplici nomine perniciofa: primò, quia æger sic affectus longissimè abest à naturali dispositione, & ita malum est signum: Deindè quia miserum ægrotantem ad interitum perducit, prauæ causæ rationem subit; neque enim in eo, qui remedio uti recusat, remedio est locus: quare meritò additur in prædictâ sententiâ; *si ingrauescant mortifera*: tum quoniam grauium signorum perseuerantia, & exacerbatio, fatiscentem naturam, & morbum ingrauescentem ostendunt, vndè confirmatur mortis præfagium; Tum etiam, quia huiusmodi delirantes, si eò deueniant, ut omnino, imperfuasibiles reddantur, præ inopiâ earum rerum, sine quibus vita sustineri nequit, penitus resoluuntur.

PERTVRBATÆ MENTIS GRADVS.

Familiaire est Hippocrati (sic notante Galeno) ut aliis, atque aliis nominibus, quantitatem subiiciat desipientiæ, videlicet: *Nugari: Mente moueri: Delirare: Desipere: Dementem esse: Versanum: (aliàs Amentem,) Insanum: & Furiosum.* Hi omnes gradus, à maiori, aut minori causâ, eo ordine, quo scripti sunt, pendent; ita ut priores quatuor à leuiori causâ pendeant; vel ab anathymiafi benignâ, vel à benignis humoribus: posteriores verò ab humore magis maligno.

Appendix.

Præter hos gradus, describitur à Galeno, *Mente vacillans*, <sup>1. diffic. ref-
pir. c. 12.</sup> *Castrens. Syntaxis Præd. Med.* D d 2 qui

qui animum in visionibus, velut in curis quibusdam habens, animalium actionum negligens est, & neque lotium eiicit, nisi quis eum commonefaciat, neque ventris onus deponit, neque cibum petit, si verò petat, interim, dum offerunt, obliuiscitur.

7.aph.9.

Contingit aliquando ægrum mente vacillare, præ nimia debilitate, atque hanc speciem delirij, crediderim intellexisse Hippocratem, qui ait: *A sanguinis profluuiio delirium, aut conuulsio, malum.* Conuulsionem à copiosa euacuatione malam esse inferius dicemus, delirium verò malum est: quippe significat aded copiosè sanguinem fluxisse, vt neque eius, neque spirituum tantum remanserit, quantum pro exequendis internis functionibus sufficiat. Deesse autem in toto corpore spiritus malum est, in capite longè peius. Itaque moribundos multoties, absque vlla phrenitidis suspicione animo vacillantes videmus; quod non aliundè euenit, nisi quia summa debilitas actionibus internorum sensuum obest.

Vacillant etiam mente per Somnum aliqui, & licet expergefati resipiscant: nihilominus in illis phrenitis timenda est. Nam cerebrum iam incipit agitari, & quamuis in illo principio vigilans æger, possit ratione cogitationes errantes cohibere, postmodum ingrauescente malo, non poterit, quod suo loco dicemus, cum de insomniis sermo incidet.

2.aph.2.

Iam verò expergefieri à somno, cum delirio malum est, si enim: *Vbi somnus, delirium sedat, bonum;* vt inquit Hippocrates; è contrario: *Vbi somnus laborem facit* (eodem auctore) *malum;* mentis autem perturbatio inter labores est numeranda. Præterea ex somno leuamen speratur; si ergo vnde speratur utilitas, tantum abest vt eueniat, quin potius suscipitur damnum, quid poterit deterius euenire?

Corollarium.

Colliges ex dictis per tres gradus deliria ad summum ascendere. * Primus est, cum deliris cogitationibus premuntur ægri, ita tamen vt ipsi sibi met conscij de multiplicitate, tum somniorum, tum cogitationum quarantur. Atque his, nisi præsto succurratur, superuenit delirium illud, quod est in gradu secundo, cum scilicet ægrotantes, cogitationum suarum errores

NON

non agnoscunt, sed eas, tanquam rectas, ore promunt. Quòd si persistant, ea quæ cogitarunt, opere complent; ut vix astantium vi coërciti contineri in lecto possint, qui ultimus est desipientiæ gradus. Itaque primus gradus, mentis error, seu perturbatio, appellatur; secundus, delirium; tertius, insania siue furor.

* Hos tres gradus in ægotantibus procedere, docemur ex eo, quod sanis hominibus passione aliquâ affectis contingit: prius enim vel de amore, vel de inimicitia cogitare incipiunt; crescente deindè affectu non possunt se se continere, quin loquantur de re, quam diligunt, vel quam odio habent; Tandem, ad culmen perueniente passione, quæ cogitarunt, incipiunt opere complere, & exequi.

Annotatio.

Potest delirans errare circa * omnes internas potentias, potest & circa vnam duntaxat. Si circa omnes error fiat, gravissimam arguit causam; sin circa vnam tantum minorem. ** Potest tamen leuius, aut grauius malum dici, pro ratione potentia, quæ offenditur.

* Arabum schola, cum Auicennâ, sedibus distinctos internos sensus agnoscit. Præcipua huius rei ratio, (inter alias non paucas, quæ afferri solent,) est, quia affecta vnâ potentiâ, reliquæ illæ permanent; quod nos superius admisimus, & experimento comprobatur: Theophilus enim Medicus, de quo Galenus, imaginatiuam læsam habebat: siquidem imaginabatur Tibicenes esse in angulo domus, qui tamen non erant, sed bene ratiocinabatur: nam si essent meritò excludi deberent. Alius verò, de quo idem, Romæ insanus, cum in cubiculo detineretur, è lecto surgens, ad fenestram, per quam & ipse videri, & præsentis contueri poterat, accessit, indeque ex vitreis vasis singula ostendens, sciscitatus est, imperarentne ut proiiceret, qui ridentes, plaudentesque ut ea proiiceret, cum rogassent, ille omnia arripens deiecit, quòd cum magnis acclamationibus, risuque exceptum fuisset; subindè num puerum quoque, quem apud se habebat, deturbari iuberent, interrogavit, quod cum illi, ut faceret, iussissent, puerum quoque à fenestra præcipitem dedit. Huius vis apprehendens seu imaginatrix integra erat: quia & vasa, & puerum, & acclamantes ritè apprehendebat: cogitatrix autem ægotabat: quia & vasa, & puerum deiiciendum dementer existimabat; neque ratio assequabatur vasa comminuenda esse, puerumque interiturum. Iam verò memoriam per se solam lædi posse, Thucydides nos docuit, qui retulit, enasisse quosdam, in magnâ illâ

*de sympr.
differ. c. 3.*

*4 de loc. af-
fec. c. 1.*

*de diff. symp.
c. 8. & de
caus. symp.
lib. 2. c. ult.*

pestilen:ia, quæ suo tempore grassata fuit, qui neque se ipsos cognouerunt, neque alios. Huic exemplo Galenus alia adiungit nonnullorum, qui senio in eisdem inciderunt affectiones, & aliorum, qui literarum, & artium omnino oblitæ fuerant, imò & suorum nominum, qui tamen internos alios sensus incolumes habebant.

Itaque, si vna absque aliâ potentiâ internâ lædi potest; non videtur rationi consentaneum omnes simul habitare. Verumtamen istiusmodi auctores considerare debuerant, facultates naturales omnes, simul esse in qualibet particulâ, vnâ tamen ab que altera sæpissimè offendi. Non igitur immorabor in recensendis, & refellendis rationibus, quæ pro hâc parte afferuntur: quandoquidem iam aliorum fuit labor. Porro melius cum Galeno censere debemus non discerni locis internos sensus, quamnis seorsim lædi possint, ita scilicet poscente temperamenti varietate, & maiore, seu minore dispositione præter naturam, à quâ, vna seorsim, aut duæ, aut plures simul offenduntur: quis enim dixerit in phrenitide vnus tantum potentie locum inflammatione corripitur, non vniuersum cerebrum? & tamen, vt plurimum, non omnes labuntur interni sensus.

Ex prædictâ Arabum ratione, quâ probant facultates esse sedibus distinctas, quia videlicet seorsim lædi possunt, poterimus nos cum Galeno elicere potentias rectrices esse numero tres, non quinque vt existimant multi, non quatuor, vt est aliorum opinio. Prima ergo Imaginatrix seu Phantasia appellatur, hæc species recipit: Altera Cogitatrix, quæ ratiocinatur: Tertia, Memoria, quæ rerum conseruat imagines. Neque re verâ plures esse debent, cum non plures actiones appareant læsæ.

Quærent aliqui vtrum præter has cognouerit Galenus sensum communem? & profectò licet videatur sensum istum communem, primum sensorium appellare, in quo, ait, fieri somnum, & vigiliam, nihilominus cum nullam peculiarem huius communis sensus noxam distinctam à noxâ Imaginatricis tradiderit, non videtur, inter vtramque, diuersitatem agnouisse.

Sed quicquid sit de Galeni sententiâ, mihi magis arridet sententia eorum, qui sensum communem, cum Aristotele, circuli centro conferentes, eum ab imaginatrice distinguunt, ad quem variorum sensuum imagines confluunt, vt ibi simul vniantur, vnde in sensu communi dulcedo, & albedo simul, in vno lacte, representantur: Imaginatio deindè puriore modo, hæc in obiecti etiam absentia recipit. Ad obiectionem autem superius adductam, nempe non dari læsionem aliquam, quæ peculiariter sensui communi conueniat, Respondebo dari vertiginem: neque enim cum plerisque admitto Imaginatricem in vertigine læsam. Nam dupliciter contingit hominem e.g. paleas, & festucas circumuolitantes conspiceri; Primò per scotomiam læso sensu externo & falsitatem imprimente sensu communi, & tunc æger ab altiori potentiâ edoctus, errorem suum agnoscit; Altero, per delirium, & tunc Imaginatrix est læsa & æger non agnoscit se decipi, imò manibus festucas, & paleas auellere tentat.

* * Si

** Si quis quærat quænam sit maior offensio, Imaginatricisne, an Cogitatricis, an Memorix? cum distinctione Respondebo. Nam morbo declinante vidit. Thucydides memoriam sine periculo deperditam. Hoc in filio meo Francisco, etiam aliquando expertus sum. Laborauerat malignâ & punctulari febre, in cuius vniuersali declinatione memoriam deperdidit, aded vt eos, qui è cubiculo discedebant, protinus discessisse obliuisceretur; & dum loquebatur, eadem sapius repeteret, immemor eorum quæ paulò antè pronunciauerat, ab hoc malo facilè, Deo auspice, conualuit.

In augmento ægritudinis abolita memoria, pessimum est signum. Quapropter quando ab Hippocrate & Galeno, in Epidemiis, in Prorrheticis, & in Coacis, inter perniciosa signa memoriæ abolitio reponitur; intelligite hoc dictum de obliuione, quæ in augmento febris accidit: hæc namque omnimodam caloris naturalis mortificationem significat: quippe obliuio à frigiditate accidit sola, vt Galenus voluisse videtur, inquit; *Cum igitur vel perit, vel grauiter læsa est memoria, frigida omnino intemperies est, quocirca calefacere ipsam oportet; at verò exsiccare, & humectare, non necessarium est; sed si humiditati copuletur, arefacere; si ariditati, madefacere.* Iouertus à frigiditate simul cum humiditate, memoriam deperdi arbitratur; signum cuius rei est, quod infantes, & senes nimio humido abundantes, parum valent memoriâ, quod Plato etiam voluisse videtur, qui ait, *Animam omnia scientem, omnium obliuisci, cum in humidissimum sætus corpusculum, se se demittit, ac mergit.* Ego veriore existimo Galeni opinionem: neque enim humiditas, magis quam siccitas, memoriæ obeft, nisi frigiditas adfit, quæ obliuionem inducit.

Porò inter omnes tres actiones, memoriam deperditam grauissimum malum, grauissimumque signum esse censeo: neque enim cogitatio, vbi memoria desit, neque imaginatio, nisi momentanea constare potest. Inter reliquas anceps sum. Nam cum maior vis ad cogitandum, quam ad imaginandum requiratur, minore qualibet noxâ vitiatur Cogitatrix; Imaginatrix autem grauius ostendit malum. Ex altera parte cum imaginatio facilius etiam læditur, non adhibente Animâ tantos ad imaginandum conatus, quantos ad cogitandum. Tandem si imaginatio est deperdita, cogitatio necessariò labitur: qui enim non percipit imaginatione; quomodo cogitabit? verùm potest imaginatrix læsa esse, non tamen aded vt cogitationem impediât; & tunc poterit cogitatrix, ex hypothesis rectè munus suum peragere. Sic Theophylus ex hypothesis benè cogitabat: si enim imaginatio verum repræsentasset, & tibicines re verâ adfuisset, rectè cogitatio, eos eiiciendos, ratiocinabatur.

PARTICULA

PARTICULA II.

Præfagia sumpta à Voce.

6. de usu
part. c. 3.

6. epid. sect.
2. com 43.

1. symp. caus.
cap. 7.

INter animales functiones *vox & sermo* recensentur, quippe *vox*, vt inquit Galenus, *principalissima est omnium anima actionum*. Propterea hinc etiam non leuia præfagia accipi posse docet: nam in primis *vox* siue mutetur, siue minuatur, siue auferatur, semper aliquid significat. Et quod attinet ad mutationem vocis, & soni, multiplex est differentia, præcipuè verò in acumine, & grauitate. Hæ tamen appellationes per translationem ab iis, quæ tanguntur sunt acceptæ: vt enim acutum omne, & quod in mucronem fastigiatum est, momento penetrat, quod verò obtusum, segniter; ita etiam *vox* acuta, auditum quodammodo perforat; grauis obtusè ferit. Quomodò hæ voces offendant, non est præsentis instituti tractare: siquidem sola præfagia indagamus; siquis rem hanc scire cupit, Galenum adeat.

De Voce rauca.

6. de sanit.

tuend. c. 9.

7. de compos.

med. secund.

loc. c. 1.

1. prorrh. cõ.

10. Et 4. de

loc. aff. c. 6. 7.

de usu part.

cap. 7.

Cum ex mediocri mixtione humiditatis cum siccitate, clara reddatur *vox*, quæ respondet dulcedini inter saporibus; velut asperitas vocis, acerbitati; si aliqua duarum qualitatuum excedat, vitiat *vox*, atque ad eò ex superfluâ humiditate fit rauca. Ergo larynx madefactus, vocem efficit raucam, ex Galeni testimonio. Quamuis autem ille, vocem raucam, & interceptam, in vno & eodem reponi genere, & solâ magnitudine differre dicat: cum enim vocis organa, ab humiditate, vehementius fuerint madefacta, *vox* intercipitur, ad eò vt loqui nequeant; quando autem moderatior est humectatio raucedo oboritur; Nihilominus plures causas interceptio, quàm raucedo habere potest. Quippe rauca *vox*, teste Galeno, fit; vel propter destillationes à capite; vel propter pulmonis vlcera; vnde si quis raucè loquatur, interrogare oportet nùm antea fortiter clamauerit; siquidem ab hâc quoque occasione raucedo prouenire potest;

potest; quod si non accidat, tunc scire expedit, asperam arteriam, & præcipuè laryngem, multo humore occupari. Vox autem intercepta ob multas causas potest inueniri; de quibus infra dicemus.

De Voce acutâ.

Quemadmodum vox rauca (vt inquit Galenus) ab humiditate; ita acuta, à nimia fit siccitate; Idcirco Hippocrates ait: *Quibus vox acuta est, his hypochondria intrò tracta sunt;* Galenus legendum cénset: *Quibus vox acuitur, trahuntur his hypochondria ad internam sedem;* additque septum transversum symptomatis eiusmodi causam esse, cum vel inflammatur, vel arefcit, propter igneam caliditatem, vel à membranâ costas succingente retrahitur, cum rursus ea ob phlegmonem, & siccitatem retrahatur; Vox etiam acuitur ex vocalium instrumentorum astrictione, cumque per febres acutas siccitas horum angustiam efficiat, solent huiusmodi febricitantes acutam vocem emittere.

3. epid. sect.

3. com. 32.

1. prorr. sect.

2. lex. 10.

De Voce clangosâ & stridulâ.

Maiorem siccitatem indicat vox clangosa: ideò mala dicitur ab Hippocrate. Ordo igitur hic est, vt à moderatâ siccitate vox clara efficiatur; à siccitate auctâ, vox acuta; si vlteriùs siccitas progrediatur, vox fit clangosa; sin magis augeatur siccitas, fiet vox stridula, seu querula, & hæc tantò erit quàm clangosa deterior, quantò maiorem arguit siccitatem.

1. prorr. sect.

2. lex. 12.

De Voce exiguâ, seu exili.

A Voce mutatâ ad diminutam accedo: hæc fit à frigore, vt cernere est in iis, qui plus nimio frigescunt, & in iis qui per loca niuosa iter faciunt, atque etiam in accessionum principiis: tum quia aër paucissimus attrahitur, tum etiam quia musculi agrè attolluntur. E contrario Hippocrates *vocalissimi sunt,* ait, *qui calidum habent plurimum:* Galenus id euenire putat quoniam, qui calidissimo sunt corde, multum aërem attrahunt. Dis-

4. epid. sect.

4. lex. 24.

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

E c

plicet

art. med.
cap. 67.

plicet mihi hæc expositio : Nam febrientes, & ij qui se nimium exercent, multum ærem attrahunt, nec propterea eorum vox augetur. Melius videtur dicendum, ampla vasa caloris sobolem esse, quapropter, qui nimium habent calidum, arteriam habent amplam, per quam multo aëri datur transitus, ex quo vox etiam fit ampla. Vnde Galenus in arte Medicâ, hæc habet verba. *Non tamen ipsa vocis magnitudo, à caliditate, sicut neque paruitas, à frigiditate fit; sed altera quidem, aspera arterie latitudinem sequitur, & vehementiorem efflatum: paruitas verò à contrariis aduenit.* Hoc quidem ita est, & ampla vox, vasorum amplitudinem; parua, angustiam vasorum sequitur: sed vasorum rursus amplitudo, fit à calore; sicut angustia à frigore. Vna tamen est differentia, nempe quòd amplitudo non nisi à naturali fit calore; angustia verò à frigore præter naturam. Interrogabis tamen, si angustia fit ex frigore præter naturam, cur & amplitudo à præternaturali calore non fiet? Respondeo in contrariis operationibus accidentalibus, non requiri rationes oppositas, comprimit frigus vocem, quia nervos, & musculos, motui ineptiores reddit, ob duritiem, quam ipsis conciliat; calor autem si præter naturam sit, duritiem etiam præstat nervis, atque ita non magis apta à calore præter naturam quàm à frigore instrumenta redduntur. Calor verò naturalis est ille, qui in primâ membrorum efformatione latitudinem vocis molitur. Itaque magna vox fit ex organi amplitudine, & percussionis celeritate: amplitudo organi, arteriæ latitudo est; celeritas percussionis, ex vehemente efflatione nascitur.

De Voce ablatâ, ob vocalium instrumentorum affectum.

3. ep. sect. 3.

Signorum omnium potissimum, est vox ablata: * siquidem ad ablationem eius, reliqua auferuntur. Hinc est quod Hippocrates in historia Pythionis, qui in Thaso supra Herculis fanum decumbebat, ait: *Obmutuit, voce defectus est*; nempe per, *Obmutuit*, significauit deperditam vocis dearticulationem, hoc est, loquelam; deinde, vt auctum iam malum significaret, adiunxit: *Voce defectus est.*

* Aponia

* Aponia, hoc est vocis priuatio, collapsam animalem facultatem, penèque extinctum vitalem calorem significat; ex huius enim defectu, vocalia instrumenta motu priuantur, & materia vocalis non sufficit ad edendam vocem. Nam quemadmodum vegeto calore vitali, magna vox editur, quòd multus aër spirando ducatur, accedente etiam thoracis virtute: ita vt ex duobus magnis, (magnâ scilicet aëris quantitate, magnòque thoracis robore) magnum quidpiam fit: Ita in caloris inopia & imbecillitate thoracis, exiles voces eduntur. Deindè crescente imbecillitate, penitus auferuntur. Porò ἀφωνία fiunt vel viciatâ facultatis animalis origine, & hi simul cum voce, sensum motumque amittunt, & sic dicuntur, *Aphoni apoplectico modo*: vel interceptione materiæ vocalis, nempe aëris qui ex sufflatione acquiritur, & hoc contingit vitio thoracis, & resolutione musculorum inter costalium: vel affectis vocis organis, hoc est musculis laryngem claudentibus & aperientibus, nec non recurrentibus neruis: afficiuntur autem vel paralyti, vel spirituum defectu; Deficiunt spiritus vel resoluti ob copiosam aliquam euacuationem, vel retracti versus cor vt si quando præ timore, aut stupore, *vox faucibus hæsit*.

Corollarium.

Deterius igitur est, *Voce deficere*, quàm *obmutescere*. * Nam ille, qui propter phrenitidem aut melancholiam loqui non vult, (quod in Coacis dicitur: *Mentis emotio taciturna*,) & ille qui propter resolutionem musculorum linguam mouentium, loqui non potest; omnes isti, saltem clamores, & suspiria edunt, & hoc significat graue quidem malum, nempe vel phrenitidem valdè magnam, vel ingentem melancholiam, vel neruorum linguæ paralytin: Attamen longè horribilius est, id quod ab Hippocrate non semel, *Aponia* dicitur. Hoc ex Galeni sententia est, *omnium actionum que ab electione pendent priuatio*. Diocles referente Cælio Aureliano, catalepsin, aponiæ nomine designauit.

5. aph. 5. &
6. aph. 61.

lib. 2. acur.
cap. 10.

* *Alia sunt vocis, alia sermonis instrumenta*, ait Aristoteles, cui Galenus assentitur, inquit: *Vox & sermo, non eadem res sunt; siquidem vox, vocalium instrumentorum est munus, sermo vero eorum, que sermoni deputata sunt, inter que lingua principatum obtinet, cui non parum conferunt, & nares, & labra, & dentes. Sic etiam vocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atque nerui, qui à cerebro ipsis vim deferunt. Itaque lingua (vt idem alibi) non vocale, sed dialecticon, id est, loquutionis instrumentum esse constat, atque ob id cum patitur, balbutiem, blasitatemque in loquutionibus, fieri contingit.*

4. de part. anim. c. 6.
4. de loc. aff. cap. 6.

1. proverb. 1. com. 3.

Castrenf. Syntaxis Præd. Medi.

Ee 2

Porò

1. de loc. aff. Porro *vocis organa* (si Galenum consulimus ,) *summatim loquendo* , sunt *larynx* ; si verò *particulatim explicare velimus* , tres *cartilagine* , & qui eas *mouent* , *musculi* ; quibus *accedunt nervi à cerebro demissi in guttur* , & *lingula* , quam *Græci glottida vocant* , & *hac maximè proprium est vocis instrumentum* : etenim *cùm à musculis moderatè & aperitur* , & *committitur* , *voce efficit* , *quamquam vocem edi impossibile est* , nisi *vehementer spiritus ingrediatur* , id verò *intercostales musculi perficiunt* . Hæc sunt *vocis organa* , eius verò *materia* , ex Galeni doctrina , est *exsufflatio* , seu *aër exsufflatione impulsus* .

lib. 5. fen. 10. Quinque igitur sunt , quæ se ordine consequuntur , *expiratio* , *exsufflatio* *citra strepitum* , *strepens exsufflatio* , *vox* , *loquela* . Harum si prima , hoc est , *expiratio lædatur* , reliquas omnes lædi necesse est , vltimâ verò nempè *loquela* , læsâ ; aliæ non læduntur : at cum *secundâ* , reliquæ tres ; cum *tertiâ* , reliquæ duæ ; cum *quartâ* , postrema sola offenditur . Caterùm *Auicenna contrarium sentit* , inquiens : *Et quando fortia sunt nocumenta prædicta* , in *membris mittentibus* , & *adducentibus* , *destruitur vox* , & *non oportet ut destruat loquutio* . Ego profectò teneo cùm *Costæo* , *Auicennam rectè sentire* , cùm sæpenumero , *offensâ voce* , non offendatur *loquela* . Nam & *recurrentibus nervis resolutis* , aufertur *vox* , & *phytisi grauitè offensis* , *omnimoda adest vocis priuatio* , hi tamen *sermone suos conceptus explicant* : Præterea *fani homines* , ad *aures submissâ voce loquuntur* : sed forsitan *Galeni mens erat* , eius *sermonis verba facere* , qui *clara voce profertur* : hunc enim *deperdi* , si *vox deperdatur* , manifestè patet . Poterimus etiam pro *Galeno adiungere* , cùm *submissè loquimur* , siue *ex morbo* , siue *ex industriâ* , non esse omnino *ablatam vocem* , sed *depressam* , cui *depressus respondet sermo* .

Existimat *Mercurialis* , *aphoniam significare posse vocem exiguam* , *exilem* , & *paucissimam* , & ideo *Pythionem* , quem *Hippocrates ait fuisse refrigeratum* , sine *loquelâ* , sine *voce* , non *arbitratur fuisse omnino voce priuatum* , sed *voce habuisse admodum exilem* . Hoc probat : quia *πυθια* dicitur non *omnimoda respirationis ablatio* , sed *brevis* , & *vix perceptibilis respiratio* : & *Aristoteles nonnullas aues appellat πρῶται* quæ *habent pedes admodum exiguos* : neque enim tunc *temporis cognita erat Manucodiata* , quæ *pedibus omninò caret* . Verùm *debilis est isthæc coniectura* : nam *respiratio adeò exigua ut vix perceptibilis sit* , meritò *πρῶται* appellatur : quoniam non *datur alia minor* ; cum qua *animal possit viuere* : vndè , *paruam respirationem esse* , *Galenus ait* , *in quâ spiritus periisse à quibusdam putatur* , & *hæc est illa* , quàm *Heraclides ponticus πρῶται* idest , *spiritu priuatam appellauit* . Volucres sine *pedibus*

lib. 1. de diffi-
cilit. resp.
cap. 8.

bus dicuntur : quia adeò exiguis sunt præditæ vt eis vti nequeant. At Hippocrates, qui per pleonasmon dixit, non solum Pythionem fuisse, *mutum*, sed etiam, *sine voce*; non est cur ita declaretur, præcipuè cum refrigeratio, in febre acutâ omnimodam vocis, & aliarum actionum ab electione nostra pendentium ablationem poterat inducere. 4. acut. tex. 6

Obiicies tamen, ea signa, quæ morbi longitudinem significant, licet mala sint, nihilominus non esse valdè perniciofa. At Hippocrates *Vocis priuatione, longitudinem morbi significari*, scriptum reliquit : non est igitur vocis priuatio adeò perniciosum signum, vt supra diximus, præcipuè cum Hippocrates ibi dicat; *longitudinem morbi significari, si decimaquarta die accedat* : cum igitur praua symptomata in diebus decretoriis contingant, longè sint deteriora; illud symptoma, & quia vocis priuatio, & quia in die decretorio, peius aliquid, quàm morbi longitudinem debuit indicare, nempe mortem.

Primum quod ad hanc obiectionem respondendum occurrit, est, quartum librum acutorum, in quo prædicta sententia habetur, neque esse genuinum Hippocratis, neque inter alios optimum habere locum. Deindè, quæ est excusatio ab aliis allata) vnum tantum signum est, vocis priuatio, & cum alia perniciofa non habeat aduncta, poterit non mortem significare. Hæc tamen mihi videtur, turpis excusatio : siquidem vnum lethale signum potens est ad significandam mortem; vnum verò salubre, non est potens ad significandam sanitatem. Verum quidem est ex concomitantibus accidentibus posse aphoniam maius malum, quàm per se solam portendere. Sic *Aphonia cum singultu pessima* dicuntur; hoc tamen in morbis acutis. Existimat porro Galenus id fieri; *quoniam humiditas, quæ aphoniam procreauit, in os ventriculi defluxit, atque ibi vel quantitate, vel acrimoniâ, vel frigiditate, singultum, qui veluti conuulsus illius partis affectio est, excitauit*. Verum tamen hoc modo semper aphonia erit prior; non debuit ergo Auctor Prorrhethici dicere, *aphoniam cum singultu*; sed ex *aphoniâ singultum*. Ideò melius videtur dicendum, aphoniam simul cum singultu prauam esse : quia possunt à siccitate conuelli tam musculi vocales, quàm fibræ ventriculi. 1. prorr. 1.
tex. 23.

Annotatio.

Addidi superiùs, *in morbis acutis* : quia extra morbos acutos potest hoc contingere, nec esse admodum malum signum : siquidem ob cruditates tam aphonix, quàm singultus fieri possunt, & de singultu quidem planum est ; aphonia autem fieri potest, eleuatis halitibus à cruditate ventris, qui halitus vocales neruos impediunt ; hoc autem multoties intra vnius diei spatium cessare solet : facilis quippe est halituum discussio.

Appendix Prima.

1. prorr. 1.
2. ex. 24.

Aphonix etiam, *quæ cum exolutione fiunt, valdè mala* esse dicuntur : valde malæ vocantur aphonix cum exolutione : quia nullum est symptoma, aut morbus adeò grauis, qui constante virtute, non præbeat salutis spem. At si cum aphonix, graui scilicet symptomate, virium adsit debilitas, & exolutio, valdè mala est ; quid si his accedat spiritus promptus, hoc est sublimis, pessimum signum est : tunc enim aphoniam à neruorum læsione fieri apparet, ob quam etiam spiritus sublimis fieri solet, non potente ægro intercostalibus musculis spiritum trahere, quare & naribus, & scapulis adiuuatur.

Adiungit Hippocrates, quasi addubitans, *Nùm & delirium portendit ?* cuius rei Galenus rationem reddit, in hunc modum : *Cùm possit aphonia contingere, tum ipsis vocalibus instrumentis lapsis, tum ob affectum neruorum principium, pariterque spiritus promptus : incertum erat, quantum ad hæc an futurum esset, ut deciperent : atque ob eam rem ambigè protulit, an & tale delirium portendat : quòd verò malum signum sit, non ut dubitans, sed ut verò sciens, pronuntiauit : si enim non perpeffo neruorum principio, sed oblaesit tum respirationi, tum voci deputatis organis, talis respiratione cum aphonix facta sit, periculum, non qualecumque, affert ; cum, qui ita affecti sunt, celeriter strangulentur.* Sic Galenus ; sed profectò ex aphonix delirium quomodo portendatur, non facile est intelligere.

1. prorr. sect.
2. ex. 19.

Certum tamen est aphoniam transire in delirium, vnde in Prorrheticis & in Coacis prædictionibus : *Si in febribus aphonia conuulsio*

conuulsio modo, in motionē mentis, cum silentio transeant, perniciosū. Quid per *aphoniam conuulsio modo*, sit intelligendum, non admodum constat: Videtur dici, *conuulsio modo*, hoc est, sicut motus conuulsius modò tendit, modò laxat; ita aponia non perpetua, sed interpolata, si transeat in omnimodam vocis priuationem, cum delirio, malum: quia graue malum, in grauius mutatur, seu potius dicemus, *aphoniam conuulsio modo*, esse *vocem tremulam*, de qua in Coacis fit mentio; & mihi multoties videre contigit, ægros tremulam vocem, cum tremulâ linguâ habentes, quos si iubebam, vt linguâ exerent eam extra os emittere non poterant, sed intra os tremulam ostendebāt. Ex hâc voce tremulâ, delirium accidit: quia conuulsio est in parte cerebro vicinâ, atque ita indicatur cerebrum pati, & maius malum passurum. Accidit etiam: quia conuulsio, quæ tantum in neruis linguam mouentibus conspiciebatur, potest & reliquis vocalibus communicari, atque ita deperditur vox, & loquutio, fitque exitiosum silentium.

Annotatio prima.

Dicuntur autem in Coacis; *Aphonia stupefactio modo perniciose*, & *Aphonia cum exolutione pessima*. Nota tamen, quòd quamuis parum distent, hæc duo vocabula, *Pessimum* & *Perniciosum*; nihilominus exolutio peior est stupore. Cùm verò in Coacis leges: *Aphonia, cum virium exolutione, non sudanti quidem lethales sunt: minus verò subest periculi, vbi exudat ager: sed hinc longitudo morbi ostenditur.* Caue ab hâc sententiâ, vt etiam, à tribus sequentibus; additiæ enim videntur, & nullo modo admittendæ; quicquid Hollerius in earum explicatione defatigetur. Prudentius Duretus ab hoc labore se exemi.

Annotatio Altera.

Dicuntur etiam in Prorrheticis: *vocis interceptiones cum exo-^{1. prorr. sect.} lutione, & cathoce perniciose*; & meritò: cùm enim vnumquod-^{3. text. 4.} que istorum, scilicet aponia, & cathoce, per se, perniciosum sit; Si simul iungantur perniciosissima erunt.

Appendix

Appendix Secunda.

1. *prov. scilicet.* Præterea: *Quibus ex dolore, aponia; hi difficulter moriuntur.*
 2. *text. 20.* Difficulter mori (vt interpretatur Galenus) duobus dicitur modis: vel enim difficiles ad moriendum sunt, qui tardius moriuntur; vel qui cum dolore. In præfenti sumendum arbitror, pro morte cum dolore; maximè, cum in coacis: *vocis interceptiones ex dolore, dolorosam mortem inducere* dicantur; vt è contrario cum exolutione aponiaci, clam moriuntur. Solent vehementi dolore iactati vehementer clamare, & vociferationibus acerbè conqueri, à quibus, & à dolore resoluti, transeunt in silentium, & aponiam; non quòd dolor absit, qui clamare cogebat, sed quòd vires desint ad clamores, imò ad vocis vel exiguæ expressionem, & tunc iam mortem propè adesse prædicendum est.

Vox ablata, absque vocalium instrumentorum Vitio.

1. *de loc. aff. cap. 6.* Lædi actionem, nullâ existente in propriis instrumentis noxâ, docens Galenus, multas narrat historias eorum, qui thorace affecto, vocem amiserunt: quippè materia vocis est aër excuffatione impulsus; muscoli autem intercostales, contracto thorace vocem efficiunt: his ergo nihil agentibus mutû animal redditur.
 6. *aph. 51. &* Aufertur etiam vox, ex capitis affectibus. Hippocrates
 2. *de morbis.* *cos, qui sani, dolore capitis, derepentè capiuntur, & statim mutui fiunt, in septem diebus perire ait; nisi febris apprehenderit.*
 7. *aph. 5.* Et alibi: *si ebrius quispiam repente obmutuerit, conuulsus moritur, nisi febris superueniat, aut ea horâ, quâ solvuntur crapula, vocem recuperet.* Considerare autem oportet, aponiam (quæ, vt diximus, non solum vocis, sed omnium actionum à libertate pendentium ablationem significat) tribus ** morbis solere esse peculiarem; Apoplexiæ, Epilepsiæ, Syncopæ. Idcirco
 4. *acut. cons. 22.* Hippocrates nomine aponiæ (vt aliquando notauit Galenus) tres prædictos affectus comprehendit. Verùm licet alibi Hippocrates, aponiæ nomine, exprimat actionum à voluntate pendentium ablationem, tamen in prædictis sententiis, intelligit,

ligit, (vt arbitror ;) vocis duntaxat priuationem vt sit sensus. Quibus ob repentinum capitis dolorem, aponia fit ; videtur malum neruis vocalibus, imò & neruis thoracis communicari, quo iam ingrauescente, fit suffocatio apoplectico modo, ita vt apoplexia non inceperit, sed potuerit sola aponia, hoc est, locis interceptio, vsque ad septimam extendi diem. Ita etiam, cum ebrius repente obmutescit, solos habet neruos vocales conuulsos, sed ampliata postea per vniuersum neruosum genus conuulsione, mors aduenit.

Ita (vt habetur in Prorrheticis) Ex capitis dolore, si aponia ^{1. prorr. sect.} ^{3. text. 2.} fiant, malum: quia caput in eâ parte affici significatur, in quâ neruorum est origo. Vidi hominem sanum vehementissimo capitis dolore derepente correptum: cui apoplexia superuenit.

* Cùm absque potentiis reetricibus, quæ in cerebro resident, operationes, quæ ab electione nostrâ pendent, edi nequaquam possint; fit vt læso cerebro, & amissis reetricibus potentiis, amittatur etiam vox: siquidem electione fit. Hinc argumentum accepit Galenus ad probandum, animales, & voluntarias actiones à cerebro, non à corde pendere: si enim cerebrum detractis ossibus aperias, aliquemque ex eius ventriculis comprimis, statim efficies vt animal non modò mutum, spirationeque orbum, sed etiam profus sensibus, motionibusque voluntariis priuatum collabatur. E contrario, in sacrificiis contingere, ait, victimas erepto corde, arisque imposito, respirare, & intense clamare, nec non & fugere, donec per sanguinis effluuium cadant. ^{2. de plac. Hipp. & Plat. cap. 4.}

** Sed cur suffocationes vteri, aliisque similes passiones, in quibus nonnunquã & vocis, & sensuum interceptiones, carentiæque accidit sub nomine Aponiæ, Hippocrates nõ comprehendit? Petrus Salius rationem reddit: quia nempe interceptiones, quæ subito fiunt, aponiæ vocantur: at in vterinis suffocationibus, aliisque similibus affectibus non subito fiunt, sed præludia adsunt plura, vt animi defectiones, anxietates, inquietudines, desperationes, aliisque similia temporanea. Ait præterea idem Salius, quamuis epilepsiam, apoplexiam, syncopem cardiacam, subita vocis interceptio denotet, non tamen has omnes passiones intelligendas esse in hac sententiâ, videlicet: *Qui dolore capitis derepente capiuntur, & statim muti fiunt, in septem diebus pereunt*; Quia cum ultra vocis interceptionem adsit corporis impotentia, idest, imbecillitas, & motus carentia, clarè hinc excluditur epilepsia: siquidem epilepticus non manet immotus, sed conuulsuo motu agitatur. Excluditur etiam syncope cardiaca: quoniam hæc subitò interficit, præsens verò, de quo agitur, affectus, vsque ad diem septimum durare potest. Sola ergo remanet intelligenda Apoplexia.

Veruntamen hæc omnia à Salio liberè sunt dicta. Nam imprimis non minus derepente cadunt mulieres à suffocatione matricis, quàm quiuis ^{Castrens. Syntaxis Præ. Med.} ^{E f} ^{alij}

alij syncopizantes. Præterea Epileptici, licet habeant convulsivos motus, non dicuntur motum habere; imò verò, non minus quàm apoplectici motu voluntario priuantur. Neque Hippocrates dixit, eos, qui derepente obmutescunt, reddi immobiles, sed sui impotentes, hoc est, non liberas habentes actiones. Tandem si excludit syncopen ab hoc sermone, quia derepente interimit: hic verò dicitur septem diebus ægrum mori; cur similiter non excludit apoplexiam, quæ intra quartum diem, ad summum, terminatur? Cardanus non assentitur Galæno pro Aphoniâ Apoplexiam intelligenti, sed Caron debere intelligi ait: neque enim apoplexia, quæ interimit, ad septimam vsque diem prorogatur. Ego sententia prædicta: *Qui dolore capitis derepente capiuntur & statim muti fiunt in septem diebus pereunt*, non video quomodo accommodetur tribus modis. Epilepsiæ, Apoplexiæ, & syncopæ: Nam ex epilepsiâ ferè semper patiens liberatur, & per plures annos paroxysmos patitur; syncopizans autem & apoplecticus non expectant septimum diem, qui exactè peracutis laborant morbis. Dices fortasse non omnibus epilepticis, apoplecticis, & syncopizantibus, ex Hippocratis sententiâ, mortem die septimo aduenire, sed iis duntaxat, qui dolore capitis derepente capiuntur, & statim muti fiunt. Sed hæc non adhuc satisfacit responsio quippe: similes affectus non adedò prorogari experimento est compertum.

Appendix Prima.

Non solùm ex nervis læsis in suo principio, fiunt subitæ obmutescentiæ; sed ex venarum etiam interceptionibus, & occlusionibus, vt censet Hippocrates. Nec solùm in sanitate potest hæc subita obmutescencia accidere, verùm etiam in morbo; itavt sit prava quædam crisis, de quâ in Coacis: *Quibus vox deficit in iudicatione * febris; tremuli moriuntur: dixit tremulos*; quia sæpè ex rigore remanet tremor. Et in prorrheticis: *Quibus voces cum febre deficiunt post iudicationem; hi trementes & comatosi pereunt.*

4. acut. text.
23.

1. prorr. sect.
2. text. 59.

* In Coacis legitur *vel' à crisi* post Acrisiam: in Prorrheticis *vel' à crisi* post iudicationem. Cæterùm illud, *vel' à crisi* nihil aliud significare videtur quàm *Prorrheticis*: hoc est, difficile iudicium quare in *Iudicatione*, aut *post Iudicationem* dicatur, parum interest, dummodo non *crisim* sed *acrisiam* intelligas; non autem *acrisiam* quasi *criticæ* mutationis vacuitatem, sed *crisim* tentatam non tamen obtentam; Duplex namque est *acrisia*; vna quæ crisi priuatiuè opponitur, cum propter cruditatem humorum Natura pugnam non tentauit; & hæc diurnitatem morbi significat, de quâ nunc non agitur: Altera, quæ prava crisis significatur, in quâ Natura aggressa est,

est, sed in pugna succubuit, victorque exultat morbus, & de hâc agitur, quippè conata est Natura crîsim obtinere, sed frustra: quippè causa morbifica tanquàm si in malos abscessus abiret, abiit in neruorum offensiones nempe tremores atque rigores. Galenus ita velle videtur, inquit enim explicans prædictam sententiam Porrheticorum: *Quibus apparente soluta febre aphoniam fit, & post indicationem, hi trementes, & comatosi pereunt, febribus, scilicet non sine signis, sed cum mala indicatione, visis defuisse. Constat autem malas dici indicationes, que cum naturalibus vacationibus, vel abscessibus facte, non solum aegros nihil inuenerunt, verum quoque & deterius habere, quam antea fecerunt.* Hactenus Galenus. in commento prorrh. 59.

Appendix Secunda.

Fit etiam obmutescencia propter cerebri sphaclum. Huius meminit Hippocrates: *Quibus inquit cerebrum sphaclatum, id est, corruptum est, tribus diebus pereunt; si verò hos euaserint, sani sunt.* Ex hoc modo vidit Amatus Lusitanus periisse quendam iuuenem. Pereunt igitur citissimè: quia morbus est acutissimus; si verò ad quartum diem prorogentur, iam vel morbus declinat, vel vires adeò sunt fortes, vt possint morbum superare: Brassauolus hanc sententiam non vult esse perpetuæ veritatis: siquidem se vidisse ait multos, qui cerebro sphaclato, vltra quartum diem perdurarunt, & tandem perierunt. 7. aph. 50. cent. 1. cur. 9.

Ego sententiam in hunc modum interpretor. *Qui cerebrum sphaclatum, id est, corruptum habent; hoc est; qui signa cerebri sphaclati habent, tribus diebus pereunt; id est, intra hoc spatium: nam & duobus, & vno perire possunt; si verò hos effugiunt, sani sunt: quia videlicet cerebrum non est sphaclatum: etenim si sphaclatum fuisset, in tribus periissent. Itaque effugere trium dierum spatium, nihil aliud est, nisi cerebrum, quod sphaclatum videbatur, & fortassis principium quoddam, & rudimentum corruptionis habebat, non esse omninò ab sphaclato comprehensum.*

Appendix Tertia.

Si cerebrum aliquâ occasione, vt à re contundente, aut casu concussum fuerit, tunc necesse est hos mutos fieri, ex Hippocratis sententia. Isti autem, nisi à concussionem noxam inemendabilem accipiant, vt est, neruorum læsio, aut ventriculorum cere-

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Ff 2

bri

bre compressio, redeunt ad sanitatem, ut mihi bis vidisse contigit. Alter illorum, quos ita affectos vidi, cecidit ab alto, & tamen non videbatur habere læsos cerebi sinus, sed duntaxat ob venarum ruptionem, sanguinem extra venas effusum: quoniam loquebatur, sed delirans; ac tandem periit.

PARTICULA III.

A sermone præfagia.

NEC verò ex voce solùm, sed ex sermonibus etiam præfagia sumuntur. Cum enim dicitur. *Vox in composito ferox*, sermonem pro voce intelligito. Quippe si is qui naturâ suâ est compositus, ferociter se gerat; si è contrario ferox mitescat; si is qui naturâ suâ est taciturnus, valdè loquatur; si loquax in taciturnitatem incidat: Hæc omnia præter naturam cum sint, malum significant. Sed quodnam malum? nempè mentis perturbationem. Sunt namque voces signa conceptuum. Verba igitur dissona mentem inconstantem arguunt, quod similiter in sanitate arguitur, videlicet in gaudio, in mœrore, in irâ, in reliquis passionibus, in quibus homines dissueta, dissueto modo loquuntur.

Annotatio.

7.epid. Considerato quàm fuerit Hippocrates diligens prescrutator eorum, quæ agrotantibus accidebant: Neque enim eum latuit, in *Charitide*, quòd confidentiùs, ac benigniùs quàm pro tempore loquebatur; hoc est, quàm pro statu in quo erat. siquidem, cum in periculo versaretur, ad eò erat periculi oblitus, ut accedentes benignè exciperet, & cum eisdem confidenter colloqueretur. Hoc itaque agnoscens esse præter illius status, & occasionis dispositionem, ex delirio fieri meritò iudicavit.

PARTICULA

PARTICULA IV.

PRÆSAGIA SVMPTA A RESPIRATIONE.

Bona respiratio quid significat.

Facilitatem respirationis, ex Hippocratis sententiâ, perquam v. progn. 25. magnam vim habere ad salutem prædicendam existimare oportet; adiungito *in morbo acuto cum febre*: in acutis enim, dum bona est respiratio, benè de ægroto speramus: siquidem respiratio difficilis ad mortem ducit. Dixi *in febris*: quia in iis, praua respiratio, prauum signum est, si verò bona sit, bonum est: bonum namque signum censetur prauo signo carere. Intelligito in quibusdam magis, in aliis verò minus: sunt quippe nonnulli qui facili quâpiam de causâ difficulter respirant, præsertim molles, vt notat Galenus in opere de difficultate respirationis, quòd omninò lectitare oportet. Itaque bona respiratio duas præcipuas facultates benè se habere significat: * Animalem, à qua fit, & Vitalem, propter quam fit; significat præterea instrumenta, quæ plurima huic muneris dicantur, esse sana. Vt respiratio rectè fiat, necesse est cerebrum benè valere, vtpote quod diaphragma, thoracem, & musculos respirationi inferuientes facultate moueat animali: Itémque cor, & pulmones nullam noxam pati.

* Tres sunt respirationis causæ continentés: Facultas, Instrumenta, Vtus. *Facultas*, animalis mouens, *Instrumenta*; diaphragma, musculi thoracis, & pulmo, *vtus*, caloris refrigeratio, spirituum restauratio, fuliginum expulsio. Qualibet harum causarum, quomodocúmque alteratâ, respirationem quoque alterari necesse est.

Constat ex inspiratione & expiratione. Expiratio est per quam fuligines depellimus; Inspiratio autem per quam acrem attrahimus. *Facultas* v. difficult. *quidem animalis*, inquit Galenus, *mouet thoracem; cum hoc simul mouetur* respir. c. 4. *pulmo; ad huius verò motum, vbi distenditur, sequitur inspiratio, vbi contrahitur, exspiratio.* Porro primæ simplices respirationis differentiæ sumuntur, vel penes motum, vel penes quietem. Et penes motum quidem, vel iuxta tempus, quod motus consumit, vel iuxta spatium, quod tali motu percurritur. Sic tres differentias, non plures, constitues; Prima, quæ motus tempus respicit, dicitur *velox, aut tarda*. Altera, quæ respicit spatium, dicitur *magna vel parua*. Tertia, quæ pertinet ad quietes, *frequens aut rara* nuncupatur. Quippe si breui tempore spatium percurratur, *velox* est res-

F f 3 piratio

piratio. Si spatium magnum occupetur aded, vt valdè attolli conspiciamus thoracem, dicitur *magna*. Si exigua mora, in vnaquâque quiete, contrahatur; *frequens*, siuè *crebra*, siuè *densa* vocatur, sin magnam in quiescendo contrahat moram, tunc dicitur *rara*. Ex simplicibus differentiis multæ componi possunt. Vt e.g. si coniungatur parua cum frequenti, aut cum rarâ; vel si magna cum veloci & quamplurimæ aliæ, ex quibus prædicendi ratio sumitur.

Differentiæ respirationis (idem de pulsum differentiis dictū puta) non omnes simul aut saltem aliquæ (vt quidem perperam existimarunt) sed successiuo quodam ordine acquiruntur. Ita vt si vsus augeatur, siue adductis sit exhaustis animalibus (spiritibus, quod in defatigationibus euenit; siue caloris augmento, vt in diariis; siuè fuliginum expurgandarum necessitate, vt in putridis; si inquam, vsus duntaxat augeatur, reliquis duabus causis non variatis; primò magnitudo acquiritur, postea celeritas; quæ duo si non sufficiant, tertia adiicitur, frequentia. E contrario in reditu ad naturalem statum prius amittitur frequentia, postmodum celeritas, vltimò magnitudo.

Ratio suffragatur, primò, quia licet per illas differentias, natura necessitati subueniat; tamen ab eâ differentiâ prius ordietur, à qua minorem suscipit noxam: At per frequentiam non datur tempus, spirituum coctioni; per celeritatem aër frigidior, quàm oportet, cordi occurrit; magnitudo nullum huiusmodi damnum affert; Tentare igitur debet Natura sagax; an magnitudine solâ possit vsui satisfacere; quod si non potest, tunc damna celeritatis, & frequentiæ, vt potè minora, ad euitandum maius damnum, cogitur tolerare.

Secundò, viri, si ad fæminas conferantur, & tam viri, quàm fæminæ, verno tempore, vsus habent auctum, nec tamen viri aut fæminæ, aut vtrique verno tempore, magis quàm aliis temporibus, habent pulsus vel respirationes celeriores, aut breuiiores; habent tamen in magnitudine auctas. Et quamuis dicas viros potius quàm fæminas, non solum vsus habere auctum, sed & facultatem robustiorem; Sic etiam vegetiores verno tempore, quàm aliis temporibus: Adhuc respondebo, verisimile esse naturam soli vsui, magnitudine respondere.

Tertiò, non leuis est coniectura, quæ ex progredientis hominis exemplo accipi potest: primò enim passus prolongat, quod si id non videatur satis, gressum accelerat; at, nisi magna adsit causa, non quiescit fatigatus,

Sed præstat ea, quæ pro contraria parte afferuntur, in examen trahere. Dicunt primò, qui contra sentiunt, tres illa differentias à Galeno dici inseparabiles aucto calori; sed in hoc interpretum est lapsus; nec legendum inseparabiles sed *diuersas* hoc est familiares, seu peculiare; quantum autem distet familiare aliquod signum, ab inseparabili, videndum apud Galenum. Iam verò quod afferunt ex Arte medicinali, in quâ tres illas differentias perpetuas facit calido cordi, nihil conuincit: Nam in illis casibus, facultas imbecillior supponitur; qui enim ab ortu intemperato corde sunt, factam
intem

x. de caus.
puls. c. 4.

intemperiem contrahentes, in opere ipso, & facultate deficiunt; quod ergo in illis, propter imbecillitatem, non potest magnitudo (quia licet non sit tanta quæ manifestè paruam faciat respirationem non est tanta quæ aucto vsui sufficiat) suppletur velocitate & frequentia. Est & alius locus Galeni, vbi videtur velle magnitudinem simul cum celeritate fieri: ait enim. *r. de caus. puls. c. 3.*
Si calor quomodocunque augeatur, necessario maiores fiunt & celeriores, non tamen manifesto crebriores; nisi valde necessitate. Hæc Galeni verba excusari possunt, quia illic initio tractationis nondum exactè definitam tradidit doctrinam, quam paulò post perfecit; concedens magnitudini priorem, quàm celeritati locum.

Rationem adiungunt: quia si in pulsu v. g. tempore quietis internæ, augeatur necessitas aucto calore, & in tempore quietis externæ, augeatur fuliginum copia, necessario vtraque quies reddetur breuior, absque vlla velocitate; & sic crebritas antecedit velocitatem, & magnitudinem. Respondeo magnitudine sola, aut simul cum velocitate, tantum aërem attrahi, & fuligines tantas expelli, vt tempore vnius quietis, non possit enasci necessitas variandi vel pulsum, vel respirationem.

Dicunt præterea si aliquando, propter auctum calorem, omnes illæ augentur differentiæ, semper augeri, quandoquidem eadem causa in principio est, quæ & posterius: sed non vident quàm inualida sit ista argumentatio; neque enim si in extremâ necessitate pinnis narium respiramus, æquum est vt in quâuis, id perpetiamur.

Tandem ita argumentantur si est vna ex continentibus causis, vsus; necesse est vt factâ in vsu, mutatione; fiat in omnibus differentiis. Responso ad hoc, est in promptu: nam necesse quidem est, vt complexus ille differentiarum, sentiat mutatum vsus, sed differentiarum complexus mutatur, vnaquâque differentiarum mutatâ.

Deperditio differentiarum eo ordine procedit, vt ea, quæ vltimò acquisita fuit, prius deficiat; & sic crebritas est prima, quæ abest: quia quemadmodum natura incipit acquirere eam differentiam, à quâ minùs læditur; ita incipit perdere eam à quâ maiorem noxam suscipit. Deinde etiã à contrariis duobus, contrariæ inducuntur operationes; auctus calor primò inducit magnitudinem, vltimò frequentiam; diminutus frequentiam prius amittit, vltimò magnitudinem.

Respiratio magna, & rara.

Proprium desipientiæ signū est, magnam, & raram respirationem reddere; videnturq; ambæ hæ differentiæ, obliuionis cuiusdam esse signa. Nam immoderatam moliri spiritus attractionem, rursusq; immodica cessare quiete, eius est qui nec quando desinere ab actione oporteat, neq; iterū quando incipere aut nouit, aut recordatur, sed in vtraque mensuram egreditur ob defectum

etum considerationis. Quoniam igitur respiratio animale est opus, desipientes autem habent animalem facultatem, nempe rationem oblæsam, obliuifiores tum circa actiones, tum circa ipsarum interstitia fiunt. Porro & actiones & quietes longo tempore factæ; magnitudo, & raritas in respiratione sunt; quod Hippocrates, tum in aliis locis, tum in Prognosticis sensisse videtur, inquit: *Spiritus magnus, & per multum tempus, desipientiam significat*; quo sane oraculo respirationem magnam, & raram delirantibus attribuit. Hanc habuisse dicitur Philiscus: *Spiritus huic perpetuo veluti ei, qui vocatur rarus, & magnus, quem etiam prorsus delirasse dixerat*. Et ibidem Silenus à principio, ad finem, habuit respirationem magnam raram, & similiter Dromeadæ vxor.

1. prog. 24.

1. epid. sect. 3.

text. 18. agr.

1. ibid. agr. 2.

ibid. agr. 11.

Annotatio.

Non tamen necesse est, ut semper is, qui delirat magnam, & raram respirationem efficiat: neque enim inseparabile magnum, & rarum spiritum, sed proprium esse delirij dicimus. Quicquid autem proprium dicitur, non continuò est etiam inseparabile, sed solum id, quod Logici proprium quarto modo appellant, quod scilicet *conuenit omni, soli, ac semper*. Geometram esse proprium est hominis, non tamen inseparabile, quemadmodum risibile.

Dicunt aliqui, nec profectò sine ratione, delirium quidem esse separabile ab spiritu magno, & raro: quoniam sine magnâ & rara respiratione ægrum delirare contingit. At verò magnam, & raram respirationem esse inseparabilem à derilio: quia quotiescùmque adest magna, & rara respiratio, delirium simul adest. Si verò obiicias oscitantes, & imaginationibus detentos, qui sine delirio magnam, & raram edunt respirationem. Respondetur optimè, hos semel tantum, aut bis, hoc modo respirare, & degere sine febre: eos verò, de quibus Hippocrates, loquitur, & sæpè ita respirare, & morbo acuto laborare: detinentur namque à falsis simulachris, & propterea non solum respirare, sed omnes actiones liberas præstare obliuiscuntur, ut potare, & lotium reddere. Has autem operationes postquam

quam dantiùs omiserunt, coguntur postea magnas edere, at-
que ideo longam faciunt vno ictu potationem, & vno mictu
matellam implent, eodem modo & vno impetu magnam edunt
respirationem.

Alia obiectio afferri posset, ex Galeno, dicente, spiritum ma-
gnum, proprium simul, & inseparabile desipientiæ esse signum,
vbi se demonstrasse ait in libris Epidemion, *omnes, quibus ma-
gna, & rara respiratio fuit desipuisse*. Verùm huic Galeni senten-
tiæ optimè quadrat prædicta responsio, * nempe spiritum
magnum & rarum esse inseparabile signum delirij, sed non è
conuerso delirium esse inseparabile à respiratione magna, &
rara.

* Hanc responsionem narrat Galenus se dedisse cuidam, qui Hippocra-
tis doctrinam irridebat. Aderant curationi cuiusdam delirantis, cui non
erat magna, & rara respiratio. Arguit Galenus Medicum illum ignorantia,
in Hippocratis doctrinâ: siquidem Hippocrates in Epidemiis mul-
torum refert, historias, qui delirarunt, nec tamen magnam, & raram ha-
buerunt respirationem. Vt præter alias est illa, de Dealcis vxore. Hæc
multis modis delirauit, modò cum risu, modò cum planctu; aliquando
taciturna erat; aliquando loquax, & similiter breuispira hoc est (vt mox
dicemus) paruam habens respirationem, aliquando autem magnam, &
raram habebat per tempus, quod duò significare potest, vel non fuisse
semper, sed per tempus; vel fuisse per tempus, hoc est, per spatia longa.
Vt cumque accipias illa rursus breuispira reddebatur.

Exceptio.

Oportet igitur ex Hippocratis doctrinâ accipere, deliriis,
spiritum magnum, & rarum (iuxta ipsorum rationem) comi-
tem esse; non tamen omnibus, sed iis tantum; qui non per
aliam affectionem delirio maiorem, habent respirationem alte-
ratam. Nam e.g. dolor ex inflammatione in partibus, quæ sunt
in septo transuerso, aut iuxta ipsum, frequentem & paruam
efficit (vt mox dicemus) respirationem, delirium magnum &
raram. Vbi verò vtraque causa, delirium, & dolor coniungitur,
aut delirium vincet, & inclinabit respiratio in magnitudinem,
& raritatem, plurimum distractâ facultate ab vsu respiratio-
nis; aut vincet dolor & respiratio ad frequentiam, paruitatem
que tendet; aut, si medio modo se habeant, aliquando vna diffe-

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

G g . rentia

rentia vincet, aliquando alia, ut accidit prædictæ Dealcis vxori quæ 14. *spiritum habuit magnum, & rarum, & rursus fuit brevispira.* * In qua duæ dispositiones præternaturam implicabantur, delirium quod magnam, & raram respirationem efficit, & postea refrigeratio, quæ paruum. At Anaxion morbo laterali laborans, *difficulter respirabat, ** & delirabat*: hic non debuit habuisse raram respirationem: talis enim pleuriticorum non est.

3. epid. sect. 3.

2. diffic. resp. cap. 4.

3. epid. ad hist. Pyth.

4. aph. 10.

* Videtur Galenus in significatione brevispiri sibi met contradicere. Nam interdum hoc est in libro de difficultate respirationis agens de Pythione, brevispirum eum ex Hippocrate appellat, tunc addit; *brevis enim respiratio, & actio, & quietem ipsam breui fieri indicat, quemadmodum longa respiratio, contra ambo esse producta.* At si breuem respirationem appellat eam quæ brevis in actione, & in quiete est, parua, & frequens respiratio erit illius, qui brevispirus seu *βραχύπνοος* appellatur. Verumtamen contrarium legitur apud eundem Galenū alibi: quippe ait: *Hos βραχύπνοος dices qui & parum, & longo intervallo bibunt; si verò quis parum quidem, sed assidue bibat, hunc non simpliciter dixeris βραχύπνοον, sed μετὰ μενῆρα id est paulatim bibentem appellaueris.* Haud aliter qui spiritum trahit, non parum tantum, verum etiam intervallo longo interposito externum per guttur aërem attrahit.

Excusatur Galenus: quia in libro de difficultate respirationis parum videtur sollicitus de vtraque simul differentiâ, paruitate, inquam, & frequentia, cum satis ei foret, si altera ex his deficeret, ut contra Medicum illum concluderet, Pythionem delirantem observatum fuisse ab Hippocrate, sine magnâ, & rarâ respiratione. Nam utcumque sit, spiritum paruum habens poterit brevispirus appellari: Et profectò in Pythione conueniens erat, ut fieret spiritus paruus quidem sed rarus: quia refrigeratus erat. Idcirco Hippocrates (ut est Vallesij coniectura) Pythioni ait fuisse *spiritum tenuem, & imminutum*; talis est ille, per quem inspiratur paruum aëris, paruum autem aëris per spiritum rarum & paruum spiratur: per paruum enim & crebrum non inspiratur minus aëris sed per minores partes.

** Ne existimes difficilem respirationem esse eandem cum magnâ & rarâ, sed difficilem frequentem dixeris: cum enim Hippocrates dicat: *si in febre non intermittente difficultas respirationis, & delirium fiat, lethale*, si nomine difficultatis respirandi, magnam & raram respirationem intelligeret, non dixisset *lethale*: nam magna, & rara omne delirium, quamuis non lethale quod aliam affectionem adjunctam non habet, comitatur. Cum igitur dicat, *lethale*, innuere videtur inflammationem diaphragmatis à quâ delirium lethale est.

Appendix.

Appendix.

Cum dicimus magnam respirationem delirij esse signum, magnam absolutè intelligimus, hoc est, eam, quæ utroque motu, tam inspirationis, quàm expirationis, magno consistet. Adde nunc respirationem magnam secundum alteram istarum motionum, aliter significare: nam si aucta sit sola exspiratio, magnam fuliginum quantitatem adesse demonstrat si sola inspiratio augeatur; tunc calor ingens cor opprimit. Rectè igitur in Coacis dicitur: *Tum magnus foras efflatus, intro parvus; tum è contra foras parvus, intro magnus, pessimus est sanè, & mortis propinquus.* Itaque si foras magna, intus parva sit; cum significet, fuliginum abundantiam, periculosa est. Fuliginum namque cumulus suffocationem caloris inducit. Si foras parva sit, intus magna; incendium adauctum ostendens, etiam perniciem significat; neque enim in magnis ardoribus, respiratio, quantumvis aucta, voto respondet. Morti autem propinqua utraque dicitur, quoniam eò potest accedere vel fuliginum, vel caloris augmentum, ut illud statim suffocet, hoc spiritum vitalem, humidumque substantificum exhauriat.

Respiratio Meteora.

Quædam est respiratio, *in quâ thorax valdè dilatatur*; alia, *in quâ multum aëris attrahitur*: utramque aliqui appellant magnam; sed prima quidem, ab Hippocrate meteora, hoc est, ^{2. epid. sect. 2. iuxta fin.} sublimis dicitur. Sic quando agit de anginosi illius tempestatis quam describit; *Spiritus*, ait, *his non valdè sublimis*; & quando refert anginosam, quæ apud Bitonem erat, *spiritum habuisse* ^{5. epid. sect. 1. agr. 7.} *sublimem*; dicitur autem sublimis respiratio, non (ut quidam falsò putant) quæ trahitur rectâ ceruice, sed ut Galenus ^{4. loc. aff. c. 7.} inquit, quia sublimioribus thoracis partibus inspiratur, hoc est, per quam sublimia respirationis instrumenta musculi scilicet venientes à ceruice, simul cum claviculis moventur. Hæc respiratio in summâ fit necessitate, propter viarum angustiam, aut animalis facultatis debilitatem. Hunc eundem spiritum Hippocrates alibi appellat ^{ap. c. 1. 1. 1.} hoc est, promptum, (ut Ga- ^{in Coacis.} lenus

1. prorrh. 1.
com. 2. 4.

lenus ait (*quoniam promptè facilitèrque his qui agrum cernunt videtur.* *Φανερώνεται* etiam aliqui vocant; quia primus omnium sub aspectum intuentis Medici venit, ac veluti sit in promptu ut eum tueamur. Multi vertunt spiritum sublimem; alij, quasi paraphrasi quadam transferunt spiritum præ manibus expositum. Verùm cum Hippocrates adiungat, veluti iis qui strangulantur, manifestum est, eum loqui de spiritu, in quo æger inter respirandum, totum mouet thoracem, parte nempe anteriore vsque ad iugulum, posteriore ad scapulas, è lateribus vtrinque ad summos humeros.

Annotatio.

4. loc. aff. c. 4.

Verum animaduertere oportere, (admonet Galenus) *ne aliquando in hac decipiamur, existimantes eam spirationem, quæ ob virium imbecillitatem, omnibus agentibus musculis efficitur, eandem esse cum magnâ.* Magnam Hippocrates vocat, quam possumus multam appellare, hoc est, in quâ multus attrahitur aër, etiam si absque superiorum musculorum actione fiat.

Respiratio magna & frequens.

Magnitudo respirationis, semper pro hypothesi: habet spirabilium instrumentorum obedientiam; quare si magnitudini raritas adiungatur, raritatem non ad instrumentorum vitium referemus: obstat enim magnitudo quominus ita sentiamus; referenda ergo est, ad facultatis impedimentum. Ecce cur dictum est, spiritum rarum, & magnum, esse signum facultatis impeditæ, facultatis, inquam, animalis, impeditæ hoc est, occupatæ variis spectris, & imaginationibus. Si verò magnitudo frequentiam comitem habeat, tunc graue incendium vigere, meritò suspicabimur, vbi enim ignis in penetralibus vitæ, corde, & pulmonibus incanduit, magna fit, celer, & crebra respiratio, celerem dico, quam frequens supponit: siquidem prius (ut diximus) celeritas; crebritas postea acquiritur. Igitur si virtus adsit & instrumentorum obedientia, ut non impediatur magna fieri respiratio; adsit & incendium magnum, erit simul magna & crebra; crebra inquam, tum in-
spiratio

spiratio, tum expiratio. Inspiratio, quoniam calor exæstuans plurimo aëre ad refrigerium indiget, hinc inspiratione attrahitur: rursus expiratio, quia in magno igne multæ, quæ expellantur, fulgines adsunt. Quare meritò magna hæc & frequens respiratio dicitur in Coacis *Spiritus exæstuans & fuliginosus*, estque cordis incendio flagrantis propria, & inseparabilis.

Respiratio parua & frequens.

Magnæ, & raræ respirationi, opponitur parua, & frequens: quid hæc significet ex suo contrario addisces. Magna, virtutem validam, instrumentorùmque obedientiam significabit: parua quid indicabit, nisi aut virtutis imbecillitatem aut instrumentorum spirabilium renitentiam; frequentia semper necessitatis est index, siquidem Natura, id quod vno icu consequi nequit, multiplicatis sibi comparat. Igitur respiratio parua, & frequens, vt frequens incendium denotat, vt parua si impedimenti instrumentorum signa desint, facultatis impotentiam existimare oportet.

Appendix Prima.

Non sola imbecillitas est, quæ parua, & frequentem reddit respirationem, sed dolor etiam, idem præstare solet: idè cum Hippocrates dicat: *Spiritus autem qui creber est, significat dolorem, aut inflammationem in regionibus, quæ supra præcordia sunt.* 1. prog. 24. Galenus in commento ait, spiritum crebrum, & paruum, significare dolorem; vt magnus & creber inflammationem significat. Dixit autem Hippocrates; *In regionibus, quæ supra præcordia sunt;* quasi dicat partium in thorace; quæ sunt (cor, & pulmo,) posita supra septum transversum: Maiores enim præcordia, & diaphragma ita appellarunt, cur autem respiratio parua, & frequens, dolorem earum partium indicet, Galenus eleganter lib. 1. diffie. resp. c. 9. docet: videlicet vbi dolet pars aliqua, ab arteriis circumpositis, vexatur in distensionibus, compressa parte dolente, & fluxione etiam concitata: quòd si pulsatio esset libera, eam omnino cohiberemus, aut saltem, quoad fieri posset de magnitudine

de diffic. resp. cap. 9.

detraheremus. At verò quia respiratio est libera, si thoracis aut diaphragmatis pars aliqua, aut peritonæi aut iecoris, aut alia quæcunque, earum quæ thoraci compatiuntur, laboret; spiritum quoad magnitudinem cohibemus, nec verò de frequentia; aut velocitate detrahimus: *Etenim dolor non ita grauitè vexat thoracem, ob motus velocitatem, sicut ob dilationis magnitudinem. Velocitas enim quamuis circa ipsam actionem sit dolorosa, tamen quia breui tempore omnem motum efficit, minùs thoracem offendit.*

de const. art. cap. 15.

Si verò quæras diminutâ magnitudine ob dolorem, quid circa alias differentias euenit? Respondet Galenus; *Manente calore cordis intra terminos à Natura constitutos, motum thoracis manifestè tardiozem reddi, si verò ardor quidam in ipso corde oboriatur; velocitas quidem non exoluitur, ob eas quas antea diximus causas; aufertur autem etiam hic multum de magnitudine; verùm pro ipsâ, densitas generatur, ob urgentem utilitatem.* Sic ille. Et profectò crebritatem deficiente magnitudine augeri, rationi consentaneum est; quippe vt ex eodem colligimus, cum spiratoria organa, imperfectam relinquunt respirationis operam; eamque vsu nondum expleto dissoluant, necesse est vt mox altera illi succedat actio, non tantâ interpositâ quiete; quantâ dum naturaliter se haberet; indeque spiritus frequens redditur, & paruus. Cæterùm quod ille de velocitate sentit, nempe velocitatem deperdi & tardiozem respirationem edi, hoc non admitto; cum enim velocitas sit via media ad crebritatem; non potest crebritas aucta consistere cum diminutâ velocitate, & quæ respiratio est frequens, velox simul necessariò esse debet, quod ex comparandarum differentiarum modo poteris addiscere.

Appendix Secunda.

In dolore partium, quæ sunt supra præcordia, pulsus paruum, & crebrum fieri ex Hippocrate, & Galeno colliges: Ego addo, eundem fieri in omni vehemente dolore cuiuslibet partis, nam versus partem dolentem comprimuntur membra omnia, versus eandem sanguis & spiritus suppetias allaturi confugiunt; accedit debilitas ex resolutione, hoc est resolutio virtutum ex dolore: his de causis dilatio impeditur, ad impeditam

tam autem dilatationem frequentia necessariò consequitur. Considera in colicis, in cardialgicis, in arthriticis dummodo violenter doleant; in omnibus adeò exiguam respirationem inuenies, vt aër per eam attractus vix sufficiat vocibus efformandis.

Respiratio parua, & rata.

Ad summum miseriarum deuentum est, cùm parua, & rara editur respiratio, quæ vt plurimùm frigida * esse solet, ac subindè omnium pessima: Nam iuxta Hippocratis doctrinam; *Spiritus* ^{1. prog. 24.} *qui frigidus de naso & ore expiratur; admodum exitialis iam est;* & alibi: *Frigidus quidem spiritus est lethalis, lethalis est etiam in coac. astuosus, & fumidus; minùs tamen quam frigidus.* Quia vt inquit Galenus; *Rarus spiritus, si magnus est, indicat delirium, si paruus, extinctionem natiui caloris.* In hanc paruam, & raram incidunt vt plurimum ij, qui priùs magnam & raram edebant, videlicet aucto morbo, & deficiente virtute; ita accidit vxori Dealcis, ^{3. epid. sect. 3. tex. 8. agr. 2. 15.} quæ per aliquot dies magnam, & raram edidit respirationem, postea facta fuit breuispira: iam autem diximus breuispirum, propriè appellari eum, qui spiritum habet paruum & per interualla. Meritò ergo diximus ex magnâ, & rarâ in paruam, & raram ægros incidere, quoniam febrilis æstus, perseverando natiuum calorem ad inopiam deduxit, & cerebri inflammatio, quam phreniticus, magnam, & rarâ edens respirationem, patiebatur, ferè ad gangrenam commutatur: commutari namque erysipelata; in affectum frigidum habes apud Galenum, imò, ^{7. simpl.} hoc est, proprium omnium affectuum, qui ad summum magnitudinis perueniunt, vt, si sanari nequeant, ad suos contrarios transfugiant: sic vsu euenire solet in ægrotantibus, pro clamore silentium; pro iactatione quies; pro artuum vibratione, tremor; pro vigiliis, coma, & cataphora. Rara quidem est quoniam exiguus est spirandi vsus, propter exiguum calorem, qui exiguum exoptulat refrigerium, paucâsque extollit fuligines, ac proinde nec inspirationis, nec expirationis vrget necessitas; parua etiam est, propter extremam imbecillitatem consequentem ad caloris natiui iam penè extinctionem, in qua consistit mors.

Et

Et sanè adeo est certa mortis prænotio in frigido spiritu, ut nulla amplius spes superesse posse videatur, licet denuò ægrotus incalescat: atque ideò dictum puto ab Hippocrate: *signa lethalia, per cutem calidus vapor; prius autem nasus frigidum spiritum reddit*; quasi diceret; cum eo deuentum est, ut frigida reddatur respiratio, quamuis deinceps exiguus ille calor, qui se intra cor, continebat, dissipatus, per cutem exhalans, caloris speciem præferat, lethale signum est; quippe calida ista vaporatio, non excusat à prauitate signi respirationē frigidam. Itaque hoc certissimum & vniuersalissimum habeto, omnem intemperiem ab ardore frigidam, esse lethalem; non ita tamen, si non præcedat cauma, nam in principiis accessionum, & in affectibus vterinis, frigida respiratio non est lethalis: intellige igitur lethalem esse in morbis acutis.

* Interrogabis quí fieri possit ut corde per ardentem febrem accenso respiratio frigida reddatur? dupliciter respondeo. Primò aërem trahi ad pulmones duntaxat, inde per arteriam venalem ad cor peruenire. Cum igitur in summo virium languore arteriæ parū pulsent, fit ut arteria venosa parum pulsans vix aërem attrahat, ac proinde remittitur aër à pulmonibus, qui ad cor non accessit. Prætereà cum in extrema frigiditate extrema frigeant, & quò maior est inbecillitas, eò plures partes infrigidatio occupat, (ut e. g. digiti prius refrigerentur, postea manus, tandem brachium) euenit, ut non solum nasus, & labia, sed & fauces refrigerata aërem refrigerent. Tandem aër transiens repræsentatur frigidus: quia motus, quam quietus magis refrigerat, ideò in æstate flabello refrigeramur.

3. de temp.
cap. 4.

Altera responsio. In febre non tantum consideranda est caloris intentio, sed etiam eiusdem quantitas. Intentio penes maiorem gradum attenditur; quantitas penes spirituum, & sanguinis vbertatem, quæ duo tanquam materia sunt, quæ igneum suscipiunt calorem. Hæc caloris quantitas non minùs, quàm eius intentio ad actionem exigitur. Nam quamuis caliditas, qualitatum omnium sit efficacissima, tamen quantitatem quandam ad agendum requirit: quoniam, ut Galenus ait, *centesima viniis fauilla pars est quidem omnino genere ignis, ceterum corpori occurrens, nec calefacit, nec sentitur quidem, sic granum piperis eundem caloris continet gradum, quem integra libra, ob quantitatis tamen paucitatem insensibiliter nos immutat*. Quemadmodum igitur, ignis aliquando ad eò accenditur luculentus, & magnus; ut totum cubicalum, in quo continetur, abundè valeat calefacere, interdum minor ut vicina quidem loca sufficienter calefaciat, remotiora non alteret, nonnunquam tamen ad eò exiguus ut ne vicinum quidem immutet aërem

aërem: Ita de febrili calore est statuendum: nam hic interdum adeò magnus in visceribus accenditur, vt corpus vniuersum inflammet, aliquando minor vt viscera tantùm vrat, interdum adeò pusillus, vt nec aërem inspiratum queat calefacere, cum tamen siue minimus, siue maximus fuerit, semper naturali intensior existat: nam non posse ad longinqua pertingere, aut vniuersum aërem inspiratum calefacere, non indicat illum non esse præternaturaliter accensum, sed ipsius paucitatem & inopiam, propter quam nequit ad omnes partes se se extendere. Dicendum igitur est cor febricitibus propè mortem aliquando caloris copiâ destitui, non tamen caloris intensione: siquidem quantuluscumque sit calor, etiamsi non sit magnus (si febris adest) accensus magis est, & intensior redditus, quàm naturalis. Ad quod respexerunt Medici cum dixerunt, *Febrem esse calorem accensum in corde, aut intensum supra moderatum.*

Corollarium.

Colliges ex dictis, decipi nonnullos, qui quoniam vident prope mortem frigidum reddi spiritum, arbitrantur cor prope mortem semper frigida intemperie laborare, etiamsi antea calidus affectus fuerit, deceptioni occasionem præstitit Galenus, qui explicans sententiam Hippocratis *Signa mortifera, per cutem calidus vapor, prius nares spiritum frigidum reddunt.* 6. epid. sect. 4. text. 30. In hunc modum subiungit: *Omne igitur cor, propè mortem frigidâ intemperie affectum est, sed non in quolibet morbo, huiusmodi affectio semper est; verum in ardentissimis febribus plerumque calidissimum.* Sic Galenus. Verùm iudicio meo ex hâc opinione, duo præcipuè absurda sequuntur.

Primum absurdum.

Neminem cum febre mori: nam si quando æger moritur, frigidâ intemperie cor eius afficitur, perspicuum est, illum tunc temporis febre nequaquam laborare: quandoquidem *febris calida cordis intemperies ab omnibus definitur.*

Secundum absurdum.

Si cor prope mortem frigidâ intemperie laborat; omnes, frigidum exsufflando, mori debent, hoc tamen verum non est: quoniam plarimi calidum spiritum reddentes moriuntur. Rursus plurimi, qui in ardentissima febris ardore è vita discedunt, à morbi vehementiâ (vt Galenus inquit) Naturâ superatâ, non quidem ob exuperantiam frigiditatis, sed propter caloris excessum, moriuntur. Quare tunc rationi est consonum, eos calidum exsufflando mori.

Igitur Galenum dicentem omne cor propè mortem frigidâ affici in-

Castrens. Syntaxis Præ. Med.

H h

temperie,

temperie, benignè interpretabimur, accipientes eius dictum, quasi loquatur de frigidâ intemperie, quæ sequitur ad diminutionem quantitatis caloris; non de eâ, quæ citra intensionem infestat. Nam ij qui ex acuto morbo moriuntur, licet frigidum spirent, adhuc calorem quoad gradum intensiorem habent, quàm cum sani erant: caloris verò quantitas, nempe spirituum, valdè diminuta est.

Interrogabis rursus; si aër qui inspiratur, utilis suâ qualitate est: quia calorem cordis refrigeratione attemperat; quando respiratoria organa sunt nimis refrigerata, vt in magnâ fame, quam Boulimon Græci appellant, & vbi quis in magno frigore sit versatus, contingit; non solum non refrigerari eam, quæ in nobis est, caliditatem oportere, sed etiam calefieri esse necesse; vt quæ parum absit, quin penitus sit refrigerata: non igitur tunc respiratione est opus, & præsertim eâ opus non est, cum frigidus inspiratur aër.

de util. resp.
pir. cap. 3.

Hoc quæsitum apud Galenum reperies, & ex eodem respondeto, respirationem non exigi solum causa refrigerationis naturæ caliditatis, quæ sit per inspirationem, sed etiam expurgationis fuliginum per expirationem. Quia tamen non possumus expirare nisi prius inspiremus, idcirco inspirat æger refrigeratus vt postea expiret, & aër expiratus fuliginosa recrémenta secum deducat. Adiungito respirationem non solum ad refrigerationem, sed etiam ad spirituum restaurationem esse necessariam. Attamen instabis, fuligines non dari, vbi calor non adest, ita est, sed in vivente animali semper calor quantumvis exiguus necessario datur. Sic pisces frigidissimi, vt potè exangues, quia nempe sunt viventes respirant, quod Galenus optimè demonstrat, licet renuente Aristotele, qui veteres respirationem in piscibus agnoscentes frustra reprehendit.

Respiratio suspiriosa.

Coarctationem spirabilium instrumentorum parvæ & frequentis respirationis causam esse diximus: quippe coarctatis instrumentis, non tantus attrahitur aër, quantus naturæ sufficiat, vnde cogitur motiones multiplicare, vt pluribus suppleat, defectum vnus. Hoc quidem ita est, sed aliquando adeò vehementer opprimitur, vt prima motione in medio itinere relicta, aliam incipiat. De hac respirationis noxa, mentionem sæpe facit Hippocrates, atque eam aliquando; *Spiritum offendentem appellat*; aliquando; *Suspiria luctuosa*; alibi: *Duplex intro reuocatio velut in superspirantibus*. Galenus quænam ea sit, hoc exemplo explicat: *Infantes sæpe videntur, quo tempore plorant spirare inspiratione interruptâ, stante interim thorace, deinde*

4. aph. 66.
6. aph. 54.
de vict. acut.
sect. 2. tex.
44.
6. epid. sect.
2. tex. 10.
6. aph. 54.

inde rursus id quod deest, adiiciente. Queritur tamen idem, ab Hippocrate dictam, *duplicem intro reuocationem, veluti super-^{3. difficult.} inspirantibus*: ita vt de solo vitio inspirationis egerit, non de expirationis interceptione; putatque hoc trascribentium culpâ euenisse. Cæterum videtur Galenus suimet oblitus; quippe *de vi& acut. cō. 2. tex. 44.* cum Hippocrates dicat; *Spiritus offendens, in eâ qua sursum fit latione*, de interceptione secundum expirationem verba facit; nam ex sententiâ Galeni: *Latio, quæ sursum fit expirationem facit.* Cur ergo aliquando interceptionis secundum inspirationem duntaxat meminit; alibi verò alterius, quæ secundum expirationem accidit? nempe quoniam cum paruam interceptionem proponere voluit, eam attulit, quæ secundum inspirationem fit, quippe prauum signum est, & (vt mox dicemus) conuulsionis ex inanitione nota; cum verò de vitiis quæ ex nimio cibo procedunt ageret, tunc interceptionis secundum expirationem, verba fecit. Hoc non latuit Galenum, quippe ita ait. *Verum spirandi facultas, qua spiritus offendit, ob cibum intempestiuum, magis quam ob indigentiam oritur. Nam spiritum inter inspirandum & offendi, & quasi sisti, tum angustia, tum conuulsionis est nota.* Quasi dicat, spiritus offendens in latione, quæ sursum fit, hoc est, in expiratione, accidit ob cibum intempestiuum: Spiritus verò offendens intro reuocatus (de quo alibi Hippocrates) hoc est, quoad inspirationem, fit ob indigentiam; ac proinde conuulsionem significat. Vnde cauere oportet à Fuchsio, qui interceptionem in expiratione confundit, cum alia quæ in inspiratione fit.

Quid autem mali portendat, Hippocrates exprimit inquiens: *Conuulsionem significat*, ob quam muscoli thoracis non cedunt, sed actionem antequam perficiatur interrumpunt, rursumque poscente vsu, aliam denuo aggrediuntur. Meritò autem huius solum causæ meminit, quippe, *in febris*, ob exsiccationem à calore extraneo factam, conuulsio hanc efficit respirationem, affectio autem conuulsioni similis, nempe refrigeratio, à quâ hanc eandem interruptam respirationem fieri dixit Galenus, non per febres accidit.

PARTICULA V.

Præfagia sumpta ab insomniis.

lib. de hum.

in coac.

SMuntur etiam præfagia ab insomniis quod nos docet Hippocrates inquiriens : *Insomniis qualia quis videt ; & alibi : Insomniis , quibus , & quando* , hoc est , qualitatem somniorum , & tempus , quo fiunt , quæ duo considerare oportet , aduertentes priùs Medicum agere de insomniis naturalibus , * hoc est à causa naturali prouenientibus ; possunt namque , (imò re vera ** ita accidisse ex Sacrà Pagina constat) causæ supra naturam insomnia inducere . Verùm Hippocrates eas quæ Medici sunt partes duntaxat agens , libellum de insomniis scripsit , in quo sola profequitur ea , quæ fundamentum in naturâ habent , ad cuius imitationem Galenus etiam tractatulum de dignotione ex insomniis , nobis scriptum reliquit .

* Plutarchus , Præcipuè , inquit , partem animi visorum informatricem apparet , à corpore opprimi alterato , vnâque cum eo conuerti , sicut ex somniis liquet . Nam interim frequentes nobis ; & variæ visiones offeruntur ; interim multa est à talibus tranquillitas , & quies .

a gen. c. 20.

b cap. 28.

c cap. 31.

d cap. 37.

e cap. 40.

f cap. 41.

g cap. 46.

h Iudic. c. 7.

i 1. Reg. c. 3.

l 3. Reg. c. 3.

** Somnia in Sacrà Paginâ , multa , variâque commemorantur , vt somnium , in quo ^a Abimelech Deum sibi alloquentem audiuit , & exprobatem quod mulierem tulisset , quæ virum habebat . Aliud quod vidit ^b Iacob : nempè *Scalam stantem super terram , & cacumen illius tangens caelum , Angelos quoque Dei ascendentes , & descendentes per eam , & Dominum innixum scale* . Et ^c somnium Labam , quo sic admonitus fuit à Deo : *Caue ne quicquam asperè loquaris contra Iacob* & duo somnia ^d Iosephi , quæ retulit fratribus suis , vnde inuidiam fratrum sibi concitauit ; alterum de manipulo suo consurgente , & stante , quem fratrum manipuli adorabant ; alterum , in quo vidit solem , & lunam , & stellas adorare eum . Et ^e somnia pincernæ Pharaonis & pistoris , qui in carcere simul cum Ioseph detinebantur . Et ipsius ^f Pharaonis somnium quod Iosephi exaltationis fuit causa . Et ^g somnium quo iussus fuit Iacob cum promissione magnâ descendere in Ægyptum . Et somnium Madianitæ , quo significabatur Gedeon vniuersam Madiam destructurum . Et ^h somnium quod obtulit Deus ⁱ Samueli ; Et ^l somnium quo apparuit Deus Salomoni dicens : *Postula quod vis , vt dem tibi* . Et somnium quod vidit ^l Nabuchodonosor , quo *conterritus est spiritus eius , & somnium eius fugit ab eo* , quæ fuit occasio exaltationis

tionis Danielis. Et somnium quod ^m Daniel ipse vidit admirabile. Et somnium quo Angelus Domini apparuit sancto ⁿ Iosepho, & iussit vt Mariam coniugem acciperet: *quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est.* Et alterum quo idem admonitus fuit, vt fugeret Herodis iram, & quod acceperunt Magi ne ad Herodem redirent. Et ^o somnium quo vir Macedo diuo Paulo apparuit. Et ^p aliud, quo eundem Paulum Deus exhortabatur ne timeret. Et aliud ^q quo idem Paulus iubetur, vt ad Damascum iter faceret. Et ^r rursus alio somno idem Paulus socios saluos esse admonetur, & pleraque alia.

m Daniel.

cap. 1.

n Matth. c. 1.

o cap. 2.

o Act. apost.

ap. 16.

p Act. 18.

q Act. 21.

r Act. 27.

Qualitas somniorum.

Si quis in somno videat incendia, hunc offendit flava bilis: igneus quippe humor in nobis præualens, facit vt in somno, quando rationis norma caremus, ad incendia, * quæ cum illo humore familiaritatem habent, cogitanda conuertamur.

Si quis imbrès abundare somniat, indicium est, eum frigidis humoribus scaterere, sed longè frigidioribus, si niuem, aut glaciem somniet.

Si fumum vel caliginem, vel profundas tenebras, quis somniauerit; hoc fit ab atrâ bile, aut etiam à flatibus: quicumque Gallorum cristas habere, vel ruffa quædam dormiens viderit, huic sanguis abundat.

Sitientibus bibendi somnia se se offerunt, esurientibus comedendi, at verò iis qui seminaria vasa habent multo ** femine repleta, venereorum contingunt infomnia,

* Per somnum percepta multo maiora, vehementioraque iudicantur, quam re ipsa sint. Ita qui bilem superabundantem habet, ex bile, de igne somniat; qui pituitam habet, cogitat de niue, & sic alij. Similiter quidam sudore, & humido vapore cutem infestante, somniabat de balneo tepido. Et ille cui crus imminente resolutione refrigit, dormiens existimabat, se crus habere lapideum. Cui pituita defluit ad fauces, strangulari se somniat, cuius verò ater halitus cerebrum occupat, incubum patiens concipit imaginem grauantis turris, prementisque se, & vniuersos artus impediens, aded vt mugire cogatur.

Accidunt hæc, quoniam quando Natura per somnium, sui corporis statum, tanquam ex speculâ contemplatur, spectrorum imagines, insigni magnitudine, & incremento fingit, siue obrutus per somnum sensus impotens discernere sensilium differentias, confert se, imaginationemque suam, ad id, quod in quouis genere notissimum est. Est autem notissimum

H h 3

sensu

senſu, quod ſummum eſt. Mel inter dulcia, lapis inter dura, glacies inter frigida. Siuè quo tempore otiaur facultas à reliquis ſenſationibus, obiectum vnum cenſet vehementius eſſe, ita vox noctu, quàm interdiu melius auditur, & dulcedo pituitæ maior ſomnianti eſt quam vigilant. Siuè quia dormiens non excitatur, vt ſentiat, niſi à vehemente, ferientéque obiecto: quia ergo ita aſſueuit non aliter dormiens, ſentire, vbi ſomniat dormiens, meritò exiſtimat, ſenſilium eſſe eximiam magnitudinem, quam dormiens ſentire potuit.

** Imaginatio per ſomnum, nullo fræno cohibita nos turbat, & phantasia aliis tum temporis caret obiectis, à quibus diſtrahatur, propterea effi- caciores ſunt eius actiones adè, vt qui circa res venereas ſomniant, pol- luantur, quod vigilantibus raro accidit, qui lumbricis infeſtantur denti- bus frendent dum dormiunt, non dum vigilant; hinc fiunt terrores, & tremores infantium in ſomno ex lacte corrupto, aut ſtomachi repletione.

Appendix.

Ex graui aut bono odore per ſomnum reſentato, ſumi- tur etiam præſagiendi occaſio. Nam qui in cæno, & ſtercore ſe verſari imaginatur; vel humores prauos, graueolentéſque, & putrefactos in ſe habet; vel copiam ſtercoris, in inteſtiniſ contenti. Qui verò in locis beneolentibus verſari ſe credunt, contrario modo eos ſe habere cenſendum eſt.

Tempus ſomniorum.

Etiam tempus quo inſomnia fiunt, ſuam habet obſeruationem, & prædicendi occaſionem. Si in principio acceſſionum, aut vigore, aut alio tempore, præterea ſi à cibo, vel ſine cibo. Itaque qui ſub acceſſionis initium ſe niue conſpergi putet, tem- pori id potiùs quàm alicui alterius generis cauſæ eſt attribuend- dum. Si verò in febris remiſſione ita ſomniet, fideliùs frigi- dorum ſuccorum argumentum præbet; & longè magis, ſi antè nullum pituiſoſum cibum comediffet. Nam dum pituiſoſus cibus in ventre continetur, poteſt ægro talem inducere ima- ginem.

Somnia conſpicua.

Phreniticis ſomnia conſpicua fieri dixit Hippocrates. Ne ta- men intelligito hæc ſomnia phrenitide laborantibus accidere:
nam

1. prorr. 1.
ſec. 5.

nam sic affecti nec dormiunt, nec somniant. Dicemus ergo somnia conspicua, accidere iis, quibus instat phrenitis. Sunt autem somnia conspicua, quando æger expergefactus, adhuc de iis, quæ somniauit, loquitur, quasi non iudicans id sibi dormienti occurrisse; quodnam enim evidentius turbata, mentis inditium esse potest, quàm non discernere quempiam in se ipso dormiatne, an vigilet?

Appendix.

Non solum phreniticis, sed melancholicis etiam, somnia fiunt conspicua: cum enim hi præ cæteris hominibus, somniorum multitudine terreantur; cum rursus mente non satis consentit, fit ut turbulenta imagines quæ dormiendo representantur, adhuc post somnum perseuerent; & ob rationis impedimentum non sit discernendi locus.

Somnia sanorum.

Paucis in vita contigit non somniare. Ego nullum, qui hanc habuisset felicitatem, cognoui. Plutarchus duos refert Cleonem Dauliensem, & ex Antiquioribus Thrasymenum Heræensem, qui multis, quos vixerunt, annis, nullam sibi per somnium speciem obseruatam affirmarunt. Non somniare quidem sanitatis est specimen: somnus enim si naturalis sit; quò profundior, eo est melior, & rursus quò profundior, eò magis ab spectris est immunis. *Itaque si arctior* (inquit Fernelius) *lib. 6. de sanct. c. 11.* *atque profundior somnus occupat, non modò externi sensus, sed etiam interiores facultates sopita iacent, ut neque discernere, neque fingere, neque comminisci quicquam possint, nullamque in illis vim habet spectrorum turbulenta concursio. Vnde tum nullum insomnium offendit, aut obseruatur, eaque ratione, statim à cibo non somniant animalia, neque cum primum in lucem edita sunt, ut infantes. Hæc Fernelius optime. Cæterum quod addit, leuiter dormienti multa, quæ ante sensum obseruantur, non appellari somnia, non est recipiendum. Nam somnus tres habet gradus: dicimus enim leuem, mediocrem, & profundum somnus.*

*de Oracul.
defectu iux-
ta fin.*

*lib. 6. de
sanct. c. 11.*

Somnus leuis somnus est, & qui leuiter dormit poterit somnare, cuius rei signum est, quod admonitus resipiscit.

lib. 5. cap. 9. Multò minus ferendum est, quod alibi scriptum reliquit, nempe somnium ad sensum communem pertinere; quia somnus ad sensum communem pertinet; somnium non pertinet ad eundem. Nam sensus communis somno ligatus, somnia impedit: ea namque potentiam liberam, solutamque exposcunt: quippe somniare actio est, at omnis actio fit à facultate non impedita.

*in quæst. con-
uual. lib. 8.
cap. 10.*

Augentur fanis somnia propter ciborum, siue qualitatem, siue quantitatem; & quod ad quantitatem * attinet, tam ebrii, quam qui multo se cibo ingurgitarunt, varia somnia patiuntur; quoniam ex multitudine vaporum, multitudo imaginum formatur. Quòd ad qualitatem spectat, multi sunt cibi, gignendis somniis accommodati. Plutarchus à fabis, & capite polypi, eos, qui præfagia ex insomniis quærunt, abstinere oportere ait: ** *Edunt enim somnia graua*; & per somnos fluctuantia. Melissa somnos iucundos facere dicitur: Si quis puluinar in quo caput reclinet, sibi anisi semine refertum parauerit; latissimis gaudebit somniis: Caules tristes somnos reddunt: *** Phaseli turbulentos: Allia, & cæpæ, terribiles.

*Paus. lib. 1.
Herodor. l. 8.
Philostratus
in vit. Apol-
lonij l. 2.
cap. 14.*

* Vt Pausanias, & alij dicunt, sacerdotes, qui responsa per somnum accipere vellent, integrum diem à cibo, triduo autem à vino abstinebant,

ut pura, purgataque anima ostensorum rationes colligere melius possent.

** Pythagoras (vt Diogenes Laertius in eius vita ait) fabarum interdixit usum, quòd vento essent plenæ, atque animato maximè conuenirent. Ad hæc nisi sumantur leuiore, ac modestiores fieri ventres, atque adeo, quæ insomnis contingunt imagines leues, ac perturbationis vacuas reddi.

*** Ab his nata dicitur opinio lamiarum, quæ apio, castaneis, fabis, cæpis, caulibus, phaselisque victitantes, videntur per somnum ferri in diuersas regiones, atque ibi diuersis modis affici, prout vniuscuiusque fuerit temperies.

Appendix.

Est etiam, quæ præbet somniandi occasionem, vehemens
per

per vigiliam, de re aliquâ cogitatio: etenim vt poëta Ægyptius cecinit.

*Omnia, quæ sensu voluntur vota diurno,
Pectore sopito, reddit amica quies.
Venator defessa thoro, cum membra reponit;
Mens tamen ad silvas, & sua lustra redit.
Iudicibus lites, aurigæ somnia currus,
Vanæque nocturnis meta cauetur equis.
Furto gaudet amans; permutat nauita merces,
Et vigil elapsas, querit auarus opes.
Blandaquæ largitur frustra sitientibus agris;
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoque Musarum studium, sub nocte silenti,
Artibus assuetis sollicitare solet.*

Annotatio.

Cum somnia fiant tam sanis quàm ægrotantibus; scire oportet, ægrotantium somnia, esse solito plura, & magis confusa; vnde Horatius.

*— Velut agri in somnia Vana
Finguntur species, cum nec pes, nec caput vni
Reddatur forma.*

Accidit tamen hoc maximè febricitantibus; quoniam calor tumultuariè mouet typos.

PARTICULA VI.

De Somno & Vigilia.

CVM somnus concoquat, vigilia digerat, * teste Galeno, hoc 12. meth. c. 3. est, somnus conferat tum ad primam ciborum coctionem, quæ in ventriculo fit tum ad secundam, quæ hæmatosis appellatur, & fit in iecore: vigilia verò ad distributionem, quæ per venas in vniuersum corpus peragitur; meritò dictum est ab Castrens. Syntaxis Præd. Med. Ii Hippo

2. aph. 3.

Hippocrate. *Somnus, atque vigilia, utraque si modum exceſerint; malum.* Videlicet tam ratione cauſæ, quàm ratione ſigni: Cauſa quidem praua eſt, ſi alterutrum excedat, quia excedente vno, alterius defectu, diminuta fit aut coctio, aut digeſtio, & ſignum eſt prauum, quoniam vel humiditatis ** ſomnum efficientis vel ſiccitatis vigiliam inducentis exceſſum ſignificat. Hoc autem ſanorum etiam reſpicit ſtatum, in quo, mediocritas ſomni profundi, atque tranquilli laudatur.

in Coacis.

Laudari ſimiliter ſolet eadem profunditas, & tranquillitas in ægris vnde Hippocrates: *Somni profundi non turbulenti firmam iudicationem ſignificant*: rariffimum quippe eſt ægros, præſertim in acutis, benè dormire, nempe ſine turbationibus. Ergo profundè, & quietè dormire bonum quidem eſt: ſignificat enim, maximè in pueris criſim, ſalutemque futuram; in adultis & natu maioribus, perfectum iudicium, præſentemquè ſalutem. Solent ſic dormire qui tranſactis criticis tum perturbationibus, tum euacuationibus, ſanitatis, portum attingunt.

* Cautè legendi ſunt Barbari, ne te vocabula decipiant, in quibus differunt à politioribus: digeſtio namque apud illos idem eſt atque concoctio; Apud hos verò diſtributionem alimenti per venas ſignificat. Et e. g. Elephantiaſis apud Barbaros eſt affectus ille, quo crura viceribus ſcæntia tument, & elephantorum crura imitantur: lepra verò eſt totius corporis cancroſa ab humore atro exulcerario. Politiores hanc prauam exulcerationem elephantiaſim appellant, quia per eam cutis pellem elephantorum ſimilitudine refert: Lepra verò leuis quædam eſt ſcabies.

1. 3. tr. 1. c. 7.

** Auicenna non aſſentitur Galeno dicenti ſiccitatem vigiliæ cauſam eſſe; eundem tamen recipit, in eo quod ſomnum humiditati tribuit: nam humiditas ſalfa, vel ex ipſo Galeno, ſenes vigilare facit. Verùm animaduertere debuerat ſalfam pituitam, licèt actu ſit humida, poteſtate ſiccam eſſe, quare immerito à Galeno referente vigiliam ad ſiccitatem diſcedit, Præſertim, quòd vigiliæ ſenum Galenus ad curas, & corporis ariditatem refert, non ad ſalfam pituitam, quæ licèt in ea ætate reperiatur. (ſalfuginem namque propter diuturnam in corpore moram, recipit) non tamen in ea quantitate eſt vt ſomnum auertat, & hinc eſt quod, teſte Galeno, cum vigilant, meliùs habent, quàm ſomnolenti: quoniam ſcilicet magis excrementis vacant.

3. aph. vii.

Corollarium Primum.

Ex ſomno vtilitas * adeò ſequitur neceſſariò, vt in eo vtilitatis

tatis defectus prauum sit signum. Vnde Hippocrates sic ait: *ubi somnus laborem facit mortale*: significatur hoc labore graue aliquod malum, nempe inflammatio interna, ad quam per somnum calor recurrens valdè nocet. Malum quoque est, quia (vti superius me dixisse memini) deficit leuamen, & damnum accumulatur.

* Si rectè somnus accipiatur teste Galeno, cibum & crudos humores optime concoquit: quia toto tempore, quo quis dormit, animalis facultas quiescit, naturalis validius operatur; hoc insinuat Hippocrates iniquiens: *Labor articulis & carnibus conducit; cibus verò & somnus visceribus*: Animi ægritudines obliuione delet; mentis insaniam corrigit; dolorem lenit; lassitudinem solatur; vim motricem confirmat; sensus vegetiores reddit. Hæc omnia reperies apud Paulum Æginetam.

1. caus. symp.
cap. 8.
12. meth.
cap. 13.
6. epid. sect.
5. tex. 10.
lib. 1. c. 97.

Annotatio Prima.

Aduerte tamen, Hippocratis morem esse, mortalia signa appellare, ea, quæ salubribus opponuntur: quapropter quamuis in præsentia dicat *mortale*; Intellige quasi dicat, *malum*: neque enim ad laborem ex somno, semper mors sequitur. Vtrum verò mors sequutura sit, cognosces ex adiunctis, quæ, si desint, saltem scire expedit, aliquid noxium in corpore latere, quod impediatur ne natura ex somno reficiatur.

Addit Hippocrates in eodem Aphorismo: *Si verò iuuat, non lethale*, hoc est, *non malum*: quasi dicat; solatium ex somno malum quidem dici nequit, ita tamen vt hinc securitatis ratio non assumatur: potest enim propter alia symptomata æger, quantumuis ex somno iuuetur, ad interitum duci. Dicitur ergo signum *non malum*; seu mauius dicere, etiam *bonum*; quemadmodum dicimus *urinam esse bonum signum*; *mente constare, & bene se habere ad oblata*, *bonum*. Nam quemadmodum vrina bona, significat malum nondum esse ad venosum genus multiplicatum, & mente constare ac bene se habere ad oblata, nondum ad mentem, aut ad appetitum, damnum peruenisse; ita per somnum, qui iuuat; significatur interiora non esse admodum inflammata.

Annotatio secunda.

Est tamen animaduersione dignum, differentiam esse inter hæc tria: Vrinam bonam; Mentis constantiam, & Vtilitatem ex somno. Etenim vrina bona, est duntaxat bona, vt signum; Mente constare & benè se habere ad oblata, vt signum, & vt causa: vt signum quidem, quia significat internarum potentiarum instrumenta rectè esse disposita; vt causa, quoniam æger benè oblata accipiens, & mentis suæ compos, facilis ad curationem redditur. Ex somno vtilitas, est bonum quidem, vt diximus, signum, est & bona causa: quia scilicet somnus efficit id quod in homine sano efficere debet, hoc est naturam recreat, viresque restituit.

Annotatio tertia.

2. apb. 1. Cùm inter vtilitates quas somnus ægrotantibus afferre potest vna sit, sedare delirium, vnde Hippocrates: *Si somnus delirium sedet, bonum;* aduerte nomine delirij, intelligi leuem mentis agitationem: nam verum delirium somno sedari, est impossibile: requirit enim maiorem vim, à quâ cohibeatur.

Corollarium Secundum.

4. apb. 3. Non solum laudabatur in somno vtilitas, sed & profunditas etiam, & merito: quia facultas * non impedita facilè suauissimis somni, funibus ligari se finit. Et hinc collige somnum non profundum, sed turbulentum, fieri ex facultatis suum bonum non suscipientis nec agnoscentis, perturbatione. Idcirco Hippocrates: *Si timores, ait, vel conuulsiones in febris à somno fiant, malè:* pugnat namque natura, hoc est, facultas cum suo amico, nempe cum somno à quo posset iuuari, pugnat tamen impedita ab humoris atri redundantiâ, ex quâ vapores ad caput eleuati, horrendas formant imagines, cùmque prædicti halitus propter adustionem, sint acres; neruos, & musculos mordicant, coguntque eos ad conuulsivas peragendas motiones.

* Ad

* Ad quam facultatem somnus pertineat, non levis est controuersia, ex cuius decisione, somni essentia cognoscitur, quæ aded cognitu difficilis est, ut dicat Galenus; *difficile esse iudicare an somnus sit opus naturale, de instrum. an actio, vel passio?* propter multorum definitiones qui somnum esse, inquitunt, reatum, seu reuocationem caloris ad suum principium; Vel sensum à suis instrumentis, ad internas partes: Somnum naturalem dicunt alij esse actionem, præternaturalem uero passionem, quia à præternaturalibus sit causis. Verùm de præternaturali agemus infra. Naturalem quidem tenent esse actionem: quia non fortuitò vaporum assensui tribuitur, sed Naturæ quasi per hanc actionem, statutas vicissitudines, & maximè necessarias ad deperditorum spirituum restaurationem conseruanti.

Hæc opinio licet recipi possit, & Auctorem habeat præceptorem Thomam Rodericum à Veiga, quem meritò semper venerabor, tamen libentius assentior sententiæ eorum, qui somnum priuationem esse volunt: somnus enim formaliter impotentia quædam & fere carentia operationum videtur esse. Nam licet fiat à motu caloris ad interna; licet fiat à frigiditate; nihilominus, nec est motus, nec frigiditas: quoniam sic somnus esset frigiditas, aut saltem aggregatum ex frigiditate, & humiditate: quod aperte est falsum; cum potius requies quædam dicatur.

Deindè Aristoteles ad unam, & eandem animalis partem somnum, & vigiliam pertinere ait: *Quandoquidem opposita inuicem sunt, & ille ut priuatio quædam huius habetur.* Præterea somnus, & vigilia sibi inuicè contrariantur, sed vigilia est sensuum, aut localis motionis actio; Ergo somnus erit priuatio sensus & motus. Tandem somnus si non esset priuatio, esset vel obstructio, vel aliqua actio. Non est obstructio: nam tunc vigilia esset meatuum apertio, quod est falsum, quamuis vigilia sequatur apertis meatibus. Non est aliqua actio: quoniam aut esset facultatis naturalis; & esset aut attractio, aut retentio, aut coctio, aut expulsio, quorum nullum esse satis constat. Non est etiam vitalis facultatis actio: quoniam ad ipsam tantùm pertinent pulsatilis, & irascibilis. Non est animalis facultatis, quoniam non est sensatio, aut motus localis. Est ergo priuatio.

Cæterùm huic argumentationi obstant multi, cum Auerrhoë sentientes, somnum pertinere ad facultatem animalem, quam ille vocat; *Naturam, quæ regit corpus animalis*; atque huius operationem somnum esse ait: Hoc colligit ex eo, quod somnus datus fuit animalibus perfectis: quia sine eo perirent sensus propter nimium exercitium, & pereuntibus sensibus periret vita. *Inde, ait ille, est quod citrinatur facies dormire non potentium, & laduntur eorum operationes, & propriè operatio virtutis nutritiua.*

Verum hæc improprie sunt dicta. Nam si somnus propter aliquam facultatem est, propter nutritiuam esse, non tamen solam, dicere oportet: quoniam hæc vigoratur per somnum, & somni defectu deperditur. Ego propter omnes facultates somnum datum fuisse existimo; sed non hinc infertur somnum esse alicuius facultatis actionem: cum enim sit cessatio quædam, ad quam sequitur spirituum restauratio, potest, priuatio cum sit, ex acci-

dente tamen prodesse, sicut ex accidente profunt tenebræ, vt homines à negotiis otientur, & cæcitas memoriæ, propterea se se aliqui ex cæcitant.

Quod verò Auerrhoës ait, somnum datum fuisse perfectis animalibus, sciat oportet, omnia suas vicissitudines habere laboris, & quietis: nam; *Quod caret alternâ requie, durabile non est.* Plantæ suo modo somnum habent: quandiu enim in Autumno, & hyeme vniuersus plantarum calor ad radices repit, easque auget, & alimento implet, exteriora deserens, vt ne alendis, tuendisve fructibus, foliisve sufficiat; meritò dormire dicuntur. Vigilare autem vere, & æstate: tunc enim nihil crescente radice germinatio fit in flores, stiones, & fructus.

Appendix.

Ad prauas somni significationes adiungito aliam non leuem: si æger semiapertis dormiat oculis; ita, vt aliquid ex eorum albo appareat: hoc enim valdè perniciosum est. *Suspersiones* vocat Hippocrates, & has iubet considerare: *Si enim* (inquit) *aliquid de oculorum albo apparuerit, commissis palpebris, non ob fluxum ventris, aut purgantis medicamenti potionem; malum signum est, & lethale valdè.* Enumerat videlicet causas, à quibus possit suspensio oculorum prouenire, sine eo quod sit prauum signum. Si verò à nullâ harum causarum proueniat; tunc vel naturam omnino à morbi vi superatam, & propterea nequeuntem oculorum palpebras claudere, significabit; vel conuulsionem musculorum palpebras cludentium; quorum vtrumque miserimum est: Adiungito tamen, cum Hippocrate: *Dummodo æger non fuerit ita in sanitate assuetus.*

Cornelius Celsus cum plurima mortis signa retulisset, adiungit: *Per somnum palpebra non committuntur; sed inter has aliquid ex albo oculorum apparet, dixit, non committuntur: Hippocrates verò, commissis palpebris.* Aliqui contextui Hippocratis negationem apponunt, sed frustra: nam cum palpebrarum commissio non sit integra, siquidem album oculorum inter ipsas apparet, vtraque lectio vera est. Hanc oculorum suspensionem videtur habuisse Eniates: *Qui* (referente Hippocrate) *oculos habuit veluti eorum, qui animo linguuntur: quippè in deliquiis has suspensiones oculorum fieri frequentissimum est.* Nec verò recipiendus est Vallesius, dum ait, oculos huic fuisse

6. apb. 52.

1. prog. 11.

1. 2. c. 5.

5. epid.

fuisse excautos, tristes, marcidos, & sine fulgore: At in deliquiis non ita subito oculi excauantur.

PARTICULA VII.

Præfagia sumpta ex somno præter naturam.

Dicamus nunc de affectibus * soporosis. Hippocrates sic ^{1. Pror. text.} ait: *Sopor an utique malus?* Dubitanter hoc protulit, quia ^{29.} *Sopor, aut caros* non semper pro affectione cerebri perniciosâ accipitur; sed interdum pro omni somno profundo, siue sit coma, siue crapula. Itaque si morbus fuerit Caros malus est, sin minus, non ita; quia potest aliquando somnus in profunditate, & longitudine excedere, & nihilominus esse utilis. ** Verùm melius (meo quidem iudicio, *Sopor utique malus*, sine interrogatione legitur in Coacis: quia frequentiore significato pro morbosâ somnolentiâ accipitur; hæc verò non potest non esse mala: significat enim cerebri humiditatem, vel frigiditatem, vel vtramque.

Itaque (vt scribitur in Coacis) *Soporosi somni, & perfrigerationes, perniciose sunt.* Hæc quidem in continuis febribus valde malæ, in principiis autem accessionum non admodum; semper tamen timorem ingerunt. Quod *Si cum Sopore, magna adsit excelsa factio, malum esse* dicitur in Coacis, imò debet dici *Perniciosum*: nihil enim deterius est, quàm humorum inter se pugnantium, per morbos, concursus. Vnde verùm etiam eadem ratione est quod eodem opere legitur: *Soporosi rigores aliquatenus perniciosi.* Hoc est, sopor fit ab humoribus frigidis, rigor à biliosis: perniciosi ergo morbi sunt, vbi duo contrarij humores dominantur, rarissimum tamen est (teste Galeno) Coma cum ardente febre copulari.

3. epid. sect.
3. com. 34. &
62.

* Quamuis apud Latinos somnus, & sopor idem sit, consueverunt tamen Medici, somnum, qui præter naturam est, soporem appellare. Græci variis vtuntur nominibus; vti coma, caros &c. Distinguuntur verò soporis species ex eo, quod quidam, nihil aliud præter propensionem ad somnum præ se ferunt: huncque affectum verum coma, cataphoram

phoram, & marcorem dicimus. Hæc dilatio ad somnum sic describitur: *Est deficiens, & imbecillus motus facultatis imaginatricis à frigido, & humido, magnam somni cupiditatem inducens.* Apud Hippocratem duplex eius differentia legitur: (vt adnotauit Galenus in libello huic affectui dicato:) *Vnum somnolentum; Alterum in somno statuit: hunc Medici à γρῦνον κόμα, hoc est, vigilantem soporem appellarunt. Hoc phreniticos: alterum lethargicos comitatur. Ita tamen vt cum de somnolento loquimur, simpliciter Coma dicamus; cum de altero tunc cum addito dicimus Coma vigil.* Alij non solum habent ad somnum propensionem, sed inexpugnabilem dormiendi necessitatem, qualis in lethargo obseruatur. Alij congelationem omnium corporis partium videntur pati: hic affectus Latinis congelatio, Græcis catoche, & catalepsis dicitur. Alij cum inexpugnabili illâ dormiendi necessitate sensum, motumque deperdunt; & hic affectus Græcis dicitur caros; Arabibus subeth: A Galeno describitur, *totius corporis insensibilitas immobilitasque repentina.* Et alibi *quadam veluti resolutio principis facultatis, imaginatricis præsertim, ac priuatio sensuum, vniuersarumque motionum;* & licet grauior quàm coma sit affectus, nihilominus ab eodem Galeno cum conate seu cathaphora confunditur. Itaque somni à præternaturali causâ orti, soporis nomine designantur, licet postea singulæ species suis quæque nominibus appellentur.

5 aph. 5.
diff. symp.
cap. 3.

1. prorrh. sect.
2. com. 29.

cit. prorr.

* * * Utilitatem soporis à Galeno sic accipito. *Si verò profundus, excitatu difficilis somnus, carus intelligatur, nullamque genere dissidentem affectionem carus morbosus habeat, erit sanè aliquando bonus Carus, tum causâ tum notâ. Vidimus enim in agris quibusdam, qui tribus, aut quatuor deinceps diebus vigiles permanserant, difficilem excitatu somnum superuenientem, qui prorsus nocte dièque perseuerant, magnum attulit auxilium. Sæpius quoque, & infantibus somnum eiusmodi superuenientem, non uno die solum, verum quoque & duobus ordine diebus, magno ipsis fuisse commoda conspexi.*

Annotatio.

Solet aliquando ad phrenitidas sequi lethargus; hoc autem, vel à nimio narcoticorum vsu, vel ab extinctione caloris, factâ propter spirituum dissipationem, quod cum accidit, lethale signum est, & maximè timendum.

Appendix Prima.

Fit præterea coma, propter debilitatem, vigilare non potentibus; quod accidisse videtur Hermocrati, in cuius historiam Galenus ait: *Quin etiam propter infirmitatem virium, talis affectus (nempè somnus comatosus,) fit, ad eò iam emorietium,*

3 epidem
sect. 1. tex. 7.

vt

ut apertas palpebras seruare non valeant. Ac ita affecti hoc habent, ut postquam oculis conuierint, aut nihil, aut parum prorsus dormiant, sed vigilent, nec attollere palpebras queant. Cognosces an hæc vigilandi impotentia sit à debilitate, ex pulsibus, qui languidi, parui tardi, & rari sunt.

Appendix Secunda.

Uterius si coma ex humido, & frigido factum, in principiis accidat febris, periculum minatur. Sic accidit Olympiadæ; quæ Quintâ die, comatosa excitantes non sensit. Periculosa quidem res est in principio morbi caput refrigerari, humiditateque irrigari, adeò ut veternum inducat: quid enim sperandum, nisi quòd calore procedente, amplior materia colliquetur, & æger apoplectico modo intereat? 7.epid.com.
36.

Plurima ex veterinoso somno præfagia, in Prorrheticis & Coacis reperies; quæ tamen tanquam minùs rationi, & experimento consona, libens relinquo: quæ etiam, ex aliorum iudicio, ab Hippocrate in parua tabellâ relicta fuerunt, nec ad magnam translata.

PARTICULA VIII.

De Stupore.

Sua etiam stupor * siue torpor præfagia offert, qui cum diminuta paralytis, diminutâque sit apoplexia; rectè in Coacis syderationis dicitur signum; sententia ita habet: *Torpores, & sensus stupiditates, præter morem fientes, syderationis sunt signum.* Torporis, stuporisve nomine, intelligito phantasie suspensione; sensus autem stupiditates sunt, siue imbecillæ, siue omnino ablatæ externæ sensationes. Syderationis vocabulo accipito, (quod sæpè Hippocrates facit) tam paralyfim, quàm apoplexiam. Cum ergo stupor accipitur pro mentis segnitie; siue sit sine causâ manifestâ, ut in prædictâ sententiâ; siue ob causam manifestam, ut in aphorismo: *A capitis ictu, obstupescencia, & de-* 7.aph.14.
Castreus. Syntaxis Præd. Med. K K spientia.

ſipientia, malum : utroque modo pernicioſum eſt; adedò vt licet Hippocrates non adieciffet, *Malum*; nihilominùs (vt Galenus annotauit poſſemus nos id meritò ſubaudire : manifeſtum enim eſt læſionem ad cerebrum, & ad facultates, quæ in eo ſunt pertinere.

* Aliqui differentiam conſtituunt inter ſtuporem, & torporem, exiſtentes ſtuporis nomine, diminutum ſenſum; torporis vocabuli, motum diminutum ſignificari. Sed proſus decipiuntur; nam hæc duo ſynonima ſunt & ab Interpretibus græcum vocabulum *νάρκη* modo torpor, modo ſtupordicitur. Galeno etiam Auctore, *ſenſus, & motus difficultatem inducit torpor*. Attamen *ἐκπληξίς* communiter obſtupescencia, aut ſtupor dicitur, vt in Aphoriſmo: *A capitis ic̄tu, obſtupescencia & deſipientia malum*. Galenus ait tunc fieri; *Cum quis ex morbo, nec loquitur nec quicquam agit; ſed apertis oculis quietus manet, veluti apertis oculis præ timore attonitus*. Author definitionum medicarum dicit eſſe, *Mentis abalienationem, qua ex repentinâ aliquâ perturbatione extrinſecus prouenit*. Poſſumus etiam dicere *γνώμης νάρκησις* mentis ſtuporem. Ego hanc obſtupescenciam magis ad animum pertinere dixerim, in quâ propter animi ægritudines, homo redditur ſtupidus, & immotus; & ideo in capitis ic̄tu prauum eſt ſignum: indicat enim percuffionem ad cerebrum, in quo rectrices animæ facultates reſident, penetraſſe. Idedò Galenus *Mentis*, inquit, *torpor, mentis eſt imbecillitas; cum ita ſcilicet ſubſtantia cerebri, ſicut etiam neruorum diſſoluitur*.

Cauſa ſtuporis eſt, teſte Galeno, in toto corpore, & maximè in artubus, aut frigiditas, aut compreſſio neruoſorum corporum; ſitque, iuxta eundem Galenum, *torpore laborantium particularum, non parua in exceſſu, defectuque differentia: propterea quòd id ſymptoma ex morbo, & facultate eſt mixtum: quippe ſi morbus virtutem proſus ſuperet, omnino membrum ſuſtinere non valet; ſi virtus vincit, haud quaquam impeditur. Ac ſi veluti pugna quadam eorum eſt, mouetur quidem membrum, ſed agere: ac ſi iubeas, cum laſum membrum extendunt, vt id extenſum ſeruent, nequeunt: decidit enim naturali pondere, propter imbecillitatem ſuſtinentis id virtutis deorſum: quod enim atollit, ac ſuſtinet virtus eſt.*

Corollarium.

Vt ſe habet apoplexia ad paralyſim; ita mentis ſtupor ad ſtuporem alicuius membri. In apoplexiâ pereunt potentia animalis internæ, externæque omnes; in paralyſi, partis alicuius ſenſus deperditur & motus. Mentis ſtupor totum hominem occupat; partis, partem: vt igitur ſtupor mentis, apoplexiam minatur, ſic ſtupor partis eiùſdem paralyſim.

Appendix

Appendix Prima.

Paralysimne tantum : imò aliquando conuulsionem. Idcirco in Coacis: *In torpido dolore capitis conuulsiones fieri dicuntur;* & in Prorrheticis; *Caput dolentes, stupore detenti, oculum ferocem pra se ferentes, florescentes, opistotono (posteriorum partium conuulsoria distentione) corripuntur.* Sed hoc forsan aliquis non admittit, nam quemadmodum Galenus stuporem mediam affectionem vocat inter paralysim & omnimodam sanitatem : sic idemet paralysim quæ perfectus est stupor, simul cum conuulsione posse esse negat, imò conuulsionem paraplegiæ vtilem esse ait. *Nam cum partes affectas motu prius paraplegia, conuulsio ad motionem agit naturali vehementiorem, ita ut violenter hæc concutiantur: quod si obstructio, vel humorum, aut crassorum, aut glutinosorum impactio in nervis fuerit, ob id paraplegiam inuare videbitur, & se semel hoc vidisse affirmat.* Cæterum cum paralysim à conuulsione, maioris, minorisve affectus ratione differat, & conuulsio fiat ab humore magis in substantia nerui impactio; à quo dilatatur: nihil prohibet id quod via est, ad paralysim, esse quoque viam ad conuulsionem. Quod si contingat motu conuulsivo, qui conuulsionem antecedit, humorem à nerui meatibus discuti, & sic paralysim sanari; fortuitum hoc est, & rarum, à Galeno semel visum, ab aliis fortasse nunquam. Nec ex iis quæ rarò eueniunt argumentum deduci oportet, nec Galenusmet negat id quod in Prorrheticis dicitur; nempe. *Oculorum hebetudine conuulsionem instantem significari.*

Appendix secunda.

Vltra futuri mali prognosin; præsentis etiam diagnosis, ex stupore sumitur. Ad eò ut stupor præsens, vel *Qualitatem præsentis morbi, vel Mores, vel Magnitudinem* indicet. *Qualitatem; ut si aliqua pars corporis stupore langueat; hoc dicitur ab Hippocrate melancholicum; cuius rei causam Galenus se ignorare fatetur. Mores: sic malignitatem indicat, ut in Coacis rigores torporem inferentes maligni quia nempe ut Galenus est auctor* *id est, segnitias, commune est symptoma omnium ob immoderatam intemperiem morientium; habetque pul-*

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Kk 2

sus,

fus, tùm languidos, tùm tardos, tùm etiam raros; quod Galenus obseruauit in historiâ Hermocratis. ** Si itaque post rigorem, torpor, stupor, segnities, appareat, corpus vniuersum ex rigore perfrigeratum fuisse significatur; quâ intemperie cerebrum coafficitur, & motus, & sensus, quorum sedes est, læduntur. *Magnitudinem* demum indicat vt in Coacis: *Stupores, qui citò permutantur, mali*: Nam qui modò percipit stuporem, modò nil se tale percipere ait permutationem habet semper ad malum: siquidem cùm ille qui antea ex stupore querebatur, mox nondum excussa stuporis causâ, non queritur; mente ægrotat (habet enim causam doloris, & dolorem non sentit): Si rursus ita mente ægrotans queritur de stupore; stupor debet esse maximus & iam paralyfi aut conuulsioni proximus: siquidem qui mente ægrotat non excitatur nisi à vehemente objecto veluti ille qui mingere obliuiscitur, nisi cùm adeo ab vrinæ multitudine premitur, vt mictio sequatur maxima, aut vt ille qui non nisi ad valdè dolorificas ligaturas exclamat, & hic est huius sententiæ verus sensus, quem multi non intellexerunt.

6. aph. 23.

* Difficile, ne dicam impossibile, videtur Galeno, linguæ incontinentiam, aut partis alicuius stuporem, esse signa melancholica. Nam melancholiæ propria symptomata tradidit Hippocrates, metum, & mœllestiam. Rursus melancholicas dicimus esse passiones caneros, scabies, lepras, & vitiligines nigras. Tandem eò confugit vt dicat; quod *Quemadmodum quartana causa est humor melancholicus, sic dictarum passionum, & linguæ incontinentiæ, & partis resolutionis; fierique posse, vt propter humoris crassitudinem, tales passiones consequantur, quales ex crassa, & lenta eueniunt pituita.* Satius tamen illi fuisset, vt quoniam verum sententiæ Hippocraticæ sensum se ignorare fassus est, ab hac interpretatione se contineret.

Cardanus proteruiens (vt solet) Galenum in Græcia natum, græcè loqui docere conatur & vocabulum *ἀπαρῆς*, quod est in Hippocratis contextu, significare ait incontinentem, intemperantem & impurum. At verò *ἀπαρῆς* infirmum, hoc tamen sic apud linguæ græcæ, peritos nullibi reperitur, nec Galenus ignorasset, qui vocabulum per scriptum, infirmitatem significare affirmat. Explicationem ergo de sua penu Cardanus hanc promittit: *Si quis absurda, & turpia loquatur repente, non ex composito, aut aliqua parte, id est, non toto, aut dimidio corporis stupore lanqueat, hoc est melancholicū, id est, ex imaginatione, qua ex atro humore proficiscitur.* Proh inanem chymera! linguæ incontinentē fieri, est turpia loqui, quasi turpia loqui sit affectus linguæ; deinde pars corporis stupore languens ex imaginatione, non quod re verâ stupeat quasi vnum tantum mentis errorem scripserit Hippocrates

procrates, vbi plures contingunt. Profectò longè melius Cardano foret cum Galeno propriam agnoscere in hac parte ignorantiam.

Alij sunt, qui quoniam Hippocrates repentè dixit, aiunt fieri tùm linguæ incontinentiam, tùm partis stuporem, ex melancholico, non ex pituitoso: pituitosus enim humor paulatim accedit: siquidem propter suum lentorem derepentè labi nequit. Præterè (quæ est consideratio Vallesij) quibus hoc malū à pituita fit; habitu sunt pituitosi, molles, & balbi, & non possunt dici ea derepentè pati, quorum signa prius gerebant. Quibus verò derepentè, & insperato hæc accidunt, ex melancholia fiunt: nam ex crassis omnino succis fiant necesse est. Addito non leuem Triuerij coniecturam, melancholia modica est in corpore, & non nisi raro vniuersū corpus sufficit afficere: è contrario pituita multa est, ac subindè vniuersum corpus obruit. Iam vero melancholia promptè initium particularis nerui init, pituita vero circa principium vniuersale suo lentore subsistit. Itaque particulares partium affectiones, ac stupores, ferè melancholiam, vniuersales verò pituitam, magnā ex parte sequuntur.

Ego ad flatus, huius sententiæ veritatem, refero, qui vt plurimum sunt melancholici, imò verò licet aliquando à cruditatibus eueniant, melancholici dicuntur, & flatulentus affectus melancholia flatulenta, seu hypochondriaca appellatur. Itaque affectu melancholico subitæ interceptiones, subitiquæ stupores accidunt, propter venarum ab eisdem flatibus repletionem. Nec vero insolitum est, videre melancholicos habentes oculos in aliquam partem defixos, vt non nisi excussi dimoueantur; rursus non posse loqui, & postmodum loquendi potestatem recuperare: Quare cum aliquem stupidum videmus, ac taciturnum, meritò melancholicum esse agnoscimus; vnde Iob: *Quid te reuelat cor tuum, & quasi magna cogitans* Iob. c. 15.
atonitos habes oculos?

* * Modus perfrigerationis in rigore est, quia concussionem validā quæ in rigore fit, spiritus vniuersi partim ad externa impulsi dissipantur, partim contracti ad interna suffocantur. Vnde corpus præ inopiā spirituum remanet frigidā intemperie affectum: si vniuersum corpus; ergo & cerebrum. Accedit quod per spinalem medullam frigus ascendens cerebri auget intemperiem.

Appendix Tertia.

Vtilis quoque est stuporis cognitio, ad partem affectam diagnoscendam; vnde Hippocrates in nephritico affectu vt cognoscat quisnam Ren laboret, signum affert, * *Stupor femoris è regione positi*; quod explicans author libri de Renibus, sic 6. epid. sect. 1. tex. 6.
de renib. c. 3. ait: *Ex stupore cruris, quod à rene secundum lumbum porrigitur, cognoscere poteris, quis ren laboret: nam si dextrum crus stupor occupabit, dexter ren agrotat: sin lauum; sinister.*

* Auctor libelli de renibus, stuporem in crure reni affecto respondente ideò fieri ait; quia vena, quæ ad inferiora demissa est, triplici ramo diuiditur, quorum vnus cum arteriis ad testiculos vadit, & vasa seminalia; alius renes ingreditur; tertius ad crura porrigitur. Galenus dolorem stupidam ad crus descendentem, propter vasorum dorso incumbentium, cauz scilicet venæ, magnæquæ arteriæ cum renibus, & cruribus coniunctionem, ortum habere, dixit. Langius in suis epistolis; Iacotius in commento ad Coacas prædictiones, ad venarum repletionem hoc referunt. Vasa, inquit, insignia Cauæ, & Aortæ descendentium, spinæ substrata sunt; ab his rami insignes ad renes, & ad crura diuariantur, quorum repletionem, quæ obstructis renibus, vteribus, venis emulgentibus contingit, nerui, & musculi coarctantur, vnde stupor. Hoc non recepit Andreas Laurentius: neque enim à renum calculo ita implentur venæ, vt musculos premant, cum & tabidi quamplurimi, quorum venæ exhaustæ sunt, caludo renum laborent, & nihilominus stuporem in crure persentiant. His additur quòd plethorici, quorum venæ apparent turgidæ, stupore crurum, & brachiorum non laborant. Duplicem igitur affert rationem. Prima est; compressio musculi Psoas dicti, cui renes ambo incubant. At hunc musculum cruri inflectendo dicatum esse, & in cruris anteriorem partem inferi norunt Anatomici omnes. Altera est compressio nerui, qui in cruris musculis omnes expanditur, fit autem compressio à duritie, & pondere calculi; nam incipiens lapillus stuporem non parit. Hanc rationem ab eo recipimus non tamen propterea aliam Langij & Iacotij reiicimus: nam plethorici propter venarum repletionem, quasi totius corporis, & præcipue artuum obstupescentiam incurrunt, vixque manus in pugnum adducunt.

Exceptio.

*1. caus. sym.
cap. 54.*

Ad præfagia, vel ad aliud quidpiam, in re Medicâ, nihil faciunt stupores, quos externæ causæ excitant, ideò ab hac tractatione excludendos duco. Sunt autem ij de quibus Galenus. Non autem hic nomine causarum externarum comprehendores non naturales, vt alimenta, aut medicamenta frigida, aërem gelidum, & similia, quæ stuporem eum efficiunt, cuius cura habenda est, & à quo prognosis timenda sumitur: sed causas externas stuporis appello, quæ neruofas partes (in quibus maximè fit stupor) premunt, vt si vinculo membra arctentur, aut pondere quouis neruis apposito, opprimantur; sicuti quando in alteram manum innixu dormitur, aut duriuscula sede infima premuntur, vel quando crus cruri superimponitur. Hic etiam

etiam adiungam quando ossis fractura, aut abscessu, in carne orto, vicini nerui comprimuntur. Torporem etiam (quod mirum sanè videtur) inducit torpedo animal marinum; *Vt potè cui (vt Galenus ait) vehemens sit potentia, vt per piscatoris tridentem transmissa ad manum, alteratione, derepentè totam reddat torpidam.* ^{6. loc. aff. cap. 5.}

PARTICULA IX.

Præfagia sumpta à sensibus externis.

EX stupore nunc ad sensus, deinde ad motus deperditionem, & deprauationem progrediamur. Possunt sensus, motusque vel seorsim, vel simul offendi. E. g. * *In febre non intermittente, si labræ, aut palpebra, aut superciliū, aut oculus, aut nasus peruertatur, si non videat, si non audiat, agro iam debili existente, quodcumque horum fiat; mors proxima est.* Peruerti partes illas vitiosus est motus, nempe conuulsio, non videre, non audire, ablati sensus. Hæc omnia, aut singula seorsim, in febre non intermittente, pessima sunt, imò lethalia. Forsitan illud: *In febre non intermittente*, additum est: nam quorsum hoc dictum? Profectò si febris intermittens ex Hippocratis decreto, ^{4 aph. 49.} *periculo vacat*, lethalia signa, & mortem proximam significantia habere nequit. Imò nec in acuto morbo sententiam recipemus, nisi adderet summus Author; *Ægro iam debili existente.* Tunc enim credibile est conuulsionem fieri ex defectu sensuum; priuationem, ex impotentiâ.

Ex Visu.

Incipiamus à visu, tanquàm à sensu omnium præstantissimo cuius antea meminimus: siquidem peruerti oculum, & lumen perdere, mortis aduentantis signum esse diximus, quod simili sententia confirmatur: *Hebetatus oculus, malum; concretus, immobilisque, & tenebrosus, malum**: Et alibi: *Oculi obscuratio, malum; & rursus: Oculi audacia deliratoria, & abiectioes, & infractioes;* ^{1. prorr. sect. 2. tex. 11. 6. epid. sect. 1. tex. 24. & 31.}

2. prorr. sect. 2. tex 37. *Etiones ; malum : & in Prorrheticis : Quibus oculus ferus, claususque , ** medicari non oportet : perniciosum enim est : Quod phreniticum signum esse Galenus , ait , imò phrenitica signa : duo námque sunt , licet de vnâ parte dicantur : potest quippe alterum , sine altero constare , vt scilicet oculus sit ferus , non tamen clausus ; interdum verò clausus , non tamen ferus. Hæc omnia , & plura alia considerat in Prognosticis : Si lucem effugiant ; *** aut nolentes illacryment , aut peruertantur , aut alter altero fiat minor ; aut candidum rubrum appareat ; aut liuidas , aut nigras venulas , aut pituita appareat circa obtutum , aut sublimes , tumidive oculi , aut caui admodum fuerint ; aut obtutus squallidus , & sine splendore. Sic Hippocrates , & singula à Galeno in commento rectè explicantur.*

* Siquis autem quærat , cur hic malum duntaxat ; illic mortem aduentare dixit : sciat multoties Hippocratem generaliter proferens , *Malum* , significare omne malum videlicet perniciosum & lethale : neque enim semper exquisitè differentiis horum vocabulorum vti solet , quas iam aliquando se agnouisse ostendit , vt iam superiùs enarrauimus.

2. aph. 29. 2.1. prorr. c... ** Hi de quibus Hippocrates ait ; *Medicari non oportet* , sunt , quos Galenus *Deploratos* appellat ; hos enim non oportet attingere , sed relinquere , & morbi finem tantummodo prænunciare : *Nè* (vt idem alibi ait) *infamentur artis præsidia , qua multis fuere salutis. Sed cur Celsus ; Melius esse , ait , anceps remedium , quam nullum ?* quia scilicet ægroto licet in ancipiti sit positus , anceps remedium adhuc conuenit , imò humana misericordia suadet , vt eum quoad fieri possit , auxiliis medicis iuueamus. Talis autem est , qui periculosa habet signa , & morbo laborat , à quo magna ægotantium pars perire solet. E.g. si pestilens sit morbus , aut si signa habeat , mortem quidem minantia , sed cum aliqua quantumuis exigua spe salutis. At verò , sicut in mortis periculo pro virili , succurrendum ægotanti est ; ita in exitio certo non est inaniter laborandum ; nè sine ægri beneficio , & cum artis dedecore agere dicamur. Ita heclicæ vltimâ specie laborantes , phthysi consumptos , & signis omnino lethalibus , nullamque spem relinquentibus , affectos , de quibus Hippocrates nunc agit , non debemus medicamentis ampliùs fatigare , sed eos præmonere , vt disponant domui , & animæ suæ , neque inani vitæ spe ampliùs irretiti nugis adherescant.

*** Cùm spirituum , & interni fulgoris inopiâ oculi laborent , occurrente eis aëris nos ambientis lumine , illud effugiunt , quasi instinctu naturali timentes , ne spiritus , & lux interna præ sui exiguitate , imbecillitateq ; resoluantur , & euanescant , quò fit , vt nos tunc simili impulsione , eos vel palpebris obseremus , vel manu , operculo ve alio abscondamus.

Dubium.

Dubium.

Videtur visorium organum, suapte naturâ splendidum, non posse oblædi ab externo splendore: quia, vt Galenus ait: *Quae similia vndequaque corpora sunt, à se motiuo nullam accipiunt mutationem.* Et Aristoteles: *Simile, inquit, non agit in simile; nec à simili patitur.* Hoc quidem axioma in actionibus directis verissimum est, non autem in indirectis. At lux æris indirectè luci oculi aduersatur: nimirum quia eius & albedinis proprium est, spiritus dissipare; vnde fit vt dissipatis spiritibus organum reddatur ad functionem imbecillius. Ita lucerna ardens, vel aliqua alia flamma Soli exposita marcescit, donec extinguitur.

2. simpl. med. facul. c. 24.

lib. 1. de Ortu, & inrer. c. 7. & lib. 6. & hic c. 1.

Quòd ab excellente lumine, visus offendatur; multis exemplis comprobatur Galenus, affertque in primis historiam sumptam à Xenophonte, videlicet milites per loca niuosa iter facientes, ex perpetuo niuium aspectu oculos amisisse. Deindè adducit Dionysij Syraculani crudele iussum; quippe splendidissimam domum supra carcerem construi iussit, ad quam vinctos sursum derepente educi iubebat, qui subitæ lucis occursum non ferentes, cum tamen inuiti intueri cogentur, occæbantur. Præterea pictores, qui in albis coriis depingunt, colores cæruleos, & fulcos apparent, in quos subinde aspicientes oculos recreant.

lib. 10. de Visu Part. c. 3. xenoph. li. 4.

Corollarium.

Hoc te docet quomodo tractandi sint ophthalmici, nempe ne in cubili lucido commorentur, oculisque virides, aut cæruleos offerant colores.

Appendix.

Nec solùm ophthalmici, sed ægroti omnes ne in nobilissimo sensorio molestentur, cubile habere debent, quale suis carminibus depingit Ouidius.

*Pars ad aperta fuit pars altera clausa fenestra,
Quale fere sylua lumen habere solent.
Qualia sublucent fugiente crepuscula Phæbo,
Aut ubi nox abiit; nec tamen orta dies.*

Vnde sapientissimus Hippocrates, nè in hoc quoque ægrotantium curæ deesset iubet ægrum vt faciem splendori aduersam habeat.

libelle de medico.

Annotatio.

Aduerte quanta sit differentia, in vnâ, & eadem re: si consideretur vt *Castrens. Syntaxis Pra. Med.* L. I. causas

causa, aut si consideretur vt signum. Quemadmodum enim (vt dicemus inferiùs) decubitus supinus est bonus quia in eo quiescunt omnia fere membra corporis, prauum tamen signum habetur, quoniam significat ægrum præ debilitate eum situm quærere, in quo minùs laborat. Ita in præsentem optimum est oculos luci non exponere, ne fatigentur: pessimum tamen est signum, si æger lucem ferre nequeat; indicat enim extremam debilitatem.

De parorasi, seu hallucinatione.

Decipitur visus, & oculi* quandoque mentiuntur; Deceptio vel circa colores duntaxat fit, vel circa rerum figuras. Et quod ad colores attinet, omitto ictericorum oculos, flauo colore tinctos; qui rarò quidem, & non nisi quando cornea valde bile est infecta, flaua obiecta repræsentant: quod si repræsentent nihil inde ad prognosin accipitur. Porro hallucinatio, quæ ad colores duntaxat spectat, fit aliquando vbi oculos tenebricositas occupat, aliquando, vbi hebetudo quædam, aut fulgor, aut denique rubor, in causâ est vt visio fiat deprauata.

*de sympt.
diff. c. 3.*

* In deceptione deceptus fuit Aristoteles, dum quærit, *Cur falsitas*, in solo visu contingat? An non etiam in auditu? dicat Theophilus Medicus (cuius mentionem facit Gal.) qui cum alioquin prudenter differeret, ac disputaret, atque eos, qui tunc præsentem erant exactè cognosceret, tibi- cines tamen quosdam arbitratur esse in angulo cubiculi, in quo decumbebat, eosque tibiâ canere, & se illos videre putabat, alios quidem stantes, vt nec interdiu, nec noctu, quicquam cessarent, aut remitterent, ne minimo quidem temporis momento, proinde assiduè clamans iussit eos à cubiculo expelli. Itaque hic & in visu, & in auditu hallucinabatur; quandoquidem & audire tibi- cines canentes, & videre sedentes dicebat, vtrumque falsò. Dicant similiter qui amaro succo linguam imbutam habent, num illis amara omnia represententur, sic in aliis sensibus: Verùm omnia quæ Aristoteles in illo problemate scripta reliquit, censuram postulant, quam nos in commodiorem occasionem reseruamus.

Ex tenebris.

Si ergo tenebricosum aliquid æger sibi oculis obuersari quæratur, tunc Hippocratis doctrina instructus Medicus vomitionem expectabit: quippe humor albugineus, videndi medium internum est, non aliter ac aër est medium externum: si verò iste

3. progn. 30.

iste humor in ardente febre exustus fumos è ventriculo suscipiat, simul & tenebræ oculis se offerent, & ventriculi infecti ac proinde sese exonerare volentis suspicio aderit. Biliosus namque humor in ventriculo abundans, ex quo adusti fumi eleuantur sursum sua leuitate fertur ac per superiora expelli postulat.

Annotatio.

Vomitum prædices ex tenebricosis ante oculos obuersionibus; dummodo febris non sit exitiosa, sic notante Hippocrate: si enim exitiosa fuerit, magis spirituum inopiam & quandam (vt sic dicam) vitalis lucis extinctionem, quam futuram per vomitum, euacuationem, subleuationemque significat.

Ex hebetudine fulgore, & rubore.

Si verò pro tenebris (inquit Hippocrates) ob oculos effusis, hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obuertitur, sanguinem è naribus his fluere pro vomitione expectandum. Hebetudinis oculorum præter alias causas, vna est sanguis ad caput ascendens, ac meatus per quos visoria facultas mandatur obturans. Ob hanc etiam causam splendores quidem, interdum autem rubedines oculis obiiciuntur: Nam, authore Galeno, sanguinis color * nonnunquam flauior existit, nonnunquam autem rubicundior apparet, vnde & sanguis etiam aliquando ruber dicitur. Hæc Hippocraticâ doctrinâ instructus Auicenna ait, sæpè eum cui fluxurus est sanguis, sibi videre rubicunda lucentia & resplendentia.

* Si flauus color efficit splendores, quibus sanguinis fluxus præostenditur; Cur ex flauâ bile in ore ventriculi abundante, & fumos ad oculos mittente, fiunt potius tenebrositates vomitum significantes, quam splendores? Quod autem flauus color fulgoribus efficiendis sit aptus, Galenus docet, sic inquit: *Propria verò signa profluy sanguinis, quidam fulgoris motus in oculis apparentes: quoniam humor est flauus, obtusiones autem: quoniam multus & totius simul elatus ad superiora spirituum meatus obserat.* Cardanus ait non tenebras prorsus fieri; sed tenebricosam nebulam offun-

di oculis; & quicquid visum impedit, & ante spiritum animale, qui est in oculo, obuersatur, id totum tenebricosum quoddam præ se fert, tametsi nigrum non sit. Hæc tamen Cardani responsio magis veritatem quæsitæ impugnat, quàm eiusdem difficultatem soluat. Nam si omne id quod visum impedit, & ante spiritum animale, qui est in oculo obuersatur, quamuis nigrum non sit, tamen tenebricosum quiddam præ se fert; nunquam poterunt in oculis fulgores apparere: siquidem omnis humor, siue flauus, siue ruber, ante spiritum obuersatur, & visum impedit; atque ita vana erit doctrina Hippocratis, qui sanguinis fluxum prædicat à fulgoribus; vomitum à tenebricoso quodam ante oculos obuersante. Quare, lecto Cardano, Vallesius ait, vapores qui tenebrositatem inducunt esse turbidos, ex bile simul cum multis aliis succis, & cibo, & ventriculi excrementis confusos, ac proinde nil mirum, si tenebras quodammodo efficiunt. Melius Musa, & ab eo Vega, bilem, quæ excitat tenebras esse adustam, ac proinde nigredinem præ se ferentem. Idem Hippocrates, tenebrositatem coniungit cum ventriculi mordicatione, ut vomitum significet, quasi innuens tales mordicationes, talisque obtenebrationes à bile adustâ, & in atram conuersâ fieri.

De rerum figuris, ante oculos obuersantibus.

*de præditt.
ad Posth.
cap. 13.*

Accedamus ad rerum imagines: In his etiam quandoque color consideratur. Nam si quis obiecta rubro colore saturata se conspiciere dicat, fluxuri sanguinis è naribus, suspicionem ingerit. Hæc arte Galenus in quodam iuvene ægrotante, instantem criticam hæmorrhagiam aliis Medicis prorsus ignorantibus prædixit. Erat iam criticæ diei proximus, & è lecto se substulit tanquam profiliturus, interrogatusque cur exilire voluisset, cum nihil adesset, à quo id facere cogeretur, rubri coloris serpentem per laquearia repentem se vidisse dixit, ac propterea expauiisse, ne si aliquo modo aberrasset supra se caderet. Hæc historia mihi in mentem reuocat aliam non ab similem, quæ *Stephano* dilectissimo meo ex filio nepoti contigit. Febre vehemente correptus prope me in lectulo iacebat, & nocte intempestâ derepente profiliit exclamans se in lecto carbones accensos habere, & valdè conturbato animo pauidus, cæpit currere, & in medio cubiculo cecidit; & sic præsignificatum instantem variolarum prouentum, non multò post confirmavit euentu.

Isthæc simulachra duplicia censentur: quædam clausis etiam oculis

oculis imaginationi representantur; & hæc delirantium sunt propria: alia oculis se offerunt similia suffusis, fiuntque propter opacum vaporem interpositum cristalloïdi, & corneæ; propterea putat patiens ea intueri, quæ re ipsâ non sunt. Visa clausis oculis tanquam apertis recepta, quæ delirantium propria esse dixi, necessariâ quadam sequelâ imaginatricis facultatis noxæ attribuuntur, & aduentatis phrenitidis signa censentur falso: quippe sic affecti existimant veras se videre imagines, quas propterea inani conatu satagunt apprehendere. At hunc inanem conatum respiciens Hippocrates gesticulationes manuum vocat, sic inquit: *De gesticulatione manuum* ^{1. progn. 23.} *hac cognoscere oportet. Qui in febribus acutis, aut phrenitidibus, aut pulmonis, aut capitis doloribus, manus ob vultum fert, aut frustra venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste euellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, malum, exitialeque est.*

Dubitare posses cur gesticulationes has aduentantis phrenitidis signum esse dixi, cum tamen easdem Hippocrates in phrenitide iam factâ dicat esse prauas & exitiales? Scito tamen vtrumque esse verum, neque vllam hic subesse contradictionem. Nam & possumus imaginationis errare incipientis signum ex gesticulationibus accipere, & possumus ex eisdem augmentum phrenitidis cognoscere; ita vt in aliquibus sint Epiphenomena, hoc est, mox apparentia, in aliis Epigenomena, nimirum superuenientia. Sunt nonnulli qui somnia turbato iam cerebro habent, quæ cum de somniis agerem, conspicua cum Hippocrate appellauit. Videlicet quispiam expergefactus, ea se videre putat, circaquæ somnians versabatur. Hoc Galenus sibi contigisse refert; Cum enim per æstam ^{4. loc. affect. cap. 2.} ardente febre laboraret, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in vestibus esse putaret, quos auferre tentans, nihilque sub digitis eductum inueniens, accuratius, vehementiusque id efficere conabatur. Audiens itaque duos ex amicis, qui tunc aderant, dicentes; Vidēsne hunc iam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexit id ipsum quod dicebant eum fecisse; cum verò sic animo constaret vt rationalis in eo facultas non vacillaret. Retè, inquit, dicitis; Proinde ne phrenitis me arripiat auxilio estote.

estote. Ecce manifestum exemplum quo ostenditur gestulationes posse aliquando instante phrenitide nondum tamen facta euenire.

Aliis in summo phrenitidis augmento, hæ gestulationes superueniunt, nempe propagato iam malo externis sensorii. Propterea; *In phrenitide*, dixit Hippocrates, esse exitiales. Nam tunc fiunt per epigenesin: omnis autem epigenesis est praua quippe mali denotat augmentum.

Appendix Prima.

Nec solum in phrenitide gestulationes istæ sunt signa epigenomena, ac proinde mala; sed etiam; *In febris ardentibus, in pulmonis, in capitis doloribus*. Nam in his malis non peruenitur ad imaginationem, & ad apparitionem phantasmatum; nisi cum valde excrescunt: tunc enim multis vaporibus caput impletur; cerebri temperies subuertitur; animales spiritus agitantur; ex quibus mentem conturbari necesse est.

Appendix Secunda.

Adde fieri etiam in pulmonia hallucinationes istas, non tam ex vaporum multitudine * quam ex iam cerebro communicata inflammatione, & facta iam phrenitide, quæ semper est perniciosa: quippe *Vniuersum phrenitidis genus* (Gal. authore) *perniciosum habetur*. Itaque Hippocrates in eo libro, quem aliqui de Epigenomenis inscribunt, inquit: *A pulmonis inflammatione, phrenitis malum*.

Appendix Tertia.

Potest etiam ab initio statim & phrenitis, & ingens quidem phrenitis esse; ac propterea tunc gestulationes erunt Epiphenomena, vt vicem Epigenomenon subibunt: Erunt quidem Epiphenomena, quia mox apparent; subibunt autem vicem Epigenomenon quoniam malum ingens factum, perinde ac si esset auctum, comitantur. Exemplum habes in *Deal-*

7. aph. 12.

3. epid. 1. 15.
3. agrot. 15.

cis

cis vxore, quæ, *Semper tacita, villos captabat vellebátque, & scalpebat; plorabat, mox ridebat.* Galenus in commento. Sic ait: *A primo; hæc fuisse phrenitica videtur, sunt autem tales gravissima phrenitides, ac ocysimè quosquos inuadunt, tollunt.*

Exceptio.

Potest delirium, ac subinde hallucinatio ad quam gesticationes consequuntur, esse non praua; videlicet quando crisis venturam præmonstrat, quod Galenus insinuauit dum in-^{3.} *cris. c. 11.* ter futuri sudoris critici. signa delirium recenser.

* Fiunt imagines ante oculos oberrantes, à vaporibus densis, vel à portiunculis humoris, qui veluti corpuscula quædam in humore albugineo innatant. Quæri tamen solet, qui fieri possit, vt hæc corpuscula intra oculum existentia, cernantur; cum tamen teste Aristotel. sensibile supra sensorium, non faciat sensationem. Brauus ait, medium aut esse externum, aut internum: Internum dicit esse humorem albugineum; externum verò, aërem. Quare hæc visa non fieri sine medio, si non externo, saltem interno. Similiter sentiunt Conimbricenses, cum enim albugineus non existat supra crystallinum, crystallinus autem sit visionis instrumentum, iam non potest dici in his imaginibus esse sensibile supra sensorium. Cæterum decipiuntur: etenim licet crystallinus sit magis præcipuum visionis instrumentum, nihilominus reliqui humores sunt etiam instrumenta licet minus præcipua, & ex omnibus simul fit vnum perfectum. Præterea perspectiue scientiæ Professores, pro indubitata re tenent, necessariam esse externam lucem vt fiat visio.

Alij dicunt, Aristotelis axioma referendum esse ad visionem perfectam: hæc enim non fit existente sensibili supra sensum: at imagines istas imperfectâ visione conspici. Hæc ratio nugatoria est. Nam quæ est perfecta visio, nempe ea quæ non fit nisi per medium. Rursus quid est visionem non fieri posito sensibili supra sensum? nempe visionem non fieri nisi per medium. Sic ergo dicemus visio perfecta, hoc est, visio quæ non fit nisi per medium, non fit posito sensibili supra sensum, hoc est, non fit nisi per medium. Vt sit nugatio. Sic, visio quæ non fit nisi per medium, non fit nisi per medium.

Multorum sententia est visionem vnâ esse positiuam, priuatiuam alteram: Positiua est, quâ res per propriam speciem conspicitur; Priuatiua, quando ex impedimento visionis id quod conspici nequit, quasi figuram rei conspectæ exhibet. E.g. si in medio obiecti sit impedimentum, res perforata videtur, sic etiam videtur perforata, si impedimentum sit in medio pupillæ. Ista priuatiua visio ob impedimentum existens in oculo non opus
habet

habet medio. Porò imagines quæ conspiciuntur, nihil aliud sunt, quam partes illæ rerum externarum, quæ non conspiciuntur, quemadmodum dixerunt aliqui, de maculis lunæ, existimantes maculas illas, nihil aliud esse, quam partes Lunæ que non videtur. Et quoniam impedimentum existens in oculo est humor, aut vapor qui in albugineo quasi innatans mouetur, ideo etiam imagines illæ quasi moueantur nobis imponunt.

Hanc opinionem quam veram existimo, Mercurialis argumentis coruellit, quibus respondere facile possumus. Prima: *Si imagines essent partes rerum externarum non visa, sequeretur quòd nunquam ubi adsunt ista imagines, res integræ viderentur: sed hoc falsum est: quia sæpe videbitis homines laborantes hisce apparitionibus, qui nihilominus res integras vident.* Respondeo. Vident quidem res integras, sed infectas floccis, pilis, muscis, & similibus. Nam cum tenue & exiguum sit, id quod impeditur, non auferit integritatem obiecti, sed illam seruat imaginibus prædictis infectam.

Secunda, *si hoc esset verum sequeretur imagines formari secundum corpora: sed hoc experientia falsum probatur; quia apparent interdum cimices, interdum catena, interdum pili, qua forma, & figura non possunt efformari à rebus externis.* Respondeo, imagines non formantur à rebus externis; sed vitiantur ab internis; recipitur tota obiecti imago in oculo, sed accedens ad humorum albugineum dirumpitur quodammodo; aut, vt meliùs dicam, depingitur; transit per obturatas & sic redditur imago quasi similitudines in se habens cimicum, muscarum, pilorum. Nonne qui totum pupillæ medium obturatum habet, obiectum conspicit perforatum? sic Galenus nos docet: Considerato ergo, non esse obturatum vniuersum pupillæ medium, sed tenues quasdam partes; iam ergo obiectum non perforatum, sed tenuibus partibus intersectatum apparebit.

i. caus. sym.

Tertia, *si hoc ita esset; non videtur quòd ita crebro possent permutari huiusmodi figura sicuti permutantur; quòd si permutarentur, necessario quoque imagines rerum variæ apparerent: quia si catena apparet, eo quòd pars rei non videtur; profectò deberet aliqua similis forma, non admodum dissimilis, in re visa esse.* At quid prohibet tenuem illum vaporem in oculo existentem permutari, & varias constituere, atque omnino inter se diuersas figuras, quæ figura totum obiectum non immutant, sed illius imaginem vario modo efficiunt, modo pilis, floccisve infectum, modo catenulis, modo & muscis & sic aliis.

Quarta, *Huiusmodi forma semper deberent apparere nigra, & obscura, vt sunt macula Lunæ, sed hoc falsum est, quia interdum cinerea, & albicantes, sæpe nigricantes conspiciuntur.* Dixit, *Sæpe nigricantes*, in quo sibi est contrarius, qui ait falsum esse, apparere imagines nigras. Apparent ergo nigrae sæpe quia sæpe densus est vapor; apparent aliquando albicantes; aliquando etiam minùs albæ, pro maiore, minoréve vaporis densitate. Neque hic loquimur de suffusione factâ; in quâ omnino concretus humor nullum relinquit transmissioni speciei locum.

Ultimò adducit auctoritatem Galeni, in Prognosticis, qui scribens in humore

humore albugineo aliquibus fieri apparitiones suffusis similes, ita scribit: *Quod quando humidum atrum opponitur, vel crassum, prohibens radios visibiles, quominus exeant, ibi apparent imago secundum humidi consistentis materiam.* Ex quibus videtur Galenus velle has imagines positiuè non priuatiuè fieri ab humido consistente apud pupillam. Proh quam violenta est ista verborum Galeni explicatio! Ait Galenus, quod quando opponitur humor crassus prohibens radios, imago apparet secundum humoris naturam. Nunquid hoc est dicere, imagines fieri ab humore? Crediderim potius significare imagines impediri ab humore: si enim humor opponitur prohibens egressum radiorum visibilium; profectò hoc non est imaginem facere, sed impedire, At non impedit totam tunc enim suffusio esset, sed impedit aliquas particulas, & sic firmantur imagunculæ, quas diximus.

Porro opinatur Mercurialis, *Radios, qui ad oculos speciebus visibilibus imbuti redeunt sicut secum ferunt species illustratas, ita illustrare eas quas in albugineo inueniunt.* Hæc ille; Sed animaduertere debuerat in albugineo non existere species, sed rem ipsam, scilicet vaporem in varias figuras efformatum, atque concretum; quod si vapor iste potest illustrari à radio visuali redeunte ad oculum, poterit & illustrari quidpiam extra corneam, positum supra oculum; At, inquit ille: *Non videtur, quia deest externum lumen.* Sed cur deest externum lumen in re exterius posita, non vero in ea quæ est interius? Profectò chymerica est ista responsio.

Valleriola in librū de Symptomatum Causis, & Themistius in libros de animâ, dicunt ex Aristotele; *Sensum non decipi circa propriū sensibile*, quod intelligunt dūmodo sensoriū sit bene dispositū; cum igitur præuè dispositus est oculus, representantur imagines illæ, & visio fit nec certa, nec vera, sed fallax, & deprauata, quod vel ex eo costare potest, quod sequens eam functionem iudicium, corruptum est, & vanum. Sic existimant isti Authores, sed re verâ falluntur, dum visum falli dicunt: nam rem vident sicut est, impeditam tamen à re impediēte; qui enim per rete aliquid videt, obiectum conspiciat quasi diuisum nec tamen visus illic hallucinatur. Quod si sequitur iudicium corruptum, id contingit in iis quibus potentia internæ sunt læsæ, qui etiam sine externâ sensatione possunt corruptè iudicare vt Theophilus qui corruptè iudicabat se tubas audire, cum tamen corruptum illud iudicium non sequeretur ad hallucinationem visionis. Cæterum interrogabitis; Cur Galenus aliquando nebulas de quibus loquimur hallucinationes appellat? Quia videlicet hallucinatur visus & decipitur, non in sensibili proprio, sed in communi; hoc est, in loco: videt enim res quæ interius existunt, tanquam si exterius adessent.

Quæret aliquis adhuc, vndenam proueniat ista hallucinatio, vt scilicet res intra oculum existentes videantur, tanquam in aëre obuolantes. Respondeo, non videri res intra oculum existentes; sed id quod exterius est, videri imaginibus infectum, quia eius species accedens ad albugineum, non inde ad crystallinum aliter quam in partes (vt sic dicam) diuisa, ingreditur. Diximus id quod per rete videtur, videri quasi diuisum,

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

M m

quod

2. de anima
cap. 6.

1. sympt.
caus.

quod igitur exterius rete facit, faciet interiùs vapor, qui si in minutula corpora fuerit diuisus, apparebunt obiecta puluere conspersa; si extensus, & subtilis, pilorum imaginem referunt, & sic de aliis figuris, in quas potest vapor multoties tranſmutari.

Thomas Rodericus à Veiga valdè subtiliter, ita inquit; *Vapor crassus, ab oculo, in quo multus est, in aërè immittitur, & tunc per speciem videtur, iuxta suam figuram, magnitudinem, colorè; sic enim laborans abigit muscas, & festucas, & modo accedere, modo recedere, modo sursum, modo deorsum volui videt, quod profectò non aliter quàm per speciem fieri dicendum est: Et quoniam remaneret difficultas, nempe si hæc corpuscula in aërè volitantia videntur ab ægotante, cur non etiam videntur ab aliis? Respondet ille sic; Laborans nimirum animaduertens, & vapores iuxta oculos habens, videt; aliorum verò intuitum fugiunt prædicti vapores, tum quia sunt magis distantes, tum quia prærenuitate non discernuntur ab eo, qui non aduertit à principio. Laborans enim sensim exeunte vapore excita:ur ad intuendum, & licet obiectum sit satis latens, & obscurum, discernit illud, non aliter ac videmus eum, qui à principio semper sequitur oculis sagittam, aut aliud quidpiam, quod ascendit, videre illud è remotiore loco, quam non videt ille, qui à principio rem ascendentem non est comitatus. Atque hæc de imaginibus; iam verò ille, cui, vt narrant Aristoteles, & Seneca propria semper ante oculos obseruabatur imago, non ob debilitatem visus (vt prædicti Authores volunt) sed ob debilitatem cerebri id habuit.*

Signa ex oculorum motu.

Signis ex visione confectaria sunt signa ex oculorum motu. In primis contorsionem considerato, de quâ multoties Hippocrates: Fit vel ex conuulsione, quod iam supra de torturâ oris declarauimus, vt trahitur maxilla conuulsa, sic etiam oculus, vt maxilla resoluta trahi se finit, sic de oculo est censendum. Graue est malum in oculo, tum quia membrum est nobile, tum quia prope membrum princeps. Hoc insinuat: Gal. inquit: *Mala graua esse, quando prope neruorum originem fuerint constituta.*

4 aph. 49.
6. epid. sect. 1.
com. 26.

Affinis distorsioni est, albi dilatatio, nigri verò constrictio: sic autem quando, teste Gal. *Membrana musculis oculum mouentibus agnata, ad circulum vsque coronam appellatam porrecta, dissoluta, relaxataque, fuerit, tunc oculos interiùs corrugari accidit, nam si exterius corrugati fuerint, erit sanè cutis ipsius hæc affectio, Ego verò magis consentaneum esse existimo dicere, siccitate excedente in moribundis, membranam adnatam ad latera tendi,*

di, rhagoidem in conum, quâ parte opticis alligatur, colligi.

Longè grauius est, *Nigrum oculi ad superiorem partem ascendere, & fere palpebris occultari*, quod in animi deliquiis contingit, imò in acutis non futuræ mortis est signum, sed morientis animalis effectus: Imò sic constitutis oculis remanent cadauera. Est extrema actio musculorum eleuantium; quia scilicet facilè oculus ad suam originem tendit.

Reponito etiam inter prauos oculorum motus, *Concretionem* Idcirco damnat Hippocrates *Concretos oculos & vix versiles*.

Gal. *Concretos*, explicat, hoc est, *Immobiles*: illud verò, *& vix versiles*, proximam huic affectionem significat. Fit immobilitas, vel propter potentix extinctionem, vt Galenus existimat, vel propter instrumenti vitium, hoc est, quia omnes muscoli oculo inseruientes laborant, vnde non magis hi quam illi moueri queunt, aut saltem ille, qui opticum circumdat conuulsione est impeditus: hic enim oculum dirigit, hic oculi pondus sustinet. Catalepticorum confixi oculi hanc immobilitatem præ se ferunt. Hactenus immobilitas necessaria hoc est, in qua licet velit patiens mouere oculos, non potest. Fit etiam immobilitas spontanea quando scilicet aliquis occupatione mentis apprehensus, non vult, aut potius non recordatur mouere oculos, sed quasi in ecstasi motionem omnem suspendit.

Ex aliâ parte, crebra oculorum mobilitas damnatur. Hæc præterquam quod multis, à diurna consuetudine inest; contingit etiam in morbo, & tremor quidam palpebrarum est, significatque imbecillos esse musculos motores oculorum, non tamen omnino; sed adè vt facultas cum membri pondere pugnam exercent, quod in omni tremore contingit. Porrò crebra nictatio à bilioso humore mordicante prouenit, & sicut palpebras immotas remanere cogitabundis, & subinde melancholicis contingit, sic easdem agitare biliosis; Est etiam biliosorum propria oculorum ferocitas; ac propterea phrenitidis signum.

Est præterea prauum signum: *Si oculus alter altero fiat minor*. 1. Prog. 10. Gal. ideò prauum signum esse ait, quia indicat extinctionem facultatis oculum regentis. Sed cur alterum altero minorem dixit, non vtrumque? Crediderim vtrumque oculum mino-

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

M m 2 rem

rem reddi dixisse Hippocratem, quando *Oculos canos*. Cæterum alterum altero minorem considerat in inflammationibus: cum enim eius lateris in quo fit inflammatio oculus minor redditur signum est auctæ inflammationis, propter quam spiritus omnes, qui ad oculum illius partis concurrere deberent, ad partem inflamatam rapiuntur.

Cavitas itaque oculorum, non solum initio morbi in facie illâ cadauerosâ, quæ ab Hippocrate describitur, praua est, sed omni etiam morbi tempore; quippe oculi in statu naturali pinguedine vestiuntur, & spirituum multitudine referti turgent, cum autem vi morbi defraudari incipiunt, collabuntur.

Ex aduerso oculi, *Exerti*, prauum exhibent signum. Sed cur? nempe quia humore illuc confluyente, quasi abscessus quidam fit, qui multis nominibus perniciosus censetur; tum quia iuxta membrum princeps videlicet cererbum, ad quod per patentes meatus palindromia fit; Vnde oculi ictus periculosus sæpè etiam lethalis: tum quia in membro etiam nobili, tales enim sunt oculi vt ex eorum fabricâ, ex vsu etiam, ex naturæ curâ quâ illos tuetur conspici potest; tum quia in parte, quæ materiam multam nequit recipere, vnde abscessus minores fiunt quam oportet. Hoc lethali signo, vndecimâ die apparente decimaquartâ lethaliter iudicata fuit *Domina Iuliana* Comitissæ de Villa franca filia, puella egregia, cuius memoriam, non sine lacrimis possum renouare. Intumuit ei dexter oculus, qui prope mortem denigratus, pulcherrimam illam faciem fædauit.

Ex Auditu.

Non solum ex visu, sed ex auditu etiam accipiuntur præfagia, vnde superius citata sententia, ait Hippocrate: *Si non videat, si non audiat, & in libello de iudiciis: quibus in febribus, aures obsorauerunt, non soluta febre, insanire necesse est.* Imò multoties surditas ultra progreditur, ægerque fit non solum surdus, sed valdè surdus, & tremulus, & resolutam habens linguam; vt in Coacis malum esse dicitur: posset & dici perniciosam,

ciosum, ac lethale; siquidem quodlibet ex his signis per se solum prauum est.

Appendix Prima.

Adde perniciosiorem esse surditatem quæ simul cum aliis symptomatibus accidit, neque enim hæc critica esse vnquam potest, sic in coacis: *Valde surdi,prehendendo tremuli, lingua resoluti,torpidi*, Et rursus: *Surda stri, intermiscentes manibus, dolentes ceruice,meientes condensata, vomentes nigra, lethaliter habent*; Et alibi: *Qui in capitis doloribus,aruginosos habent vomitus,* 1. Prorrh. 10. *vigilantque cum surditate, citò uehementer, insaniant.* Et item: 1. Prorrh. 13. *In acutis febribus obsurdescere pessimum signum est.*

Appendix Secunda.

Inter omnes surditates, pessima habenda est illa, quæ accidit cum virium langore; ideò in Coacis: *Iam labascentibus viribus, siquidem ager non videat, aut non audiat, lethale.*

Appendix Tertia.

Nec solum surditas, sed tinnitus etiam aurium, humoris raptum ad cerebrum significat, quod Galenus dixit: Idcirco in Coacis: *Bombus in acutis Lethalis* habetur. Sæpe etiam apoplexiam, epilepsiam, obliuionemque portendit. Et in iis qui mentem perturbatam habent, phrenitidem aduentantem significat. 1. Prorrh. 1.

Appendix quarta.

Ultra prædictas prauas surditates, praua etiam est illa quæ accidit, *Post sanguinis eruptiones & nigras deiectiones*: Prava etiam in Coacis habetur; quoniam prauus humor eiectus qui omnino morbum non soluit, sed transmutationem fecit ad membro præcipuo vicinum, prauitatem eius quod remanet, significat. Sicut è contrario, si materia sit benigna, eam potest natura vincere; ac proindè: *Quibus aures obsurduerunt, sanguis* 1. 4th. 6.

M m 3

auribus

*enaribus fluens, aut alius turbata soluit morbum; quasi hæc sententia aduersetur priori, quippè in illa fluxus sanguinis & deiectionis surditatem afferre dicitur: In hac surditas ex sanguinis & alui fluxu soluitur. * Ita est, sed in priore materiæ malignitas, in posteriore benignitas consideratur; in priore non potuit Natura malignam materiam superare, proindè eam transmutoit, quò impetus tulit, nempe iuxta membrum princeps, & surditatem induxit: In posteriore benignam materiam Natura vicit, domuit & omnino extinxit.*

Annotatio.

4. aph. 18.

* Quemadmodum alui fluxus superueniens soluit surditatem; ita surditas, si alui fluxui superuenit, auxilium est: Idè Hippocrates; *Quibus biliosa deiectiones; superueniente surditate cessant: Et quibus surditas; superueniente biliosa deiectione, cessat.* Commentatores ferè omnes, in hoc aphorismo, reperiunt reuulsionem illam, quæ fit à superioribus ad inferiora, & ab inferioribus ad superiora. Mihi tamen potius videtur in hac sententiâ reperiri duos modos; quorum vno, vel altero, singuli morbi materiales terminantur, nempe aut per transmutationem, aut per euacuationem. De transmutatione loquutus est alibi Hippocrates, cum ait: *Alterius loci morbos loca excipientia;* aut ob dolorem, aut ob grauitatem, aut ob aliud quippiam, liberant. De euacuatione autem quando dixit: *Quicumque morbi ex repletionem sunt, curat euacuatio.*

6. Epid.
sec. 3.

2. aph.

Itaque, & ad rem nostram accedamus, surditas superueniens biliosis deiectionibus, transmutatione fit, non reuulsionem: nam reuulsio euacuationis species est, quæ hic non datur; præterea non rectè reuelli dicitur humor cum ad nobiliora loca detraditur. Transmutatio verò aliquando potest esse utilis, sæpius tamen perniciofa. Hoc vt intelligas, considerato alui fluorem cessantem, surditate superueniente, posse esse bonum, si fiat per modum crisis: erit tamen crisis imperfecta quippe non desit in omnimodam sanitatem: si est imperfecta ista critica euacuatio, vel desit prope finem quando iam parum restabat, quod euacuari oportebat; & tunc potuit surditas fieri ex paucâ materiâ vaporosâ in aurium meatus sese insinuante, ac propterea non valdè prauum signum, non valdè praua erit causa. Si tamen adhuc multum quod euacuari deberet, restabat, tunc fluxum cessare non magis erit signum bonum, quàm si urinæ decolores apparent: vtrumque enim raptum materiæ ad caput indicat. Quòd si cessat alui fluxus, & apparet surditas, quæ Authore Hippocrate, *Mentis alienationem portendit,* & à Galeno inter signa malè affecti cerebri constituitur, iam adest maior ratio cur de phrenitide suspicemur, quod idem confirmat Hippocrates alibi, his verbis: *Quibus aures obsurduerunt, iis non solum fe-*
bre.

2. proarb. 2.
com. 31.

bre, insanire necesse est: Imò & in Prorrh. Et in febris acutis & turbu- 1. prorrh. 32.
lentis: & in Aphorismis; In febris cum debilitate, mortale signum est. 4. aph. 49.
 indicat enim tunc temporis emortuam facultatem ex Galeni sententiâ.

Secunda pars aphorismi, in qua Hippocrates deiectiones biliosas surditati superuenientes, morbum soluere dixit; alterum modum solutionis morborum, nimirum euacuationem nobis ostendit: Hæc dicitur reuulsio securissima, utpotè facta à superioribus ad inferiora; à membro nobili, ad partem ignobilem; per loca conferentia; & in quâ, talia euacuantur, qualia euacuari oportet. Hoc vltimum non admittunt multi, videlicet fluxu bilioso surditati superueniente euacuari talia, qualia oportet; Nam surditatem à biliosa materiâ fieri posse negant: non enim eam habet crassitiem, quæ meatus possit obstruere; Idcirco biliosas excretiones surditati conferentes dicunt esse non synceras, sed multâ bile permixtas. Attamen cum loquamur de surditate facillè solubili; hæc à materiâ subtili fiet, nec mirum est, fieri à subtili materiâ: siquidem etiam à flatibus, & ab spiritibus contenti aëris surditas inducitur, quod in surditatibus quæ fiunt per febres admodum frequens est: quippè & vaporum & tenuium humorum motum ad caput ante crism factum, deiectiones biliosæ retrahunt. At non ita tenuis est flaua bilis, quæ non possit meatus obturare, quos obturat aquâ bile tenuior, ut accidit iis, qui vel casu, vel spontè submerguntur, unde etiam à serositate, præter multorum opinionem, surditatem fieri posse existimo.

Per quas autem vias, ab auribus ad ventrem bilis feratur, anxios reddit multos, inter quos est Argenterius, qui se nescire ait, quomodo humor iam excidit è venis, & receptus est in anfractuosis meatibus ossium aurium, excerni amplius possit per aluum. Peruicax sanè homo, qui ea quæ euentu comprehenduntur, etiam fieri posse neget. Brasauolus, ex mente aliorum, ait viam esse per colli venas ad venam magnam, quæ est circa dorsum, hinc pellitur ad hepar, & ad meseraicas, & ad ventrem inferiorem. Deinde ex mente suâ ait, dari aliam viam ad ventriculum. Ego nullam faciliorem agnosco, quàm eam, quæ ab Hippocrate monstratur in libro de alimento; *Confluxio una, conspiratio una, consentientia cuncta.* Quam plurima videmus accidere, quæ nobis hanc doctrinam credibiliorem reddunt. E.g. *Mosco valdè calculoso, in superiore palpebra hordeum fiebat versus aurem magis, deinde ruptum est quinta, & sexta die, ab interiore parte pus effluxit, qua infra soluit.* Liberatus ergo videtur à lithiasi per tuberculum hordei magnitudinem non excedens, natum in palpebrâ superiore. Verissima itaque est, quod Hippocrates nos docet, Naturam videlicet indoctam, & ineruditam, vias sibi inuenisse, per quas id quod necessarium est, efficit. 2. epid. sect. 2. tex. 5. 6. epid. sect. 5. tex. 2.

Exceptio.

Cum laudatur surditatis solutio, facta propter superuenientis alui deiectiones; Excipe eam, quæ in febris pestilentibus fit: quippe infida est, & magis

magis turgentiam, quam bonam crifim, (quæ in hac febre rara est) significat. Brasauolus Anno 1528. funesto illo quidem vniuersæ Italiæ, ob pestilentiam grassantem, obseruasse se ait, hanc transmutationem bis, & ter in die factam in vno & eodem ægroto. Cessabant deiectiones, & surditas superueniebat; rursus euanescebat surditas superuenientibus deiectionibus. Contingit etiam (quod idemet Brasauolus se vidisse testatur) surditatem simul, & alui deiectionem, propter materiæ multitudinem, perseverare.

Exceptio.

Præteritum signum surditatem in morbis acutis esse constat; sed non semper: excipere namque oportet surditatem, quæ aduenit in morbi declinatione. Vidi phreniticos in declinatione obsurdescere, & tunc morbum solui. Hoc significat Author Coacarum inquires: *Accedente ægritudine surditas mentem mouet*; Dixit, *accedente ægritudine*, quasi innuens in principio tantum à surditate induci mentis motionem: Dicitur etiam ab eodem; *Surditas in turbulentis; mala*: quoniam scilicet turbulentiam rarò aut nunquam in declinatione fiunt. In Prorrheticis verò sic habetur: *Surdus mansuetæ parotides fiunt, tum alias, tum si anxiosum quippiam superuenerit, & comatosus magis*, quod de surditate, quæ euenit in declinatione intelligi debet: hæc enim, vt dixi, delirium sedat, & ideo parotides cum surditate venientes, appellantur mites: hoc est, ægrum mitem reddentes. Humor igitur & ad auditorios meatus delatus surditatem efficiens, & ad emunctoria post aures, efficiens parotidas, sanitatem attulit.

1. prorrh. sect.
3. tex. 6.

Si quis autem declinationem intelligi renuat quia additur: *Tum alias, tum si anxiosum quippiam superuenerit*, sciat oportet, illud *Anxiosum* esse criticum, ad quod sequuta fuit surditas, sequutæ etiam fuerunt parotides: anxietudo enim criticas expulsionem antecedit. Quod si Epicratis vxor obsurdit, adhuc turbata, tamen post surditatem non æquè vt antea perturbata mansit. Euenisse autem in declinatione surditatem suspicari licet, quia si in principio accidisset, secum sine dubio phrenitidem attulisset, vt attulit Clazomenio, qui *Cum à principio obsurdisset, quartâ die desipuit*: Et Hermocratis, *Qui mox obsurdit, quintâ delirauit*: & Philistæ, *Cui secundâ die surditas, & eadem die*

1. epid. sect.
3. tex. 22.

1. epid. sect.
3. tex. 37.
3. epid. sect.
1. tex. 5.
3. epid. sect.
3. tex. 1.

die, circa meridiem delirauit; quintâ, manè obiit. Igitur cùm legitur in Coacis: *In acutis obsurdescere furiosum est*, adiungi debet, *In principio*; deindè, *furiosum esse*, accipitur pro omni delirio, quo potest æger aut ferox esse, aut stolidus, pro prædominantis humoris naturâ.

Ex odoratu & gustu.

Ex odoratus, & gustus errore, cognosces etiam causas præternaturales in corpore latentes; De his, pauca quædam dicere oportet; vnum tamen prius animaduertam, videlicet horum sensuum quemadmodum reliquorum, ablationem, in morbis acutis, ægro iam debili existente, mortalem esse. Etenim ij, qui valdè sunt debiles, si eò deuenerint, vt ne odoribus, nec saporibus, recreari se sentiant, propè mors adest. * Hebetudo autem sensuum, vel fit propter facultatis debilitatem, spirituûmque inopiam, vel propter humorem obstruentem neruos illi sensui dicatos; quodcumque autem horum accidat prauum signum est.

Itaque cùm instrumenta sensuum debeant esse ab iis qualitatibus immunia, à quibus iidem sensus possunt alterari, * * si quando, aut in gustu saporis aliqui; aut in olfactu, odores, sine externo obiecto sentiantur, affectum præter naturalem significant. Quapropter quemadmodum ex impeditis instrumentis minuuntur, auferunturve sensus; ita ex deprauatis deprauantur: Si quis graueolentiam per internam anathymiasin percipiat, corruptos humores in olfactus instrumento adesse significatur. Sed cùm instrumentum olfactus sit non (vt Aristot. existimauit) * * * nasus externus, in facie conspicuus; sed processus mamillares, qui portiones quædam cerebri sunt, quodlibet vitium in hoc sensu, malè affecti cerebri indicium secum fert, quod in morbis acutis futuram mentis, perturbationem indicabit.

Quamuis adoratus, & gustus simul affici soleant, * * * tamen seorsim ab vnoquoq; possunt accipi notiones: de olfactu diximus; de gustu similiter dicamus; & quod attinet ad diagnosin, sapor in lingua si dulcis existat, vel pituitam dulcem, vel sanguinem

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

N n

abunda

*lib. 2. de anima
ma & lib. de
cens. & cens-
sille.*

abundare ostendit; si amarus flauā bilem; si falsus, falsam pituitam; Ex his omnibus prognosis potest accipi, ut si in catarrhis, dulcedo adfit febris futura timetur ob calorem, quem pituita dulcis indicat; si falsedo, periculum est, ne æger incidat in Phthysim: facilis enim est descensus pituitæ in pulmones, facilis quoque à falso humore exulceratio: In febre autem syncho dulcedo, sanguinis redundantiam, quæ ventriculo communicatur indicare solet, amarus autem sapor, iam febrem biliosam esse, & bilem à iecore in ventriculum regurgitare. Vnde cardiogmon, inappetentiam, & similia timere licet.

Corollarium.

Quoniam horum duorum sensuum instrumenta, præternaturalibus affecta qualitatibus, præternaturalem materiam contentam significant, collige, non solum in morbis, eorum rationem habendam esse, sed etiam, in statu sanitatis, ut si quid præter solitum patiantur, futurum morbum prænunciant, quod Galenus aperte docet his verbis. *Et hæc sunt signa morborum, donec modica fuerint, & nondum hominem à consuetis operibus sufficiunt amouere. Talia verò sunt in gustu quidem, cum vel salsa, vel amara, vel alicuius alterius qualitatis sapor nobis indicatur: siue in omnibus, quæ bibuntur aut manducantur, aut præter quod aliquid assumatur, salua ipsa talis sentiatur. In odoratu autem, quando alicuius unius qualitatis sensum habemus, nullo odorabili presente: aut, cum plura & differentia naribus admouemus, omnia veluti similia sentimus. Sapius verò nihil sentimus, aut aliquid færens, etiam si nihil adsit quod færeat. Quantum verò ad auditum, soni & strepitus ad id, quod præter naturam, pertinent. Quemadmodum in visu quacumque ante oculos apparere creduntur, nigra, & atra, & carulea; & ruffa, & flaua; & nonnulla rotunda, nonnulla autem oblonga; quedam gracilia; quedam crassa oculis prætendi videntur. In sensu autem tactus, cum inæqualitas aliqua, vel spissitudo, vel grauitas, vel tensio, vel torpida, vel ulcerosa dispositio, in toto corporis habitu sentitur: sic & in singulis partibus, vel tensio, vel compressio, vel morsus, vel grauitas, quando parue fuerint ac minimè firmæ, neutram quidem dispositionem adesse demonstrant, futuram verò ægritudinem prænunciant.*

* Non

art. med.
cap. 82.

* Non est tamen negandum aliquos, maximè eos, qui à siccitate moriuntur, v. g. heticà febre laborantes, iuxta mortem, aliquos sensus perspicacissimos habere, præcipuè odoratum, auditum, gustum, (nam de visu non ita accidit, quippe qui multos exigit spiritus qui tunc temporis non adsunt) cum enim ab humiditate hebetentur, ex contrariorum lege, debent à siccitate acui. Nihilominus si iam nimis propinqua mors est, facultas emortua, & calido innato destituta, languet: quapropter in his casibus sensuum acuties prauum est signum, eorundem verò cum summa debilitate hebetudo, non tam signum mortale, quam mors ipsa iam præfens dici potest.

** Ita tamen vt, iuxta Galeni doctrinam, in gustu quidem, & tactu, qualitates, tum extrinsecus aduenientes, tum intrinsecus commorantes sentiantur, siuè sint incundæ, siuè iniucundæ; lingua quidem à dulci pituita, quam Praxagoras, & Philotimus dulcem succum appellant. Tactus verò motum in se non raro sentit. At verò olfactus, quod attinet ad externa obiecta, perinde se habet ac gustus: Quod verò ad interna, halitus, quos in se habet, graueolentes quidem, aliquando sentit, beneolentes, aut in summâ iucundos, iucundos non sentit, veluti nec visus, nec auditus; hi enim sensus cum tenuis substantiæ sint, nullâ in se ipsis validâ passione afficiuntur. Valida autem passio sit oportet, quæ delectabilis visui, auditui, odoratiui, intrinsecus assistens, hos sensus mouet. Contraria autem, nempe iniucunda, licet non vehementia, omnem sensum mouere possunt.

*** De instrumento odoratus, Galenus librum integrum scripsit, in quo Aristoteli aduersatur, verum, quæ est humani intellectus obscuritas, vterque deceptus videtur. Sicut in hac re, plerique alij. Sunt qui existiment Aristotelem, nasum odoratus instrumentum statuisse, quod colligi potest ex iis quæ scripta reliquit, dum comparat animalia durocula, quæ palpebras non habent, & alia quibus molles sunt oculi, cum animalibus quæ nasum non habent, & quodam velamine carent, quo non carent nasum habentia. Constituit ille velamina quædam, seu opercula, quibus tegitur sensus odoratus, eamque ob causam, non nisi inspiratione odores sentiri ait, quasi inspirando operculum eleuemus. Aliquando etiam manifestè loquutus videtur, inquiens: *Olfactus hæc eadem parte* (nempe nato) *subministratur* & alibi: *quorum nares porrectæ sunt longius, vt casulorum laconicorum, hæc valent olfactu.* Alij cerebro odorandi organum esse colligunt ex eodem, siquidem in problematibus scripsit; *Tunc nos odorari cum odores ad cerebrum veniunt.* Alij in carunculis mammillaribus, quod eliciunt: quia ait instrumentum odoratus esse *Circa cerebrum*; & alibi, *Ex cerebro originem ducere* carunculæ autem mammillares, *circa cerebrum sunt, & ex cerebro originem ducunt.*

Galenus non solum in libello huic rei dicato, sed multis aliis in locis, mentem suam aperuit: nempe olfactum fieri in anterioribus cerebri ventriculis, & soli huic sensui conuenire, vt fiat intra cranium. Verum Aristoteles decipitur in suis operculis, quæ nullus Anatomicorum vnuquam reperit.

Castrens. Syntaxis Pra. Med.

N n 2

perit, cap. 6.

1. de caus. sympt. c. 6.

2. de anim. c. 9 de sens. & sensil. c. 5. 4. de hist. animal. c. 4.

1. hist. anim. cap. 11. 5. gen. anim. cap. 2. sect. 13. prob. 5. de sens. & sensil. c. 2. * 2. de gen. anim. c. 4.

1. de sympt. caus. c. 4. li. 7. de plac. c. 5. lib. 3. de loc. aff. c. 10. sed præcipuè 8. de usu part. cap. 6.

perit, & Galenus proteruentis animi signum ex hâbet, qui idèd in osse narium negat fieri olfactum, quia ossa sensu tactus carent, vbi autem tactus deest reliqua sensoria deesse conuenit, & tamen postea in cerebro, quod sensu carere demonstratur, olfactum constituit. Præterea coniecturis ducitur inanibus: Prima est, quia non nisi inspirando olfacimus, ita est, sed hoc significat instrumentum odorandi profundum esse, non autem hinc colligitur in cerebro constitui. Altera, quia in ventriculis anterioribus multi continentur spiritus. At quorum olfactus sensus admodum rudis tot spirituum indiget, quot nec visus requireret. Tertia, quoniam quidam nigellam per nares attraxit, & mordicationem in cerebro sensit. Sed quis negabit posse halituosam, subtilémve substantiam vsque ad cerebrum penetrare, hinc tamen non conuincitur in cerebro esse olfactum, potest quippè esse in eâ viâ, quæ ducit ad cerebrum. Hanc ille opinionem, quam inuili quadam aliarum reiectione confirmat, videtur accepisse à libello de carnibus in quo multa suspecta, & Hippocrate indigna continentur.

Inter recentiores Vallesius, tunicam nares, palatum linguamque vestientem existimat esse olfactus instrumentum, hanc tunicam reiecerat prius Galenus, quoniam sentiretur odor per os, respondet Vallesius, ex peculiari temperamento euenire, vt tunica in naso, odores; in lingua sapores sentiat. Nam eadem ratione, qua tu interrogas cur odores non sentiuntur in ore? interrogabo ego cur sapores non sentiuntur in naso? verùm quamuis hæc responsio optima sit, opinio tamen Vallesij non est recipienda: quoniam tunica narium vsque ad extremitatem porrigitur, nec est credendum hunc sensum ita exterius patere, vt nullum habeat tegumentum. Præterea fieret odoratus sine inspiratione, quod nec Aristoteles, nec Galenus, imò nec experientia admittunt.

Vesalius quosdam cerebri processus describit, qui colore, formæque neruis respondent, quamuis neruis sint molliores, paulòque (quòd ad teretem figuram spectat) latiores, quàm profundiores: verùm quoniam non procedunt ritu aliorum neruorum extra caluariam, Herophilus eos non dignauit neruos nominare, vt neque Marinus, neque Galenus, licet Anatomicorum nonnulli eos in neruorum numero reponant, & primum neruorum par esse dicant. Horum processuum, qui canibus, & ouibus multò grandiores sunt, quàm homini, natura consideranda est, quo pacto suis finibus duræ membranæ adnascantur, quæ foramina hinc à durâ membranâ, ad frontis ossis cavitates perueniant, & sic similitudine ad sensorium auditus factâ, inueniemus etiam hos esse olfactus sensorium.

Andreas Laurentius, & Vallesius putant hanc sententiam Vesalij, quàm ego verissimam puto, esse eandem cum sententia Galeni, & eisdem argumentis euerri posse, quibus Galeni opinio euertitur: quippè Galenus *Extrema ventriculorum cerebri* dixit, at processus mammillares in extremitate ventriculorum cerebri existunt. Cæterùm debuerant considerare sub processuum mammillarum nomine æquiocationem contineri: nam hoc vocabulo diuersa membra signantur, & hoc quamplurimos seduxit. Proces-

sus

sus à Vesalio descripti duræ membranæ suis sinibus adnascuntur, quibus innituntur, & ad frontis ossis, & Cuneiformis cavitates pertingunt, propterea naso è directo inferuntur, vocantur autem mammillares, seu papillares, ob similitudinem, quam habent cum papillis. Alij processus mammillares sunt cerebri anfractuuum, reuolutionumque apices, ad frontis ossis sedem versus superciliarum medium, protuberantia cerebri tubercula, quæ quoniam prominent, & carnis modo rubent, mammillares cerebri processus vocantur. Si hos processus Laurentius intelligit, perinde est, ac si cerebrum intelligeret, & ita à Galeni sententiâ non discedit. Verùm priores processus, de quibus Vesalius, cum sint autogeni, & nulli alteri membro similes, consentaneum est singularem habere usum, ac proinde à Naturâ concessos esse, ut odorandi sint instrumenta, præcipuè cum vaporosam naturam habeant, nec sint cerebri portio, sed nerui è cerebro producti. Vallesius hos Vesalij processus factos esse ait, fortasse ad transmittendum in tunicam vim odorandi, fortasse ad alios usus, qui nobis latent. Hoc per uicaciam sapit: nam cur insigniores ductus deferent vim ad nares, quam ad alios sensus, & ad alia sensoria: Imò idem Vallesius, fatetur non accedere ad organum odoratus insignes neruos, quoniam imperfectus est hic sensus.

Sed condonemus hoc Vallesio; illud verò condonare nequeo, quod adiungit: nempe odores per tota viscera sentiri, quod & Platonis auctoritate, & exemplo sumpto à grauidis mulieribus, quæ rebus odorabilibus appositis umbilico delectantur, probare contendit. Sed Platonem non intellexit, exemplum frustra adduxit. Verba Platonis, dum loqueretur de odoratu, sunt hæc. *Sed duo ibi nomina tantum manifesta sunt, suaue scilicet, & molestum. Hoc quidem disturbat, violatque omnem eam capacitatem, quæ à summo capitis vertice ad umbilicum protenditur; illud verò tandem mulcet, & amico quodam gressu naturalem eius seruat habitum;* Sic ille; qui superius dixerat *Circa narium vim, species non sunt.* Hoc est sensus odoratus, qui in naribus suam vim habet, non fit per species, & idola, sed per vapores, & substantiam, quod latè probat. Iam ergo declarauerat suam sententiam, appellans odoratum *Narium vim*: nempe facultatem quæ est in naribus, iam docuerat obiectum odoratus communicari naribus non per speciem. Adiungit postea hoc obiectum odorabile & subinde corporeum, in corpus nostrum ingressum suauitate, vel insuauitate, prout suaue, aut insuaue est, nos afficere, videlicet secundum illas partes quæ affici sunt aptæ, propter communem consensum & conspirationem, partes autem sunt omnes à vertice ad umbilicum: Non ergo sentitur odor in tota capacitatem corporis, sed ex rebus odorabilibus alteratio; quis enim dixerit posse umbilicum de odoribus iudicare? Nùm quia grauidis res odoratæ umbilico apponuntur? At hoc fit quia per odores fit, saltem spiritualis substantiæ nutritio, quod in meis Meteoris probatum reperies, & patet experimento in syncopizantibus, qui odoribus naso appositis resurgunt. Cum ergo factus

in dialog. de nat.

tus in vtero, ab aliquâ causâ languescens, horum odorabilium vaporum beneficio reuiuiscat, mulier similiter solatium sentit.

4. simpl. med.
facul. c. 22.

**** Frequenter duo isti sensus inuicem compatiuntur, & simul uterque afficitur, quod Galenus experimento comprobat: *Siquidem acida omnia, & ante ista, ipsum adeo acetum, similiter odoratum, gustumque mouet, tum acria quoque velut allia, cepa, & ipsa non minus quam gustum, odoratum quoque offendunt, mordicantque. Sic in aliis singulatim similis propemodum est odoris sensus; sensui gustus. Itaque quorundam corporum, etiam non gustantes, qualitatem cognoscimus, veluti fimi, proinde omnino ne gustare quidem aggredimur, quia scilicet admodum fides habetur odoratiui. Quin etiam aliqua boni saporis edulia, putrilagine corrupta, odore nos suo offendunt, & protinus ea abiicimus haud gustare dignati, ferèque in omnibus mutuo consentiunt odoratus, & gustus. Nec tamen intelligas in omnibus ita se rem habere: nam non omne quod gustui gratum est, similiter, & odoratiui est gratum: sunt enim amara aliqua, vt rosa, que tamen valde odoratiui placet. Huius rei causam refert Galenus ad calorem, à quo amarus fit sapor: cum enim ab eodem, vapores eleuentur, qui odorabilium sunt substantia, fit vt idem & odoratum, & amarum simul fit. Verùm hæc ratio, experimento ab ipsa rosa accepto, refellitur: siquidem & frigida, & odoratissima: neque securum est, à primis qualitibus secundas venari: quippe amarum est opium, nec amaritudinem ab adustione contraxit. Dicendum igitur aliqua esse quæ saporem amarum habent, odorem verò gratissimum: neque tamen hoc prædictæ doctrinæ aduersatur; Nam hos duos sensus ita esse colligatos, vt de obiecto vnus, alter possit indicare, non est dubium: quod verò huic homini magis placeat, aut displiceat hic sapor, quam ille, aut hic quam ille odor, hoc ad individuales qualitates est referendum. Nam & rosa ipsa, ob odorem, præ cæteris floribus commendanda, aliquibus displicet. Extat historia apud Amatam Lusitanum, de quodam, qui, ex olfactu rosæ, in syncopem incidebat, & propterea Vere nouo, cum rosaria germinare incipiunt intra cubiculum se continebat pulcherrimum hostem, aliisque amicis suauissimum pertimiscens. Aliquos etiam vidi, qui rosarum odorem tolerare non poterant, inter quos scæmina quædam rosæ naribus applicita incessabiliter sternutabat. Alia ex epoto medicamento purgante, grauius angebatur, cumque quæsiisset à me ex quibus esset pharmacum illud compositum, retuli inter alia syrupum rosatum solutiuum, tunc cæpit exclamare, hinc mihi anxietas, rosam namque olfacere, ac etiam videre perhorresco. Est etiam qui citria mala & arantiorum flores atque ex eisdem destillatam aquam non tolerat. Ad pensam igitur redeuntis dicamus familiaritatem inter hos duos sensus tribuendam esse tunicæ, quæ in utroque spiramine, ossibus obducta est, quæ & eiusdem naturæ, & continua est cum eâ, quæ os linguam, faucibusque ambit, quamquam eo differat, quod tenuior est in naribus hæc tunica, vt Galenus animaduertit; ventriculum etiam vestiens, in causa est vt lingua iis succis gaudeat, quos ventriculus*

cent. 2. cur.
36.

1. de sympt.
caus. c. 6.

tricus desiderat, & fortassis hæc etiam tunica est quæ facit ut odores (quod ex Platone diximus) suauitatem vniuerso corpori à capite ad umbilicum communicent.

Ex tactu.

Similiter in tactu, possunt ab interno obiecto, prauæ fieri sensationes per vniuersum corpus, quas lassitudines appellamus: hæc si à causâ foriensecus accedente adueniant, non significant; nihil enim tam commune est, quàm à laboribus defatigari. Quod si adolescentem, qui decumbebat in foro mendacium; *Ignis corripuit ex lassitudinibus, laboribus & cursibus insolitis*; Fuerunt hæc causæ procatarticæ, non autem signa futuri mali. Porro lassitudines quæ nullo præcedente labore fiunt; vel fiunt in febribus; vel extra febres: ex vtrisque seorsim Hippocrates præfagia sumit. Dicamus prius de iis quæ extra morbum solent euenire: Hæc *Morbos prænuunciant*, ut habetur apud Hippocratem; Sed quosnam morbos? Videlicet qui lassitudinis speciei respondeant. Nam si lassitudo est tensiua, in quâ tensionis quidam percipitur sensus, quasi intentæ sint fibræ, hæc cum fiat à plenitudine; febrem synocham futuram significat, postulatque præcautionem per sanguinis missionem. Si sit vlcerosa, in quâ fit per totum corpus sensus mordacitatis, similis ei, quæ in vlceribus percipitur; hæc fit à crudis biliosisque excrementis, minaturque tertianas, aut quotidianas, aut ex his compositas, aut ardentis febres, præcautioneque indiget, per medicamenta purgantia. Si sit Phlegmonodes, in qua perinde habet corpus; ac si omnes musculi essent inflammati; hæc * quoniam (ut Galenus ait) ex vtrisque oritur, tum nimia boni succi abundantia, tum etiam vitioso succo morbos confusos, & subindè valdè periculosos prænuunciat; Ideirco præcautio eius vtroque auxilio perficitur: ita tamen, ut semper à sanguinis missione incipiamus, nisi aliqua priores vias purgandi adfit necessitas, quoad alibi scriptum reperires **.

In febribus *** autem, si adueniant lassitudines, Authore eodem Hippocrate: *In articulis, & circa maxillas potissimum, accessus fiunt*. Contingit multoties febricitantes fractos esse, graues, & pigros, perindè ac si nimium laborassent. Febris au-

tem

tem humores in vapores redigit, qui rursus densati, in humores reducuntur, non aliter ac pluuia, aliam verò partem liquefacit: cùmque propter obstructos cutis meatus liberum exitum non habeant, nō fit sufficiens transpiratio, neque sudor, qui fieri deberet; tunc circa musculos cohibentur, & in abscessus abeunt. Abscessus non in omnibus partibus concresecunt, sed in iis quæ naturâ sunt laxæ, vt articuli, & in iis quæ naturâ sunt debiles, hoc est, in emunctoriis, vt sunt adenes. Itaque humores grauitate sua descendentes, magis in inferioribus articulis concresecunt, sed vapores leuitate sua ascendentes, magis circa maxillas, hoc est, in superiore corporis parte.

Annotatio.

Cùm dicitur in articulos, & *Circa maxillas Potissimum*, oportet annotare illud *Potissimum*, vt intelligas non semper ad illas partes materiam transmitti: sed aliquando ad parotidas, aliquando etiam ad aliàs partes, quæ nec maxillæ sunt, nec articuli, sed vti fors tulerit, hoc est, prout materiæ impulsus eam in hoc, aut illo loco firmauerit. Aliquando enim Natura impotens, quò potest, non autem quò deberet, impellit; semper tamen optima est impulsio, quæ fit ad emunctoria, aut ad articulos, præsertim remotiores.

4. sanit.
sued. c. 2.

3. de tuen.
vult c. 6.

* Cùm Galenus dixisset tensionis sensum fieri ex plethorâ, vlceris ex cacochymiâ, de phlegmonode, ita inquit. *Tertium lassitudinis genus, quod phlegmones sensum affert, ex ambobus oritur, cùm nimia boni succi abundantia, eam prædicto virioso succo.* Alibi tamen aliter hanc lassitudinem ab aliis duabus differre ait, nempe quòd ei quiddam peculiare adfit, hoc est musculorum tumor, eius hæc sunt verba. *Tertia verò lassitudinum differentia, quæ nimirum seu contusas, aut phlegmone obsessas partes sentimus, tum maximè Solet incidere, cùm musculi nimium excalfacti, attraxere quippiam ex circumfusis sibi excrementis. Quòd si etiam tum tendonibus, tum nervis idem affectus incidat, ostocopon Græcè, quasi ossium dolorem, eum affectum nominant, obpenitioem scilicet sensum, partibus, quæ in alto maximè corpore sunt posite, nomen tribuentes.* Hanc litem Vallesius in hunc modum componit. Lassitudinis nomine possumus intelligere, vel ipsas corporis affectiones, quæ sunt neutræ, aut dolores appellamus; phlegmonis sensus compositus est, ex sensu tensionis, & morfus. Nam tumor musculorum per se nullum sensum ab his diuersum facit. Nec solùm in sensu, sed etiam in causâ, à qua lassitudo

tudo

tudo ista fit, compositio aliarum duarum datur; si quidem Tensiva fit ex multo succo; Ulcerosa, ex pravo; Phlegmonodes, ex multo simul, & pravo. Quamvis autem in sensu doloris, & in causâ, hæc lassitudo phlegmonodes, composita sit ex aliis duabus, tamen si affectus essentiam considerabis, cum in eam ingrediatur musculorum tumor, iam diuersa ab aliis est.

* * Ex tribus simplicibus, tensivâ, ulcerosâ, & phlegmonode, fiunt quatuor species compositæ: Prima ulcerosâ tensiva: altera, ulcerosa phlegmonodes; & tensiva. Galenus quandam proponit affectionem, à qua, dicit nonnullos decipi, quasi lassitudo quædam sit. Hæc incidit cum supra iustum exsiccantur muscoli, aded ut squalens, contractumque appareat corpus, atque ad motus quodammodo pigrum. Hanc affectionem ideo non inter lassitudines reponit, quia nihil prædictorum affert, hoc est, neque ulceris, neque tensionis, multo minus phlegmonis sensum. Nam phlegmonodes efficit corpus tumidum, hæc autem affectio contractum, & squalens. Sed profecto hac ratione solum probat hanc non esse illam ex tribus illis lassitudinibus; Cæterum quid prohibet quartam dari lassitudinis speciem; & quemadmodum tensiva non habet id, quod ulcerosa; ita & exsiccans nihil commune cum reliquis, ut sic quartam differentiam constituat.

Febres *no modes* dicuntur, in quibus patiens valde lassatur, eodem vocabulo ægrum lassitudine correptum significamus, videlicet *ἀσθενία*, id est à lassitudine. Hæc febres periculosæ quidē sunt, ideo in Coacis; *Qui cum lassitudine, caligine, vigiliis, Comate, sudariuncula, æstu incandescunt pessimè ægrotant.* Ratio est in promptu: non enim lassitudo, sine magna aut cacochymia, aut plenitudine, aut utraq; fit; cacochymia, si est ulcerosa; plenitudine, si tensiva; utraq; si phlegmonodes. Quod autem Galenus vult, nempe ulcerosam, & phlegmonodem phrenitidis metum aliquem ingerere, tensivam nullum, nescio quo fundamento nititur: nam ex plenitudine quoque (à quâ fit tensiva lassitudo) vapores multi ad caput ascendentes, delirij causa esset possunt, & postmodum etiam phreniticæ affectionis.

Capitis dolor.

Quemadmodum dolor gravissimum est symptoma; ex eo perniciose accipiuntur præfagia quod ut rectè fiat præstantiam loci & materiam ex qua fit dolor, spectare oportet; præstantem hic partem appello non solum tria quatuorve membra præcipua, sed præcordia, & omnia viscera, hoc est, interiora cuncta, quæ sunt inter alas & inguina. Verum ut solitum aliorum obseruemus ordinem, à capite initium ducere oportet.

Cephalalgia * terribilium malorum timorem ingerit, maximè
Castrens. Syntaxis Præd. Med. O o siquibusdam

1. prorrh. sect.
1. text. 10.

si quibusdam aliis sit stipata symptomatibus. Vti in Prorrh. *Qui in capitis doloribus aruginosos vomitus habent, vigilantque cum surditate, citò hi vehementer insaniunt.* Solet etiam in Coacis dolor capitis comatodes appellari ille qui adiunctam habet capitis grauitatem, & delationem ad somnum, atque hic conuulsionem afferre potest, maximè in vtero gerentibus; vt in Coacis & in Prorrheticis habetur: quippè grauitas, & multitudinem, & motus difficultatem indicat: propterea vbi dolor capitis, simul cum grauitate adest; periculum est, ne multitudo ad vicinas, imbecillásque partes proiiciatur. ideò Coacarum Author: *Dolor capitis, inquit, soporosus, cum grauitate aliquod conuulsionis inuehit.*

1. prorrh. sect.
3. text. 11.

Porro in capitis dolore comitantia symptomata considerare debemus, quod Hippocrates in Prognosticis nos docet in hunc modum, *** Capitis dolores vehementes, & continui cum febre, si quod ex indicis extiterit perniciosi, lethales admodum sunt, si verò sine talibus indicis dolor vigesimum transeat diem, & febris detineat, expectare oportet sanguinis e naribus eruptionem, aut alium quempiam abscessum ad inferas sedes. Sed quoad dolor fuerit recens, expectare oportet sanguinis eruptionem e naribus: aut supurationem si dolor alioquin circa tempora, & fontem sit.* Addit in Coacis maximè verò triginta quinque annis minoribus, *profluvia sanguinis, prouectioribus autem abscessus.* Sed profecto profluvia in temporum & frontis pertinaci dolore.

2. meth. c. 2.
2. loc. aff. cap.
pit. 9. & 2.
local. c. 2.

Aur. libr. 1.
cap. 1.

Cephalalgia affectum simul, & locum affectum teste Galeno designat; Cephalæa est diurnus & difficulter solubilis dolor capitis, qui vt Galenus inquit, ex facili occasione vehementes accessiones habet, huic obnoxia sunt mulieres magis quam viri, non solum ob nimiam capillorum curam vt Cælius Aurelianus, voluit, sed etiam ob consensum vteri, à quo muliebri genus graua suscipit damna. Hemicrania est alterius tantum partis dextræ, aut sinistræ in capite dolor. Capitis nomine comprehendo quicquid supernè cranij ambitu, infirmè autem duriori membranâ continetur, & quoniam in hoc spatio multiplicia sunt vasa, membranæ, caro, cerebrum, diuersitas harum partium diuersitatem dolorum facit, ita vt non solum humorum varia natura, sed varietas etiam substantiæ vniuscuiusque membri, doloris speciem cogat variare.

In primis dolor grauis, hoc est, ponderis sensum representans, multitudinem significat; ita vt si cerebrum (quod vel non sentit, vel ignaue sentit) causam habeat doloris, grauatius erit dolor: quippè pars non sentiens

sentiens affecta, & intra sentientem membranam inclusa grauitatis sensum infert. Si verò cerebrum vestientes tunicæ afficiantur, in ea parte, in quâ arteriæ non adsunt, tenuius dolor erit, si arteriæ adsint, erit pulsatorius ex parte autem materiæ, punctorius, aut mordax, ac redinem humoris ostendit, potest etiam flatus licet frigidus, tenuis tamen, mordere. Reliqua videnda sunt, apud Galenum, quæ nos alibi fusiùs explicabimus.

* * Exponito in hunc modum *capitis dolores vehementes cum febris* nempe acutis: hoc in Coacis addidit, hic verò omisit, quia cum vehementes dixisset dolores, ex vehementiâ symptomatis declarauit acutiem febris. Dolores autem non vehementes possunt fieri per longum tempus, aut humoribus, vaporibusve frigidioribus, aut à causâ non valde magnâ, videlicet à materiâ paucâ. Isti non indicant proximum periculum; docent tamen, præcautione opus esse, nam ex quolibet errore maius adueniet malum, vt accidit Philistæ, cui *caput dolebat multo tempore, atque nonnumquam etiam soporosus decubuit, potationibus verò febris continuis factis, dolor exacerbatus est, quinta die à febre mane obiit.* Itaque dolor qui per multum tempus sine prauis symptomatibus perdurauit, non erat exitiosus; postea, ob errorem commissum nempe *potationem*, accesserunt ad dolorem praua symptomata: siquidem, vltra febrem, vomuit biliosa primum flaua, mox æruginosa, adfuit etiam alui fluxus, qui in principio prauus est, nox laboriosa, nimirum insomnis, hypochondrij dextri tensio, quæ iecur inflammatum attestabatur, vrinæ in substantiâ, colore, contentis prauæ: quippè erant tenues, pellucidæ, appendiculum semini simile habentes, quod colliquationis est index, tandem deliria, & conuulsiones; quæ duo, vltimum malorum possumus appellare; *Continuos* autem dixit, quia materia menyngibus affixa est.

Annotatio.

Aduerte Galenum qui sæpè in aliis Hippocraticis libris aliqua semper, tanquam ab Hippocrate non scripta reiecit, libros tamen Prognosticorum intactos reliquisse, sed præsentem sententiam, licet non vt falsam damnauerit, nihilominus vt inordinatam correxisse in hunc modum. *Capitis dolores vehementes, & continui, cum febre, si quod ex lethalius signis accesserit, omnino exitiosum. Si verò ex his, qua didicisti de agro tanquam valituro speres à principio quidem ad septimum diem sanguinis è naribus fluorem expectato. Procedente verò tempore, id etiam eueniet: pus autem exibat è naribus, aut auribus in salutem egrotantis. Si verò ad viginti dies extendatur accidens dolor capitis tunc etiam sanguinis eruptionem rariorem expectabis magis verò suppurationem, aut abscessum ad inferas sedes expectabis. Per id verò tempus, per quod sanguinis eruptionem speraueris, augebit tibi spem si circa tempora, & frontem dolor vehemens persenerit. Sic Galenus. Circa tempora autem & frontem magis sanguinis eruptionem significare, quàm si occipitium*
Castrens. Syntaxis Præd. Med. Oo 2 doleat,

doleat, rationi est consonum: nam eo calidorum maior copia tendit, tum quia in ea parte arteriæ, & venæ multæ desinunt, tum propter futuras & raram cranij constitutionem, adde membranulas ibidem esse, quibus crassior meninx cum pericranio coniungitur, quæ cum exquisitè sentiant, ex pari causâ vehementiùs, quàm aliæ partès, doleant. Quod verò in Coacis additur: *Iunioribus magis profluvia sanguinis expectanda esse; Prosectoribus autem abscessus*, id quidem in conualituris intellige, tunc enim facultas expellit, in iunioribus quidem, hoc est, à 18. ad 25. annum per hæmorrhagiam: quippè adest sanguinis multitudo, & feruor quæ duo requiruntur, vt sanguinis fient eruptiones, addito facultatem validam. At in proejectione ætate in qua sanguis non admodum ebulliens est, commoratur, & suppûratur, & vel ad vicinas partès defluit, fiuntque parotides, vel si virtutem validam esse contigerit, ad longinqua demandant, & cum præcipuè pondere suo materia decidat, in inferis sedibus abscessus fiunt.

Appendix Prima.

Non solum ad symptomata, sed ad euacuationes etiam, & ad euacuationum suppressiones, quæ cephalalgia accidunt, animum conuertere oportet. Nam *aluus liquida* cum siti, vigilia, & lassitudine, quid aliud significat, quam biliosi humoris abundantiam? hæc autem in *Capitis doloribus* phrenitidē *** afferre solet. E contrario aluus aut vrina suppressa, conuulsionis indicium præbent. Et quod attinet ad suppressionem alui, in

x. prorrh. sect. 3. text. 23. Prorrheticis sic. *Qui in febribus sudant cum capitis dolore, interclusa aluo, conuelluntur.* In Coacis autem sic, *Caput dolentes, leuiter sudantes, suppressâ aluo, in conuulsionem incidunt.* Hanc sententiam Galenus in Prorrhetico citato non admittit, sed ab Authore scriptam putat, qui semel, non sæpiùs ita habentem conuulsum vidit. Ego quidem non arbitror hanc prognosin perpetuum continere euentum, non tamen ita rarum, aut impossibilem, vt Galenus sibi persuadet, aut potius nobis vult persuadere: nam & sudor leuis naturam grauata, afflictâque significat, & aliquando exolutionem, & suppressa aluus capiti dolenti doloris materiam auget.

Quod verò attinet ad vrinæ interceptionem, si caput vehementer dolenti accidat, cõuulsiuum quidpiam timetur; quod non solum in Coacis, sed in Prorrheticis quoque reperies; vbi in hunc modum scriptum reliquit Prorrheticorum Author:

Vesica

Vesica intercepta, tum alias, tum in capitis dolore conuulsionis quidpiam habet. Hoc Galenus exponit, quasi hoc signo pateat, fuisse neruorum principium in societate affectus vesicæ: quippe vel ob gentilitatem (sic appellat Hippocrates similitudinem substantiæ) vel ob vasorum communionem, potest consensus fieri inter cerebrum, & vesicam. Adde magnum semper esse malum vrinam intercipi, quippe serositas ad venas recurrens, & putrefit, & putredine sanguinem inficit, vnde vapores in capite multiplicantur, à quibus plus nimio repletur.

libell. de loc. in homin.

*** Meritò biliosi humores in capite, & vehementissimos dolores, & phrenitidem secum ferunt; imò acres quoque vapores idem afferre possunt, in cerebro namque concretescentes abscessum in membranis faciunt, à quo vehementissimus fit dolor: quia, vt inquit Paulus *cerebrum inflammatione laborans sæpè ita intumescit, vt capitis sutura distendantur.* Porro dolor maximus, multus angor, rubor in facie, oculi feroces, & caput intumescens, iamiam futuram phrenitidem significant, dixi iamiam futuram: quoniam cum adest non est cur dolorem quæramus. E enim nec æger conqueritur, nec si conqueratur, fides ei habenda est, quin ex Hippocratis doctrina, præsentibus hisce doloris causis, quæ caput inflant, faciem rubefaciunt, si æger non doleat, *mens agrotat.* hoc est, iam phrenitidem adesse significatur.

lib. 3. c. 7.

2. aph. 61.

Appendix Secunda.

Præter quàm quòd febricitantibus capitis dolor, dummodo vehemens sit, & prauis stipatus symptomatibus, mortem affert; eandem etiam sanis afferre potest, sanis, inquam, hoc est, iis qui sanitatis specimen præ se ferant, licet causam ægotandi iam intus habeant. Vnde Hippocrates *Quicumque sani dolore capitis derepentè capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt.* nisi febris apprehenderit: quam sententiam ab eodem pluries repetitam inuenies. Accidit autem hoc, vt plurimum, ob ebrietatem; vtcumque tamen sit, repentinus aduentus crassiæ materiei siue ea pituitosa, siue melancholica sit, multitudinem indicat. Mirum tamen est, quomodo ita affectus ad septimam diem produci potest: nam ingruens apoplexia non vltra quartum extendi debet. Cardanus suspicatur primo carum fuisse deindè in apoplexiam degenerasse, ac

lib. secund. de morbo & pau'o post eodem lib. c. 3. cap. eiusdem operis & lib. de iudiciis.

proinde ad septimum fuisse perductum, quia septimus ille, tertius aut, quartus ab apoplectica inuasione est, lacerat præterea Galenum qui de apoplexia, non de caro sententiam intellexit, de caro autem Musam intellexisse ait; Cæterum Musa Galeno assentitur, & vterque septimi diei mentionem ab Hippocrate factam esse vult, non quod necessario ad septimum patiens accedat, sed quoniam ultra septimum transire nequit. Aduertere autem debuerat Cardanus Hippocratem de vehementissimo dolore capitis loquatam, cui stertor & aphonia superueniunt, stertor autem in caro non adest, quippe in hoc affectu, respiratio permanet illæsa. Existimo acerbissimam cephalalgiam à principio factam, humorem in vasis capitis existentem ad cerebri ventriculos conuocasse, ac proinde dolorem quidem fuisse repentinum, obmutescentiam, & stertorem postea increuisse, quare repentinæ cephalalgia non repentina accessit apoplexia. Idcirco ab initio cephalalgia, ad vltimum mortis diem, non est mirum, si septem intercesserint dies.

Exceptio Prima.

Videbis multoties ad faciei, & præcipuè ad oculorum saturatum colorem, ad surditatem, ad aurium bombum, ad tremores, & ad multa alia horrenda in cephalalgis, nunc phrenitidem, nunc conuulsionem subsequi, quod rationi consentaneum est, dummodo hæc omnia, aut horum aliqua in principio, augmentove, accidant, non præcedente coctione. Si verò præcedant coctionis signa sitque dies critica, à suo indicante indicata, nihil horum te terrere debet; Sed tunc expectare licet vel parotidas, vel sanguinis hæmorrhagiam è naribus, & ab his doloris solutionem. Vnde tùm in Coacis dicitur. *Quibus capitis, collique dolor, & totius corporis tremula quadam impotentia, sanguinis profluvium remedio est,* intellige dum hæc non eueniant in principio. Eodem modo intelligas oportet. Prorrheticam sententiam; *Cervicis dolores, impense rubri oculi, sanguinis eruptionem ostendunt.* Sic *Caput dolenti, & circumdolenti, pus, aut aqua, vel sanguis effluens per nares, aut os aut aures morbum soluit,* nempe horum quodlibet, per quamlibet harum partium vel omnes
vel

2. p. 100. b. sect.
3. text. 45.
6. aph. 10.

vel aliquod per quasdam, vel per omnes: Pus tamen erit, si abscessus internus fuerit factus: aqua; pituitosus est humor tenuis, & diffluens instar aquæ: Sanguis autem biliosus, qui sua acutie stimulat, & oscula venarum aperit. Quod quamuis ita sit nihilominus pus ut plurimum per aures, aqua per pyralissimum, hoc est, per os; Sanguis per nares egressum molitur. Non negabo posse aliquando citra crisin has euacuationes prodesse dummodo febris sit symptoma, quod ad cephalalgiam sequitur: tunc enim, euacuatio quæ fit à parte affecta liberat, contrarium erit si prius febris corripiat, & secum graue symptoma cephalalgiam ferat. Ut hæ euacuationes sint utiles, oportet ad dies criticos, & signa coctionis animum conuertere, vnde si inueniamus dolorem capitis eum esse, *Qui* (ut Galenus animaduertit) *sanguinis fluxum, aut vomitum decretorium significat, non sunt remedia quærenda: neque enim accidens quoddam, sed bonum signum potius tale quicquam est existimandum, sicuti alia multa, quæ ante crises contingunt, quæ plurimis quidem terrorem incutiunt, bonum tamen quoddam ostenditur.* Itaque rem in hunc modum accipito.

1. ad Glauco: cap. 15.

dolor capitis qui febri accidit.	} cum rubedine faciei, & oculorum.	} in principio phrenitidem.
		} in principio apoplexiam, vel epilepsiam vel omnimodam obliuionem.

Exceptio Secunda.

Sudatiunculas suppressa aluo in doloribus capitis conuulsuum quidpiam habere diximus, excipe tamen eas quæ fiunt in dolore mediocri, hoc est, à moderatâ causâ: nam licet non soluant febrem, hoc est, licet sint iudicatorij non iudicantes, nihilominus quia reliqua perniciosa non adsunt, poterit dolor solui vel ventris solutione, vel abscessu in gingiuis facto, aut parotidibus.

Aurium

Aurium dolor.

3. prog. 13. Inter dolores partium nobilium collocandus est aurium dolor, de quo Hippocrates; *Aurium dolor * acutus cum febre ** continuâ, ac vehemente, difficilis est: periculum enim delirij mortisque imminet.* Aurium dixit non auricularum, quod Gal. utiliter admonet, Cardanus perucaciter irridet: neque enim exigui momenti est nosse in quâ parte dolor adsit: quippe in articulis obtusum sensum habentibus non potest ita augeri dolor, ut mortis timorem ingerat, nec periculum minatur, quia cerebro non communicatur. In auribus autem & propter *** nervos, quos habent, & propter meatum, quo **** via patet ad cerebrum, & propter sensum ***** exquisitum, & propter communitatem cum ***** cerebro & dolor augeatur, & periculum timetur.

cent. 3. cur. 22. * Loquitur Hipp. de doloribus, qui fiunt in auribus ut sunt sensu tactus præditæ: nam ut sunt audiendi organa: possunt quidem (& hæc melior opinio) dolere, cæterum isti dolores nunquam ad tantam magnitudinem peruenire queunt, ut interficiant: possunt quidem obiecta auditus vehementissima, cerebrum concutiendo apoplexiam inducere, ut contigit lactenti puero, cuius historiam narrat Amatus Lusitanus: Is ex audito bombardæ sono irrequietus permansit, & sequente die apoplexiâ correptus fuit. Amatus putat causam fuisse, quia perterrita Natura spiritus animales ad cerebrum tanquam ad arcem defendendam retraxit, cum quibus sanguinem plurimum secum quoque duxit ad quem meatuum coarctatio sequuta est, & consequenter apoplexia, & paralytis morbi perniciosi sunt orti. Potius dicerem externam aëris concussionem internas cerebri sedes conquassasse, unde spirituum aufugium; & meatuum coarctatio fuit sequuta. Hoc tamen non est periculum ex dolore, sed ex longè diuersâ causâ. Potest à magno confertimque facto sono ut à tonitru mulier grauida factum perdere, aut quilibet obsurdescere, sicut Galenus accidisse narrat: Sic ad Nili catadupas (ut author est Marcellinus lib. 22.) habitatores illius loci propter ingentem aquarum quæ præcipitantur sonum, auditu priuantur; et Cicero in somnio Scipionis de Nili præcipitiis agens; *hoc somnitu, inquit, aures obsurauerunt.* Hi tamen effectus longè diuersi sunt à dolore.

do theriac ad Pison. cap. 11. ** Si dolor iste sine febre, aut cum non continuâ febre fieret, citra inflammationem esset, cum autem dicat Hippocrates; *Cum febre continuâ, & vehementi.* intelligere oportet dolorem ex inflammatione, qui propterea appellatur. *Vehemens.*

*** Quinta

*** Quinta neruorum coniugatio ad aurem peruenit, cuius singuli rami diuiduntur bifariam: vna pars foramen cæcum ingreditur; altera in auris membranam inseritur.

*** Foramen cæcum Vesalius adeò arctum esse ait, vt neque setam admittat. Attamen licet cæcum dicatur, ita dicitur, non quia omnino cæcum, sed quia est arctissimum, & hinc conuincitur Aristot. qui ex auditu instrumento nullum patere aditum ad cerebrum existimauit.

**** Adeò exquisitus est aurium sensus vt dolor sua atrocitate interimat, quod Galen. affirmat, nam *dolore vexati, & decolores apparent, & refrigerantur, & concutiuntur rigore tremunt, soluuntur pulsus minores sunt, abolentur, & tandem veluti siderati, attonitique moriuntur.* 12. meth. c. 1.
2. de caus.
sympt. c. 5.

**** Communitas, vicinitasque cum cerebro, facit, vt ex hoc dolore, si perseuerauerit, deliria sequantur: Communitas per duas neruorum propagines, quæ vnà cum durâ membrana in cauitatem auris explicantur. Ea verò membrana quâ parte auri interiori inducitur ad instar telæ aranæ tenuissima, & siccissima, ossi durissimo insidet: vicinitas quia in cerebrum cauitas aurium desinit. Hæc omnia efficiunt vt auris & cerebro colligata adeò sit vt nihil magis esse possit, vnde oritur, & acutissimos esse, & periculo plenos huiusmodi dolores.

Viscerum dolores.

Erysipelata, & inflammationes in visceribus factæ, illarum partium doloribus ostenduntur. Idcirco inquit Hipp. *In febribus * conuulsiones, & circa viscera dolores fortes malum*: Profectò non solum malum, sed valde malum, potius perniciosum dicerem: De conuulsionibus dicemus inferiùs, dolores autem viscerum, propter abscessum eorundem fiunt, addit Galenus, *Et propter obstructionem.* Sed quorsum hoc additum? Nonne si detur obstructio cohibens & recludens in aliqua parte putridum humorem, necessariò fiet abscessus? Ita sanè cum loquamur de febriciente, & de forti dolore, alioquin sine febre, sine dolore vehemente, obstructio duntaxat erit. Hoc in iecore ** poteris addiscere, cuius vehemens cum febre dolor, inflammationem significat: inflammationis nomen latè sumo vt scilicet non à sanguine duntaxat, sed à bile etiam aut quouis alio humore inflammato, ita dicatur. Patet idem in ore 1. de caus.
sympt. c. 7. 3.
crif. c. ult. 5.
loc. aff. c. 6.
3. progn. 30.
4. aph. 65. ventriculi, quod (vt Galenus est Author) Veteres cor appellarunt. *In febribus (inquit Hippocrates) circa ventriculum fortis astus, & cordis morsus *** malum.*

Castrenf. Syntaxis Præd. Med.

P p

* Nempe

* Nempe in febribus continuis : siquidem in intermittentibus confluere potest sine periculo bilis ad ventriculum , & morsum , æstümque facere. In iis quæ non intermittunt, periculi plena res est : Oribasius per hunc bilis affluxum significari ait , Naturam à bilioso humore esse superatam. Ego cum in ægrotto vehementer febricitante graues æstus oris ventriculi considerarem qui mordacitatem ibidem se sentire querebatur, ad quos non multo post crebra animi deliquia sequuta sunt , aderat & linguæ , cum nigredine ariditas , suspicatus sum hunc erysipelatoso affectu in Ore ventriculi laborare quod mihi autopfia postea confirmauit : nam dissecto cadauere repertus fuit ventriculus præcipuè ad supernam partem sphaelatus.

cap. 7.

lib. 3. c. 43.

** Decipiuntur multi in doloribus dextri lateris à iecore inflammato, existimantes esse pleuritidem, sicut decipiebatur in se ipso Medicus ille cuius historia narratur §. de locis affectis : cum enim haberet decoctum ex hyssopo in aquâ multa hoc Galenus videns statim huius deceptionem cognouit : quippe arbitrabatur se pleuritide teneri. Aliquando etiam idem dolor ex inflammatione iecoris colicum dolorem representat. Crediderim ego dolores illos quos Paulus refrigerantibus remediis sanatos commemorat, non fuisse colicos, vt vulgo ferebatur, sed fuisse inflammationes iecoris.

Porro hypochondriorum dolores si sine febre sint, à flatu (vt plurimum) sunt & tunc vera est sententia Coac. *Quibus hypochondrii dolor est, sine phlegmone, his superueniens febris dolorem soluit* : Cum dicat ; *Superueniens febris*, insinuat se loqui de dolore, qui sine febre corripit, hic autem veluti alij morbi qui discussione indigent, à calore febrili beneficium accipit.

1. prorrh. sect.
2. 10x. 21.in prefat. ad
sect. 2. ib. 3.
epid.

Sed nonne *Febres ex hypochondriorum doloribus malignæ* ; Ita sanè in Prorrheticis, quæ sententia vera est, quicquid in contrarium proteruiat Galenus, qui tum in Commentario huius sententiæ, tum alibi, eam calumniis, insequitur. Sed pro hypothese sumamus id quod ipsi Galeno acceptum refero, non intelligi hypochondriorum nomine costas mendosas & ilia ; sed viscera quæ subtus existunt Iecur ex dextrâ, lienem ex sinistra ; ventriculum, peritonæum diaphragma. Hæc omnia profectò nobilia sunt, quare eorum affectus, non possunt, non terrifici haberi. Inquit tamen Galenus ; *Verius erat dicere febres à cerebro affecto malignæ sunt : febres à membranis qua cerebrum continent affectis malignæ : febres à pulmone affecto malignæ : iam præ his etiam febres à corde affecto malignæ : Aut febres que ab hypochondriis proficiuntur (si proprie vocabulum hypochondriorum accipiamus) omnium febrium acutarum sunt mitissima. Sin minus proprie, & hac voce etiam ventrem complectamur, iecur, lienem, & septum transuersum, quadam malignæ, quædam etiam mites sunt.* Sic ille in Epidemiis, qui ferè eadem in Commentario prorrhetici habet. Vult itaque vt duas limitationes sententia illa habeat ; hæ, vt arbitror sunt, Prima si hypochondriorum nomine aliquod ex membris nobilibus quæ ibi adsunt, accipiamus ; Altera, si adiungamus ;

mus; *Non semper*: siquidem aliquando sine malignâ febre, possunt hæc viscera inflammari, imò & sine valdè acutâ

Nec quicquam tamen Galenus defatigatur, nam hypochondrij nomine vt plurimum partes nobiles quæ in vnoquoque latere adfunt comprehenduntur, neque latera possunt interius phlegmone erysipelatæue tentari quin iecur, aut lien, aut diaphragma, aut mezentorium grauitè patiantur. At tunc non solum febris erit acutâ vtpote quæ calidissimas suapte natura occupat partes, sed maligna etiam; neque ego modo quid malignitatis nomine sit accipiendum in disputationem trahere volo, sed à Galenomet hoc accipere, qui morbos, malignos appellat: *Quicumque periculum minantes spem salutis non adimunt.*

1. pror. sect. 1.
com. 14.

*** Cardialgia, hoc est, dolor Oris ventriculi à parte affectâ nomen accepit, vt Galenus ait, sicut cardiogmos, hoc est, cordis morsus, potest etiam teste eodem Gal. cordis morsus cordis palpitationem significare, quod etiam graue est in febribus malum.

2. meth. 22.
4. aph. 65.

Faucium dolor.

Perniciosus etiam est, faucium dolor, dummodo (vt, in Prorrh. habetur) *fauces sint dolentes, graciles, cum implacitate strangulantesque.* Dixit *graciles* quando videlicet (vt in Prognost.) *neque in faucibus, neque in ceruice conspicuum quidpiam efficiunt, plurimum verò doloris inferunt, ac spirationis difficultatem, quæ non nisi erectâ ceruice trahatur. Hæ enim & eodem die, & secundo, & tertio, & quarto strangulant.* Hoc idem confirmat Galenus, vt videre est apud eum. Ex dolore similiter pectoris, & ventris, praua sumuntur prognostica, quæ prostant apud Hippocratem.

1. pror. sect. 1.
tox. 54.

3. epid. sect.
2. agr. 4.
4. loc. uff. d. 5.

Cuius partis dolor sit maior.

Quoniam de doloribus varias partes occupantibus egimus, nec extra rem nec inutiliter quærimus quænam pars acerbius doleat? Nam hoc quoque scire, ad prognosin non parum confert, Plinius hanc quæstionem irridet, nec tamen quid maiores senserint tacet: inquit enim. *Qui grauissimi ex his sunt discernere stultitia prope videri potest, cum suus cuique, ad presens, quisque atrocissimus videatur, & de hoc tamen iudicauerunt aui experimento asperrimos cruciatus esse calculorum à stillicidio vrinae, proximum stomachi; tertium eorum, quæ in capite do-*

lib. 25. c. 3.

Castrenf. Syntaxis Præd. Med.

PP 2

leant,

leant, non ob alios fere morte concitata. Regula ad discernendam doloris magnitudinem est considerare quinam ex illis sua vehementiam possint interimere; propterea tres isti à Plinio allati, *renum, vesicae; stomachi, capitis* primum locum obtinent, possumus addere quartum, nempe *aurium*, qui lethalis aliquando est. Cæteri magis propter accidentia quam ob intolerabiles cruciatus mortem afferunt. Vti cor si doleat, non grauius dolet, citò tamen interimit non, inquam, grauius dolet; quoniam hoc viscus saltem in interiore eius parte nullos recipit nervos, cum autem vehementissimos cordis dolores fuisse audis, pro corde Os ventriculi intellige vt ex superius dictis satis patet.

Dixi renum aut vesicæ quia vterque atrocissimus censetur. Renalis nullo alio superueniente symptomate, sola acerbitate vires dissoluit, calculus vesicæ adeo immaniter cruciat, vt cogat miseros ad sectionem, cum manifestissimo mortis periculo accedere. Aliqui inter hos, dolori Oris ventriculi primas tribuunt: quippe hanc partem multis magnisque nervis Natura circumuallauit, vt exquisitissime alimenti inopiam sentiat, in cuius refectione vita consistit. Capitis etiam dolor poterit alicui videri reliquis maior: siquidem membranæ cerebri nulli alteri membro acuitate sensus cedunt, verumtamen Galenus sic ait. *At vero ob capitis dolorem vehementem nemo inquam animi deliquio comprehensus mortuus est, neque se ipsum occidit, quemadmodum quidam colico dolore vexati fecerunt. Vt cumque autem doleant, longè minor ipsorum dolor est, quàm eorum, qui intestini coli, aut auris, aut oculi, aut dentis dolore vexantur.* Merito quidem Galenus inquit neminem deliquio comprehensum periisse vel doloris impatientem se ipsum interemisse: nam hi sunt casus qui doloris magnitudinem ostendunt: Cæterum quæ ad dolorem consequuntur licet praua, & horrenda, magis significant dolentis partis præstantiam quam doloris efficaciam. Contigit quidem mihi quendam vidisse, qui præ capitis dolore in apoplexiam incidit, quippe periculum hoc in dolore capitis ad partem non ad dolorem referri debet. At licet Galeno concedam neminem præ capitis dolore resolutis viribus periisse, dicam tamen hoc fieri quia mors superueniente

2. compos.
med. secund.
lot. cap. se
capit. dolore.

niente graui aliquo morbo symptomateuè præoccupat neque enim potest diu caput grauiore dolore, quin vel inflammatio, vel ventriculorum cerebri obstructio, & subinde phrenesis, apoplexia, epilepsia, aut quilibet alius prauus affectus, à quo æger pereat, non sequatur.

Igitur quoniam prædicta regula num scilicet mors ad dolorem sequatur potest aliquando decipere, moriente scilicet ægro, non ex dolore, sed ex attractione facta ob dolorem, magis tutum est considerare, quam sit exquisito sensu pars prædita, & iuxta hoc, doloris vehementiam mensurare. Et hoc docemur à Galeno, qui partium quæ exquisitè sentiunt, posse ait, dolorem sua acerbitate interimere: Etenim in omni forti dolore facultates primorum membrorum adeò attenuantur, & defatigantur, vt timor sit de omnimodâ earum dissolutione. Nam * teste eodem, vehementer dolentes sine pulsu multoties redduntur, animique deliquia incurrunt, & se ipsos nequeunt mouere; quippe, vt idem Galenus testatur, dolor vires exoluit imò vt tùm ipse tùm Hippocrates summus dictator, fortissimū ad vires prosternendes omnes, mortemque ciendam, validissimum symptoma dolor est, nisi quis viribus abundet, aut firma sit compage præditus.

12. morb. c. 12.
& 2. caus.
symp. c. 5.

2. acut. 48.

1. prog. 34.

* Propterea dolor cum vrget, totum curandi ordinem immutat, & Medici sollicitudinem ad se trahit, non quidem quatenus symptoma est: nam hoc modo, vt scribit Galenus, nullam curationem, aut prouidentiam Medici ex postulat, sed quatenus rationem obtinet, causæ vires prosternentis. Quapropter idemmet prudentissimè consulit, vt, *Cum dolore vires resoluantur, atque periculum impendet, dolorem mitigare, & vires roborare nitamur, quò & morbo resistere, & curationis spatium sufficere valeant.*

2. morb. c. 12.
& lib. 12.
morb. c. 1.

Ob dolorem etiam vigilia adest, quod Hippocrates non siluit. Igitur cum facultatibus omnibus noceat, præcipuè nocet animali sentienti, quæ dolori intenta, non potest ad suum principium regredi, ac proinde dolor vulgò somnum fugare dicitur. Vexat autem dolor magis noctu quam diu: quoniam vt Galenus aduertit eo tempore quo ex naturâ, & consuetudine quiescere solemus, si labores adsint eos grauius toleramus. Adde diurno tempore ægrotos colloquiis, confabulationibusque distractos, aliquomodo causæ dolorificæ obliuisci, nec symptomati admodum esse intentos, quod demonstrauit Philosophus ille apud authorem libri de motibus liquidis Galeno attributi, qui crus dolens noctu plus cruciabatur, quam die; cum tamen noctu magis fotum, & quietum crus haberet: Idcirco

2. progn. 12.

2. aph. 13.

ORATIONE

P p 3 de

de hoc euentu admirationem concipiebat, non animaduertens de die facultate animali ad colloquia visitantium distractâ eum minus dolori attentum reddere.

Ex doloris materiâ prælagium.

Non solum à partis præstantiâ, sed à materiâ, ex quâ dolor excitatur, prognostica possunt accipi: quippe si dolor secum afferat malignitatis indicia, in quacumque sit parte, etiam ignobili, timendus est. Quodnam ignobilius membrum quam pes? Et tamen pedis dolor potest interimere, si à materiâ fiat malignâ. Hoc accidit. * *Critoni rectè ambulanti in Thaso; quippe ei pes ex pollice vehementer dolere capit, decubuit eodem die, horrescens, fastidiosus, parum calens, nocte desipuit, altero die tumor toto pede, & ad talum subrabens cum contentione, pustule nigra, febris acuta, valde insanit, deiectiones mera, biliosa, subrubra fuerant. Perit postridie quam agrotare capit.* Deus bonè quàm horrenda symptomata digitorum pedis dolentem comitabantur! quam citâ mors fuit subsequuta. Nunquid hoc ex doloris vehementia? At vehementer dolentibus non solum digitis, sed pedibus in podagrâ, nihil tale solet accidere. Ergo ex humore venenoso illuc transmissio. Similiter Larissa Caluus, cui dextrum femur doluit derepentè, nihil ex iis quæ offerebantur iuuabat. Tandem prauis accidentibus superuenientibus quartâ die obiit. Multa de singularum partium doloribus in Coacis & Prorrheticis dispersa inuenies quorum aliqua incerta, alia nimis sunt manifesta, ac proinde in hunc catalogum non redigenda.

* Galeni coniectura est Critonem fuisse mortuum: quoniam natura molita fuit materiam procul à membris principalibus deponere, cumque id membrum tantam superfluitatem capere non potuerit pars residua ad caput recurrens, qua erat malignitate, furiosum delirium excitauit. Cæterum mihi potius dicendum videtur non quia in pede non receptus fuit humor, sed quia turgens erat, & irriquietus potuisse quoquo versum moueri, & veneni vires prodere adeo vt dicat Vallesius posse aliquem putare hunc ab epoto veneno fuisse mortuum, cum tamen etiam intra nos venenum innasci tradat Galenus, & receptissimum sit apud omnes.

Annotatio.

Annotatio.

Dolor pedis non interemit, signum tamen fuit (vt hinc cognoscas debere Medicum ad omnia animum conuertere) loca enim adeo distantia pedem & caput simul affici prauum , vehementemque materiae motum significat.

Frigiditas extremorum.

Ad sensum tactus etiam corporis refrigeratio pertinet, corpus indistinctè dixi sed, tamen multū refert num vniuersum* corpus, an extremae duntaxat partes algeant. Totum corpus non ab aliā causa quā ab extinctione caloris natiui frigescit; extremae partes ** tūm ab hāc non tamen valde magnā, tūm ab aliis, vt ab intercepto caloris interni ad exteriora influxu, aut à reuocato ab externis ad interiora calore. Rursus extinctio fit, vel propter resolutionem vt in magnis euacuationibus, vel per oppressionem, vt in multitudine humorum, intercepto eodem calore, vel ab humore frigido in centro corporis existente, vel à frigida intemperie spirituum motum retardante, reuocatio ab interna inflammatione, aut saltem phlogosi. Argenterius putat dictum ab Hippocrate; *In morbis acutis frigus partium extremarum malum*, & alibi etiam: *Si caput, manus, & pedes, frigidi sint, ventre costisque calentibus, malum*, quoniam non ita perniciosum est frigere extrema, vt est frigere exteriora, hoc est, omnia externa membra, vnde alibi: *In febribus non intermittentibus, si exteriora frigida sint, interiora verò urantur, & sitim habeant, lethale*. Verumtamen non ita est; teste namque Galeno malum & lethale pro eodem apud Hippocratem accipiuntur. Et in Prorrheticis, *Ex rigore, refrigerationes mala dicuntur cum tamen lethales sint: quippe (vt Galenus animaduertit) langorem caloris natiui, extinctionemque talis refrigeratio indicat, quo quid deterius esse potest?*

* Cum refrigeratio nervos aliquos corripit, totum corpus videtur occupare; Idcirco, *Cernicis, dorsique perfriktiones apparentes per totum corpus*, dixit, *apparentes* quasi non sint veræ. Galenus non intelligit perfriktiones posse esse totius corporis, sed apparere tanquam sint totius corporis, nihilominus idemmet alibi sic ait, *At cum perfriktionum in extremis fiat*.

fiat, tùm per totum corpus, grauior certè, difficiliorque per totum corpus est. Sic ille; in quo sibi videtur contrarius, neque ego video cur non possit totum corpus, videlicet externam illius partem, frigus occupare, profectò qui hoc negabit Medicus paucis ad fuit ægrotantibus.

** Triplex est extremorum frigus, periodicum; criticum; symptomaticum: Priora duo cum non durent, neque à prauâ causâ fiant vtiliter fiunt: periodicum namque, facit febres intermittere, si hemitritæum excipias, Criticum à naturâ fit ad salutem: Symptomaticum si fiat ab extinctione, aut saltem paucitate caloris viuifici, cognoscitur, tùm quia raro tanta est malignitas vt statim initio calorem innatum extinguat: quare non adest hæc refrigeratio nisi morbo iam ad interitum ægrum præducente, aut copiosissima aliqua præcedente euacuatione. Deinde discernitur paruitate, & inæqualitate, pulsuum & interdum frigida respiratione, quæ in extremis adest. Tertio quia ab extinctione refrigeratæ partes, vel non reualescunt, vel saltem cum languido, & exiguo appulsu. Si ab interceptione perfrigeratio extremorum fiat, quam vocat Hippocrates spiritus per venas interceptionem, licet duratione, & frigoris vehementiâ, similis sit refrigerationi per extinctionem factæ; tamen dignoscitur quia quæ extinctione fit nullam habet adiunctam anxietudinem, sed æger profus prolabitur, quæ verò interceptione contingit, propter resistentiam caloris exitum sibi quærentis, cum ægroti labore fit: Vtraque praua est sed quæ extinctione accidit immedicabilior. Si tandem fiat à reuocatione caloris ad interna; tunc internus calor sua signa prodit, & hic habet locum sententia in Prognosticis citata: *Si caput, manus, & pedes, frigidi sint, ventre costisque calentibus, malum.* Ventris calorem, ne suauem intèllige, sed febrilem, & hæc est febris lypyriæ descriptio in qua interiora vruntur, exteriora algent.

2. prog 4.

Corollarium.

Quoniam totius perfrigeratio, perfrigeratione partium deterior est, rectè sequitur, quamuis adhuc totum non refrigeretur, quò plures frigescant partes, eò deterius signum esse; quippe indicat vires mali augeri, vires caloris natiui imminui. Et quemadmodum perfrictio totius non solum praua est ipso symptomate, sed etiam quia immedicabilis: neque enim habet à quo reducatur: ita si plures partes occupet vehementius curationi resistit, quàm si vnam aut alteram.

Appendix Prima.

Nec solum numerum partium quæ refrigerantur, considerare

derare oportet, sed etiam quamnam sint partes, ut si pedes caleant, cum minore periculo id fit, quam si manus, aures, & nasus: cum enim pedes valde distent à fonte caloris, facile à calore deseruntur; quippe Natura quoad potest partibus nostri corporis consulit, potest autem magis proximis, quam longinquis auxilium præstare.

Exceptio Prima.

Quamvis emoriente calore extremæ partes prius deserantur, non ita tamen accidit, si calor ab interna inflammatione trahatur: quia quemadmodum calor deserit facilius partes distantes; ita à propinquis facilius trahitur.

Exceptio Secunda.

Cum audis partes cum minori periculo frigescere, quæ facilius refrigerantur; ne hoc tanquam vniuersim verum axioma accipito: nam dorsum & ceruix facile & primò * frigescunt; & tamen frigiditas harum partium periculosa nimis est, quarum frigus conuulsuum dicitur non semel in Coacis, hoc est, conuulsionem afferens: dici etiam potest resolutiuum, cum ab eo contingere possit resolutio, hoc est, paralyfis.

Annotatio.

Non tamen hæc necessario consequuntur: neque enim in criticis rigoribus, neque in accessionum principiis, refrigeratio, illarum partium conuulsionem, paralyfimue adducit. Potest quidem diutius in illis partibus frigus consistens, ea mala parturire.

* Quemadmodum rigor à posterioribus corporis partibus incipit, sic eadem celerius refrigerari par est: sunt namque frigidiores utpote neruis, & exanguibus membris refertæ, quemadmodum anteriores, quia venas, & arterias habent plures, calidiores sunt. Porro posterioribus refrigeratis, frigus, si duret, potest origini neruorum communicari, & conuulsiones, paralyfisue efficere: quippe, ut ait Hippocrates, *Frigidum inimum cum neruis*. Denfat frigus, & cogit, exasperatque neruosas partes, & hu-

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Qq

morem

morem introrsum potest exprimere à quo, si dilatetur nervus in latitudinem, decurtabitur in longitudinem atque erit convulsio, si duntaxat substantia nervi obstruatur, impeditur facultatis influxus & fiet paralysis. Dixi si frigus durauerit, quoniam breuiter transiens vt in principis accessionum, atque etiam in iudiciis non hæc mala minatur.

Appendix Secunda.

Solet in super à refrigeratione pars liuorem * præ se ferre, quod morticinij indicium est. Vnde in coacis: *Qui liuent in febre, mortem significant breui futuram.* Nec verò putes liuorem extremorum posse tanquam abscessum morbum soluere: nam ex gangrænâ istâ priori malo superueniente æger ad mortem rapitur: Sit abscessus iste quantumuis in tempore factus, sit ad partes ignobiles, nihilominus sua prauitate interficit, nempe venenosos halitus ad cormittens febrémque maligniorē quam antea accendens. Vt accidit hic Pisis, Doctori Collucio. Has febres appellat Hippocrates liuidas scilicet vt Galenus notat à colore nomen adeptas significant enim sanguineum succum deficere atque idcirco mortiferæ sunt, & prauum qualitate humorem in corpore subesse indicant, vt Galenus ait. Porrò liuor extremorum deterius est, & mortis magis propinquæ signum quam eorundem frigiditas. Vtrumque autem simul deterrimum, quale Philisco accidit. Vt autem intelligas quando funestus est liuor; considera, ex Hippocratis documento, an præter liuorem corporis etiam adsit grauitas, quia scilicet ex grauitate & impotentiâ ad motum arguitur animalis facultas debilis, ex liuore vitalis interitui proxima, hoc est, caloris viuifici extinctio. Demum iure optimo sæpe ab Hippocrate liuor partium extremarum, summoperè damnatur, & mortem iam iam futuram indicare dicitur.

5. epid. sect. 1.
tex. 29.

3. prog. em.
34.

2. prog. 8.

2. progn. 8. &
in conc.

14. meth. c. 9.

& de tum

praternat.

c. 10.

de fract. sect.

2. com. 32.

2. prog. 9.

1. cris. c. 12.

1. prog. 3.

5. aph. tex.

20. 23.

* Color liuidus quem græci pelidnon vocant teste Galeno, est medius inter rubrum, & nigrum, quia vt alibi ait à colore florido recedens ad nigrum tendit. Quæres tamen: Si liuidus color tendens in deterius niger euadit, cur Hippocrates pedes nigrescere perniciosum minus esse affirmat, quam si liuescant. Nempe quia liuidus color semper vehementis frigoris, seu potius omnimodæ extinctionis innati calidi est soboles, quod Galenus non semel scriptum reliquit; hoc autem semper est malum. Ni-

egr

ger autem color potest aliquando fieri propter extinctum calorem, potest & accidere propter decubitum materiae melancholicæ ad partes ignobiles, atque adeò si causam habeat frigus, deterior quidem est niger quam liuidus color, & hâc quidem viâ à liuido ad nigrum tenditur. Si vero sit decubitus materiae, nigrities potest utilis esse non minùs quàm quilibet alius abscessus.

Obiicies tamen nonnè potest color liuidus fieri ex decubitu materiae? potest quidem. Sed materia melancholica quam liuor indicat, non tanta est, quæ possit naturam exonerare: si enim multa esset penitus nigrore tingeret, sed quoniam pauca est color infra nigrum consistit.

Porò quamuis communem causam liuor, frigiditatem habeat, habet etiam particulares nonnullas ad communem illam referendas, si enim cacochymie in corpore existentis signa fuerint tunc liuoris causa est pituita, seu crudus succus ex Galeno, quem Praxagoras vitreum appellauit, potest etiam esse venenosus calorem sua prauitate extinguens. Deinde fit plumbeus iste color (sic scribente Galeno) iecinore suo munere non fungente. Tertio si atrabilis deiectioni, aut vrinae pauca misceatur, vnde idemmet Galenus sic ait, *Nigra deiectio ab atra bile syncera tingitur, liuida vero vbi modica bilis atra permiscetur.* Illud tamen animaduerte, in lacte modicum liuorem nihil mali significare, imò laudabilem esse: quippe mammarum glandulae, quæ agunt assimilando sibi passum; aliquid liuoris præ se ferunt, idcirco Arist. Lac liuorem trahens commodius esse, ait, quam id, quod exquisitè album est. Non ita de semine sentire oportet: quippe vasa semen commutantia alba sunt. Inter partes quæ liuescunt, facillimè hunc colorem vngues suscipiunt, quia diaphani sunt in modum vitri, vnde coloris subtrus existentis species per eos optime transmittunt. Hinc est quod in sanis nitidi, ac floridi appareant, optimi sanguinis, & spirituum affluentia perfusi, in ægris verò pro ratione vitii coloris conturbentur. Adde ad vnguium radices non solum neruos, sed & venas, & arterias accedere, liuor autem fit ex sanguinis morticinio, quapropter hinc morientis facultatis vitalis signum assumitur.

4. sanit.

tuend. c. 4.

5. loc. aff. c. 7.

2. prog. com.

22.

3. hist. anim.

cap. 21.

Appendix Tertia.

Considerare præterea oportet, an refrigerationes recalescant; nam. *Quæ non recalescunt* damnantur ab Hippocrate: significant enim omnimodam extinctionem. Neque peius aliquid febre acuta laborante accidere potest, quàm frigiditas stabilis tum quia est symptoma omnino morbo improporionatum, nempe in ardentissimo calore frigiditas, tum quia vitæ aduersatur, quæ in calido consistit, tum etiam quia omnibus actionibus nocet, quando quidem omnes à calore fiunt.

1. prorrh. 32.

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Q 9 2

Exceptio.

Exceptio.

Quamquam recalescere sit bonum, tamen vicissitudines caloris & frigoris, quæ breui temporis spatio crebris permutationibus fiunt, perniciosæ cēsentur: quippe cita ista permutatio ad calorem, nō fit calore innato suas rursus sedes, quas reliquerat, occupante, sic enim sensim introduceretur, fit ergo internā inflammatione halitus suos transmittente, qui quoniam suapte natura cito evanescent, cito etiam ad refrigerationem datur regressus. At tandem in hac pugna frigoris quod introducit, halituum qui disperguntur, calor victus cadit, & interitus sequitur. Quando autem cita isthæ permutatio iniis accessionum fit; tunc internus feruor ad se conuocat extremorum calorem, ac propterea extrema frigent; rursus naturæ viribus, calor febrilis ad extrema propellitur, & externa calent; hæc pugna non, uti prior, certum habet interitum; est tamen ambigua, cum in vtramque partem exitus pendeat: potest namque Natura vincere; potest & vinci.

PARTICULA X.

Præfagia sumpta à facultate motrice.

De decubitu.

INter præfagia quæ à motrice facultate accipiuntur; præcipua sunt ea, quæ nobis præbet iacendi in lecto figura*; propterea Hippocrates, *Cubantem, inquit, offendi ægrum à Medico oportet in latus dextrum, aut sinistrum, ac manus, cernicem, & crura paululum reducta habentem, & omne corpus molliter positum: ita enim plerique bene valentium cubant, At ita cubare, ut sani solent, optimum est. Dixit offendi à Medico, quoniam Medicus in ingressu ad ægotantem, non debet expectare ut se ipsum componat in lecto, alioquin non poterit veram ex decubitu præcognitionem facere: neque enim quam figu-*

ram

ram consultò accipit, consideramus, sed ad quam inconsultò, sic iubente morbo inclinat.

* Decubitusne, quo æger in lecto quiescit ad motum reducitur. Maximè, ad motum inquam tonicum, quem manifestissimis exemplis Galenus declarat. *Non enim qua moveri videntur, ea moveri sola, pronanciauerunt Veteres; multa siquidem citra motum esse videntur, unum eundemque locum obtinentia, nihilominus autem moventur.* Aues non modo sursum, & deorsum tendentes, sed etiam si locum unum in aëre occupent in motu, tunc esse censentur. Nam si in eo loco mortuum auis corpus situm fuerit, facile ad terram decidet pondere suo inclinans. Vnde constat & corpus quod in eodem manet loco, motus eiusdem auxilio in sublime constitisse, tanto utique motu quantum haberet, si solo pondere deorsum ferretur. Quare quod immobilitatem esse putas, motus est ex duobus quibusdam compositus, qui corpus in contraria loca possunt abducere, quorum si alterum sursum vergentem tollas, reliquum videbis ex facili corpus in locum inferiorem deduci. Hoc idem in naui, aut natatore spectatur, qui aduerso flumine tendunt quorum tanta vis est in ascensu, quanta aquæ in descensu, duo similiter Luctatores pari robore contententes, quorum neuter alterum loco mouet, in motu tonico esse censentur. Audi Hippocratem dicentem *Vlcibus stare minime conducit, praesertim si crura infestent, neque ambulare sed quiescere.* Si stans, & sedens, & ambulans æquiparantur, si rursus hi quiescenti opponuntur, quis dubitat stare, & sedere, esse motum, ac proinde omnem decubitus in quo licet locus non mutetur, membra tamen non otiantur. Aliqui nimis scrupulosi non motum tonicum audent appellare, sed actionem tonicam; veruntamen ab his quæro, quis agat in illa actione? respondebunt, si sanæ sunt mensis, musculos esse qui agunt, at musculorum actio est motus.

de trem. vig. palp. c. 4. & li. 1. de motu muscul. c. 8.

lib. de vlcere

Corollarium.

Hinc addices eam figuram quæ tanquam causa optima est, in qua videlicet membra otiantur, & quiescunt, tanquam signum esse prauam: quippe significat virium imbecillitate coactum ægotantem in eum situm se se accommodasse, quem vires imbecillæ tolerant. E.g. in supino * decubitu (quem Hippocrates damnat) magis quam in reliquis, muscoli omnes exceptis respiratoriis otiantur, membraque omnia in dorsalem spinam, utpotè imam, ac grauissimam, ceu naus in suam carinam procumbunt, cum hoc tamen, stat signum esse pessimum, nam non posse solitum decubitus sustinere, quia vires

1. prog. 14.

non sufficiunt, & innata quadam doctrina eum quærere in quo minor est defatigatio, subleuantis animæ impotentiam arguit; per cuius absentiam vel pronum vel supinum qua magis pondus inclinât cadauer iacet.

* At non perpetuum est, decubitus supinum tanquam causam, bonum esse: licet enim in eo membra quiescant, multa sunt damna hac utilitate longè maiora. In febricitantibus ista cubandi ratio est valdè nocua; siquidem in hac figurâ venter, & thorax, per inspirationem, in sublimè eleuantur; quare vel respiratio febrili non satisfacit, & sic respirandi necessitas augetur, vel frequenti ac difficili thoracis ascensu, vires aliquin languidæ plus nimio defatigantur, ac prosternuntur magis quàm in quouis alio iacendi modo, etiam in erecto. Præterea in supino decubitu procliuiiores sunt fluxiones à capite ad pectus, quia ad nares, & os non possunt fieri; faciliùs quoque deducuntur ad renes, qui etiam immodicè ita decumbentè ægro incadescent. Quapropter monendi sunt asthmatici, de stillationibus obnoxij, & nephritici, vt caueant ab hoc decubitu. Imò caueant omnes: siquidem ob expurgationis cerebri defectum, quilibet in apoplexiam potest incidere, propterea prudenter Auicenna scriptum reliquit, *Supine dormire malum, quoniam ad multas preparat ægrotudines, scilicet apoplexiam, paralysem, incubum: quoniam superfuitates ad posteriora declinare facit, quare retinentur, nec per suos incedunt canales, qui in partibus sunt anterioribus, sicut nares & palatum.* Multò ante Auicennam, hoc docuit Galenus, inquiring; *A decubitu supino nullum auxilium, sperari, quo facilius ad infernas, partes feratur alimentum.* Si quis autem eundem Auicennam nobis opponat, qui ait *Dormire super dorsum est ex iis quæ lapidi renium, & vesicæ conferunt.* Respondeo ad lapidem excernendum, cum excerni postulat, & equitationem, & inæqualem in cursu uestionem, & festinum, per scalam descensum, & supinum decubitus, hæc omnia esse optima. Secus verò extra doloris tempus cum lapidis generationi volumus obistere: nam per illos motus ex confluxu materiæ calculus generatur, quod non intelligens Rorarius immeritò Auicennam contradictionis rerum constituit.

3. 1. doct. 2.
cap. 9.

3. loc. aff. c. 4.
de instru-
ment. odorat.
in supino.
18. 3. rr. 1.
cap. 18.

Appendix Prima.

Cum supinum decubitus damnamus, adde tu eius contrarium, nempe pronum in ventrem etiam prauum esse; etenim alterum duorum significat: nempe; *Vel delirium; vel dolorem partium, quæ circa ventrem sunt.* Delirium; quoniam ij qui mente non constant, quamlibet eligunt figuram, licet indecens sit, & minimè saluti conueniens; neque enim discernendi

netidi facultate pollent, sed multoties ridiculam positionem assumunt, à quâ nullis increpationibus distrahi volunt: Dolorum autem significat; quoniam vel Naturâ duce solemus in doloribus eas quærere posituras, quæ dolori quodammodo subueniunt, est autem dolori maximè conferens partium astrictio. Idcirco illi qui dolore crurum premuntur iubent sibi crura mediocriter constringi, quod cognouisse doctissimus Marnardus, ostendit, his verbis. *Qui gallico morbo laborant hoc didicerunt, quorum extremas partes, per noctem præsertim, quàm insomnem agunt, dolores infestant: quæ partes si premantur, tantum abest, ut earum dolores augeantur, ut quomodocumque iuuari se ex loci contractione sentiant, unicùmque hoc habeant laborantes in tantis cruciatibus leuamen.* Verum obiiciet aliquis Galeni autoritatem, qui de pleuritide agens, sic scripsit: *Cum enim duplex sit ea membrana, quæ costas velat, si ea pars, quæ exterius ossibus hæret, validè laboreat, facilius in latus decumbunt oppositum: nam si in morbosum decumbunt cõpressio molestiam affert.* Ex quibus Galeni verbis potest dici non semper conferre ad dolorem, recumbere supra partem dolentem. Tu dic in vlcere, & apostemate decubitus in partem affectam offendere, quia confricatione, dolor augetur: cum vero pars propter intemperiem, aut propter humoris fluxum dolet, compressio corroborat & fluxum impedit; quare cum materia sit minor, & pars reddita robustior, dolor non admodum vehementer premit, quod experimento nutrices dederunt, quæ suos infanes brachiis premunt, quando præ dolore plangunt, ut ita eis medeantur.

Appendix secunda.

Ad supinum decubitus accedit aliud, quod etiam mali omnis est: nempe ex Hippocrate, *crura, supinè cubantis ad modum reducta distractaque esse.* Hoc est, calcaneis contractis, ac natibus coniunctis, & cruribus inuicem separatis. Galenus sic infirmitatem significari scribit. Verumtamen supinus per se solum (ut diximus) infirmitatem significat, si verò crurum istam distractionem adiungas; vel significabit delirium quod Galenusmet in commento fatetur, & hoc ex aliis delirij signis agnosces*; vel conuulsionem, aut resolutionem; si enim adhibita manu

manu crura contracta faciliè distendantur resoluta esse dicito; si manui distendenti non cedant, sed adhuc rigeant; conuulsa. Præterea in conuulsione dolor adest, est enim sic dicente Galeno, affectio doloris plena; in resolutione non adest, quippe est sensus motusque priuatio. Cur delirium significat? quoniam decubitus absurdus est, & incompertus qualis conuenit iis qui rectæ mentis dictamine non gubernantur: Adde etiam quia fortis est contractio, & hæc non fit sine vehementia, quæ in corpore languido non nisi per phrenitides ** reperitur.

* Manifestum delirium ex sermone agnoscimus, est tamen aliud, ab Hollerio obscurū appellatū, in quo licet delirantes coherentia loquantur, nihilominus gestu, & intuitu, reliquisque sensibus oberrant, ut quæ non adsunt auditu, odoratu, gestu, aut etiam tactu percipere se dicant.

** Mirum est quàm vehementes impetus, & validas motiones phrenitici etiam morti iam proximi habeant; hoc autem accidit, quia calor motum excitat, siccitas verò, nisi tanta sit ut ex eâ articulorum ligamentia occalescant, motiones promouet ut Galenus testatur. Accedit morsus membranarum cerebri, quem æger magna vi excutere conatur, non modicè (ut ratio suadet) sed ultimo conatu exhauriens, præ discursus inopiâ, vires; nec aliter se gerit, quam equus, qui calcaribus punctus, aut bos stimulo, currunt ut effugiant illud malum.

1. de vsup.
cap. 1.

Appendicis Corollarium Primum.

Addices hinc incompertas motiones delirij esse signa: quæmadmodum enim suadente ratione & vox, & sermo componuntur; sic & decubitus in lecto; nisi fortè iussu Medici id fiat, ut ad reponendum membrum luxatum aut ad quamuis aliam vtilitatem. Si ergo æger *Nudos habeat pedes, nec admodum calidos, ac manus, collum, & crura dispergat inæqualiter; malum est.* Dixit *Nec admodum calidos*, quoniam qui caloris impatiens pedes detegit, nihil quod rationi aduersetur facit; si verò nulla necessitate compulsus cruribus brachiisque, *inæqualiter*, in lecto iactetur, mentis alienationem significat. Obiicias tamen hanc crurum brachiorumque iactationem ab Hippocrate non delirij, sed inquietationis * notam dici: Ita est, siluit tamen ille delirium, tum quia de delirio prius dixerat, tum quia delirium tanquam rem manifestam, relinquendum esse existimauit.

3. prog. 16.

existimauit, tum denique quia ex delirio, an ista iactatio procedat, aliis signis cognosci potest; an vero ex inquietatione nullo alio signo, quàm delirij absentiam indigemus.

* Inquietos, seu anxios eos (ex Galeni doctrina) appellamus *Qui accubitum non ferentes, assiduò figuram euariant: quia praesens aggrauat eos.* 7. aph. 56. Quippe hoc similitudine ad corpus sanum dictum est, quod semper praesentibus molestetur, atque ab vno negotio non longo tempore in aliud mutetur; ita per inquietationem aeger in qualibet figurâ conflictatur, & aliam cogitur mutare; vnde euenit ista iactatio crurum, manuum, & cervicis. Sed vndenam prouenit ista inquietatio? Multi causam arbitrantur esse incendium internum, qualis in lypiriis, quibus correpti, pedibus frigidis, quaerunt loca frigida in lecto propter inflammationem intus vigentem; similiter etiam contingere dicunt in principiis accessionum, aut vbi adsit imbecillitas facultatis, quæ ossium pondus tolerare nequit, vnde aeger facile hanc illam mutatur.

Verùm hæ rationes non faciunt satis; vehemens namque incendium sitim facit, & respirationem auget, pedes autem in lecto nudare non facit; ac præterea, si de lypiriis febribus loqueretur Hippocrates, non dixisset. *Pedes non admodum calidos, sed impensè frigidos.* In febrium accessionibus, dum frigus extremorum adest, tantum abest vt pedes nudet aeger, quin potius eos sibi cooperiri desiderat, nec iactatio tunc temporis placet, sed nimia quies. Iam verò debilitas si eò deuenit, vt ab stragulis, & vestimentis, aut etiam ab ossium pondere doleant aegri, mutant se ab vno latere ad aliud, hoc autem non est crura, pedes, & collum inæqualiter iactare, sed propter dolorem situm mutare.

Inquietatio igitur, siue anxietas, de quâ loquitur Hippocrates, & secundum quam praesagia facere oportet, est quæ prouenit propter ventriculi ingentem cachochymiam: occupatus enim ab humoribus prauis in ægritudine ventriculus, eam efficit inquietudinem, quæ in sanitate contingit, si homo (vt Galenus aliquando notauit) bene pransus super 2. vult. acur. com 22. cænauerit.

Merito igitur Galenus tribuit istam iactationem, oris ventriculi vitio (cordis vitio possumus dicere) quod prouenit vt plurimum ex prauo humore, suâ qualitate ventriculi os infestante; quippe os ventriculi valde sentiens est, humor vero magna ex parte esse solet bilis æruginosa, quæ grauissimorum symptomatum est causa, vt videre est apud Galenum, quam 12. meth. c. vlt. sequuntur Conciliator, & Valleriola. diff. 93. li. 4. ennar. 3.

Potestne aeger ob imbecillitatem angî? Potest. non quidem ob causam ab illis, quos retulimus allatam, videlicet quod præ debilitate non patitur stragula, & doleat ab ossium pondere; sed quia dum in magno affectu moueri desiderat nec potest, angitur ob impotentiam, non aliter ac ille qui catenis alligatus ambulare appetit, & impotentiae suæ tunc factus me-

Castrens. *Syntaxis Præd. Med.*

R r

mox

x. progn. 6.
c. 7.

mor ac conscius afflictor. Iestatur æger hac illac in summâ debilitate: quia sic quodammodo experitur quid possit; & propterea si mouetur, reperit se aliquid posse, proinde gaudet, quod si non potest, tunc ex virium defectu frustratur effectus, & augetur affectus, quare angitur, & conflatur. Iedò Hippocrates, *Facile in lecto conuerti, & esse leuem in surgendo, bonum*, dixit, *Contrarium verò malum*, quod ægri cognoscentes non possunt non, quando in lecto surgere nequeunt, vehementer angitur: hinc est, quod id quod se ipsis præstare non possunt, aliorum adiumento præstant; quapropter mutari se de lecto in lectum postulant, & omnia efficiunt, quæ sani ab aliqua externâ occasione conflati, efficere solent.

Corollarium Secundum.

x. progn. 13.
lib. 2. c. 6.
c. 4. f. 1. c. 42.

Addices præterà omnem decubitum, qui est præter communem hominum, consuetudinem, vel saltem præter eiusdem ægri morè, dum sanus erat, esse prauum. Audi in hanc rem sententiam Hippocratis. *Cubantem offendi agrum à Medico oportet in latus* dextrum, aut sinistrum, ac manus, ceruicem, & crura paululum reducta habentem, & omne corpus molliter positum. Ita enim plerique bene valentium cubant: At ita cubare ut sani solent optimum est.* Hæcultima verba quod intendimus declarant: agere enim aliquid quod non sit ex more, aut consuetudine eius, qui laborat, dum sanus erat, pessimum existit, quod Celsus didicit, & Auicenna assentitur, inquiens: *Omnis præparatio non consueta de resupinatione, & tensione, & reliquis, quam non fecit in dispositione salutis, est in egritudinibus acutis, mala.*

sect. 6. prob. 5.
c. 7.

* Si quæras in quodnam latus iacere salubrius sit? Ne responsionem seu potius responsiones accipias ab Aristotele, qui id refert in primis ad legem contrariorum; quoniàm vigilantes nempe ad mensam supra sinistrum decumbunt; ac proinde oportet dormientes contrarium situm habere. Deinde ad motus principium; est enim dextra pars quæ mouet; idcirco per somnum debet quiescere. Tertio ad lucem ad quam magis conuersi sunt, cubantes supra sinistrum latus, loquitur de tricliniis, & cænaculis, quæ suo tempore in hunc modum erant parata. Cæterùm ficulnea sunt ista. Veram rationem pete à figurâ ventriculi qui iacet obliquus ore in læuam partem inclinato: quare si quis in sinistrum recumbat latus; quicquid in ventriculi capacitate continetur ad os eius decumbit; cùmque illa pars exquisitissimo polleat sensu, necesse est vt molestia adueniat, & subinde somnus impediatur. Hinc obiter addices, eos, qui purgans medicamentum

camentum sumptum, aut qui facile vomunt à decubitu supra læuum latus arcendos esse. Adde aliam rationem sumptam à corde, cuius sinister ventriculus dignitate dextrum præstat; dexter vero sanguine est plenus, ac propterea, quicumque in sinistram latus decumbit, ei sinister cordis ventriculus dignior dextri sanguine comprimitur, ex quo facultas vitalis laborat. Auicenna nimis in sanitatis tutela, superstitiosus crebris mutationibus corpus magis molestat, quàm fouet: vult enim ut primus decubitus sit supra dextrum latus; sic cibus ad fundum ventriculi descendit, & melius concoquitur: Post primam autem coctionem fiat reuersio ad sinistram, ut & iecur ita ventriculo melius incumbens potentiùs calefaciat, & alimentum velut ea quæ ad ignem assantur, omni ex parte æqualiter concoquantur. Tandem matutino tempore iterum ad dextrum latus patiens conuertatur, ut facilis fiat alimenti descensus ad intestina.

Appendix Tertia.

Procliuis decubitus, quo æger delabitur in pedes, quàm supinus deterior ab Hippocrate censetur: parum enim à mortuo differt ille, qui è lecto in pedes declinans decidit: quippe grauitatem, sicut cadauer, aut lapis, sequitur, neque vlla adest facultas à qua sustineatur: propterea Galenus ab Hippocrate edoctus, sic ait; *Viuentium autem more iacere non posse, sed corporis mortui instar, ad pedes ruere malorum est nouissimum.*

1. prog. 19.
lib. de rig.
irem. &
palp. c. 4.

Appendix Quarta.

Inquietudinem etiam & delirium, significat voluntas sedendi in morbi vigore: Idcirco Hippocrates; *Residere velle, ait, morbo vigente, in omnibus acutis malum, pessimum vero in pulmonia.* In primis inquietudo significatur: cum enim in morbi vigore æger cubare, & quiescere desideret, quia tunc præ cæteris facultatibus, ut Galenus, ait facultas naturalis laborat, si delirij notæ non adsint, profectò inquietatio adest. Sed dices significari etiam respirandi difficultatem: ita est, at respirandi difficultas anxietas est, aut saltem anxietatem inducit. Delirium verò significare quis negabit? quippe erigere se velle ægrum, quando quiete opus habet, delirantis, & sibi sanitatque suæ non consulentis est.

1. prog. 20.

2. aph. 29.

Annotatio.

Cur dixit: *Pessimum in pulmonia*? Non-ne in aliis deterius videtur? Hoc quidem difficile intellectu est: nam peripneumoniam semper difficultas respirandi comitatur, symptoma verò quod perpetuo adest minus malum est, quam illud quod superuenit. Aliqui respondent non esse mentem Hippocratis in peripneumonia pessimum signum haberi difficilem respirationem, sed pessimum in aliis morbis, in peripneumonia verò malum. Ita sentire videtur Galenus; hanc tamen expositionem verba Hippocratis non tolerant. Dicunt alij difficilem respirationem in acutis significare, aut delirium si sit per consensum, aut phrenitidem si per essentiam, aut etiam inquietudinem, quorum nullum est omnium malorum grauissimum. Si verò significet magnum incendium, tunc grauissimum malum esse. Propterea in acutis morbis, non semper erit pessimum signum, quia non semper significat incendium: in peripneumoniâ semper est signum pessimum: quoniam semper est incendij signum. Hæc interpretatio, quamvis possit tolerari non videtur esse ad mentem Hippocratis qui *In acutis malum* dixit, quasi semper malum, nunquam vero pessimum, nisi in peripneumoniâ.

s. prog 23.

Melius videtur dicendum peripneumoniam, vt ex Galeno colligitur, esse morbum non totâ specie lethalem, sed magnitudine tantum; quapropter quæ huius morbi magnitudinem indicant perniciofa censenda sunt, & ex horum numero est hoc accidens, videlicet erigere se velle in lecto ad respirandum. Porrò æger ad tantam viarum arctationem potest peruenire, vt respiratione penitus impeditâ, suffocetur. Hinc præsentem sententiam sic explicato: In aliis à peripneumoniâ acutis morbis erigit se æger, vel propter anxietudinem, vel propter delirium; At peripneumoniacus, qui prius in lecto cubabat, si postea accubitus non toleret, & non nisi erectus (& sic etiam difficulter) potest respirandi munere fungi, in magno suffocationis & ultimæ expirationis periculo versatur.

Appendix

Appendix Quinta.

Est præterea alius motus tonicus vitiosus nempe *Oris* hiatus*.
 Quare Hippocrates, *Hiantem dormire malum* dixit. Sed cur dor-^{1. prog. 17.}
*mire*** dixit? Non-ne etiam vigilantibus talis figura, malum
 significat? Imò peius & propterea crediderim ab Hippocrate
 de hiatu qui fit in somno, duntaxat mentionem factam, quasi
 insinuet si dormientibus quibus se componendi potestas non
 adest, hæc figura est prauum signum; vigilantibus qui possunt
 figuras quascumque velint eligere, deterius erit. Est autem
 eadem ratio in oris hiatu atque ea, quam diximus in su-
 pino decubitu: nempe decubitum illum esse in quo mem-
 bra minùs laborant, & ideo significare debilitatem ob quam
 æger cogitur illum situm eligere, qui minores postulat vires,
 sic oris hiatus (si mediocrem*** intelligas) est ille in quo tam
 musculi claudentes, quam apperientes, minùs defatigantur:
 exemplo tibi sint sani: *Neque enim*, inquit Galenus, *sic aperto*^{2. demot.}
ore dormiunt, nisi ebrj, & fatigati, qui profundo quodam somno^{muscul. c. 4.}
occupati, quasi mortui iacent.

* Oris hiatum considera non valde exiguum: hoc est, minorem, quam
 modicum; nam si valdè exiguus sit, bonus est: quippe melius censetur ali-
 quantulum hiantem ore dormire, quam clauso. Nam sic frigido aëri ad at-
 temperandum cordis calorem ingredienti, & expulsionem fuliginum aditus
 patet. Non laudo magnam apertionem, ne confertim ingruens aër frigi-
 dus, pulmones offendat; nolo tamen ut os omnino sit clausum præcipuè
 in febribus.

** Dices fortasse in dormientibus non rectè sumi signum imbecillæ
 facultatis animalis; siquidem per somnum hæc facultas otatur. Scito ta-^{2. demot.}
 men dormientes (ut Galenus annotauit) non omnes penitus musculos
 otiosos habere: Constat, hoc imprimis quia dormientes respiramus, pluri-^{muscul. c. 4.}
 mi etiam sedentes dormiunt, qui autem sedent musculos in operatione ha-
 bent: Hoc patet quia cadauer, nec stare, nec sedere potest; multi præterea
 dormientes ambulant, quod contigit Galeno, qui stadium transiit dor-^{2. demot.}
 miens, & dum ad lapidem offendit fuit expergè factus.^{muscul. c. 4.}

*** Modico oris hiatu musculi, tam claudentes quam apperientes
 maxillas, ferè non operantur: hæc enim figura est quam cum aliquis ma-^{2. de artic.}
 xillam luxatam habet, Hippocrates iubet seruari, dicens, *Præcipere ut la-*
xam habeat maxillam; ac si diceret ab omni functione solutam: quia luxa-^{tex. 16.}
 tæ omnes partes, & contritæ, in figuris dolore carentibus sunt constituen-

2. motu musc. cap. 4. *da, & qualis in brachio angularis est figura, talis in maxillâ modicus hiatus. Hæc est media inter extremas quas hyperbolicas Hippocrates appellat & medias: Est itaque, In medio inter extremas & mediam, sic statuente Gal. Nam media adhuc est aliquantulum laboriosa sed quæ infra medium consistit, hæc omnium est tutissima, & laudatissima.*

Appendix Sexta.

Ad modicum hiatum, adde hiatum immodicum: quippe hic etiam, sed alia ratione, perniciosus est. Nec solum extrema apertio, sed extrema etiam clausio; * etenim quemadmodum os ad libitum & claudere, & aperire posse optimum est: significat enim tum musculos, qui in mento, & collo sunt inseruientes externæ apertioni, tum masticatorios, qui à capite descendunt & inseruiunt clausioni rectè se habere. Eodem modo inuita clausio, & inuoluntaria apertio possunt conuulsionem, ** aut resolutionem eorundem significare.

2. mot. musc. cap. 4. * *Extrema inferioris maxilla figura sunt; (inquit Gal.) tum qua maxime hiantibus fit; tum qua dentibus inuicem firmantibus contingit; quarum illa quidem à musculis, qui in mento & collo sunt deorsum trahentibus; altera ab iis qui intra maxillam ex palato oriuntur, & iis qui temporales vocantur, perficitur, nisi forte & musculi masticatorii vocati, qui sunt ad latera inferioris maxilla, adiuuant actionem. Cæterum extremæ istæ figuræ non fiunt à causis externis: quippe somnus, ebrietas, defatigatio, perducunt hominem ad quærendam omnem figuram, in quâ magis quiescat, qualis est, vt dixi, figura media, & subinde Modicus hiatus, qui propterea est prauum signum; quia quæritur à facultate debili à laboriosis actionibus cessare volente. Quod si Galenus aliquando etiam videatur hanc mediam figuram aliter damnare, nempe quia aliter vires debiles agere non possunt: Ait enim, Et quidem quod potentiâ existente imbecilli, non possunt exquisitè oculos claudere, sed neque os, vnde hiantes dormiunt, hoc gratis est dictum; nam isti si admonentur, os claudunt; quare manifestum est hiare non quia os claudere nequeunt, sed quia modice apertioni vtpotè non laboriosæ inclinant. Extrema autem siue clausio, siue apertio laboriosa est, ideò non fit dormientibus, vt illa altera, dicente Galeno, Non tamen in extremis figuris ullam particulam quiuis potest habere dum dormit: Valida enim & vehementer intensa actione musculorum ad huiusmodi indigemus. Duo igitur habent extremæ figuræ, quæ modica non habet; vnum quod cum labore fiunt; alterum quod neque admoniti ægri ab ea figurâ queant immutari: hæc vltima potest quidem euenire propter abscessum illius partis atque ita (licet semper ratione loci*

loci prauum fit symptoma) nihilominus non habet eam desperatam prauitatem quam habet, si neruorum origo sit affecta.

** Potest oris hiatus & à paralyfi, & à conuulsione fieri, non aliter quàm oris tortura, quæ etsi conuulsio canina à Barbaris dicatur; nihilominus & conuulsionis, & paralyseos est soboles. Et quemadmodum in oris torturâ, si fiat à conuulsione, pars quæ retrahitur est affecta; si à paralyfi eadem est sana, contraria vero laborat: Sic in hiatu, si propter paralyfim fiat, nerui claudentes culpam habere dicuntur; si propter conuulsionem, aperientes. Vt hoc intelligas, considera vt plurimum Naturam musculis vtrimque sibi respondentibus operari: cum enim muscoli (vt Gal. est Author) non nisi retrahendo se ad suum principium, agant; necesse est, vt vnâ ex parte, sit qui retractione claudat; ex alterâ, qui eodem motu aperiat: Sic manum externi aperiant: retractione interni claudunt. Solus sphyncter in ano & vesicâ, non habet musculum sibi oppositum; proinde retentio fecum & vrina, quæ fit clausione, hoc est, retractione musculi est operatio; expulsio autem est cessatio ab actione.

Itaque si musculus ex vnâ parte resoluatur, oppositus trahit: Propterea facies musculis vtrimque pariter dispositis, veluti habentis in suo situ permanet; si alter eorum paralyfim patiat, alter retrahit sine contrarij oppositione. Et in apertione oris, si musculus claudens resoluatur, aperiens suo munere fungitur; nec ex aduersâ parte impeditur. Hæc est causa, cur in paralyfi; Oris hiatus debetur vitio musculorum claudentium; & tortura oris fit propter resolutionem musculorum, qui sunt in parte relaxatâ.

At verò in conuulsione, res omnino contrario modo se habet; quippe vt Galenus est Author, conuulsio est affectio, in quâ muscoli retrahuntur ad sua principia; ita vt solùm hic motus à voluntario differat, quod præter voluntatem nostram fit. Quare in oris torturâ, si à conuulsione fiat, pars retracta, est affecta; similiter in Oris hiatu à conuulsione, aperientes musculi retracti conuulsi que sunt. Facile tamen erit cognoscere an hiatus ab hac an ab illâ fiat causâ: quippe in eâ, quæ fit, à resolutione; maxilla manu adduci potest; & dolor, imò sensus omnis abest: in aliâ quæ fit à conuulsione; vix magna vi poteris maxillam claudere: Est præterea intolerabilis dolor; omnis enim figura hyperbolica, dummodo sensus adsit dolorifica est, ad eò membra luxata in eo situ collocari iubet Hippocrates, in quo sine dolore tractari queat; talis est situs medius, vt modicus oris hiatus, qui talis est, qualis angularis figura in brachio.

3. de loc. aff.
c. 6. lib. de
trem rigor.
cap. 6. 2. de
caus. sympt.
cap. 2. 3. de
fract. cõ. 42.
6. aph. 39.

2. de artic.
100. 15.

Annotatio.

Dubitabit aliquis, cum conuulsio quæ ex repletionem fit, ex humido neruum occupante fiat, cumque paralyfis eandem habeat causam; cur idem humor in eadem parte, modò resolutionem, modò conuulsionem efficiat; quippe conuulsio, & resolutio specie distant; hæc namque est motus ablati-

tus.

tus, illa deprauatus. Respondeo inprimis in paralyfi magis nerui medullam, quæ quodammodo spongiosa est, occupari; in conuulsione membranulam nerui substantiam. Præterea in paralyfi, neruos obstrui, non dilatari; in conuulsione verò dilatari in latitudinem, aded vt secundum longitudinem decurrantur. Est tamen adhuc quod obiciat; nempe obstructionem fieri à minore quantitate, quæ licet meatus occupet, non dilatat; conuulsionem à maiore, quæ non solum imbuit, & emollit nerui substantiam, sed eam dilatat in latitudinem; ac propterea ex paralyfi aucta, fiat conuulsio, & ex motu perditio fiet deprauatus, quod neque rationi consonat, nec experimento: nemo enim vnquam vidit ex paralyfi fieri conuulsionem. At hæc dubitatio facile soluitur, si aduertas humorem viscosum, cum primùm partem occupat, eique impingitur, non amplius posse ibi augeri: siquidem cum illò alius non permiscetur; sed denuò adueniens, ab eodem sistitur. Idcirco pars semel resoluta non amplius conuellitur.

Prælagium ex conuulsione.

Rectus doctrinæ ordo postulat vt iis quæ dicta sunt adnectamus prognostica sumpta ex spasmo, seu conuulsione. * Offer-
 2. a. f. h. 26. fert se statim Aphorismus Hippocratis: *Melius febrem conuulsioni superuenire, quàm febri conuulsionem.* Huius sententiæ duæ sunt partes, quemadmodum duæ sunt conuulsionis causæ ab eodem traditæ: quippe *conuulsio fit vel ex repletionem, vel ex inanitione.* ** Conuulsio quæ febrem antecedit melior habetur, hoc est, minus praua: quia, vt plurimum fit ex repletionem; quæ verò febrem subsequitur est deterior: quia nempe ex inanitionem, propter febrem exsiccantem, accidit. Si quæras cur ex inanitionem maius periculū adueniat, quàm ex repletionem? Galenus respondet in hunc modum. *In conuulsione ex repletionem nerui replentur à frigidis, & glutinosis humoribus, ex quibus etiã nutriuntur; unde conuulsionem patiuntur. Hisce igitur febris superueniens solita est, ex magnâ parte calefacere, extenuare atque dissoluere. Si vero ex febribus adurentibus totum corpus exsiccetur; & neruis deinde ex siccitate conuulsio accidat, hoc maximum est malum, & penè insanabile: quoniam longum tempus exigitur ad siccitatem *** remouendam; sed morbi acuties tempus non expectat, quin citò vires dissoluit, & subito exitium affert.* Si rursus quæras quo indicio cognosci possit, nùm ex repletionem, an ex inanitionem aliqua conuulsio sit facta? Galenus optimè Hippocraticam doctrinam instructus ex repentinâ euacuationem signum acci-
 6. a. f. h. 39. pit.

pit: conuulsio sine febre, videlicet ex repletione, derepente contingit, quæcumque enim à siccitate fiunt, paulatim fiunt. Paulus Ægineta aliud signum adiungit, inquit; *Cum igitur ab initio, aut non longè post initium morbi; exorsa fieri conuulsiones permanent, ex repletione generationem habent.* Vbi duo expostulat, scilicet vt conuulsio fiat in morbi principio, & sit permanens & merito: nam si nihil præcessit, à quo euacuatum esse corpus appareat, non possumus colligere ab inanitione aut siccitate, hanc conuulsionem esse: quod si non præcedat causa euacuans, & fiat conuulsio, tunc à vaporosâ materiâ fiet, quæ consistentiam non habens citò finietur. Vnde ex duratione, argumentum fumimus, humorum neruos replentium quantitatem adesse.

* Multum profecto refert, num spasmus, an spasma dicatur: siquidem spasma est morbus, quo partes, citra incisionem; continui solutionem patiuntur; Sic Galenus non semel: Spasmus autem Græcis est symptoma pertinens ad læsam actionem, quod Latine dicitur conuulsio. Quamuis autem Galenus aliquando conuulsionem dixit esse, quando musculorum filamenta similiter tensa rumpuntur. Quod dictum Valleriola excusare conatur, dicens ad veræ conuulsionis naturam constituendam sufficere, si nerui ad suam originem contrahantur, nihilominus non esse inconueniens, aliquando præ affectus magnitudine interdum filamenta, nerueaque partes rumpi. Hoc fortasse est ad mentem Galeni, agit enim de continuum soluentibus, & sic ait; *Offis, nerui, vena, arteria, & carnis continuationem soluant, corrumpuntque punctura, erosio, dissectio, conuulsio, & ruptura.* Sic ille, qui conuulsionem dixit continuum soluere; non quod semper id faciat, sed quod id aliquando possit facere. Verùm quoniam cum eo conuulsio accesserit, vt continuum soluat, iam conuulsioni, quæ symptoma est, superuenit continui solutio, quæ est morbus; & hæc solutio continui non sit à causâ incidente; Profecto tunc dicendum est, vltra spasmus adesse spasma, hoc est, vltra conuulsionem, solutionem continui. Itaque rectè Galenus ait conuulsionem esse causam solutionis continui, sed non rectè addit inferiùs, conuulsionem esse quando filamenta rumpuntur: Est quidem conuulsio, seu spasmus causa rupturæ; at ruptura ipsa non est spasmus, sed spasma; quare cum Massariâ inducor vt credam, omnem culpam conuiciendam esse in latinis interpretès, qui ytramque vocem spasmus, & spasma conuulsionis nomine explicarunt. Debuissent quidem sicut distinctæ sunt res, (vti diximus) distincta vocabula inuenire.

Cum autem conuulsio sit symptoma læsæ actionis, dubium est, an referatur ad actionem deprauatam, an ad ablatam, in quo maximè Autores dissentiant: Qui ablatam dicunt; considerant membrum conuulsim im-

Castrens. Syntaxis Pra. Med.

S s

mobile

2. met. c. 2. &
3. musc. c. 1.

lib. de const.
art med. c. 6.
& de diff.
morb. c. 11. 3.
met. c. 16. &
alibi.

1. de motu
musc. c. 7.

mobile permanere, ac proinde sine actione: Qui tenent esse deprauatam, respiciunt conuulsæ partis situm, qui cum sit præter naturam non nisi deprauatæ actionis est loboles: *Fingamus*, (inquit Gal.) *manum sursum tensam esse, & deinde in hac figurâ seruari: Post interrogemus iterum nos ipsos, cur iam non deorsum feratur grauitate vergens, ac deinde respondeamus quod musculorum eleuantium ipsam tensio permanet: Prius igitur quam hac exoluatur perfectè non est possibile manum transmoueri; cessantibus tamen à tensione, si nullus alius musculus tendatur, sed omnes quiescant, quò grauitas eam ducit eo feretur. Si autem alias aliquis musculus tensus fuerit, quò ille trahet, illuc mouebitur. Manifestum igitur, quò dum manus tensa seruatur, tensio musculorũ qui eam in eo constituerunt conseruatur. Nunquid igitur dicendum est, eos agere quidem & tendi, sed non moueri. Atqui si hoc verebimur dicere, non agere quidem eos dicendum: absurdum enim est fateri eos agere secundum innatam, & maximè propriam actionem; moueri autem eos negare. Sic Galenus, cuius autoritate conuincitur error Carrerij, qui existimat conuulsionem esse quidem deprauatam actionem, non tamen motum deprauatum. Nam quæro ab eo, quònam instrumentum est læsum? Respondere tenetur instrumentum motus nempe neruum, aut musculus: Rursus interrogo, læso instrumento motus quænam actio læditur. Certè nisi cæcus esset, videret actionem illam quam deprauatam esse fatetur, nullam aliam esse nisi motum. Confugit ille ad facultatem atque ait Galenum non dixisse, conuulsionem esse symptoma deprauatæ facultatis, sed deprauatæ actionis. Sed debuerat considerare omnia symptomata in deprauata, aut diminuta, aut ablata actione, non verò facultate, reponi.*

Carr. de loc.
aff. disp. 20.
cap. 2.

2. caus. symp.
c. 1. de trem.
rig. c. 2.

Cæterum conuulsionem, deprauatum esse motum colligitur in primis, ex Galeno; qui inter motus illegitimos conuulsionem collocat; & alibi, conuulsionem cum aliis affectibus permiscens, ait. *Omnes etiam huiusmodi affectus vitiatu motus sunt instrumentorum eorundem, quibus arbitrarij sanorum motus obeuntur.* Quidam Pereda, Paschaliij scholiastes, conuulsionem fientem motum deprauatum esse ait, factam autem motum ablatum: Fientem appellat, quam Rudius, & Cappiuaccius spuriam dicunt; Galenus longè melius motus conuulsiuos esse ait. Cæterum non hanc fientem, sed iam factam, & stabilem, motum deprauatum esse, colliges ex Galeno; dum inter motus deprauatos conuulsiuum collocas, adiungit: *Horum symptomatum aliqua ubi in toto corpore constiterint diuersam appellationem sunt sortita, veluti Emprosthotonus, Opisthotonus, & Tetanus: Hæc ille.* Si ergo *Emprosthotonus*, quo caput antrorsum vergit; *Opisthotonus*, quo retro; *Tetanus*, quo rectum conseruatur, pro exemplo vitiosi motus adducit, manifestum est, eum factam stabilemque conuulsionem, vitiosum motum appellasse: quippe hæ tres conuulsiones & sunt totius; & sunt sine concussione, sed potius collo rigido permanente.

de diff. symp.
cap. 3.

Difficultas tamen non parua est, quia musculus cõuulsus cessat à motu; ac proinde magis videtur ablatu motus, quàm deprauatus; quod autè cesset à motu, constat quia est in termino motus, mobile autem in termino quiescit

escit; est itaque de ratione motus, vt mobile aliter se habeat in fine, quam in principio permanens autem membrum conuulsum semper eodem modo se habet. At iam superius diximus ex Hippocrate stare, & sedere; opponi quieti: Stans, & sedens, similiter etiam brachium erectum, non quiescunt; quia non sunt in otio; non esse autem in otio patet, quia musculi sunt contracti, musculorum autem actio contractio est ad suum principium: si igitur agunt & eorum actio non est alia, quam motus; quis negabit, ibi esse motum? Nec verò dici potest, membrum conuulsum esse in termino: quippe potest vterius contrahi ex arbitrio, potest rursus extendi vsque ad eam figuram, quam ratione conuulsionis acquisiuit, & hinc patet) vt obiter hoc dicam) deceptum fuisse Ludouicum Mercatum, qui existimauit in membro conuulso, non adesse facultatem, adest quidem, & agit id, ad quod agendum, non est ratione instrumenti impedita. Tandem mobile aliter se habere in fine ac in principio, conditio est, quæ non comprehendit tonicum motum, ad quem referendus est iste, quem in conuulsione admittimus. Sed de his diffusius in disceptationibus.

** Quamuis Hippocrates in Aphorismis duas conuulsionis causas, *Repletionem, & Inanitionem* commemorauit, non propterea plures dari posse negauit. Has duas Galenus exemplis declarat. Comparat aliquando conuulsos neruos, fidibus chythararum: quippe *Cum quispiam sonare vult, cythara chordas tendit; cum verò lyram dimittit, easdem relaxat: rumpuntur enim in inmoderatis aëris tum humiditatibus, tum siccitatibus.* Alibi etiam sumpto similiter à corrigiis exemplo vtitur; *Etenim conuelli, cunctis corrigiis exsiccatis commune est; proprium verò unicuique in corpore parti est, illò verti, & conuelli potius, ubi innexorum ei neruorum initium.*

Hæc exempla siue has comparationes, Argenterius, ne à solito Galenum obiurgandi instituto discedat, non admittit. Nam non illi par videtur esse ratio, de chordis cythararum & neruis: quippe chordæ iam suapte naturâ exsiccatae, & nequaquam munitæ ab aliis partibus, nec attractrice facultate, cuius ope humectari possunt, prædiæ, à calore, & siccitate contrahi possunt. At nerui, cum venas & arterias habeant vicinas, à quibus trahere possunt, ob suam duritiem, & partium vicinarum munimentum, & denique vndeque tegantur, & humectentur conuulsuam siccitatem experiri non possunt: mors enim semper anteuertit ex humoris contenti in suis vasis defectu. Adiungit etiam coria, & cythararum chordas, & similia si ad ignem contrahantur nullo pacto amplius flecti, & erigi possunt. At si quis neruum tabidi, aut alterius, qui ex conuulsione mortuus dicatur, manibus tractare velit, inueniet illum in omnem figuram esse sequacem: quoniam humorem eum habet, quo partes terrenæ suam coniunctionem seruant.

Vtraque hæc ratio ficulnea est: nam quod ad primam attinet. Non negaret Argenterius posse aliquod membrum citra conuulsionem, morbum à siccitate pati. Hic morbus sanatu difficilis erit, vt infra ostendam, & ta-

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Ss 2

men

men pars laborans siccitate, partes alias vicinas habet, à quibus trahat. Igitur verissimum est rem omnem exsiccata in suis meatibus conuiuere, & decurtari. Quod si vicinæ sunt partes humidæ; hæ suam sibi retinent humiditatem; neque plus valet attractio neruorum, quam retentio vicinarum partium.

Quod spectat ad alteram: Coria & cythararum chordæ eum habent humorem, quo partes terrenæ suam conjunctionem, continuitatemque seruant, non igitur rectè Argenterius membra conuulsa reduci posse probat, ex eo quod habent humiditatem.

Non patitur ille conuulsionem à siccitate fieri vt autem impudentiæ crimen effugiat, ductus fortasse Pythagoræ consilio (*contra solem ne loquitur*) se contra Hippocratem non loqui profiteretur, sed cum Galeno vult agere: quippe Hippocrates (ait ille) non dixit conuulsionem fieri ab inanitione, sed quod inanitio pariat conuulsionem, hoc vero admittit: siquidem inanitione acres redduntur humores, maligni flatus generantur, & alia talia oriuntur, ex quibus conuulsiones (præsertim quæ fiunt per consensum) excitari possunt. Verùm quemadmodum alias damnandus est, quod irreuerenter cum Galeno communi magistro sæpe ex profecto se gerit; ita nunc irridendus ob simulatam in Hippocratem obseruantiam: etenim ne magno viro contradicere videatur, eum quo vult inuitum trahere conatur. Nam Hippocratis verba explicationem istam non tolerant. Sententia est summi dictatoris: *Conuulsio ex repletionem, aut vacationem oritur.* Cur ergo tergiuersator ait, eum non dixisse conuulsionem fieri ab inanitione?

Galenum nec defendi, nec excusari posse inquit, qui immediatam conuulsionis causam ponit euacuationem. Quod ille non admittit. Nam ad conuulsionem non sufficit qualiscumque humoris consumptio, sed necessarium est eum absumi, quo neruus constat & terrenæ illius partes glutinantur, sed antequam ista fiat absumptio, peribit animal. At ô Argenterii, vndenam persuadebis tantam necessariam esse exsiccationem vt neruus conuellatur? nunquid expectabimus vt pars in cineres conuertatur? Certè ridiculum est: nam nec cythara, nec corrigia vt contrahantur tantam expostulant siccitatem. Minorem verò siccitatem neruo adesse quid prohibet? Nonne datur vehemens inflammatio? cur similiter non dabitur vehemens exsiccatio? Nempe (ait ille) quia partes vicinæ humiditatem in auxilium mittent. At sic nunquam dabitur morbus à siccitate, quod falsum esse quis ignorat? Nonne tabidi, & hectica febre laborantes morbum in siccitate patiuntur?

Insurgit ille, & interrogat. Cur isti tabidi & qui ad extremam siccitatem perueniunt non conuelluntur? Præuidit hoc dubium Arculanus, qui multo prior Argenterio fuit, & responsionem attulit non contemnendam. Nempe in hecticâ siccitatem esse vniformem, & fere æqualem per totam nerui substantiam, ex eo quod inducta est paulatim; illa verò quæ facit spasmus, non è stvniiformis per totum, nec æqualis in toto neruo, ex eo quod

*Arcul. 9. ad
Almans.
cap. 12.*

quod ab agente violento, in paruo tempore inducta est, vnde magis exsiccatur vna pars nerui, quam altera: fit ergo contractio, & applicatio in parte minus exsiccata, sicut in corio proiecto super prunas, fit contractio vnâ parte magis contractâ quam altera; vbi si in sole, aut loco calido diu stetit, & multum fuisset exsiccatum, non fuisset contractum: sicut lateres cum coquuntur in fornace, ab igne dulci non torquentur, sed ab igne nimis forti contorquentur. Huic Arculani responsioni possumus alteram non incongruam adicere. Cum æquè, sensimque exhauritur humiditas, inanità ingressu aëris partes occupantur, & implentur: propterea nulla necessitas cogit ad partium violentam vnionem: Vbi verò inæqualiter, & dispersè exhauritur, sufficiuntur concursu partium loca; atque ita conuulsio dicetur esse *Partium concursus propter fugam vacui in ingente, deformique nerui ariditate*. Ariditas autem, si moderata sit aptum reddit instrumentum motioni; si nimia profus ineptum, vnde Galenus, *Instrumentum quo aridius est, eo magis est aptum ad arbitrarium motum, nisi eo magnitudinis siccitas accedat, vt flecti membrum vix queat præ duritie; quo tempore conuulsione sicca capi promptum est*. Cæterum relicto Argentæo, & quolibet alio qui eius assecla fieri voluit; magis adhærendum est Galeno qui non sua duntaxat, sed Hippocratis autoritate fretus, conuulsionem ex repletionem, & inanitionem agnoscit. Vnum tamen inter Hippocratem, & Galenum discrimen inuenio: quod Hippocrates (vt initio dixi) duas istas causas afferens, alias non negauit: Propterea non sibi contradicit, quando alibi aliam affert causam præter has: quippe mederi iubet cerato quod picem habeat, paucis pannis vino madentibus non valde frigidis, *Quandoquidem frigus in his nervosorum distentionem concitat*. Quo in loco euidentissimum esse (Galenus ait) frigus distensiones facere, siquidem neruosa partes, vt potè exangues facilè à frigore læduntur; læsio autem earum distensio est. Itaque non est culpandus quia duas causas in Aphorismis proponens, tertiam non negauit. Galenus verò excusari nequit, qui tertiam causam præter repletionem, & inanitionem se nunquam inuenisse testatur, & tamen * alibi quatuor conuulsionis causas recerret. Nempe *siccitatem*, (hæc eadem est cum inanitione:) *humiditatem*, (& hæc ad repletionem refertur) *humorem mordentem* (hæc est, quam Auicenna vocat non proportionatam ad materiam) *frigiditatem rigentem*, qua tale quidpiam quale gelu efficit. Alibi etiam frigidum conuulsiones facere aptum esse dixit. Laborant multi in reducendis his quatuor ad duas illas ab Hippocrate in Aphor. A'latas. Videlicet frigus ad repletionem reducunt: quippe frigus difficilem efficiens transpirationem est causa cur nerui repleantur, vt est opinio Galeni, vel etiam quia frigus expressionem præstat humorum in genus neruosum. Auicenna tamen frigiditatem ad siccitatem reducit, inquiens: *Est spasmus cum siccitate factus, qui est cum specie congelationis humiditatis, & minoratur eius quantitas, & inspissatur vehementer; quare membrum spasmatum sicut accidit ex vehementia frigoris, & sicut accidit ei qui bibit medicinas narcoticas vt opium*. Costæus in Auicenna

3. de caus.
Sympt. c. 3.

5. loc. aff. c. 6.
de trem. rig.
c. 2. & c. 7. 6.

4. de artic.
tex. 21.

8. de comp.
med. secund.
loc. c.
* 22. meth.
c. 7. 1.
2. 3. tr. 1. c. 5.

5. aph. 22.

6. aph. 13.

nam vtrumque fieri posse ait, nempe conuulsionem à frigore, aut fieri per repletionem, aut per inanitionem. Per repletionem quia, cum refrigerantur nervosæ partes, vapores multi ob innati caloris inopiam excitantur, intumescunt illæ, & fit conuulsio ex repletionem. Per siccitatem quoniam frigus constingit, constringendo autem exprimit, quare refrigerato nervorum principio, & insequente expressione nervosæ partes familiari humiditate, qua aluntur, tunc quodammodo punguntur, & exprimuntur, & ad motum parantur expressa, Quis ergo neget siccitatis gratia conuulsio. Similiter multæ aliæ causæ quæ ex Galeno, & aliis colligi possunt ad inanitionem, & repletionem reduci possunt: ea enim quæ ex morsu venentorum animalium, aut ex quolibet pungente, & molestante efficitur, ad inanitionem reducitur: quippe excussione inanitur nervus.

Verum cum nullusque in hâc re ad libitum loquatur; neque vnicuique apparentes rationes desint, libet etiam mihi propriam sententiam interponere. Existimo frigiditatem neque inaniendo, neque replendo conuulsionem efficere; sed nervosa corpora indurando, vt sic rigida, conuulsâque fiant. Non quia humor concretione minor reddatur, sed quia substantiâ membri (vt sic dicam) congelata non arbitrio, cedit tamen causæ præter naturam, quæ membrum cogit. Hoc ad Galeni mentem dictum esse constat: quippe reddens causam luctuosi suspirij, fieri ait, *Vel propter facultatem defatigatam, vel propter instrumentorum duritiem, & paulo infra adiungit. Nam si frigus vel musculos thoracis apprehenderit, vel nervos, durities quedam instrumentis adueniet, & motus conuulsioni similis.* Sic ille. Si verò hic motus, si durities augeatur, iam non erit conuulsioni similis, sed vera conuulsio: ideo enim suspiria illa luctuosa *Malum esse* dixit Hippocrates. Malum inquam, vt signum. Galenus tamen ibidem (vt obiter hoc dicam) licet admittat ex frigore posse effici duritiem, & subinde motum conuulsiuum; nihilominus sententiam Hippocratis frigiditati accommodari posse negat: siquidem si suspiria luctuosa, & intus reuocatio à frigore fierent, vtique à febre & calidis auxiliis sanarentur. Sed non considerauit non semper conuulsiones, & alia mala à frigore ortâ febre sanari; calida autem auxilia febrienti inopportuna esse.

Sed vt ad rem nostram reuertamur. Galenusmet alibi quatuor præuersionis, seu conuulsionis causas fere aliter assignat. *Inflammationes; duros tumores; siccitates; frigiditates.* Porrò frigiditatem diuersam causam esse ab inanitione, & repletionem, nullo melius probari modo potest, quàm ex curationis ratione: neque enim humectantibus, neque exsiccantibus, sanatur, sed calefacientibus.

*** Tres ergo causas conuulsionis diuersas, quæ ad nullas alias reduci possunt, reperies: Repletionem, seu humiditatem, Inanitionem, seu siccitatem; & tertiam, Frigiditatem. Deterior omnium est, quæ per inanitionem fit: facilius enim calefit id quod est refrigeratum: siquidem calor efficacissima omnium qualitas suum contrarium facilius superat, quàm quælibet alia, facilius etiam curatur peccatum per humiditatem, quam
per

per siccitatem, vt constat ex Hippocrate, qui sic ait. *Similiter etiam morborum in toto corpore: quod enim siccus est morbus magis recipere, ac magis dolere à naturâ solet, humidum verò minus: morbus etenim, qui in sicco est, densatur, & non cessat, qui verò in humido diffluit, & alias aliam corporis partem occupat; & semper transmigrans requiem facit, & citius quoque sedatur, utpotè non condensatus.* de loc. in h. min. in principio.

Parergon de morbi sicci prauitate.

Licet Hippocrates non de morbo sicco, aut de morbo humido loquatur, sed membris siccis vel humidis quocumque morbo corripiantur; & propterea dicat morbum, hoc est, causam morbi, (sic frequenter accipitur) in sicco radicari & densari; in humido, diffluere; vnde morbi in sicco difficiliore sunt, in humido autem faciliores: quia scilicet diffluunt, hoc est, ab humida parte facile diffluit materia, siccum vero membrum eam tenaciter tenet. Rursus in sicco fiunt continui solutiones propter defectum humidi glutinantis, vnde & dolores, in humido non ita. Tamen nos propinquitate sermonis quæremus vtrum morbus à causa sicca deterior sit morbo à causâ humidâ.

Porò ne per ambages distrahamur quocumque modo morbum siccum intelligas, quamcumque siccitatis speciem accipias, semper morbus siccus deterior est. Dicitur in primis morbus siccus, in quo nihil euacuatur, sic pleuritides siccas, & tussès siccas, in quibus nihil spuitur, appellamus. Si ita accipias, morbus siccus deterior est. *Formidabiles* appellat in Coacis pleuritides siccas, & meritò. Neque vero sicca sunt quibus in principio spuitio desit, sed in quibus post aliquot dies quando iam materia cocta esse deberet, nullum adhuc apparet sputum. Tussès aridæ, illud tantum boni habere videntur, quod, vt inquit Hippocrates, *In febribus ardentibus sitim sedant*, in reliquis, si causam respicias, prauæ sunt, causas affert Galenus. Fiunt interdù exasperatis faucibus, & gutture, interdù ob instrumētōrū respirationi inseruientiū inflammationē; aliquando etiā ob lentorē, viscositatemve humoris, qui educi per tussim postulat, vel ob tenuitatē humoris aquei à capite defluentis. Sed quid plura? Legito catalogum morborum, quos Hippocrates siccos vocat, nullum non prauum reperies. Reperies scriptum apud Galenum. In primis siue pleuritis, siue peripneumonia, siue aliud quidpiam quod pulmonem, asperamve arteriam infestet, cum nihil ex affectis partibus spuitur. Morbi deinde iecoris, meseræi, ventris, ieiuni, aliorumve intestinorum, vel lienis, vbi aluus prorsus cohibita est, aut pro necessitate excernat tum sicca, tum dura, & caprarum stercorei similia excrementa. Tertio ægritudines sicca venarum arteriarumque quæ dignoscuntur linguæ ariditate, & totius corporis squallore. Quarto vlcera inflammata, ex quibus nulla effluit sanies. Quinto ophthalmiæ sicca in quibus nulla excrementa, nullæ lacrymæ, aut pituitotus humor. Tandem cerebri morbi

morbi siccī sunt, in quibus nihil per nares, neque per palatum expurgatur. In his omnibus Non-ne prauum quoddam signum est, nihil, eo saltem tempore, quo excerni deberet, excerni. Imo in principio etiam febrium, licet teste, Galeno, nihil tunc naturæ ratione excernatur, euacuatioque prauum sit signum (molestam quippe indicat naturam) nihilominus non potest non ratione causæ iuuare, quatenus materiam morbificam minuit. Sic igitur ratum firmumque, morbos sine euacuatione & subinde siccōs, deteriores esse iis qui humidi, hoc est, euacuationem præ se ferentes sunt.

4. aph. cō. 12.
7 meth. c. 5.
6 c. 5.

Accedamus ad morbos ex nudā intemperie siccā, Non-ne hi immedicabiles, aut difficulter medicabiles sunt? Siccitates quatuor statuit Galenus iuxta quatuor humiditates nutritioni inferuientes; Prima siccitas est cum absumitur humiditas innominata, quæ in osculis vasorum iam iam exitura, ut ex ea nutrimentum fiat, existit; Altera, cum ros absumitur, substantia videlicet illa quæ roris modo carnes alitura conspergit; Tertia, cum consumatur concretum illud quod proximum est, ut in alimentum conuertatur, & appellari propterea solet, cambium; Quarta tandem, cum exsiccatur id quod iam partibus adhæret, & gluten appellatur. Ex his secunda deterior est quàm prima, Tertia quàm secunda, Quarta quàm tertia: & licet prior febrem hæcticam non efficiat: quippe innominata illa humiditas in osculis venarum existens, sanguis adhuc est, & humorum calore magis quàm membrorum exhauritur, tres sequentes tres efficiunt hæcticæ febris gradus quorum vltimum non siccitatem, sed incinerationem profus appellabo. Quid autem grauius, & perniciosius euenire potest quàm humidi, cui reficiendo summopere natura incumbit, & in quo vitæ duratio consistit, absumptio? Præterea siccitas non potest nisi humiditatis, quæ sensim introducit, introductione emendari, at multo prius quàm siccitas sit introducta, siccitas ad perditionem omnino corpus deducit, neque velocitatem deperditionis, quæ præternaturam sit, potest refectionis opus adquare.

Pergamus ad morbos siccōs, propter materiam sicca intemperie præditam, ut sunt biliosi, & melancholici omnes. Biliosi semper adiunctum habent ardorē, anxietates, nauseas, implaciditates, inappetentias. Melancholici, si ex adusto humore tales dicantur, horrida profectō comitantur mala, insanias si in mente; caneros, carbones, & praua alia vlcera, si in parte; elephantiasin, si in toto. At vero ij qui ex melancholiâ propriè, hoc est, frigido, & sicco oriuntur humore; cum humor is terræ elemento respondeat, coctionem non admittunt; materia autem inconcocta acrisias & quandoque interitum affert, ut est Hippocratis Oraculum.

2. aph. sic.
2. tax. 46.
3. aph. 15.

Nec verò mihi dicas sicut ex Hippocratis sententia, In temporibus siccitates imbris sunt salubriores; sic etiam in corporibus. Nec rursus humiditates putredini esse magis obnoxias, magisque ad obstruendū paratas. Nam quādo Hippocrates ait, id quod siccius est magis morbos recipere, dicit magis, non quod frequentius; imo frequentius humidum morbos recipit, sed magis, quasi diuturnius, molestius, immedicabilius. In aphorismo autem salubriores

salubriores dicuntur siccitates, hoc est, in quibus pauciores sunt morbi, non tamen negaret idem morbos siccitatum esse præcipites: quippe à flauâ & ab atrâ fiunt bile. Sed adhuc instabis in fine Aphorismi dictos esse morbos, qui in siccitatibus fiunt, minùs esse lethales, quare ex consequenti minùs prauos; & ratio adminiculari videtur; nam vt ait Musa, paucissima materia in siccitatibus fit, quæ etsi acutum morbum pariat, cum tamen citò resolubilem facit, & qui non ita diu vexat, vt perimat; sed in humiditatibus multi humores generantur, qui putrescentes ob suam copiam, & quia longas ægritudines pariunt, interficiunt. Hanc ego obiectionem sic diluo. Fateor cum Galeno in siccitatibus pauciora congeri excrementa, sed hinc quid colliges, nisi pauciores esse morbos, & ex minori materia factos; consule tamen mores ægritudinum in siccitatibus vigentium, & reperies eas esse prauas; nam cum siccitas putredini resistat, si nihilominùs in siccitate aliquid putrescat magnam arguit causam, ac propterea deterius putrescit, patiensque perniciosius ægrotat. At multo deterior est magnitudo morbi, quæ fit ob cachœtiam, quam illa quæ ex magnitudine causæ oritur. Hæc responsione extingo secundam difficultatem, nam putredini magis est obnoxia humiditas; sed siccitas quando putrescit vt potè quæ putredini est impropotionalis. Tertia difficultas nempe humiditates magis esse obstructioni faciendæ paratas. Dic vt humidum habet materiæ obstructionis magis; ita siccum magis angustiam meatuum; atque ita diuersis rationibus æquiparantur. Imo verò humiditas in humido, nisi valde viscosa sit, diffluit, vt Hippocrates docet, in sicco densatur, & penetrat.

Quod attinet ad dolores, dolent magis corpora sicca; adeo vt Galenus humectantes dixerit humores nullum penitus dolorem inducere. Cæterum ne hoc loco de causis doloris disputationem amplam instituam, libet pro hypothese statuere qualitates non aliter excitare dolorem, quàm continuū soluendo. Potest ergo siccitas glutinata separare, & continua dirumpere astrictione validâ; humiditas non soluit continuum, nisi distendendo multitudine substantiæ, at sic non vt humiditas continuum soluit, sed vt multa, & vt substantia, quippe humidum sine corpore non reperitur. Hoc autem modo etiam substantia sicca poterit similiter distendere.

2. de compos.
med. secund.
loc. c. 1.

Exceptio Prima.

Pueris in febribus conuulsiones non admodum sunt lethales. Nun quia à resiccatione vehemente non est etiam pueris mortifera? Minimè, sed quia antequam eo siccitatis peruenerint moriuntur: quippe diu nimiam humiditate resistunt. Conuelluntur igitur in febribus, non tamen ob summam istam siccitatem, sed ob alias causas, quarum præcipua est mollities

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

T t

neruorum,

neruorum, & debilitas facultatis animalis, quæ in conuulsione hoc est, passione neruosarum partium, patitur. Puerilis ætas teste Galeno tametsi facultatem naturalem, adde & vitalem, robustissimas habet, animalem valde imbecillam; imbecillitas facultatis animalis facit, vt pueri conuulsionibus per febres corripiantur; robor aliarum virtutum confert vt liberentur.

Si quæras cur robor virtutis naturalis atque etiam vitalis confert ad conuulsionis curationem, & non confert multo melius ad præseruationem? Respondebo, debilitatem neruorum in causâ esse, vt conuulsio sit pueris morbus proportionalis; hæc autem est proportionalium conditio, vt facile & ex parua causa adueniant, ac proinde facile soluantur, (cum dico conuulsiones esse pueris proportionales nondum determino quanam sint istæ, num à siccitate, an ab humiditate; de hoc postea.) Deinde ad facilem lapsum concurrunt duo; virtus animalis debilis, (hæc est quæ in conuulsione patitur) & causa morbifica quæ agit & nisi essent vitalis naturalisque facultates robustæ, ac subinde ad resistendum paratæ, miscellus puer succumberet, imo interdum succumbit vincente malo. Itaque agens forte, hoc est, causa morbifica; patiens debile, hoc est, animalis facultas, faciunt vt morbus præsto introducatur, introductus autem reperit naturalem vitalemque vehementes, cum quibus pugnat, & hæc resistendo ad facilem solutionem valde conferunt.

Non sic aduenit maioribus natu, videlicet, *Post septennium*. Hi quia facultatem animalem, eiusque instrumenta habent fortiora, rariùs conuelluntur, & ex necessariâ sequelâ, malum difficilius ferunt: quippe iam his conuulsio minùs est proportionalis, & vt ait sapientissimus senex, *In nobis minus periclitantur ij, quorum natura, aut temperamento, aut atati magis conuenit morbus, quàm quibus non*. Fortassis alicui hic Aphorismus non videtur, ad præsententem rem conferre: quippe debilitas, aut robor non sunt temperamentum, aut ætas, aut natura; sed decipitur, nam vires in primis ad temperamentum sequuntur, nec aliud est partem esse debilem quam eandem esse intemperatam iuxta Galeni doctrinam: Deinde ætas vnaquæque suas habet consuetaneas vires: Rursum si naturæ communissimo

2. aph. 38.

nissimo significato facultatem intelligimus, quare hanc debilem, aut robustam hic etiam consideramus. Communiter etiam calidum innatum nature nomine designamus; hoc ob robur, aut imbecillitatem virium summopere conferre quis non videt.

Sit itaque ex his constans firmumque Prognosticum ab Hippocrate semel in coacis inculcatum: *convulsio in febre lethalis, minimè vero pueris: Seniores annis septem in febre non corripiuntur convulsione, alioqui lethale est.* Iterum & magis dilucide in Prognosticis, in hunc modum. *Pueris autem convulsiones accidunt, si febris acuta fuerit, nec aluus deiciat, ac vigiles paucant, lugeant, colorem mutent, & viridem, aut lividum, aut rubidum trahunt. Hæc igitur naperrimè editis pueris, promptissimè accidunt, ad septimum vsque annum. Adultiores verò pueri, virique non item in febribusprehenduntur convulsionibus; nisi aliquod indicium extitit validissimum, ac deterrimum; qualia per phrenitidem accidunt.*

Libet tamen huius Prognostici verba seorsim enucleare, Pueris, ante septennium: isti enim & cum humidissimum cerebrum & ceræ habeant ossa, multo magis cereos habent nervos; *convulsiones accidunt*, quæ sunt nervosarum partium affectus: cum igitur nervosas partes in pueris statuimus consecutaneas earundem affectiones agnoscimus.

Si febris acuta fuerit. Num propterea convulsiones istorum erunt à siccitate; Minimè: quamvis enim in Galeni doctrinâ convulsiones quæ ad febres ardentes sequuntur, par sit à siccitate fieri; nihilominus id ita intelligi debet, ut fiant in morbi progressu; quæ enim initio statim accidunt, magis soboles sunt liquatæ quàm absumptæ humiditatis. Pueris autem initio solent accidere, neque enim ætas potest tantam ardentis febris durationem pati; quanta requiritur ad inducendam ariditatem adeò magnam, ut propterea membra conuelantur.

Addit Hippocrates, *nec aluus deiciat*, hoc & causæ, & signi rationem habet: causæ quidem, ut significavit Hippocrates alibi, hoc est, in Aphorismis, cum convulsiones pueris accidere ait, iis præcipiè, *qui crassi sunt, & aluos duras habent.*

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

¶ 2 quoniam

quoniam, expositore Galeno, tales plenum corpus habent & abundans superfuitatibus. Signi vero rationem durities alui potest subire; quippe sphincter conuulsus intestinum inuoluntariè claudit, nec fœcibus exeuntibus datur aditus. Adiungit similiter alia quorum aliqua, causæ; aliqua, signi; alia, signi simul & causæ rationem habent.

Si vigilent. Est magis signum quam causa conuulsionis, esset quidem conuulsionis causa; nempe eius quæ fit per siccitatem: quippe vigilantes exsiccantur; at ex hypothese iam facta minores natu conuulsione à siccitate non corripiuntur. Cum itaque corrupti lactis vapores, aut ex eadem corruptione porracei æruginosive humores caput feriant, quemadmodum inducunt vigilias; sic conuulsiuos motus conuulsionesque possunt inducere. Poterit etiam interdum esse conuulsionis signum quando scilicet oculi præ conuulsione neruorum motui interuentium non clauduntur, adeò vt si manum ob oculos puerorum moueas, non nictabunt; quo experimento multoties vsus sum ad spasmos pueriles discernendos.

Si pauent. Pauor etiam adultis, si ingens sit, potest membra conuellere; pueris multo magis: pauorem esse infantibus familiarem innuit Auicenna inquiens, eis insomnia accidere terribilia per somnum, & causam reiicit in nimiam cibi abundantiam, quæ cum à naturâ concoqui nequeat, in ventriculo corrumpitur, vnde vitiosi ad cerebrum delati vapores, somniorum sunt causa. Cur verò pauentes conuulsione capiantur, idem Auicenna demonstrat dicens, diffusos spiritus subito per timorem submergi & ad intima corporis reuocari, ac eorum motum musculos versus principia sua sequi.

Si lugeant. Luctus potest esse conuulsionis signum, quippe conuulsio dolorifica est passio, potest etiam esse causa, quatenus humores & liquat & exprimit, quamuis enim luctus possit humores è cerebro per oculos expurgare; potest etiam si multi sint eos ita liquare vt in neruosum genus delabantur.

Colorem mutant & viridem, aut liuidum, aut rubidum trahant. Mutatione coloris indicat puer, se non exiguam perturbationem pati, indicat & varios prauosque humores in corpore prædomi

prædominantes habere: Ex prauis his succis potest fieri conuulsio; mutatio verò pre se solam, indicat iam incipientem conuulsionem, à quâ infans conturbatur. Hæc omnia sic in Coacis repetuntur. *Pueris acuta febris, alui suppressio cum vigilia ad hæc excalcitratio, & coloris mutatio, multus rubor conuulsionem significat.*

Prosequitur Hippocrates. *Adultiores vero pueri, virique non item in febribusprehenduntur conuulsionibus; nisi aliquod indicium extiterit vehementissimum, ac deterrimum; qualia per phrenitidem accidunt.* Iam dixi maiores natu, propter neruorum partium robur, non facillè conuulsionibus apprehendi, quod eis conuelli per febres accidat id vehementem arguit causam efficacem; qualis per phrenitides euenire solet.

Non desunt qui existiment, non solum conuulsiones ab humiditate esse pueris magis proportionales, quam maioribus natu; sed etiam eas quæ à siccitate fiunt. Persuadentur ^{2.3. cap. 5.} Auicennæ autoritate, qui pueros à conuulsione ob siccitatem eueniente, citius quam iuuenes liberari dixit. Deinde eandem sententiam confirmant quia puerorum substantia celerimè dissipatur, & pueri magis quam iuuenes inaniuntur, dicente Galeno, *Puerorum substantiam omnium facillimè digeri, ^{9. met. c. 17.} ac dissipari; quòd omnium est humidissima, nulla verò frigidior; quæ causa est cur euacuantis præsidij ope, non egeant, cum naturaliter habeant vnde euacuentur.*

Si verò opponas non posse duas affectiones contrarias vni, & eidem subiecto conuenire; ac propterea non posse conuulsionem ab humiditate & à siccitate, eidem ætati, hoc est, puerili esse proportionales, dupliciter respondent. Primò hoc non esse inconueniens, dummodo diuersis rationibus conueniant: sunt autem rationes diuersæ, quia humida conuulsio pueris conuenit, ob nimiam humiditatem, qua scatent; sicca vero ob facilem dissipationem. Deinde conuulsionem humidam, & siccam, non esse contrarias, quia contrariorum ratio postulat vt sub eodem genere collocentur; hæc autem duæ conuulsiones sub duobus generibus poni debent: sicca enim morbus est in intemperaturâ; humida autem in compositione quippe est obstructio.

Verum

Veruntamen isti decipiuntur: etenim non à qualibet siccitate conuulsio fit, sed ab eximiâ: ad hanc prius quàm infans humidissimus accedat, morte præoccupatur. Responsiones quas afferunt non sunt admittendæ: Et quod ad primam spectat; dissipatur quidem facile humida puerorum substantia, ob validum calorem innatum; non tamen adeò vt deducantur ad siccitatem, quæ conuulsionis est causa: nam calor innatus quemadmodum substantiam fortiter dissipat; ita eandem fortiter reponit; imo exsiccatio à calore naturali, causa est cur cito à conuulsione humida liberentur. Videlicet reducete se corpore ad suum statum naturalem. Ad alteram responsionem, tametsi conuulsio ab humiditate, & conuulsio à siccitate secundum se sub diuersis generibus reponantur; nihilominus secundum causas continentes, hoc est, humiditatem, & siccitatem seu mauiis repletionem, & inanitionem sub eodem sunt genere.

Exceptio Secunda.

Quibus crisis futura est, iis nocte antecedente grauissima accidunt symptomata, & inter alia potest etiam accidere conuulsio. Pithioni distortio oris die septimâ aduenit; vndecima, quæ finis est quaternarij secundæ septimanæ crisis secuta est per sudorem, & sputa cocta. Itaque exonerato venoso genere in musculosum, cessat febris, & remanet conuulsio, quæ cum ab humore fit, & eo non valdè stabili, idcirco potest dici metastasis in bonum: Id in variolis, & morbillis sæpe interdum etiam ante sudorem experimur.

Exceptio Tertia.

Potest etiam in febre conuulsio esse utilis, nempe (vt in Coacis dicitur) *Si primâ statim die febre superueniat; vel postridie, vel ad summum perendie. Quod si tempus transgrediatur, quo ab initio tenebatur nec acquiescat malum.* Porro iam supra ex Paulo diximus, an conuulsio fiat ex repletionem cognosci, ex eo quod in principio adueniat; præterea si inconstans sit: hæ
duz

duæ conditiones conuulsionem solutu facilem esse indicant, propterea ait si prima, aut secunda, aut tertia die superueniat, tunc fit à repletionem, cui febris remedium est; si etiam celeriter desinat, licet sæpius reuertatur à vapore mordente fit: vaporis autem dissipatio sperabilis est. Rectè igitur Coacarum Auctor dixit, *Conuulsio in febre facta, siquidem eodem die conquiescit, bonum*, non quod conuulsio aliquid bonum afferat, sed quod si adsit, bonum sit vt primâ statim die quiescat.

Exceptio Quarta.

In paralyfi, seu paraplegiâ potest utilis esse conuulsio, quod, licet ambigens, dixit Coacarum Author, & Author Prorrheticorum; nempe, vt Galenus ait) *cum partes affectas motu priuet paraplegia, conuulsio ad motionem agit naturali vehementiorem, ita vt violenter hæ concutiantur: quod si obstructio, vel humorum, aut crassorum, aut glutinosorum impactio nervis fuerit, ob id paraplegiam inuare videbitur.* Hæ idemmet Galenus ibidem semel in quodam qui ita affectus erat, permutationemque variè se se mutuo excipientium symptomatum habere, se vidisse testatur. 1. epid. sect. 3. com. 25.

Exceptio Quinta.

De conuulsione in febribus loqui cum distinctione oportet, si enim ex ariditate accidat lethalis est, si præ copiâ materiæ liquaræ, vel in caput versæ non omnino lethalis, sed nec omnino salubris: est quippe cacoethes, hoc est, maligna, quæ (ex definitione Galeni) licet cum periculo adueniat, spem tamen salutis non adimit; hæc si in tempestate conueniente accidat minus est periculosa, vti fuerunt illæ quas in Thaso accidisse, narrat Hippocrates, tunc enim, *Multos, conuulsiones, & maximè pueros, ab initio tentabant, & febricitabant, febribusque conuulsiones succedebant. Erant hæc plerisque diuturniora, & innocua, præter eos, quibus etiam alia cuncta perniciofa essent.* 1. epid. sect. 2. tex. 14.

Exceptio

Exceptio Sexta.

Quamuis conuulsio, seu in febre, seu extra febrem formidabilis sit, nihilominus (vt in Prorrheticis scriptum, & in Coacis repetitum inuenies) *conuulsiones in hystericis sine febre faciles sunt*. Vocabulum *ἐξυγες*, idest, *Faciles* (vt Galenus annotauit) ambiguum est: *Potest enim quis intelligere rationabilem earum, quæ in hystericis affectionibus sunt conuulsionum generationem: potest quoque dici securitas ipsarum, & à periculo recessus*. Foësius licet in Coacis legat *Faciles*, tamen in Prorrhetico, quasi declarans quænam sit ista facilitas, sententiam ita transfert. *Mulieres, quæ ab utero promptè strangulantur, idque sine febre in conuulsiones propensæ sunt*. Itaque *Faciles* conuulsiones videtur exponere, hoc est, in quas mulieres hystericæ facile incidunt. Cæterum multo melius dicemus conuulsiones ab utero *faciles, nempe quæ facile soluantur: fugacem namque habent causam, tetrum vaporem ad cerebri membranas, aut neruofum musculofumque genus ferientem.

Dixi *sine febre*; legendum enim puto *ἀνυπερ* non vt alij legunt, *ἀνεπερ* *insuetæ*, quid enim insuetudo ad facilitatem conuulsionis facit. Miror Foësium, qui in Prorrhitico *Sine febre* legit, ac in Coacis *Insuetas*; cum tamen vtrouique eadem possint in contextu græco verba, *constitui*: nec oportet verfas reddere sententias. Sed cur sine febre conuulsiones ab utero potiores sunt quam cum febre? nonne febris potest conuulsionis materiam exhaurire, ac subinde prodesse? sane nunquam potest non esse damnosa, siue morbi, siue symptomatis subeat rationem. Si symptoma sit, cuiusnam erit symptoma? Nempe inflammationis vteri, atque ita semper in hystericis passionibus febris occupans inflammationis suspicionem ingeret. Si febris sit morbus erit conuulsio superueniens febre, quam Hippocrates damnat; atque ita febrilis affectus licet auræ frigida venenatæ ob seminis corruptionem ortæ possit remedio esse. Nihilominus, aut tanquam signum est mala, cum significet inflammationem; aut tanquam causa, cum conuulsionem reddat magis intolerabilem: tum quia infirmi violantur: tum quia

cx

ex menstruorum materiâ febris vapores eleuat , quibus caput repletur , fiuntque mulieres soporosæ , graues , anxia , & multis aliis symptomatibus vexatæ ; tum denique quia exsiccantis febris vi menstrua cohibentur.

* Multum quidem refert conuulsioneſne vteri dicas ; an ab vtero. Conuellit vterus non retractis neruis , aut musculis ad suum principium , motu præternaturam arbitrarium motum imitante , quæ est propria conuulsionis lex , quare conuulsionem vteri improprie appellamus eam , quam magis proprie vteri peruersionem dicimus quando vterus tetrahitur sursum , vel ad latus ob vasorum quæ ad ipsum perueniant , & vinculorum plenitudinem cohibito sanguine propter crassitiem , aut propter osculorum angustiam. Vnde & vasa in amplitudinem dilatata secundum longitudinem contrahuntur , trahuntque ad se vteri corpus. Est præterea causa ascensus vteri eiusdem siccitas ob quam cogitur ab hepate humiditatis suppetias petere , vnde hepar ex vtero sibi adiacente diaphragma opprimit , & ita fit respirationis interceptio & quidam quasi strangulatus , quod accidit viduis , aut grandioribus non menstruatis , aut diarrhæa laborantibus , queis collapsio intestino recto , amplitudo viæ siccitas aucta , occasionem vtero præbuit ascendendi ad hepar. Arque hæc dicitur vteri conuulsio , & impropria est : In eam facilis est lapsus , nec difficilis redintegratio , si enim ob vasorum plenitudinem accidat , euacuatione soluitur , si à diarrhæa ad curationem morbi curatur , si ob irrigantis seminis , aut menstruorum defectum ; huic sua quoque est curatio , de quâ vide apud alios. Cæterum aliquando conuelli vterus dicitur à Galeno quemadmodum conuelli dicuntur partes aliæ quæ nerui , aut muscoli non sunt.

Conuulsio ab vtero tunc dicitur , cum vera conuulsio vitio vteri nervosas partes occupat , nempe si vapor inde elatus , vel ad cerebrum deferatur , & epilepticas conuulsiones efficiat , vel ad aliquam partem nervosam , quam vellicando ad motus conuulsiuos prouocat ; & hæc est propria conuulsio quam dico causam habere fugacem. Nam quod alij dicunt quia nervosus vterus est , eo patiente simul neruorum principium affici , non tolerat Galenus & merito : *Cur namque peritoneon vtero vicinius , intestina , 6. epid. sect. 7. com. 2. ventriculus , & septum transversum , quæ & ipsa nervosa sunt , non in affectuum vteri participationem trahuntur ?* Itaque nervosum vterum dicimus , sicut nervosam vesicam , nervosum ventriculum , & alia similia ; non quia nerui sunt , aut à neruis originem ducant ; sed quoniam latissime distendi & in breuissimum spacium contrahi , & subsidere videantur , hoc latissime apud Galenum reperies enucleatum.

Exceptio Exceptionum.

Conuulsiones periculosas esse diximus; excepimus tamen occasiones aliquas in quibus sine periculo, imò etiam interdum cum vtilitate potest conuulsio fieri; nunc ex istis occasionibus eas conuulsiones excipimus, quæ vniuersales sunt: quippe has nulla occasio potest bonas efficere, sicut etiam alias, quæ copiosis euacuationibus superueniunt, & tandem eas quæ fiunt in parte oppositâ parti vulneratâ, quæ omnes insana-biles iudicantur, hoc est, difficulter sanabiles: neque enim spem prorsus excludunt. Vidimus nos nobilissimum *Cosmam de Riccardis florentinum* ex leui vulnere in oculo sinistro accepto totâ dextrâ parte conuulsum, & quod deterius est, propagato vltèrius malo secundum vtramque partem conuulsi uis motibus agitarum, quem tamen cum magno labore, cum magno tamen artis medicæ decore sanitati restituimus. Sit laus domino Deo nostro, qui mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit,

Pars IV.

Pars IV. Continens

QVICQVID

AD MORBI SOLUTIONEM

per crifim ſpectat.

CAPVT PRIMVM.

De Crifeos etymo.

FORENSIVM caufarum ſimilitudine crifeos nomen fuiſſe inuentum multi referunt: Conſtat enim forum ex reo, actore, teſtibus, & Iudice. Natura igitur actor reum morbum in iudicio conſtituit, apud iudicem Medicum, qui ſententiam feret, prout muti, loquenteſve teſteſ fides facient. Sicut enim & hominum atteſtationibus, & tabellis ſcriptis, fides habetur; ita etiam narrationibus ægrorum, & aſtantium; necnon pulſui, & vrinæ aliſque mutis ſignis fides præſtat Medicus vt iudicet. Alij aliter Naturam Iudicem conſtituunt, morbum actorem, qui cum reo ægroto litigat. Alij diem decretorium eſſe dicunt, qui iudicat, indicatorium verò apparitoris munere fungi, qui ad iudicium vocat; Naturam faciunt patronum, ſiquidem pro viribus ægrum liberare contendit.

Hanc analogiam ad vulgares homines acceptam refert Gaſtrens. *Syntaxis Præd. Med.* Vu 2 leus

3. cris. c. 2. lenus, qui ita ait; *Et quispiam homo vulgaris, cum istis adesset, ipsa re cogente, ita pronuntiavit, quod iudicium tunc de vitâ agrotantis ageretur: neque enim Medicorum aliquis primus inuenit id nomen, sed omnino necessarium fuit, ut qui prasens esset conturbaretur, atque adeò exclamaret, & crisim, idest, iudicium rem ipsam nominaret.* Et primo de diebus decretor. *Vniuersos qui adsunt in metu esse maximo videre licet, audirèque dicentes, quod ager nihil ab iis, qui in foro de morte iudicantur differat: Et alibi, iudicatio in morbis de foro translatica appellatione dicta est.*

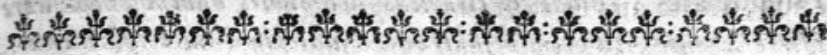
3. progn. 1.

Non placet tamen aliquibus isthæc translatio. Nullam enim forensis iudicij, cum naturæ & morbi concertatione, analogiam, nisi ineptam, & insolentem esse aiunt. Quis in hoc certamine iudex est statuendus? non Medicus qui naturæ minister est, & spectator tantum. Non Natura, quæ pugnat cum morbo. Non dies criticus, quippe qui per se agendi vim nullam habet. Hæc illi. Cæterum nimis nasutos, & tetricos istos Aristarchos admoneo, similitudinem à vulgaribus hominibus acceptam non esse ad Polycletis normam examinandam.

2. aph. 13.

Non desunt, qui crisim *καὶ τὸ κριτικόν*, quod fecernere est, deriuari malunt, ut crisis secretionem potius, quàm iudicium denotet. Vnde Galenus, *Fit crisis Naturâ secernente humores noxios ab innoxiiis, eosque ad excretionem parante.* Alij ab excretionem; quippe *ἐκκρίσις*, est excerno, quia scilicet perfecta crisis excretionem fit. Sunt etiam, qui crisim certamen appellent. Apud veteres enim *κρίσις* idem est quod certo. Cæterum in re parui momenti, à Galeno, & communi vsu recedere peruicacia quædam est: *κρίσις*, à Græcis appellatur, id quod iudicium à Latinis: & qui libenter etymologias aucupantur hanc omnium facillimam esse reperient.

CAPVT

CAPVT II.

Varia Criseos acceptiones.

ERVM vocabuli etymologia utcumque se habeat, acceptio illius multiplex apud Hippocratem & Galenum est. In primis crisis abusuè cum simplici morbi solutione confunditur: quapropter cum Hippocrates ait optimam urinam esse, in quâ per totum morbi spatium, donec ipse iudicatus sit, subsidet album, læue, & æquale, Galenus ibi iudicari non aliter interpretatur, quàm solui, velut etiam in aliis plerisque locis. Idcirco Cornel. Celsus qui multa ex Hippocrate in latinum sermonem transfert, semper solui & finiri morbum vertit. Per eandem abusionem Ephemera iudicari dicuntur, necnon etiam hecticæ febres, ut est apud Galenum cum tamen sine magnâ perturbatione ^{3. cris. c. 22.} finiantur.

Altera acceptio est pro quocumque vehementi Naturæ ad rei cuiuslibet molestæ expulsionem conatu. Hæc acceptio nimis generalis est, & extenditur non ad morbos duntaxat, sed etiam ad conceptus partus, & abortus, & omnino ad omnia quæ magno indigent naturæ impetu. Hanc acceptionem reperies apud Hippocratem, dicentem; *Conceptus, & partus in mulie-* ^{lib. de sept. partu.} *ribus in eo tempore iudicantur, in quo etiam morbi & sanitas & mors hominibus contingunt.* Hippocrati cõsentanea scripsit Aristoteles his verbis. *Ratione optimâ tempora omnium & grauidarum, &* ^{4. gen. anim. cap. 10.} *generationum, & vitarum dimensionem circuitibus sibi exposcunt recipere.* Circuitum autem scribit se appellare diem, noctem, mensem, annum & tempora, quæ iis describuntur, atque etiam lunæ traiectiones. Aduerte tamen non omnem & quemlibet Naturæ conatum crisis nomine appellari, sed eum solum, qui vehemens sit & certis dierum, hebdomadarum, mensium aut annorum periodis contingat.

Tertia acceptio est de morborum temporibus, ut cum ait
 V u 3 Hippocrates

1. aph. 19.

Hippocrates : *is qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adiectioni ante iudicationes, Galenus in com. Quod autem dicitur ante iudicationes intelligendum est vel ante accessiones quascumque simpliciter, vel ante morbi vigores, vel ante illas, quæ propriè iudicationes nominantur.*

in lib de articul.
lib 2o sec. in bon.

Quarto solet crisis ab Hippocrate usurpari, pro euacuatione; unde offis excretionem crifim appellare solet. Et alibi, *Medicamentum, donec corpus floridum est, ne propinato; non enim vacuantur, nisi modicum, in Græco codice Vacuantur est, apud Gal.*

1. cris. c. 1.

Quinto pro perturbatione, quæ crifim antecedit, ut Galenus est Author, & hæc acceptio etiam minus propria est; siquidem symptomata tunc euenientia magis signa futura crifis, quàm propria crifis debent appellari; unde Hippocrates, *Quibus crifis futura est, is nox qua antecedit, gravis; Vbi manifeste ostendit grauitatem illam non esse crifim, sed antecedere crifim. Sunt autem symptomata illa aliquando signa tantum: aliquando signa simul & causæ, de quibus nos inferiùs suo loco dicemus.*

2. aph. 13.

3. cris. c. 2. 1.
dieb. decret.
c. 7 2. aph.
13. c. 23.

Sexta & vltima est propriissima acceptio, pro repentinâ in morbis mutatione: Ita ut inter simplicem morbi solutionem, & crifim, ea sit differentia, quod morbi qui per crifim soluantur, subitam accipiant mutationem: qui vero citra crifim finiuntur, solui dicantur, hoc est; sensim & nulla facta præuiâ perturbatione finiri.

C A P V T III.

Varia crifeos species.

7. epid. sect. 3.
22. 16.

TA sumptæ crifeos species, si ad morbi terminum solummodo respiciamus; quatuor sunt ab Hippocrate adductæ. *Aut enim ex morbo liberatur ager, aut moritur, quod si non accidit saltem vel ad melius, vel ad peius mutatio fit: Atque adeò quatuor sunt crifes I ad salutem, II ad mortem, III ad melius, IV. ad peius. Ex his prima*

prima simpliciter, & sine addito crisis appellatur. Secunda cum additamento crisis praua, reliquæ duæ crises sunt imperfectæ. Aduertendum tamen est, aliud esse crīsim imperfectam; aliud infidam, potest namque crisis perfecta, infida esse, quia recidivæ adhuc suspicio remanet.* Potest rursus esse fida, siquidem præcesserint signa coctionis, quæ Hippocrates securitatem indicare dixit, sed tamen non erit perfecta, quia euacuatio diminuta sequuta est.* * Hoc loco ponto Crīsim variam, quæ vario modo salutem affert iuxta variam humorum motionem, varium naturæ impulsū, & partis apprehensæ concussionem. Varietatem etiam subit vnam duntaxat habens concussionem, quod apparet in rigore: siquidem is & morbum criticè soluit, & Criticum sudorem, criticam hæmorrhagiam, Criticam etiam alui fursum & deorsum solutionem pollicetur.

* Infidæ crisis sit mentio, quando ait Hippocrates, *Perniciosa sine signis leuantia mortem indicant.* Et alibi, *Is que non ex ratione leuant, fidendum non est,* & in Coac. *Omnes qui sine sudore refrigerati sunt pessimè habuerunt.* Exemplum habes in Hermocrate, qui die decimaquartâ liberatus fuit à febre, non sudauit, rursus eum febris corripuit, vigesimo fuit expers non sudauit. Vigesimoquarto die rursus febricitauit, tandem vigesimo septimo mortuus est.

1. prorr. sect.

2. tex. 17.

2. ap. b. 27.

3. epid. sect. 7.

agrot.

* * Quamuis coctio perfecta perfectam polliceatur euacuationem, potest nihilominus euacuatio sequi diminuta ob debilitatem excernentis Naturæ, aut ob aliquam oblatam occasionem; qualis est in sudoribus frigida aëris occursum, vel in quibuscumque euacuationibus subitam, & vehemens animi pathema.

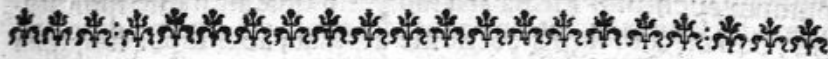
Cæterum quamuis morbus prædictis modis in suis mutationibus terminetur, atque ita relatas efficiat crisis species, nempe ad salutem, ad mortem, ad melius, ad deterius: Tamen respectu habito non ad terminum, sed ad motum, duas alias species adiungit Galenus initio Tertij libri de Crīsis, quas mixtas vocat, quando scilicet aliqua ad melius, vel ad peius mutatio facta fuerit: deinceps verò vsque ad omnimodam solutionem, vel mortem reliquum totum emarcuerit. Sed quicquid Galenus de suo velit addere mihi quidem videtur istas duas species, quas mixtas appellat non differre ab iis quas imperfectas appellamus. Nam imperfecta crisis ad melius, per subitam

subitam mutationem fit: sequi verò potest eam paulatim omnimoda^l sanitas vt rationi consentaneum est. quemadmodum etiam in crisi imperfectâ ad peius subita mutatio fit, à quâ sensim ad mortem æger progreditur. Neque enim imperfecta crisis aliam crism expectat, licet aliquando euenire possit.

10. CONF. C. 4.

Rhasius gloriatur se alias tres inuenisse species, quas quidem, licet alij reiiciant, non impossibiles iudico: prima, *Quando fit subita mutatio ad melius, & paulatina ad mortem.* Secunda, *cum fit subita mutatio ad peius, & paulatina ad salutem.* Tertia, *cum fit subita mutatio ad melius, & subita ad mortem.* Quartam addunt aliqui: *Cum fit subita mutatio ad peius & subita ad salutem.* Si per singulas discurras, aliquas frequenter euenire, alias verò rarius: nullam verò omnino impossibilem reperies. Quod attinet ad primam, in quâ fit subita mutatio ad melius, & paulatina ad mortem, scito multoties prauam materiam prædominium habentem supra Naturam posse aliquâ ex parte impulsu Naturæ licet superatâ euacuari, atque ita ex illa euacuatione leuius se habet ægrotus serpit tamen intus relictum venenum & ad mortem ægrum frustra lætantem perducit. Secunda quâdo fit subita mutatio ad deterius, & paulatina ad salutem, contingit, sed rarò, & improprie nempe vt non ratione morbi qui iudicatur, sed alterius in quem transit, peius habere videatur ægrotus, ad quod tamen non mors, sed salus consequitur, vt si humore maligno in aliquam partem decumbente gangrana sit orta, à qua postea æger liberatur, liber etiam à morbo priore euadit. Vel etiam si in crisi propter pugnam spiritus admodum resoluantur, vt æger linquatur animo, & pulsus deficient, potest æger restaurari & cum à præsentem malo, hoc est, à deliquio liberetur, à præterito liber manet. Tertia ad melius, & subita ad mortem, in morbis malignis non rarò contingit, & iam dictum in hoc opere manet, quomodo aliquando mox morituri melius habere videantur. Quarta ad peius & subito ad salutem. Hæc mihi videtur nihil differre ab optima crisi quam semper graua antecedunt symptomata, ita vt subito (superuenientia, vulgaribus hominibus imponant, postea verò sequitur victoria.

CAPVT

CAPVT IV.

Criseos perfecta conditiones.

VT crisis perfecta dicatur, sex debet habere conditiones à Galeno relatas. In primis enim melior est iudicatio quæ fit cum excretionem per aluum, quam quæ per abscessum. Deinde oportet ut humor noxius sit, qui expellitur. Tertio ut fiat ^{1. aph. 20.} *ca. 1. 2. 3.* idest, secundum re-
 ditudinem. Quarto ut facile toleretur. Quinto ut præcedente fiat coctione. Sexto ut accidat in die decretorio.

CAPVT V.

An vim habeant Critici.

SOPHISTÆ, quos reprehendit Galenus, dies criticos è medio tollebant, eâ ducti ratione, quod de iis inter Medicos non conueniret, neque facile esset iudicare quinam dierum verax, quis fallax esset. Cæterum conueniebant quidem Veteres in diebus, quos celebres appellamus, nempe qui omnes criticorum notas habent; ambigebant de ambiguis, idest, de iis quibus pauca insunt criticorum conditiones.

Aliqui etiam sunt qui decretorios quidem recipiunt dies, non tamen uti causas sed duntaxat uti signa. At Galenus dies istos, non solum ut signa, sed ut causas etiam partialiter concurrere fusissimè probat. Partialiter inquam, quoniam tria sunt, quæ omnia simul concurrentia laudabilem crism, & significant, & faciunt; *Dies decretorius, Coctio, Excretio*. Ita tamen ut (sicut ab eodem est dictum) decretorius dies ad iudicij firmitatem conducatur, reliqua duo ad cognoscendum bonum, aut

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Xx

prauum

prauum euentum. Firma erit iudicatio quæ fit in die iudicatorio; bona si cum signis coctionis accidat; ac insuper si optima sequatur excretio.

lib. 9. met. c.

Quod si experientia nobis dies istos reperit (quod Galenus fatetur & ex Hippocrate colligi potest) non propterea sunt contemnendi; nam multorum quæ experimento inuenta sunt, rationem postea nos docuit philosophica contemplatio. Nec deterreat Hippocratis in assignandis his diebus varietas. Nam prius Epidemion libros scripsit, cum adhuc experimentis dogmatum veritatem exploraret, & idcirco multos congeffit dies, quos postea in Prognosticis, & Aphorismis amputauit. Hæc tibi huius rei series esto.

Pares { *In Epid.* 4. 6. 8. 10. 14. 28. 48. 60. 80. 100.
In Aph. 14. 34.
In Progn. 14. 20.

Impares { *In Epid.* 3. 5. 7. 9. 11. 17. 21. 27. 31.
In Aph. 3. 5. 7. 9. 11. 17. 21. 27. 31.
In Progn. 7. 11. 17.

C A P V T VI.

Vndenam vim habeant critici.

P A R T I C V L A P R I M A.

Quid sentiant Arithmetici.

NONnulli, qui se Pythagoricos simulât, numeris omnia quæ fiunt, sed præcipue criticorum vim adscribunt, & in hoc Platonem, Aristotelem, & (si Diis placet) Hippocratem etiam sibi asciscunt socios. Plato *Neminem sine numeris rectè philosophari posse credit,*

dit, animamque numerum se se mouentem appellauit. Aristoteles, ternarium numerum, dixit, natura legem esse, secundum quam omnia naturalia disponuntur. lib. 1. de cal. Hinc probat corporum esse dimensiones non plures. Deducit demonstrationem à Pythagoricis, qui dicebant omne, & omnia, tribus esse definita; finis namque principium, & medium ipsius, omnis numerum habent. Hippocrates in in epistolâ ad Thessalum filium, sic scribit. *Ad numerorum scientiam multum studij adhibeto: numerorum enim ratio, & ad circuitus, & ad transmutationes febrium præter rationem fiennes, & ad iudicia egrotantium ac securitates in morbis sufficiens erit.*

Multa deinde afferunt ad numerorum dignitates pertinentia, ut in quaternario, quod quatuor sint elementa: in senario, quod sex diebus completa fuit Mundi fabrica. De septenario quid dicam? in quo tam multa reperiunt ut vix vnquam finem faciant. Qui huius rei plenam notitiam habere cupit adeat Petrum Bongum, qui in magnum quoddam volumen numerorum mysteria congeffit, quæ syncerè speculanti ridicula sane videri debent.

Cæterum quamuis Galenus, *An numeri ipsi agere nati sint, an motus ordinatos sequantur*, Philosophis considerandum relinquat, nihilominus non potuit se continere, quin inferius hanc ineptiam refelleret: neque enim quia omnis numerus par femina est; impar vero masculus: acutorum crises imparibus fiunt. Neque simpliciter impar pari fortior est, neque si fortior idcirco iam femininus imbecillior, neque si femina quidem hic sit, masculus verò alter, rationi consentaneum erit acutos morbos in masculis numeris, in feminis verò chronicos iudicari. 2. dieb. decr. cap. 2.

Miratur ille Pythagoram, qui simul & prudens fuerit, & numeros tantum esse putauerit. Verum maiore iure Galenum ipsum mirari possumus, qui in Pythagoricâ disciplinâ altiorē indaginem subesse non cognouerit: Sapientissimus ille, qui primus philosophi nomen sibi per summam modestiam vendicauit, quem Plato tanquam diuinum est veneratus, qui apud suos discipulos in tantâ fuit æstimatione ut siquid in disputationibus ab eis quæreretur, nihil aliud respondebant, nisi,

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

XX 2

Ipsè

*Ipsè dixit, hoc est, Pythagoras. Hic, inquam, Naturæ rerum subtilissimus speculator omnium rerum proportiones reperit, quas per numeros tanquam per rem nobis notam significabat. Utinam hodierni Philosophi imbuti fuissent hæc disciplina, quam quia non assequuntur contemnant: quippe, Mens ignara boni, quæ non intelligit odit. Sed cum ex profundissimo Pythagoræ puteo scientiam haurire non possimus, non est in superficie inhærendum, in quâ nihil verum certumque apparet: quid enim numeri possunt efficere, qui negationes quædã sunt? Etenim nihil aliud sunt nisi indiuisiones? Quid rursus indiuisiones, nisi diuisionũ negationes? Deinde id quod nõ est ens reale (sic in scholis philosophi loquuntur) nõ habet efficiendi potentia: numeri non sunt ens reale, vt sæpe docet Aristoteles, etenim in prædicamentis scribit, *In partibus numeri esse ordinem, ordo autem non fit, nisi quatenus ab intellectu percipitur*: Et In metaphysicis. Numerus, inquit, *unum non est, sed velut cumulus, etsi sit dicendum quidnam illud sit, quod ipsum efficit unum ex multis*: Ac si diceret, *Nisi detur in numero vltima unitas, qua sit veluti forma præcedentium, non fiet numerus unum quid, id autem non fit, nisi intellectu, & satis imperfectè, hoc est, non ratione compositionis, sed solius ordinis, qui mente colligitur. Hinc addisce numerum esse ens rationis, non ens reale, ac proinde nihil posse efficere.**

8. metaph.

13. metaph.
summa 3. c. 1.
¶ 2.

Itaque quia hoc ita intellexit Aristoteles, & præterea ex professo contra numeros aliquando disputauit, non est credendus numeris facultatem agendi tribuisse; sed quando *Ternarium, naturæ legem esse*, dixit, non posuisse eum numerum tanquam causam agentem, sed (vt Docti omnes interpretantur) *legem ex causâ manantem, aut causæ adiunctam, cuius exemplo naturalia disponuntur*: sunt enim mouentes causæ omnes certo præditæ numero, cuius ratione tanquam quodam exemplari dispensantur.

sap. c. 11.

Plato autem Pythagoricæ doctrinæ & obscuritatis sectator, cum de numeris loquitur, non materiales intelligit, sed numerorum vocabulo vsus, rerum formas substantiales & harmoniam, ex quâ constituuntur significare voluit. Sic *Omnia in mensura, pondere, & numero, à Deo cõstituta esse, Sacra pagina nos docet*

Nam

Nam *Numerus speciem* significat, quandoquidem *Species*, teste Aristotele sunt veluti numeri. Ponderus autem *Ordinem* designat: ^{8. metaph.} quia ut corpora ponderibus, ita quælibet res propensione sua ^{rex. 10. c. 3.} in proprium bonum fertur. *Mensura* dicit *Modum*, quia mensura rem modificat, & coercet.

Hippocrates sapientissimè filio suo numerorum scientiam commendat, ut potè maximè necessariam, ut cognoscamus id quod obseruatione longa de numeris cognosci potest; nulla tamen illis agendi facultas idcirco tribuenda est. Nam nemo est qui aliquid à septenario numero dicat factum, ob rationes quas diximus; nemo rursus qui dignitatem, & præstantiam septenario deneget, quæ tanta est, ut videatur illum Deus, & Natura in deliciis habuisse. Cæterum diuinus Hippocrates se causam huius rei, quam quærimus traditurum promisit, sed fortassis rei difficultate perterritus non adimpleuit, solamque longam obseruationem pro causâ nobis reliquit.

Verum quidem est quod, ut Plinius ait, *Alius de alio indicat, dies lib. 7. c. 40. supremus de omnibus.* Non est tamen verum id de quo lamentatur: *Vanam esse, & imprudentem hominum diligentiam, quia numerus dierum computatur, ubi quaritur pondus.* Non, inquam, est verum: nam in numero pondus quoddam existit quatenus in illo numero maiores, & crebriores, quàm in aliis, mutationes contingunt.

Porro sunt numeri in quibus, non à quibus, crises fiunt, hoc est, mutationum præscripta tempora, non causæ: Nom, inquam, causæ: nam, (quæ est Galeni ratio) ^{3. dieb. decr. cap. 8.} *Si dierum numerus ipse decernendi facultatem haberet, non frequenter diebus imparibus, raro paribus, verum perpetuo imparibus, nunquam paribus de acutis morbis iudicium fieri oportet.* Deinde mutatio fit in tempore, quare fit in motu: est enim tempus numerus motuum secundum prius, & posterius; fit igitur mutatio in numero, non autem à numero: quippe numerus nullam agendi vim habet.

Recedant igitur Arithmetica cum suis numeris, qui quidem nihil sunt, ac subinde nihil efficere queunt: nihil autem sunt quia sunt negationes; negatio autem nihil est: Quod sint negationes non diffitebitur ille, qui numerum omnem ex vnitatibus componi videt; vnitates autem quid sunt nisi

lib. 1. de ani-
ma.

indiuisiones, hoc est, diuisionum negationes. Si verò dixerint numerum inter obiecta communia sensuum ab Aristotele reponi, sciat oportet ex eodem, numerum sola continui negatione percipi, sicut tenebræ, & cæcitas, priuationes cum sint, à sensibus per obiecta quæ negant percipiuntur.

PARTICULA II.

Quid sentiant Astrologi.

lib. de ar. ag.
& loc. & lib.
de affect.

Quamuis Hippocrates dicat oportere Medicum esse astrologum, non propterea Astrologantium nãnas recepisse censendus est. Rursus quamuis Astrologi in genethliacis ex futurorum diuinationibus plus æquo sibi arrogent, non idcirco à re rusticã, à re nauticã, à re medicã, excludendi omnino sunt, sed constanter cum Aristotele tenendum, *Oportere mundum hunc inferiorem supernis lationibus esse continuum, ut inde vniuersa vis eius gubernetur.* Quare constat inde non egredi extra medicos cancellos, eum, qui crismorum naturam in astris quærit.

Sunt nonnulli plus nimio huic contemplationi addicti. Alij ab eadem plus nimio abhorrentes. Tertij (quibus assentior) superiores causas cum inferioribus permiscentes. Porro, qui in crismorum vi, ad cælestes causas duntaxat respiciunt, duodecim signa in Zodiaco constituunt, quæ planetarum domus appellantur. Iuxta hanc doctrinam sol, & luna singulas habent domos, reliqui planetæ vnusquisque duas. Rursus Planetæ in tres diuiduntur classes in beneficos, maleficos, & ancipites.

Itaque cum aliquis caput agrotare, in quo signo Luna tunc reperiatur considerant: Ex illo per suos aspectus sextiles, trinos, quadratos, coniunctiones, & oppositiones contemplantur iuxta naturam signorum, ad quæ die quartã, aut septimã (& sic de aliis) Luna accesserit. Sic futuram crism prænuntiant: si enim signum horæ decubitus, oppositam habeat naturam signi die iudicatoria, in ea die fiet crism, quæ bona, aut mala erit, prout Luna benè, aut male fuerit disposita, hoc est, cum benefico, aut malefico planeta.

Hæc,

Hæc, & similia effutiunt, cuncta tamen inania; nam apud varios, variam dierum criticorum indaginem reperio, varia etiam documenta, cuncta inania, nisi quid occultum habeat nobisque ignotum. Sed quid proderit occultum quod manifesta experientia refellitur. Demus duos eadem die decubuisse, nunquid eadem die vterque iudicabitur? Non profecto; nam euentu contrarium comprehenditur.

Confugiunt Astrologi ad genethliacos dies: & comparant aspectus horæ decubitus cum aspectibus, natiuitatum. Verùm nec sic quicquam efficiunt, nam duo nati eodem horâ (vt Iacob, & Esai) diuersam habent naturam, diuersum temperamentum, diuersum vitæ finem. E contrario multi sub diuersis nati aspectibus, in eadem horâ, eodem mortis genere corripuntur. Scio non deesse Astrologis subterfugia, quorum refutatio ad alios pertinet. Ad me porrò tantum incumbit probate crifimorum vim, non à solis accipi syderibus, quod iam aggredior.

Primò, si astra in quibusdam aspectibus concurrentia naturam ad crifes in morbis moliendas cogunt, cur eandem non cogunt ad aliam operationem? sed quis vnquam vidit hominem septimâ die, aut decimaquarta melius cibos concoquere, melius attrahere, retinere, expellere.

Secundò, cum rapidi sint syderum motus, vix possunt deprehendi eorum aspectus, vix conuersiones obseruari. Sed esto deprehendantur, obseruentur. At stellæ sunt causæ vniuersales, quæ per particulares determinantur, sic sol non sine homine generat hominem: quippe ad effectuum productionem requiritur agens particula, & certa quædam materiæ dispositio, quæ vniuersalis illius agentis vires immutat, alterat, euertit.

Tertiò, Luna duplicem habet influxum, vnum à sole mutuatum, alterum à signis obliquioribus, per quæ singulis mensibus proprio cursu trans greditur. Si ergo vis crifimorum oritur ex influxu mutuato à sole, ij morbi duntaxat septimâ die iudicantur, qui nos in nouilunio corripunt; alioquin nec dici septimæ Luna dimidia, nec decimæquartæ plena respondebit. Si verò ex influxu à signis zodiaci accepto, & sextus, & deci-

Hæc

mus

mus tertius poterunt decernere; siquidem cum inferiora Epicycli permeat velocius fertur, & tunc sexto die ad quadrata signa accedit: cum autem superiora transit tardius fertur; & tunc octauâ die vel nonâ in quadrangulâ loco apparet. Porro luna æquales motiones, & circuitus non sortitur; quare ad lunam dumtaxat causa motionis quæ in diebus certis contingit referri nequit.

Quarto, post vigesimum diem omnes circuitus septimanarum sunt, omnisque quaternionum vis perit; unde vigesima tertia, & trigesima quarta dies decretoriæ non censentur. Post quadragesimum diem ad centesimum vsque vicenarij soli decernunt peritque vis septimanarum, si ergo crisimorum vis à sola luna dependet, unde nam hæc computandi varietas?

Quinto, omnis actio contactu fit. Cœli contactus mathematicus non est, sed physicus: emittitur ergo ex eo quidpiam: id autem corporeum non est; siquidem si corporeum esset, sensim minueretur, est igitur incorporeum, nempe qualitas contrario carens: nam quia contrario caret, momento diffunditur vt lumen: Hæc qualitas spiritalis: aut primas producit qualitates, vt lux calorem; aut vim fugandi, attrahendive: vis ista attrahendi indiuiduis inest non autem causæ generali, qualis est Cœlum: Producit ergo lumen; at lumen non magis hæc die fuggerit calorem, quàm aliâ, nisi quo plus ad terram reflectitur, quod in sole quidem accidit, quanto aut propinquior est, aut directior in lunâ verò, quâdo plus luminis à sole recipit: Accipit autem plus, quo magis ab eo recedit, quare cum octauo die magis à sole recedat, quàm septimo octauus maiorem decernendi habebit vim quàm septimus.

Sextam adiungo rationem, & satis validam. Cum dies criticos inquirimus, in febribus intermittentibus, non per continuas dies, sed per accessiones computando procedimus. Hæc computatio ad lunam, quæ continuo motu agitur referri haudquaquam potest, alioquin septima accessio non erit decretoria vt pote quæ die duodecimâ contingit; dies autem duodecima quid cum lunæ quadrâ commune habet? Quod si habet, omnis dies similiter habebit, & subinde nulla inter criticos, & non criticos dies, erit differentia.

Hanc

Hanc Astrologorum opinionem, tot rationibus confutatam, Galenus nihilominus amplectitur, eamque, tanquam optimum ^{3: dieb. de cr.} Ægyptiorum inuentum commendat, adeo ut non ægrotis duntaxat, sed sanis etiam Luna quales dies futuri sint denunciet. ^{cap. 6.} In huius rei gratiam natalitios dies considerat: *Fingamus inquit, homine quopiam nascente salutes Planetas in Ariete esse, malignos in Tauro. Profecto is homo cum Luna in Ariete Cancro, Libra, & Capricorno fuerit, pulchre vitam deget, & bene habebit; cum vero eadem Taurum ipsum, aut tetragonum aliquod, aut ex diametro oppositum ipsi Arieti signum occupauerit, pessime quidem, & moleste homo ille vitam transiget. Atque iam morborum initia huic, cum Luna in Tauro, Leone, Scorpio, & Aquario fuerit, pessima: sine periculo autem, & salutaria sunt cum Arietem, Cancrum, Libram, & Capricornum Luna permeat.*

Ceterum Galenus, qui in explorandis diebus decretoriis experimentum ducem habuit, non debuerat Astrologis adherere, quorum doctrina, ut diximus, cogit nos dies aliquos criticos constituere, quos Hippocrates experientiae filius iudicare nunquam reperit. At dicetis, Galenus existimat se in hoc ab experientia non recedere: quippe ibidem Sophistas damnat, qui rationem quaerunt in iis, quae manifeste patent. Manifeste autem patere ait, tetragonas, & diametras Lunae constitutiones affectionesque in principiis bonis bonas facere alterationes; in malis, malas.

Est tamen quod Galeno respondeamus: nempe experimento quidem compertum esse Lunam haec inferiora in tetragonis, & diametris constitutionibus alterare, quod annotavit Aulus-Gellius ex Ammiano, ostreas scilicet Lunam senescere tenues, & exuccas esse, & ex Lucillio, Lunam echinis & muribus fibras, & penu addere. Aristoteles ex Lunaribus incrementis, echinos, ait, & id generis animalia, utpote cancros, ostreas conchas, conchilia pleniora fieri, & uberiori lumine facta succulentiora euadere humiditatis viuificae, & lunaris caloris beneficio. Addit Plinius minimum animalium formicam syderis vim ^{4. de part. animal. c. 5.} sentire, & interlunio cessare, & alibi, lunam accedentem corpora implere, recedentem inanire. Et (ut multa alia quae in ^{lib. 2. c. 42.} hanc rem dici solent omittam) unum duntaxat ab Aristotele ^{eodem lib. cap. 102.} dictum,

Castrens. Syntaxis Praed. Med.

Y y

dictum,

dictum, & à me in loco maritimo vbi maiorem vitæ partem transegi, obseruatum adiungam: scilicet nullum animal, nisi æstu maris recedente expirare. Neque prætereundem est in pestilentibus constitutionibus in eâ die in quâ ex diametro Luna Soli opponitur, & quâ cum eodem coit, quin etiam in quadratis cum Sole aspectibus, longè plures ex iis qui sani sunt ægrotare, longè etiam plures ex ægrotantibus perire.

Hæc omnia ita esse qui negaret, sensus expers iudicaretur. Cæterum constitutiones istas lunares quis diebus decretoriis adaptare poterit! Eas nihilominus Galenus adaptare contendit, inani tamen conatu; siquidem vt diem vigesimum, Hippocratis autoritate, & experimento decernendi vim habentem lunari cursui adaptaret, figmentum reperit ab omni ratione alienum: nempe mensẽ quemdam suum, quem medicinalem appellat ab omnibus tam astrologis, quem medicis, vt pote fictitium repudiatum. Quod vnusquisque videre potest apud Authores, qui contra mensẽ istum scripserunt, quorum præcipui sunt Ioannes Picus Mirandulanus, Petrus Aponensis, Hieronymus Cardanus, Hieronymus Fracastorius, Ioannes Manardus.

3. diob. decr.
cap. 9.

Itaque cum aduersus Dioclem, & Archigenem pro Hippocrate vigesimum diem, magis quàm vigesimum primum decretorium esse probaret, relicto experimento, quo solo debuerat esse contentus, ad Lunam potius voluit confugere. Oportet ergo considerare tres menses Lunares pro vario respectu ad Lunam constitui ab astrologis. Primus dicitur coniunctionis; & est totum illud tempus, quod inter vnã, & alteram coniunctiones interiacet. Hunc mensẽ dierum 29. & horarum 12. cum 40. minutis esse tradunt Recentiores. Secundus, est mensis peragrationsis, quo Luna ab vno Zodiaci puncto recedens ad idem punctum integro circuitu emenso redit, & est dierum 27. & horarum octo. Tertius mensis est apparitionis seu illuminationis, seu illustrationis, & est interuallum à primo nascentis Lunæ conspectu ad vltimum vsque diem evanescentis. Hic mensis inæqualis esse solet, nunc longior, nunc breuior. Longior quo minore tẽpore occultatur Luna; breuior, quo diutius delitescit; constat tamen vt plurimum 26. diebus, & horis 12.

Aduer

Aduertendum hoc loco est, mensem conjunctionis dici illum, in quo Luna à Sole discedens, ad solem iterum redit. Sol enim vnum de duodecim signis, vnius mensis spatio metitur: Ponamus igitur Sole in primâ Arietis parte constituto ab ipso, vt ita dicam, orbe emeruisse Lunam, quod eam nasci vocamus. Hæc cum ad arietem redit non inuenit ibi solem; intereâ enim ipse progressionis suæ lege vterius abscessit; quapropter vltra peragrations signorum procedit vt solem reperiat, & ideò cum ad arietem peruenit non putatur, eo vnde profecta fuerat reuertisse, quia oculi nostri tunc non ab ariete, sed à sole eam viderant processisse, quod fit 29. diebus horis 12. Minutis 40.

Peragrations igitur mensis, minor est mense conjunctionis, quia numerantur in eo dies tantum in quibus luna ob vno puncto ad idem punctum vt à primâ parte Arietis ad primam Arietis redit; hoc dicimus fieri spatio dierum 27. & horarum 8. De hoc mense (vt Macrobius ait) luna octo, & viginti prope die-

*1. de somniis
scipionis.*

bus totius Zodiaci ambitum conficit. Mensis verò illuminationis est circuitus in quo nobis elucet Luna, quem idcirco non sibi semper æqualem esse diximus, quod occultationis tempus non sibi semper æquale sit; ipsum vero vulgo dierum 26. & horarum 12. faciunt, secundam quam rationem breuior esset mense peragrations horis 20. quod constabit si tot horas, 20. dico ad 26. dies, & horas 12. adiungatis; summam enim constare reperietis 27. dierum, & horarum 8.

Damnât aliqui Galenum tanquam Astrologiæ ignarum, quæ per triduum Lunam latere dixit, quem tamen Lalamantius excusat: quia medium spatium proposuit, vt extrema innotescerent: solet enim delitescere non solum per triduum, sed & per biduum, & per quatrimum; latet etiam per vnum tantum diem aliquando.

Itaque nullus ex prædictis mensibus potest diem vigesimum sibi accommodare; quia semper iuxta horum mensium rationem, vel numerum vicenarium dies decretorius tertiæ septimanæ excederet, vel non compleret. In primis ex mense conjunctionis vigesimus non potest demonstrari; si enim hunc

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Yy 2

mensem

mensē in quatuor diuidas septimanas, earum tres constituent 22. dies, & horas 3. qui numerus longissimè excedit vicenarium. Nom etiam ex mense peragratiōis; diuidite enim hunc mensē in suas septimanas, & inuenietis tres septimanas efficere dies 20. & horas 12. qui numerus medius est, inter vigesimum, & vigesimum primum, ad eò ut si sic contingat crisis, nec huius nec illius diei erit. Neque etiam potest confici ex mense illuminationis, quoniam incertam habet magnitudinem, modo enim longior est, modò breuior.

His difficultatibus irretitus, mensē alium sibi finxit quem vocauit medicinalem: hic fit ex mense peragratiōis, & illustrationis, qui duo simul iuncti efficiunt dies 53. cum horis 20. hi si in medietates diuidantur erit quælibet medietas mensis medicinalis constans diebus 26. horis 22. cuius duæ septimanæ comprehendunt dies 13. & horas 11. quælibet nempe septimana dies 6. horas $17\frac{1}{2}$. vnde tres septimanæ efficiunt dies 20. horas $4\frac{1}{2}$. Sic ille.

Cæterum si mensē illuminationis per se solum non recipit, quia inæqualis est nunc breuior, nunc longior; cur modo medicinalem suum mensē conficit ex eodem mense illustrationis simul coniuncto cum mense peragratiōis: Profectò si mensis illuminationis per se solum incertus erat eandem incertitudinem coniunctus habebit. Neque verò Lalamantij excusatio quicquam valet, cum enim hic quærat præcisus dies vigesimus ad differentiam vigesimi primi, quæ differentia in exigua distantia consistit, non sufficit numerum medium assignare; nam quæcumque euariatio efficiet, ut iam non sit verum id quod Galenus probare contendit nempe vigesimum, non vigesimum primum esse iudicarium.

Et quorsum quæso iste labor, si vigesimus primus etiam ab Hippocrate inter iudicarios statuitur. Non ergo vigesimus hoc à solâ Lunâ habet; si enim haberet profectò omnino vigesimum primum excluderet, nec diceremus rariorem esse, sed nequaquam esse iudicarium.

Præterea demus Galeno suum diem medicinalem: nonne iuxta illius rationem, tres septimanæ constabunt diebus 20. & horis $4\frac{1}{2}$. sed si tunc crisis manifestari incipiat, & duret per horas

horas 19 $\frac{1}{2}$. vel ultra, iam vigesimi primi, non vigesimi esse dicitur.

Tertio si dies iste medicinalis confert ad cognoscendam crifim, quæ fit in tertiâ septimanâ, hoc est in die vigesimo: conferet etiam ad crifes aliarum septimanarum: fiet ergo crifis in primâ septimanâ die sextâ, & horis 17 $\frac{1}{2}$. & in secundâ septimanâ die 13. & horis 11. Et si bene numerabitis, inuenietis crifes morborum acutorum ex decidentia iuxta hunc mensem medicinalem, non debere fieri 40. sed 41. die.

Tandem mensis iste imaginarius est, & non nisi mente conceptus existit; ea autem quæ esse habent intentionale (vt cum Philologis ioquamur) non possunt realem effectum parturire. Et hæc sufficiant pro hæc opinione refellendâ; Plura quærito apud Authores superius allegatos.

PARTICULA III.

Fracastorij opinio enarratur & refellitur.

Nonnulli sunt qui prædictis nimium aduersantes, omnino nostra contemnunt, & ad solam materiæ motionem se recipiunt. Auerrhoes, Naturæ tribuit iudicandi vim, tanquam ^{3.col.9.} causæ proximæ; cælum autem tanquam causam remotam Medico non esse necessariam dicit. Fracastorius etiam licet Astrologiæ peritus, ab Astrologis omnino factus transfuga, totus se humorum motionibus addixit. Primum suæ opinionis fundamentum tale est. Rarò contingit vt vitio aliquo in humores transeunte, vnus tantum humor corripatur. Nam, vt plurimum, alterum aut plures vitium idem concipiunt, aut simul, aut postea: quippe in ea sanguinis massa, quæ in venis continetur, confusi, commixtique sunt. In secretionem autem putrescentis humoris, quando à naturâ fit, si humor qui secernitur simplex fit, neque alio alteratus, crifim nullam efficit, sed paroxysmum tantum: quotidianum quidem si pituitosus erit: tertianum, si biliosus: quartanum, si melancholicus. Ex his infert quod si permixti fuerint humores, aliquando omnes mouebuntur, aliquando

quando aliqui, aliquando nullus. Vnde dierum aliqui erunt placidissimi, alij acerbiores, alij acerbissimi: Placidissimi in quibus humor nullus mouetur: acerbiores in quibus vnus: acerbissimi in quibus omnes: Et hi ad crises sunt aptissimi, quoniam in illis magis stimulatür Natura, quo stimulo fiunt crises.

Alterum fundamentum: Crisis non fit nisi digesto, præparatoque humore; digestio non adest, donec quod crassum, & segnius est, non est domitum, crassior verò, & segnior humor omnibus aliis est melancholia: vnde fit vt potissimum circa melancholiæ, & motus, & digestionem attendantur crises: fit autem motus per quaternarium, fiunt igitur crises per quaternarium.

Demus e. g. bilem in aliquo ægrotante peccare, eamque cum paucâ pituitâ, & melancholico humore permixtam esse, simulatque putrescere incipit bilis, reliquos etiam inquinabit humores. Itaque grauis erit primus ille paroxysmus. Secunda dies quietissima erit, in qua nullus humorum fiet motus: Tertia paroxysmum quidem bilis sentiet, crisis tamen non fiet, tum quia stimulus nondum maximus, tum quia totum nondum digestum est: Quarta, dies motum habebit melancholiæ, sed latentiore: quia non multum est quod tunc mouetur de melancholia, partim quidem, quia tunc peccabit solum, partim quia putrefactio eius quodammodo pender à bile, quâ cessante in die quarto, melancholia dat aliquem motum ob conceptam putredinem, sed paruum, & latentem, quia origo, & fomes putrefactionis, nempe biliosus humor quiescit: Quinta, bilis motum videbit: Sexta nullius. At verò septima acerbissimum omnium sentiet paroxysmum, concurrentibus simul humoribus omnibus, qui peccabant, ac largius melancholiâ: quoniam ex alterius contagione, & impulsu non parum morionis recipit. Quo die quoniam digesta fuerat melancholia, & stimulus acerbissimus ob coniunctam bilem, fiet crisis.

Tertium fundamentum: Cum melancholiæ modi, & conditiones multiplices sint, (sæpe enim paucâ est, sæpe multa, interdum crassior, interdum tenuior, modò tenacior, modò soluta magis, modò frigidior) Ex hac diuersitate fit, vt putrescente cholera, quandoque simul eadem die computrescat melancholia,

lia, modò in initio paroxyfmi, modo in medio, modò in fine; Interdum non simul eadem die, sed secunda tantum: In acutis morbis eadem die motus fit vtriusque humoris, quia acuti morbi à tenuiore, & paucâ, & calidissima materiâ fiunt. In tardis autem, & diuturnis, quorum materia frigida est crassa, & tenax, moueri melancholiam accidit non nisi die quarta. In mediocribus autem morbis quorum materia mediâ est quantitate, qualitate, & crassitie, in secundâ moueri incipiet, & computrescere melancholicus humor.

Ex diuerso itaque melancholici humoris motu diuersæ contingunt crises, & tres eorum ordines statui possunt. Nam si prima die cum cholera simul, & melancholia comoueatur, (quod in acutis fit morbis) quartanariæ periodi erunt 4. 7. 10. 13. Rarò enim ultra hos protenditur status in acutis. Si extremè peracutus fit morbus, crisis in quartum cadit diem: quia materia paucissima est, subtilissima, & feruens. Si acutus seignior ad 13. prorogabitur. Si medius inter extremè peracutos, & acutos minores, septimo die iudicabitur; atque hinc primus erit dierum criticorum ordo.

Secundus, ita numerari debet, si non in primâ die, sed in secunda solum, motum dederit melancholia, (quod in mediocribus morbis accidit) tunc quaternariæ periodi erunt 2. 5. 11. 14. 17. 20. Ultra autem rarissimè in mediocribus producitur status, sed 11. 14. 17. 20. præcipuè erunt critici.

At si tertia solum die motum recipiat melancholia, quod in chronicis solum fit, in quibus, & crassa valdè, & tenax, & multa materia est; periodi quidem erunt 3. 6. 12. 15. 18. 21. 24. 27. 30. Rarò autem ultra contingunt crises. Maximè autem criticus erit vigesimus primus, mox 27. mox 15. si enim materia crassa quidem, & tenax sit, pauca autem in eo genere ad quartumdecimum status erit. Si verò crassa, ac valdè multa ad 27. si verò in genere mediocris ad 21. Hæc est Fracastorij sententia.

Quæ & Hippocrati, & experientiæ aduersatur: Hippocrati quia multos constituit dies criticos, quos Hippocrates non constituit. Experientiæ quia dies criticos enumerat, in quibus experimento compertum est rarò aut nunquam crises accidere: quod si vnicuique ad libitum dies criticos assignare est datum, nulla

nulla erit difficultas. Igitur dum decimum diem, & 12. inter decretorios primis ordinis reponit, in quibus nunquam crises vidit Galenus, sibi dies fingit, quas nullo modo recipere debemus.

Adversatur præterea rationi: nam fundamentum huius opinionis est humores intra venas non solos putrescere, sed permixtos. Sit ita, sed nunquid morbi quorum causa est intra venas per crism solvuntur? Nonne inflammationes externæ etiam iudicantur? Profectò iudicatorios dies in abscessibus etiam Hippocrates commemorat.

Nunquid etiam in abscessibus, non vnus tantum putrescit humor? Iam ergo erysipelata à sola bile non fiunt; sed semper admixtam habebunt melancholiam, & melancholiæ eam quantitatem quæ in crifibus principatum obtineat. Quod si hoc ita esset omnis curandi ratio peruerteretur. Quandoquidem, & in phlegmone, & in erysipelate curando melancholici humoris erit habenda ratio.

Præterea cum ait in vno solo humore putrescente, vel pluribus in vnam formam redactis, fieri non crism, sed paroxysmum, vt v. g. sola bilis putrescens tertianæ exquisitæ paroxysmos referat, permixta verò itavt in vnam formam non redigatur efficit crism. Profectò merum somnium videtur. Insurgat natura ad debellandum vnum humorem, & vocetur paroxysmus. Sed si huius humoris secretio, & expulsio fit, appella vt vis, à crisi nihil differet. Quid præterea differentia est inter humores, ad vnam formam redactos, & humores permixtos? Profectò in venis humores permixti existunt, & ad vnam formam redacti: ex his fit tertiana notha, ex his etiam crisis debet fieri, si quidem ex humoribus, ex quibus morbus constat, eiusdem morbi crisis fiat oportet.

Tandem, tertius dies morborum exactè peratorum criticus est. Tertio tamen die melancholia adhuc quiescit. Cum verò rarò vltra 30. diem, crism contingere ait, videtur parum in medicâ praxi versatus vt reuera erat, qui in suis Caphiis (erant montes in quibus villam amenissimam habebat) Musis, & quieti operam dabat parum quidem faciendæ medicinæ sollicitus. Si ergo experiretur inueniret quadragesimo,

&

& sexagesimo crises fieri quod vidit Hippocrates, vt non semel scriptum reliquit.

P A R T I C U L A I V.

Aliorum opinio refutatur.

Alij sunt qui crifium efficientem caufam dicunt effe Naturam, materialem verò humorem: atque adeò tardas, aut celeres fieri crifes, partim ob humorem ftimulantem, aut reluctantem, partim verò ob Naturam, quæ fi fui fit compos, cum primùm ftimulatur infurgit, fi debilis crifim retardat. Quod verò potius pari quàm impari die crifes eueniant, hoc ad humores fpectat: bilis enim mouetur per impares, melancholia per pares, Quod feptenariis tantum accidant crifes, id totum Naturæ eft, quæ feptenarium numerum in delitiis habet.

Hæc tamen opinio licet aliqua ex parte veritatem præferat difficultates nihilominus patitur. Et in primis Natura debilis (quam fupponit) crifim non efficit, neque enim excitatur, ac propterea quamuis æger occumbat non per crifim mori dicitur. Si verò mediocriter fit debilis tunc crifim quidem efficit licet imperfectam. Sed qua die? Profectò in eadem die, in qua crifim efficeret, fi robusta foret. Neque ex humoris crassitie, & frigiditate euenit vt crifes retardentur, quandoquidem, & ex pituitolo, & ex melancholico humore poffunt fieri apoplexiæ, quæ breui iudicantur. Tandem falum eft dicere humores efficere, vt paribus, aut imparibus crifes fiant: tamen fi enim crifes fiant in acceffionibus (vt diximus) & acceffiones fiant à bile diebus imparibus; à melancholia diebus paribus; poteft quartana v.g. iudicari in impari, & acceffiones habere per dies pares, quia quæ dies facit acceffionem par erit, fed refpectu totius ægritudinis impar: demus enim quod aliquis quartanâ laboreat & in feptimâ acceffione iudicetur, huic iudicium erit in acceffione impari, quamuis moueatur per pares. Nec mihi quifpiam dicat non poffe quartanam in feptima iudicari, nam con-

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Zz

trarium

trarium experientia patet, & tertianas in sexto paroxysmo iudicatas multi viderunt, Hippocrates enim ait, tertianas septem circuitibus ad summum terminari, non quod septimo semper circuitu terminentur, sed quod is sit summus ad quem peruenire possit. Neque pituita, aut sanguis potest ad pares referri, quod tamen isti Authores volunt; nam pituita, & sanguis semper eodem modo mouentur, scilicet pituita quotidie, sanguis semper.

PARTICULA V.

Authoris Opinio.

POtius mihi videtur dicendum multa esse quæ concurrunt ad mutationes, illas repentinas, quas Crises appellamus. Et in primis non est excludenda causa vniuersalis; neque vero eam cum Auerrhoe remotam appellabo, siquidem non mediatè, sed immediatè suum attingit effectum; sol enim non mediante homine generat hominem, sed partialiter cum illo ad generationem concurrat. Est ergo causa cælestis, sed præcipuè Luna, quando hæc magnam, & satis manifestam in hæc inferiora vim habere conspicitur. Nam si in corporibus sanis mutationes exercet, vt quam sæpissime experimur, cur non maiora fient in corporibus ægrotantium: Profectò quò debiliora sunt corpora, eò magis Lunares recipiunt impressiones: hinc est quod infantes lunæ obnoxios esse videmus. Et melancholici in lunaribus constitutionibus manifestè exacerbantur. Ægrotos nemo est qui neget in pleniluniis, & nouiluniis immutari, quamuis plenilunia, & nouilunia non coincidunt cum diebus criticis; quod si coincidunt, mutationes longè maiores redduntur.

Est igitur luna quæ per suos aspectus tetragonos, & oppositos mouet, quod si non coincidit exactè cum die decretoria, at certè per paucas horas distat, atque ita materiam intumescente facit: ita vt præstituto die pugna fiat. Pugna autem præstitutam

tutam habet diem, non ailia ratione, nisi quia ille dierum numerus conficit spatium temporis necessarium vt humor matureretur ad pugnam. Quod si interrogabis, cur potius septimo, quam sexto die hæc pugna fiat? Quæram ego, cur concoctio alimenti septem horis peragatur? Dices forsan hoc non esse verum, sed in aliis tardiùs in aliis citiùs pro caloris ratione; ego vero sic admittam crises, vt non sit semper exacta dies septima decretoria, sed ipsa vt plurimum, aliquando autem ab ea per aliquot horas iudicatio recedat, qui horarum numerus cum exiguus sit, semper septimæ diei crisis attribuitur.

Obiectio prima.

Sed obijcies, si hoc esset verum crisis fieret septima v.g. die, aut si septimam elaberetur, fieret octaua; sed cur si non fit septimâ reseruatur in decimanquartam? Respondeo. crisis quæ fit in decimoquarto non esse eam quæ debuit fieri in septima. Nam, si indicatio facta fuit in quarta, profecto crisis, aut septimam, aut septimæ propinquam occupabit: Est igitur crisis, quæ fit in decimaquarta, ex ea humorum natura, quæ duplici indiget tempore ad sui maturationem; & hinc est quod morbi conditio variatur, morbus enim in septimo iudicatus peracutus est, si vero iudicatur in decimoquarto, est simpliciter acutus, & sic de aliis: quod si contendat aliquis septenario aliquam nobis occultam dignitatem esse tribuendam quam ex superius allatis exemplis poterimus conicere, per me quidem licebit.

Obiectio altera.

Si opponat aliquis in intermittentibus non posse crises ad lunam referri, siquidem hæc febres per accessiones decernunt, accessiones autem interdum cum lunari congressu non cœunt. e. g. septima accessio tertianæ accidit die duodecimâ, dies autem duodecima non habet decernendi vim. Respondeo, Diem duodecimam non esse decretoriam in continuis, quia non est destinata motui humoris ex naturâ eiusdem humoris, esse tamen decretoriam in intermittentibus, quia motum humoris

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Z z 2

habet

habet ex accessione in eâ die eueniente. Quod verò attinet ad Lunarem concursum, potest quidem esse in duodecimâ die saltem aspectus trinus, qui licet exiguam vim habeat multum nihilominus iuuat: siquidem accessio ex se adeò efficax ad mouendum est, vt quolibet vel exiguo auxilio cœlesti adiuta, vehementer moueatur. Nam id quod iam prius à causâ internâ agitari erat aptum, paruo quoque incitamento valde multum stimulat. Hinc est quod infantes, aut corpora alia debilia, quæ facillè agitantur sub Lunari influxu vehementer alterantur. Iam verò si contingat in eadem duodecimâ die lunam esse coniunctam, aut oppositam, aut in quadrato cum sole; hoc contingere posse nil prohibet, tunc quis dubitat ægrotum magnam debere subire alterationem?

Si hæc quæ dicta sunt, alicui displiceant, reperiat meliora, interim verò unusquisque sit certus in re admodum difficili satis esse, si probabiles inueniamus rationes, vt portentosas possimus effugere chymaræ.

C A P V T VII.

Modus computandi dies criticos.

PARTICVLA PRIMA.

Vnde incipere debet computatio.

1. cris. c. 9.

eodem lib.
c. 4. & c. 6.

PRINCIPIVM ægritudinis multifariam solet accipi, sed tribus præcipuè modis ex Galeno. Vno modo pro primo morbi insultu latitudine carente, quem etiâ indiuisibilem appellat alibi; Altero, pro spatio quod in tertium protrahitur diem; Tertio, pro quâdam totius morbi parte, quam signa manifestæ coëtionis definiunt. Præter has tres acceptiones, quarta est, quando sumitur pro

pro prima accessione, vt liquet apud eundem. Sumitur etiam citato c. 4.
 pro insultu non quidem latitudinae carente, sed qui latitudi-
 nem quandam habet, & diuidi potest: quam acceptionem ipse
 exprimit his verbis: *Principium igitur morbi primum insultum in-
 diuisibilem prima accessiones, veluti, & ipsum nunc, quod sine lati-
 tudine est, vocant: sed, etiam aliquod tempus latum, quod etiam
 in ipso nunc obseruamus, quando dicimus nunc esse hyemem, vel Aeste-
 te, vel aliquod aliud tempus.* Atque hæc sunt potiores principij
 morborum acceptiones; nam aliarum, quas aliqui afferunt, quæ-
 dam ad has reduci possunt, quædam sunt prorsus inutiles.

Quæritur ergo in quam istarum acceptionum principium
 in computatione Criticorum dicatur? In primis non quando
 sumitur pro primo insultu indiuisibili; siquidem principium sic
 acceptum sola imaginatione comprehenditur, Medicus autem
 sensum habet ducem. Non etiam pro spatio trium primorum
 dierum: nam sic tertius dies non esset iudicatorius, quippe iu-
 dicatio non fit in principio; tertium autem diem inter iudica-
 torios Hippocrates non semel reposuit. Non etiam quando
 principium sumitur pro quadam morbi parte, in qua signa ma-
 nifestæ coctionis apparent: nam si ita accipiamus, eueniet ali-
 quando, vt decimaquarta dies fit principium morbi.

Scire expedit aliter computationem incipere in continuis,
 aliter in intermittentibus: In continuis incipit computatio à
 primo insultu, non diuisibili quidem, sed cum latitudine: In
 intermittentibus verò à prima accessione. Quod in intermit-
 tentibus numerantur dies à prima accessione manifestum est,
 siquidem in his febribus numeratio fit per accessiones ex Ga-
 leno: Quod autem in continuis computentur dies incipiendo
 à primo insultu latitudinem habente, colligere licet ex Gale-
 no dicente. *Morbi principium statuere conueniens non leuioris mor-
 bi, sed decubitus esse principium.* Quibus verbis insinuat, neque 1. dieb. decr.
cap. 6.
 primum insultum capi debere, quia insensibilis est, neque de-
 cubitum, quia alij alijs prout fortiores sunt, citius decumbunt:
 remanet igitur vt principium sit id tempus, quod inter decu-
 bitum, & primum insultum insensibilem interiacet, nempe pri-
 mum insultum cum latitudine. Hæc doctrina ad Hippocratem
 Authorem referenda est, vt ex eius historiis colligitur.

PARTICULA II.

Dies, & septimana in computatione, quomodo fini accipiendi.

3. diob. decr.
6.
Quamuis ad hebdomadas, aut menses conficiendos, dies ut plurimum mutilantur: quippe (ut Galenus animaduertit) cum nec annus, nec mensis completis diebus numerari possint, annus ad trecentos sexaginta quinque dies extenditur cui tamen addas particulam diei maiorem quarta, hoc est, quartam diei partem, & partis cuiusdam partem quodammodo centesimam: mensis etiam ad triginta dies absolueudos vnus dimidium desiderat: septimana sexta diei parte, ut septem compleat dies indiget. Nihilominus numeratio omnis per dies integros non mutilatos progreditur.

louis. c. 23.
2.
*lib. 10. Ge-
 nial. cap. 20.*
 Porro ut inquit Plinius, Plutarchus, Aulus-Gellius, Censorinus, Macrobius, Seruius, dierum diuisio apud antiquos fuit multiplex. Athenienses inter duos solis occasus diem obseruabant, quod similiter Hebræis iussum est facere, vnde in sacra pagina, *à vespere, vsque ad vesperrum celebrabitis sabata vestra.* Babylonij aliter obseruabant, nempe, ab exortu solis, ad exortum alterum. Umbri, & Etrusci à meridie, ad meridiem: Sacerdotes Romani, & qui diem ciuilem definiunt, simul etiam Ægyptij, à media nocte, ad mediam noctem; decipitur vero Alexander ab Alexandro qui aliter Ægyptios sensisse refert.

Astrologi, diem diuidunt in naturalem, & artificialem: naturalis 24. constat horis, quæ æquinoctiales dicuntur: eius duæ sunt partes, dies, & nox: dies dicitur dum sol lucet super terram, nox umbra terræ in solis oppositum diametraliter extensa. Artificialis dies dicitur quandiu sol est super terram, & hic inæqualis est: nempe æstate longior, hyeme verò breuior.

*1. & 2. cris.
 necnon de
 septim. part.*
 Medici, diem appellant spatium 24. horarum æquinoctialium: sic Galenus sæpe. Quapropter neque suos dies à mediâ nocte, à meridie, aut Solis ortu, occasuue numerant: neque, cum Astrologis, dies naturales, artificiales contemplantur, sed
 ab

ab eâ horâ, quâ inceperit morbus, & quoties 24. horas licet numerare tot dies dicunt transactos esse.

Si autem mutilarentur (ut nonnulli volunt) non esset necessaria septimanarum copulatio: si verò septimanæ non copularentur fieret, ut vigesimus dies non iudicaret. Nec tres septimanæ in vigesimo cõcluderentur. Nec secūda septimana cum tertia in die 14. communicarent. Nullaque dies ipsis esset communis, sed crisis fieret 13. die, & horis 11. & hoc tempore inciperet septimana.

Vera igitur septimanarum computatio accipitur ab Hippocrate, dicente: *Septenorum quartus est index. Alierius septimana octauus principium. Est autem, & undecimus contemplabilis: ipse enim quartus est secunda septimana. Rursus verò, & decimus septimus contemplabilis; ipse siquidem quartus est à quartodecimo septimus verò ab undecimo.* Quid critici, quid contemplabilis diei nomine intelligatur inferiùs dicam: sufficiat nunc pro septimanarum computatione agnouisse, primam, & secundam septimanas separari inter se, ita ut, post perfectum diem septimum, secunda septimana ab octauo oriatur. At verò tertia septimana, cum septimanâ secundâ coniungitur, quare secunda in 14. diè terminatur; ab eodem die tertia septimana solos 6. dies suos habet, quemadmodum etiam docet Galenus: *3. progn. 1.* primus enim non suus est, sed à præcedente septimana mutuatus. Quare quamuis Hippocrates vigesimi diei non meminerit, manifestè innuit vigesimum diem inter iudicatorios esse reponendum: quandoquidem septimum tertiæ septimanæ contemplabilem statuit. Cum enim contemplabilis sit quartus, à quo restant tres, ut septimana perficiatur, nemo dubitare potest Hippocratis sententiam fuisse vigesimum diem esse iudicatorium,

Nec solùm priores tres septimanæ eo modo computantur, ut prima, & secunda sint separatæ, tertia verò coniuncta; sed omnes deinceps eandem legem seruant, ut videre est apud Galenum; quapropter dicemus diuisionem fieri per ternarios septimanarum, & in quolibet ternario 20. dies numerari, quoniam tertia septimana solos 6. dies suos habet. *2. diob. decr. c. 9.*

Indicet

Indices. Indicatorij. Indices. Indicatorij. Indices. Indicatorij.

Prior ternarius-----4.	7.	11.	14.	17.	20.
Secundus ternarius-24.	27.	31.	34.	37.	40.
Tertius ternarius--44.	47.	51.	54.	57.	60.
Quartus ternarius--64.	67.	71.	74.	77.	80.
Quintus ternarius-184.	87.	91.	94.	97.	100.

Cæterum ad vigesimum vsque, per quaterniones numeratio fit: ad quadragesimum autem, per septenarios exinde ad centesimum, per vicenarios, postea per menses, quod scriptum reliquit Galenus. Si igitur firmum, ratumque Hippocratem tres septimanes 20. diebus includere, quod clarè protulit, dicens; Fieri non potest, ut horum vllum integris diebus eximiè numeretur: *Non enim annus ac mensis integris numerari diebus naturâ apti sunt.* Sic ille; Quod si viginti & vno diebus concludi tres septimanas vellet, non erat cur dies mutilaret, siquidem ex integris tribus septenariis vnus, & viginti dies emergunt.

Neque tamen ex prædicta sententia Hippocratis, intelligas dies, in numeratione dierum, esse mutilandos, sed, ut iam dixi, integros assumendos, atque cum integri accipiuntur dies pro numero dierum cognoscendo, mutilantur tamen pro septimanâ perficiendâ, aut pro constituendo quaternario. Ita etiam in annorum numeratione dies accipimus integros quos tamen ad complendum vnumquemque annum mutilamus, quod Galenus interpretatur. *Quippe cum nec annus, nec mensis completis diebus numerari possint, annum ad trecentos sexaginta quinque dies extendi ait, quæ adiciuntur particula dici maior quarta, hoc est, quarta dici pars. Tum mensem ad triginta dies, aut absolvendo vnus dimidium desideratur. Sic, & septimana sexta dici parte, ut septem integros habeat dies, indiget.*

Non est hoc loco prætereundum, Hippocratem (quod Galenus argutè annotavit) alio loquendi modo in acutorum diebus criticis computandis, alio in chronicorum fuisse vsu: quippe diuinus Senæx in longis morbis circa vigesimum, circa quadragesimum, circa octuagesimum iudicia facta fuisse narrat; in acutis non sic, sed simpliciter vel quinto, vel septimo, vel nono die

die fuisse iudicatos. Quoniam autem crisis, ut plurimum non unum duntaxat, sed vel duos, vel tres dies occupat; ad quem præcipuè diem crisis referenda sit, si notas quibus cognosci possit affert Galenus: sunt nempe quatuor. *Ratio accessionum;* ^{1. diem. de cr. cap. 8.} *dici naturæ; numerus criticorum temporum; & criseos tempus.*

PARTICULA III.

Ratio computandi dies criticos in puerperâ.

NE quid ad computationem dierum criticorum desit, difficultas, quæ Auctores Medicos in diuersas partes traxit, hoc loco explananda est, utrum in peripneumonia cui superuenit febris, dierum cõputatio debet incipere à die partus, an à die febris. Offerunt se in primis duo fulmina artis nostræ Hippocrates, & Galenus, qui statuiffe videntur à partu debere fieri calculationem: quippe Hippocrates sic ait, *Pari modo iudicationes fiunt* ^{3. prog. tex. 10.} *à partu.* Galenus ibidem sic. *Principium numerationis tibi, non quo die cœperint febricitare, sed quo peperint.* Et consequenter subdit: *Quibusdam igitur circa secundum, aut tertium incipiunt diem à partu, ex quo multi numerant futuram iudicationem, sed res non ita se habet, sed ex quo peperint numerationem fieri oportet dierum.*

Quamuis autem ita ab illis sit lex sancita, nihilominus, in enarrandis Historiis Hippocrates interdum aliter se gerit: quippe in Philini vxore supputationem à febre facit: Repetitur autem eum ibi manifestè esse loquutum; siquidem, febris corripuit decimaquarta à partu die, deinde in progressu historiarum, ait, Author. *Sexta die ad noctem multum delirauit*, deinde prosequitur, quid septimâ quid octaua acciderit. Non igitur est dubium cum decima quarta dies post partum fuerit inuasio febris, sextam postea esse à decima quarta. Respondent aliqui, inter quos est Stephanus Atheniensis, Hippocratem quando in Prognosticis numerationem fieri iubet à die partus, ita esse intelligendum, ut solum hoc fiat si febris secunda, aut tertia

die post partum supervenerit, non autem si acciderit sexta, aut septima ex sequentibus. Huius tamen responsionis vanitas ex Epicratis vxoris historiâ comprehenditur: quippe Epicratis vxor secundo à partu die febre fuit correpta; & tamen à febre non à partu numeratio in ea fit; namque Hippocrates se ipsum declarat, inquit: *Sextâ die à quâ febris ipsam corripuit.* Similiter Dromeadis vxor, quæ filiam pepererat, postridie rigore, & febre acuta fuit apprehensa, quinto die non à partu, sed à febre obiit: quippe, ait Author eam die quo rigore, & febre correpta est, ex præcordiis laborare coepisse, postridie eius diei, quo riguerat, aluum commodè reddidisse, tertio riguisse, quarto dolorem præcordiorum passam fuisse, quinto sitibundam, fastidiosamque subitò obiisse.

Auicenna magis ad narrationem historicam, quam ad id quod Hippocrates in Prognosticis præcipit respiciens, in omni euentu nulla adhibita distinctione à febre exordiendam esse computationem existimat. Eius hæc sunt verba: *Et si pepererit mulier, deinde accidat ei febris, tunc fiat computatio ex febre, non ex partu: ex illo enim est error.* Adiungit postea, *Et plurimum quod accidit est febris post secundum, aut tertium diem à partu.*

Soluunt communiter neoterici hanc difficultatem, diuidentes partum, in partum naturalem, & non naturalem. Vocant nonnaturalem illum, qui cum difficultate fit, & cum grauibus symptomatibus, & purgatione diminuta; naturalem vocant, in quo leuia symptomata accidunt, & purgatio intra terminum à Naturâ præscriptum ritè, & rectè procedit. Profectò si quaestio de nomine habenda esset, ista partus non naturalis acceptio neutiquam foret recipienda: neque enim partus naturalis, & non naturalis differunt penes symptomatum grauitatem, & purgationum quantitatem, sed tempus pariendi, & modum figuramque exeuntis foetus. Itaque si præcociùs fiat quàm conueniat, aut exeat in figurâ præposterâ, nempe si pedes, aut brachia priùs emittat, aut obliquè se se constituat, non naturalis est partus, si verò absoluto gestationis tempore, hoc est, transacto octauo mense, & figurâ consuetâ, atque commodâ eueniat, naturalis censetur. Penes symptomata autem partus difficilis, aut facilis appellatur; debita verò lochiorum
quantitas,

quantitas, si in partu non accidat, causa difficilis partus esse potest: quandoquidem (vt diximus) siccitas difficultatem ingerit pariendi; si post partum; iam ab hoc symptomate non denominatur difficilis partus, aut non naturalis, sed est causa per se, aliorum symptomatum.

Porro prædicti Authores considerant febrem in partu laborioso intra dies puerperij, & sic à partu computare incipiunt. Rursus considerant febrem in partu, qui feliciter successit, & tunc à febre computationem ordiuntur. Probant istam sententiam: quia partus laboriosus, quem non naturalem appellari diximus, est præternaturam, qui cum satis multas operationes lædat, non est cur non dicatur morbus, partim in intemperamento, & affluente succo, partim in prava compositione consistens. Quæ igitur febris intra purgationis tempus in quo non rectè mulier purgatur, euenerit, ab ipso partu procedere censetur, & rationem symptomatis habet. Quemadmodum enim febris, quæ pendet ex inflammatione, aut graui vlcere, aut aliquo alio morbo, ab ipsius morbi die computari debet, non à febre; sic dicendum est si ad partum non naturalem superueniat febris. Huius rationis Author mihi videtur fuisse Petrus ^{diff. 100.} Aponensis, in suo Conciliatore.

Redarguitur tamen ex historia mulieris, quæ apud frigidam ^{3. epid. sect. 3.} aquam in Thaso habitabat. Hæc postquam filiam peperit, neque fuit purgata, tertio à partu die, febre acuta correpta est, cum horrore vehemente, & tamen (vt colligere licet ex historiae contextu) Hippocrates à die febris computationem est exorsus, quamquam partus fuerat non naturalis: quippe mulier non fuit purgata. Amatus Lusitanus, & Vallesius, historiam huius mulieris, quæ apud frigidam aquam habitabat, & aliam vxoris ^{cent. 1. cur. 34. in schol. Valef. lib. 10. contr. c. 4.} Dromeadis, & alias huius census existimant scriptas esse ab Hippocrate tanquam obseruatore, seu historico, non verò vt præceptore: etenim in Epidemiis historias tantum referebat, & experimenta captabat, vt sententias postea in Aphorismis, & Prognosticis reponeret.

Absit tamen, vt dicamus Virum Medicum, etiam in historiis narrandis parum medicè se gessisse. Profectò magnus vir, siue historias narret, siue artis præcepta tradat, semper, vt artis *Castrens. Syntaxis Præd. Med.* Aaa 2 est

est loquitur. Demus igitur quod in Epidēmiis historicum agat (neque hoc penitus concedendum est, siquidem ex eo libro multa addiscimus, non tanquam ex historico, sed tanquam ex Medico) historicū sine à sermonis proprietate abhorreere debet? minime. Quanto igitur magis artifex in arte sua, qui ex lege tenetur.

Porro eius sum opinionis, vt existimem Hippocratem in Prognosticis voluisse, vt ex partu computatio fiat, præceptum tradens quasi in re dubiâ, hoc est, in re, de qua dubitare aliquis posset. A febre autem computationem fieri non dixit: quia hoc erat manifestum, non tamen negauit. Itaque existimo in omni puerpera febriente, si febris accidat intra præscriptos purgationis dies, semper vno oculo attendendum esse ad horam in qua mulier cœpit febrere, de quo non loquutus est Hippocrates in Prognosticis, quoniam videbat neminem fore qui hoc negaret: Altero oculo ad diem partus, hoc est, non ex quo partus in lucem fuit editus, sed ex quo graues parturienti dolores, & manifesta signa acciderunt. Tunc autem considerandum an fortasse dies à partu, & dies à febre ita intra se coeant, vt in vna, & eadem die decretorius à partu, & decretorius à febre coincident: in quo casu maiore cum ratione crisis expectanda est, siue bona, siue mala, prout præcedentia signa pollicebantur: quippe eâ dies duplicem habebit iudicandi vim, vnam à partu acceptam, alteram à febre. Si vero dies sit decretoria, computando à partu, non autem à febre; Considerare oportet an partus fuerit facilis, an difficilis, vtrum purgationes rectè successerint, an fuerint diminutæ. Iuxta hanc considerationem ratio elicienda est, vt sciamus cuius diei maior sit habenda fides, num computationi, quæ fit à partu, an alteri quæ à febre fit.

Quod si aliquando accidat, vt dies in quo febris corripit sit decretorius (vt accidit Philini vxori, quæ decimoquarto à partu die febricitare incepit) nulla tunc temporis est difficultas: simul enim dies partus, & dies febris vnica numeratione computantur. Atque hæc mihi videtur vera doctrina, & Hippocratis menti consona: siquis enim eius historias peruolutauerit, reperiet eum modò à partu, modò à febre cœpisse numerare, prout se se illi offerebat occasio loquendi, tanquam in re, in qua

nihil

nihil intererat si sic loqueretur. Constat ergo diuinum senem in Prognosticis numerationem à partu exordiendam esse recte dixisse, recte etiam ab eodem numerationem à febre fuisse factam: A partu quidem tanquam peculiari numerandi ratione, quæ parturientibus debetur; à febre autem, ratione communi, in qua omnes febricitantes conueniunt.

PARTICULA IV.

Ratio computandi dies criticos in recidiuâ.

ANteactæ controuersæ, controuersia altera affinis est, de computatione crifimorum in recidiuis. Reuertuntur morbi non semper, sed prout occasio postulat. Hinc Hippocrates; *Quæ relinquuntur in morbis post iudicium recidiuas facere consueuerunt*: quam sententiam pluries repetit. Dixi [*prout occasio postulat*] quia occasionem recidiuandi præstant, tum constitutio temporis, tum morbi malignitas, tum ægri incontinentia. Temporis constitutio multoties recidiuas affert: nempe humores crassos gignendo, qui nunquam perfectè iudicantur, & sic imperfectæ fiunt crifes, quæ recidiuandi occasionem præstant: morbi malignitas non imperfectas, sed infidas crifes efficit; vnde cauendum à Brasauola, qui infidas cum imperfectis confundit. Tametsi autem tam imperfectæ, quam infidæ, recidiuas polliceantur; nihilominus diuersæ sunt inter se: diminuta iudicatio morbum non omnino abstulit, infida abstulit, sed abstulit secundum quoddam specimen, etiam quoad signum securitatis, hoc est, quoad coctionem, quam Hippocrates securitatem significare ait, sed maligni morbi venenata materia coctionem non admittit; quare cum hæc cruda maneat, licet alia sit cocta, parum refert ad stabilem sanitatem; imò venenum pullulans, coctionem alterius materiæ irridet, ita vt possit illud dici, *Morbis curatus, & tamen ager perit*. Tandem ægroti incontinentia (quam tertiam reuersionis morbi occasionem esse diximus) efficit, vt tametsi non maneat materia valde multa, sed tantummodo dispositio, huic potuit error

in victu fermentum addere non parum efficacè ad morbi resurrectionem.

Argenterius hanc dispositionem malignitatem esse ait, eam enim quæ à solis qualitatibus pendet, non existimat posse recidivas facere: propterea, ait, ulcera maligna in quibus nec frigus, nec humiditatem, nec siccitatem damnare possumus, postquam cicatrice sunt tecta sæpiùs recrudescere, ob malignam dispositionem, quæ ex liuore, nigritiæque relicta in parte apparet. In his omnibus meo quidem iudicio decipitur. In primis non rectè malignitatem dispositionem appellat, quippe malignitas non disponit ad malum, sed per se solam est quidpiam valdè malum; quod si per aliquod tempus, vel ex defectu materiæ, vel ex mutatione loci non profert suos effectus; non tamen proinde censeri debet non malum. Deinde dispositiones in qualitatibus primis aptissimæ sunt ad inferendos morbos: quippe discrasia quæ post febrem remanet, nisi castigetur & refrænnetur, poterit materiam disponere ad putredinem, si calor est; si frigus ad crassitiem obstruentem; si humiditas ad laxitatem infirmantem; si siccitas, ad angustiam meatuum, commeatum spirituum impediens: hæ sunt vere despositiones. Liuor autem, aut nigrities relicta in ulcere post inductam cicatricem, fit à sanguinis portiuncula quæ extra vasa remansit, atque licet resoluta fuerit, (aliter non poterat cicatrix induci, & plaga sanari) manet tamen eiusdem tinctura quædam non nocua, quæ non est ulceris recrudescens causa.

no. lib. contr.
cap. 5.

3. epid. sect.
3. agr. 8.

Offert se hic difficultas, quæ multos tenet irretitos, num scilicet recidiva sit eadem cum sua radice? Ita tenent non pauci, in quorum numero est Vallesius, qui tamen contrariam sententiam non omnino improbat: quippe recidivam, & radicem, hoc est, priorem morbum, eisdem vniuersalibus totius morbi temporibus, includi dicunt, quod monstrant exemplo Anaxionis morbo laterali laborantis, in cuius historia dies recidivæ, & dies prioris morbi simul numerantur: siquidem vigesimo sudavit, liberatus est: vigesimo septimo rediit febris; trigesimo quarto est iudicatus; trigesimoquarto, inquam ab initio prioris morbi.

Deinde

Deinde considerant febrem intermittentem, quæ inter vnam, & alteram accessionem ad infebrecitationem definit, suntque per aliquot horas ægri à febre omnino liberi: neque tamen febrem intermittentem dicimus plures morbos, sed vnum duntaxat, cur ergo recidiuam, & suam radicem plures morbos esse dicimus?

Tertio radix ad recidiuam terminatur: quippe prioris morbi terminus ad recidiuam protenditur, igitur recidiua est pars suæ radicis, conueniuntque ambo in vno tertio, hoc est, vnam numero ægritudinem efficiunt.

Nihilominus magis rationi consonum est dicere recidiuam, & priorem morbum specie quidem conuenire, specie tamen non prorsus specialissima: nam potest prima radix esse intermittens, recidiua autem continua, vel è contra; in reliquis autem conueniunt: quandoquidem quando ad vnum morbum alius genere differens successit metastasis est, non verò recidiua. Sic Hippocrates, *Alia febres*, inquit, *in quartanas abscedebant*, quare hos morbos qui ad alios diuersos consequuntur, quasi abscessus quosdam imaginabatur e.g. hydro pes qui ex acuto morbo eueniunt, paraly ses, in quas apoplexia mutantur, & multa alia huiuscemodi.

Recidiuam autem à priori radice differre numero probatur, quia morbus quilibet solutus, nisi accedat recidiua, per se solum integer est, res autem quæ rei integræ accedit, non est pars eius, sed quidpiam superadditum, quod numerum auget. Deinde supponamus morbum priorem habuisse suam constitutionem optimè ordinatam vsque ad vigesimum, tunc autem fuisse iudicatum: Quis negabit morbum fuisse acutum? Accedat postea recidiua, & producat ad quadragesimum: Profecto si est idem morbus, iam habuit integram acuti morbi constitutionem; nunc habet constitutionem chronici: & sic vnus, & idem morbus erit chronicus, & acutus, quod rationi contradicit. Si verò dixeris multoties morbum acutum produci vsque ad terminum chronicorum, hoc quidem non obstat: nam dum morbus non fuit solutus, non habuit suam integram constitutionem, potuitque ex acuto in chronicum degenerare; at verò ægritudo semel soluta, & suam consti

constitutionem sortita, non potest manere eadem, & simul in aliam transmutari.

Quicquid autem in contrarium fuit adductum facile soluitur. Nam ad primum, non admittimus eadem esse, & radicis, & recidivæ vniuersalia tempora: quippe si ita foret, includerentur etiam dies, quos duravit sanitas interiecta, & ex duobus morbis, & vna sanitate fieret vnum, quod est risu dignum. Ad Anaxionem responderet Brasauola eum à principio vsque ad diem trigessimam quartam morbum lateralem habuisse: quamuis febris vigesimo die desierit, & vigesimo primo iterum redierit. Cæterum hæc responsio non est recipienda: quippe febris, quæ cum inflammatione adest (vt iam superius diximus) symptoma est illius inflammationis, ac proinde desinit cum morbo. Deinde cum inter pathognomonica signa pleuritidis comprehendatur febris acuta, iam si febris desit, signum pathognomonicum etiã desit, ac proinde desinente febre non erat pleuritis. Dicendum potius reor Hippocratem vario modo dies numerare, nunc à principio prioris morbi, nunc à principio recidivæ, vt constat ex historia Herophontis; quippe dum ait quinto rediit, attendit non ad principium prioris morbi, sed ad eius finem, deinde cum ait, tertio die post recidivam residebat lien, non respicit ad radicem: tandem cum dicit decimo septimo fuisse iudicatum, includit radicem. Hæc tamen in numerando varietas nihil nocet, dummodo consideremus recidivam suos habere dies decretorios; cum ergo dies recidivæ fuit quinta post nonam, fuit decima quarta à principio radicis; in hac autem morbus rediit, qui die tertia fuit iudicatus, hoc est, die decima-septima à prioris morbi initio. Sic Anaxion recidivam habuit die vigesima septima: fuit vero iudicata die trigesima quarta, quæ fuit septima dies recidivæ, & notatu dignum est trigessimam quartam si radix, & recidiva non different numero, non potuisse morbum perfecte iudicare, quem tamen iudicavit perfectissime. Iudicavit quidem perfectissime, quoniam erat dies septima omnium iudicantium princeps.

Cæterum, Vallesius abscessum, ait, diuersa habere tempora à febre; admittit, & affert Hippocratis verba, cui ita sentire placuit

placuit : recidivas autem non ita se habere , sed iudicationum tempus in eis computari ab initio suæ radicis. Verumtamen in hoc secundo decipitur : siquidem Hippocrates aliquando expressè à recidiuæ initio calculationem orditur, vt videre est, apud eum cum ait; *Intermisit septimo, à recidiua indicatus est, die quinto, & rursus aliquibus intermisit septimo, à recidiua indicatus est die tertio.* Est quod mirer Vallesium, qui ait Hippocratem hic vnicam dierum computationem facere à principio totius morbi; dormitabat certè dum hæc scribebat.

1. epid. sect.
2. tex. 8.

Ad secundum, dicimus inter vnam, & alteram accessionem ordinem seruari, & præstitutos habere reuertendi dies, imò etiam, & horas: neque vna accessio dicitur per se morbus integer; licet enim habeat peculiaria tempora causæ coniunctæ, hoc est humori in minerâ putrescenti respondentia, nondum habet tempora vniuersalia, quæ causæ antecedenti, nimirum materiæ intra venas existenti debita. Idcirco post multas accessiones adhuc morbus esse in principio dicitur, quia vrina quæ ostendit quomodo se habeat causa antecedens, nondum signa coctionis; saltem obscura præsefert.

Ad tertium, non terminatur quidem radix ad recidiuam: terminari enim vnum ad aliud tunc dicimus, cum se tangunt, vt si prior morbus tangeret recidiuam; cæterum quoniam mediat salubritatis tempus, non est cur dicamus recidiuam esse terminum radicis, ac proinde nec eius partem.

Sed adhuc poterit quispiam dubitare, dicens, tanguntur quidem ratione materiæ quæ relinquitur ex primâ radice; cum enim hæc sit eadem quæ recidiua, causa, videtur posse dici ratione causæ vtramque se inuicem tangere. Quod autem recidiuæ causam habeant ex priore morbo relictam, manifestè constat ex præcitati aphorismi verbis, *Quæ relinquuntur ex morbis post indicium, recidivas facere consueverunt.* Constat etiam quia prior morbus nondum est omnino extinctus; siquidem adhuc eius vestigia apparent, quæ Hippocrates expressit: ea sunt sitis intus relicta, & oris exsiccatio, & insuauitas, & inappetentia eadem ratione.

6. epid. sect.
2. tex. 20.

Quid autem relinquatur, si à Galeno quæris; ille tibi in commento Aphorismi respōdet esse humores alienos à natura corporis in quo continentur, neque aptos ad eius nutritionem: qui

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

B b b

necessa

necessariò ad putredinem conuertuntur: cum verò locus calidus fuerit in quo sint collecti, facillimè putrescent. Idemmet Galenus in sexto Epid. citato, bifariam intus relinqui ait vno quidem modo humorem morbi authorem; altero autem, morbosum affectum: & addit quando prædicta recidiuæ futura signa, sitim viddicet, oris insuauitatem, & inappetitiam, narrat; intelligere se intus relictum morbosum affectum. Possumus itaque ex hac Galeni distinctione colligere, tria ista signa non esse veræ recidiuæ, quæ ad morbum prorsus solutum consequitur, sed recidiuæ non veræ, quæ non excipit corpus in statu salubri constitutum, sed adhuc morbo affectu taborans. Atque ita videtur responderi posse propositæ difficultati: scilicet signa illa quæ eueniunt morbo non planè soluto non efficere quominus si morbus perfectè soluitur recidiua sit à priori morbo saltem numero diuersa.

Non tamen adhuc exhausta est difficultas: nam quamuis nec sitis adsit nec reliqua; quamuis etiam non relictus sit morbosus affectus, sufficit quod remanserit humor morbum faciens, vt recidiua cum sua radice perpetuitate causæ sit eadem. Respondent aliqui esse quidem eandem perpetuitate causæ, non tamen perpetuitate affectus, atque hoc sufficere, vt duo affectus sint non vnus. Ego tamen aliter sentio nempe nec perpetuitate causæ esse vnum morbum: quippe materia quæ relinquitur vel putrida est, sed pauca vt potest: quæ ab alia denuo superueniente aucta morbum accendere potest; vel cocta, sed quæ non potuit euacuari, vnde pars aliqua remansit, quæ licet non sit apta ad nutriendum, non est etiam apta ad morbum gignendum. Si est putrida nec tamen morbum efficit nisi aucta à quantitate nouæ materiæ superuenientis non potest dici causa eadem, vt e. g. si quis poculum vnum vini biberit à quo inebriari nequit, superbibat plura alia pocula, & inebrietur non dicetur ebrietatis causam esse primum illud poculum. Sed dices esse saltem causam partialem; fatebor partialem, sed quæ minima sit pars totius, ac proinde à maxima parte, causa non accipiet totam denominationem. Si vero materia quæ relicta fuit est cocta; nec apta ad gignendum morbum, nisi denuo putrescat, non debet dici causa eadem, siquidem in priori morbo co-

tionem

ctionem obtinuit; in recidiua autem propter aliquem errorem in prauam lapsa est naturam.

Digressio.

Porro cum Hippocrates dicat, *Quæ relinquuntur ex morbis post iudicium*; videtur de solis morbis agere, qui per crism terminantur; quid ergo de aliis est dicendum qui per simplicem solutionem euanescent? * Quamuis crisis propriè sumpta à simplici morbi solutione distinguatur, ut scilicet crisis fiat per subitanam, simultaneamque euacuationem; solutio vero simplex sensim sine sensu, reponente scilicet Naturâ fere totam materiam morbificam in aliquo loco remoto, in quo cum ipsa natura pugnare nequeat, donec illinc vel per insensilem transpirationem, vel per solitas euacuationes tractu temporis euacuetur. Nihilominus aliquando iudicationem pro quacumque morbi solutione accipi iam superius est dictum. Quapropter ad reliquias materiæ, sententiâ referenda est, siue remanserint post crism propriè dictam; siue post insensilem morbi solutionem; quocumque enim modo ægritudo soluatur potest remanere recidiuæ suspicio.

Præcipuum autem signum, ex quo sumitur recidiuæ suspicio est defectus præcedentis coctionis; si enim vel diminuta, vel nulla cocti humoris signa adsint, quantumuis perfecta fuerit morbi solutio, nec maneat sitis, nec oris insuauitas, nec inappetentia semper solutio isthæc infida est, postulatque medici vigilantiam, ut scilicet post solutum morbum, & coctioni humoris incumbat, & euacuationi.

De magnitudine autem periculi quod secum recidiua affert, etiam Medicus sollicitus sit oportet. Verum quidem est recidiuam semper eo nomine esse prauam, quod ægrum ex priori morbo defessum accipit, quod Galenus in libro de affectibus, in omnimorbo qui alteri superuenit considerauit. Attamen si præcedens coctio fuit valdè propinqua coctioni perfectæ, si euacuatio satis copiosa, sperandum est, ut materia quæ recidiuam affert, non sit potens ad excitandum magnum incendium, sicut accidit Herophonti, cuius prima ægritudo sudore fuit iudicata, qui sudor debuit esse non omnino diminutus, quandoquidem materiam adeo diminuit, ut parum fuerit quod re-

Castrens. Syntaxis Præd. Med.

Bbb 2

mansit

mansit, ideoque solum trium dierum laborem excitauit. Mensura ergo reliquiarum humoris ex mensura præteritæ, tum coctionis, tum euacuationis sumenda est. Vt si præcessit coctio exigua, si exigua etiam euacuatio, recidiua expectetur valde timenda: sin aliter pro cuiusque ratione.

Cur pauca nostro hoc tempore fiant crises.

* Crisis nomen nostro hoc tempore superfluum videtur: quippe rare fiunt crises, quod, & ad veterum temperantiam reducendum est, propter quam natura erat magis compos sui, & ad calidam intemperiem illius regionis, quæ humores gignebat valde stimulantés, & ad medicorum peritiam qui locum dabant naturæ, nostro autem hoc æuo qui medicinam faciunt, tum vt videantur aliquid agere, tum vt ægroto obtèperent remedia semper expetenti; obruunt vires naturæ eiusque operationes intercipiunt.

PARTICULA V.

Ratio computandi dies criticos in abscessibus, qui per febres fiunt.

CONsiderandum abscessus alios esse quibus febres superueniunt; Alios, qui inuadunt simul cum febre; Tertios, qui ad febrem, tamquam critica quædam expulsio sequuntur. Isti ultimi eosdem dies criticos habent cum sua febre, quemadmodum etiam secundi, siquidem isti tertij incipiunt in die decretoriâ, secundi in eadem cum febre die. Priores quibus superuenit febris, vel ea est ephemera, vel est putrida. Si ephemera, nulla illius ratio habenda est; si putrida, quæ vel prius non erat, vel si erat, non admodum vehemens, tunc suam habet considerationem; tamen quia febris tunc temporis signum est incipientis suppurationis dies iudicatorios ab illa febre vsque ad rupturam abscessus numerari licet: Erunt verò (vt docet Hippocrates) aliquando 20. aliquando 30. nonnunquam 40. atque etiam 60. dies; hi tamen dies intelliguntur in suppurationibus, quæ fiunt in membris respiratoriis, vt ex antecedentibus licet colligere. Debet præterea aduertere, quod si bilis sit admixta fient ruptiones 7. die; sin minus pro ratione caliditatis loci patientis, & anni temporis, necnon, & regionis, aliæ aliis celerius, aut tardius eueniunt.

In reliquis autem partibus abscessus dies suos decretorios habebunt, à die superuenientis febris cum rigore; quia tunc incipit pus fieri, tunc enim ab humoris ebullientis mordicatione, febris augetur, & rigor oritur; & quia materia, quæ sparfa erat, & distendebat, colligitur, fit pro dolore pondus: quæ omnia sunt signa incipientis suppurationis, à qua numerandi sunt (vti diximus) dies 20. 30. 40. 60. si ruptio expectanda est, sin tamen suppurationis perfectæ signa adsint, non expectata ruptione abscessum aperire conuenit.

CAPVT VIII.

Quam singuli dies vim habeant.

PARTICVLA PRIMA.

De quadruplici dierum differentia.

ELICTIS inanibus sophistarum Empyricorum sententiis, quos Galenus satis reprehendit, quorum quidam crifim (diftante ratione) admittebant: quippe morbum hostem sine magno conflictu Natura expellare nequit; alij crifim, (sic monstrante experientia, non negabant, dies autem decretorios negabant. Tertij etiam erant (contra quos disputandum sibi non putat, quoniam duobus principiis (rationi scilicet, & experientia) terga dabant, nec dies decretorios, nec crifim agnoscebant. Omnibus notum esse arbitror aliquos esse dies magnis, & insignibus destinatos mutationibus. Antiquis dies aliquot fuerunt in magna obseruatione: Ægyptiorum sacerdotes in priuatis, & politicis actionibus peculiare dies obseruabant. Græci quoque suos dies habuerunt, quos *ενοπιδες*, id est, nefandos appellarunt. Fuerunt apud Romanos infaufti quidam dies, qui ex Pontificum decreto neque præliare, neque puri, neque comitiales erant. Rustici & agricolæ in plantarum amputatione

2. dieb. decr. cap. 7.

dies peculiare obseruant. Astrologi, & Genethliaci in suis natalitiis maximam dierū rationem habent: Sunt, & nautis suspecti quidā dies, quibus mari se non audent committere. Horū aliqua superstitionem sapiunt: Medicorū vero circa dies obseruatio ab experiētiā ortū habet; cum enim in morbis dies alios aliis potētius viderēt decernere; contemplati, quoniam essent in quibus frequentiores fierent indicationes, ita fuerunt edocti.

Dies in morbis sunt;	Aut secundum quaternarios & hebdomadas inuicem cōnexusi: Et hi.	Vel Decretorij, seu Critici, seu Iudicatorij.
		Vel Indicantes, Quos Hippocrates appellat Contemplabiles.
	Aut nullo hebdomadarum nexu coniuncti: Et hi.	Vel Intercalares, seu Intercidentes, In quibus crises solent celebrari sed minus perfecta, quam in criticis.
		Vel vacui, seu Medicinales; vacui, quia ab omni critica euacuatione vacant; Medicinales: quia in his locum habet Medicus tunc exhibendi medicamentum purgans.

Dies verè & perfectè decernētes, quidcirco etiam Principes dici solent.

Dies Indicato-rij

Dies Intercalares

Dies Medicinales

7. 14. 20. Differūt Critici ab intercalari- bus quatuor circūstantiis.

Prima. Critici iudicāt suapte naturā, nisi aliquis circa ægrotū cōmittatur error: Intercalares verò contra nisi committatur error non solent iudicare.

Secunda. Critici aliquē (vt diximus) habent ad lunam respectū; Intercalares ad solū materiæ motū, quæ interdum per pares fit, interdū per impares prout materiæ conditio postulat.

Tertia. Criticus potest esse indicatorius, & indicatorius potest esse criticus; Intercalaris non ita; neque enim vim iudicandi ab aliquā dierum connexionē habet.

Quarta. Critici, vt plurimū perfectè iudicant; Intercalares, vt plurimū imperfectè.

Hanc doctrinam ab Hippocrate subobscurè traditam; a Galeno tribus crisiū totidem, dierum decretoriorum libris fusè pertractatam, habes hic clare & breuiter explanatam. Vnum tamen restat problema soluendum.

Problema

Problema.

Cur nō possunt dies medicinales sicut intercalares iudicare; cum tamen tam in his, quā in illis Natura possit irritari; iudicatio autem intercalarium, motum duntaxat irritatæ naturæ sequitur? An quia irrationes quæ fiunt in diebus medicinalibus vt plurimum malignitatis sunt soboles; ac proinde naturā magis expugnāt, quā lacestant: succumbēte autē Natura, vel nō fit pugna, vel si fit, est ad malum. An etiam quia intercalares propter criticorum vicinitatem, digniores sunt quā medicinales, quā à criticis magis distant.

PARTICULA II.

Differentia inter Pares, & Impares.

IN febribus intermittentibus cōputatio non per dies fit, sed per accessiones: quippe teste Galeno, *Quod in continuis dies potest; hoc in intermittentibus, accessio*: tunc enim Natura peculiari certamine incitata, ad vniuersalē pugnam facilius exurgit. Pari ergo ratione in continuis ea dies iudicationi magis apta erit, in quā exacerbatio reuertitur. Continuas apello, quæ differunt à cōtinuis: hæc enim vnā ab initio ad finem accessionem habent, illæ autē quamuis non desinant in *diapausa*, hoc est, in quietem febre vacantem, suas tamen statutas habent exacerbandi horas. Cum ergo ex continuis acuta à bile sint, vt Galenus admittit, cum rursus bilis per impares mouetur: acutas per impares moueri consentaneum est. Quare videtur fortasse alicui superuacaneum esse quærere, num prauum sit acutas diebus paribus moueri.

Cæterum aliud est moueri per impares, aliud moueri diebus imparibus: potest nanque iuxta peculiarem exacerbationum correspondentiam biliosa febris moueri per impares, hoc est, de tertio in tertium, nihilominus exacerbationes, si totius morbi vniuersalē constitutionē consideremus, diebus paribus contingere. Exemplū habes in Philisco cuius morbus fuit acutus, & motus eius de tertio in tertium, & tamen contingebant mutationes diebus paribus.

Existimat Vallesius febres moueri diebus paribus, ob longitudinem accessionum: quippe si prima accessio finiatur primā die, febris

tertia

tertiâ reuertetur, & sic fient reuerfiones diebus imparibus. Si autem prima illa accessio vsq; ad secundû diem prouehatur, secunda exacerbatio, quarta die eueniet; & sic mouebitur per pares. Sed lapsus est non considerans, ea quæ in praxi eueniunt. Quantumuis enim prima accessio per duos dies duret, secunda tertia die redit, & sic est quidẽ suapte natura, hoc est, quoad minerã intermittēs, nihilominus non habet quietẽ omnino à febre liberã, vocatũque idcirco continua per subintrantiã; quasi dicamus ideò est continua quoniã subsequens accessio sub priore quæ nondũ finita est intrat. Ita etiam in continuis exacerbatio multoties durat, adeò vt subsequens adueniat, nullumque permittat declinationis signum adesse, vulgũque ignoret an sit noua exacerbatio (nouam febrem appellat (quippe non videt inter vnã & alteram, aliquod intermedium solatium.

Quod si longitudo duntaxat accessionis est, quæ facit vt febris redeat diebus paribus, cum accessiones, quò magis materia cocta est eò breuiore fiant, febris quæ priùs redibat quartâ die, progressu tẽporis redibit tertia. Rursus febris quæ priùs diebus imparibus exacerbabatur exacerbabitur paribus, confundentũque tertianarum, & quartanarũ reuerfiones. Poterat Vallesius in historiã Philisici, quam explicat adducere rationẽ, cur in morbo acuto accessiones fiant diebus paribus: nempe, quia secundæ diei insultus maior fuit, quàm primæ; ac proinde insultus alter maior quarta die reuersus, reuerfiones fecit diebus paribus.

Adiungit Vallesius, tantò deterius esse moueri morbum acutũ per pares, quartò deterius est quamcumque accessionem esse longiorem. Verũtamen leue esset hoc malum, siquidem vt fatigat longitudine præcedentis accedentis accessionis, sic consolatur tarditate subsequens, nec Philisico tardabant exacerbationes, sed meridie semper redibant; sanè Hippocrates vltimo adiecit accessiones fuisse diebus paribus, tanquam vnum ex iis quæ ægrotum ad mortem breui tempore deduxerunt.

Vt intelligas quo iure acerbationes diebus paribus damnentur. Tres constituito hypotheses: Primam ex Hippocrate, maximè numerum imparem esse obseruandum, quoniam res impares in hanc vel in illam partem declinantes ægrotos reddunt, & Galenus in Commento dies impares multã virtute pollere admonet. Alteram ex Galeno, *Diem ex se primariam habere decernendi virtutem; sed per*

4. ACH. ION.
46.

3. dior. decr.
c. 8.

per accidens fieri, ut ratione quâ morborum iudicia frequentissimè in accessionibus accidunt (hæc autem in dies impares incidunt) eâdem in morbis acutis imparibus diebus crises contingant. Tertiam, ex eodem Galeno ibidem videlicet accessionem esse vnum ex iis, quæ Naturam stimulant, & veluti prouocant nullam quietem, vel moram concedentem, sed inchoantem, & mouentem, & veluti pugnam indicentem.

His ita constitutis accipito ægrotum febrem continuâ acutâ laborantē, qui tamen exacerbationes habeat diebus paribus; Iste ut optimam habeat crîsim, debet eam habere in die decretorio; quamuis dies decretorius non coïncidat cum die accessionis: Ex secundâ hypothesi dies per se habet primariam decernendi vim; per accidens autem est, ut ab accessione prouocentur. Et quoniam febris est acuta, iudicatorius dies ex primâ hypothesi erit impar; erit ergo dies iudicatorius extra diem accessionis; quoniâ ergo ex tertîâ hypothesi accessio prouocat naturam ad pugnam, fiet crîsis absque hoc stimulo, & sic vel imperfecta, vel non bona. Imperfecta, quia Natura minùs stimulata, minùs insurgit contra materiam morbificam; non bona, quoniam æger ex precedente accessionis labore lassatus, nouum laborem ferre nequit; itaque nec ex parte naturæ dabitur conferentia, nec ex parte ægroti tolerantia.

Q V Æ S T I O.

An diebus imparibus duntaxat fiat laudabilis crîsis.

SI consulamus Hippocratē; Ille nobis, & paribus, & imparibus ^{1. epid. sect. 3.} iudicationes non reprobat: siquidem *Quæ paribus* (inquit) ^{text. 23.} *diebus accedunt, paribus indicantur, quorum verò sunt imparibus iudicationes, imparibus indicantur.* Nihilominus eius asseclâ Celsus, eum noluisse, ait, in diebus tantum imparibus fieri iudicium; ad quod persuasus est ex magni Senis sententiâ, *Febricitantes nisi diebus im-* ^{4. apb. 67.} *paribus febris reliquerit, solent reciditare.* At deceptus est isthæc sententia, quam vel adulterinam, vel adulteratam esse Galenus ait, nempe, vel falso adiectam, vel turpiter vitiatam: Etenim aut tota sententia explodenda est, aut non scribendum *Diebus imparibus,*
Castrens. Syntaxis Præd. Med. Ccc. fed

sed *Diebus iudicatoriis*; itavt sit sensus; Febris quæ in diebus decretoriis non soluitur, sed in aliis intercalaribus reuertetur. Et hæc lectio adeò digna est quæ recipiatur, vt Castellonouensis, qui semper à Galeno recedere erat promptus, in hoc ab illo non discedat, imò reprehendit Cardanum, Galenum reprehendentem, & forsitan nullibi alias hæc pietate est vsus.

2. aph. 24.
2. epid. sect. 1.
* 4. aph. vlt.
& 2. epid.
162....

3. prog. 22.

Igitur Hippocratem, qui pares dies iudicatorios recipit, & alibi numerat pares iudicatorios, non est credendum * dixisse, si non die impari febris dimittat, recidiuam expectandam esse. Et hinc est quod melius Galenus legit, nisi in iudicatorio die febris dimiserit. Quod accepisse videtur ex Hippocrate, vbi sic ait, *Si quibus febris desinit, non cum iudiciis solutoriis, neque in diebus decretoriis reciduum expectare oportet*, Et in Coacis, quibuscumque desinunt febres in diebus iudicatoriis, recidua sunt, Et alibi, vbi interpretes habet, *Si non die impari febris dimittat*, vertere debuisset, *Si non die legitimo, febris dimittat*, id est, die, qui legitime iudicet, seu die iudicatorio. Sic vertendum existimant Vallesius, & Petrus salius.

Cardanus tamen non acquiescit, inquiens, Hippocratem inter dies decretorios multos dies pares numerasse. At ô Cardane, ideò Galeno non placet hæc lectio, quoniam si legimus diebus imparibus, dies pares excludimus. Galenus verò non excludendos pares existimat, qui solent etiam esse iudicatorij, sed intercalares reiiicit, in quibus aut raro, aut nunquam, aut imperfectæ, aut infidæ crises accidunt.

4. aph. 36.

Neque verò contemnenda est Philotei responsio, qui licet ibi pro *Imparibus* intelligi patiat, *Iudicatoriis*, addit in eo Aphorismo loqui Hippocratem de morbis acutis: hi enim imparibus, vel alternis diebus exacerbantur, propter facilem distillationem, & caliditatem materiæ; vbi autem accessio ibi iudicatio. Acute igitur febricitantibus nisi diebus imparibus febris dimiserit, reciduant. Nam non est facta iudicatio lege naturæ, sed violentia symptomatis. Sunt ergo morbi acuti in suis motionibus magis obnoxij diebus imparibus, quàm paribus. Ad hoc fortassis respicit Galenus, & causam reddens cur Hippocrates diem quartam prætermiserit ait. *Si vero Hippocrates illam præterit, hanc ob causam ipsum existimo illud fecisse: quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum sudore iudicantur, tertio, & quinto die magis, quàm quarto iudicium suscipiunt*

suscipiunt. Et post pauca adiungit. *Hoc autem videtur accidere, quoniam morbi peracuti primam statim accessionem vehementissimam habent, & reliquas illis proportionales per diem tertium, &c.* Et idem Galenus dies impares multâ pollere virtute non simpliciter, sed in acutis, interpretatur. 4. acut. com. 46.

Possum commodè hunc in modum Aphorismum interpretari, *Febriticantem diebus imparibus, nisi diebus imparibus febris reliquerit, solent recidivare.* Quasi voluerit Hippocrates insinuare perfectas crises eas esse quæ diebus accessionum contingunt. Quod tamen (velut alia quæ plurima artis documenta) sic intelligi debet, vt secundû plurimum eueniat, non autem omnino infallibiliter. Nam Pericles die quartâ, & virgo Laryssæa sexta bene iudicatî fuerunt. 2. dieb. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Discursio per singulas seorsim dies, vt cognoscatur quid unaqueque secum afferat.

PRIMA DIES, ET SECUNDA.

A Primodie ad vigesimum libet speciatim recurrere, & vniuscuiusque vim considerare. Primum, & Secundum Diocles iudicatorios statuit: Galenus tamen rem in hunc modum distinguit. *Si praeceps ac subita in agrotantis corpore perturbatio morbi solutionem praecedens Crisis, id est, iudicium nominatur, neque primum diem, neque secundum decretorios existimare oportet, quia illa vel vt fluctuatio solutionem praecedens, nequaquam in his manifesta est: si verò solutio simpliciter, & absolutè est appellanda, fuerint & hi quoque decretorij, omnes siquidem febres diaria dicta solutionem partim in primo, partim in secundo nanciscuntur.* Sic ille, qui quæstionem hanc de nomine solum esse existimet. 1. dieb. decret. cap. 9.

Obiectiones verò aliquas quæ se se offerunt soluit idemmet Galenus; Prima est: Hippocrates, sic habet: *Circuituum verò, qui iudicant impartibus diebus, Primus, tertius, quintus, septimus nonus, undecimus:* Ibi Primum diem inter eos qui iudicant numerare videtur. Respondet Galenus, circuituum non dierum mentionem factam fuisse. 3. dieb. decret. cap. 8. 1. epid. sect. 3. tex. 14. Cæterum hanc responzionem triplici de causa non recipendam puto: primo, quia Galenus in Commento illius sententiæ contra-

Castrens. Syntaxis Præd. Med. • Ccc 2 rium

rium omnino sentit, & de diebus, non verò de circuitibus eam interpretatur: secundò, quia si de circuitibus agit, & primum inter impares iudicare dixit, cur secundum circuitum inter pares indicatorios non collocavit; sed pares à quartos, impares à primo numerare incipit: Tertio, quia ita se habent paroxymi in intermittentibus, ut dies in continuis; si igitur primus paroxymus iudicat, iudicabit, & prima dies. Quapropter, longè aliter interpretari libet, neque enim primum circuitum intelligimus, siquidem nec prima dies, nec primus circuitus decretorius est, sed ita ut sit sensus *Circuituum qui imparibus indicant, Primus & Tertius.*

Secunda est: Hippocrates loquens de facie cadauerosâ, quæ à causis externis potest initio accidere, potest, & ab internis; adiungit, *Iudicantur verò talia per diem ac noctem, si ob has causas talis fuerit vultus*: Huic sic respondemus. *Iudicantur* eo loco Hippocrates non accipit pro crisi quamuis in græco sit *κρίσις*, sed ut Galenus explicat in Com. ad cognoscendum an sit aliqua externa causa, an febris consumens, distinctio erit nobis de subsequente die nocteque. Ac proinde ut prædicto habet, intelligimus verbum *iudicantur* pro deprehenditur, & agnoscitur.

§. diob. decr.

Præter has duas obiectiones à Galeno solutas potest aliquis obiicere ex eodem Galeno, morbum aliquem prima die ad statum peruenire posse, in statu autem fit crisis; In prima igitur die fit crisis, ac proinde prima dies decretoria erit. Dicendum putat quidam, in quacumque die posse hominem mori, non tamen in quacumque posse liberari: Vnde morbi qui primâ ad statum deueniunt, non sunt salubres, imò lethales, qui non iudicantur, sed magnitudine sua, & sæuitia homines, iugulant, iudicium autem non de malo, sed de bono absolute dicitur.

§. cris. c. 37.

Hæc tamen responsio, nequaquam est admittenda, tum quia contrariatur Hippocrati dicenti, *Febres iudicantur iisdem numero diebus, & ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt.* Tum etiam quia apoplexiam vno die solutam per transmutationem in paralyum vidimus. Melius igitur dicendum est solutionem primâ die factam ut neque mortem, accidere per crism, ut scilicet crisis sit habens præcedentia accidentia, quæ necessario veræ crisis rationem ingrediuntur. Male igitur contentiosus

§. progn. 1.

tentiosus Castellonouensis mordicus tenet primam diem inter decretorias esse numerandam. Cur verò crifim expectabimus vbi coctionem expectare non possumus, at in primâ, & secundâ die concoctio nulla est, & hinc euenit quod euacuatio in iis diebus est pessima, quoniam, *Cum incipit morbus siquid excernitur, nihil tunc excernitur natura ratione; sed sunt omnia symptomata earum qua prater naturam sunt in corpore dispositionum, vt Galenus ait.*

4. aph. 22.

Primum quarti indicatium esse dicunt nonnulli, inter quos est Mercatus, quod accepit ex Galeno. Verumtamen Galeni mens est ex die primo posse cognosci an æger moriturus, an liberandus sit intra primum quaternarium; quapropter etiam tertij diei erit iudex. Sic interpretatur Galenum Ioannes Lalamantius; cum enim dicat quod siquis ad primum diem acutâ febre corripatur, at ipsi tamen periculosum nullum signum adfit, sed in vrinis aliqua coctionis nota sit deprehensa, huic die quarto, & non vltra morbus soluetur. Die quarto (inquit Lalamantius) id est, tertio, quia vt peracuti, de quibus sermo est, primo die vehementissimam habent accessionem, ita eam quæ tertio die fit, primæ proportionem respondentem manciscuntur. Per vehementiores autem accessiones crifes fieri, & morbos qui imparibus commouentur, citius terminari didicimus ex Galeno.

1. diar. decr. c. ult. & 1. cris. c. 16.

1. diar. decr. citato.

4. aph. 36.

Quod si Philiscus prima die febre acuta correptus, cum tertio die ad occasum periculosa, tum signa, tum symptomata habuisset, extra quartum tamen (sexto enim obiit) iudicatus est. Id accidit (vt Galenus notat) quia accessiones in eo, diebus paribus factæ fuerunt, ipseque ad diem octauum sufficere potuisset, ni quintus sanguinis puris stillam, cum frigidis sudoribus, nec amplius recalescentibus, vrinis item nigris attulisset, quæ omnia satis arguebant eum accessionem sexto die futuram, perferre non posse, idem Sileno compertum est accidisse.

1. epid.

Secundam diem ex intercalaribus primam esse existimauit Mercatus: Cæterum eandem cum prima fortunam habere constat ex Galeno, qui de prima, & secunda simul, & semel mentionem fecit.

Tertia dies.

sect. 26. pro-
bl. 13.

4. aph. 36. &
1. epid. sect. 3.
10x. 14. Gal.
3. prog. 1. 3.
dieb. decr.
cap. 8.
4. aph. 36.

Tertius dies primus est iudicantium eorum, quos intercidentes appellant Medici, quia nempe iudicandi vim habet ab inordinato fluxæ materiæ motu, & *Ex paruo imbecillique prodit principio.* Quod Aristot. docet, quo loco tertium diem decretorium esse asserens, ait, *Cur Aquilo nocte exorsus die tertiâ cessat? Vtrum quia ex paruo, imbecillique initio prodit, tertius autem dies decretorius est.* Sic ille. Porrò Hippocrates, & passim Galenus, tertium inter decretorios primo loco statuunt.

Sed dices, Galenum scriptum reliquisse; *Tertium anticipare quartum in brevioris temporis morbis; quartum verò esse primum indicatorium.* Respondeo hoc quidem verum esse, ac propterea in ferie superiori primum locum inter verè indicatorios quartæ diei concessimus. Tertiam verò primum locum intercalarium; est namque intercalaris quia solius materiæ motui respondet, non verò alicui lunari concursui; quippe sunt quidam dies septimanam diidentes, in quibus Luna in medio quadræ consistit, alij absolventes, in quibus Luna quadræ sui motus absolvit: Primi sunt indicatorij, Secundi indicatorij; utriusque tamen possunt decernere auxilio coelesti. Hac ratione neque inter indicatorios est numerandus, verum duntaxat ratione materiæ, & motus accessionis eius: Non igitur habet aliquam cum prima septimana communionem, aut societatem, sed casu tantum, ob prædictam materiæ vehementiam rapit ad se crism quartâ die futuram.

De vi indicandi quartæ diei.

3. aph. 14.
4. aph. 71.

Notissimum est quartam diem indicare quid in septimâ euenturum sit, vnde summus Dictator, *Septenorum quartus est index.* Et alibi, *Quibus crisis die septimo futura est, iis urina rubram die quartâ nubeculam habet.* Imò verò cum omnes dies indicatorij principes per septimanas numerentur, & vniuscuiusque septimanæ quarta dies sit mediâ, fit vt semper respectu diei indicatoriæ quarta sit quæ indicat; ita tamen, vt quemadmodum primus septenarius potentius iudicat quàm alij, sic primus quaternarius efficacius

efficaciùs indicat: deperditur namque progressu vis iudicandi, deperditur similiter indicandi dignitas.

Exceptio.

Ne tamen infallibilem existimes quarti diei indicationem; potest namque contingere aliquando ut crisis quarta die indicata, die septimâ non eueniat, quod Galenus non siluit quippe *1. diar. decr. cap. 11.* ait, *Si manifestum quarto die malum signum fuit, septimo die mors expectanda, sin obscurum etiam hinc quoque excedit; Nisi tamen erratum aliquid circa agrotum fuerit; errare autem saepissime contingit.* Sic ille. Errores autem circa agrotum quadrifariam fieri elicitur ex Hippocrate; errat namque Medicus imprudens; æger *1. aph. 1.* inobediens; minister negligens; Peccatur etiam in iis quæ exteriora dicuntur; hoc est, quæ agro offeruntur.

Appendix.

Adde iis quæ quartæ diei indicationem impediunt, tum ægro- tantis, tum morbi naturam, Natura ægri, scilicet si biliosus sit, & iuuenis, potest efficere, ut crisis anticipet; sin pituitosus, & senex postponat. Natura morbi etiam crîsim promouet, aut retardat.

De vi Iudicandi quartæ diei.

Poterit aliquis dubitare, An quarta dies iudicare etiam possit: ratio dubitandi, est, quoniam dum Hippocrates iudicandi dies recenseret, quartam omisit. Nihilominus id fecisse credendum est, non quia non omnino iudicet, sed quia iudicet rarò. Ita sentit Galenus, ita suadet, & ratio. Galenus, qui Archige- *3. cris. 6. 4.* nem bis, se autem semel hanc crîsim vidisse refert, Ratio quoniam crisis huius diei duas requirit conditiones, quarum quælibet raritatem præ se fert: vna quoniam febris, quæ hâc die iudicatur synocha est, nempe vnam habens à principio ad finem usque accessionem siue crescendo procedat, & dicitur Epagmastica; siue decrescendo, & Paragmastica appellatur; siue eundem feruet

seruet tenorem, & vocatur Omotonos: at febris isthæc sinocha rarò accidit. Secunda, vt nullus committatur error: rarissimum verò est nullum committi errorem. Tum igitur ob hanc raritatem, tum quia quarta isthæc dies imperfectè iudicare solet, fit vtz quæ inter iudicantes præcipua est, inter iudicantes ignobilis habeatur. Nihilominùs non est à iudicantium numero excludenda: hanc enim vim habere exemplis docemur. *Pericles in Abderis quartâ die multo sudore indicatus est. Caluus Larissæ quartâ die ad meridiem periit*, vtrobique diligens narrator Hippocrates addit *Acutum*, insinuans admirabilem motus velocitatem. Porrò hæc iudicandi potestas, quæ quartæ diei attribuitur: Hippocratis auctoritate nititur dicentis: *Simpliçissima febres, & signis formate securissimis quartâ die, aut citius desinunt, deterrimæ verò ac signis affligentes difficillimis, quartâ die, aut citius interimunt.*

3. epid. sect.
3. tex. 77.
eodem lib.
tex. 76.

3. prog. 2.

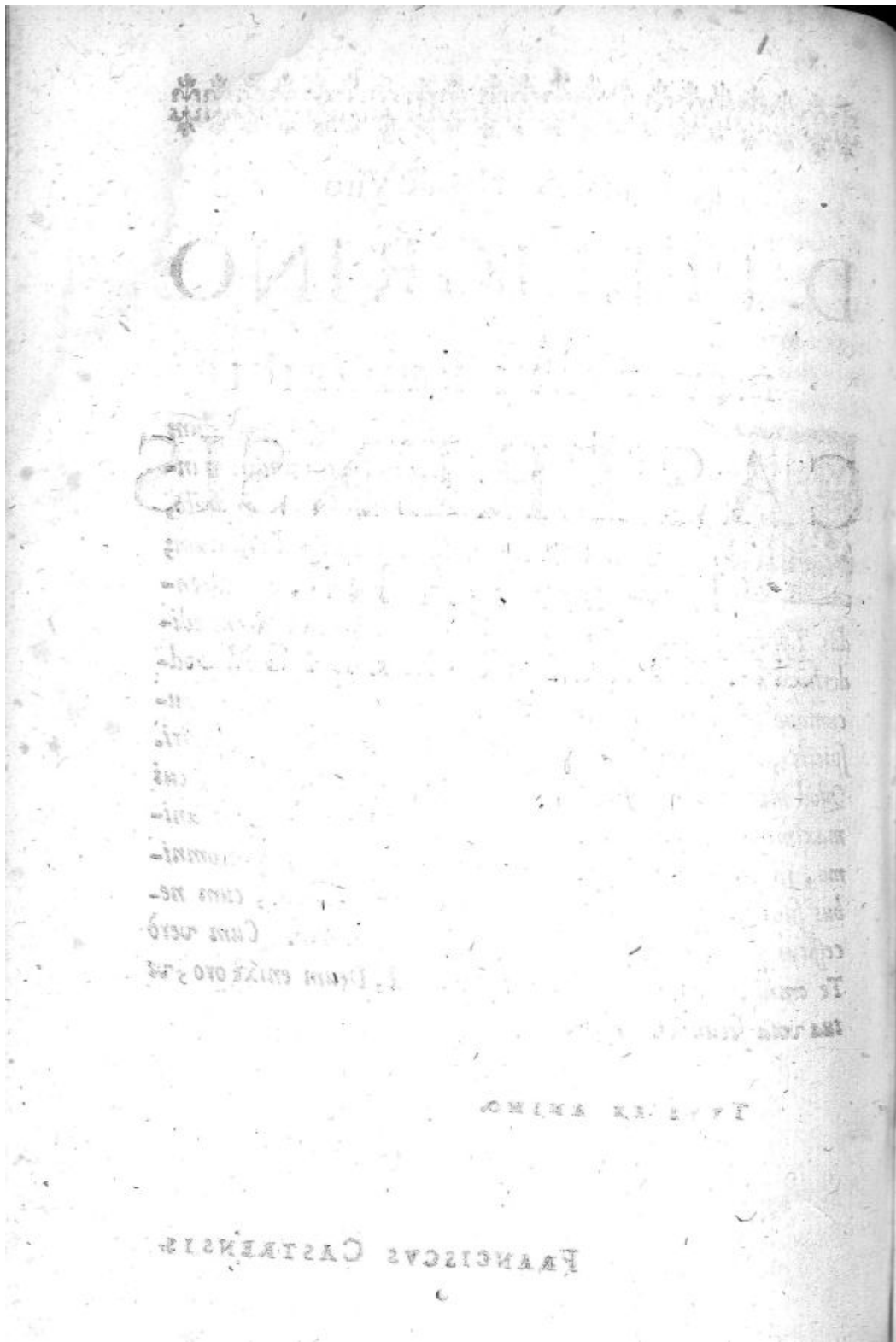
1. diar. decr.
cap. 13.

Si quis autem quærat quænam sit dies quartæ diei indicatiua? Cum Galeno esse primam Respondeo; primam diem, inquam, in continuis: in intermittentibus autem primam accessionem: quod enim in continuis dies præstat (vt iam ex Galeno diximus) id intermittentibus accessio.....

F I N I S

D. STEPHA

D. STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS
LVSITANI,
CHYRVRGICO-MEDICVS.

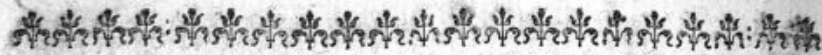
Perillustri & Nobili Viro

D. PELLIGRINO VITI.

IN lucem iterum hoc mei Parentis opusculum affero, quod post eius obitum typis iamdiu mandatum fuit Florentiæ: & nusquam profecto, hæc urbe exceptâ, fuisse arbitror lectitatum; auaritiâ enim, cuius præcipuè notâ est inuendus Typographus, existimo factum, ut pauciora in lucem ediderit exemplaria. Quamobrem Tibi, Vir Amplissime, quodcumque est operis esse dicatum volui, ut tuis innixum auspiciis, faciliorem; quàm antea fortunam valeat experiri. Quod minùs improbo factum, cum mihi Humanitas tua, cui maxime sum auctor, ut munusculum hoc læto accipiat animo, id futurum recipiat; nam etsi de iis rebus, quæ omnibus sunt inuisæ, differere videatur, nemo tamen, cum necessitas postulat, suam debet aspernari medelam. Cum verò Te omni, ut debeo, prosequar obseruantia, Deum enixè oro, ut tua vota secundet. Vale.

T V V S E X A N I M O .

F R A N C I S C V S C A S T R E N S I S .

Ad Lectorem.

HAbes hic, optime Lector, Doctoris in arte medica præcellentissimi priuatas lectiones, quas Vir eximius dictauit, non pro sua eruditione singulari, quæ opus longè copiosius, & omnibus numeris absolutius edidisset, sed pro auditorum captu, & vtilitate, cui potius quàm sibi satisfecit. Auctorem tamen, & summam eius doctrinam ex hoc opusculo satis agnosces, quemadmodum Constantinus Porphyrogenitus ex digito Colossi Rhodij totam eius molem comprehendit. Fruere præclaris documentis egregij Doctoris, qui nihil habuit antiquius, quàm medicinæ studiosis optulari. Vale.

CHYRVR

CHYRVRGICO-MEDICVS

S E V

DE CHYRVRGICIS

ADMINISTRATIONIBVS.

PRIVATÆ LECTIONES.

Prefatio.

VANDOQVIDEM finis Medici est sanitatem parare, consequi, ut est sententia Gal. lib. de iis, quæ in Medicatrina fiunt cap. 1. & lib. de optima secta cap. 5. lib. de sectis ad eos, qui introducuntur cap. 1. ad quem finem ut perueniat, necesse est, ut sibi ante oculos proponat morbi ideam, iussu qualitatis, temporis, & loci consideratione, & sic facile, ac promptè auxilium quod optimum futurum sit, intelliget: quo intellecto, non adhuc finem poterit apprehendere, nisi auxilij materiam, assequendo fini accommodatam, inueniat. Quamuis autem auxilium sit vnum, materia tamen multiplex est, in qua administranda, præhabitæ de morbo considerationi correspondere debet, ita ut quemadmodum talis consideratio, qualitatem, (ut diximus) quantitatem, tempus, & locum respicit, ita, & remedia in qualitate, quantitate, loco, & tempore debitis sunt administranda. Ex quo intelligitur id quod Gal. millies inculcauit, scilicet præter id, quod sit agendum, rectam quoque eius administrationem requiri. Hac de causa operæpretium me facturum existimaui, si vobis, qui & cognitionem morborum, & causarum differentias aliunde habere, necnon, & quæ sint medica auxilia ex aliis ediscere potestis, his domesticis lectionibus administrandi modum tradam, non quidem remediorum omnium, sed duntaxat quæ ad chyrurgiam pertinent, nam quæ ad pharmaciam, & dietam spectant in alias occasiones referuabo. De his igitur chyrurgicis prius tractare volui, maiori utilitati vestræ consulens, siquidem hæc sunt, in quibus maiores occurrunt dubitationes, & in quibus grauissimè peccatur, quando error, qui in eis committitur, turpis admodum est, & calamitosus. Non me latet, ab Hipp. dictū *Turpem esse calamitatē, agrum ab epoto medicamento mori, & alibi,*

D d d 3

nempe

nempe libello de purgantibus medicamentis, maximè purgantium medicamentorum vsum timere; quare ea in fortibus febribus propinari prohibet, nisi in declinatione, quando iam violentia morbi remittitur. Vnde Gal. de Cur. rat. per sanguinis missionem, ita inquit, *Quod semel in ventrem deuoratum est medicamentum, quominus omne deuoratum sit, fieri nullo modo potest, neque possibile est, ubi plusquam conueniat, iam purgetur homo, partem oblata auferre.* At in sanguinis missione cap. 12. *summum id bonum est, euacuationem, dum voles, posse sistere, ac rursus quo videatur tempore, fluere sinere, Et 2. de vic. acut. tex. 11. nullum ex sanguinis missione periculum vitæ impendere testatur, & lib. de vene sect. aduersus Erasistratum cap. 7. enumerans damna, quæ ex purgante medicamento sequuntur, nempe refrigerationem, tormina, dolores, morfus; & animi deliquia, colligit, purgationem periculosiorem esse, quàm sit missio sanguinis. Hæc quamuis ita se habeant, & pharmacum ebibitum, sic sicut lapis proiectus, qui ampliùs reuocari non potest, missio autem sanguinis equus, quem habenis regere, cohiberèque possumus, non tamen negandum est, maximam in administrandis chyrurgicis remediis curam esse adhibendam. Nam in primis sanguinis missio, sanguinem, qui vitæ thesaurus appellatur, vtpote qui, & proximum est nostri corporis alimentum, & potissimum vitæ reparator, euacuat; quare in eâ exercendâ maximam circumspectionem adhibere conuenit, præcipuè cum multoties lethalis error in ea committatur. Nec minorem exoptulant diligentiam, reliqua chyrurgica auxilia, quæ omnia quantò sunt patienti molestiora, eò magis pertimescenda: quapropter Medicus iis vsurus curare debet, ne cum damno, vel sine fruge applicentur. Ordiamur igitur à missione sanguinis, vtpote quæ vnum est ex duobus auxiliis, quæ Gal. appellauit magna; ac propterea primum inter chyrurgica remedia locum obtinet.*

CAPVT PRIMVM.

Sanguinis missionis Definitio, Præstantia, & Necessitas.

DVplici de causâ dicimus, sanguinis missionem vniuersaliter euacuare; primò ratione humorum, quos simul omnes è corpore educit, & sic dicitur à Gal. 2. aph. 17. euacuatio omnium humorum æqualiter. Quod si aliquod reperiat medicamentum compositum, omnes simul humores educens, non propterea reiicienda est hæc vniuersalis sanguinis missionis acceptio; etenim medicamentum purgans, cum nonnisi à calore nostro alteratum in opus exeat, purgatioque, trahente medicamento, & expellente partis naturâ, succedat; is semper humor priùs educetur, qui vel medicamento magis familiaris, vel naturæ magis erat infestus. Vnde non simul, quasi dicas promiscuè omnes, sed simul hoc est continuato ordine, vnum post alium euacuabit

esacurabit. Adde, quòd pharmacum delectu semper operatur, sanguinis vero missio omnes humores indifferenter euacuat, nec putridum magis, quàm non putridum educit, verùm per eam omnes simul, nulla habita electione, qua data porta ruunt.

Dicitur præterea sanguinis missio vniuersalis, nempe ex parte loci; Etenim non solum è venis (vt perperam voluit Argent. 3. art. med.) sed, etiam successiuo quodam tractu, sanguis ex vniuerso corporis habitu per venæ sectionem extrahitur; namque est mira quedam venarum series, & continuatio, per quam vniuersus sanguis transfunditur, ita vt patente via ad animi vsque defectum, nonnunquam ad interitum extrahatur. Præterea totius corporis commeatus permittit, vt inanità, & indigentes partes trahant è plenioribus, & pleniores illis subsidio veniant. Itaque venæ sectio, licet vno tantum in loco fiat, totum tamen corpus est apta euacuare.

Recte igitur Auic. 4. i. cap. 20. phlebotomiam, ait esse euacuationem vniuersalem, sed non rectè addit *quæ multitudinem euacuat*, nam licet per sanguinis missionem multitudo euacuetur, tamen non sola: ac propter aliquid amplius deberet addere, ne cum Menodoto Empirico coincidere videretur, quem Gal. reprehendit 4. acut. 19. quoniam in sola plethorica appellata syndrome sanguinis missionem exercendam asseuerabat.

Est ergo sanguinis missio vniuersalis euacuatio, omnes humores æqualiter, atque de repente euacuans. Cum vniuersalem dico, respicio solum ad locum, hoc est, ad vniuersum corpus; nam si vniuersalem accipiatis ratione humorum, frustra addita erunt reliqua verba *omnes humores euacuans*. E contrario particula *æqualiter* respectu humorum, & non loci intelligenda venit. Neque enim sanguinis missio, æqualiter ab omni loco euacuat, cum melius à propinquis quàm à distantibus, & ab iis, quæ è directo respondent, quàm ab aliis, quæ à transuerso sunt, educit. Sed dicitur æqualiter, quia æqualitate quadam iuxta proportionem omnes humores per sanguinis missionem extrahuntur; cum proportionem auditis, intelligite eam, quam humores nostri corporis inter se seruant, de qua paulo infra agemus cum de plenitudine erit sermo.

Porro vniuersalis euacuatio ponitur loco generis, & quoniam perspiratio, alui subductio, & forsan vomitio (vt voluit Fernelius 2. meth. cap. 2.) à toto corpore possunt euacuare, atque hoc solo nomine vniuersales dicuntur, idcirco, vt ab his sanguinis missio excludatur, additur loco differentie (omnes humores vniuersaliter euacuans) hoc enim est ei maximè peculiare, cum nullo consilio, nulla Naturæ opera, quos inuenit, foràs educit; vnde nec in crisis tempore, quando natura est victrix, si venam seces, sequestrationi humorum tempus dabitur. Additur (de repente) quoniam, vt ait Gal. 4. apho. 2. exercitia, frictions, omnes motus, & calor, balnea, & ex accidenti inedia à toto corpore æqualiter euacuant, sed sensim, & leniter, non vt acutorum morborum indigentia postulat.

Hoc auxilium Gal. lib. aduersus Erasistr. cap. 1. præsentaneum ac vnicum appellat, & vel ex antiquorum sententia inter efficacissima remedia extollitur

tollitur, quare ii. meth. cap. 6. celeberrimum esse ait, quem secutus Auic. 1.4. tract. 2. cap. 41. agens de febre sanguinis, prædicat non esse euacuacionem, sicut phlebotomia. Hoc auxilium dolores sedat, vires oppressas subleuat, caloris innati ventilationi, spirituumque comæatui inseruit, impendenti vitæ discrimini, apoplexiæque imminenti subuenit, quæ omnia paulo post manifestius declarabimus.

De necessitate quid aliud dicam, nisi quod natura in operibus suis nobis commonstrat? Siquidem Hippopotamus (vt narrat Plinius lib. 8. historie naturalis cap. 26.) in hac, medendi parte, etiam magister existit. Assidua namque satietate obesus exit in littus, recentes arundinum cæsura speculatus, atque vbi acutissimum videt stipitem, imprimens corpus venam quandam in crure vulnerat, atque ita profluuio sanguinis, morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Eadem natura crebro spontaneis hæmorrhagiis nos ad sanguinem mittendum exhortatur. Hinc est, quod Gal. tantoperè in Erasistratum debacchatur, qui (vt inquit ille aduersus eundem cap. 1. & lib. 9. meth. cap. 5.) nec spontaneas sanguinis eductiones imitari.

In hac hæresi antiquitus Chrysiippus Gnidius Erasistrati præceptor, deinde Erasistratus ipse, aliisque eiusdem condiscipuli, Medius Aristogenes, Stratoque fuerunt. Post Erasistratum discipuli eius, principio quidem (vt Gal. narrat de sanguinis missione cap. 2.) præceptoris sui decretis insistebant, sed temporis progressu, ex eorum numero quidam ab hac sectâ descuerunt, in perpetuumque hic error Gal. doctrinâ, & scriptis obrutus, sepultusque iacebit. Quamuis nonnulli rustica magis timiditate, quàm ratione ducti, adhuc inter eos sint numerandi, quos Gal. *ἰμφοῦρος*, id est, sanguinis mittendi timidos appellauit.

C A P V T I I.

De Plenitudine.

QVandoquidem Gal. lib. de sanguinis missione cap. 3. necessarium esse docet, vt qui ad tractationem de sanguinis missione accedat, prius librum de plenitudine legat, libellus autem Gal. de plenitudine perdifficilis fit, & confusus, in quo solita Gal. perspicuitas desideratur, doctrinæ ordo postulat, vt ante quàm vltèrius progrediamur, quicquid ad hanc rem operâ nostrâ indiget, præstemus.

Omissis variis plenitudinis acceptionibus, de solâ eâ, quæ humorum est, in præsentâ agemus; Eam Gal. 5. de sanit. tuend. cap. 9. lib. 4. meth. cap. 4. 13. meth. cap. 6. omnium humorum, æqualiter se habentium redundantiam esse ait: intelligite humores æqualiter se habere (vt supra dicebamus) ad proportionem, ita vt in recte se habentibus, bilis non excedat melancholicam

liam, neque hæc pituitam, nec pituita sanguinem. Etenim id, quod à iecore per venas nutriendo corpori mandatur, quod communiter sanguinem appellamus nunquam syncerum, & ab aliis humoribus defæcatum (iuxta Galeni doctrinam de plenitudine cap. 10.) reperitur. Humores in statu sanitatis eam seruant proportionem, vt minima quantitas sit flauæ bilis, deinde melancholiæ, pituita has excedat, sanguis omnes. Cum igitur tota hæc humorum miscella (massam vocant Barbari) hoc ordine augetur, plethora dicitur.

Et præterea alius plenitudinis modus, cum nempe sanguis solus, prout est quartus quidam humor, supra modum augetur, reliquis vel nihil, vel parum auctis.

Tertium ego multitudinis modum; clarioris doctrinæ gratiâ, constituo, quem scribentes omnes cum priore confundunt; videlicet quando vnus tantum humor, diuersus à sanguine, breue suscipit incrementum: breue inquit, quia si magnum sit, iam non amplius plethora, sed cachochymia diceretur: Sumit namque à præpotentiore denominationem. Conueniunt primus, & tertius modus: quia siue omnes simul humores siue vnus tantum crescat, semper sanguis cum iis augetur. Nam (vt Gal. pluries scriptum) in omni plethorâ humores, iuxta sanguinem augeri debent, nam si lutea sola, & flaua bilis aliquando, vt in icteris superauerit, non est talis affectus plenitudo, aut plethorica dispositio, sed humorum vitium, quod itidem de atrâ bile, & pituitâ dicendum est.

Quod verò iste tertius modus, in quo vnus tantum humor cum sanguine augetur, præter primum modum, in quo augentur cum sanguine omnes humores, sit admittendus, ex Gal. huiusmodi verbis Cap. 10. de plenitudine manifestè colligitur. *Non est igitur (inquit ille) quod humorum sigillatim species, aut cachochymia cupias audire, sed plenitudinis, que fit, cum aut cuncti humores, aut vnus ex eis breuem quandam ceperit excessum.* Hanc ipsam Gal. lib. 2. de compos. med. sec. loc. cap. 1. non plenitudinem, nec simpliciter multitudinem, sed cum appositione pituitæ, aut bilis flauæ; vel nigræ appellat. Vtramque autem tam primam, quàm tertiam Fernelius 2. pathol. cap. 13. impuram nec exquisitam nominandam censet. Secunda pura, exquisitaque est, in quâ sanguis quartus humor solus redundat. Hæc secunda colligitur ex Gal. secundo de compos. medic. secum. loc. citato, dicente, proinde ego supra siue humores dixissem, siue sanguinem redundare; censebam, perinde audiendum, cum impromiscuus nunquam, purusque aliorum sanguis reperitur in venis.

Leonardus Fuchsius, & fortasse ab eo seductus Amatus Iusitanus cent. 4. curat. 12. in scholio, ob prædicta Gal. verba existimant, nunquam dari plenitudinem, nisi omnibus humoribus ex æquo additis; quia nunquam (vt Gal. ait) sanguis impromiscuus, purusque reperitur. Tunc sic conficitur argumentum: Vel redundant omnes simul humores; vel horum aliquis; si primum, est plenitudo; si secundum, est cachochymia. Cæterum ex ipso Gal. Fuchsi error manifestè comprehenditur. Ait Gal. loco superius citato, fieri
Castrensis Chirurgo-Medicus. E e e plenitudinem

plenitudinem, vel omnibus humoribus ex æquo additis, vel solo sanguine; si per sanguinem quatuor humores intelligamus, committetur nugatio tanto viro indigna, nempe videbimur dicere quatuor humoribus auctis. vel 4. humoribus auctis. Deinde cum Gal. dicat, solo sanguine, particula illa *solo* denotat peculiare & solam quandam humorē, qui præter tres alios datur. Quamuis verò Gal. dicat, nunquam sanguinem impromiscuum reperiri, hoc non tollit sanguinem hunc non posse per se augeri: Aliud enim est, non posse aliquem humorem ab aliis separatim existere, aliud non posse absque illis crescere. Patet hoc, exemplo vini lymphati, quod ab aqua separari, non potest, & tamen si vnum addas, poterit crescere, non crescente aqua.

Obiiciet tamen aliquis Gal. 13. *metb. cap. 6.* vbi huius plenitudinis, quæ à solo sanguine fit, non meminit, ait enim, vbi inter se humores æqualiter fuerint aucti, id vocatur plethora; vbi verò vel flava bile vel nigra, vel pituita vel serosis humoribus refertum fuerit corpus, ea affectio cachochymia appellatur. Obiectioni hoc modo faciemus satis: Non ex eo, quod Gal. hoc loco plenitudinis à solo sanguine non meminit, colligitur, talem plenitudinem non dari; Imò verò cum ex quolibet aliorum trium humorum, dicat fieri cachochymiam; reliquum est, vt ex solo quarto humore nempe sanguine, quem ille omisit, non cachochymia, sed plethora fiat. Quapropter *libell. de plen. c. 11.* dixit, in plenitudine posse sanguinē excessū amplissimum adipisci, nullū autē aliorū humorū posse. Non, quod alij humores à sanguine non possint nimis excrecere, possunt quidē vt in ictericis, & leucophlegmaticis, verum cum per se, & sine sanguinis consortio crescunt, cachochymiam efficiunt. Conuincitur tandem Fuchsius Gal. verbis *cap. 10. de plenitudine*, qui ait Rubor autem, quem ipsum quoque commemorant, non simpliciter multitudinis, sed sanguineæ multitudinis signum est. Ecce sanguinea multitudo distincta ab eā, quæ simpliciter multitudo dicitur.

Porro duplicem plenitudinem statuit Gal. *lib. de ratione curandi per sanguinis missionem cap. 3. 4. 5. & 6. lib. aduersus Iulianum cap. 6. lib. 2. de nat. hum. com. 1. 9. met. cap. 5. 2. Apho. 17.* Altera comparatione ad vasa altera, quæ ad vires nuncupatur. Multitudo ad vasa dicitur à Gal. *de plen. cap. 9.* quæ sua copia venas distendit: aliter enim vt ipse ait, plenitudo nondum est: quare eius inseparabile symptoma est tensionis sensus. Intelligi tamen debet Galenus de magna plenitudine, & quæ iam euacuationem postulat, nam parua, & quam nondum, nisi præseruationis gratia, curamus, bene potest sine tensionis sensu dari, vt idem Galenus non docet ibidem, dicens, tumores cum tensione plenitudinem, circa hanc remissionem præferunt.

Itaque plenitudo hæc in principio, seu vt loquitur Galenus *9. met. cap. 13.* dum bonitatem suam seruat, vt pariter augeri cum robore virium est nata, ita si quando has grauat, nec de cætero augebitur, & bonitatem naturæ amittet. Hinc colligetis, plenitudinem intra certos cancellos simul cum viribus augeri, ultra illos vires grauare, & in cachochymiam degenerare.

Alia

Alia verò plenitudo, quæ dicitur ad vires, est quando, vel solus sanguis, vel alij humores simul cum sanguine augentur quidem, non respectu ad vasa, sed ita vt virtutem; premant aded, vt humores regulare non possint, & tandem putrescant, & in cachochymiam euadant, de qua Galenus 11. meth. cap. 5. Huius signa sunt, grauitas, pigritia, lassitudo, quæ ponuntur à Galeno 9. meth. cap. 5. & de rat. cur. per sang. miss. cap. 6.

CAPVT III.

Vivum in vtraque plenitudine sit mittendus sanguis, & quam viam tenere oportet, cum sanguinis missionis, & purgationis par necessitas vrget.

VT breuitatem, qua à principio sum vsus, sequar, & omnia sanæ Gal. doctrinæ accommodem, sit conclusio, in vtraque plenitudine, sanguinis missionem conuenire. Quapropter Galenus de sanguinis missione cap. 5. iuxta finem tam vni, quàm alteri sanguinis missione succurrere præcipit, antequam graue aliquod malum in humores ingruat. Contingunt namque ex vtraque non leuia detrimenta. Imò non solum in homine valetudinario, sed, & beneualente vtramque plenitudinem sanguinis missionem requirere docet ipse Galenus eodem lib. cap. 4. quemadmodum enim, qui onus aliquod gestat non protinus vbi grauatur, ac fatigatur, statim concidit, ad eundem modum, vbi virtus à plenitudine grauatur, fieri potest vt nondum ægrotet homo: siquidem nonnulli, qui consueta etiam munia obeunt, sentire se graues, pigros, segnes, & ægrè mobiles dicunt: ea ipsa est plenitudo ad vires. Veluti, etiam cum ab exercitiis tendi videntur implentur brachia, & cubiti, non exigua est plenitudinis ad vasa nota. Sciendum tamen est, cum sanguinis redundantia nondum eò deuenit, vt venas distendat, remissiore plenitudine dici, quod supra iam manet inculcatum; quare ij, qui in hac remissiore plenitudine sunt constituti, quales sunt Athletæ, de quibus Hip. primo aph. cum nondum doloris sensum experiantur, benè valentes dici, possunt, & tamen eorum habitus solui iubetur ab Hip. quare si non curationis, saltem præseruationis gratia illis phlebotomia debetur, ne scilicet in deterius ruant; Vnde Gal. in com. anticipare solutione periculum, iubet, & Cornelius Celsus in hunc modum scriptum reliquit, si plenior aliquis, & speciosior ac coloratior factus est, suspecta habere bona sua debet, quia nec in eodem habitu sustineri, nec vltra progredi possunt ferè retro, quasi ruina resoluuntur (hæc ille cum Hip. cuius simia vocatur.

Sed obstat aliquis autoritate Galeni, qui 9. meth. 5. in sola plenitudine ad vasa phlebotomiam admittere videtur. Caterùm Galeni verba in eo sensu sunt accipienda, quasi dicat, in hac potissimum sanguinem esse mit-

Castrens. Chyrurgico-Medicus.

E e e 2 tendum.

tendum, de altera verò, quæ comparatione ad vires dicitur, non esse sibi eò loco dicendum concludit.

Igitur cum plenitudo per se solam (vt diximus) sanguinis missionem postulat, multò melius eam postulat, quoties cum cachochymia erit coniuncta. Vnde Galenus de sang. miss. cap. 6. intensiuo affectu ait magisq; etiam in phlegmonoso sanguis mitri debet, meritò quidem magis in phlegmonoso, quia in eo contra duo, nempe contra redundantiam, & prauitatem pugnat, vt colligitur ex Gal. 3. de sanit. tuend. cap. 3.

Non præteribo, quin duorum insignium Authorum non leues lapsus, in hac propriâ materiâ notem; primus est Francisci Valleriolæ, qui plenitudinem quoad vires cum cachochymia confundit, quando huiusmodi plenitudinem purgatione euacuat: Alter est Fernelij, qui è contrario cachochymiam sanguinis missione euacuat. Vterque non leuiter peccat; etenim in primis Valleriola non videtur distinguere tempora, quandoquidem primis adhuc diebus cum affectus plethora dicitur, sanguis redundans suam expostulat euacuationem, cum verò postea putredo inualuit, ad purgationem deuenitur, quoniam iam tunc cachochymia est. Atque ideo purgationem soli cachochymia deberi, constat ex Galeno *meth. cap. 7. & 2. apho. 17.* Fernelij verò non minùs damnandus est error, cum in humorum prauitate seligendus sit ille humor, qui affectui causam præbet: quod, vel ipso Fernelio teste, sanguinis missione non præstatur, cum hoc auxilio, vt dictum est, omnes humores pariter euacuentur. Quapropter, si post sanguinis missionem eadem, quæ antea, humorum proportio remanet, eadem cachochymiam remanere pro comperto est; ac proinde humorum prauitas, quæ viribus incommodat, non fuit per phlebotomiam sublata: Vnde ad hoc auxilium, nec conferentia, nec tolerantia secuta est. Non quidem conferentia, ex parte affectus, quia idem manet; non tolerantia ex parte virium, quia diminutæ sunt per missionem sanguinis; siquidem per illam, caloris pabulum, quo exiguo se Natura, tanquam munimine conseruabat, extrahitur.

Respondet Fernelius, quamuis hoc ita sit, tamen detractâ oneris portione, quo Natura premebatur, vires nihilo imbecilliores, imo alacriores plerumque euadunt, & quod reliquum est, faciliùs ferunt, minorique negotio domant, atque conficiunt: Hoc tamen eum non excusat, quia dum onus adesse supponit, grauitatis sensum concedere videtur, atque hoc pacto iam præter humorum prauitatem, redundantia aderit, in quo casu nobiscum conuenit, non verò secum, qui in cachochymia sanguinem mittendum dixerat; nullâ, de plenitudine, mentione factâ.

Præterea quod Fernelius ait, naturam per sanguinis missionem in cachochymia recreari, falsitatem continet; quod apparet, si discurremus per singulas prauitatis humorum species. Si enim bilis plurimum redundat, detractò illo pauco laudabili sanguine, quem natura; tanquam thesaurum, pro nutriendis corporis partibus asseruabat, corpus, quod alioquin parum alebatur, (biliosis enim magna ex parte annexa est corporis extenuatio) in maximam penuriam adiget. Si etiam pituitosus, crudus sanguis in venis conti-

netur, sinceri verò, atque puri exiguum, venæ sectio imperanda non est: nam vt Galenus ait *lib. de trem. rig. & palp. cap. 5.* nemo ausus est sanguinem euacuare in affectu, qui calefieri desiderat, quoniam corpus alioquin frigidum, exempto sanguine, & spiritu, vehementer refrigeratur.

Verùm huiusmodi controuersis relictis, ad aliam quæsitam partem accedamus. Nempe in affectu phlegmonoso, in quo cachochymiam cum plenitudine redundare constat, atque idèd vtroque remedio opus est, si par, aut saltem non longè dispar vtriusque remedij necessitas vrgeat, à quoniam sit incipiendum? In quo quidem quæsito communis omnium consensus pro indubitato affirmat, à sanguinis missione esse exordiendum. Sic Hippocrates 4. *acut. 2. 1.* & Galenus. *ibidem* Ipse Galenus 6. *Epid. sect. 1. com. 6. De dignotione renum cap. 15. De compositione med. per genera lib. 4. cap. 3. Lib. 4. de sanit. tuend. cap. 4. lib. 5. meth. cap. 7. 4. de medic. paratu facilibus, & de coxendico dolore; Auic. 4. 1. cap. 4. Paulus lib. 2. cap. 40. Alex. Trall. lib. 11. cap. de podagra. Aët. lib. 2. serm. 1. cap. 100.* Ratio huius rei est, quia semper ab eo remedio incipere debemus, quod est tutius. Deinde, eo, quod alteri viam præstat, priùs vti conuenit; at sanguinis missione præhabita, purgatio feliciter succedit, vt manifestè probat Galenus in *lib. de dignotione renum.* Tandem si ex Hippocratis decreto 2. *aph. 9.* corpora cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere; fluida autem sunt corpora, vt ait Galenus in *com. meatus referando, & crassos tenacisque humores incidendo, atque attenuando, horum primum, nempe meatum apertio, per sanguinis missionem optimè præstat, per illam enim, plenitudine imminuta, corporis meatus tum conspicui, tum sensibus occulti, laxiores, patentioresque redduntur. Secundum verò, nempe, viscidorum, crassorumque incisio, & attenuatio meliùs à Natura peragitur, quo magis detracto onere, potest humorum qualitati emendandæ incumbere. His adde considerationem in praxi maximè necessariam, (quam ab Auic. 4. 1. cap. 4. recipimus) nempe si pharmacum assumatur, quando venæ sectione opus est, febrem vna cum perturbatione excitari, quæ si opportunis remediis non sedetur, tunc pro comperto erit, sanguinis missionem necessariam fuisse, atque cum ægti malo addisces Medicus.*

Hæc tamen sententia, vt diximus, est intelligenda pari, aut saltem non nimis dispari necessitate existente: nam si cachochymia grauiora excitet mala, occurrendum est ad id, quod magis vrget, ex Galeni præcepto 7. *meth. cap. 12.* Deinde diximus in affectu phlegmonoso, in quo, & plethora, & humorum prauitas simul concurrunt, hoc esse, vtrumque malum intra venas nulla loci distantia sedem habet, nam si sede distant, ita vt cachochymia in vna corporis parte; plenitudo sit in alia; tunc ad id attendendum est malum, ad quod particulæ maior nobilitas nos vocat. In affectu autem phlegmonoso nostrum dubium constituimus, quoniam in eo, & plethora, & cachochymia sunt in venis, & tunc sanguinis missio præcedere debet. Quod colligo ex verbis Auic. 4. *primi cap. 4.* non longè à principio dicente; *Vbi autem vena sectione, & alui ductione opus fuerit, veluti veratro, & aliis fortioribus medicamentis.*

Castrens. Chyurgico-Medicus.

E e e 3

dicamentis

dicamentis; tunc à vena sectione inchoandum est. Veratrum posuit, & fortiora medicamenta, quæ è venis educunt, quia tunc existere videtur omne malum in venis, in quo casu præcedit sanguinis missio. Hoc fortassis non diceret, si de mitioribus medicamentis loqueretur, nam ab his, ante venæ sectionem, curationem aggredi tenemur. Primò quia vitiosus humor à viis ductuum facili negotio extrahitur, etenim si leuiter partibus inhaeret, libenter medicamento cedit, si vero tenaciùs, leuissima coctione præparatur, utpote qui educendus est pharmaco integris suis viribus ibi agente, non ut in aliis longinquis partibus, quo medicamentum solos vapores, eosque iam nimis infractos mittit. Secundò quia mala primæ corporis regionis difficiliùs tolerantur: excitat enim humor in illa parte contentus nauseam, dolorem, æstum, oris amaritudinem, aut saporem alium iniucundum, cibi fastidium, suffocationem, præcordiorum oppressionem, anxietudinem, syncopem aliaque symptomata, cum tamen plenitudo solo tensionis, aut ponderis sensu, & pigritiæ ad motum infesta sit. Tertiò propter nocumenta, quæ ex vena secta, crudo adhuc ventriculo, sequuntur. Ideo Galenus 9. *meth. cap. 4.* distulit (velut ipse narrat) venæ sectionem propter concoctionis tarditatem, edoctus ab Hippocrate, qui hoc obseruasse fertur 3. *Epid. sectione prima textu 2.* Ergo si ciborum cruditas præcedat, tantopere differre sanguinis missionem iubemur 9. *meth. cap. 5.* quantum satisfacere tum ad eorum concoctionem, tum ut excrementa descendant; quapropter donec excrementa aut à Naturâ, aut ab arte sint sublata, expectare oportet, quoniam alioqui secta, atque exinanita vena, crudioris succi, portionem in sanguinis locum rapiet, & iecur, exhaustaque corporis vasa aliquid è fœcibus exugent. Nam, ut ait Galenus 4. *de sanit. tuenda cap. 19. & cap. 20.* aliquid eorum humorum, qui in corpore sunt, remigrat ad venas. Et Auic. 4. *cap. 20.* à cibi repletionem non phlebotomandum esse præcipit, ne venæ incoctam aliquam materiam trahant, loco eius, quæ per eas euacuatur. Et Auer. 7. *col. cap. 1.* non debere ait, fieri phlebotomiam, nisi post corporum mundificationem; quia quando venæ à sanguine sunt euacuatae, sugunt superfluitates malas, ad nutriendum ineptas. Rhasis est in eadem sententia 8. *ad Almanf. cap. 21.* & Zoar. *lib. 1. tractatu 8. cap. 8.* Auic. 4. 1. *tract. 2. cap. 45.* Aët. *tract. 2. serm. 1. cap. 71.* Paul. *lib. 1. cap. 1. & lib. 6. cap. 40.* Actuar. 3. *meth. cap. 13.* Haly 9. *pract. cap. 2.* quapropter graui sanè dispendio (ut eleganti Fernel. oratione utar) naturæ ordinem præuertit, quicumquè impuritate relicta, purum, sincerumque sanguinem profundit è venis, qui quidem venas sectione inanitas implet fœdâ illuuiæ, rapta è primis sedibus, quæ quasi sentina est omnis impuritatis.

CAPVT

CAPVT IV.

De loco, & tempore mittendi sanguinis.

Agamus prius de tempore; nam agendi de loco, posterior erit commodior locus.

De mittendi sanguinis tempore variæ occurrunt considerationes, quandoquidem tempus in medicinâ genus est, varias sub se continens species, seu potius analogum ad multa temporis significata. Nomine enim temporis intelligimus vnum ex quatuor morbi temporibus, quæ rursus, aut vniuersalia, nempe totius morbi, aut particularia videlicet vniuscuiusque paroxysmi. Secundò tempus significat Medicis anni tempus, quod est vnum ex præcipuis indicantibus, inter quæ recensetur à Galeno *lib. de sect. ad eos, qui introducuntur cap. 3.* Sumitur etiam pro ætate, quæ etiam à Galeno *eodem loco* vniuersaliter inter indicantia numeratur. Tandem pro parte diei, in qua magis idonea est sanguinis missio.

Ante tamen quàm huiusmodi considerationes aggrediamur, animaduertere oportet, duplicem dari curationem; alteram regularem, cum morbus ita inducias præbet vt, & artis medicæ regulis seruatis, methodo quadam, & via communi in curatione eius procedatur: altera est cura, quæ dicitur coacta, cum vrgentia morbi, aut vrgentia humoris, aut quomodocumque periculum præuens, imminensue cogit Medicum relinquere medica præcepta & vi vim, vt dicitur, repellere. Quod vt intelligatis, meminisse oportet eorum, quæ paulò ante in fine capituli præcedentis diximus, oportere, nempe ante sanguinis missionem, vti pharmaco leniente, quod idem de clystere intelligi debet; cum tamen morbus ingruit magnus, violentus, & periculosus, tunc temporis consideratio purgandi per medicamenta, vel clysteris exhibendi postponenda est: vt si quis cecidit ab alto, vel strangulatur, vel aliter in periculo est: Ideò Hippocrates *4. acut. 21.* sanguinis missionem fieri præcipit, & postea clysterem, si morbus, fuerit magnus, & Galenus infra nempe *4. acut. co. 15.* agens de peripneumonia, sanguinem ad animi vsque defectum extrahi iubet, postea clysterem, exhiberi, cum tamen nulla vrgente morbi acutie, nullòque imminente vitæ discrimine, clyster prius sit adhibendus, deinde venæ sectio sequetur.

Iam igitur de tempore totius morbi agamus. Nonnulli fuerunt, quos refert Galenus *lib. de Sang. miss. cap. 20.* qui dierum numerum ad sanguinis missionem attendebant, & aliqui fuerunt, qui expectabant tertium diem ad cognoscendam morbi speciem, & postea venam secabant; ij erant diatriarij vocati, qui per tres dies nec cibum nec medicamentum vllum præstabant, expectantes donec morbi Natura integrè fuisset agnita moribus, & formâ, quemadmodum multis in locis Galenus refert, præsertim. *8. meth. cap.*

3. Alij

3. Alij extremum terminum mittendi sanguinem definiunt diem quartum, intra quem, missionem sanguinis decernunt in paroxysmorum interuallis electo quolibet die. Alij fuerunt, qui festinauerunt sanguinem detrahere, adhuc eo transfluente, & nondum in parte aliqua firmiter retento: vnum tamen considerantes, num scilicet ciborum in ventriculo corruptio aliqua facta sit aut tarda concoctio.

Diatriarios non est, cur refutemus, quando eos Galenus sæpissime reprehendit, & 20. cap. de sang. miss. ridiculos vocat, & lib. 10. meth. cap. 2. qui in eorum manus inciderit infortunatum esse, ait. Non minus etiam à Galeno referuntur, qui ultra 4. diem sanguinem detrahere non audebant; neque enim ille ad numerum dierum, ad hoc remedium administrandum, attendebat; imò quouis morbi tempore, etiam post vigesimum diem venam secabat, quod nobis inculcat, cap. 2. cit. & 9. meth. cap. 5. imò Auic. 4. 1. cap. 20. differri posse hoc remedium, ait vsque ad 40. diem dummodo adsit virium robur, & morbi magnitudo, qui sunt duo scopi mittendi sanguinis. Idcirco Hippocrates prudentissimus Medicus *Anaxioni* pleuritide laboranti 8. die sanguinem detraxit, vt constat ex 3. epid. sect. 3. tex. 79. vbi Galenus habet hæc verba, Quando igitur huic 8. die missus sanguis est, multo certe plures censeas sanguinis missionem requirentes 2. 3. 4. die, auxilio hoc esse vsos. Reticuit autem Hippocrates sicut remedia aliqua omnia; tamen necesse interdum habuit scribere, nihil eos, ab iis, quæ offerebantur, adiutos fuisse, vt malignitatem suggereret morbi. Et hæc est potior ratio: nam alia, quam Galenus innuit, non scilicet vocatum fuisse Hippocratem ante 8. diem diuinatoris est, imò potius, vt optime adnotat Vallesius, cum narret Hippocrates sexto delirasse, & post fomenta calida, nihil fuisse adiutum, videtur prioribus diebus interfuisse, ac fomentis calidis prius sedare dolorem tentasse, quod ita faciendum consulit lib. 2. de rat. victus in morbis acutis, inquit; principio tentare calidis non nocet. Non equidem miror hanc opinionem de non mittendo sanguinem ultra 4. diem apud Veteres fuisse receptam, vtpote qui multa alia deliramenta tanquam præcepta optima obseruabant, miror tamen Cornelium Celsum cordatissimum Medicum, & Galenum, posteriorem, Hippocraticæque doctrinæ obseruantissimum, qui in hunc incidit errorem lib. 2. cap. 10. atque hanc sententiam manifestè proferat, vt nullus relinquatur interpretationi locus, inquit enim: *Itaque aptissimus videtur huic rei (nempe sanguinis missioni) dies secundus, aut tertius. sed, vt aliquando etiam primo die sanguinem mittere necesse est, sic nunquam utile post diem quartum.* interpretationem tamen patitur Auic. qui quarta primi citato ait, post primos dies non esse ampliùs ei intentiones, quasi dica: primis diebus maius præstat iuuamentum, & fieri potest cum minori dispendio virium. Tertios verò, qui quocumque die Medicus vocetur, statim sanguinem detrahi iubent, Galenus recipit, & ciborum coctionem expectare, si morbus patiat, optimum consilium esse, iam supra satis manet inculcatum.

De particularibus temporibus paucis me expediam, siquidem Auicenna

vno

vno verbo se expediuit *prima quarti tract. 2. cap. 7. inquit.* Et non moueas in die paroxysmi, quantum possibile est tibi: mouere dixit tam sanguinis missione, quàm pharmaco: addidit quantum possibile est: quia multoties impossibile expectare; ideo in ipsis paroxysmis sanguinem mittimus. Igitur ne naturæ motum impediamus, nec etiam in hora perturbationis euacuando, viribus parùm consuluisse videamur, fugienda est accessionis hora, imò etiam dies, in iis morbis, qui diem integritatis habent: in continuis verò, cum febris est magis remissa, tum venam secare oportet, sed sunt aliqua, quæ oppositum videntur persuadere.

Primum, vomitus in principio accessionis consulitur, & sudoris prouocatio in declinatione, quia in his temporibus natura has moliti solet euacuationes; cum igitur in augmento, & iuxta vigorem multoties hæmorrhagiæ accidant, cur & tunc non possumus venam scindere? & confirmatur quia medicus est imitator naturæ; cum igitur natura, & crises, & euacuationes moliantur in paroxysmis, Medico eisdem vti licet.

Secundum. Tunc debet fieri à Medico euacuatio, cum materia est apta motui; sed in hora paroxysmi materia magis, quàm alio vnquam tempore, motui est apta, ergo tunc conuenit omnis illius euacuatio.

Tertium: In paroxysmo apoplectico, aut in colicis doloribus, qui paroxysmaliter affligunt, & aliis similibus, in tempore paroxysmi sanguinem mittimus, & tamen hæc mala sunt, quæ magis Naturam affligunt, & magis vires prosterunt, igitur in aliis, in quibus minor datur, aut timetur virium prostratio, maiori cum ratione hoc remedium conuenit.

Hæc tamen non obstant, quominus vera sit priùs tradita doctrina, quandoquidem ad vnumquodque argumentum facilis est responsio; Nam ad primum dicimus, Medicum quidem esse imitorem naturæ, nempe in fine, quia ad eundem finem tendit, ad quem tendit Natura: non imitatur illam in mediis, quia non potest; nam non habet eadem instrumenta, quæ Natura habet: Natura enim vitur calido innato suauiter sanitatem operante, Medicus autem pharmacis, & phlebotomia, quæ & debilitant, & alterant, quapropter licet Natura hæmorrhagias in paroxysmo faciat, atque ita se exoneret, tamen Medicus, quia id non nisi violenter efficere potest, non tentabit. Vomitus verò in principio si prouocat, saltem in quartana id facit leni quodam vomituo, ac non nisi maxima urgente necessitate, sudor in fine cum paucò dispendio prouocatur, quod non ita accideret in missione sanguinis.

Ad secundum aduertere oportet, maiorem propositionem inuoluere quandam æquiuocationis falsitatem, nam cum dicimus, tunc deberi fieri euacuationem, cum Natura est apta motui, si per motum intelligamus illum, qui fit in accessionibus, neganda est, si verò pro motu intelligatur motus excretionis, tunc vera erit, & à nobis admittenda, vt scilicet tunc materia expellatur, cum expulsionis est apta, non est autem apta expulsionis in paroxysmo, imò tunc retinetur à natura, quæ illam vincere laborat.

Ad Tertium: Concedimus in apoplectico, & in vehementissimis doloribus

bus sanguinem solere mitti, sed non iuxta curam regularem, imò potius secundum coactam, quod si id fit cum magno virium dispendio, tamen omnino fieri debet, quoniam meliùs est anceps remedium tentare, quàm nullum.

Anni tempus licet non sit verè & propriè indicans, vt est vera Gal. sententia *cap. 84. libri artis medicinalis, & 4. meth. cap. 5.* tamen *lib. de sectis ad eos, qui introducuntur, cap. 7.* inter indicantia numeratur, nempe late sumpto indicantis vocabulo, quia nempe est mensura indicantium. Indicant propriè morbus, & facultas; at tempus anni & vires, & morbum potest mensurare. Nec verò quis existimet, tempus aliquod anni esse, quod omnino prohibeat missionem sanguinis, quoniam omni tempore tunc ea vti possumus. Nemini est dubium, sanguinis missionem præseruationis gratia magis congruam esse vere, quàm alio tempore, iuxta Hippocrat. doctrinam *6. Aphorif. 47.* & Galen. *lib. quos, & quando in principio;* Quæ autem veris pars sit eligenda ad sanguinem extrahendum, colligitur ex Gal. *in com. præcitati aph.* dicente, quòd in crassis humoribus, & pituitosis præstat circa veris initium euacuare, in biliosis verò in fine veris talis euacuatio potius est exequenda. Causa est, quia pituitosi hyberno tempore geniti modico calore funduntur, & attenuantur, qui tempore veris faciunt morbum, quare tunc præseruatio conuenit. Biliosi vere gignuntur, quare expectare oportet eorum generationem vsque ad finem veris, & tunc conuenit euacuatio. Altera causa est tempestiua vacuatio ante morbi inuasionem, morbi autem pituitosi, & melancholici post primam veris fusionem eueniunt, sanguinei paulò post: biliosi ad æstatis initium.

Igitur propter præseruationem, optimum tempus est medium ver, cum verò curationem præsens necessitas postulat, semper hoc remedium conuenit; largiùs tamen vere, cautiùs in feruore æstatis, propter maximam resolutionem; caute etiam in autumnò, quia tunc à præcedente æstate durat adhuc resolutio; hyeme verò, nisi obstet præsentia crudorum, audacter venæ sectionem exequi debemus, crudorum autem humorum præsentia sanguinis missionem prohibet, teste Gal. *de sang. missione cap. 6. 9. 11. 13.* non quod ad sanguinis missionem requiratur coctio, sed quia cruditas debilitat, cuius rei quinque assignari possunt causæ. Prima, quia validum frigus pituitæ, opponitur vitæ, quæ in calido consistit; secunda quia hic humor immodicè intra vasa augetur, atque ita calorem sanguinis loquere potest; tertia quia copia sua vasa obstruit, crassitie, & lentore, quia non concedit spiritibus liberum transitum ad functionum officinas, nec sufficientem eorumdem alimoniam, & refrigerationem ex aère; quarta, quia incrassat sanguinem, atque ita prohibet eius accessum ad membra nutrienda; quinta, quia cum receptaculum eius, sit os ventriculi, propter vicinitatem cor afficit; Intemperies enim omnis ventriculi ad cor vicinum, & connexum, facit, vt vires subito concidant, & sudores erumpant, vt in syncope stomachichâ, ideòque febris pituitosa, vt plurimum est syncopalis, nec in eâ sanguinis euacuationem permittit Gal. *12. meth. l. 3.* vbi de ea ex professo agit. Auic. etiam *4. 1. cap. 20.* in repletionem ex crudis

crudis humoribus phlebotomiam prohibet, quia per minutionem impeditur eius maturatio; & timetur ægri perditio.

De tempore, prout ætatem significat; multa dicenda à nobis forent, quandoquidem multa etiam congescit Horatius Augenius, ut eam à mittendi sanguinis scopis excluderet; sunt enim mittendi sanguinis præcipui scopi morbi magnitudo, & virium robur; tertiam addunt ferè omnes, ætatem, cum Gal. *cap. 9. de rat. cur. per sanguinis missionem*, ubi incipit, Rectè igitur in iis, quæ de victu acutorum propofita sunt, admonemur, ut sanguinem mittamus, ubi magnus fuerit morbus, & æger florentis ætatis, roburque aderit, & in fine eiusdem cap. Definitis itaque mittendi sanguinis scopis, nempe morbi magnitudine imminente, aut incipiente, ætate florente, virium robore. Tria sunt ergo, quæ agnitionem continent morbi magnitudo, aut præfens, aut imminens, ætas florens, & virium robur, quæ sententia, ut ipse ait, desumpta est ab Hipp. *4. de victu acut. 19.* ubi habet hæc verba. *In acutis autem morbis sanguinem detrahes, si vehemens morbus videatur, vigeatque agrotantis ætas, & virium adsit robur.* Cæterum non est meum in breui tractatione, longissimam controuersiam definire, forsitan aliàs dabitur commodior occasio. Sufficit nunc scire, ætatem, si quis scopum mittendi sanguinis nolit esse, at saltem maximi momenti est eius consideratio in mittendo sanguine.

Porro Gal. tum *cap. 9. de sanguinis missione, & cap. 12. eiusdem lib. & 4. meth. cap. 5. & cap. ultim. & lib. 8. meth. cap. 4. & lib. 11. meth. cap. 14.* ait, *At si in puerum incidat, qui quartum-decimum annum hætenus non attigit, mitti illi sanguis non debebit, propterea quod in illis, cum præfertim calidi, ac humidi sint, plurimum corporis substantiæ quotidie defluat, ac digeratur. Ita, quod ex incidenda vena molier dum vobis fuerat, id vltro nobis, ex curati corporis Natura præfatur, & primo ad Glaucomem 13. & 4. acut. com. 29.* & plerisque aliis suæ doctrinæ locis, ubi pueritiam sanguinis missionem prohibere asserit, neque commodè fieri consentit, nisi in ætate florente, excludens tum pueritiam, tum etiam senilem ætatem; Pueritiam quidem, quia propter caliditatem, & humiditatem proprii temperamenti facile dissoluitur, & alienum à ratione est aliam addere euacuationem vltra eam, quæ à Natura sua habet; Senilem verò ætatem tum quia ob defectum caloris innati vires deficiunt, tum ob copiam crudorum humorum, quos aceruat ex diminuta coctione, & ita deficit vnus ex scopis præcipuis, nempe virium robur; Eadem etiam ratio potest pueris conuenire, nam crudos, & non paucos humores generant, quoniam sunt voraces ob exuperantem calorem, 3. *aph. 26. 1. de nat. hum. com. 13. primo cris. cap. 12. & 3. prognosticorum 36.* ubi habetur plurimo alimento pueros, & importuno vti, nihil aliud agnoscentes viuendo præter esitandi commoditatem, & idèd sæpe alimenta corrumpunt ut 3. *epid.* Vnde vrinæ crassæ in eis prodeunt *lib. de dignotione renum,* & lapides in vesica, & frequentes destillationes, somnusque importunus, & morbi comitales.

Ex his constat Galenum meritò prohibere phlebotomiam in pueris, præcipuè, quia eorum substantia omnium facillimè dissipatur propter habitus mollitiem, propter quam succi per transpirationem facillè exhalantur. Propensi autem sunt ad succos exhalandos, quia calidi, & humidi sunt ex. 2. *de Natura hum. co.* 12. & 13. & primo *de sanit. tuend. cap.* 15. & corpus habent humidum constat ex 1. *aph.* 14. & 3. *aph.* 24. & 3. *epid. sect.* 3. *com.* 53. & 4. *de compositione secundum genera cap.* 2. ideoque imbecilla habent crura & tardi sunt in ambulando, & raritas est eis naturalis, *lib. ad Trasylbul. cap.* 26. Sicut senibus violentia, qui ob densitatem tardè dissipantur, & facile ieiunium ferunt. In pueris autem raritas facit ad difflationem propriæ substantiæ ultra copiam natiui caloris, quo abundant 1. *aph.* 14. & 2. *temp. cap.* 7. & 6. *epid. sect.* 1. *com.* 5. qui halituosus est, 3. *de causis sympt.* 3. & *cap.* 4. ubi dicit, sanguinem in eis non esse mittendum, quia carnem habent dilabilem. Et hæc est causa, cur pluribus alimentis indigeant 1. *aph.* 14. & *lib. de puero epileptico cap.* 4. & non quælibet alimenta, sed humidiora, & molliora eis congruunt, ex Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. quia eorum temperamento magis assimilantur; 3. *de causis sympt. cap.* 3. maximam enim vim habent substantiæ similitudo, & conuenientia ad alimenta conficienda, non solum in ventre, sed & in toto corpore, 6. *de sanit. tuend. cap.* 3.

De hora sanguinis missioni congrua nos admonet Fernelius *lib. 2. meth. cap.* 13. inquiens. In quibus morbis, vel præcautionis, vel curationis gratia potestas datur sanguini mittendo, horam eligere conuenientior erit matutina, quàm pomeridiana, nam à solis exortu sanguis suscitatur, viget, atque dominatur, ipsoque diei lumine tenuis fit, serenus, & ad fluendum aptior, maxime 2. tertiæque hora. Hac ipsa ne æger sopore torpeat, experfectus infomnem horam saltem vnam duxerit oportet. Hæc Fernelius. Vrgente tamen necessitate phlebotomia commodè fieri potest quauis hora diei, aut noctis ex Galeno 9. *meth.* 4. & de sanguinis missione *cap.* 2. & Auic. 1. 4. *tractat.* 2. c. 45.

De loco multa dicenda forent: sufficit tamen scire, phlebotomiam aut esse reuulsoriam, aut deriuatoriam: nam euacuatoria à parte affecta non datur; Reuulsoria fit ad distantissima loca, deriuatoria verò per partem vicinam affectæ partis. Vtrum verò sanguinis missio facienda sit ex parte opposita, an ex parte affecta, in hoc tota dubitatio consistit, nos tamen breuitatis causa, vnica conclusione rem absoluemus.

In principio cuiusuis inflammationis sanguinis missio debet fieri ex eadem parte affecta, seruante rectitudinem, & communitatem. Probat hęc conclusio, quia quancumque simul conuenit reuulsio, & euacuatio, pars affecta eligenda est, seruata rectitudine, & communitate, sed in principio inflammationum conuenit reuulsio, & euacuatio ergo ex parte affecta facienda est; minor suadetur, quia reuulsio fit ratione humoris fluentis, vacuatio autem ratione humoris contenti in parte; cum ergo in principio humor partim fluat, partim iam contineatur in parte, sequitur tunc temporis conuenire simul vacuationem, & reuulsionem.

In

In quo autem consistat rectitudo, difficile est iudicare: quidam, in quorum numero est Fernelius, dicunt consistere, in villis oblongis vasorum, qui villi secundum rectitudinem progrediuntur, quare secundum rectitudinem trahent; sed hæc sententia refellitur, quia vis trahens, insita villis, non trahit nisi in penuria, & defectu, & licet perpetuò traheret, non tamen eò pro se traheret; secundò quia solùm habere potest locum in sanguine vasorum, cum tamen vis rectitudinis, & ad communicationem vaporum, & simplicis qualitatis extendatur, idèd læsa parte dextera vteri, dolet pars dextera capitis, & si caput ex ventriculo dolet, frons dolet, Si ex vtero, dolet occiput, quia secundum rectitudinem supra ponitur vtero. Ita refrigerato rene dextro, crus dextrum refrigeratur, & si iecur incaluit, dextra manus, & pes exulcerantur, & ardent; si lien, sinistra propter rectitudinem.

Alij putant, vim rectitudinis consistere in procliuitate fluxionis humoris secundum situm, quem suæ partes obtinent intra venæ cavitatem; quem admodum enim in flumine videmus partem dextram illius seruare ductum, & fluxum ad dextram partem, partem verò sinistram ad sinistram, similiter dicunt, partem sanguinis contenti in vena suos situs, fluxumque seruare, & procliuitatem fluxionis secundum partem dextram, vel sinistram, quam seruant. Verùm non minùs, & hæc opinio rejicitur, quia in inflammationibus lienis non habet locum: sanguis enim in venis brachiorum, & pedum contentus à vena caua fluit, lien autem non nutritur per venam cauam, sed per venam portam, quæ ab illa disiuncta, & separata est; Cum igitur in inflammationibus lienis videamus, sectionem basilicæ sinistræ multò magis iuuare, quam sectionem basilicæ dextræ, patet alias rationes assignandas esse.

Non desunt, qui nouam sententiam excogitantes, aiunt, in sanguine ignem abundare; ignis autem naturâ suâ sursum fertur, ergo sanguis sursum feretur, idèdque aduersæ sectioni, per latus aduersum non cedit. Sed refelluntur etiam, quia hoc solùm in sanguine contento in venis potest habere locum. Deinde si ignis facit, vt sanguis rectâ ascendat, quinam etiam faciet, vt rectâ descendat, & tamen sanguis, ex dextra nare fluens, retrahitur cucurbitulâ lieni applicatâ.

Verior sententia est, quæ causam refert ad abundantiam meatuum, pororùmque, qui secundum corporis longitudinem à Natura distributi sunt, ratione quorum seruata rectitudine, multo plus euacuatur à latere affecto, quàm ab opposito, & multo maior sit communicatio, tum vaporis, tum puræ qualitatis; Ob hanc igitur causam phlebotomia seruans rectitudinem plus euacuat à parte affecta, quàm ab opposita; Hæc sententia tripliciter suadetur. Primò à fine: sollicita enim Natura durationis rerum, non solùm prouidit indiuiduorum caducitati, seminum creatione, quorum virtute, noua, & viuentia pro veteribus, & mortuis substituerentur, sed etiam animalia ipsa, semina etiam plurima gemina constituit, vt eâ ope, ab iniuriis externis facillè peritura indiuidua tueretur. Dum enim infortunio vnus oculus, auris, aut brachium perit, altero oculo, aure, brachio, vitam seruat: ideo duo quasi ani-

malia dextrum, sinistrumque in vnum animal coniungens, diuturniorem illis vitam comparauit, nec verò solum animalibus, & seminibus, eà duplicitate consulit, & multoties duplicitatis inopiam numero resarcit, vt in milio, & in piscibus videre licet, nam fabæ, cicera, triticum, & cerealia omnia manifestam seiunctionem habent, vel per intercedentem membranam, & densitatem, vel deniquè appositionem citra agglutinationem, ita vt duo latera non sint continua; cumque huc tendat ea duplicitas, vt diutiùs talia perseuerent, neque possint perseuerare, si illa duo latera simul sibi communicant, mutuòque consentiunt non minùs quàm partes vnius lateris, quæ inter se rectitudinem seruant: conficitur necessario dictos canales dando, credendòsque.

Secunda ratio sumitur ab anatomia: In cerebri enim testiumque medulla canales illi, ductusque oculis percipiuntur, tanquam angustissimi alueoli sanguine pleni.

Tertia ratio ab euentu est petita, plerumque enim permutatio mali fit à dextro pede ad dextrum vel brachium, vel humerum, ad sinistrum verò raro.

Hæc de rectitudine. Communitas etiam seruanda est, quæ è loco affecto maximè euacuat. Idcirco Galenus de trem. cap. 5. perpetuò communitatem seruari iubet, nisi enim communes venæ secentur, ait ille, non sanabis affectum, perpetuò autem, quod sanum est, lædes, vacuato nempe vtili pro noxio sanguine.

Si petas, quæ venæ sint communes, dico venas brachij, cum partibus superioribus, cum inferioribus autem venas crurum. Renes autem ait Galen. in medio positi ambigunt: hinc per vtrasque venas possunt euacuari, nec omnes venæ brachij superiores partes euacuant, sed partes capitis cephalica, hoc est humeraria, partes pectoris, nigra, seu interna, seu basilica; media verò, ait, communes omnes.

Nec obstat, si quis dicat, omnes venas communicare in se, cum dicat Hippocr. libello de alimento, confluxio vna, conspiratio vna, consentientia omnia; nam respondemus, communitate non exquisitâ omnia vasa consentire, communitate propria, & exquisita, quæ consideratur in phlebotomia, & consistit in respectu, & comœatu vasorum nutrientium eadem membra, non omnia communicare.

CAPVT V.

De Hyrudinibus.

Non solum phlebotomiam, sed alia extrahendi sanguinis instrumenta excogitauit ars medica; inter quæ non minimum obtinent locum hyrudines, siue sanguisugæ, quibus et si in aquis nascantur, sanguinis sugendi

di facultas à Natura est data. Hoc instrumentum cognitum fuit antiquis, ac de eo agit Galen. peculiari tractatu, si tractatus nomen meretur brevissima illa ratiocinatio. Agunt & alij celebres medicinæ proceres

Galenus velle videtur omnibus hyrudinibus venenum adesse, Arabes non omnes venenosas esse dixerunt, sed earum aliquas, & quænam sint, internoscere docent, præcipue *lib. 28. Continentis*. Verùm si quid virulentia habent, id parum est, & præparatione emendatur. Galsatis esse putat, vt per diem asseruentur, & sanguine alantur, nos per plures dies eas seruari iubemus in aqua limpidissima sæpiùs mutata, cui admixtum sit parum sacchari, priùs tamen ipsas absterges ab omni mucore, & capite in inferna verso manu exprimes. Cæterùm pars, cui applicari debent, lauanda priùs est, ne quid habeat sordidum, aut foetidum, aliter non adhærebunt, & hoc mihi argumentum est, quo persuadeor, eas non esse venenosas; pars etiam fricanda est linteis, abstergiq; vsque ad rubedinem, nec oleum superaffundendum, vt consulit Gal.

Cum adhærent, sinendæ sunt, & si tantum sanguinis extrahere volumus, quantum pro implendis illis sufficiat, se ipsis, cum fuerint plenæ, à suctione cessabunt, si plus auferre est animus, tunc caudæ forcipe secandæ, non transversum, vt agunt communiter chyrurgi, nam sic fibræ, quibus trahendi munus est datum, rumpuntur directò. Quod si adhuc maiori sanguinis quantitate indigemus, pars spongia calente aquâ imbuta fouebitur, aut si ano sunt appliciæ æger iubendus est, vt sedens accipiat calentis aquæ vaporem, in medio autem vasis calente aqua pleni, vas aliud excipiendo sanguini apponatur.

Earum vsus pro cucurbitulis esse dixit Galenus, in quo videtur solius sanguinis cutanei trahendi facultatem hyrudinibus tribuisse, cui Auicenna contradicit, inquit, *Appositio præterea à sanguisugarum confert agritudinibus subcutaneis, sicut pustulis capitis, impetiginibus, & his similibus*, vnde addit, *extractio præterea à sanguisugis facta profundior est extractione, que fit cum ventosis à partibus quoque exhaurit magis internis*. Auicennæ subscribit Fernelius, qui *2. met. cap. 9. ait*. hyrudo morfu trifidum vulnus infligit, quod non curet modò, verùm alteriùs quoque, si ea tenella, vt pueris, & infantibus est, penetrat; Hæc ille, & hodierna consuetudo est, eas venis grandioribus applicare, quod forsitan Galeni tempore nondum erat factitatum.

Itaque, & cutaneis, & interioribus malis hoc remedium auxilium præber. Cutaneis, inquit Rasis, imperans, vt sanguisuga ponatur in locis, vbi est impetigo sahaphati, aut vulnus malum, aut antiquum: hæc Rasis, cuius consilio nos in omni vlcere sordido, & in elephantiasi, in scabie, cum magna ægrotantium vtilitate hoc remedio vtimur.

Nec minùs vtimur eodem remedio ad aperiendas venas, verbi gratia, in eo casu, in quo venæ non apparent, vt consulit Niculus Florentinus, & in infantibus, qui sanguinis missione egent, & tamen propter venarum exilitatem phlebotomiam non licet operari, atq; etiam in exiliù venarù fœminis.

Cucurbitulæ

Cucurbitulæ fortassis maiore impetu trahent, sed longè vtilius sanguifugæ, quia non attractionem solùm vaporum, sed extractionem etiam humorum ex genere venoso præstant. In phrenitide, & affectibus capitis pro reuulsione profunt hyrudines venis hæmorrhoidalibus appositæ, licet Horat. Aug. imbecillis rationibus persuasus contradicat, nam quòd ait, priùs hoc remedium debere esse, quàm venæ sectio ex brachio, quia reuellit ex longiori, hoc nihil conuincit, nam reuulsio omni tempore conuenit, quod probo in primis, quia eadem est ratio de repercussione, atque de reuulsione, imò multo magis in repercussione principium requirendum esse, verum Gal. reuulsionem etiam in declinatione admittit, vnde cum semper timeatur fluxus, semper reuulsio est vtilis, at in mōbris capitis semper fluxus timetur propter vaporum facilem ascensum; Vnde Hippoc. caput, veluti cucurbitulam corpori supràstare dixit; Tandem Galenus 6, *Epid. sect. 2. cap. 8.* sic ait; *Neque enim semper in retrahentibus auxiliis permanendum est, sed aliquod tempus, quod retrahentibus vacet, interponere oportet, vt succum, qui in affecto membro prius inhaesit, excerni permittamus.* Ex quibus videtur non reprobare vsum reuulsionis post principium; At verò incipere à distantioribus non semper possumus, præcipuè cum distantior hæc via potentissima sit, & semper à minus potentibus incipiendum sit; quod verò si potentior, inferiùs probabimus. Alia ratio Augenij est, phrenitidem fieri è sanguine biliolo, quapropter talis est reuellendus, talis autem non consistit in illis venis; sed non vidit ille, non solam hyrudinibus euacuari sanguinem, qui in illis venis est, sed impetu etiam suctionis, & vacui impediendi ratione, etiam successiuè è superioribus partibus ad inferna recurrere, & sanguinem tenuem, & spiritus, & quemlibet alium succum.

Duo mihi restant aduertenda, in quibus communibus opinio mihi non placet: primum est, concessum communiter esse non posse per hyrudines crassum sanguinem euacuari, quia cum exiguum aperiant foramen, non patentem faciunt viam sanguini crasso euacuando. Augenius crassum quidem sanguinem exire permittit, ita tamen vt licet foramen exiguum, sit tamen sanguinis quantitas, & impetus, velut fossarum aquæ ruptis aggeribus, faciunt viam sibi, ita præstat, vt qui lentè profluebat, aliquando violenter fluens nos cogat accedere ad remedia sanguinem comprimentia. Hanc tamen Augenij rationem nullo modo possum admittere, nam videmus sanguinem guttatim exeuntem, cessum admodum esse, vnde si ruptis aggeribus sanguis impetu exiret, deberet hoc fieri dilatato foramine, sed foramen exiguum manet, igitur non dicendum est, aggeribus ruptis exiisse. Joannes Baptista Montanus conf. 68. ait hæc verba. Aliqui per sanguifugas dicunt trahi sanguinem tenuiorem, quia foramen paruum est, quod videri non potest; quomodo igitur talis apertio vtilis in proposito (agebat de paralyfi cum lienis tumore) ego etiam fui in hac sententia olim, & deridebam eos, qui applicabant: sed iam me pœniter cum vlteriùs vidi; tunc putabam foramen paruum, per quod non posset exire sanguis crassior, sed
postea

postea vidi effluere vsque ad 20. lib. vsque ad syncope sanguinis crassissimi, & est ratio, quia sanguifugæ trahunt sanguinem ad orificia venarum, si præsertim ponatur æger supra aquam calidam feruentem, non per foramina, quæ faciunt sanguifugæ, effluit sanguis ille, sed per solita foramina, & per orificia venarum, quæ illa irritatione aperiuntur, sicuti cum ex naribus prouocamus sanguinem, abstergentibus, aperimus orificia venarum; sed dicas, sæpe hoc non succedit, respondeo, & alia sæpe non succedunt; nihilominus tentandum est, cum sit rationabilis operatio. Hæc Montani ratio sapit illam priorem Augenij, quapropter eodem modo refutanda venit, nam si post suctionem factam à sanguifugis fit apertio foraminum, cur hæc foramina postea ita aperta non apparent? Sanè per illas venas hæmorrhoidales sanguinem euacuari melancholicum, & crassum certissimum est; quod Hipp. & Galenus multoties testantur, præcipuè *6. Aph. 2.* & per mariscas lien expurgatur, quia inter illas, & lienem datur communitas vasorum. Cum igitur illic sanguinem inueniant crassum hyrudines, non alium possunt sugere; sed quomodo exhibit per angusta foramina? nempe liquatus; sed liquatio fit à calore, dico enim viuientibus omnibus in flatu, & ore calorem existere, atque aded in sanguifugis. At oppones ex Gal. afferente sanguifugas frigiditas esse, ideo enim sanguinem non permitit extrahi, quoad vsque fit satis, quia pars ipsa frigescit, tum ob ipsas hyrudines, quæ natura frigida sunt, tum etiam ob aërem ambientem; Sed hæc Galeni sententia nec recipitur ab aliis, nec à nobis venit recipienda, nam in primis, cur magis in frigidabitur pars ab aëre in hyrudinū applicatione, quàm in venæ sectione? & tamen in sectione venæ pergit vsque ad animi deliquium; vnde quis animali sanguiuoro tantam frigiditatem concedet sanè & multa sanguinolentia, & valida tractio calorem indicant, quod cum in ore habeant, possunt eo liquare sanguinem, qui post quàm ab aëre alteratur, iterum ad crassitiam suam redit. Præterea post hyrudines applicatas iuuatur sanguinis exitus aquæ calidæ fomento, quod fomentum sanguinem fundit; Vltimo tandem dicam id, quod primò dicendum erat, videlicet ante hyrudinum applicationem, frictione sanguinem attenuari, quod etiam agimus ante venæ sectionem.

Alterum quod aduertere vos cupio; est, communem omnium opinionem esse, multo minùs virium dispendium sanguine misso per hyrudines fieri, quàm per venam phlebotomò sectam, cuius ego contrarium existimo esse verum. Primò quia licet in venæ sectione maius pateat foramen, atque ita ampliorem viam spiritus exeuntes reperiant, tamen in tractione per hyrudines datur suctionis vis, quæ spiritus multò potentiùs conuoçat, vnde si teste Auicenna venæ sectio, quæ fit per saphenas magis debilitat, quàm quæ fit per venas gibberi, quia ad inferna fit maior detractio spirituum, qui licet non exeant à corpore, cum tamen à partibus superioribus, in quibus omnis vis, & facultas residet, retrahantur, debilitatem efficiunt; cur non etiam, quæ per hæmorrhoidales venas fiet hyrudinibus euacuatio, retractionem istam moliendo, debilitatis erit causa? Adde, quod per venam

Castrens. Chyurgico Medicus.

G g g sectam

sectam breuissimo tempore sanguis educitur, per hyruidines longo temporis spatio, quod maximè spiritibus euacuandis est accommodatum. Hæc est mea sententia, interim tamè relinquo liberū vnicuique suo sensu iudicare.

CAPVT VI.

De Cucurbitulis.

Cucurbitulas trahere, vel sensu duce, omnes experiuntur: quomodo verò tractio fiat, non constat apud omnes, nam maximum facit scrupulum, qui fieri possit, vt carnes trahantur à cucurbitulis, quandoquidem inclusus aër igne candentior factus, maiorem occupat locum, quàm antea, vt pote rarior redditus. Ad hanc quæstionem responderunt quidam, portionem aëris igne consumi, in cuius locum cudent carnes, ne detur vacuum. Hi quidem falso dogmate nituntur, nihil enim in nihilum potest naturaliter conuerti, quod si portio illa aëris in aliam substantiam conuertatur, quæro, an sit crassior aëre, an subtilior? Crassior esse non potest; cum fiat ab igne attenuante, si subtilior, maiorem replebit locum, quàm aër, ac proinde carniū attractionem prohibebit.

Nicolus Florentinus est arbitratus, ignem ipsum conuerti in aërem, quo tempore extinguitur: postea verò cum aër minorem locum possideat ipso igne necessariò succedere carnes ad euitandum vacuum. Sed nec ille quæstionem absoluit: ignis siquidem in stupa hærens, materialior est aëre ipso: quod stupa ipsa, & fumi ab ea dimanantes crassiorem nacti sunt substantiam, quàm sit aërea; non igitur occupabit capaciorem locum aëre.

Dicendum itaque est, ab igne aërem reddi rariorem, qui post ignis extinctionem in pristinam densitatem rediens, locum præbet carniū consequentibus. Quod corroboratur experimento, quo volentes chyrurgi trahere violentiùs, exteriùs cucurbitula refrigerant linteis madentibus,

Horatius Augenius confundit hunc nostrum modum dicendi cum priore, nam & ignem dicit occupare minorem locum, quàm aër ex igne genitus; quod falsum esse diximus, & aërem, quod magis refrigeratur, & condensatur, eò minorem occupare locum, quod nostrum est Theorema.

Hoc auxilium, vt liquet, ex Cornelio Celso *lib. 2. cap. 11.* quemadmodum minùs vehemens sanguinis missione est, ita magis tutum, neque vnquam periculofum etiam si in medio febris impetu, etiam si in cruditate adhibeatur; ideoque vbi sanguinem mitti opus est, si incisa venà præceps periculum sit, aut si parte corporis etiam vitium inest, huc potiùs est confugiendum, cum eo tamen, vt sciamus, vt nullum periculum, ita leuius præsidium esse, nec posse vehementi malo, nisi æquè vehemens auxilium succurrere.

Gal. de Cucurbitulis euacuantibus. Ex quo intelliges Auicennam *4. 1. cap. 21.* cum dicit, ventosas esse vicarias sanguinis missionis: esse intelligendum, non cum paritate iuuamenti, sed quia

ob aliquam causam sanguinem mittere non possumus, ex quo remedio magna speratur utilitas, tunc contenti erimus cum minori, quæ ex cucurbitulis potest sperari. Ait enim ille ventosas supra *nocram*, quæ est in collo positas, nigrae vicarias esse, & conferre superciliarum grauitati, & alleuiare palpebras, & conferre scabiei oculorum, & fetori oris, & super *Alchael* vicem tenent basilicæ, & conferunt doloribus humerorum, & gulæ, & supra duo *alchada* posterius sunt vicariæ cephalicæ, & conferunt tremori capitis, & membris, quæ sunt in capite, sicut facies, & dentes, & molares, & aures, & oculi, & gula, & nasus.

cuatis corporib. vtilis sunt, nam ubi ea plethorica sunt, illis non vrimur.

Est concauitas vel fovea in parte posteriore colli.

An in principio nulla præcedente euacuatione applicari possint, controuersia est à viris doctis agitata, Valleriola *enarr. 6. lib. 4.* illis inconstanter uti consulit multis fretus rationibus. Prima fluxionibus debetur reuulsio, quàm cucurbitulæ maximè præstant, dicente Gal. 3. *loc. aff. c. 4.* ideo fuisse repertas, ut humorem ex imo ad se euocent, quapropter cum ex alto trahant, & affectum locum, quæ premebatur plenitudine, exonerent fit omnino, ut incunctanter, ac sine mora admouendæ sint.

Locus inter duas spatulas

Eminentia posterioris capitis vicina duabus venis.

Secundò est Galeni auctoritas in libro proprio dicentis, in his affectibus, dum gignuntur, non quidem membris ipsis, quæ ceperint laborare, sed eis, quæ laborantibus coniuncta fuerint, reuulsio nis gratia cucurbitulæ imponendæ sunt. Et 7. *meth.* agens de fluxionibus, quæ ventriculum infestant, reuulsione potissimum mederi studet; & 2. *de arte cur. ad Glauc.* fluentium, inquit, humorum medela retractio est fluxionum, & eorum, quæ membrum obsiderunt, deriuatio; & multo planius 13. *meth.* inquit, cucurbitula nobile plane auxilium est inuenta, tum ut foras euocentur, quæ sunt in alto, tum ut eximantur, & eruantur quæ iam in scirrum abeunt; & paulò post cucurbitula in occipite affixa, efficax remedium est, ad oculorum defluxiones, ex his Gal. locis hanc conficit argumentationem. Morbos ex fluxione reuulsio curat, ut ex Galeno est probatum, at cucurbitula ex maximè reuellentibus vnum est, igitur cucurbitula in his affectibus etiam in tior est adhibenda.

Opponit deinde sibi aliquas Galeni auctoritates, quæ contrariæ opinioni fauent, ut eas soluat; Prima ex lib. de sanguinis missione, ubi ait, cucurbitulæ sunt vtilis euacuationis, plethoricis non sunt admouendæ. Secunda ex lib. de reuulsione, quo loco Gal. cucurbitulas purgatis vtilis, repletis inutiles esse affirmat; item 13. *meth.* cum ait cucurbita in occipite defixa, efficax est remedium ad oculorum fluxiones, vacuare tamen prius totum corpus expedit, nam si refertur sanguine corpus sit, in quacumque parte capitis cucurbitam defixeris, totum ipsum implebit.

Respondet, hoc quidem verissimum esse, in quibus secundum totum habitum corporis plenitudo subest, vel quæ ad vires, vel quæ ad vasa dicitur, non sic autem in quibus secundum patiens tantum membrum (ut oculos,

Castrensis Chirurgo-Medicus. G g g 2. aut

aut cerebrum) plethorica dispositio subest. Nam si reliquum totum corpus plethora vacet, secundum cerebrum autem, aut oculos, plenum sit, quid quæso prohibet vacuis membris (utpotè scapulis, aut matibus) cucurbitulas admouere? Nam quod Galenus ex illis metuit incommodum, haudquam eueniet, nimirum ex se iam inanitis secundum naturam vasis. Adde quòd in iis locis de earum cucurbitularum vsu Galen. locutus est, quæ affecto potius loco euacuandi, foràs humoris gratia admouentur, quàm de iis, quæ in opposito loco retrahendi, aut reuellendi causa admoueri solent, quod vel ex illa verborum serie constare potest, qua inquit, cucurbitulam euicumque parti capitis affixam, locum implere: nam tum de illa cucurbitula sermonem protulisse videtur, quæ capiti affecto euacuandi causa, non reuellendi admota sit, cui sanè muneris nihil fateor plenitudine nocentius esse.

Addit, reuulsioem his tantùm ex plenitudine morbis deberi, qui in fluxione adhuc sunt, ut Galenus voluit 2. ad Glauc. In fluxione autem morbi non nisi in principio consistere possunt, cum in reliquis morbi temporibus fluxa iam, non amplius fluens sit materia. Igitur si qua reuulsio debetur, ea morbi principio, non statui aut declinationi debetur, cum in his deriuatio ad vicina, vel ex ipsamet parte vacuatio, magis quàm reuulsio conferat.

Ex his fit, ut in principio magis cucurbitulæ, quàm reliquis temporibus, utpote remedium reuulsiuum conueniat.

Præterea Hippoc. 2. acut. tex. 1. in pleuriticis principio fomentis calidis uti consulit, nec veretur locum affectum materia nimia turgentem fomentis calotificis probandæ plenitudinis causa aggrauare, & intendere: quare ergo timendum sit Medico, reuulsioem gratia, non super affecta loca, sed omnino opposita cucurbitulas admouere?

Tandem sanguinis missio, ubi necessaria est, si aliquam ob causam, nempe ætatem, aut ægri naturam, vel temporis conditionem, fieri nequeat, nonne cucurbitulis fieri debet, quæ vicariæ sanguinis missionis ab Auic. vocantur?

Auicenna in ophtalmia, si cernicis initio admoveantur ultimi iuuamenti esse ait: quem locum Nicolus exponens, ait, cucurbitulas etiam ante omnem euacuationem in hoc morbi genere non minimum vtilis esse.

Accedit, quòd cum Medici sit citò curare (Gal. 12. meth. Celsus lib. 3. cap. 4.) citissimè reuellamus oportet in fluxionibus ad oculos, & ad alia membra præcipua,

In contrarium est Galeni authoritas citata initio libri de Cucurbitulis, ubi eas non admittit corpore non purgato, vnde 13. meth. ubi ait, cucurbitulas esse efficacem remedium ad oculorum fluxiones, vacuari tamen prius totum corpus expedire.

Vera resolutio huius controuersie est, multos esse casus, in quibus cucurbitulis uti possumus, nulla præcedente totius corporis euacuatione. Primò, cum volumus flatulentum spiritum, in aliqua parte contentum, discutere, in hoc enim casu remedium est incantamento simile ex Gal. 12. meth. Secundò

cundò, cum volumus tumorem aliquem ex profundioribus corporis partibus ad superficiem euocare. Tertio cum volumus reponere luxatum membrum. Quarto cum plenitudo parua adest per vniuersum corporis habitum, quam tamen neq; inedia, neq; frictionibus, neque balneis emendare sit tutum, tunc enim scarificata cute potest subueniri; si autem plenitudo fuerit à tenuiore sanguine, poterit cucurbitulis cum scarificatione euacuari, neque mirum videatur, si plenitudinem exiguam cucurbitulis curari posse dicamus, siquidem Gal. & Hipp. passim nos docent, morbis proportionata debere remedia, & hac de causa plenitudinem non semper postulare missionem sanguinis. Itaque esse potest plenitudo exigua, quæ tantum scarificatis cucurbitulis emendetur: ideo in mulieribus, quæ non perfectè expurgantur per menstrua cucurbitulas scarificatas sufficere compertum est, & à Galeno inculcatum. Quintò cum nobis non licet sanguinem mittere, postulante tamen morbo remedium propter corporis habitum, vt qui sit rarus, & facile diffilabilis, quòd venas habeat exiguas, quòd alia sit præfens euacuatio; ideo mulieribus candidis, ideo pueris, quibus venam secare nec possimus, nec licet, cucurbitulas applicamus.

Ad authoritatem verò Galeni dicendum est, verum quidem esse in plethora vniuersali, quia tunc attractio fiet maxima; si verò plethora vnam partem occupet, quid prohibet in alia, in qua plethora nulla datur, cucurbitulas applicari? His adde, Galenum non loqui, nisi de cucurbitulis, quæ affectæ parti apponuntur, non verò de aliis, quæ reuulsionis gratia applicantur.

Circa earum vsum sciendum est, licet è profundioribus vi sua trahant, tamen non nisi cutaneum humorem euacuare, qui potest esse tenuis, aut crassus; omnis enim per cucurbitulas extrahetur, si verò sine scarificatione fiant, & spiritus, & flatus extrahent, vnde etiam non scarificatæ debilitant.

In pleuritide, corpore satis benè post sanguinis missione euacuato, & celebratis reuulsionibus, ita vt nulla supersit fluxionis suspicio, cucurbitulam parti affectæ scarificatam applicamus, postea scarificationes sale, & oleo vngimus, vt sequenti die applicata rursus cucurbitula serositatem extrahamus, quod quidem à prudenti Medico cum maximo artis decore præstatur.

In febre pestilente ad reuellendos vapores venenatos qui Natura sua cor aggrediuntur, mirum in modum conueniunt: aduertendum tamen est, non ideo, quia in hac febre cucurbitulas conuenire dicimus, sanguinis missionem excludi, quod multi putarunt, detenti scilicet rustico quodam timore, quoniam in pestilenti febre vires maximè laborant: cæterum non ita nos debet perterrere virium lapsus initio febris pestilentis, vt à præstantissimo remedio desistamus, de quo non est hic tractandi locus, neque vires ita concidunt in pestilente, vt non possit æger tolerare sanguinis missionem, nisi pestilens fuerit hæctica, quæ nec remedium postulat, nec expectat.

Aduertendum tandem est, non esse adhibendas anteriori parti capitis, quoniam Aetius *lib. 3. c. 20.* ait intempestiue appositas lethargos, stupidos sopores, & oculorum prolapsus afferre: quod si bona fortuna euenerit, ut hæc, mala euitentur, non euadent omnino, quin diuturnus aliquis morbus capiti addatur; Pro *intempestiue*, non ad tempus, sed ad locum intellexit Auic. qui ait, plurimi horum abhorrent ventosas in anteriore parte capitis, & reperiunt in hoc sensum, & intellectum impediri; cæterum in posteriore capitis parte illas applicat.

C A P V T VII.

De Scarificatione.

SI Auicenna scarificationem, quæ fit sine cucurbitulis, agnosceret; hanc profectò maiori iure sanguinis missionis vicariam esse dixerit. Ceterum apud illum, nec apud alium quempiam ex Arabibus Scriptoribus non inuenitur facta mentio de scarificatione, quæ fit sine cucurbitulis; quod quidem mirum est, siquidem & apud Aetium, & apud Olibasium de scarificatione seorsim capitibus separatis tractatur, & Galenus etiam præterquam quòd de iis separatim agit multis in locis, de scarificatione facta, simul cum cucurbitulis agit, multis aliis de malleorum, & aliarum partium, in quibus cucurbitulæ applicari nequeunt, scarificatione verba facit:

Neque verò aliam potiore rationem adducere libet, ut probem, Galenum scarificationem, quæ fit cum cucurbitulis, cognouisse diuersam ab ea, quæ sine iis fit, nisi quòd scarificationem cum cucurbitulis in vniuersali plenitudine non admittit, nisi priùs plenitudo minuatur: scarificationem autem per se solam plenitudinis remedium esse, ait *in lib. de cucurbitulis, & de sanguinis miss. cap. 19.* ait, illas in plethoricis corporibus non modò inutiles, sed noxias esse siue cum scarificatione, vel sine ea; at *2. aph. 17.* euacuatio omnium humorum æqualiter, quæ quidem exquisitissima est, fit per venæ sectionem, proxima autem huic est illa, quæ fit per malleorum scarificationem. Nec recipiatis Cardanum intelligentem pro scarificatione cucurbitulas scarificatas: quod à ratione est alienum, tum quia cum cucurbitulas voluit Galenus, nominauit; ut etiam fecit *lib. 6. de compos. medic. secund. loc. c. 3. & alibi non semel*, tum etiam quia malleoli non sunt apti ad cucurbitulas recipiendas.

Ex his præterea Galeni verbis dicentis, proximam venæ sectioni esse scarificationem: cognoscetis id, quod à principio dicebamus, scarificationem per se solam esse sanguinis missionis vicariam, quod clariùs expressit idem Galenus *4. de sanit. tuend. cap. 4.* vbi ait, *virium robore constante, si lassitudo adhuc infestet, existimandum est, cum sanguinisne copia, an cum crudis, & minime coctis humoribus, an per se solus consistit vitiosus humor,*

qui

qui lassitudinem creet. Nam si cum sanguinis copia, aut vena incidenda, aut aliquid, quod tantumdem valet agendum: sane tantumdem possunt hac, quibus hemorrhoides sunt retenta; si has aperueris: si mulieri menstrua consuetudo cessauerit, hanc prouoces, si coram nihil est, malleolos scalpello incidas. Similiter in 3. meth. Cogimur inquit alias sanguinem mittere, idque aut vena incisa, aut membris iis, quae laesa non sunt, scarificatis; & lib. de reuuls. si qua exuperans materia in corpore minuenda est, atque ob id exuperantia illa oriatur, quod materia ipsa, quae emitti solet, supprimatur, scarificatione vitimur.

Nec solum vicarias, aut etiam pares aliquando facit scarificationes sectioni venae, sed aliquando etiam illas praefert, vt in lib. de reuuls. in quibus pluries in anno sanguis extrahendus est, venam frequenter incidere minimè idoneum esse arbitratur; quandoquidem cum larga sanguinis copia vitalis quoque spiritus emittitur, quo absumpto crebrius moles vniuersa frigescit. Praefertur etiam lib. de sanguin. miss. c. 11. in mulieribus, quae albidiores sunt, & sanguinem acruant tenuem, quo circa adhibitis malleolorum scarificationibus maxime iuuantur. Et paulo post, scarificare, quam venam secare praestiterit.

Neque ex scarificationibus paucus est, qui extrahitur sanguis: Oribasius enim sibi cum pestilentia vehemens Asiam vniuersam deprehendisset, multosque perdidisset, & eum morbus attigisset, secunda morbi die remissione febris facta, crus scarificauit, dualque ferè sanguinis libras extraxit. At ex cucurbitulis scarificatis quis vnquam uncias sex extrahere potuit?

Variis corporis locis scarificationes fieri apud Aegyptios narrat Prosper Alpinus: fieri etiam apud Sarracenos, imò etiam apud Aethiopes mihi notissimum est, qui plurimos viderim cicatricibus scarificationum tum in maxillis, tum in auribus, brachiis, cruribus, dorso pectore signatis. Tamen apud nostrates Lusitanos in more positum erat, pueris febricitantibus suras, & nonnunquam brachia scarificare, adè vt ex senibus multi adhuc reperiantur cicatrices habentes, tamen crescente audacia chyurgi venam lactentibus scindere potuerunt, ac propterea omissa est scarificatio, fortassis magno infantium incommodo. Atque ita actum est, vt remedium diluetudine fiat horrendum; Memini me Florentiae filiolum Roberti Pepij febre laborantem, quoniam parentes potui exorare scarificasse, & infantem à mortis faucibus hoc auxilio liberasse.

Scarificandi modus is est ex Antyllo apud Oribasium. Pars, quae scarificanda est, priùs si fieri potest, lauari debet, sin minùs aqua tepida perfundi, vsque dum rubefiat, spongisque foueri (neque quod addit recipio, nempe soli, igniue exponi) postea scarificare: Adhibendae autem sunt scarificationes cruribus, & abdomini per rectitudinem; eodemque modo in thorace, dorso, & ceruice: at in capite posito capillorum in fronte; obliquae porro incisiones sint aequali inter se magnitudine, sintque aequalia, quae inter ea sunt, interualla, in iunioribus; scarificationis ab inferioribus partibus sumatur, ita enim sanguis ad extimas partes influens, non obscurabit eas, quae deinceps scarificandae

rificandæ erunt. Situs verò scarificationum per æquales inter se ordines fiat, non fiat autem scarificatio plagam infligendo, sed per tractum, hoc enim pacto dolore vacabit.

C A P V T V I I I .

De Vesicantibus.

Tum Galenus, tum plerique alij graues autores vesicantium mentionem faciunt in variis affectibus, remedium sanè, si rectè adhibeatur, admodum vtile, sed quod nostris temporibus timorem incutit, non ob remedij violentiam, sed ob consuetudinem quæ inualuit adhibendi hoc auxilium ægris in extremo periculo constitutis,

Cæterum hoc remedium inter reuulsoria, non minimum dignitatis locum obtinet: quapropter à Galeno 7. *local. cap. 4.* in affectibus ventriculi, spongiam aceto acerrimo imbutam pedibus, brachiisque imponi iubet, vsque quo bullæ excitentur præcipuè iis, qui cibum reiectant. De hoc auxilio duo tantum breuiter pertractabimus. Primò vtràm omnî fluxioni conueniant: secundò vtràm, etiam febribus sint opportuna. Primæ controversiæ occasionem nobis attulit Alexander. Trallianus disputans contra Galenum; secundæ duo Neoterici inter se parum modestè rixantes, nempe Alexander Massaria, atque Hercules Saxonia.

Quod attinet ad primum, videtur Galenus, etiam fluxionem pendentem ab humore calido rubicantibus, & vesicantibus cohibere velle; siquidem 5. *meth. cap. 13.* matronæ nobili, quæ sanguinem spuebat, ceratum capiti ex stercore columbino imposuit; fuisse verò catharrum calidum significatur, quia illi dedit theriacam recentem ad incrassandos humores tenues. Galenum nomine compellat Trallianus tum *lib. 5. c. 4.* tum *lib. 7. de iis, qui sanguinem ob acris humoris destillationem expuunt*, vbi ait, miror autem quomodo diuinissimus Galenus nullo humectante, & refrigerante medicamento vsus sit, sed contra statim ab initio siccantibus, & calefacientibus, etsi causam reiectionis, quæ ob erosionem fit, accuratè nouerit. Aet. *Tetrab. 2. ser. 4. cap. 53.* Galenum taxare videtur, inquiens, melius autem erat mea quidem opinione, velut fontem malorum excindere, sanato videlicet capite, quod si impossibile sit facere ob vehementiam naturalis intemperiei, omnino tamen eius saluti consulere oportet, indicatione ex ipsius figurâ accepta, quomodo ei subueniri possit, non enim mox, veluti aliqui Medici omnibus capitibus semper ex tapsia, & sinapi cataplasmata adhibent, sic & te, facere volo. Etenim si à calida intemperie caput vexatur, omnia calida pharmaca nocua sunt, Hæc Aetius, qui infra *cap. 60.* loquens de iis, qui ob destillationem sanguinem expuunt, curationem instituit Galenianæ omnino similem. Galeno assentitur Paulus Ægineta *libro tertio, capite*

capite 31. agens de cruentis sputis, & Auicenna 10. 3. tractat. 3. capite sexto.

Horatius Augenius licet à consobrino suo Sebastiano Paparella in cauterio ad catarrhum calidum dissentiat, tamen in vesicatorio conuenit, nempe solum prodesse in catarrho frigido, eiusdem etiam est opinionis Amatus Lusitanus cent. 2. cur. 1. in scholio, qui incrassare materiam studet, & oleis frigidis, & vnguentis refrigeratoriis vtitur, sed tandem cum omnino desperata res est, ad vesicatorium confugit.

Nos de cauterio in hoc casu suo loco agemus; de vesicatorio nunc breuiter nostram sententiam aperientes dicimus, reuulsionem, & in catarrho calido, & in frigido conuenire: alterationem verò vnicuique per sua contraria: cæterum ceratum hoc, vesicas excitans, non aded alterat cerebri substantiam, & interiorem partem capitis, vt non possit adhiberi: est enim caput duro cranio, & meningibus munitum: reuulsionem verò optimè præstat, & testor, me hoc vnico remedio multos ab impendente phytisi liberasse. Non diffitebor, magis securum esse remedium in causa frigida, quàm in calida, sed tamen cum vrget necessitas, non aded est timendum, vt prorsus omittatur; quapropter cum Galenus ex sanguinis sputo periculum impendere videret, meritò ad hoc remedium confugit, cuius tamen remedij vim optime cognoscebat, vt possumus colligere ex iis, quæ scripta reliquit lib. 6. de sanit. tuend. cap. 9. inquit. *Neque committere, vt nonnulli Medicorum faciunt, qui omni capitis medicamentum, quod ex tapsia, & sinapi componitur, applicant, id ipsi quoque faciunt; quia si ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta nocent.* Videndus etiam est Galenus 5. meth. cap. 14. de iis, qui ex vitiosi humoris erosionè incidunt in vlcus pulmonis. Et 13. meth. cap. 21. agens de soporiferis affectibus cum febre ait; *Ab his verò sternutatoriis utemur, tum capiti similes presidiorum facultates imponemus, ad aucta semper eorum temperie ad ipsum vsque sinapi vehementia, si vitium diu trahat.* Ex his patet temerè Galenum temeritatis damnari, siquidem probè gnarus grauitatis huius remedij, & grauitatis periculi, ad auxilium præstò confugit, ad quod non nisi post alia confugiendum esse docet.

Quod attinet ad secundam difficultatem, non reperio apud antiquos, febricitantibus huiusmodi remedia esse accommodata; reperio tamen apud Galenum 13. meth. cit. hoc remedium in iis affectibus, qui cum febre accidunt, quapropter nec laudo illos, qui in aliquibus affectibus reuulsionem per vesicatoria moliri nolunt, propter adiunctam febrem, neque alios, qui febribus vesicatoria adhibent, vt curationem febris.

De hac secunda difficultate multa scripta reliquerunt Saxonia, & Massaria. Vnum tamen dicimus, reuulsionem, quæ per vesicantia fit in febribus pestilentibus ad extrahendos vapores à corde, posse adhiberi; nam cum Gal. lib. de humoribus cap. 13. & de reuulsionem cap. 2. medicamenta acria par-

Castrens. Chirurgo-Medicus.

H h h tibus

tibus extremis imposita conueniri dicat, in pestilentibus febribus ob fluxionem in caput, aut thoracem tendentem, quamuis enim non expresserit febres, tamen certissimum est de febribus locutum fuisse, quandoquidem similes fluxiones nunquam absque febre fiant.

Deinde si Aëtius, Paulus, Auicenna, Oribasius, & alij calidis fomentis, & cooperimentis vtuntur ad attractionem celebrandam, cur medicamenta vesicatoria extremitatibus apposita aded timebimus? Nunquid magis excalefacient, quàm illud, quod Aëtius consulit *Tetrab. 2. serm. 1. cap. 95.* inquit, si ardor verò occupauerit interiores partes, exteriores autem, & superficies frigida fuerint, etiam his calefactoria fomenta adhibere conuenit, vt calor ad superficiem corporis trahatur, & quibuscumque fieri potest modis conandum est, vt calor à profundo ad externa educatur. Aëtio consentit Auicenna *1. 4. tract. 4. cap. 4.* Et Paulus, quibus huiusmodi adsunt symptomata calorificis opus est, quibus vlceretur præ ardore vndique corpus.

Deinde quemadmodum omnibus febribus sudor est optimus (intelligi præcedentibus signis coctionis) ita extractio ad cutem, quæ per vesicatoria fit.

Tandem in febribus periodicis, in quibus manifesta fit fluxio ad interna, reuulsio ad externa maximè competit.

Denique cum Galenus, & graues auctores acerbis medicamentis pro reuulsione humoris ad partem principem fluentis medicamenta acria sumplerint, non tam stupidos fuisse credendum est, vt ignorarint, in talibus fluxionibus febres dari.

His relictis profunt vesicantia ad tophos, & alios tumores dolorem excitantes à lue gallica ortos; in doloribus etiam iuncturarum, & tumoribus à causa frigida ortis, mirabiles producunt effectus.

Quòd attinet ad locum, si pro euacuatione apponuntur, eidem loco affecto apponi debent; si pro reuulsione, longissimè, si pro deriuatione, in vicinis partibus.

Itaque cum causa mali est in capite, vel materiam superius extrahemus, nempe ad coronalem suturam, vel eam mandabimus ad capitis emunctoria, nempe parotidas, aut occipiti. Laborante thorace, fiet deriuatio, si apponatur scapulis, & brachiis, tam supra, quàm infra cubitum; supra in externa, infra, in interna parte carnosà, quinque digitos supra carpum. Pro euacuatione ipsi parti affectæ, pro reuulsione, etiam erutibus adhiberi debent supra genu, & supra talum.

Modus applicandi talis est, sublatis pilis, deinde verò frictione, si pars pilosior, durior, & frigida fuerit, fiat frictio cum aceto accerrimo, si res expositulauerit, vel vino generoso, vel aqua vitæ, seu lixiuio, oleum vel res vnctuosà non attingat, quòd si adsit, abstergatur, alioquin ex Oribasij,

&

& Aetiæ sententia vinctuositas acrium medicamentorum facultatem obtundet. In syncipite ex Galeno 13. *Meth.* supra futuram coronalem rasis capillis, facta prius vehementi frictione, vesicans validum apponi debet, postea locus exulceratus, non sicuti in aliis partibus adipe est illinendus, sed medicamento superimposito acri, & attractoria facultate prædito, nisi dolor multum urgeat, aliqua ratione est exacerbandus; Sic Archigenes 3. *loc. affect.* ad deperditam memoriam post sinapi vehementissimum, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare consuevit; hoc medicamentum, vt Galenus est testis vehementissimum est, siquidem dolorem per aliquot horas conseruat. Si quis autem nitro vti nolit, poterit vti medicamento aliquo leniore, quale est diachylon, aut aliquod simile.

Aduertendum tamen est non omnia omnibus esse applicanda, nam qui carnes molliores habent, minorem diligentiam expostulant.

De Anni tempore, regione, & constitutione habenda aliqua ratio est. Ad excitandam vesicam quibusdam 8. aut 10. horæ sufficiunt, alij plures exigunt.

Aduertendum etiam est, difficulter vesicas excitari in humoribus malignissimis, qui maiorem vim habent ad attrahendum ad interna quàm vesicantia ad externa: idcirco obseruatum est, in pestiferis valde lethalibus vesicantia nihil effatu dignum extraxisse.

Itaque spectanda est morbi idea; nam in morbo ex crassis humoribus prodeunte, nihilo ex eo, quod parti est affixum, educi potest, in inflammatione incipiente maximè.

C A P V T I X.

De Cauteriis.

CAuterium præter alia significata sumitur pro vlcere rotundo factum cum igne actu, vel potentia, ad Medicos fines, & hæc est descriptio breuior, quàm alia, quas plerique authores afferunt. Thomas Fienus, combustionem esse, ait, factam opera chyrurgi, quasi alterius, quàm chyrurgi manus non sit apta ad cauteria aperienda; addit esse superuacuarum ablationem, vtillum retentionem, partisque roborationem, seque omnia in his tribus complexum fuisse profiteretur, nam in superuacuorum ablatione continentur, cum cauterio excrementia, tumores, partes putridæ, & quauis adnascentia auferuntur.

Sub vtillum retentione comprehenditur, cum eo vtimur ad retinendum sanguinem, qui ex apertis arteriis, aut magnis venis effluit. Sub particu-

Castrens. Chyrurgico-Medicus.

H h h 2 la

la roboratione continetur, cum partem, aut refrigeratam calefaciendo, aut siccam humectando, aut humidam exiccando, aut laxam constringendo, & coarctando roboramus. Et quoniam fonticulos comprehendere oportuit, eos complecti inquit sub ablatione superuacuorum, quia per fontanellas humores è corpore abundantes educuntur.

At non videtur, ex artis medicæ præceptis satis propriè locutus, cum inter euacuationem, deriuationem, & reuulsionem non constituat differentiam. Cauteria igitur tum ad euacuationem propriè dictam, hoc est, è loco affecto, tum ad deriuationem, necnon ad reuulsionem sunt vtilia, quæ omnia præstat comprehendere in illa particula ad medicos fines, seu ad medicos vsus, ne longissimam descriptionem componamus, qualis est illa, quam quidam ineptè satis, imò ridiculè tradidit, in qua post multa ait, cauterium esse factum ad salutem hominum, & sic excludi cauteria, quæ fieri solent brutis animalibus, quia hæc ad veterinarios spectant.

Vsum cauterij, nos docuit natura, videmus namque, illius beneficio vlcera enata ab ægitudinibus liberare. Hinc Hippocrates, vlcera in capite exorta epilepsiam sanare, scriptum reliquit, & eruptiones vlcera capiti prodesse.

Nouerintne Veteres fonticulorum vsum dubium est. Fienus affirmatiuam partem tuetur, multasque accumulat authoritates lib. 1. cap. 13. quibus probat, veteres Authores vlcera aperuisse, eaque aperta per plures dies reliquisse. Cæterum probare debuerat, huiusmodi cauteria esse deriuatoria, hæc enim sunt, quæ recentiores fontanellas appellant, nam hydropicum circa vmbilicum vrere, empiematicum in pectore non est fontanellas facere; Quod verò illa vlcera diu aperta reliquerint, id optima ratione factum videtur, vt materia benè expurgetur, non tamen inde sequitur fontanellas esse, nam fontanella est reuulsorium, deriuatoriumue præsidium, quod apertum seruat, vel per totam vitam, vel per plures annos illa alia per dies, aut solùm per menses aperta conseruantur.

Alij sunt adedè stupidi, vt Galenum fontanellas cognouisse aiunt, idque ex duobus eius locis eruunt; Primus est *lib. de Theriaca ad Pisonē c. 16.* vbi vlcuscula ad rabidi canis morsū laudat: sed legite verba Galeni, & videbitis, quam extra rem citetur hæc authoritas. Docet quomodo rationalis Medicus se geret in cura morsus venenosi. Curabit, inquit, vulnus illud non simpliciter, sicut methodici solent, sed illud maius illo conficiet, carnem circumquaque auferens, & ad rotunditatem redigens, ne facilè cicatricem obducatur, sed apertum longo tempore perseueret, saltem 40. diebus, quo rabidi canis venenum egredi queat.

Secundus locus, non magis idoneus priore, habetur *5. local. cap. 9.* in quo dicunt, Galenum ad dentium dolores fonticulum in brachio aperuis-

se; Considerate verba Gal. Si batrachij siue ranunculi folia, ei, qui dentem dolet, in eiusdem partis brachium imposueris, dolore quidem liberabitur, brachium autem exulcerabitur, cuius curam, prout conuenit, facies. Quis ex his Gal. verbis, nisi pertinax sit, eliciet, illum voluisse fontanellam excitare?

Fonticulum cognouisse Cornelium Celsum, reperio apud eum lib. 3. cap. 23. de Epilepsia.

Vsum igitur cauterij deriuatiui, quod fontanella appellatur, tanquam utilissimum recipiendum censeo, licet non tanquam antiquorum inuentum, sed Arabum. Est opportunum ad euacuandam, deriuandam, & reuelendam materiam, paulatina euacuatione, & Naturæ imitatur operationem. Illa enim vt ait Gal. *de causis morborum capite sexto*, ab initio materiæ inutilis expurgandæ gratia multa instrumenta fabricauit, omnibusque corporis partibus non æquale robur dedit, siquidem principales maiori robore donauit idque, vt corporibus impuris, in quibus, inutilis materia redundat, ad ignobiliores, atque imbecilliores conflueret: nam superfluous humor, vt qui à partibus robustioribus expellitur, & nullibi consistere potest, ad imbecillem partem detruditur; Hæc autem pars vel talis existit, quia natura ipsa exigit, vt talis aliqua habeatur, vel quia ob aliquod vitium imbecillitatem contraxit: talis à Natura cutis fuit comparata, quæ cum nulla operationem propriam habeat, sed vsus tantum gratia à Natura fuerit instituta, optima ratione partibus aliis, quæ aliquam habent operationem, imbecillior facta fuit, vt & quoddam veluti velamentum, & amictus animalis amicus existeret, atque totius corporis excrementa susciperet.

Quod igitur attinet ad locum, non omnis pars vstionem admittit, nequæ omnis materia ex quocumque loco æquæ euacuatur, sed sæpe melius ex remoto, quàm ex propinquo ob maiorem cum illo, quàm cum hoc ductuum, & viarum communionem; Igitur ea pars est opportunior, vnde melius eorum vis ad membrum perueniat.

Cum ad alterandum cauterio vtimur, tunc propinquitas optanda est, alteratio enim melius fit in propinquo, quàm in remoto; cum verò euacuandum communitas vasorum, etiam si pars sit remota, melius namque ad remota deducitur materia per vias apertas, & latas, quàm ad propinqua per cæcas, & angustas.

Aduertendum tamen est, vt partes principes, quoad fieri potest, cauteriis non tangamus, nec minus etiam principibus partibus vicinas, & quæ cum principibus magnam habent communionem; sunt enim earum actiones maxime necessariae, actiones autem à temperamento pendent, quod cauteriis deperditur, & grauissima alia hinc possunt oriri mala, verbi gratia dissipatio spirituum, inflammatio propter dolorem, & materiæ attractio-

nem, & denique reddentur seruae partes illae, quae principes à natura fuerunt factae.

Præterea fugiendae sunt partes, quae acutissimo sensu sunt præditae, quales sunt nervosae omnes, tendines, musculi; oculi exquisitum habent sensum, & partes etiam possunt dici præcipuae, non strictè sumpto principatus nomine, sed quia sensus maximè necessarii sunt instrumenta, quapropter si quando in ægilope cum fistulosum vlcus est, & os subtus redditur cariosum; ita vt nullis aliis præsiidiis corruptela possit superari, tunc possumus aurea acu ignita vti, sed magna adhibita diligentia, sentiunt enim oculi nimium, & nullum dolorem, aut mordicationem tolerant, & cum sint valde fluxionibus obnoxij, impetu humorum à calore trahente facile obruuntur; præterea habent essentiam suam in quadam tenui aquositate constitutam, quae ignis vi facillè exsiccat, & condensata necessario exuet perspicuitatem, quae ad visionem requiritur.

Venae etiam, & arteriae cauendae sunt propter sanguinis fluxiones, quae superuenire possunt, præcipuè arteriis, quae propter continuum motum ægrius consolidantur. Attamen, ne putetis, me intelligere exiguas venas, & exiles nervos, quales vniuersam cutem contextunt, tales enim sine periculo vruntur, & euitari non possunt, alioquin nullibi esset cauterio locus.

De cauterio in parte posteriore capitis, quo communiter vtitur tum ad reuulsionem humoris fluentis ad oculos (fit enim ita reuulsio ab anterioribus ad posteriora) tum etiam ad deriuandos humores à capite, Gal. 2. de compos. secund. loc. dicit occiput non facillè esse vrendum, quoniam ibi est origo spinalis medullae, & nervorum. Cæterum vsus iam obtinuit, vt infantes vix nati in ea parte inurantur, & hac præcautione vtuntur Medici, ne epilepsia infantes opprimat, & vis catarrhi suffocet. Multi laudant potiùs in illa parte sectiones, vtpote magis superficiales, sed puerulis sunt magis dolorificae. Fiunt igitur cauteria in ceruice inter primam, & secundam, aut inter secundam, & tertiam vertebram, & inferius, & ad os sacrum in spatio intermedio vertebrarum, pro reuulsione à capite, & maxime ab eius anteriore parte.

Ad deriuationem fiunt in brachio: locus infra humeri articulum per 3, aut 4. digitos, in parte interiore, inquit Claudinus, ad euitandas iniurias externas, sed parum nocent externae iniuriæ vlceri benè contexto; vsus communis exteriorem partem eligit, & meritò, nam magis venis cum capite communionem habentibus hæc pars correspondet; Attendat chirurgus, vt inter duos musculos partem igniat. Semper autem à tendonibus est cauendum, propterea nec in principio, nec in fine musculorum applicatur.

In cruribus eadem obseruatio est habenda: externa pars semper est magis

magis accommodata, nisi ubi in feminis ab utero deriuatio facienda est.

In Ischiade femur adurere oportet, & quia pars est carnosae, & malum intus latet, profundius fiat vlcus. *Albucasis lib. 1. cap. 42.* iubet cauterizare cum cauterio tria habens capita in triangulum disposita, & fieri iubet profunditatem satis magnam, & sit inter vnumquodque cauterium quantitas crassitudinis digiti, & huic muneri plura instrumenta depingit varia, & satis vtilia: aduertendum tamen est, ne quid nimium, aut temerè fiat, ne comburatur neruus, aut arteria, & sequatur lethale damnum.

Quod attinet ad cauteria, quae applicantur partibus affectis, multa, & varia sunt: duo tamen vobis proponam magis necessaria: primum, quo empiematici aperiuntur; secundum, quo hydropici. Apertio empiematici (vide *Amatum Lusitanum cur. 61. Cent. 1.*) fit in latere sinistro, quantum possibile est, ex *Hippocr. libro 2. de morbis*, ubi habet. *Tu verò concute humerum, aure ad latera adnota, quo percipias ex utraque parte significationem sui praebeat; optandum autem ex sinistra, nam dextram urere, aut secare lethalibus est; praeterea fiat iuxta septum transversum, cauendo tamen ne ipsum laedamus: fiat & inter secundam, & tertiam, aut inter 3. & 4. costam.*

Ad hydropem magis laudant authores incisionem, quam vstionem; Videre licet *Celium Aurelianum*, *Vall. epid. fol. 1012.* *Paræum*, &c. fiat igitur apertio, quae paracentesis appellatur, vel vstione, vel incisione, quae sanè optimum remedium est; Infamiam subit, quia tardè, & desperatis adhibetur. Apertio igitur facienda est tres digitos infra umbilicum.

Materia, cum qua fiunt cauteria, est omnis, quae potest apte comburi, & comburere, siue id sit metallum, siue lignum, siue alia res quaequam; Illud solùm aduertam ex *Albucasi lib. 1. cap. 1.* dici cauterium ex ferro esse melius, quia illud, quod fit ex auro, cum igne non candeat, nescimus, an rectè ignitum sit, atque ita si infra subsistimus, non perfectè adurit, si ultra progredimur, liquatur in igne. Tamen non est negandum, in partibus teneris, & delicatis, ut prope oculos, qui sunt tenerissimi, & maximè sensibiles, aurum esse conuenientius, & quia minorem, quam ferrum, dolorem infert, & quia ibi maximè cauendum est, ne vlcera fiant fistulosa; & propter humiditates, quae faciliè eò ob cerebri viciniam delabuntur, quod auri vis à proprietate cauet. In aliis quoque faciei partibus, ut palpebris, genis, decor vultus seruandus est, aurum melius esse, quia ferè nullam relinquit cicatricem. *Prosper Alpinus de Medicina Aegyptiorum libro 3. capite 12.* inuisiones apud *Aegyptios* fieri consuetas narrat, bombace incensa, &
supra

supra partem imposita, donec eam adurat, & hæc de cauteriis actibus.

Potentialia multa sunt tum simplicia, tum composita, sed mihi instar omnium erit illud, quod Ambrosius Paræus sericum vocat, quoniam mihi nullum præstantius adhuc contigit experiri, quod est videndum apud illum *lib. 25. cap. 32. fol. apud me 831.*

Atque ita huic tractatui finis imponitur, in quo si non omnia, & singula exactè vobis tractavi, at certè præcipua, & magis necessaria non reliqui.

STEPHANI

STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS
 LVSITANI,
 DE POTV REFRIGERATO
 Lectio.

*V*ID *estatem ingressuris commodius, quam cognoscere, utrum potus arte refrigeratus, quemadmodum palato arridet, ita etiam sanitati sit utilis? Arte dixi potum refrigerari, quia innata fontium frigiditas in estate, aliquibus in locis, propter antiperistasin perit, in aliis remanet quidem, caterum moderata, & quam nemo non laudare debeat. Quod si rari quidam sunt fontes, in quibus frigus admodum superfluit, ut mihi vidisse contigit; hos inter eas aquas, qua arte refrigerantur, repono. Neque enim an arte, an natura fiat quarendum anxie est, id quod quolibet modo est unum, & idem.*

Sanè, si res antiquitate commendantur, consuetudo hac refrigeranda potionis, apud Antiquos in more posita, hac saltem ratione commendari debet. Multa extant testimonia, ex quibus hanc Veterum fuisse consuetudinem innotescit. Lepide quidem Simonides Poëta, quasi proposito quodam enigmate, niue refrigeratam potionem exposcebat, ex impræmeditato epigrammate composito, ut Athenæus in deipnosophista lib. 3. ait: referam carmina prout à Casaubono sunt translata.

- » Pierij costas, qua circumtexit Olympi
- » E regno Thracum flans vehemens Boreas,
- » Quæque inopes lanæ afflixit, verum esse molesta
- » Desiit in tumulo, viua reposta diu.
- » Huius partem aliquis dato mi: feruentia amico
- » Turpe nimis fuerit, potula porrigere.

Sed vultisne prius scire an calidam propter delicias, non minus quam frigidam potare Veteres fuerint soliti? Hoc Mercurialis in sua varia lectione lib. 1. cap. 8. putavit se optime assequutum. Neque sibi persuadet unquam inter con-

Castrenf. Chyrurgico-Medicus.

I i i

iiii

in Veteres aquam calefactam bibisse; quod ea potius concitet vomitum, quam voluptatem, aut commodum afferat. Plinium sibi fauere ait, qui potum calidum esse contra naturam probat argumento brutorum que frigidum prosequantur, & neque Plinius, neque Galenus ullam huiusce potionis, nisi in agrotis mentionem fecerint.

Existimat ergo calidam vocasse Antiquos illam, qua nulla arte erat refrigerata, sed qualis suapte natura potaturis porrigebatur. Affert in sua sententia confirmationem Martialis Epigramma quod sic habet.

- » Iam defecisset potantes calda ministros,
- » Si non potares Cæciliane merum.
- » Frigida non desit, non deerit calda petenti;
- » Sed tu morosâ ludere parce siti.

Hæc ego carmina non video, quid possint Mercurialem inuare; neque enim aliud indicant, quam in conuiuijs, & calidam, & frigidam adesse solitam, ut posset minister vniuscuiusque voluntati obtemperare, sic Iuuenalis Satyr. 7.

- » Quando vocatus adest calidæ, gelidæque minister.

Ceterum, cum processu sermonis se ipsum Mercurialis conuincat, ex alio Martialis carmine dicentis.

- » Calidam potis aquam, sed nondum frigida venit,
- » Alget adhuc nudo clausa culina foco.

Si calida erat, quam potabant Veteres; at saltem ea valetudinarios usus fuisse obtinere vult Mercurialis, vel illos, qui vomere cupiebant, ut copiosius, & maiore fame ingurgitarent. Ithodos appellauit quidam apud Athenæum albos cyrenæos, quia ab his, ut in colore dissimiles, in lasciuia similes erant; potabant namque calidam non ob aliud, quam ut eius ope acceptos cibos reuomerent, & ita rursus impleri possent.

Alia coniectura eiusdem Mercurialis est fortasse sanos excalfactam aquam in usu habuisse, ut remitterent vehementiorem frigida asperitatem; cum enim in conuiuijs dissentiant multi, ut Horatius ait, poscentes vario diuersa palato, erant qui frigidissimo delectabantur potu; alij subfrigido; alij verò omnino à qualibet frigiditate lasi calidum exposcebant.

Hæc mihi ultima coniectura magis placet, præcipue cum apud Athenæum Eupolis sic ait. Ahenum calefacere nobis aliquem, & aquam iube decoquere, visceribus ut auxiliemur. & Antiphanes. Aquam, inquit, mihi qui coquat, neminem aspicerè sustinebo non enim malè valeo, & Dij faxint, ut valeam: verùm si tormina circa ventrem & umbilicum cruciantur; adest à Phœtato mihi drachma emptus annulus.

Itaque calida potu nolebat iste uti ad tormina, sed potius, si eo malo premeretur, recurrebat ad annulum, qui gestatus, aduersus colicos dolores erat potens, quemadmodum nunc lapis ex nouo Orbe aduectus, quem hispanico sermone Piedra de hijada appellamus. Erant autem annuli, quos phisicos appellabant:

hi

his putabant esse vim sanandi, aut potius auertendi morbi. Alij pro annulo legunt digitum, nempe ad prouocandum vomitum: sed ista missa facio & Veteres calida fuisse uso pro comperto habeo, ex multis, qua Athenaeus in hanc rem congerit: non autem pro calidâ tepidam intelligo; multum enim differe an calidum quis, an tepidum bibat, quod obiter obseruare, vt quomodo medicamentum sit exhibendum cognoscatis. Tepidum igitur sic scribente Galeno 8. meth. c. 5. Ventriculi firmitudinem dissoluit, & Auicenna p. 4. tra. c. 1. c. 6. omne tepidum ait, esse molificatiuum, & virtutem resolueret; quare dum vomitum timemus, non oportet medicamenta exhibere tepida, ne facile vomantur, non tamen nimis calida, ne ventriculi tunicas constringant. Dare igitur oportet aestate frigidum, hieme vero calidum, vt Hippocratis oraculo accepimus 1. acut. 43. quod ita intelligitur vt nec aestate nimium frigidum medicamentum exhibeatur, nec hyeme plus nimio calidum; sed in aestate declinet ad frigidum, idest citra teporem consistat, in hyeme verò ad calidum inclinans ultra teporem progrediatur, sed de his satis.

Refrigerandi aquam mille modos cognouit Antiquitas, neque aquam duntaxat, sed vinum quoque refrigerabant Veteres; unde Diphilus in Mnematio, Heus tu Doriton, acetum vinum refrigerato: vtrumque in primis niue. Ita legitur apud Athenaeum quidam dum variis, & diuersissimis rebus hominum genus vti proclamans, adiungit, bibendam niuem nos preparamus, aqua vero nisi calida sit seruum obiurgamus, & Dexicrates ait, ebrius sum, & niuem bibo. Et Martialis.

Non potate niuem, sed aquam potate rigentem.

De niue, commenta est ingeniosa sitis.

& de gula dedito, dicitur, Primus is rescuiuit, venalis an esset nix. Niuem ad hoc munus in fossis seruabant, quibus quernos ramos super iniiciebant, & hoc est quod in priore epigrammate superius relato dixit Simonides, niuem tumulo viuam fuisse repositam hoc est, in fossis conseruatam.

Alius refrigeranda aquae erat modus quo hodie aliqui vtuntur, videlicet cenophorum in puteum demergere, sic lepide Lysippus in Bacchis, de eo, qui se in puteum proiecit, & se in puteum supernè, vt aestate vinum videtur deturbasse, & stratis in refrigerantibus, vinum bibere, inquit calidum, nunquam is nolit, sed multo magis contra in puteo refrigeratum, aut diuitum niue. Et Alexius in Parasito, etenim volo aquam degustare, cum puteo mihi res est, qui frigidiore introrsum penitus abstrusit. Nec in puteo, sed in cisterna etiam, refrigerabatur aqua. Apollodorus, idcirco an. Situlae quae in cisterna fuit, & eius quae in puteo, funes exolutos, vt accommodati essent perfeci.

Alij, vt testatur Galenus 6. epid. sect. 4. in Alexandria, & vniuersa Aegypto occidente iam sole calefactam prius aquam testaceis vasis iniiciebant, eaque vasa fenestris ad ventos expositis, vt tota nocte refrigerarentur, suspensa, deinde ante solis exortum humi deposita frigida aqua conspergebant, ac interdum ipsi folia frigida vitium, lactuca, & similia componebant, vt frigus aquae nocte acquisitum, interdiu conseruaretur: eodem fere artificio vtentur mi-

Castrensis Chyrurgico-Medicus.

Lii 2. lites

lites Antiochi Regis, ut refert Protagorides lib. Comicarum historiarum.

Tandem Neronis nomen in refrigeranda aque artificio fuit conseruatum; siquidem decocta Neronis vocabatur ea, que Neronis inuenio refrigerabatur, cum aquam decoqui sibi, vitroque demissam in niues refrigerari curabat.

Itaque vel ad solem, vel ad ignem prius tepet aqua, quam refrigeraretur, vel etiam suapte natura tepida erat, ut Casaubonus notat, causam huius rei explicat Alexander Aphrodisiensis in suis problematibus, & est inueniu facilis, quia scilicet calore attenuata melius à frigore penetratur.

Verum hæc omnia, Antiquos refrigeratis vino, & aqua usos fuisse probant: nunc vero hæc consuetudo voluptati, an sanitati inservierit Medici est considerare: hoc peragam prius aduertens, quod superius tetigi, me de immoderata refrigeratione loqui, in qua parum abest, quin aqua, aut vinum in niuem, aut glaciem abeat, quod potissimum fit niue, aut glacie in aquam vinum iniecta.

Aduertendum præterea est, sitim fieri tum pulmone, tum ventriculo æstuantibus, quare æstatis tempore cum aer calidissimus respiratur, æstuantibus pulmone, & ventriculo, sitis fit maxima, & reliquum corpus successione quadam exarescit, tum quia hinc concipit siccitatem, tum quia transpiratio item non recreat, quare quamuis hyeme ventres naturâ sint calidissimi, hoc est innati calidi substantiâ, & quantitate: tamen æstiuo tempore qualitas caloris longè magis excedit: quapropter ex frigida potione emendari cupit, & cum primum potus ventriculum ingreditur, subito à venis arefcentibus, & ab uniuerso corpore flagrante exhauritur, unde calor adeo temperatur, ut sanguis, qui præ ardore bile scit, ad suam naturalem reuertatur temperiem; multa alia de frigida potu commoda recenset Galenus, que perperam niue refrigerata aqua laudatores in suam opinionem adducunt, cum Galenus, non de excedente, sed de moderata frigiditate loquatur.

Hæc est frigida potionis utilitas; Ceterum an excedens frigus secum maius damnum afferat, quam sit hoc vile, que suu dignum est. Frigidum, ut nix, & glacies (dixit Hippocrates 5. aph. 24.) pectori inimicum tusses mouet, & sanguinem, & destillationes. Galenus putat Hippocratem in hoc Aphorismo absoluto sermone de aqua frigida, & calida agere de niue, & glacie. Verum rationi consentaneum est, ut eandem sententiam intelligamus non tantum de niue, & glacie, sed de minuta, glaciataue potione.

Porrò si quis bibat aquas, que ex niue, & glacie dissolutis fiunt, sciat has omnes prauas esse, teste Hip. de aere, aquis, & locis; rationem adiungit, quoniam, cum semel concreta fuerint non amplius in pristinam naturam restituntur, sed quod in ipsis clarum ac leue est, & dulce excernitur, & disperditur, relinquitur ergo crassum, ponderosum, & turbidum, hoc enim est, quod concrescit. Experimento hoc cognoscere nos docet, nam si aquæ certam mensuram, hyemis tempore subdit relinquamus, ita ut concrescat, & postridie in calido loco eandem reponamus, ut scilicet liquefcat; reperietis aquam longè pauciorē: signum quidem euentissimum

magnam huius aque partem, dum concrevit, deperditam fuisse; non potuit deperdi id, quod crassum est, quoniam magis est concretioni idoneum; deperditum igitur fuit tenuius, utpote quod facilius in vapores abit.

Ex his intelligetis, in magno errore & periculo versari eos qui niuem, aut glaciem intra poculum reponunt, ita ut dissoluta bibantur. Hinc lienis tumores (propter id, quod terreum est in eis permixtum) fiunt: & in iecore schyrri, quoniam subtiles admodum huius visceris vena facile occluduntur; glacies vero ebibita, & obduratur, & obdurat; quare frequentissime hoc malum evenire solet, quod quam sit perniciosum inculcat Galenus; quandoquidem à schyrro iecoris nullum se sanatum aut vidisse, aut audiuisse, testatur.

Ceterum vitia, quae ex frigiditate nimia eveniunt, & niue glacièque & potui niue aut glacie refrigeratio sunt communia, de quibus mox agemus, illud prius inquirentes; An alij refrigerandi modi, scilicet dum aqua in puteo, aut cisterna detinetur, aut sub dio relinquitur, sint minus perniciosi, quam sit refrigeratio facta ex circumstante niue, & glacie; nam de his in poculum intromissi iam diximus nocua esse, siquidem in aquam dissoluntur, & pravitatem suam retinent.

Comparatio autem inter similia debet fieri, nam si aquam in puteo, aut aliter moderatè frigidam statuat, eam verò, quae niue, glacièque refrigeratur, impen- se frigidam esse dicatis; profecto, iam aqua in puteo refrigerata non aufert secum magna frigiditatis incommoda. Igitur quod querimus, est, utrum aqua in gradu frigiditatis, (quem acquisiuit in puteo) sit minus perniciofa, quam ea, quae eundem gradum ex niue, aut glacie accepit.

Non defuit qui diceret, (& vir quidem magni nominis) deteriorem esse frigiditatem, quae in puteo acquiritur, siquidem paulatim introducta, difficile potest intra corpus deperdi; ea verò, quae ex niue advenit, cum subito acquiritur, subito etiam à calore nostro intus assumpta superatur. Sed advertere debuerat, aequales gradus caloris, aut frigiditatis siue sensim, siue de repente introducantur, eandem vim requirere ad sui expulsionem, hectica enim quae sit incipiendo, non minus est difficilis, quam quae diuturnitate temporis acquiritur. Deinde quamvis admittatur, magis habitualem esse frigiditatem paulatim acquisitam, eam, quae acquiritur de repente: Profecto, cum frigiditas naturalis sit aquae, tam remanebit difficilis expulsi in unâ, quam in aliâ. In iis autem qualitatibus, quae sunt praeter naturam, fortassis ea, quae pedetentim introducit, non potest facile emendari, at in aliis, quae secundum naturam sunt, non ita. Quis enim dixerit, aquam reductam ad suum statum naturalem paulatim, esse difficiliorem calefactionis, quam aliam, quae reducitur de repente? at omnem frigiditatem, quantumvis maximam, aqua naturalem esse norunt ij, qui philosophiam vel è limine salutarunt.

Aquas minuales solebant Scytharum populi qui Scomades appellantur, bibere; unde plurimas habebant agritudines; neque dubium est, quod ex frigidissimo potu possit corpus morbosum reddi. Nam ut 3. acut. ait Galenus, coctionem impediunt, urinam cohibent: thoraci, pulmonibus, & ventriculo aduersantur; nervos multifariam laedunt; convulsiones, flatu, cruditates, & pleuritides

gignunt. Multa etiam incommoda huius frigida potionis recensentur ab Hippocrate 5. aphor. 64. citato. necnon etiam 6. epid. sect. 3. tex. 14. In Aphorismo aut frigida, qualis nix, & glacies, pectori inimica, tusses mouent, sanguinis profluium, & destillationes; in epidemiis præter hac, addit, constrictiuum autem ut pherea, & gongrona, Pherea, Galeno interprete in commento, & in libello obsoletarum vocum Hippocratis sunt longa sub oribus glandulosa eminentia, quales Saryri habere finguntur. Gongrona est, qua vocatur bronchocole, id est gutturi, rames; est eminentia quedam magna, & rotunda in collo, ea scilicet qua barbaro nomine vocatur boxium.

Sed cur pectori dicitur inimici? nonne, Galenus non semel nos docet, ea qua ad pectus accedunt, longo itinere prius ducuntur; adeo ut cum illuc accedunt, iam fractas omnino habeant vires: erit ergo aqua, cum ad Pectus peruenierit, omnino sua frigiditatis experta. Respondetur huic dubitationi ex Galeno 2. simpl. c. 17. percolari aliquid perpetuo ex potu per asperam arteriam in pulmones, quod si falsum fuerit; illam exasperat: sin autem mordax; etiam tussim excitat; frigidum autem mordax esse & Hippocrates, & experientia testantur.

Cur autem coctiones impedit? Id patet, nam coctio perficitur à calore, calor frigidorum valde usu hebetatur, atque minuitur, imò aliquando ad omnimodum sphacelum, & mortificationem ventriculorum membrum alioquin membranorum perducit; potest etiam interius constipando inflammationi præbere occasionem; humor namque biliosus (qualis per æstatem prædominatur) retentus in meatibus concavitatibus occlusis, non potest non inflammari. Accedit antiperistasis, præter quam feruentissimi fiunt humores: fiunt & flatus propter diminutum calorem innatum à nimia potus frigiditate, ex flatibus autem tormina, & colici dolores. Quamuis enim aliquando in desperato colico dolore frigida aqua potum prædesse visum est, & ego aliquando expertus sum; id tamen efficit tanquam remedium narcoticum, quod partis sensum auferens dolorem auferre dicitur.

Concussio autem, qua fit per cussim multoties vasa pectoris, & pulmonis ruptis, & tanto facilius, quanto ea magis propter refrigerationem sunt indurata hinc hæmopticæ passionis à venarum scilicet ruptione, aut apertione oria.

Destillationes præterea fiunt à capite; ubi enim multa adesse cruditas facta ob ventriculi imbecillitatem, multi pituitosi vapores caput petunt, qui ob suam multitudinem ibi concoqui nequeunt, atque ita destillant à capite, non aliter (ut Galenus optimè ait), quam diarrhæa, qua fit ob imbecillitatem ventriculi cibos concoquere non potens.

Ob easdem destillationes fit pherea, & gongrona, destillantibus scilicet humoribus ex capite, & ob densitatem cutis indissolubiter inherentibus, & firmatis retrò aures, aut in collo, qua sunt loca, in qua facillimè cerebrum exoneratur. Hæc sunt damna, ob qua vitare oportet valde frigidam potionem; nam tam hæc est nocua, quam moderate frigida vtilis propter superius dictas rationes, quæ propter in refrigerando potu excessu omnes cauere oportet, neque in hoc voluptatis blandiri, sed sanitati potius inferuendo mediam quandam viam, eamque tutissimam sequi.

Sanis

Sanis hæc conueniant, nec tamen adhuc tota exhauritur controuersia; siquidem, quomodo cum febricitantibus in refrigeranda potione agendum sit, nondum explicauimus, illud prius aduertentes, quod quamuis in aliquibus regionibus Syrupi, & alia medicata potiones in niue, aut aqua puteali refrigerata adhibeantur, id non efficit, ut Syruporum frigiditas tanta euadat, quantam iam in sanis non conuenire diximus, sed ut concilietur ætialis quadam, amicaque frigiditas, quam nisi arte comparatam non habent.

Quoniam igitur ardentes febres ex Galeni sententia 11. meth. 9. æqua potu curantur, & 9. meth. c. 5. maxima continentium febrium remedia duo præponit, detractionem sanguinis, & potionem frigidam, & 4. acut. 12. prætermittam fuisse aduertit, ab Hippocrate, præcipuam causonæ sanationem, ea est frigida potus, qua causonæ perpetuo se curasse proficitur, nullo ex iis moriente, quibus frigida propinata fuit, non quod mori non possit homo ex causonæ, si frigidam biberit, sed quia ita accidit, ut multi, quibus aqua frigida fuit propinata, fuerint seruati.

Non dissentiunt ab hac sententia Græci, nec Arabes. In tempore autem frigide, exhibendæ, dissensio aliquantula est. Nam Galenus uidetur solas manifestæ coctionis notas expectare, quod uisus fuit significare 11. meth. 9. dum ait, Frigidam esse exhibendam, cum iam succi concoquuntur, & crassities eorum est extenuata; & 9. meth. cap. 5. ad eandem coctionem exhibendam manifestas exposcit coctionis notas: manifestas dixit, non perfectas, quasi indicans posse huiusmodi potionem offerri, cum primum coctio manifesta, quamuis nondum, perfecta existit; Galeno subscribit suo more Paulus: Aërius aliter sentire uidetur, eò quod solius status, perfectam expectat coctionem tret. 2. sermon. 1. c. 72. dicens de synocho, neque in principio, neque in augmento, dandam esse frigidam, sed in ipso vigore totius morbi, ac particularis exacerbationis, & c. 78. de causonæ, ubi signa coctionis apparuerint, & morbus iam uiguerit ad frigidam potum accedere permittit, addidit & morbus iam uiguerit ut ostenderet se non de qualibet coctione, sed de ea qua in vigore sit, hoc est de perfecta intelligere.

Arabes, & præsertim Rhasus, nec perfectam, nec manifestam expectant coctionem, sed magnitudini febris extinguendæ primum intendentes, ante humoris coctionem aquam frigidam exhiberi iubent. Ita enim 1. diuision. c. 148. de causonæ, & tertiana continua scriptum reliquit; In potu sumat æger aquam frigidam cum uult, & quod appetit de frugibus frigidis, & humidis, & c. 149. de synocho, ait. Et si tardatur phlebotomia in dispositione sua stude ad dandum illi in potu aquam frigidam plurimam. & c. 150. affert signa uehementis necessitatis dandi potum aquæ frigide, ea sunt cordis pulsatio, & sanguinis ebullitio.

Auicenna p. 4. tract. 2. c. 7. è duobus malis minus eligendum esse uelle uidetur, si quidem ait additionem apostematis, & cruditatis meliorem esse, quam extenuationem, insinuas, quod si apostematis vel cruditatis adsit periculum, adsit etiam uehementis exsiccationis discrimen, danda est in potu aqua

qua

qua frigida, ut effugiamus periculum exsiccationis, licet incidamus in periculum apostematis siue cruditatis.

Aureus in eadem est sententia: ait enim 7. coll. c. 8. Quando omnia particularia concordant cum febre, quæ est ardens, & infirmus multum desiderat aquam frigidam; non in hac est digestio expectanda, quia æger ante digestionem consumetur, & si feceris ipsum pati usque ad digestionis apparitionem, tunc erit ipsius digestio mala quemadmodum est nebula nigra, aut hypostasis nigra propter nimietatem combustionis, & tunc aquæ frigidæ exhibitio non valebit: & propterea melius est in principio, sine etiam digestionis signorum apparitione exhibere, & non curare ex dictis aliquorum: quoniam hæc res est veracissimè probata: nam materia, quæ talem facit febrem qualis ista est, cum sit in ultimo caliditatis, non est priuata digestionem nisi propter malam qualitatem acutam, non propter grossitiam, nec propter viscositatem, & quando hanc infrigidabis, tunc statim erit materia digesta, & melius est ut conuertas talem febrem ad febrem lentam, & longam, quæ curari potest, quam æger subito moriatur, & que sequuntur, in hanc sententiam.

Profecto Arabum sententia verissima est, & in febribus valde æstuosis frigida potum negare idem est ac agrotum necare. Nec renuit Galenus: quamuis enim coctionem expectandam esse dicit, uniuersalem quandam proponit methodum obseruandam, dum non urget periculum, tunc enim præstat coctionem expectare, quam ante eius apparitionem, facere ut materia recrudescat, & à suo cursu impediatur: cæterum si valde magnum exustionis periculum Medico representatur, ut v. g. quando ex deurentium genere febris orta inexhaustam sitim, intolerabilemque secum affert calorem, profecto præstat omni methodo relicta ad infrigidandum properare. Sic Galenum voluisse credibile est, siquidem lib. 10. meth. c. 6. sic habet. Ego enim talium quoque non paucis dedi, satius esse ratus phlegmonas in præfens augere, quam sinere hominem hæcticam febrem incurere. Et præcedente c. 5. qui in feruoribus sub canicula ex ira febricitauit (iuuenis autem hic erat siccus, & calidus) ubi in prima accessione duas frigida hæminas, bibisset, statim quidem vomit flauissimam bilem, non multo autem post etiam deorsum excreuit; deinde rursus, cum post cibum aquæ circiter hæminam similiter sumpsisset, iam febrile desit. Sic Galenus, qui & sibi, & Arabibus concors sit, si consideremus id, quod iam prius dictum est, aquam scilicet frigidam epotam ab eminente futura adustionis aut hæcticæ periculo liberare, quo periculo, si febris non admodum vehemens caret, profecto melius erit coctionem expectare. Atque hoc circa tempora uniuersalia febrium; in omni namque tempore, ut vidistis, frigida propinabitur, ex particularibus vero temporibus eligendus semper est status, cum scilicet caliditas ad imos pedes descendit, quod nos admonet Hippocrates 1. acut. 46. hoc tempus Galenus ait esse declinationem, quia scilicet accessionis principium fit calori omni toto ex corpore ad cor thoracemque concurrente; incrementum, cum paulatim ad extremas corporis partes

expa ndit : status , cum ex agra totum corpus occupat : verum declinatio con-
trarium principio motum habet, perspirante scilicet caliditate , atque medium
corporis relinquente. Ceterum quamuis hoc ita sit ; tamen cum pedes satis sint
calidi, neque caliditas adhuc corpus relinquit , status est , & prabenda potioni
tempus accommodatum , neque ad hoc expectandum est , ut febris declinet , sed
potio exhibenda, ut febrim declinare faciat.

Ceterum potio aqua frigida inter magna remedia à Galeno reponitur, imò 9.
method. 5. maximum remedium vocat , inquit , duo maxima traduntur fe-
brium continentium remedia aquæ frigidæ potio, & sanguinis missio. Ma-
gna autem remedia duo cum sint purgatio , & venæ sectio profecto aqua potus
largior ad purgationem reduci debet, siquidem, & per sudorem & per vomitum
& nonnunquam per aluum solet euacuare. Cum igitur remedium magnum sit,
premeditatione est opus ante illius exhibitionem ; quapropter conditiones aliquæ
afferuntur à Galeno, quæ si non obseruentur , ex optimo remedio perniciosus abru-
sus potest euadere.

Requiris Galenus virtutem validam , quo confirmatur id quod modo diximus
scilicet magnum esse remedium , tale quippe est , quod validas expostulat vires :
deinde etiam cum ex multa frigiditate calor obtundatur, & spiritus quodammo-
do saltem paulisper remittantur ; hanc remissionem spirituum, & caloris obtusio-
nem non potest tolerare ille , qui exiguo calido imato iam præ debilitate est præ-
ditus.

Obstructiones etiam, & putridi humores non concocti, aqua potum impediunt,
sunt namque à crassis , & crudis , lentisque humoribus, quos attenuare magis,
& incidere, quàm incrassare conuenit, cumque aqua sua frigiditate potius increas-
set, contraria huiusmodi affectui censenda est. Adiungite , ex frigida potu me-
tu angustiari, ac præterea, ubi obstructiones adsum, potus diutius quàm par est, de-
tentus, ea incommoda facit, quæ Hippocrates narrat 3. acut. 40. siquidem lienem,
& hepar auget, cum exarserint, fluctuatque, & supernatat : tardi enim transitus
est, cum frigida, & cruda sit : tardioris autem, si via sint impeditæ.

Offert se tamen in præsentem non leuis difficultas , cur scilicet in ardentibus
febris, quæ quidem vel ex bile sunt, vel proxima sunt , ut sanguinem in bilem
vertant, cur inquam , in iis concedantur, ait enim Hippocrates citatus, aquas bi-
liositas esse, sane nulla biliosior natura dicitur , ea, quam possidet hac ardente febre
laborans (naturam hic accipio pro temperamento ; suppono enim febrilem statum
esse præter naturam) Hanc dubitationem solvere se putat Costazus, si intelligatur
Hippocrates de aqua, quæ per se solam sumitur, nam sola parum habet, quod secedat
in alimentum: quo fit, ut & corpus ob febris acutiem arescens, accedente etiam
num inedia areseat magis, & humores febrili in idem calore incensi, non madefa-
cti: alimento in ignis naturam magis conuersi, bilefcant magis. At si vel præter
aquam, cibi alij, vel si ipsa quoque cum cibus alius sumatur non corrumpitur , aut
in bilem degerat, & multaque affatim epota , integris viribus, in ventrem delata,
suis temperare ardorem potest.

Castrenf. Chirurgico-Medicus.

Kkk. Disspiti

Displicet quidem mihi haec Costai excusatio, quia aqua per se sola in accessi-
 bilibus datur: neque enim cibum tunc offerre occasio postulat; melius videtur di-
 cendum cum Vallesio, aquam non conuerti in bilem; est enim ex opposito bilio-
 sa natura aduersa, siquidem bilis caliditatem cum siccitate possidet, aqua frigida
 atque humida existit, sed tamen epota permiscetur cum bile, & bilem augere di-
 citur, quemadmodum vino si aquam permisceas magis dilutum quidem erit, sed
 in quantitate dicitur auctum, & hinc est, quod bile redundantibus corporibus ac-
 cidat, ut post aquae potionem sentiat oris amaritudo. Si igitur pauca bibatur;
 auctiorem reddit bilem, & in corpore remanes potius damnum, quam utilitatem
 afferi: si autem copiosior (copiosorem autem bibendam esse dicemus inferius) tunc
 magis dilutam reddit bilem, ac proinde minus feruidam, & praeterea per vom-
 itum, sudorem aut aluum eandem secum retrahit.

Est praeterea ad aquae potum requisita conditio, ut non adsit in principe aliqua
 particula tumor aliquis e phlegmones, oedematos, aut schyrri genere, propterea
 quod impeditur in huiusmodi tumoribus à frigida haustu suppuratio, & in in-
 terna abscessus, qualis est erysipelas (quod Galenus non aduertit) timerur praeterea
 sphacelus, & mihi contigit videre hominem iecoris inflammatione laborantem,
 & intolerabiles dolores patientem, cui cum imprudens medicus large frigida po-
 tum obtulisset, dolor omnino euauit, & aeger se sanum predicauit, verum ca-
 dens à sua opinione intra paucas horas diem suum obiit.

D. STEPHANI

D. STEPHANI RODERICI

CASTRENSIS

LVSITANI,

ENARRATIO SEV PRÆLECTIO
PISANA.

DE ANIMALIBVS MICROCOSMI.

OSTVLT præsens occasio, vt de differentiis, & causis lumbricorum, necnon de loco, in quo generantur, aliqua ex multis, quæ apud authores vario modo scripta reperiuntur, dicamus. Treseorum differentiæ communiter statuuntur, hi sunt *lati teretes*, & *ascarides*: Quamquàm lati, & teretes duntaxat à Græcis & propriè lumbrici à Latinis dicantur, ascarides magis propriè vermes, quam lumbrici nuncupantur: Celsus duorum tantùm meminit; nam ascarides omisit, siue quia (vt diximus) non sunt propriè Lumbrici, seu quia rarissimi sunt, (licet Galenus, latos raros esse, dicat, quod etiam verum est, seu quia non aded sæua, nec multa inuehunt symptomata; seu tandem, quoniam facillimò negotio curantur. Hippocrates (secundùm aliquos) latos, non cognouit, quandoquidem eorum non meminit in aphorismis; meminit tamen in libro de moribus, siue sit Hippocrates, siue Polybius. Cur verò eos in aphorismis præterierit rationem reddit in commento Galenus: quoniam neque eius erat propositum de omnibus agere passionibus, quæ mortalibus accidunt, sed de illis tantùm, quæ singulis ætatibus, vt plurimùm accidunt. Sed si in libro de morbis ait, latos lumbricos in puerulo, intra matris vterum adhuc existente veluti & teretes produci, cur recipiemus Galeni excusationem? An quod in Aphorismis eorum duntaxat morborum meminit Hippocrates, qui singulis ætatibus contingunt? tempus verò, quo fœtus in vtero continetur, inter ætates non numeratur. Auicennam, volunt aliqui, quatuor lumbricorum admisisse differentias: attamen vt prudentissimè annotauit Manardus (à quo transcripserunt Gabuccinus, & Brauus) si quis diligenter introspeciat, tres

3. aph. 26.

de morb.
lib. 4.

Lib. 3. epist.

Castrens. Chyrurgico-Medicus,

K k k 2

quoque

quoque, non quatuor (vt eius enarratores putant) ab eo positas animaduertet, licet pluribus verbis expressas: per longos enim vnā, per latos & rotundos alteram, per ascarides, & paruos tertiam intellexit, ita vt probanda sint ea exemplaria, in quibus tres, non in quibus quatuor, in capituli titulo, initioque proponuntur. Quod certè constare potest consideranti ea verba, quæ statim ab ipsomet Auicenna subnectuntur, in quibus cum veller eorum differentias, cum ex loco, tum ex materia generationis inuenire non nisi trium meminuit differentiarum.

Lib. 4. c. 57.

Sed iam ad tres differentias communiter receptas, seorsim dignoscendas accedamus. Latum lumbricum Paulus mutationem esse ait, internæ; vt ita dixerim membranæ intestinorum, ad animalis corpus, quæ quandoque per partes, quandoque tota simul excernitur, incredibilem speciem magnitudinis præbens. Aëtius quoque eadem ferè verba scribit; ad hunc modum:

Tetrab. 3.

serm. 1. c. 40.

Latus lumbricus est, vt quispiam dixerit, transmutatio membranulæ, tenuia intestina introrsum succingentis, ad animale quoddam corpus. Videtur autem vterque auctorem libri de morbis sequutus, qui ita scriptum reliquit: Est autem species eius (lati lumbrici) abrasio intestini alba. Hoc non recipiunt multi, scilicet latum lumbricum esse verè rasuram intestini mutatam in animalis corpus. Nam cum latus lumbricus, vt Galenus est testis, longissimus sit, & sæpe per tota extendatur intestina, quæ fieri posset, vt cum tam magno ulcere animal viueret, quod non solum viuit; sed nulla etiam sentit symptomata ex iis, quæ ulceri intestinorum debentur? Est ergo per similitudinem quandam dictus abrasio: quod Paulus, & Aëtius videntur significare, siquidem Paulus ait [vt ita dixerim] Aëtius [vt quispiam dixerit] quo loquendi modo similitudo insinuat.

L. 5. hist. animal. c. 19.

3. hist. anim.

Lumbrici ex iis sunt animalibus, quæ non ex semine, sed ex putredine habent generationem, vt mirandum sit, aliquos auctores existimasse, eos partu edi. In lib. de morbis, latos parere negatur, teretes partu in lucem edi scribitur. Fortassis intellexit Auctor, teretes parere materiam, ex qua fiunt alij, si minus non est recipiendus, quemadmodum neque Aristoteles, qui aliquando latos lumbricos parere nescio quid simile semini cucurbitæ dixit. Crediderim, illum pariendi verbo translatitiè fuisse usum, tum quia alibi omnes lumbricos hoc peculiare habere scripsit, vt animalia non gignant, tum etiam, quia videntur quidem parere vermiculos quosdam semini cucurbitæ similes: tamen isti cucurbitini meritò dicuntur à Fernelio, latorum non soboles, sed partes; Partes istæ abruptæ vna cum stercore exeunt, modò cucurbitæ semini pares, modo maiores. Pares quidem, vbi per singulos annulos secundum quos formatus, & aductus fuit, fiat disruptio. Maiores autem, vbi non sigillatim singuli annuli, sed plures simul complicati exciderint. Itaque lumbrici lati, qui aliquando tres cubitos excedunt, si rectè inspiciantur, non vnus vermis, sed congeries plurium vermium, qui figura similes sunt seminibus cucurbitæ, nempe lati, & plani, & reuesque, & coniuncti simul, sibi que mutuo coherentes, corpus vnum efficiunt;

efficiunt; neque isti cucurbitini, dum externuntur, sunt vermes, sed signa vermium, neque verò mordicus se inuicem tenent, vt existimauerunt Donatus Marcellus, & Capiuaccius, neque membrana teguntur, vt existimauit Saxonia, sed propria viscositate sibi inuicem adhærent. Plinius refert tricenum pedum vnum fuisse, Valleriola vidit vnum longitudine nouem pedum, aut amplius, Amatus Lusitanus refert mulierem Illyricam eiecisse vnum quatuor cubitorum longitudinem habentem, Alexand. Tralian. esse ait longitudinis 15. cubitorum.

Lib. 7. c. 26.

Cæterùm cur lati lumbrici non pariant in libro de morbis duæ causæ assignantur: prima quia impossibile videtur ab vno animali tot pullos gigni posse, tum etiam, quia non est loci in intestino capacitas, vt partus educare queant; Prima quidem mihi suspecta videtur, cum pisces multo plures edant partus: altera etiam difficilis videbatur, siquidem intestina capacitatem habent ad foetum educandum; sed difficultatem mihi abstulit Amatus Lusitanus, qui subtiliter verba illa interpretatur, videlicet non est loci capacitas in intestinis ipsius lumbrici, non in intestinis animalis lumbricum habentis. Sunt igitur lumbrici lati admodum plani, & vt ita dicam, foliacei, hoc est foliorum in modum tenues, ac proinde intestinorum capacitatem, vacuitatemue nullam habent.

Foliacei seu
mina tri-
plicis dixit
Plin. lib. 19.
c. 7.

Lati lumbrici deteriores sunt, quam teretes ex Celsi sententia, sed tamen, vt ex Galeno diximus, rara est eorum generatio, imo quando sunt geniti, & cum excrementis exeunt, non conspiciuntur: vnde Paulus, demissi non consistunt. Hinc fieri putandum est, vt Manardus admonet, vt assistentes plerumque inter excrementa nescio quid medicis ostensuri, frustra perquirant, quod tamen se prius vidisse testantur.

Lib. 4. c. 2.

Plinius appositiuè latum lumbricum tæniam dixit, (non tiniam, vt aliqui putant) quia similis est fasciis, quibus fœminæ capillos solent vincire, quia longi sunt, & plani; Dicuntur etiam (vt Gorræus est testis) hoc est institæ, à similitudine, quam ad institas habent. A latis lumbricis Gal. ingentem famem excitari ait.

Lib. 2. c. 23.

a. Gal. 14.
Meth. c. 17.

Altera species est eorum, qui teretes, seu rotundi appellantur: frequentes admodum sunt longitudinis palmaris, longiores aliquando, sed aliquando etiam minores. Teretes autem sunt, & rotundi siue id ex loco, in quo generantur, siue alia qualibet ex causa obtineant. Hos parere dixit author libri de morbis, vt superius dicebamus, cui consentit Amatus Lusitanus, qui refert, puellam vaum præmagnum eiecisse vermem rotundum, & cum pater puellæ pede caput vermis calcasset, alij prodierunt vermes, vnde coligit, lumbricum illum teretem prænantem fuisse. Lusitano assentitur Forestus. Sed nec sexuum diuersitas in illis apparet, neque coeundi occasio, neque conueniens est, vt ex putredine genita statim propagatione augeantur. Teretes nullos habent oculos, quemadmodum nulli alij vermes, autore Aristotele. Similes sunt teretes isti lumbrici vermibus, (vt Manardus ait) in foetunticetis reperiri solent, fatunticeta appellat ille loca cœnosa, & fatida:

Lib. de the-
riac. ad Pis-
c. 15.

Lib. 11. h. 3.
anim. c. 37.
L. 3. ep. 1. 2.
lib. 4. ep. 2.

K K K 3 quæ

quos vermes in fetunticetis nascentes vulgus onisculos, Græci γῆς ἕρπες (quasi terræ intestinatæ dixeritis) vocant. Mira sunt, quæ de teretum lumbricorum multitudine ab authoribus tradi solent. Beniuenius in suo de abditis morborum causis libello scribit, puerum quendam duos, & quinquaginta supra centum, aluo deposuisse. Alterum refert Gabuccinus, qui centum septuaginta septem excreuit.

Tertia species ascaridum est, quos, vt diximus, magis propriè vermes quam lumbricos appellabitis, quales plurimi conspiciuntur in inmentis malè coquentibus cibum: quorum malam coctionem fœtor indicat excrementorum; similes etiam in caseo putrescente, putrescentibusque carnibus intueri licet. Dicuntur ascarides, vt placet Manardo, à verbo Græco ἀσκήω, quod latinè significat exerceo, vel potiùs à verbo ἀσκαρίζω, quod idem est, quod moueo, sedi enim, circa quam consistunt; vehementem prurium inferentes, vt paulus, & Aetius testantur, assidueque commoti patientem continuò stimulant, & exercent. Dicuntur etiam à pungendo: nam ἀσκαρίζω pungerè est.

Hæc de differentiis lumbricorum; de materia, ex quâ gignuntur, pauca dicere expedit, nam de finali non est cur dicam; miror enim fuisse aliquos, quibus videatur, finem naturæ in vermibus gignendis fuisse, vt tueatur corpus à putredine, si quidem ex putredine fiunt, & ex eadem nutriuntur. Auicenna meritò hoc negat; nam si ob animalis bonum facti essent, non ita sæua inducerent symptomata. Facti igitur sunt à calore naturali reducete materiæ putridæ partem aliquam in meliorem frugem: cumque non potuerit eam reducere ad verum nutrimentum, reducitur ad conditionem talem, vt apta sit suscipere viuientis formam. Oribasius, quem ex Neotericis Montanus sequitur, ex omnibus humoribus gigni existimat. Ascarides ex melancholico, teretes ex bilioso, latos ex pituitoso. Ratus forsàn, Ascarides ideo ex melancholico succo gigni, quod in recto, crassoque intestino inueniantur, vbi huiusmodi humor abundat propter venas hæmorrhoidales, quæ crassum, & fæculentum sanguinem deferentes illic terminantur. Montanus ex coloribus argumentatur: conspiciuntur enim lumbrici modò colore fuluo, modò albo, modò subnigrante infecti, modò rubri

Cæterùm non fieri à sanguine manifestum est; hunc, enim in humorem nimium custodit natura. Imò verò Alexander Trallianus, cum referrat quorundam sententiam, qui putarunt, nullam fieri putredinem in venis ex eo illud comprobasse ait, quod in venis, vbi est sanguis nunquam nascuntur animalia. Ex bile etiam fieri nequeunt, quippe bilis oppido amara est, ab amaris autem hæc animalia interimuntur. Exemplum habetis apud Galenum de mari mortuo, quod amarissimum cum sit, nullum in eo neque animal, neque planta inesse conspicitur: imò verò cum duo in illud flumina longe maxima, pisciumque copia scatentia confluant, maximè quod propè Ierichonem fluit, quam Iordanem appellant, nullus omnino

Orib. 3. apb.
com. 30.

Lib. 12.

4. simpl. c. 20

nino piscis fluminum ostia excedit; si captos quis in aquam iniiciat, ce-
 leriter mori conspicit: aded est omnibus tum hominibus, tum plantis ini-
 micum, quod amarum est. Non etiam gignuntur ex atra bile humore
 acii, & amarulento, aded ut mures, & mulcas ex se abigat: neque ex me-
 lancholia frigida, & sicca, & acida fiunt: sed solum ex pituita, sed ex-
 crementitia. Vnde merito Auicenna; materia, inquit, vermium est phle-
 gma, quando calefit, & putrescit, & multiplicatur in intestinis, & rema-
 net in eis.

Ad quod respiciens Garcias Lopes Lusitanus Portalegrensis in suis ^{6.3. tract. 5.}
 commentariis de varia rei medicæ lectione, ait, lumbricos fieri ab humore ^{6.1.}
 patrido pituitoso, & denique in corpore retento. Idem enim est in corpo-
 re retento, & quod Auicenna dixit, & remanet in eis. Forsitan hoc ac-
 ceptum est ab authore libri de Morbis, qui, humorem dulcem diu reten-
 tum, dixit, esse causam vermium, imò verò ideo dicitur ibidem faces
 non posse vermibus gignendis materiam præstare; quia non diutius in
 corpore morantur. Ad pituitæ genus reducitur chylus inconfectus, & pu-
 trescens, qui quoniam in bonum non cedit alimentum, ad intestina def-
 cendit. Quapropter nulla inest contrarietas inter aliquos, è quorum nu-
 mero est Columella, qui, lumbricos, dicunt, ex cruda materia gigni, &
 Paulum, atque Aëtium, qui dixerunt eosdem gigni ex cibis putridis. Nul-
 la, inquam, inter hos authores est contrarietas: nam putredo in cibis, cru-
 ditatis species quædam est, alimenta siquidem, quæ concoqui non pos-
 sunt, cruda remanent, & corrumpuntur.

Itaque ex dictis constat, utramque bilem non esse vermium materiam,
 multò minùs sanguinem, sed pituitam crassam, & viscosam, factam à sa-
 tietate, & crapula, vel à puerorum insatiabili auiditate. Quo fit ut cibi,
 qui facillè in corpore putrescunt, quique crassæ, frigidæque substantiæ, se-
 ræque coctionis existunt, ut triticea, farinaceaque pulmenta, & ad hæc
 cruditates, otia somni debito longiores, balnea, Veneris frequens vsus, præ-
 cipuè à cibo, olera, fugacesque siue horarij fructus, eo quòd humoris
 pituitosi prouentum faciunt, lumbricis gignendis materiam præstant. Ex
 quo patet minùs benè ab Aristotele fuisse dictum, ex omnibus excremen-
 tis corporis nostri posse gigni lumbricos. Cæterùm licèt pituitosa excre-
 menta sint materia vermium, & ea in omnibus hominibus reperiantur,
 non hinc rectè colligunt eum Auicenna nonnulli, omnibus hominibus,
 etiam iis, qui prospera sanitate fruuntur, lumbricos esse familiares. Nam
 nec omnes caloris dispositionem aptam habent ad generationem anima-
 lium, neque putrescendi occasionem, Præterea experimento constat, in
 corporum dissectionibus rarè lumbricos reperiri: sunt tamen in aliquibus
 regionibus endomij. *Prauus* ex fide multorum refert, in Pompeiopoli, quæ
 est regni Nauarræ Metropolis, inter mille vix vnum reperiri, qui à lum-
 bricis non infestetur. Amatus Lusitanus in Italia, quàm in reliquis regio-
 nibus frequentiores esse ait, propter nimium herbarum in acetariis elum.
 Arabes

Arabes, Armeni, Cilices hoc malo vexentur, non Phryges, neque Thracæ, neque in Græcia Thebani, Beotij, lumbricis laborant, Athenienses eis vicini minimè.

Sed cur non gignuntur ex melancholico humore, si in autumno, quo tempore prædictus humor, maximè conspiciuntur? Quod autem autumno vermes maximè molestare soleant, docemur ab Hippocrate dicente, Autumno maximè ferinum, & cordis morsus. Et alibi, in autumno ferinum, & cordis dolores, horridæ febres, & ab atra bile morbi contingunt. Vbi Galenò interprete, per ferinum interanæorum animalia, lumbricos videlicet significauit: quoniam re vera fera sunt, & ferina, sæuaque inducunt symptomata.

Respondendum, autumno lumbricos procreari non ex succo melancholico, quem potissimum autumnale tempus parit, sed ex victu; Nam eo tempore multi fructus abundant, qui horarij, vt diximus, & à Plinio fugaces appellantur, & vitiosum maximè progignunt succum, aptumque, vt ex eo lumbrici producantur.

Vtrum verò dulciaria lumbricos gignant, disputant nonnulli. Gabuccinus arbitratur vanam esse vulgi opinionem existimantis dulcia lumbricos gignere. Si enim ex bile lumbrici non procreantur, & dulcia per calorem bilescunt, profectò præstandæ lumbricis materiæ erunt innepta. Quòd dulcia in bilem conuertantur, ostendit ex Galenò, dicente à calore temperato dulcem fieri saporem; eoque vel infito, vel ascititio (infito quidem veluti mel; ascititio, veluti sunt omnia, quæ ad ignem parantur: proindeque, dum calida sunt iis suauiora, quibus nutritione est opus, apparent) si illum venter commutare, & concoquere debet calore, per vltiorem coctionem saporem adipiscetur amarum, ad animalis procreationem ineptum. Sic Gabuccinus.

Obstat tamen eius sententiæ auctor libri quarti de morbis qui ex lacte, quoniam dulce est, lumbricos fieri ait, & ibidem, humorem dulcem diu retentum lumbricorum generationi materiam præstare, affirmat. Hoc cognoscentes mulierculæ natis puerulis dulcia interdicit veritæ ne lumbrici, quibus puerulis ætas nimium abundat, ab humore dulci excitentur, sæuaque de more inducant symptomata.

Nec vero absolutè dicendum est, dulcia cum calefiunt, amara reddi, sed tunc solum, quando nimis calefiunt, quæ est Galeni sententia; quo in loco sic scribit, in commentariis de potentiis naturalibus ostendebatur, quicquid alimenti supra modum calefit, præsertim si pingue, atque dulce fuerit, verti in amaram bilem. Vnde facile inferre licet, quòd quum dulcia prædicta non calefiunt, supra modum, sed intestino inculcantur, & à transpiratione prohibentur, non bilescere, sed putrefieri, putrescentiaque lumbricos gignere.

Mercurialis, ex dalcibus lumbricos fieri, constanter tenet, qui si rationem, cur ita sentiat, non afferret, longè melius rem suam ageret. Dupli-
cem.

cem affert rationem, vtramque non recipiendam. Prima, qui dulcia supernatant facile omnibus aliis cibis, & cum propter suauitatem copiose sumi consueuerint: hac ratione etiam facile corrumpuntur. Sed nescio, vnde eruat, dulcia supernatare; Nunquid quia pingua? at non tantam pinguedinem præferunt, quæ illis leuitatem conciliet, imò dulcia vt plurimum sunt non pingua, sed abstergentia. Altera ratio: quia dulcia prius quam benè coquantur in ventriculo attrahuntur à vicinis membris, & propterea permanentia cruda, fiunt materia idonea generationi vermium. Hæc quoque ratio nimis peccat; Quæro enim à quibus attrahuntur dulcia semicocta? Num à mæseraicis? At tunc in mæseraicis, aut iecore non verò in intestinis lumbricos fieri, (siquidem ibi eorum materia attrahitur) dicemus: Præterea sciat velim, id, quod superius diximus ex Hippocrate, dulcia si retineantur, materiam vermibus præstare; si igitur materiam præstant, si retineantur, non benè ille pro causa materiæ vermium, conditionem affert, si attrahantur.

Sed quoniam ex putrescente materia vermes excitari, diximus, quæ fieri potest, vt viuentis animalis generatio ex putredine fiat? Respondendum, solam putredinem, vt inquit Galenus, non esse sufficientem ad lumbricorum generationem, sed calore plurimo esse opus calore, inquam, naturali, qui materiam obtineat idoneam ad horum animalium generationem, hinc optime sanè Gorræus, animantur, inquit, à plurimo calore natiuo. Non igitur imbecillus requiritur calor innatus, sed validus, & plurimus, quoniam si imbecillus fuerit, vt in valde tenellis existit, nondum poterit tam putridam materiam obtinere, ex eiusdem Galeni sententia: propterea in valde tenellis, lumbrici non generantur. Hinc est, quod ait Hippocrates, lumbricos gigni in iis, qui adulescere incipiunt, quare lactentes, & tenellos excludit: quia, vt ait Galenus, tenelli plurimo calore ad generationem vermium necessario carent, eodem qui adulescunt, abundant: nam qui crescunt plurimum habent calidum innatum.

Cæterum si nimius calor necessarius est ad lumbricorum generationem, cur non gignentur ex bile? Hæc difficultas coegit Sanctorium, in suo methodo euitandorum errorum dicere, ea quæ calorem habent plurimum, vt bilis, & melancholia, non posse impedire, quominus lumbrici, & ascarides ab ea generentur. Timeo tamen, ne Sanctorius, dum errores euitare docet, & se ipsum, & eos, qui illi fidem habuerint in grauissimos detrudat errores. Et antequam eius opinionem ad examen traham, errorem euita-

bo in eius verbis non exiguum. Cum enim ait, plurimo calore abundare bilem, & melancholiam, videtur aut ignorare melancholiam temperamentum, quod frigidum est, aut confundere melancholiam cum atra bile, quæ duo diuersa esse, ex Galeno multis in locis poterat addicere.

Ait igitur, ex humoribus calidis posse gigni lumbricos, sed quare? quia nempe ex Galeno, calore multo est opus ad lumbricorum generationem; sed quo calore? responderet profectò, ni insanus est, eo, quo adolescentes abundant: si enim idè adolescentibus lumbrici sunt morbus familiaris, quia calore necessario ad illorum generationem, abundant; profectò calor, qui ad lumbricos generandos requiritur, ille est, quo abundant adolescentes; at adolescentes innato calido abundant. Innatus ergo calor est, qui requiritur. Iam ergo patet, quàm innaniter à calido innato, ad calidum excrementorum trahat Sanctorius suum argumentum. Sed
 2. prog. 18. Sanctorius Thomam Erastum comitem habet, qui vermes gigni contendit à putredinoso calore: putredinis ille authorem extraneum vocat: sed non considerat, alium esse calorem putredinis authorem, alium viuientium procreatorem. Melius Eustachius Rudius requiri ait, calorem naturalem, vt ab eo proprius calor pituitæ, licèt putrescentis, euocetur: hic autem plurimus esse debet: nam si sit exiguus, vincitur, à calore extraneo, qui calor extraneus facit constare segregata.

Ait præterea Sanctorius, causam, cur lactentes non gignant vermes, esse lactis dulcedinem maximam, quæ adè obtundit acrimoniam putredinis, vt non possit deducere de potentia ad actum lumbricos. Deus bone, quot latent errores in paucis his verbis! Causa, inquit, cur lactentes non gignant lumbricos, est lactis dulcedo: imò vero lactis dulcedo est causa vermium, sic asserente authore libri de morbis, & experimento: lactis enim substantia, facilè putrescibilis materiam præstat idoneam generationi vermium. Adiungit, dulcedinem esse, quæ putredinis acrimoniam obtundit. At ô Sanctori, quid habent dulcia, quo possint acrimoniam obtundere? nunquid sapor agere potest in putredinem? At dulcia sapore sunt dulcia, substantiam autem calidam habent, ac proinde ineptam ad temperandam putredinis acrimoniam. Deinde ex tuis dictis sequeretur, dulcia non esse apta, vt ex iis vermes generentur, quod nec authores grauissimi, nec mulierculæ negare audent, Scio, quid respondeas, dulcia, nempe quæ absterforia sunt, non esse apta ad generationem vermium, vt fici, cassia, liquiritia, & alia id genus, quæ incidendi, & detergendi

detergendi virtutem habent : hæc enim potius prohibent , ne gignantur , Omitto , hanc , deterforiam vim fictitiam esse , ne dubitem de singulis , & accedo ad alia , quæ ille apta esse fatetur ad generationem vermium ; quænam sunt ista ? Sanctorius , sui oblitus , ait , esse butyrum , lac , & cætera . Iam ergo ex Sanctorio contra Sanctorium habemus , lac esse aptum ad gignendos vermes . Tandem ob impeditam acrimoniam vermes non gigni , ait , vnde velle videtur , acrimoniam esse aptam ad generationem eorum , siquidem ea impedita gigni non possunt . At acria sunt , quæ vermes necant . Abeat igitur Sanctorius cum suis erroribus .

Corrumpit itaque acidoneam quodammodo facit materiam putredinosus , siue extraneus calor in crasso , crudo , & pituitoso humore existens . Eandem perficit , in quantum potest , informat , ac præparat , modo quo potens est ipsam obtinens innatus calor , ut exinde lumbrici procreentur : nihil enim putrescens , sed concoctum gignitur , ex Aristotele , dum loquitur de animalibus , quæ sponè nascuntur . 3. gener. animal. c. II.

Cum igitur pueri plurimo abundant calido innato , plurimamque habeant materiam ad putrescendum aptam , propter inordinatum victum , fit , ut lumbrici puerilis morbus dicantur : comitantur etiam adolescentes : iuuenibus rarè eueniunt propter siccitatem propriam illi ætati , rarè etiam senibus : quia licet excrementis pituitosis abundant , deest tamen eis plurimus ille innatus calor , qui excrementa contineat .

Sed iam tempus est , ut de loco , in quo gignuntur , pauca quædam dicamus Galenus in præsentè , intestina locum esse , ait , in quo lumbrici generantur , & in commento aphorismi vnicuique speciei peculiarem locum assignauit : ascarides enim in parte inferiore crassi intestini gignuntur : teretes in superioribus intestinis magis , adeò quod aliquando ad ventriculum ascendunt : lati per tota extenduntur intestina . Aristoteles etiam , in loco coctionis animalia gigni posse , negat , & adeò recepta est à magnis viris hæc sententia , ut Rabi Moyse Ægyptius ex ea conficiat aphorismum , siue ut melius dicam , axioma . 4. meter.

Clamat tamen Amatus Lusitanus , non esse Audiendum Aristotelem , & tamen nescio , cur Galenum præterit , qui eiusdem eum Aristotele sententiæ est . Petrus tamen Aponensis modestius se gerens , Philosophum amicè interpretatur , esseque intelligendum , ait , vermes non gigni in ventriculo benè disposito . Quæ interpretatio profectò inepta est . Nam in ventriculo sano , & bene cent. 1. diff. 103.
Cassrenf. Chyrurgico Medicus.

nè disposito manifestum est, nullum adesse morbum: at lumbrici sunt morbus: non igitur, Aristoteles aded ineptam sententiam protulisse censendus est, videlicet in ventriculo sano non est morbus.

Rationes, quibus Aponensis persuadere conatur in ventriculo vermes gigni, multæ sunt, sed ex multis præcipue sunt istæ. Vermes fiunt ex pituita putrescente cum calore naturali materiam amplexante: vtrumque reperitur in ventriculo: cur ergo ibi non fient vermes? Deinde idem est commodum ad generationem, quod ad conseruationem: conseruantur in ventriculo, vt ostendunt symptomata, ostendit frequens exitus eorum per os, ostendit, & autopsia: igitur ibi possunt generari. Imò quemadmodum ranæ, cochleæ, si viuæ iniiciantur, conseruantur in ventriculo, ita etiam & lumbrici. Tandem sæculenta putredo, quæ in intestinis adest, non est apta, vt à calore comprehensa vermes gignat: putrefactio autem, quæ in vermes abire potest, commodior est in ventriculo.

Mercurialis lumbricos diuidit in veros, & non veros. Tunc addit, veros lumbricos in intestinis duntaxat gigni, non veros autem in aliis corporis partibus. Cæterum quos ille veros lumbricos appellet, non constat, siquidem se ipsum non declarat. Forſitan ex Thoma à Veyga possunt illum declarare, qui si de frequentibus vermibus agatur, in solis intestinis reperiri admittit: rara enim exempla sunt nonnullorum, qui non solùm in ventriculo, sed in omnibus ferè partibus nascuntur.

Gabuccinus acriter in Aponensem inuehitur, & eius rationes soluere conatur. Nam in primis, licet in ventriculo detur pituitosus humor, detur etiam calor ingens, ex quibus generatio vermium constat, motus ventriculi frequens propter cibum, & potum nunc ingredientem nunc egredientem impendit, quominus iidem fiant in ventriculo. Iam verò, eundem esse commodum generationi locum, qui conseruationi est commodus, non est perpetuæ veritatis: multa namque asseruari possunt in loco, in quo non possunt nasci, sic piscium aliqui extra aquas gignuntur, non tamen extra aquas conseruantur, & animalia extra suas matrices conseruantur, non verò extra matrices gignuntur. Rursus in matricibus gignuntur, non verò in matricibus, nisi ad certum tempus, conseruantur: neque crediderim ranas, & cochleas diu in ventriculo viuas asseruari, sed ab eiusdem calore ingente concoqui. Addo, ea, quæ in vno loco asseruantur præter naturam, ita vt ibidem sæua inducant symptomata, non dicuntur conseruari

conferuari. Lumbrici ad ventriculum ascendunt propter famem, & ibi non queunt consistere, sed exeunt per os, imo aliquando, ait Auicenna, ventrem perforarunt, & vt Paulus, per inguina visi sunt erumpere. Tandem in intestinis non esse materiam vermium, dici haud quaquam potest, siquidem non solum faeces, sed pituitosa etiam excrementa non pauca illuc descendunt.

Afferunt nonnulli Galenum dicentem, cibum nonnunquam corrumpi in ventre, vnde colligit, ibi materiam lumbricorum adesse. At Galeni verba sunt, corrumpi in ventre praecipue inferiore, ventris autem inferioris nomine etiam intestina intelliguntur: est enim mos non Galeno duntaxat, sed etiam Hippocrati, per ventrem inferiorem non ventriculum solum, sed ieiunum, & reliqua intelligere intestina; Quod si ventriculum intelligamus, corrumpitur quidem ibi cibus, sed corruptus per intestina labitur. Sic etiam intelligendum est dictum Theodori Prisciani, quem Conciliator citat, Viri quantum coniectura assequi possum, summae autoritatis: ait enim ex corruptis humoribus in ventriculo, & ex incompetentibus cibis saepe praesumptis, aut aegritudine lumbricos nasci, qui aliquando eundem ventriculum, aliquando intestina possident. Possidere dixit, non autem gigni, vt significaret, posse lumbricos in ventriculo esse, non vero ibi fieri. Tandem si aliqua esset species, quae in ventriculo gigni posset, essent teretes, quia teretes sunt, qui per os exeunt, sed istos, Galenus ait, ad ventriculum ascendere: igitur infra ventriculum est generatio eorum.

Iraque quemadmodum alibi ex Galeno recepimus, lapides in renibus, & vesicâ generari, ita vt ista sint loca, in quibus frequenter gignuntur, non est tamen vt excludamus multa alia, in quibus tanquam monstri quidam proventus lapidum concreescere solent. Eodem etiam modo de lumbricis censere oportet. Gignuntur quidem teretes in intestinis superioribus, ascarides in longanone iuxta musculum esphincterem in inferiore scilicet recti intestini regione, lati per tota intestina, & haec frequens eorum generatio: frequentem dixi, licet raro lati conspiciantur, raro etiam ascarides, sed quoniam, cum fiunt, frequentius fiunt in intestinis, quam alibi: Qui fiunt autem alibi, siue lumbricos appelles, siue vermes parum interest. Illud solum scitote, quod cum in aliis corporis partibus extra intestina gignuntur, id monstri loco habendum est, vtpote quod cum admiratione auditur.

1.3.fr.2.c.3. In viis vrinariis vermes nascuntur. Gentilis vidisse se testatur nobilem Perusinum nomine Guidarolum de Ballionibus, qui passus est quotidianam cum dolore renum, per octo menses, & in conualescentia emisit cum vrina vermes paruos, & latos, & cessauit dolor. Fernelius exiguos interdum vermes in renibus genitos, cum vrinâ profusos vidit. Scholiographus etiam conspexit duos, quibus pituita putrescens in vermes vertebatur, quos emingebant. Idem refert Beauclerum aduocatum post dolores renum, magnum vermem eminxisse. Et alibi in quodam è renibus longos vermes, præcedente magno dolore lumborum, per vrinam reiectos fuisse, ait, in aliis duobus paruos. Dalecampius vidit vermem cum vrina excretum, capite acuto corniculato, ventre, & dorio latiore testulaque subdura induto instar testudinis, nigro, ac duntaxat circa ventrem rubeo colore infectum. In renibus Serenissimi Ernesti Austriaci post alia vermem oblongum viuum, qui interiora principis corroserit, & mortis causa fuerit, deprehensum prodidit Ianfonius. Vermes quamplurimos vesica generatos, & simul cum vrina pluries eiectos vidit Mundella in quadam muliere, quæ vrinæ difficultatem patiebatur, & dolorem, dum mingeret, vt videre est apud eundem Mundellam. Dodonæus in annotationibus Beniuenij, cuidam viro accidisse, refert, vermem in vesica habere, qui multis modis molestus fuit donec tandem per penis meatum sponte egressus finem doloris imposuit. Senex octogintaquatuor annorum vermem in vesica habebat, qui continua suctione punctiones, & dolores circa collum eiusdem excitabat, & vrinæ præcludebat iter: erat vermis hic erucæ in modum biceps, qui si quando contraheretur, longitudine pollicem æquabat, ita vt nisi biceps fuisset nonnulli sanguisugam existimassent, si verò explicabatur sexdecim pendebat vncias: maculosus prorsus erat punctis quibusdam striatus, ventre fului coloris, candicante, interstincto linea: supernixit ab eo, quo extractus est die ad longum vsque tempus. Refert Viscerus in suis obseruationibus, virum consularum quinquagenarium sanguinem merum copiosum eminxisse, mox cum lotio non cruento eiecit vermem viuum adhuc digito minimi ferè magnitudine, pennæ escriptoriæ crassitie in medio, capite, & cauda in fastigium acuminatis, colore fusco, quo excreto, & dolor hypochondrij, & mictus sanguinis, qui prius infestabant, cessarunt. Ioachimus Camerarius accepit à Thoma Mermano Serenissimi Bauariæ Ducis archyatro, mulierem quandam vehemente dysuria laborantem, tandem per vrinam excreuisse.

*in Patol.lib.
6. cap. 10.
ad lib. 1. c.
50. Holerij.*

cap. 54.

*dialog 4°
pag. 43.
ad cap. 7.*

uisse vermem longitudine spithamæ, quo facto satis commo-
dè postea valuisse, adhibitis medicamentis, euacuationibus, &
vrinarias vias abstergentibus. Ab eodem proditum est, in no-
bili virgine, cui menses suppressi fuere, cacochymica, & inor-
dinatè viuente, fermè per integrum annum, quibusdam interual-
lis interpositis, per vrinam vermiculos maiores cimicibus satis
multos fuisse eiectos: idem in quodam viro obseruauit, qui puhi-
si mortuus est. Vuietus de præstigijs dæmonum, & Lemnius de ^{lib. 3. c. 15.}
occultis naturæ miraculis testantur, se vidisse animalia minuta ^{lib. 2. c. 4.}
in vrinis innatantia, & per vomitum etiam vermiculos cauda-
tos. Iacobus Moccius refert, quendam, cum diu vrinæ difficul-
tate laborasset, viuum scorpionem cum vrina reddidisse, à quo
excreto meliusculè habere cœpit. Cardanus admirandum narrat ^{lib. 4. aph.}
mictum vermiculorum plurium alborum breuium, tenuissimorum, ^{com. 76.}
qui nec pediculi dimidium æquabant, diuque viuebant. Ron-
deletius in historia piscium de cancro fluuiatili ait, capillares ver-
miculos aliquando sibi fuisse ostensos à præceptore suo Gilber-
to Griphio, qui facillè parùm aduertentes latuissent. Cucurbiti-
nos mictos, & viuos vidit Montuus, vt refert in analceue mor-
borum! Argenterius, referente Rondeletio, asseruit se vidisse ^{lib. 4. c. 19.}
cum vrina reiectum draconem cum alis. Paræus, comitem Caro-
lum de Mansfeldi illuuiem excreuisse, ait, per vrinariū ductum:
animalis effigies (quoniam author descriptionem non adiecit) picæ
aui haud ablimilis erat.

Nec solùm ex vrinariis vasis, sed ex quam plurimis etiam corpo- ^{lib. 19. c. 3.}
ris membris vermes eiectos viderunt quamplurimi. Beniuenius ver- ^{c. 77. de ab-}
mem è pectore tussi reiectum vidit. Vidi ego puerum, qui nec ^{ditis morbo-}
vomitu, nec tussi vermes per os eiiciebat, sed pruritum sentiens ^{rū causis.}
manu extrahebat; Florentiæ mihi vidisse contigit Clarissimum Ale-
xandrum Guadagnium, qui in gula sentiens quasi catarrhosi hu-
moris molestiam, vermem teretem rotundum excreatu eiecit. Vi-
dit prædictus Beniuenius quendam capitis dolore vexatum, oculis
caligantibus, delirantem, insuper vomentem, mutum, frigidum
toto corpore iamiam pene morientem, qui robustioris naturæ vi-
vermem è dextra nare palmo longiorem eiecit, quo pulso omnis sta- ^{7. cent. cur.}
tim amotus est languor. Per nares se, & alios non raro excretos vi- ^{63.}
disse lumbricos fidem facit Amatus Lusitanus, qui miram rem narrat,
nempe puellam trimam fuisse, cui per oculi interiorē partem, quam ^{qui etiā in}
angulum magnum appellamus, lumbrici cuiusdam caput apparere ^{utero ver-}
cœpit, oculum ipsum non rarè occupans, turbansque quem extraxerunt ^{mes reperta}
alia puellæ; erat longitudinis semipalmaris, coloris albi, crassitudinis ^{sunt, vt au-}
^{tor est Gar-}
liniæ, ^{cias Lopez}

liniæ , viuis nulla noxa à puella recepta , aut foramine vilo euidente relicto.

Vermes in auribus , apud Oribasium , in dentibus , apud Auicennam sub lingua , & in vlceribus , apud Valescum , in hepate , apud Albucasim , in pulmone , & thorace , apud Alfaharaium , & Zoar , in sanguine intra venas , apud Plinium , in partibus musculosis , vt dracunculi , apud Paulum , in hominis cute , & epidermide , apud alios inuenietis. Volumen conficerem , si omnia , quæ ab authoribus de hac re prodita sunt , referre velim , ita vt ex hinc vel maximè humanæ naturæ miseria pateat , siquidem præter alia tædia , ab his etiam non est immunis.

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERVM ET VERBORVM.
Quæ in hoc opere Continentur.

A
ABCESSVS.

INTER abscessum qui à mate-
ria cocta & alterum qui à
non cocta quid discriminis
intercedat. pagina 166

Accessio.
In accessione cibus nõ exhibendus. p. 87
Accessionis statum indicant ex Galeno.
p. 102

Acrisia.
Acrisia duplex admittitur. p. 226

Aegritudo.
In aegritudinis augmento abolita memo-
ria, signum pessimum. p. 215

Aegrotus.
Fiducia Aegroti erga medicum, quàm
magnum affert, ad eius salutem mo-
mentum. p. 2. 3

Obedientia in Aegro summpere neces-
saria. p. 3

Aegrum cibandi tempus quod. p. 86

Aegri tripliciter peccant. p. 143

Aegroti actiones tres respectantur. p. 145

Aeger vnde mente vacillet. p. 212

Aeger an ob imbecillitatem angari possit.
pag. 313

Ætas.
Ætatum mutatio secum effatu dignas
mutationes affert. p. 59

Æternum.
Æterna sola alterationis simul & corru-
Castrens. *Syntaxis Præd. Med.*

ptionis immunitas. p. 93

Animal.
Non omnibus animalibus commune
est excrementum. pag. 193

Annona.
Annonæ caritas futuræ pestis metum
ingerit. p. 54

Aphonia.
Aphonia quid. p. 219

Aphonia quid significare possit ex Mer-
curiali. p. 220

Aphoniæ quando dicantur malæ. p. 222

Aphonia an transeat in delirium. ibid.

Quid per Aphoniam conuulsio modo
veniat intelligendum. p. 223

Aphonia quibus morbis sit peculiaris.
pag. 224

Pto Aphonia Apoplexiam intelligenti
Galeno non assentitur Cardanus. pa-
gina 226.

Aphorism. Explicationes.
Aphorismi 42. sect. 4. explicatio. p. 202

Aphor. 33. sect. 2. explicatio. p. 208

Apoplexia.
Apoplexiam inter quos morbos consti-
tuat Galenus. p. 83

Arteria.
Leuium arteriarum munus quod. p. 64

Articulus.
Articulorum firmitas vbi consistat. p. 56

Auris.
Aurium dolor quis ex Hippocrate. pa-
gina 296

M m m

Balbus

INDEX RERVM,

B

Babus.

B Albus quis intelligatur. pag. 59
Breuispirus.
 In Breuispiri significatione Galenus si-
 bimet contradicit. p. 234

C

Caput.

AN paruitas capitis magnitudine sit
 deterior. pag. 56
 Vnde magnum caput sit laudabile. p. 56
 Capitis dolor grauissimum symptoma.
 pag. 289
 Et ex eo quæ prælagia. ibid.
 Capitis dolor qui feбри accedit. p. 295
Cardanus.
 Cardanus refellit, qui Medicinam non
 esse connaturalem it inficias. p. 28. 29

Causa.

Causa stabilis ex Galeno. p. 116

Cauterium.

Cauterium pro quo sumatur. p. 423
 Sub vtilium retentione comprehen-
 ditur. ibid.
 Cauterij vsus. p. 424
 Cauterij deriuatiui vsus quis. p. 425
 Cauterium in posteriore capitis parte
 ad quid. p. 426
 Ad deriuationem fit in brachio. ibid.

Cephalæa.

Cephalæa quæ. p. 290

Cibus.

Deterior cibus aut potus, quare aliquan-
 do melioribus est præferendus. p. 3

Coctio.

Coctionem indirectum pullus ; vrina
 directum significat. p. 18
 Inter tempora, coctionem & tempora
 Symptomatum diuersitatum affert
 Hyppocrates. p. 98

Ex coctione prælagia. p. 147

Coctio quas coctiones habere possit.
 p. 148

Vt coctio sit fida quid requiratur. p. 149

An coctio & expulsio quæ feliciter suc-
 cedūt non sufficiant ad securitatē. ib.

Coctiones in omnibus morbis, qui à
 materiâ fiunt sunt attendendæ. p. 150

Coctio triplex admittitur. p. 150

Coctio securitatem significat. p. 152

Coctionis triplex conditio affertur. pa-
 gina 173. & seq. duplicemque adiun-
 git Isaac. p. 175

Color.

Color liuidus morticinij indicium. p. 306

Coniectura.

Coniectura quid. p. 28

Consultatio.

Consultationes, quando ab Hipp. fieri
 suadentur. p. 10

Conuulsio.

Conuulsio quando nam morbus diutur-
 nus dici possit? pag. 83. & quando
 acutus. ibid.

Conuulsio vnde fiat. p. 320

Conuulsio quid. p. 321

Conuulsio etymon ex Galeno. pag. 322

Duas conuulsionis causas commemo-
 rat Hippocrates. p. 323

Tres conuulsionis causæ diuersæ admi-
 tuntur. p. 326

Conuulsione pauentes capiuntur, ex
 Anicenna. p. 332

Conuulsio in febre potest esse vtilis.
 p. 334. vtilis item in Paralyti. p. 335

Cornelius.

Cornelius Sacerdos, quo die, Cæsar
 & Pompeius, pugnam Thessali con-
 serebant; eam se Patauij conspiciere
 dixit. p. 4

Crisis.

Crisim futuram indicat melius pulsus
 quam vrina. p. 15

Quid per *μυστὰ κρισην* intelligatur. p. 16

Crisicos

E T V E R B O R V M.

Criseos variaꝝ acceptiones.	p. 341	Deiectio mollis quę.	p. 188
Criseos species quot.	p. 342	<i>Deliquium.</i>	
Crisis infida qualis.	p. 343	Cadentes facillè in animi deliquium qui.	pag. 68.
Crisis perfecta quot conditiones habere debeat.	p. 345	<i>Delirium.</i>	
Critici an vim habeant, p. 345. 346. & vnde nam. pag. 346. & de hoc Arithmeticoꝝ, Astrologoꝝ sententię afferuntur. <i>ibid.</i> & sequentibus.		Deliria quę circa res necessarias versantur an pessima.	p. 111
Crisim laudabilem tria significant & faciunt.	p. 345	Deliria per tres gradus ascendunt.	p. 212
An diebus imparibus duntaxat fiat laudabilis crisis.	p. 385	Delirans an errare possit circa omnes internas potentias.	p. 213
<i>Cucurbitula.</i>		Delirii spiritus magnus & rarus comes est, ex Hippocratis doctrina.	p. 233
Cucurbitulas purgatis vtilis, repletis inutiles affirmant Galenus.	p. 415	Nomine Delirij quid veniat intelligendum.	p. 252
<i>Curatio.</i>		Delirium manifestum vnde dignoscendum.	p. 312
Curatio datur duplex.	p. 403	Delirij signa incompositę motiones. <i>ibid.</i>	
D		<i>Dies.</i>	
<i>Decubitus.</i>		Dies decretorius, Coctio, & Excretio laudabilem crisis significant & faciunt.	p. 345
D ecubitus, quo æger in lecto quiescit ad quem motum reducatur.	p. 309	Critici dies an vim quandam habeant.	pag. 345
Decubitus supinus vnde damnandus.	pag. 310	In quam acceptione principium in computatione dierum criticorum dicitur.	p. 365
Ad decubitum supinum quid accedat.	pag. 311	Aliter computatio dierum criticorum incipit in continuis aliter in intermitentibus.	<i>ibid.</i>
Decubitus salubrior quis.	p. 314	Dies diuiditur in naturalem & artificialem.	p. 366
<i>Deiectio.</i>		Ratio computandi dies criticos in puerpera. p. 369. Item in recidiva.	p. 373
Deiectorum varietas.	p. 128	Quadruplex dierum differentia.	p. 382
Omnis alba deiectione in phreneticis est mala.	p. 180	Dies in morbis qui.	p. 382
Inter albas deiectiones purulenta reponitur.	<i>ibid.</i>	<i>Dolor.</i>	
Deiectiones biliosę, vnde ortum habeant siue in febre siue citra febrim.	pag. 183	Dolores antiqui frigidi; noui vero calidi.	p. 202
Deiectio nigra quotupliciter fiat.	p. 184	Cuius partis Dolor sit maior.	p. 299
Deiectio spumosa quę.	<i>ibid.</i>	Dolor an cum virgeat totum curandi ordinem immutet.	p. 301
Deiectio spumosa vnde proueniat.	p. 185	Ex Doloris materia pręsagium.	p. 302
Deiectionum substantia quę.	p. 186	Dolor pedis an interimat.	p. 303
Deiectionis durę causę quales.	p. 187	Mmm 2. <i>Dormiens.</i>	
<i>Castrens. Syntaxis Prad. Med.</i>			

INDEX RERVM,

<p><i>Dormiens.</i> Aristotelis de dormientium sudoris causa opinio. p.203 Dormientes, cur magis sudant quam vigilantes. p.203</p> <p style="text-align: center;">E</p> <p style="text-align: center;"><i>Effectus.</i></p> <p>Effectus omnis est similitudo suae causae. p.27 Effectus, & Causa per se, si perfecte cognoscantur, inuicem significant. p.27</p> <p style="text-align: center;"><i>Eliseus.</i></p> <p>Eliseus praesens sed occultum scelus vidit. p.4</p> <p style="text-align: center;"><i>Empirici.</i></p> <p>Empiricorum quae sit haeresis. p.41</p> <p style="text-align: center;"><i>Ephemera.</i></p> <p>Ephemera quae. p.82</p> <p style="text-align: center;"><i>Epidemia.</i></p> <p>Epidemia simpliciter dicta quomodo cognoscenda. p.51</p> <p style="text-align: center;"><i>Epilepsia.</i></p> <p>Epilepsia an longior quam febris tertiana. p.119</p> <p style="text-align: center;"><i>Euacuatio.</i></p> <p>Euacuationes spontaneae quae ex Hippocrate. p.156 Euacuatio naturalis quae dicatur. p.195 Euacuatio qualibet vt procedere debet. pag.201</p> <p style="text-align: center;"><i>Excretio.</i></p> <p>Excretio qualibet pauca vitiosa. p.201</p> <p style="text-align: center;"><i>Expiratio.</i></p> <p>Expiratio quid. p.229</p> <p style="text-align: center;"><i>Extremum.</i></p> <p>Extremorum frigiditas quae p.303 Extremorum triplex frigus admittitur. p.304</p> <p style="text-align: center;">F</p> <p style="text-align: center;"><i>Fauces.</i></p> <p>Faucium dolor quando perniciosus. pagina 299</p>	<p style="text-align: center;"><i>Febris.</i></p> <p>Februm continentium remedia ex Gal. quae. p.18 In Febre pestilenti urinam immutatam permanere multis refellitur. pag.19. & 20. Febres Synocha quae. p.106 Febris Ephemera quae. p.107 Quid item febris hectica. ibid. Februm anticipatio non est per se ipsam sufficiens augmenti signum, ex Galeno. p.117 Inter febrem continuam & intermittentem an facienda computatio. p.120 Febres pueris ante pubertatem superuenientem acutas esse, dicit Galenus. p.121. & de hoc causam assert. ibid. Febres <i>κορραδεις</i> quae. p.289 In febribus intermittentibus quomodo computatio fiat. p.383 Febres quomodo moueantur diebus paribus ex Vallesio. ibid.</p> <p style="text-align: center;"><i>Forma.</i></p> <p>Formas rerum substantiales Plato Numeris significauit. p.348</p> <p style="text-align: center;"><i>Fracastorius.</i></p> <p>Fracastorius refellitur. p.357</p> <p style="text-align: center;"><i>Futurum.</i></p> <p>Futurorum praedictio 4. utilis ad Prophylacticem 5. Ad decretoriam diem praenoscendum. ibid. Ad effugiendum impendens malum. ibid. Ad victum instituendum. ibid. Ad vitandam infamiam. ibid.</p> <p style="text-align: center;">G</p> <p style="text-align: center;"><i>Galenus.</i></p> <p>Galenus vt solerter Medici Romani morbum, à Glaucone vocatus agnouit 4. Idem occultum mulieris Pildem amantis affectum assequutus est. ibid. Galenus in Praedicendo procrastinator. p.8 Galenus</p>
---	---

E T V E R B O R V M.

Galenus si nunquam (vt vanè gloria-
tur) prædicendo aberrauit, ab animi
solertiâ; non artis præstantiâ habuit.
pag.10

Galenus sudoris coctiones expendit, sed
ineptè. p.208

Galenus in breuispiri significatione si-
bimet contradicit. p.233

Γνώμη.
Γνώμη quid. p.26

Gustus.
De Gustu quid. p.281

H

Hippocrates.

Hippocrates quàm fuit in Prælagiis
circumspectus. p.9

In Casu ambiguo alios accersiri in
consilium Medicos iubet Hippocra-
tes. p.10

Hippocrates plus vituperij quam laudis
ex Medicinâ reportauit. p.10

Ars Sphygmica Hippocrati an nota.
pag.23

Humor.

Humor syncerus quis. p.181

Humor syncerus est omnis ferositatis
expers. p.182

Humores biliosi in capite quid secum
ferant. p.293

Homo.

Homines alati qui. p.57

Hominum triplex genus admittitur. pa-
gin.143

Hyrudo.

Omnibus hyrudinibus venenum an ad-
sit. p.411

I

Ignis.

AN ab igne aër reddatur rarior.
pag.414.

Inspiratio.

Inspiratio quid. p.219

Inquietus.

Inquieti seu anxij qui. p.315

L

Lacryma.

Lacrymæ spontaneæ an ob cerebri
colliquationem fiunt. p.157

Lassitudo.

Lassitudinis nomine quid veniat intel-
ligendum. p.288

Ligamentum.

Ligamentorum laxitas superflua humi-
ditate acquiritur. p.57

Lipothymia.

Lipothymiam inter & syncopem diffe-
rentia. p.69

Lipothymia & syncope vnde proue-
niant. p.70

Luctus

Luctus an possit esse conuulsionis sig-
num. p.332

M

Medicamentum.

Spes des Medicamento concepta, vt
illud Natura quantumuis insuaue
amplectatur, facit. p.3

Medicus.

Medicus dum præterita, quæ latent, re-
uelat; sibi conciliat auctoritatem. p.2

Auctoritatem Medicus apud ægrotum
vnde sibi conciliet. ibid.

Medicus proprio honori consulturus in-
terrogando insinuet diuinatione. p.4

Victum vt instituat Medicus; quid præ-
nosse debet. p.5

Infamiam quomodo Medicus vitare
poteat. ibid.

Medici solertia in prædicendo. p.6

M m m 3

Medicus

INDEX REAVM

Medicus aliud aliquando mente concipiat, aliud verbis exprimat. <i>ibid.</i>	Acutorum morborum incertæ sunt prædictiones. <i>p.7</i>
Monstra in Medicinâ contingunt. <i>p.7</i>	Morbi chronici tardiora quidem, sed firmiora mutationum signa produunt. <i>pag.8</i>
Medicus quomodo se gerere debet in prædicendõ, apud ægtotum meticolosum. <i>ibid.</i>	Euentum morbi nunquam simpliciter sed cum addito, prænuntiet Medicus. <i>p.11</i>
Medicus sit tardus in prædicendo. <i>p.8</i>	Morborum diuisio Galeni. <i>p.50</i>
Errantes in prædicendo Medicos quomodò plecebant Indi. <i>ib.</i>	Morbi communes qui. <i>ibid.</i>
Medicus sit in prædicendo circumspectus. <i>p.9</i>	Morbi dispersi qui. <i>ibid.</i>
Error Medici apud Ægrum: Assistentium: Ipsius ægri: ab Externis. <i>p.12</i>	Morborum dispersorû præcognitio. <i>p.59</i>
Medicina est Ars coniecturalis. <i>p.27.28</i>	Morbi hæreditarij qui. <i>p.55. & quid in his veniat aduertendum. ibid.</i>
Ex qua similitum, dissimiliumque consideratione à Medico possit percipi præcipua vtilitas. <i>p.33</i>	Quæ vitæ consuetudo morbos prænuntiet. <i>p.55</i>
Vnde veteres Medici Tabidos appellauerint. <i>pag.57</i>	In morbis longis conuenit solum mutare, ex hippocrate. <i>p.57. Et de hac solt mutatione Variorum variè sententiæ. ibid. & seq.</i>
Medici & externarum rerû culpa. <i>p.144</i>	Morborum tam communium quàm dispersorum cognitio. <i>p.61</i>
Finis Medici quis. <i>p.393</i>	Morborum constitutio quid. & quotuplex. <i>p.75</i>
<i>Melancholia.</i>	Morbus longus quid. <i>p.75. quid item breuis. ibid.</i>
Melancholiæ modi & conditiones multiplices. <i>p.358</i>	Morborum constitutionis diuisio. <i>p.76. Et quandonam morborum constitutio dicatur legitima. ibid.</i>
Ex diuerso melancholici humoris motu diuersæ contingunt crises. <i>p.359. Et tres eorum ordines statui possunt. ib.</i>	Morborum constitutionem duplicem admittit Vallesias. <i>p.77</i>
<i>Membrum.</i>	Morborum singularium constitutionum duratio quæ. <i>p.79</i>
Membrum ignobilius quod. <i>p.302</i>	Morbus acutus qui. <i>p.79. Et quis peracutus. ibid.</i>
<i>Mens.</i>	Morbi breuis ab acuto differentia. <i>p.80</i>
Perturbatæ Mentis gradus. <i>p.211</i>	Morbi acuti quid præter breuitatem habeant. <i>pag.81</i>
<i>Mensura.</i>	In Morbis breuis temporis quid consideretur. <i>ibid.</i>
Omnia, in <i>Mensurâ, Pondere, & Numero</i> à Deo constituta, vt debet intelligi. <i>348. & seq.</i>	Morborum constitutionum differentia. <i>p.84</i>
<i>Methodici.</i>	Morborum tempora quotupliciter dicantur. <i>pag.85</i>
Methodici communem omnium hominum curationem rebantur. <i>p.29</i>	Morbo
<i>Mercatus</i>	
Mercati Animaduersio in Aphorism. <i>36. sect. 4. p.201</i>	
<i>Morbus.</i>	
Finis morbi notus sit, vt victus lex ordinetur. <i>p.5</i>	

ET VERBORVM.

- Morborum tempora vniuersalia & particularia quæ. p.85. & 86
- Futurorum morborum temporum præfagitio vnde accipiatur. p.89
- Temporum particularium morborum vna cum vniuersalibus conuenientia ex Galeno. pag.90. affertur item discrepantia. ibid.
- Tempora morborum particularia quot. pag.91
- Tempora particularia morborum quæ appellet Galenus. p.92
- Morborum vniuersalium temporum triplex principium ex Galeno. p.94
- Morbi principium quod ex Auicenna. pag.95
- Morbi incrementum quid. p.95
- Morbi vigor quis appellitur à Galeno. pag.95
- Morborum vniuersalium temporum dignotio. p.96
- Vera tempora indicantia morbi progressum. p.97
- Morbi tempora & tempora Symptomatum diuersa. p.97. & 98
- Morbus quo tempore dicendus maior. p.101
- In morbis duplex terminus considerandus. p.101
- An morbus saluber in statu semper sit minor. p.103. Et de hac sententia multæ deducuntur rationes. ibid.
- Morbus & natura an sint duo contraria. p.103
- Morbum in statu maiorem esse qui sentiant. p.104
- Morbus tripliciter dicitur maior ex Galeno. p.105
- Morborum salubrium tempora an omnibus omnia. p.106
- In morbo salubri tempora quot. p.108
- Morborum lethalium tempora. p.109
- In morborum lethalium numero qui reponantur. p.110
- Morborum tempora particularia & vniuersalia. p.112
- Morbi species, seu idea, differentia, forma vel natura an idem ex Galeno. p.113
- Morbi natura vnde cognoscatur. ibid.
- Ad morbi naturam quæ adiungenda. p.114
- Morbi vehementia quid significet. ibid.
- Inter morbi vehementiam & motum quæ differentia. ibid.
- De morbo difficile iudiciû duplex. p.115
- Morbi duratio quomodo ex causa cognoscatur. p.122
- Morborum præfagiis sumptis ex causa, quæ addenda. p.123
- Morbi ex pituita longi fiunt. ibid.
- Morbi durationis dignotio ex superuenientibus quæ. p.124. & 137
- Morborum mutationes repentinæ quæ intelligantur. p.125. Et de hoc Galeni sententia. ibid.
- Morbi diuturnitatis signum ex Hippocrate. p.129
- Morbi breuitatem vnde colligat Hippocrates. p.133
- Quos pariant Morbos quæ constitutiones. p.138
- Morbi fiunt longi in multitudine pluiarum. ibid.
- Morbos autumnales acutos & maxime exitiosos vocat Hippocrates. ibid.
- Morbi duratio ex ætatibus. pag.141
- Morbi longi proprii senectutem. ibid.
- Morbi duratio ex quibus colligatur. pagin.142
- In longo morbo tria solent ægrotum in vitæ discrimen trahere. ibid.
- Ad morbos vitium impropertio. p.145
- Morbus ficcus quis. p.327
- Morbi agnitionem continentia tria admittuntur. p.407
- Mors.*
- Mors repentina ex respirationis vitio. p.62
- Causa

INDEX RERVM

Causa potentissima ad mortem subitam inferendam quæ. p.63
 Quodnam mortis repentinæ præcipuum signum & causa ex Galeno. p.64
 Mortis discrimen subeuntes qui. p.67
 Tria mortem repentinam præflagientia. pag.67
 Mors repentina vnde prædicenda p.71
 Mortis repentinæ præcognitio. p.74
 Certa mortis prænotio quæ. p.240

Motus.

Motus tonicus quis. p.314

N

Natura.

Natura dum medendo par est; frustra opem fert Medicus. p.11
 Naturæ variæ Acceptiones. p.15
 Natura nulli rei maiori studio incumbit, quam retentioni tam vtilis quam inutilis substantiæ. p.155

Naturale.

Naturale aliquid dicitur multipliciter. pag.194
 Naturale propriissime quid. p.195

Numerus.

Substantiales rerum Formæ, à Platone Numeris significatæ. p.348
 Numerus non est ens reale: est negatio quædam: Nihil potest Efficere. pag.348

Numerum Ternarium Naturæ legem esse, vt intelligi par est. p.348

Nutritio.

Nutritio vnde defraudetur. p.153
 Nutritionis defectus ad triplicem causam refertur. ibid.
 Nutritionis defectus extra morbum contingit. ibid.
 Nutritionis defectus extra conualescentiam datur. p.154

O

Obmutescencia.

Obmutescencia propter cerebrum sphaelum fit. p.227

Oculus.

Oculorum habetudo quæ. p.267
 Ante oculos obuersantes rerum figuræ. pag.268
 Ex oculorum motu signa. p.274
 Inter prauos oculorum motus concretio ponitur. p.275
 Oculorum mobilitas crebra damnatur. ibid.
 Si oculus alter altero fiat minor, prauum signum. ibid.
 Oculorum cauitas quid indicet. p.276
 Oculi exerti quod signum exhibeant. ibid.

Odoratus.

De odoratu quid. p.281

Os.

Oris hiatus modicus & immodicus. pag.318
 Oris hiatus & à paralyfi & à conuulsione potest fieri. p.319

P

Palpitatio.

Palpitatio & frequens animi defectio quid. p.67
 Palpitatio quæ dicatur. p.68

Παροξυσμός.

Παροξυσμός quid. p.92

Passio.

Passiones Animi corpus alterant. p.31

Pauor.

Pauor infantibus familiaris. p.332

Pectus.

Pectoris angustia cordis significat frigiditatem, ex Galeno. p.57

Periculum

E T V E R B O R V M.

<p><i>Periculum.</i> Pericula, quæ timeantur in statu athletico. p. 72 Item quodnam dicatur magis frequens periculum. ibid. & seq.</p> <p><i>Pestis.</i> Pestilentis status causa in quo consistat. pag. 53 Pestis unde contingat. p. 53</p> <p><i>Philiscus.</i> Philiscus post frigidum sudorum mortuus est. p. 206</p> <p><i>Phlebotomia.</i> Phlebotomiam esse euacuationem vniuersalem dicit Auicenna. p. 395</p> <p><i>Phrenitis.</i> Phrenitis præuisa, vt præcaueatur. pag. 5</p> <p><i>Pituita.</i> Pituita abundat in hyeme. p. 139</p> <p><i>Planta.</i> Plantæ suo modo somnum habent. pag. 254</p> <p><i>Plenitudo.</i> Plenitudo omnium humorum æqualiter se habentium redundantia est, ex Galeno. p. 396 Plenitudinis varij modi. p. 397 Plenitudinem duplicem statuit Galenus. pag. 398 Plenitudo quæ dicatur ad vires. p. 399 Non solum in homine valetudinario, sed & beneualente vtraque plenitudo missionem sanguinis requirit ex Galeno. p. 399</p> <p><i>Potentia.</i> Potentiæ rectrices quot numero. pag. 214</p> <p><i>Potus.</i> De potu refrigerato multa inuenies à pag. 429 vsque ad fin.</p> <p><i>Predictio.</i> Predictio ad quod tempus respiciat, ad tria tempora tenditur, ex præ-</p>	<p>sentia; præterita; & futura. p. 12 Præsentio, & Prædictio, quid. p. 6 Prædictionis solerter à Medico institutione synopliæ. p. 12</p> <p><i>Prælagium.</i> Prælagij solerter à Medico instituti synopliæ. p. 12 Prælagia sumpta ex vitio expultricis. pag. 160 Prælagia à facultate mortice sumpta quæ. p. 308</p> <p><i>Præsens.</i> Præsentium cognitio. p. 3 Per eam se Galenus Romæ admirabilem exhibuit. ibid. & seq.</p> <p><i>Præteritum.</i> Præterita à Medico agnosci, an Ægrototo inutile. p. 2 Præteritorum cognitio. p. 2</p> <p><i>Prognosis.</i> Prognosis etiam præteritorum est. p. 2 Πρόγνωση & Πρόρρησις vt inter se differant. p. 6 Prognosis ad tria tempora extenditur. p. 6 breuis totius Prognoseos synopsis. ibid.</p> <p><i>Pulsus.</i> Pulsus de vitali facultate indicia præbet. p. 13 Pulsus & Respiratio Naturæ statum indicant. p. 13 Pulsus: Vrina: Respiratio seorsim significant. p. 13 Pulsus inter & Vrinam comparatio. ibid. Pulsus ad malum est certior quàm ad bonum. p. 16. prauus semper à praua causa: bonus, à bona, & à mala causa oriri potest. ibid. Pulsus indirectè coctionem significat. p. 18 Pulsus in sola Febre pestilenti heclicâ immutatus potest permanere. p. 19 Pulsus vrina præferenda, paribus vtrinque</p>
---	--

N n n que

INDEX RERVM,

- que viribus. p.19
 Pulsus inter & Respirationem comparatio. p.21
 Pulsus vitalem tantum facultatem demonstrat. Respiratione, animale & vitalem. p.22
 Pulsus & Respirationis causa finalis triplex. p.22
 Pulsus fallacissima res est. p.23
 Pulsuum praestantia. p.23.24
 Pulsus, Urinae, & Respirationis in morbis considerator. Synopsis. p.25
 Ex pulsu mors repentina. p.64
 Pulsus intermittens quis dicatur. pagina 66
 Pulsus deficientes qui, ex Galeno. p.66
 Pulsus reciproci deficientes, qui ex Galeno. p.66
 Pythagoras.
 Pythagoras rerum omnium proportionem reperit. p.348
 Proportiones rerum omnium Pythagoras reperit, & numeris significauit. pag.348
- R
- Recidiva.*
 Recidivae periculum. p.379
 Remedium.
 Priscorum mos in remediis quaerendis. pag.3
 Respiratio.
 Respiratio an sit Naturalis, An Animalis facultatis opus. p.14
 Respirationem inter & Pulsus comparatio. p.21
 Respirationis & Pulsus causa finalis triplex. p.21
 Respirationis interceptio magis horrenda, quam pulsus. pag.22
 Respiratio intercepta; prava ut signum, & ut causa. p.22
 Respirationis; urinae; & Pulsus in morbis consideratorum synopsis. pagina. 25
 Respiratio prava an habeat magnam vim ad mortem significandam. p.45
 Respiratio bona quid significet. p. 229
 Respiratio bona duas praecipuas facultates habet. ibid.
 Respirationis causa continentis, tres assignantur. ibid.
 Respirationis simplices differentiae vnde sumantur. p.229
 Respirationis differentiae, non omnes simul, aut saltem aliquae; sed successivo quodam ordine requiruntur. pagina 230
 Quas vocet illas Respirationis differentias Galenus. ibid.
 Respirationem magnam & raram reddere, proprium desipientiae signum denotat. p.231
 Respiratio an animale opus est. p.232
 Respiratio difficilis quae. p.234
 Respiratio sublimis qualis. p.235
 Respirationis magnitudo an habet spirabilium instrumentorum obedientiam. p.236. & quid si magnitudo frequentiam comitem habeat. ibid.
 Respirationi magnae & rae, parva & frequens opponitur. p.237
 Respiratio parva & frequens cur dolorem indicet. ibid.
 In respirationem parvam & raram qui incidant. p.239
 Respiratio suspiciosa qualis. p.242
- S
- Sanguis.*
 Sanguinis missio vniuersaliter duplici de causa dicitur euacuare. p.394
 Sanguinis

ET VERBORVM.

- Sanguinis missio vnde dicatur vniuersalis. p.395
- Sanguinis missio est vniuersalis enacuatio. p.403
- Sanguinis mittendi tempus. p.403
- Sanguinis mittendi tempus quod dicitur optimum. p.404
- Sanguinis mittendi locus. p.408
- Sanguinis missioni congrua hora quæ. ibid.
- Scarificatio.*
- Scarificatio an fiat sine cucurbitulis. pag.418
- Scarificandi modus quæ. p.419
- Senex.*
- Senibus alium exsiccari quàm humectari frequentius est. pag.59. & huius rei ratio adstipulatur. ibid.
- Septimana.*
- Septimanæ computatio quomodo ab Hippocrate. p.367
- Sermo.*
- A sermone præfagia quæ. p.228
- Signum.*
- Signo vnico fides non habenda. p.8
- Signo vnico ad prognosim, haud habenda fides. p.9
- Signorum necessitas, & Natura. pagina 26
- Signum quid. p.26.27
- Signum omne duplicem habet respectum; ad rem quam repræsentat; & ad potentiam cui repræsentatur. pagina 29.30
- Signum & causa, an simul quid esse potest? 30. Ecquid illud. p.31
- Signa an dentur, quæ non sint symptomata. p.30
- Signorum Fontes qui. p.32
- Prognostica signa an similitudine fiant. pag.34
- Pathognomonicum signum ex quibus constet. p.34
- Signorum diuisio. p.35
- Castrens. Syntaxis Præd. Med.*
- Pathognomonicum Signum quid indicet. p.36. & an dicatur proprie signum. ibid.
- An exscretio inter affidentia signa in pleuritide reponenda sit. p.37
- Inter signa quænam primum locum habeat. p.37
- Pathognomonicum signum an essentiam morbi significet. p.38
- Quid agendum, vbi signum Pathognomonicum adest, quid, vbi non adest. p.39
- Cum plura diuersimode significantia signa concurrunt, quid agendum. pag.43
- Signorum singulorum Symptomatumve vires æstimandæ. p.44
- Gradus signorum qui. p.44
- Signa vel ad salutem vel ad mortem an possint alia, aliis, esse fortiora. pag.46
- Signorum series quæ. p.49
- Signum lethale quod. p.158
- Signum propinquæ motis. p.160
- Signa, quæ sumantur ex facultate animali. p.208
- Signa sumpta à facultatibus restrictibus. pag.208
- Signum lethale an potens ad significandam mortem. p.221
- Signa melancholica quæ vocet Galenus. p.260
- Sitis.*
- Moderata sitis, moderatusque calor an tanquam febrium ardentium sint Pathognomonica signa. p.41
- Somnium.*
- A Somniis præfagia. p.244
- Somnia in Codicibus sacris multavariaque. ibid.
- Somniorum qualitas. p.245
- Somniorum tempus. p.246
- Somnia conspicua fiunt phrenetici, ex Hippocrate. p.247
- N n n 2 Sanorum

E T V E R B O R V M.

Sanorum somnia quæ.	ibid.	<i>Sudor.</i>	
Somnia propter quæ fanis augeantur.		Sudor quis.	p.191
pag.248		Sudor & vrina diuerſas præbent ſignificationes.	p.192
<i>Somnus.</i>		Sudoris quinque gradus ad prognofin neceſſarij.	ibid.
Somnus quotuplices habeat gradus. pagina 247		An Sudoris & vrinæ ſit congenea materia.	ibid.
Somni & vigiliæ differentia.	p.249	Sudor quodnam instrumentum.	ibid.
Somni profundi non turbulenti firmam iudicationem ſignificat, ex Hippocrate.	p.250	Sudor duplici conſtat ſubſtantia.	p.193
Ex ſomno præter naturam ſumpta præſagia.	p.255	Sudor an ſit euacuatio naturalis.	ibid. & pag.194
Somni ſoporofi, & perfrigerationes pernicioſæ.	ibid.	Sudoris gradus.	p.196
Somnus ad quam facultatem pertineat.		Sudor optimus quis.	ibid. quis vtilis. ibid.
pag.253		qualis item frigidus.	ibid.
Somnus naturalis quis.	ibid.	Sudoris tempus quod.	ibid.
Somnum ſuo modo habent plantæ. pagina 254.		Vt Sudor optimus dicatur, quæ conditio requiratur.	p.198
<i>Sopor.</i>		Sudoris locus.	p.199
Soporis vtilitas ex Galenio.	p.256	An vbi Sudor, ibi morbus, ex Hippocrate.	p.200
<i>Spasmus.</i>		Sudoris quantitas.	p.201
Spasmus quid. p.321. quid item ſpasma.		Sudor paucus Naturæ impotentiam ſignificat.	p.201
ibid.		Sudor per expreſſionem ſemper paucus & prauus.	ibid.
<i>Spiritus.</i>		Sudores multi quando inuſiles.	p.202
Spiritus flatuofus quis.	p.135	Sudorem magis per ſomnum, quam per vigiliam, cur exire contingit.	pag.203
Spiritus magnus, & per multum tempus deſipientiam ſignificat, ex Hippocrate.	p.232	Sudor multus ſemper fluens damnandus.	pag.202
<i>Sputum.</i>		Sudor multus à longo alui profluuiio, lethalis.	p.203
Sputum quid.	p.151	Sudoris in fanis ac in ægris diuerſa ratio.	p.203
Sputum quod dicatur.	p.189	Sudores multi continui, aut breuibus redeuntes interuallis, mali.	p.204
Sputum optimum quas qualitatis habere debeat.	ibid.	Sudoris modus in exeundo.	p.204
Sputum valde flauo permixtum laudat Hippocrates.	ibid.	Sudor per Expreſſionem pex Excretionem, per Exolutionem.	ibid. & ſeqq.
<i>Stupor.</i>		Sudox multiformis.	p.205
Stuporis præſagia.	p.257	Qualitates primæ Sudorum expenſæ.	pag.205
Stuporis cauſa quæ.	p.258		
Stupor præſens quid indicet.	p.259		
Stuporis cognitio ad quid vtilis.	p.261		
Stupores ad præſagia, vel ad aliud quidpiam in re medica quid faciant.	p.262		
Stuporis cauſæ externæ quales.	ibid.		

Color

ET VERBORVM.

Color Sudoris.	p.206	cantur habere.	p.57
Sapor Sudoris.	p.206.207	<i>Torpor.</i>	
Odor Sudoris.	p.207	Torporis præfagia.	p.257
Qualitates Secundæ Sudorum expensæ.	p.206	Torpor mentis, est ipsius mentis imbecillitas ex Galeno.	p.258
Dromeada vxor, post frigidum Sudorem mortua est.	p.206	Torporem quid inducat.	p.263
Sudoris qualitates secundæ expéduntur, Color, Odor, Sudor.	p.206.207	V	
Sudor Sanguineus.	p.207	<i>Vescans.</i>	
Sudoris coctiones Galenus expendit; sed ineptè.	p.208	V Eficantia quæ.	pag.420
Coctio Sudorum à Galeno ineptè penditur.	p.208	<i>Vigilans.</i>	
<i>Surditas.</i>		Vigilantes dormientibus cur minus sudant.	p.203
Surditas perniciosior quæ.	p.277	<i>Vigilia.</i>	
Inter omnes surditates quæ pessima habenda.	ibid.	Vigilia ob dolorem adest ex Hippocrate.	p.301
Surditas superueniens biliosis deiectionibus quomodo fiat.	p.278.& 279	<i>Vis.</i>	
<i>Syderatio.</i>		Vires an sint facultas.	p.145
Syderationis vocabulo quid veniat accipiendum.	p.257	<i>Virtus.</i>	
Syderationis signum dicitur stupor. ibid.		Virtus debilis celeriter succumbit & interficit.	p.128
<i>Symptoma.</i>		<i>Viscus.</i>	
Symptoma an detur, quod non sit signum.	p.30	Viscerum dolores qui. p.297. & propter quæ fiant.	ibid.
<i>Syncera.</i>		<i>Visus.</i>	
Syncera quæ appellet Galenus.	p.183	Visus omnium sensuum præstantissimus.	pag.263
<i>Syndrome.</i>		Visus deceptio quando fiat.	p.266
Syndrome signorum ad Prognosim, in examen vocanda.	p.9	<i>Vox.</i>	
T		Præfagia à voce sumpta.	p.216
<i>Tactus.</i>		Vox quid ex Galeno.	ibid.
I N Tactu possunt ab interno obiecto prauæ fieri sensationes per vniuersum corpus.	p.287	Vocis & soni multiplex differentia. ibid.	
<i>Testis.</i>		Vox rauca qualis.	ibid.
Tres præcipui Testes ad Præfagiendum vocandi.	p.13	Vox acuta vnde.	p.217
<i>Thorax.</i>		Vox clangosa quid indicet.	ibid.
Qui homines angustum thoracem dicuntur habere.		Vox item exigua & exilis quæ.	ibid.
		Vox ablata est, signorum omnium potissimum.	p.218
		Alia vocis, alia sermonis instrumenta.	pag.219
		Vocis organa ex Galeno.	p.220
		Vox ablata absque vocalium instrumentorum	Nan 3

INDEX RERVM, ET VERBORVM.

torum visio. p. 224 Vox auferitur ex capitis affectibus. ibid. Voces sunt signa conceptuum. p. 228 <i>Vrina.</i> Vrina materiae morbum facientis statum indicat. p. 13 Vrinam inter & Pulsum Comparatio. pag. 16 Vrina bona; firmissimum sanitatis praebet argumentum. p. 16 Praua nil aliquando mali portendit. ibid. non est praestans signum (tametsi bona) in morbis extra venas. ibid. est vt prauum si praua. ibid. Vrina optimum signum est ad salutem; pulsus ad mortem. p. 17 Vrina in omni malo, tam extra, quam intra venas cito spectanda; contra Auicennam. p. 17 Vrina melius, quam pulsus costionem, Cruditatemve indicat. p. 18 In Vrina quae consideranda. p. 19 Iudicij celeritatem indicat vrina. p. 19 Vrinam immutatam in pestilenti febre permanere posse, multis refellitur. pag. 19. & seq. Vrinae; Pulsus, & Respirationis in morbis considerandorum modum exhibens tabula. p. 25 Ex vrina longitudo morbi cognoscitur. pag. 130. & quatuor vrinae gradus longum fore morbum significantis adducuntur. ibid. & p. 131 Quae in vrinis supernatant bullae lon-	gum morbum significant ex Hippocrate. p. 134 Vrinae Bullosae an non proueniant ab altiore, quam renum regione. p. 135 Vrinarum bullae capitis dolorem denotant. ibid. Vrinam optimam constituentia. p. 136 Ab vrinae colore longitudinis morbi signum. p. 136 Vrina quid peculiare habeat. p. 150 De vrina tres conditiones adducuntur. ibid. Ex vrinae colore praefagia. p. 162 In vrinis primo color contemplandus. ibid. Vrina aquosa vnde fiat. p. 163 Vrina cruda quid significet. p. 165 Vrinarum color ruffus qui. p. 168 Vrina rubra quae dicatur. p. 169 Vrinae substantia. p. 170 Vrina subiungalium quid significet. ibid. Quid ite turbida & alba significet. ibid. Vrina oleosa quae intelligatur. p. 171 Vrinae contentum quid. p. 172 Vrinarum faetor putredinis signum. pagina 175 Vrina <i>viviparis</i> quae. p. 179 Vrinae bene odoratae possunt reddi duplicatae ex Mercuriali. p. 179 Vrinarum consideratio. p. 180 Inter vrinam bonam, mentis constantiam, & vtilitatem ex somno constituitur differentia. p. 252

F I N I S.